

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 64.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA   KIRÁLY ISTVÁN

64. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCÓLATOK

XIV

1882. június—november

1974

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XIV.

1882. június—november

1974

Sajtó alá rendezte:
BISZTRAY GYULA

Lektor:
DOLMÁNYOS ISTVÁN

Magy. i. r. 3.
98,316.

ISBN 963 05 0055 8

© *Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974*

A kiadásért felelős: Az Akadémiai Kiadó Igazgatója
Szerkesztésért felelős: Somogyi Béla — Műszaki felelős: Fülöp Antal
AK 68 k 7378
74.74275 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

KI FÜLLENT NAGYOBBAT?

(Karcolat)

Valaha azt hajtottuk, élclapok is arra vicceltek, hogy a képviselők »hazabeszélnék«. No, bezzeg nem beszél most hazasenki, hanem a mamelukok mind a miniszterelnöknek fütyülnek, csupán egyes napokon nem, mint ahogy a kalendáriumban 363 nap egészen közönséges, kettőt azután odavetünk belőle: egyet, november elsején a halottaknak, egyet pedig április elsején a *bolondoknak*. Hadd legyen nekik is valami örömük.

Hát a képviselők is úgy odahajítanak néha-néha egy-két napot s egy-két szót a választóknak. Hadd legyen örömük azoknak is.

Mert a választóknál nincs türelmesebb, kapacitábilisabb népfaj a világon. Ha kikiabálhatják, kiéljenezhetik magukat, megnyugodnak mindenben.

•

Bosznia okkupációjára a költségeket senki sem ígérte meg megválasztása előtt a programjában, hanem azért megszavazták.

Amit pedig ígértek, azt nem szavazzák meg, -- de azért a jeles honatyák mégis híven képviselték kerületüket, s megilleti őket otthon a bankett, meg az éljenordítás. Kár, hogy a fátylak már elfogytak a 60-as években.

Hiába ennek a piros pünkösdeknek megvan a maga specialitása: az, hogy minden embernek kijut a -- zöldből.

A fővárosi polgárság tömeges kirándulásokat rendez a -- zöldbe.

A vidéki magyarság szinte tömegesen jelenik meg végighallgatni azt a sok *zöldet*, amit a képviselők összebeszélnek.

S erre aztán joggal mondhatjuk, hogy a képviselőjük *színt vallott*.

*

A pünkösdi beszámolók olyan hagyományosak már, mint a pünkösdi szegfű.

A szegény magyar ember e napon délelőtt végighallgatja a tiszteletes uram prédikációját a tüzes nyelvekről, délután pedig gyönyörködik in natura az ilyen tüzes nyelvek egyikében.

Csakhogy azoknak a régi nyelveknek másforma volt a tüze. Az igazi égi tűz volt, a mai nyelveket pedig kőszénnel tüzesítik — mint a gépeket.

Persze nem mindenki veszi ezt észre.

S a mesterséges melegtől elolvad, szétfoly a saját logikája és véleménye s azzal a tudattal fekszik le a józan választó is, hogy hát iszen csakugyan nem lehessen tudni, kinek legyen igaz, mivelhogy a jövő nem tudatik.

Szép forma ez a népképviseleti rendszer — hanem ilyenkor látszik, hogy mennyire tökéletlen.

*

A legsodálatosabb, a legszebb és legeszesebb teremtmény a világ lényei közt az asszony.

Az ő finom tapintata találta ki azt a ravaszságot, hogy ha rossz fát tesz a tűzre, nehogy ő részesüljön szidalomban, ő kezd arra, akitől tart, valamiért neheztelni — s ebben múlik el a vihar.

A mi mamelukjaink is azt teszik otthon a kerületekben a beszámolóikban.

Ők támadják meg az ellenzékét.

A jó nép felül. Hiszen az mindenkinek hisz !

Szinte potyognak a könnyei az elérzékenyüléstől, hogy mennyit kell szenvedniök ezeknek a szegény kormánypártiaknak a haza miatt. Hiszen a hazának élnek, a hazának szavazták meg az okkupáció költségét.

Sárt, piszkot rájuk dobálnak. Hiszen valami természetes az, hogy könnyebb volna nekik is népszerűeknek lenni, könnyebb volna megtagadni minden költséget — de ők nem teszik, feláldozzák saját személyüket a szegény haza miatt.

Hősök ők, akik, mint Mucius Scaevola, odanyújtják a saját kezüket a tűzre: hadd égjen el!

Szegény üldözött mamelukok, egy-egy »éljen«-t talán hát mégis megérdemelnek.

*

A magyar nem tud híve lenni sokáig komolyan valaminek, de ellensége sem.

Nehéz vád, de igaz. Itt tréfából megy minden.

Tréfából, juxból választ, juxból éljenez a beszámolóinak, s a képviselő is juxból tartja a beszámolóját.

A nagy frázisok elhangzanak. Vagy hat a beszéd, vagy nem, annak igen kevés jelentősége van.

Az összes beszámoló beszédek annyiban lesznek még megbeszélés tárgyává, amennyiben a folyosón szóba kerülhet, hogy ki tudott nagyobbat föllenteni, s kinek hitték el legjobban?

Összenevetnek, vihognak s szájról szájra adják »anekdota« alakjában.

Ti pedig odahaza kegyeletesen elteszitek a képviselők beszédét nyomtatásban a »magasztos nap« emlékéül.

Vagy tán juxból?

BLAHÁNÉ A FÜRDŐKÁDBAN

— Hiteles kútforrások nyomán —

Mikor a »Vörös sapka« még csak szövegben volt meg, Vidor Pállal találkoztam a székesfehérvári »Magyar király«-ban. Ő épp az este fejezte be vendégszereplését, én pedig másnap reggel akartam tovább utazni.

Beszélgettem vele egyről-másról. Beszéd közben szóba került a Népszínház is.

— Nos, hát ott mi az újság? — kérdé tőlem a legújabb népszínműíró.

— Vajmi kevés — feleltem.

Egyszerre Vidor hangos kacagásba tört ki. Nem tudtam mire magyarázni ezt a derültséget.

— Kitűnő dolog történt meg velem, mielőtt ide lejöttem — mondá —, hallgassa csak meg. A napokban a próbán azt kérdezte tőlem Blaháné, hogy milyen szerepe lesz neki a »Vörös sapka«-ban.

— Hát olyan modern — válaszoltam neki.

— Milyen »modern?«

— Egy naiv parasztlányka, aki a nagy melegben a színpadon fürdik.

— A közönség szeme láttára? — kérdezé Blaháné?

— Természetes; hisz épp az a naivság, ez tetszik a közönségnek.

— Köszönöm szépen! Törölje ki azt a jelenetet, csak nem akar magyar Niniche-t.

— Nem lehet, ettől várom a legnagyobb hatást.

Mosolyogva mondtam ezt, de Blaháné komolyan nézett rám és kétkedőleg rázta fejét.

— Meglássa, ezért a kritikusok szétdarabolják a sapkáját.

A sűgő újra megszólalt. Szerepet kellett tehát mondanom és így nem válaszolhattam Jucikának, mert ezt a szerepet szántam a primadonnának.

Nem is beszéltünk azután erről, meg is felejtkeztem róla, csak később jutott eszembe, hogy Blaháné csupa lelkiismeretességéből még tán úszni is megtanul.

Elváltam Vidortól és csak néhány héttel ezelőtt találkoztam vele ismét. Épp a »Vörös sapka« próbájáról jött.

Komor arccal haladt végig a Kerepesi úton s bizonyára azon gondolkodott, milyen sikere lesz az ő első kísérletének.

Alig beszéltünk néhány szót, derült mosollyal mondá:

— Székesfehérváron elbeszéltem, hogy tréfásan mit mondtam Blahánénak. Elmondom most a folytatását, de valahogy ki ne írja.

— Isten ments — válaszoltam a legártatlanabb arccal, s a derék jó Vidor belement a kelepécebe.

— Hát Blaháné bizony komolyan vette a fürdetést és mikor a szerepet kézhez kapta, meg is rendelt egy fürdőkádat.

— Azután?

— Kezdett lapozgatni a szerepben, már jó darabot tanult is belőle, de a fürdőjelenetre nem akadt rá.

— Hiszen csak nem írt olyat? — vágtam közbe.

— Dehogyan írtam, tréfa volt az egész. De várjon csak. Amikor hazavitték a kádat, hát Blaháné nézi-nézi a faalkotmányt, lapozgat a szerepben és mikor látja, hogy bizony nincsen Jucikának dolga a káddal, másnap így szólott hozzám:

— Vidor, magának igaza volt, a fürdőkád nagy hatást fog tenni.

— Miféle kád? — kérdezém, mert nem jutott mindjárt eszembe a célzás.

— Nos, amit majd a színpadon fogunk bemutatni a »Vörös sapká«-ban.

— Hiszen csak tréfáltam.

— Nem oda Buda! Azt a kádat felhasználom; lemosok magamról minden »sablonyszerűséget«, amivel vádolnak, kivételem a saját egyéniségemből, hiszen mindig azt mondják, hogy »Blaháné folyton csak Blahánét játssza«, azután meg a Jucikát mosdatom meg szépen, csinosan, felöltöztetem és a premieren, majd meglátja, nem ismernek rám. . .

S megláttuk Jucikát, de ráismertünk Blahánéra, csak azon tűnődtünk, hogy lehetett őt felismerni. — Nagy gondot fordított ő erre a szerepre, mindent kész lett volna feláldozni, de volt is látszatja. Kedves, elragadó, bájos, kitűnő, stb. jelzőkkel fejezték ki a kritikusok bámulatukat, még azok is, kik mindig csak azt hangoztatták, hogy Blaháné egyoldalú színésznő.

A művésznő megtartotta szavát, szépen kiöltöztette Jucikát, meg is mosdatta, most pedig esténként száz meg száz ember gyönyörködik benne.

A JUNIÁLISOK

(Caevegés)

Azt mondják, hogy bálból sohasem megy férjhez az ember — már t.i. ha az ember leány vagy özvegyasszony — és ebben van is valami. Az öregek tömérdek bölcsességet téteményeztek le az ilyen alapmondásokba.

Hanem ami áll a bálókra, nem áll az úgynevezett majálisokra. A majálisokra sokkal gyanútlanabbul lép az ember, már t.i. az olyan ember, aki »becsületes embernek« készül, sokkal őszintébben, szívét megnyitva a benyomásoknak.

A bálterem ajtajára az van írva K. V és azt így olvassák »Cave«. Minden hamis ott, ami csak van, a gallyak, a virágok, amikkel a lépcsőházat díszítik, a mosoly, mely az arcokon tündököl, a nyíl, mely a szemekben ég, hamis a ropogó selyem, a csillogó gyémánt. Minden díszítve, erőszakolva van széppé. Ha a valóságot akarjuk, redukálni kell a látszatot.

Egészen más a majális és juniális. Itt az igazi természet a dísz. Zöld lombok integetnek édesen, valódi fák árnyéka üdíti fel a szerelemtől kipirult homlokot. A ruha sem olyan keresett a hölgyeken, a természet fénye mellett csak az egyszerűségnek van jogosultsága. Ékszer nem kell ide. Minden bokorban nyílik egy-egy vadrózsa künn az erdőn, s nincs az az ékszerész a világon, aki annál szebbet csinálna.

Egyszóval a juniális az, ahol biztosan férjhez lehet menni.

A természet a legnagyobb közvetítő. A holdvilág fénye szebb, mint a gázesillárok. A föld párája olyan, mint a mámorító lehelet, bokrok, füvek, melyek arra ösztönöznek, hogy az ifjú, ha tisztességes szándéka van, szavakba öntse.

Egy német statisztikus, aki ráért (de hát melyik statisztikus nem ér rá?) kiszámította, hogy négyszer több házasság kötöttett egy év alatt a lampionok, mint a gázesillárok fénye mellett.

Igaz, hogy a mi közmondásunk szerint így is nagyon kevés nő jutna főkötő alá, mert ha egyetlen nő sem megy férjhez a bálókból, kevés vigasztalás, hogy a majálisokról aztán *négyszer annyinak* van kelendősege.

No, de nem kell a dolgot szorosan venni. Annyi bizonyos, hogy a lampionok fénye bizalmat keltőbb. Sárga bogarak, éji

pillangók szabadon körülropködik, s mindjárt meg lehet őket szólítani:

— Csak azt mondd meg: rózsámé leszek-e?

A juniálisok előkészítő oskolái a báloknak. A »bakfischek«, ezek a kedves golyhók itt tanulnak meg »úszni«.

Az isteni együgyűség nem ritka itt a — rövid szoknyácskákban.

De mire ezeknek a szoknyáknak sleppje nő — azalatt már a mennyei együgyűségből mester lett.

A »mestereket« aztán a bálban találjuk. Ott a tágabb tér ügyes tevékenységüknek.

Milyen különös ellentétek!

A kis bakfisch mindenáron nagyleányt szeretne adni a majálisokon, de nem sikerül neki.

Mikor meg aztán nagylánnyá lesz, bakfischt játszik a bálokon és sikerül neki.

Csakhogy, mondom, az az átkozott redukálás van ott — a látszat ellenségeképpen.

Uraim és hölgyeim, hallgassák meg az én jó tanácsomat, amit a nyári évadra nyújtok, járjanak a juniálisokra. Úgyis most van a szezonjuk.

Becsüljétek meg, uraim, a rövid ruhát, s becsüljétek meg, hölgyeim, a helyet, ahol nektek többet hisznek el — s ahol nem redukálnak.

Egy vén táncos

KÁLLAY BÉNI MÁSODIK KERESZTELŐJE

(Választási történet)

Kállay Béni 1864. évben jött Pestre, hogy a politikai pályának szentelje magát. Itt megismerkedett Joszipovits Szilárd szerb pappal, ki a városi és megyei életben kiváló szerepet játszott. Ez azt tanácsolta Kállaynak, tanuljon szerbül és lépjen föl a következő, 1865. évben mint képviselőjelölt a szentendrei választókerületben.

Kállay a szerb paptól leckéket vett és oly gyorsan elsajá-

tította a szerb nyelvet, hogy már az 1865. év tavaszán tanítójával Szentendrére utazván, a város honorációraival, akiknek bemutatták, folyékonyan társalgott szerb nyelven. Szeretetre-méltó modorával azonnal megnyerte a lakosság, különösen a nők rokonszenvét, és az eredmény az lett, hogy kikiáltották képviselőjelöltnek.

A szentendrei választókerület egyike az ország legnagyobb választókerületeinek, 32 község, 6000 választóval tartozik hozzá. Nemzetiségükre nézve vannak közöttük magyarok, németek, szerbek és tótok. A választókerület fő- és székhelye Szentendre, rendezett tanácsú város, 4000 lakossal. Ott székel a budai görög keleti püspök is.

Kállay beutazta választókerületét; mindenütt lelkesen fogadták, elmondotta programbeszédjét három nyelven, és megválasztása biztosnak látszott. Szentendre város honorációrai vetélkedtek az ünnepélyek rendezésében és a többi között közvetlenül a választás előtt kirándulást rendeztek képviselőjelöltjük tiszteletére az »öreg víz«-hez, a város legszébb helyére.

Az »öreg víz« gyönyörű vidéken, egy erdő szélén fekszik és forrása kitűnő ivóvizet szolgáltat. Minden idegent, ki Szentendrére jön, ehhez a forráshoz vezetik és mielőtt innék belőle, megkeresztelik, »hogy mindig gondoljon azokra, kik őt megszerették«. A forrás nevét az öreg Popovics Dénes püspöktől kapta, ki mindennap innen hordatta házához az ivóvizet.

Az ünnepély a vendéghez méltó volt. Midőn a pohárköszöntőkre került a sor, Kállay tanítója, a szerb pap formászerint megkeresztelte őt a »Szrboljub« (szerb-barát) névre. Mindenki üdvözölte az újonnan megkereszteltet, és senki sem gondolt arra, hogy ez a keresztelő meg fogja buktatni Kállayt.

Néhány napra reá megtörtént a választás. Kevéssel előbb ellenjelöltet állítottak föl Horváth László személyében. A kerület református választói megharagudtak a szerb keresztelő miatt Kállayra, aki tudvalevőleg református, és mindent elkövettek Kállay megbuktatására. Sikerült is nekik. Kállay 22 szavazattal kisebbségben maradt. A keresztelő papot püspöke hat hétre fölfüggesztette a papi funkcióktól, és még ma is meg van róla a nép győződve, hogy Kállay csakis a szerb keresztelő miatt bukott meg.

Hogy Kállay nem örömet emlékszik Szentendrére, azt 1875-ben bebizonyította. Ekkor ismét följánlották neki az ottani mandátumot, de ő nem fogadta el.

A »HANGLI«

Aki Budapest társadalmi életének külső részét meg akarja ösmerni, annak okvetlenül be kell néznie a Redoute előtti kioszkba, vagy ahogy közönségesen mondják: »Hangli«-ba.

Ez a kioszk nagy specialitás a fővárosban.

Sehol a világ egyetlen nagy városában sincsenek olyan élesen elkülönítve az egyes osztályok, mint Budapesten. A főurak nem járnak a kávéházakba, sem a nyilvános vendéglőkbe, egész életük a kaszinóban folyik le: ott esznek, biliárdoznak, ott kártyáznak, ott politizálnak, egyszóval mindent ott csinálnak; a politikusoknak megvannak a maguk klubjaik s azonfelül apró klikkekre szaggatva egymás között, a fővárosi életbe bele nem merülnek, hanem igazi »diák-forradalmat« alkotnak, éppen úgy az írók is.

Még hátra volna a középosztály, a fővárosban lakó nemeség, mely az itteni úri társadalom zömét teszi. No, ez van aztán még csak körülbástyázva előítéletekkel, kevélységgel. Az idegen, ki bár hónapokat időz Budapesten, sohasem látja meg e nemességet sehol. Láthatlanná teszi az magát, elzárkózik, együtt él, egymáshoz jár s nem vegyül sehova.

Innen van az, hogy az ide tapasztalást szerezni járó idegek olyan nagy bolondságokat írkálnak rólunk, mert itt járnak köztünk, de sohasé láthatnak minket.

Hanem örökké és mindenütt Budapest azon lakóit látják, akik az osztályjellegét körülményeiknél fogva föl nem vehetik s az lassankint annyira lekopik róluk, hogy éppen úgy lehetnének bécsiek, párizsiak vagy akár nagykikindaiak, mint budapestiek.

Ez a joga az osztályoknak kétségkívül megvan, és az természetes is, hogy legszívesebben egymás közt vannak. Nem is azért hozzuk ezt fel, hogy ezen változtatni szeretnénk, hanem hogy az olvasó megértse, milyen érdekes hely a dunaparti

Hangli, ahol minden osztály összejön naponkint a gyöngyvirágbokréta körül, melyet a művészies szökőkút kötöget gyönyörűségére a sok ragyogó szép szemnek.

Igen, itt van minden osztály. Ott egy asztalnál a miniszterné, a mellette levónél a gazdag szatócsné ül leányaival: a Terkával és a Nettivel. Csinos teremtés mind a kettő, s olyan jól illik nekik, amint félig kinyújtott nyelvecskéjükkel lenyalogatják a fagylaltot a kis kanálról, hogy ezt ugyan hercegnők se tehetnék különben.

Amott a túlsó asztalnál meg egy bozontos honatya szuszog, amint mohón szívja be az esti lapok híreit. Nagyokat pislant egy-egy figyelemreméltó hírnél s homlokát ráncolva, mintegy gondolkozni látszik, nem lehetne-e belőle, teszem azt, interpellációt csinálni?

Az arisztokrácia kotériát csinál, ha teheti, itt, de legalább láttatja magát. Egy hosszú asztalt olyan messzire tesznek, hogy a »canaille« meg se hallja miről beszélnek: a beszéd lassú itt, a mosoly bágyadt, a kacaj halk.

A gazdag tőzsér is itt van »nagyságos családjával« szépen kivasalt cilinderében. Az »új úr« megtalálja itt a »régí urat« is. Még köszönnek is egymásnak. A régi úr sokkal kevélyebb még most is, hogyszem érezné a keserűséget afölött, hogy az új úr csak nemrég licitáltatta el a birtokait.

És itt van ráadásul a »jövendő úr« is; most csak kereskedősegéd valahol, de már is elegánsan öltözik s ruha dolgában éppen nem enged a fiatal grófoknak, kik körüljárják a rondót, s mint ahogy a tyúk kikeresi a konkoly közül a búzaszemet, megbillentik kalapjaikat az előkelőbb asztalok előtt, ide-oda még mosolyognak is — hanem hát csak az az igazi, ahol leülnek.

Itt van csakugyan, itt van mindenki. A könnyű muszlinruhák mellett, mik mindig a szeszélyes divat legújabb remekei (mert a Hangliban támad s hal meg a divat), ott szürkülnek a tábornoki egyenruhák is.

A divathölgy ide hozza új formájú kalapját, a fiatal képviselő itt használja ki szólásszabadságát s itt próbálja ki immunitását. Filozófus, amint kapucinerjét szürcsölgeti, itt erősödik meg abban, hogy »vanitatum vanitas« minden, az életunt illatos havanna füstje mellett, amint végigtekint a

gyönyörű hölgycsoportokon, itt jön rá, hogy mégis szép az élet.

A kellerek fel s alá futkosnak örült sebesen, fekete frakkjuk úszik az esti szélben, egyszerre tíz helyen is csengetnek, csészek és kávéskanalak zöreje harmonikusan beleolvad a szökőkút melankolikus locsogásába.

Vendégek jönnek-mennek, új csoportok képződnek a régiék helyén, ha az ember elbámult balra valami szép arcon, mire megfordul, már jobbról ott talál egy új megbámulni való szőke arcot. Ez oszt a tündér virágcserep, ahol minden pillanatban más-más virág nyílik!

A diskurzusokból csak töredezett szavak hallatszanak. Egészen azt csak a tárcaíró hallhatja, hogy mit beszélnek az asztaloknál.

Kitalálhatja azonban mindenki, hogy a tisztaeszlári kislány van a szőnyegen. Ez az ezer kislány sem tudja elfelejtetni azt az egyet.

Minden asztalnál másképp fogják fel.

Csukva tartják a papok valami sötét klastromban. Ötven-ezer forintot kellett volna kitűzni. Ötezer kevés. Ennyiért nem érdemes, hogy bajba keveredjék valaki, de ötvenezerért maga a bűnös is kiszolgáltatná a rejtélyt, mert ő elveszhetne, de az ötvenezer forint megmaradna a családjának.

Az antiszemiták úgy fogják fel, hogy rituális gyilkosság is történhetett. Hátha fanatikus a sakter. Aztán meg a magyar népnél is sok vallási babona van, aminek semmi nyoma a valóságban.

Vannak aztán valóságos heccmesterek, akik egyik asztaltól a másikhoz mennek frappáns hírekkel megtömve.

Már a talyigát is megtalálták, amelyiken a szegény Eszter holttestét vitték a sakterék. Csakugyan rituális gyilkosság volt.

A szemita asztaloknál elkeseredést szül ez a föltevés, az antiszemita csoportokban csak azért is elhiszik. A kérdés olyanná lesz, mint a pizai torony négy galambja. Azokról pedig az van feljegyezve a krónikában, hogy a pizai tornyon tulajdonképpen csak három galamb van, de a babona azt tartja, hogy csak az lát hármat, aki az ő apjának nem valóságos fia.

Mindenki hármat lát ugyan, de azért mindenik elfogadja, hogy négyet lát: ne tartsák természetes fiúnak.

Ilyen már a tisztaeszlári kérdés is, — senki sem annyit mond belőle, amennyit lát. Folyanak a disputák pro és contra — egész addig, míg a fizetőpincér nem jön, s szét nem oszlanak szemiták, antiszemiták jobbra, balra.

Azontúl megszűnik ez a kérdés. Haza abból a szívében senki sem visz semmit. Se aggodalmat azok, se ingerültséget emezek. Az egész kérdés ott lakik — a kávéházban.

S így éltük meg, hogy van egy hely, ahol összejön az egész magyar társadalom, osztály- és valláskülönbség nélkül s még nemcsak hogy együtt van, hanem egy dolog iránt érdek-
lődik, egy ugyanazon dologról diskurál is az uzsonnája mellett.

S vajon mi az, mi e csodálatos egyenlőséget megteremtette, ami e különféle embereket összehozta s halomra dönté a válaszfalakat?

Talán valami új erős törvény?

Oh, dehogy! Hanem a nagy meleg és az a néhány rózsabokor a parkban, melyeknek édes illatát az esti szellő odahajtja a kioszk felé.

Mágnás-orrok, zsidó-orrok, lateiner- és proletár-orrok meg-
egyeznek abban az egyben, hogy a rózsának kellemes illata van.

A SZÍNKÖRBEN

Valamikor a mi Salamon Ferencünk, mikor még nem volt olyan nagy tudós, mint most, egy színdarabot tervezett, (hiszen ezen a tervezésen keresztülmegy minden ember) a megboldogult Pákh Alberttel.

Alapítottak is meg valami mesét együtt, sőt Pákh egy napon azt újságolta már Salamonnak, hogy meg is kezdte a nagy munkát, nemsokára fel fogja olvasni az első felvonását.

Pákh tudvalevőleg a restebb emberek közé tartozott, s bizony hosszú idő múlt el, míg újra előhozta a darabot, azaz hogy elő se hozta többé. Salamon figyelmeztette rá néhány ízben:

— No, hát mi van a darabunkkal, Berei?

— Ugyan hadd el, pajtás — mondja egy ízben Pákh, mintegy sajnálkozva maga is —, szegény személyeink olyan jóízűn diskurálnak az első jelenetben egymással, hogy abszolúte nem tudnak egymástól elválni, s így persze lehetetlen, hogy a cselekvény előre haladhasson.

Én is olyan darabot néztem meg tegnapelőtt a budai színpadon, ahol a személyek annyira szeretik egymást, hogy sohase válnak el, hanem mindig együtt vannak s elmondván egymás dolgait s elénekelvén egypár nótát, elvégződik a hosszú darab.

Különbözik a budai színpadon nem a darabok a legérdekebbek, hanem a »Politikus szatíra«, akinél a publikum az előadás után megvacsorál. A színpadon senki sem haragszik a rossz darabokra, hanem csak a hosszú darabokra.

A színpad különben megérdemli, hogy foglalkozzunk vele. Csodálatos egy hely az. Eddig még minden eleven ember megbukott benne, hanem azért minden esztendőben akad, aki eléje megy a biztos halálnak. Van valami sajtószertű vonzó ereje ennek a helynek, de nem a közönségre nézve, hanem a direktorokra.

Én azt hiszem, hogy a pille ezerszer megújuló históriája ez, a pillé, mely a legörömebb megy neki a gyertya lángjának, hol egészen elperzselődnek a szárnyai.

A vágyódás a veszély után. Mert van ám annak is édesége.

És ha egyszer akad valaki, aki ezen az elátkozott területen hódítja meg a közönséget, aki meg tudja tölteni esténként azt a nagy pajtát tapsoló tömegekkel, abból egyszerre nevezetes ember lesz.

Ahhoz pedig nem kell valami különös ördögösség, sem pedig jó műsor, új darabok, látványos bolondságok, mert már ez mind hiábavalónak bizonyult be, — hanem egy Nana kellene hozzá. De nem Nana darabnak, hanem maga Nana primadonnának.

Ha holnap belekerül a lapokba az az érdekes hír, hogy a budai színpad primadonnája Erdélyi Marietta lesz ezentúl, bizonyosan maliciának veszik tőlem a fentebbi tanácsot, mert Erdélyi Marietta éppen nem hasonlít Nanához. Már nem Nana és még nem Nana!

De azért Erdélyi Marietta is olyan akvizíció, aminő már régen nem volt a budai színikörben. Mióta nem láttuk a fővárosban, s annak van már vagy hat esztendeje, nagyon sokat javult, hangja pedig semmit sem vesztett.

Nem merjük biztosan állítani, hogy ez lesz az az első kövér nyár, mely a sok sovány nyarat felváltja a színikörben s megfordítja a végzetet, de amennyire a társulat tagjait egykét előadás után kiismerhettük, ha ahhoz még hozzáadjuk Erdélyi Mariettát, bizony, bizony megtörténhetik, hogy sok igen derült estét él meg az idén a — »Politikus szatócs«. Mert, hogy egészen derült estéket éljen meg a budai színidirektor, illetve a legnagyobb optimizmussal sem lehet hinni.

Buda magyarosodását, vagyis nem-magyarosodását a színikör mutatja legjobban. Aranyért sem talál ott az ember budai illetőségű embert. Néhány tisztviselő kong ott és a Pest-ről jött libapecsenyéző karavánok. Az állóhelyek fogynak el leginkább. Kezd a közönség praktikus és takarékos lenni. Igazi bámulat fogja el azonban a pénztárost, ha úgy be-benéz a harmadik felvonás felé s látja, hogy dacára annak, miszerint csak kilenc zártszéket adott el, mégis vagy száz ember ül a zártszékeken.

A páholyokba határozottan csupán a kopasz emberek törekszenek, hogy meg ne látszassék hajfolytonossági hiánylatuk.

A színikörről szólva, meg kell említenünk, hogy eléggé csinosan ki van tatarozva és kifestve. A ringszínházi katasztrófa következtében még két új kényelmes kijárót csináltak: egyet a Horváth-kert, másikat a »Három alma« felé.

Szegény színikör! A te két új ajtód igazán csak olyan tiszteletbeli kijárat, — de *bejáratnak* még képzeletben sem válik be!

A ringszínházi szerencsétlenség mélyen sújtotta a budai színikört is: ami benne a legélvezetesebb volt, azt vették le a repertoárról, a szivarozást.

Egy szál drabant áll az ajtóban ásítózva s mindenkit figyelmeztet, hogy »tessék letenni a szivart«.

Az így letett szivart persze, hogy aztán ő akvirálja, ha ugyan előbb nem kapják el az özönével ott álló csavargógyerekek, kik a legjobb darabnak tartják a szivar-darabot.

UBORKA-IDÉNY

Egy ilyen című tárcának is meg kell fordulni a lapokban minden esztendőben egyszer, ilyen időtájban. Ez a cím t. i. azt jelenti, hogy amikor a legtöbb uborka van, akkor van a legkevesebb hír. Mint ahogy szimboluma a bőségnek a szaru, éppen úgy szimboluma a hiánynak az uborka, — persze az újságírók szótárában.

Az uborka a mi szegénységünk- és szükségünknek mentója s mégis, sohasem voltunk szegénységünkben még ilyen gazdagok!

Az uborka-idény megvan azért — de micsoda fényes oldaláról mutatkozik: aranyalma termett az uborka-indán. Ez az idény többet ér egy forradalomnál is. Persze csak bécsi forradalmat értek.

A lengbergi fölségárulási pör, a híres bécsi svindler bűnyégének tárgyalása s ami valamennyinél jobban izgatja közönségünket, s nagyobb érdeket kölcsönöz a lapoknak: a tizsaeszlári eset.

Már hajnalban nagy tömegek állják el a szivaráros boltokat, a lapokat még el sem hozta a kihordóné s már ott lesik feszült kíváncsisággal, micsoda új szálakat hozott a meseszerű bűnyű megvilágításához éjjel a drót?

A redakciók ostromnak vannak kitéve éjjel-nappal, s még a szerkesztőségi szolgáló: a »Samu« is olyan fontos egyéniség a közönséges civilemberek előtt, mint legalább is Kállay Béni. Sőt sokkal több ember kíváncsi arra, amit Samu *tudhat*, mint arra, amit Kállay Béni *tud*.

Minden egyes munkatárs fontos személy; mikor a kapun kimegy, a házmesterné megnézi figyelmesen fizonómiáját s abból találja ki, hogy jó vagy rossz hírek jöttek-e Eszlárról.

Az újságírók természetesen érzik fontosságukat s begombolkozva járnak titkaikkal, vagy ha titkaik nincsenek, kombinációikkal, melyekbe be van rakva a jövő évfolyamok tartalma.

Hanem bent a redakcióban aztán — mintha a redakció lenne a munkatársak komornyikja — megszűnnek nagy emberek lenni, dacára, hogy ők a komornyikjai a redakciónak. Itt csak kétségbeesett emberek, mert sok, nagyon sok baj van

azzal a kérdéssel, mely őket nagy emberekké tette. Olyan az, mint a sün, akárhol fogják meg, akármerre forgatják, mindeütt — de legjobban szúrja őket magokat.

Mikor egyszer Horvát Boldizsár még in illo tempore benyitott a magyar miniszterelnökhöz: Andrássy Gyula grófhhoz, azt bámulatára az íróasztalnál találta — egy rendeletet fogalmazott.

— Mit csinálsz, kedves Gyulám?

— Nézd, ezt a rendeletet fogalmazom. Hallgasd, felolvassom neked.

Horvát végighallgatta figyelmesen:

— Hiszen pompásan van! kitűnően van.

— Ej, dehogy, dehogy! — rázta fejét Andrássy — úgy szeretném valahogy, hogy mikor Bécsben olvassák, pecsovicsnak látszassék, idehaza meg szélsőbalinak tartásák.

— De az lehetetlen! — felelte nevetve Horvát.

— Hiszen éppen ezért próbálkozom vele.

Ez a próbálkozás jellemzi most az összes lapokat az eszlári ügygel foglalkozó hasábokon, ennek a próbálkozásnak a nyoma vet annyi árnyékot mindenütt — az igazságra. Azt a nagy kérdést igyekeznek megoldani, hogy lehetne úgy írni meg az igazat, hogy a szemíták maguk mellett, az antiszemíták pedig szemitaellenesnek vegyék.

Persze nem sikerült még eddig. Hanem ehelyett sikerült egy napon két ilyen levelet kapni a »Kikirics« szerkesztőségének:

»Tisztelt szerkesztőség! Az önök lapja keddi számában első helyen közölt zsidófaló távirat arra késztet engem, hogy lapjukat, mely eddig kedvencem volt, ezennel visszaküldjem. Nekem többé nem kell.

Tisztelettel *Svarcz* Simon.«

A másik levél így szól:

»Tekintetes szerkesztő úr! Látom, hogy az ön lapja is zsidólap. A keddi számában az első helyen közölt távirat dühbe hozza a keresztény embert önök ellen. Szüntessék meg a lap küldését.

Tisztelettel *Kádár* István.«

. Tehát mégis meg van találva a stílnék az a hatalma, amit valaha Andrásy keresett; — csakhogy megfordítva.

Azt nem lehet elérni, hogy mindenkinek tessenék egy és ugyanazon közlemény, hanem oda el lehet jutni, hogy senki-nek se tessenék. S ez is csak valami !

Sőt az uborkaidényre éppen konveníál is.

A VIZSGÁLATOK

Csak rajta, gyerekek, itt a küszöbön a vakáció. . . Hanem még előbb meg kell szolgálni érte. A mulatságot sem adják ingyen. Bizony attól függ, hogy fogtok mulatni, hogy miképp teszitek le az exament.

Nagy, nehéz napok ezek, nem csoda, a kalendáriumcsi-náló bácsi is hosszabbra mérte őket a többinél, de csakugyan sokkal hosszabbak is. Lassan, szörnyű lassan szaporodnak azok a ragyogó betűk ott a falon, amikből csak egyet szabad felírni mindennapra krétával:

VIVANT VAC.

A tizenkettedik óra ez már. A szívszorongatások nagy napjai. Pihen is minden játékszer, a Vilmuska krampusza, babája, mind elmehetnek most aludni, hozzájuk sem nyúl senki, hacsak a macska nem ugrik fel a székre s nem enyeleg velök könyörületből. Mert Vilmácska azt se tudja, ha vannak-e a világon ?

Nagyobb, sürgősebb dolga van őneki most. Kis fejében gond gondot ér, a homlokán — jó, hogy eltakarják az arany-szőke fürtök — felhő borong, mert ki tudja, hogy lesz, mint lesz ?

Jaj, hogy inkább évközben nem tanult többet ? Minek is, minek is szökött meg annyiszor a könyvtől a kertbe, nem volna most annyi ijedtség, s abban a kis szívben annyi lélelfur-dalás.

A mama meg is ríkatta tegnap a kis Vilmácskát, mikor azt mondta lefekvés előtt:

— Megöl a szégyen, talán a Dunába is ugrom, ha te leszel a többi gyerekek közt a legostobább, kis lányocskám! Pedig te leszel, mert nem voltál elég szorgalmas.

Hozzá kell hát látni az utolsó két nap. Apától kérdezte, hogy mitevő legyen? Az azt tanácsolta, menjen el a mamához, s így szóljon hozzá:

— Csókolom a kezeidet, Erzsi mama, ki akarom pótolni, amit lehet, légy szíves oktass be engem, egész nap tanulni akarok.

A mama aztán, akit apa csak Erzsinek nevez, előveszi a kopott ábécés könyvet (haj, sokszor vágta azt mérgesen a földhöz Vilmácska) s még egyszer megmagyarázza, melyik ákom-bákomnak mi a neve.

Az elme is olyan, mint a gumilasztikum, ha nagyon húzzák, nagyon nyúlik. Vilmácska figyelme és fogékonysága bámulatos most, minden pajkosság eltűnt az arcáról, olyan komoly, morcos, mint egy akadémiai tag, szeme apróra húzódva, mereven kíséri kedves mamácskának a mutatóujját. Jaj, édes istenem, mikor is tanulhatta meg a mama azt a sok tudományt, hogy olyan jól tudja, — mikor hát majdnem minden betű egyforma. De nagy bolondok is voltak, azok akik a betűket feltalálták, hogy nem különböztették meg őket jobban, hogy taréja legyen az egyiknek, kacsalába a másiknak, borjúfeje a harmadiknak, stb.

Bezzeg sokkal könnyebb dolga van a Micu gyerekeknek; ő már a második elemibe jár. Ő mama nélkül is meg tud állni, meg aztán tanulni is szeretett évközben.

Micu már csak neveti Vilmácskát, Micu már olvasni is tud s harsogva szavalja a folyosókon:

Jókor kelj föl, öltözz, mosdjál,
Az Istenhez fohászkodjál . .

Vilmát a Micu keseríti legjobban s sarkallja ambícióját, mert hát mégis szörnyűség, Micunak már megvették karácsonykor a Győry Vilmos bácsi könyvét is azokkal a töméntelen apró gyerekekkel, akik futkosnak körbe, cicáznak és mindenféle játékot úznak, és Micu a könyvet még csak meg sem akarja jól mutatni Vilmácskának, s valahányszor kéri, mindig kineveti:

— Eredj, te boglyos. . . hiszen még a nagy A-t sem ösme-red ! Való is neked az irodalom ?

Hát ki ne lenne azután elkeseredve az ilyenre ? Hanem iszen csak most az egyszer isten megsegítse a vizsgálaton, hogy a mamának szégyent ne hozzon a fejére, esztendőre, tudom megelőzi Micut !

Hej, pedig nem olyan erős az »ellenség« sem, amilyennek hiszik; a Micu dobja is pihen, nem veri rajta: bömbörömböm... Nem is olyan pajkos, mint azelőtt s sokszor órákig sem lehet hallani ajtócsapkodásait és lármáját. A vizsga-láz gyötri ám őt is. El-elvonul órákig a papa szobájába s ott felmászva a legmagasabb helyre, úgy »magolja« be a leckéket. Apa ezüst-órát ígért neki, ha jól leteszi a vizsgát, de még lánc is lesz rajta. Kár, hogy a kulcs iránt még nem szerzett magának alapos információkat, mert kulcsot a papa csakugyan nem említett.

A masamód, meg a szabó már tegnap hozták haza az új ruhákat Vilmának, Micukának. Nagy öröm ez máskor a háznál; apróra megnézegetik a ruháknak minden ráncát, gombját, — de most mintha orruk vére folyna, mikor felpróbálták. Az új ruha mindig bizonyos örömet okoz, csak éppen kétszer nem: mikor az examen-ruhát hozzák, meg a halottit.

Végre fölvirrad a nagy nap. A szemeket még csukva tartaná örömet az édes álom, de az édesmama költi fel őket és már fel is van öltözve.

— Föl, gyerekek, fel, fel ! A vizsga van ! Várnak már rátok a bácsik.

Be örömet dognák fejceskéiket a paplan alá. . . Soha, sohasem voltak még ily álmosak. De hiába: menni kell.

Mintha vaslemez közé volna szemök szorítva. Tompán, elfásultan tápázkodnak ki, nincs bennük semmi élet, semmi ruganyosság, hagyják magokra húzni a szép új ruhát s közömbösen veszik a mama örömprepeső ujjongását, hiszen kismama még önkénytelenül is kiszalasztja:

— Jaj, de szépek vagytok, édes kis porontyaim, ti lesztek a legszebbek, nekem a legédesebbek.

S azután ott nyomban meg is kóstolja őket sorban, ha igazán olyan nagyon édesek-e ?

De iszen most ők csak grimaszt tudnak csinálni az ilyen nyájaskodásokra. S olyan kedvetlenül poroszkálnak a mama

mellett fel a lutheránus iskolába, mintha a vesztőhelyre vinnék őket.

Nem is tréfadolog az, — ha jól felvesszük. Annyi öregember előtt fogják őket examinálni, sok, sok urak lesznek ott, még tán Győry bácsi is ott lesz, meg a püspök. Még tán a nyakát is veszik ott az embernek, ha elakad.

Az okos mama észreveszi útközben a picinyei remegését: szegény Vilmácska, milyen sápadt, még a keze is reszket, mit tehetne egyebet, mint hogy megvigasztalja őket.

— No no, hát ne féljeteK. Hiszen nem valami nagy baj az, ha éppen nem fogtok mindent tudni?

— Hát be nem ugrasz a Dunába?

— Még most az egyszer be nem ugrom — mondja a szép mama önkénytelen mosollyal, melyet eltitkolni szeretne.

A gyerekek némineműképpen fölbátorodva, de még mindig félelemmel lépnek be társaik közé az osztályba. E fontos pillanatban elmúlik arcukról a sápadtság, sőt inkább lángba borul az.

Juj, milyen ünnepélyes, megdöbentő itt most minden. A társak mind ünnepi ruhában ülnek csendesen, tisztességtudón, mindenki meg van fészülködve, csinosak, különösek, rájok sem lehet ösmerni.

De amint egyszer beléptek, vége a »félsz«-nek; mint a katonák, csak addig félnek a háborútól, míg benne nincsenek. Mikor benne vannak, egészen belemelegszenek.

A bácsik nem valami kegyetlen emberek, olyan jóságos, biztató arcuk van, sokkal szelidebbek, sokkal engedékenyebbek is, mint a tanító úr. Biz isten még jó, hogy examen van és nem közönséges lecke-óra!

Micu és Vilmácska jól kezdik magukat érezni. Hiszen a bácsik senkit sem zseniroznak; nem gáncsolni, szigorkodni jöttek azok, ide hanem inkább jutalmazni, dicsérni a gyerekeket. Olyan biztató is arcuk, szavuk, hogy Micu és Vilma felbátorodva, sokkal többet tudnak, mint amennyit hittek ők maguk.

A mama boldogan, meglegedve, kevélyen ül ott a többi nénik között. Jézus Mária, micsoda nagy uzsonna lesz ebből a vizsga után!

Az idő olyan hamar röpül, hogy szinte sajnálják, mikor

már vége van a vizsgának. Jaj, be kár, — hiszen azt szerették volna, ha még kikérdezik őket egyszer: mert nem mondtak ám el még mindent, amit tudnak.

TISZAESZLÁRI TISZA KÁLMÁN

Mikor Tisza Kálmán kis diák volt, már akkor is feltűnt dialektikája által. Egyszer azt mondja az apjuk, látván a fiúkat együtt játszadozni:

— No, Lajos, Kálmán, verekedjeteK egy kicsit, hadd lás-sam, melyitek az erősebb. Az kap tőlem egy ezüstórát!

Lajos, dacára annak, hogy fiatalabb, sokkal izmosabb volt testalkatban, s ha birokra kerül a dolog, hihetőleg ő veri meg Kálmánt, de higgadt lévén már gyermekkorától kezdve, kevés gondolkodás után így szólt:

— Nem verekszem: mert ha ő üt földhöz, az nekem nem haszon, ha pedig én ütöm földhöz, akkor is ő bizonyítja be okoskodásaival, hogy én feküdtem alul. És nekem ez se haszon.

Tisza Kálmánnal bajos kikötni, mert ő igazán olyan, mint azok a mesterséges gömbölyű poharak voltak, melyeket a szklenói hutában készítettek vagy húsz év előtt, s melyek nehéz fenekük miatt, akarhogyán döntögette, forgatta őket az ember, még ha az asztalhoz vágta is, mindig magoktól keltek fel, e sokat mondó feliratot viselvén oldalukon: »Üríts ki és fektess le, ha felkelek tölts tele.«

A mi miniszterelnökünkön nem fog ki emberi halandó. Mindegy annak, akárhová tesszük le, akármelyik oldalra döntik a körülmények, ő azért kering, forog ugyan egy kicsit, éppen mint a szklenói csodapohár, mégis talpraáll magától.

Furfangjairól, cseleiről éppen annyi gazdag szövevényes mesét szabhatnak le majd magoknak a jövendő kor regényírói, mint jeles őse: Teleki Mihály uram viselt dolgairól a mostaniak, de alig van egyetlen szerepe is, ahol olyan ügyesen tudta volna vinni a maga dolgát, mint a mostani tiszaeszlári ügyben.

Mert nagy virtus kell ám ahhoz, hogy egy miniszterelnök, akinek tudta nélkül — mint egy erősen kormánypárti lap

mondja — egy szalmaszálat sem lehet keresztültenni Magyarországon: úgy el tudja titkolni, miféle érzelmeket táplál szívében, mint ahogy a tisztaeszlári ügyben el tudta mélyen rejtetni.

Igaz, hogy ez kötelessége is egy miniszterelnöknek, aki a rend őre és a törvények első végrehajtója, de olyan kötelesség, ami sohasem sikerülhet egészen, mert az ő cselekedeteit millió szem nézi, elejtett szavait mindenki vigyázza s következtetést igyekszik belőlük vonni. Szólnia és cselekednie pedig okvetlenül kell ilyen ügyben.

Szólt is, cselekedett is a miniszterelnök. Titkolózott ugyan, de némaságában ékesszóló volt. Olyan szerencsésen viselte magát, hogy most ő a legnépszerűbb ember a szemiták és az antiszemiták előtt.

Szakítsunk ki két párbeszédet, két táborból valót.

— Te, Száli — mondja a zsidó polgártárs —, nézd meg aztat a kalendárium, hogy mikor van az excellencnek az ő nevénap benne!

— Október 13-án. De minek az neked, Mózeskám? Mi baj tenéked nagy urak napjaneveivel?

— Imádkozni fogok érte, hogy isten sokáig szabadítsa meg őtet a Dezsü Szilágyitul et Comp. Kemény jerek az, ráparancsolta a keresztényekre, hogy meg ne moccanjanak, mert lúni fog. Szeret az minket, Szálikám, nadjon szeret. Es úgy tartja a jeplüt a lovaival, hogy nem fölfordulja a szekér; az bizomos.

Lássuk mármost az antiszemita diskurzust:

— Dicsérem az elmjét, komám, ennek a mi miniszterelnökünknek. Láttá már kend, komám, a Nemzeti Színházban Falstaffot?

— Nem járok komédiába, komám, nem láttam.

— Hát olyan úr az a Falstaff, hogy mikor még nincs ellenség, erősen hadonász jobbra-balra, hogy így-amúgy teszi tönkre őket.

— Hát aztán?

— Mikor meg már elmegy az ellenség, akkor is hadonázik, hogy pozdorjává töri. Hadd vesszen el minden gyáva pimasz!

— No, és mikor ott van az ellenség?

— Hogy akkor? Ő akkor bemegy, komám, — a kulisszák mögé!

De félre a tréfával, annyi tény, hogy a magyar miniszterelnök semmi kérdést nem tart elég nagyknak, sem elég kicsinynek, sem pedig elég komolynak arra, hogy azt ne kamatoztassa pártjának erősítésére.

Így tett a tiszzaeszlári ügygel is. Mikor még mindenki tréfának vette ezt a dolgot, már ő akkor sietett abból kivenni a hasznot és komoly szavakkal fenyegette meg az országot, hogy jaj lesz annak, aki a törvényt meg fogja szegni!

Hogy mire való volt ezen eljárás egyébre, ha csak nem arra, hogy az ország miniszterelnökének a törvényhozás termében hangsúlyozott intőszavai egyszerre komoly jelleget kölcsönözzenek, az akkor még jelentéktelen eszlári dolognak.

Ezt nemsokára egy hasonló tartalmú körrendelet követte a municipiumokhoz, lázas hangon tartva, mintha már itt állnának a zavargások a küszöbön. Mintha bizony azt nem tudnák magoktól is a municipiumok, hogy mit kelljen cselekedni, ha a törvényes rend megzavartatik.

De elérte célját, mert népszerű lett a szemiták előtt, éppen olyanformán, mint az anekdota embere, ki a sebesen guruló kocsiban az előülésen foglalván helyet s elővigyázatot affektálván, megfogta a gallyat s úgy eresztette el, minek következtében az kiütötte a hátul ülő bíró uramnak az egyik szemét.

— Köszönöm, sógor, a szívességét — szólta a megvakult bíró elérzékenyedve —, ha kend nincs, bizony-bizony a másik szemem is kifutott volna.

AZ ÖRÖK MŰKEDVELŐ

Erdélyi Marietta sokat beszéltet magáról két nap óta. A kedves, formás színésznő kitalálta a formát, mellyel még egy fogas prókátort is megszégyenített volna.

Míg bent a »kormánytanács«-ban (A cigányok is azt mondták: Csináljunk magunknak jó napot, nevezzük egymást tekintetes úrnak) arról folyt a nibelungi harc, hogy tartozik-e Erdélyi Marietta visszamenni Csókához, vagy nem az ő

hamis fejében már megvolt az »államcsíny«, mely a kormánytanács ékes dikcióit semmivé tette.

Ő nem lesz színészné többé — úgymond —, hogy örökös műkedvelő lehessen.

Mikor ezt a levelet felolvasták, Feleki ijedten kapta hátra a fejét.

— Hát nincs már tökéletes bölcsesség a világon? — sóhajtá. — Pedig én mindig azt hittem — magamról.

*

Hogy Csóka szereti a fényeset, azt nem lehet csodálni.

De hogy Erdélyi Marietta meghallgatása nélkül Csóka egyoldalú panaszára ítelt a kormánytanács, az már valamivel különösebb.

És mégis alig találhat valaki valami mélyebb sérelmet ez ítéletben.

Mivelhogy az olyan ítéletek, amiket nem kell betartani, nem annyira sérelmesek, mint inkább igen kedélyesek.

Az egészben az ér a legtöbbet, hogy akadt olyan színház is már — ahová nem akar elmenni valaki *a budai arénából sem!*

SÉTA A KULISSZÁK KÖZÖTT

— A színpad körül —

Ha belépünk a tágas udvarba, melyet az utca felől magas kőfal, a Horváth-kert felőli oldalon pedig fapalánk kerít, egy pillanatra csodálkozva állunk meg, bámulva az elénk táruló kép tarkaságát, a zűrzavart, a sürgés-forgást, azokat a különböző alakokat, melyek szokatlan külsejüknél fogva kötik le figyelmünket.

Itt az érem másik fele. Ami a nézőtérről látva rendszeresnek tűnik fel, az itt felbomlott alkotó elemeire s költői rendtelenségben áll előttünk. A szép piros arcszín ujnyi vastagságú mázzá, a fekete szemöldök egy gramm súlyú feketítővé, a beesett arc egy vékony koromvonássá, a sápadt ajkak pedig fehérítő festékké változtak.

Ijesztő alakok a laikusok előtt, kifestett arccal, ragasztott szakállal, bajusszal; itt ül a hős egy vászon fatörzsön, kéjelegve a virzsinia kékes füstjében, a drámai szende egy palotához támaszkodik, figyelemmel nézegetve a színpad rendezését s a színfaltologatók fáradságos munkáját.

De ha érdekes látványt nyújt a színház udvara, maga a színpad még sokkal érdekesebb: künt az udvaron inkább a nyugalmas képet láttuk, itt a színpadon pezseg csak az igazi élet, a lázas sietség csak itt észlelhető valójában, csak itt leshetők meg a színpad titkai, melyekről a közönség még eddig nem tudott magának tiszta fogalmat alkotni.

A színpad hátsó részében parkot ábrázoló vászon mellett még nincsenek felállítva, vagyis helyesebben odatámasztva a szobrok, még nincs ott a kis házacska, mely messziről átlát-szik a fák között, még a színpad előtere üres, ott csak munkás emberek sűrögnek-forognak most, hogy egy negyedóra múlva helyt adjanak a színészeknek.

Lassanként megnyílnak az öltözők is. A kíváncsiak oda-fordulnak, vajon nem-e egyik elsőrangú színésznő lép ki, akit el lehetne árasztani bókokkal. De a kíváncsiság még nem nyer kielégítést.

A nézőtérén azalatt szép számmal gyülekezik a közönség, a zenekar is kezd népesülni, az első csöngettyűszó is elhallat-szott, a függöny lyukánál egyik alak a másik után nézi vizsga szemekkel a közönség gyülekezését, közel van az előadás kez-dete.

A kis asztalon, mely ott áll a színpadon az egyik kulissza mögött, felüve fekszik a színpadra kerülő darab.

S ez az asztal a színpad Mekkája. Ide jönnek egymásután a színésznők és színészek, különösen pedig az utóbbiak, mert a budai színpadon, s ez, úgy látszik hagyomány, a színészek rendszeren kevésbé tudják szerepeiket, mint a nőtagok.

De hiszen ezen nem is kellene csodálkoznunk. Mert bon-coljuk csak kissé a női szerepeket. Fúria vagy angyal, szerel-mes vagy bosszúálló, szentimentális, érzelgős, vagy természe-tes, nemes női tulajdonokkal vannak felruházva. Gretchen és Desdemona, Juliska, vagy Zsófi asszony, a szerep alapja min-dig megvan magában a nőben.

Hiszen az egyszerű festő is vászonra festette az angyalt és

ördögöt, — de csak az elnevezés volt különböző, — az alak azonos, mert mind a kettő nőt ábrázolt.

Temesváryné asszony Deborahban pl. gyöngéden szerető nőből bosszúálló kegyetlen teremtéssé változik. A kis Blaháné, a kedves Várai Mariska nyíltan kijelentette, hogy ő bizony nem irtózik a csóktól, hát mért ne tudna a színpadon is csókolózni, enyelegni? S ha nem is találja el szó szerint szerepét, beszél úgy, amint azt érzelmei súgják, de soha meg nem akad.

A férfiszereplőknél más az alaphangulat, szórakozásaik teljesen elütők a színpadi cselekményektől, az erős nemzedék nincs arra teremtve, hogy enyelegjen, érzelegjen, vagy rettentő bosszút esküdjön, amikor áthallatszik a szomszédos vendéglőből a zene, átérzik a »halbszeitli«.

Bizony-bizony a közönség is néha megkívánja a sört előadás közben, kivált, ha tudja, hogy oly közel érik, vagy kéjelegve szív magába füstillatot, irigyli a halandót, aki most szivarozhatik, míg ő benn lévén a színkörben, vagy ha színész, a színpadon, ily gyönyörben nem részesülhet.

Temesváryné asszony, a drámai primadonna képviseli a komolyságot a színpadon és életben egyaránt. Az ő művészetéről a fővárosi kritika is több alkalommal nyilatkozott már elismerőleg s teljesen igazolta a várakozást, melyet hozzája kötöttünk. Hírneve megelőzte, s megérkezése igazolta hírnevét.

Mellette a drámai szendét kell felemlítenünk. Gaál Hermin kisasszony, szép fiatal leány, elegáns külsővel, kellemes orgánnummal. Szende a színpadon, kedves a társalgásban és megnyerő modora, szép tehetsége kilátást nyújtanak arra, hogy rövid idő alatt kedvence lesz a fővárosi közönségnek is, mint volt a nagyváradinak.

A vígságot és pajzanságot Erdélyi Marietta és Várai Mariska kisasszonyok, az operett- és népszínmű-primadonnák képviselik. A szép Marietta lesz a színkör vonzereje. Észrevettük azt már első fellépte alkalmából.

ESZ — LÁRI — FÁRI

(Apróságok)

Nagykárolyból lapunk egyik olvasója a következő esetről tudósít:

Folyó hó 29-én Piskolt felől egy mesterlegény tartott Nagykároly felé az országúton, nem is sejtve, hogy micsoda keserves lagzi várja.

Kis Mihály és társa az utast megrohanták a határon vasvillákkal s elütlegelték.

— Te is zsidó vagy, aki a keresztényeket gyilkolod — s ezzel piff-paff, ki hol érhetted.

A szegény elvert ember panaszra ment a bírósághoz, s kitűnt, hogy *Szekeres Gusztávnak* hívják, s hogy *keresztény* szűrszabó-legény.

— Hja, minek tart olyan kevésbé keresztény fizionomiát — mondá neki tréfásan egy bírósági hivatalnok.

*

Egy kormánybiztostól hallottuk a következő párbeszéd-töredéket.

A kormánybiztos ugyanis nyíregyházi ismerős paraszttal találkozik Pesten.

— No, atyafiak — kérdé —, baja van-e már kendteknél a zsidóknak?

— Nem hallottunk semmit, nagyságos uram.

— Pedig azt veri a hír, hogy vérért veszik a keresztényeknek.

A nyíregyházi paraszt megvakarta fejét s így szólt nagy bölcsen:

— Nem kell azoknak a vér, nagyságos uram, hanem a keresztények pénze kell nekik, az a nagy hiba.

*

Még egy jóízű szemita apróságot jegyezzünk fel. Egy Dohány utcai izraelita kereskedő, aki tegnap korán kelt, megpillantja, hogy egy ember előbb óvatosan körültekint, azután pedig plakátot ragaszt ki az átellenes sarokházra.

Odamegy a boltos s bosszankodva olvassa:

És ne vásároljanak a keresztények a zsidóktól semmit.

A boltos, ahelyett hogy leszakította volna az izgató cédulát, nagy hirtelen beszalad a boltba, kihozza a cinbetűket és a firmajszot és a mondat kiegészítéseül odateremti még ezt az egy szót: *. hitelbe!*

Így aztán mindjárt nincs semmi kártékony és izgató a plakáton.

SAULUSBÓL PAULUS

A hazaszeretetről beszélek el egy történetet. Bárcsak németül írhatnám meg, hogy azok olvasnák, akiknek szól. De azért elmondom, ha magyarul is. Magyaroknál se lesz legyezgetés, hízelgés, hanem tanítás, úgy lehet.

Furcsa, hogy egy zsidó a hőse e történetnek a hazaszeretetről, mikor tulajdonképpen a zsidó inkompatibilis ez idő szerint a hazaszeretettel.

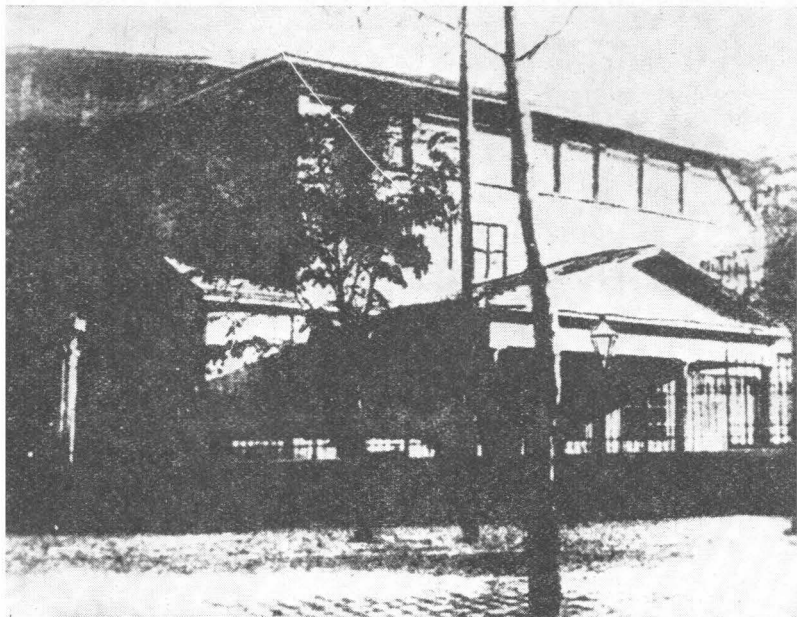
Mindegy, az én hőszámom ennek dacára is meri szeretni a hazát, mégpedig éppen olyan forrón, odaadással, mint akár-melyikünk, ami persze megint nagy szemtelenség tőle, mert ő zsidó.

De térjünk a dologra. Az én barátom, nevezzük Jakabnak, Magyarország fővárosában, Pesten született, ami kiválóan enyhítő körülmény arra, hogy a magyarság gyűlöletében növekedett fel, mint gyermek. A jó szív olyan, mint a jó föld; minden elvetett mag kikél benne.

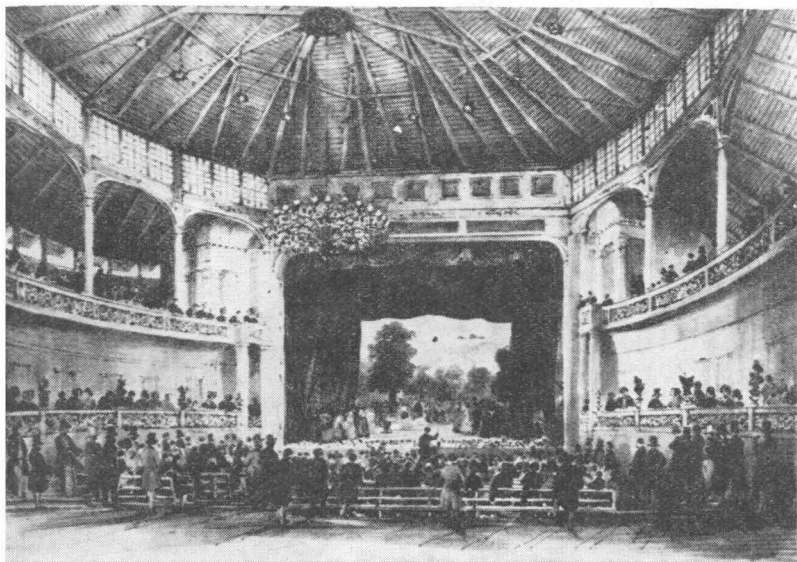
Rákóczi mondta, hogy egyetlen ere sem húz a magyarokhoz, mért húzta volna hát Jakabot?

Sőt éveivel nőtt gyűlölete, idegkedése e faj iránt, úgy-hogy mikor már számbavehető ifjú lett s egy hatalmas bécsi lapnak pesti levelezője, kiönthette ott gyűlöletének egész mér-gét az ország ellen.

A bécsi lap magyarelles cikkei, melyek értelemmel s verve-vel voltak írva, nagy feltűnést csináltak mindenfelé; sok, igen sok bosszankodást keltettek a jobb hazafiak szívében s nehezítették a kiegyezést. Oh, hogy tombolt kéjittasan az én

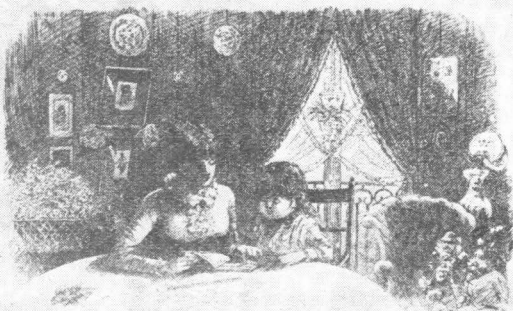
a) A Fővárosi Színház (a budai Nyári színház) épülete

b) A Fővárosi Színház nézőtere

A vizegálatok

Vilmos és Mikszáth

...ak rajta, gyerekek, itt a kúszóban a vakáció... Hason meg a többi... meg kell szokni azt...

Nagy, néha napok csak, né a csoda, a kaland... (continued text)

VIVANT VAC...

A tizenötödik óra ez már... A szünetekben csak... (continued text)

...szék, ha csak a második nem... (continued text)

...Nagyobb, szörnyebb dolga van... (continued text)

...Jaj, hogy lakás!... (continued text)

...A mama meg is rákötötte... (continued text)

...Nagyi a szünetben... (continued text)

Honai kell hát léni az utolsó két nap... (continued text)

...Családom a kertet... (continued text)

A mama azóta, a két apa... (continued text)

...Az öltözék is olyan... (continued text)

...nyúl, Vilmoska... (continued text)

...palkossághoz... (continued text)

...hosszú egyetemen... (continued text)

...Tudom, miként... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

...Micsoda... (continued text)

Mikszáth A vizegálatok című frása a Pesti Hirlap képes mellékletében

Jakabom lelke, mikor látta, hogy a fullánkot érzik, mélyen érzik, s a seb sajog.

Egyszer lapja megbízásából Deák Ferencet kellett meginterjúvolnia. Felment az »Angol királynő«-be. Deák fogadta.

Még sose látta azelőtt Deákat. Ez igénytelen egyszerű nemest, az ember szónak teljes fönségével és az öregség nimbuszával.

Mikor az öregúr megadta neki a kért felvilágosítást, csendesen kérde:

— Ön írja azokat a cikkeket?

— Igen, én írom — mondá Jakab kihívólag.

Deák behunyta szelíd, okos szemeit, és nem látszott meg semmi bosszankodás a hangján:

— Hol született ön?

— Itt Pesten — mondá Jakab.

A nemzet bölcse összehúzta a szemöldjeit, a híres három ránc szigorú jelleget adott arcának, hangja hideg, érdes lett, amikor mondá:

— Gondolt-e ön már arra, fiatalember, hogy minden embernek kell szeretnie egy helyet. egyetlenegy helyet, valahol a világon?

Jakab úgy érezte, hogy ezek a szavak végigsüvítenek a termen, s mintha hús csengettyű hangja lenne, zúgnak, csilingelnek a fülében, majd végigszaladnak az erein, összeszorítják a szívét, lefutnak a lábaiba és megsibbasztják azokat.

Felelni akart valamit. Ajka megnyílt, szavakat keresett, de nem talált, nem is volt hozzá ideje. Deák nagy, húsos kezével intett már neki, hogy »elmehet«.

De azért ezek a szavak is vele mentek. Mindenkinék szeretni kell egy helyet — valahol. . . akárhol. . .

Ott hangzottak ezek a fiákerek robogásában, harangok zúgásában, ha esténként eloltotta tanulmányai végeztével a gyertyáját, ott látta felírva a sötétségben. A sötétség hatalmas szellem: odahozta neki az öregurat is karszékestől, mindenestől, az ő hangjával hallotta: »Mindenkinék egy helyet valahol. . .«

De azért Jakab mégis csak egyre írta a hazaellenes cikkeket a bécsi lapba. Ej, frázis, egy nagy frázis mindaz, amit az öreg beszél.

Jakab csak azért is még mérgesebb lett az ország iránt s kivitte, hogy tegyék el valami nagyobb városba, mert ő elutálta már az ittlételt egészen. Akkor lássa Magyarországot, mikor a háta közepét.

A következő két-három évet Párizsban és Londonban töltötte. A két világváros zaja elnyelte az ő gyűlöletét lassankint.

Az emberek rajzottak, jöttek, mentek az utcákon, de azok mind olyan nagyon idegenek voltak őelőtte. Hiányzott neki valami: talán az, hogy nem gyűlölte őket, nem volt rá oka.

Senki sem törődött vele. Olyan volt ő ott, mint egy homokszem, amit a szél milliárd fűszálak közé fúj.

És azok az emberek mind franciák, vagy angolok voltak s beszéltek a Rule Britanniaról, vagy a Marseillaise-ről, beszéltek múltjokról, jelenükről, jövőjükről, emlegették, hogy ez vagy az mikor és hogy történt, dicsekedtek valamijükkel, és ekkor Jakab mindig hallgatott. Némelykor közönyösen megkérdezték tőle: »És ön, uram, hova való? . . .« És ekkor Jakab mindig elpirult.

Hát miért is kell neki valahová valónak lenni?

Iszonyú üresség ez, megmérhetetlen hiány az, hogy őneki nincs egy szava, amivel ezt megjelölhesse. A többi szó, mintha mind kevesebb lenne ennél az egynél.

Idegennek, árvának, boldogtalannak érezte magát. Kezdte már hinni, hogy van mégis hazaszeretet, ha nincs haza! . . . Minden élő teremtmény tartozik valahova, valakihez, még a lelketlen állat is, csak ő áll egyedül. Mindenki gyönyörködhetik a kék égben, mert annak a folytatása hazája fölött fut, övé egy darab belőle, csak őneki nincsen abban semmi része.

Egyszer egy németalföldivel jött össze poharak között, az is azt kérde tőle: »hova való«?

Jakab hallgatott egy darabig, s mikor az fürkészőleg végignézte, fojtott, tompa hangon tört ki belőle:

— Magyar vagyok.

S ezzel a szóval egyszerre szét volt törve a nehéz bilincs, amit a pesti lipótvárosi negyedben vertek a lelkére a rossz nevelés, a kör, amelyben forgott, és a bántalmak, amikben részesült.

Az idegen hazája felől kérdezett részleteket. Jakabnak felelnie kellett. Nem bánta már.

Szemei felcsillogtak s nyelve tüzes lett, mint az apostoloké, elkezdte lefesteni a szőke Dunát odahaza, a kanyargó Tiszát bájaival, a hullámszó Balatont, a pajkos délibábot s annyi minden édeset, elragadót, mennyit csak a magyar szerető szeme láthat meg.

Arany van a hegyekben, méz folyik a vizekben, félistenek az emberek és tündérek az asszonyok odahaza. . odahaza.

Lehajtotta fejét, szíve dobogni kezdett, a szava elakadt s zokogott, sírt hangosan, keservesen.

— Hazamegyek. haza kell mennem. — fuldokolta görcsösen.

S azóta hazajött az én Jakabom, s egy táborban, egy célból küzdünk édes hazánkért, csakhogy ő sokkal edzettebb, sokkal lelkesebb katona nálamnál, pedig az Anjou-királyok írták alá az armálisomat.

FALUN

Még abban is van valami előnyös, ha a budapesti Volksblattok nekiesnek az ember képének, s lekanyarítják úgy, hogy meg lehessen ösmerni.

A minap le kellett utaznom egy ügyben a vármegyémbe, ahol már hét év óta nem voltam, s ahol már nem ösmer engem senki.

Egy kedves ismerősöm vállalkozott beküldeni értem a kocsit a hajó-állomáshoz Vácra. Aggódva néztem körül, midőn kiszállottam a parton, hogy miféle módon akadok össze a kocsisommal, meg az velem. Ha elküldték is, miként keressen elő a rengeteg kocsi közül, melyek hosszú vonalban lepték el a partot.

Hát egyszerre látom, hogy egy markos palóc-legény egy hirtelen oldalpillantással, némi látható habozás után, egyszerre biztos léptekkel nekem tart:

— Én fogom hazavinni a tekintetes urat. Tessék felülni, kérem alásan!

— Kend a mohorai kocsis?

— Én vagyok, megkövetem alásan.

— Hogy ösmert rám?

— Hát csak úgy, kérem alásan, hogy *mappa van nálam a tekintetes úrról*.

S ezzel kivette a szüre ujjából az összegyömösölt újságot az arképemmél, melyet tájékoztatóul szíves házigazdám adott át neki.

Kevés beszédű legény volt a palóc, alig bírtam odavinni, hogy a hosszú út unalmában néha egy-egy feleletet adjon. Szűken volt nála a szó, s ha mondott is valamit, az is furcsa és idegenszerű volt már az én fülemnek, ki hozzászoktam a sablonszerű szavakhoz.

— Hogy hívják kendet?

— Nagy Mihály volna a nevem, de csak Pulyka Misának tessék szólítani, jó nekem így is — mióta ellicitáltak.

— Szépek-e a vetések maguknál?

— Elvannak — mondá. — Kivált a tiszta. .

— Hát a repce?

— Az itt nem terem — szólt meggyőződéssel.

— Már hogy az ördögbe ne teremne? Csakhogy nincsenek okszerű gazdák, akik behozzák.

Pulyka Misa kivette a pipát agyarái közül s felém fordulva, gúnyosan mondá:

— Könyvből gazdálkodni, patikából szeretkezni. nem sokat ér, tekintetes uram.

— Persze. . — jegyzém meg mosolyogva. — Kendtek a káposztával pénzelnek ezen a vidéken.

— Bajjal-jajjal — mondá ő —, a káposztapalánta tavaly is megveszekedett és *színt vallott*.

(Ez aztán annyit jelent, hogy ahelyett, miszerint beborult volna fejnek, hasznavehetlenné válva, kinyílott, meghozván halovány fehér virágait).

Átfordítottam a szót más tárgyra, természetesen a legdivatosabbra:

— Nos, hogy vannak kendtek odahaza a zsidókkal?

— Mi csak megvolnánk, kérem alásan, de úgy hallom,

hogy a király és a fia közt esett volna valami nagy patália miattuk?

— A király és fia közt? Nem igaz abból, Mihály bátyó, egy szó sem! Hanem a nép haragszik rájuk a kislány miatt.

— Minálunk nem haragszik rájuk senki.

— Pedig ugye ott is gazdagok?

— Nem mondhatnám, hogy valami fertelmes gazdagok lennének. Nálunk nem bántanak szegények senkit.

— Aztán félnek-e nagyon?

— Nem félnek biz azok egy csöppet sem, mert tetszik tudni, a király fiának kevés a beszólása, a jószág még az öreg király nevéén áll. . osztég a királyné őfelsége is odaállt aszongyák a férjéhez.

— Nem hallottam erről semmit.

— Pedig úgy van az, kérem, mert olyan emberek is beszélnek, akik tudnak hozzá, mint Kemenyik János, meg Csipék István. törvénybeli ember mind a kettő.

— Az már más! Akkor hát lehet benne valami. Hogy is van csak? Beszélje el nekem is.

— Úgy volt az, hogy a király fia megharagudott a zsidókra az alföldi kisleány miatt, s megmondta az apjának, hogy ki akarja őket az országból kergetni.

»Ejnye, ejnye, fiam! — szólt az öreg király — hát nem emlékszel már, hogy a zsidók aranybölcst hoztak neked aján-dékba, mikor kicsi voltál?«

»Emlékszem, édes apám. Hanem iszen elringattak volna engem fabölcsőben is!«

Mikor éppen erről végeznének, sétálgatva a réten, oda-jött a királyné is s egy marmancsvirágot tépett ki a fű közül.

»Nézzétek ezt a marmancsot. Ez a közepe itt, ez az arany-sárga: a korona; a fehér szirmok, amik kiágaznak belőle, ezek a különböző népfajok. Tépd ki most már az egyik szirmot, édes fiam, ha a legsúnyábbikat is.«

A királyfi hozzányúlt a virághoz, egy rozsdaverte leghit-ványabb szirmot kiszakított, s íme megereszkedtek a szakítás-nál a gyöngö virágrostok, szétfoszlottak a finom szálak, s mint-ha egy láthatatlan lehelet fújná el, valamennyi szirmo lehul-lott magától s ott maradt a király fiának kezében csupaszon a sárga bojt.

»Ne bántsod, édes fiam, az embereket! — szólt a királyné.
— A jó gazda mindennek hasznát veszi. Többet ér néha egy rossz vasszög, mint egy arany buzogány. Pedig talán haragszol a vasszögre, mert beleakadt a kabátod.«

A királyfi lesütötte fejét. Ki tudja, hajtott-e az okos szóra?

— De az egyszer szent igaz, uram, hogy nálunk még eddig semmi bajuk. Bátran jöhet az úr hozzánk!

— Ej, hát mért néz kend engem zsidónak?

— Már mint én? Már mint az urat? — hebegé zavartan.
— Azért gondoltam, kérem alásan, mivelhogy nem tetszik védelmezni őket.

A NYELVEK

(Kortörténelmi tanulmány)

A nyelvek mindig nagy szerepet játszottak a világban, már a vallási legenda is ismeri a tüzes nyelveket.

Pedig hát a biblia nélkül is rájöttünk volna, hogy micsoda hatalmat képviselnek a nyelvek: ha asszonyok szájába teszi be őket a gondviselés.

Ezek a cukros nyelvek uralkodtak a múlt századokban, ma és mindig.

*

De vannak az asszonyi nyelveknél, ha nem is hatalmasabb, mégis sokkal édesebb nyelvek.

A mameluk nyelvek, amelyekre azt mondta Kákay Aranyos, hogy ha ezek a nyelvek kefe volnának és a gazdáik nyála suvix, a minisztereknek és a földi hatalmasoknak nem kellene osizma-fényesítőket tartaniok.

De hát ezek a nyelvek se maradtak konkurrenciá nélkül.

Ezeknél is támadtak, ha nem is édesebb, de ezerszer hatalmasabb nyelvek.

*

Mik ezek, kell-e mondanom? Alig! Hiszen már mindenki kitalálhatta, hogy ezek a rossz nyelvek.

Mint ahogy vannak kézi és szellemi munkások, éppúgy valának nyelvmunkások a »boldog emlékezetű« Bach-szisz-téma alatt.

Egy egész sereg ember abból élt, hogy füle volt, amellyel hallgatódzott, s nyelve, amellyel a hallottakat illetékes helyen elmondta.

A nyelvek és fülek korszaka volt az. Ezek uralkodtak akkoriban.

*

Joggal beszélnek az emberek, hogy aki pipázni szokott, az örök időkre biztosítva van az éhenhalás ellen, mert hiszen mindig ott a füstölt nyelv a szájában.

De füstölt nyelvet, tüzes, cukros, mameluk és rossz nyelveket egyszerre agyonnyelveltek a legisleghatalmasabb földi nyelvek: a *kutyanyelvek*.

A magyar ember mindig leveheti a kalapját, valahányszor ezekről a kutyanyelvekről szó kerül.

Ezek a kutyanyelvek voltak a hadseregek, melyek beveték a bizánci falat, bilincset, jármot összetörtek, mikor azt mondták, hogy tavasz lesz, mosolyogni kezdtek az erdők, mezők, ligetek, verőfényrel sütött le a nap, s fehér bárányok legelésztek harmatos gyepen. Mikor meg azt mondták, hogy vihar lesz, fekete felhők tornyosultak a láthatárra, haragos, mord arcok bontakoztak elő a ködből, s úgy látszott, mintha nehéz ágyúszekerek dübörögnének az utakon.

Ezek voltak aztán a nyelvek, ezek a kutyanyelvhez hasonló papírdarabok, amelyekre az újságírók leírják, amit gondolnak és amit meg nem gondolnak, s amikről a szedők a nyomdában leolvassák s ólomba rakják a gondolatokat.

Minden ezredik lesz csakis vérré az emberekben, de ez a vércsinálás olyan, mint a fűzfából aranyat állítani elő az alchimistáknak: egy arany háromba kerül.

A vérré lett eszmék sok vérbe kerülnek, úgy lehet.

Hanem azért dicsőség mégis a legerősebb, legfélelmesebb nyelveknek a világon a kutyanyelveknek.

*

Igen, uraim! Mi újságírók per »kutyanyelv« beszélünk.

De ne úgy vegyék, kérem, mintha cikkeink minőségét jelezné ez a szó, ez csak a mennyiségét jelenti. Hány kutyanyelv? Sűrűn teleírt kutyanyelvek-e? Ezek képezik a generális kérdéseket.

A »kutyanyelv« egy olyan fogalom, mint a méter vagy a font, vagy az icce: beavatott ember tudja erről, hogy mennyit tesz ki a dolog.

S ily világalomra jutván a kutyanyelvek, már-már kezdtünk elbizakodni — midőn a fővárosi magisztrátus oly intézüciót fejlesztett ki, mely valóságos, igazi kutyanyelveken alapszik.

A sintéreknek ugyanis ezután minden előmutatott »kutyanyelv« után ötven krajcárt fog fizetni.

Denique a nyelvek mindenütt a nyelvek. .

Amint e hét elején fölmerült a kutyanyelvek ágióját felszöktető terv, egy élelmes helybeli kereskedő cég — mint halljuk — azonnal összeköttetésbe lépett egy londoni céggel mesterséges módon előállított »első magyar valódi kutyanyelvek« gyártására, amiket aztán a gyepmesterek per hús krajcárjával szerezhetnének be gyári áron.

Így lészzen kártékonyá a magisztrátus legnagyobb bölcsessége is.

Nem érdemes már, bizonyisten, mai napság semmi okosat kigondolni.

. . De nem fecsegek tovább, mert a szerkesztő nem enged többet írnom a tárgyról, csak másfél kutyanyelvet.

U. i. Van már egy másik hír is. Egy Király utcai vállalkozó ezen jelige alatt: »Nincs többé kutyaugatás«, egy memorandumot nyújtott be a gyepmesterekhez, melyben részint mert megsajnálta a majdnem nyelvek nélkül kóborgó *néma kutyákat*, részint mert szaporítani óhajtja a gyepmesterek jövedelmét, egy pasztát talált ki (alkalmasint Töröknél lesz kapható), melytől a kutya kivágott nyelve gyorsan kinő megint, s így a kutyák nyelvét, mint a juhok gyapját, évenként kétszer-háromszor fog lehetni levágni.

Szép jövedelem lesz ez! Illik ahhoz a nyolc szobás gyepmesteri palota-lakás!

AZ ANGYALCSINÁLÓK

— Színházi tárcsa —

Mint hogy az egyiptomi háborút is valószínűleg a kagál megvesztegetése folytán csinálta az angol flotta, hogy a tiszaszlári ügyről elvonja ennek következtében a figyelmet, nem szándékunk, mint komoly tárcsáírónak ez improvizált eseményt egyébként tekinteni, mint egy rossz csínynek, mely kemény megtorlást provokál majdan — a nyíregyházi törvényszék részéről.

Nem, mi figyelmen kívül hagyjuk ezt a suskust, melyben jól tudjuk, a Wahrmann pénze is dolgozik, mert, ismételve állítjuk, az egyiptomi mérsárlás csak lepezési komédia lehet, — hanem egy a kettőhöz sokban rokon dologgal foglalkozunk.

A tárgy már nem is lehet titok önök előtt. Hiszen ott áll ez az ismeretes szó a tárcsa homlokán, hogy »Az angyalcsinálók«.

Ma már körülbelül minden ember tudja, mi az az angyalcsinálás. Az emberek annyira érdeklődnek prózai világunkban az ipar és a keresetmódok különböző ágazatai iránt, hogy az immár senki előtt sem ismeretlen fogalom.

Születnek kis gyerekek, akiknek nemigen van még vagy már születési jogcímük, akik vagy idétlének, vagy nem szívesen látottak, mert nem akarják őket elismerni, ezeket aztán az illető szülő odaadja kosztba. S azután. . . Nos, azután, a régi történet. A koszt nagyon sovány, a csecsemő nagyon vézna, lesz hát belőle picike angyal.

Ezekről a szegény pici angyalokról írok én. Mert nem olyanok ám ezek, mint a többi angyalkák, akiknek örülnének fent az egekben s akik karban énekelnek vala az Úrnak jobbján.

Ezek a szegény angyalok nem üdvözülnek, szárnyakat kapva, hanem testük a gyehennára jut, az örök megsemmisülésbe, lelkük ellenben átköltözik újabb és újabb *dramáik*ba, akik teherbe esnek tőle s esztendőre vagy kettőre ismét kosztba adják vézna csecsemőiket a budai arenába a privilegizált »angyalcsinálók«-nak.

Ugye, hogy kezdek már értelmesebben beszélni.

Akadtt egy laptársunk, mely elítélte azért a budai szín-

kört, hogy új, eredeti darabokat adat elő, ahelyett, hogy a régi jóízű, a pesti repertoárokról már leszorult műveket venné sorra. A publikumnak szinte jól esnek a régi ismerősökkel összejöhetni valahol.

Ezekért a rossz darabokért, melyekből még sohasem élt meg egy sem, nem érdemli meg sem a tanácstól a szubvenciót, sem a közönségtől a pártolást.

Hohó! De már ebben nincs egy garas-ára igazság!

A budai színpörnek határozottan ez az »angyalcsinálás« a legnemesebb hivatása. Mint ahogy Spártában kitették a sziklára a gyenge természetű kisdedeket, úgy kell, hogy nekünk is legyen egy helyünk, ahol ezek az embriók meghaljanak s eltemtessenek az Úrban. Isten nyugosztalja meg őket!

A színpör hasonlít a szellentýűhez, melyen át a meggyülemlett rossz levegő kimegy. Nem kell hát kétségbe esni, hogy egyetlen darab sem arat sikert, s annál kevésbé szidni az igazgatót és a társulatot, hogy minék adták elő.

A társulat valódi heroizmust és önfeláldozást tanúsít, midőn olyan darabokat tanul meg, amiket csak egyszer lehet előadni. Talán ösztönszerűleg érzi, hogy az ő feladata kijózanítani a nem hivatottakat a drámaírásból s visszaadni őket a társadalomnak.

A színpör így jó, amint van. Nekem legalább így tetszik. Adjon elő minden darabot, amit elő lehet adni, az ne zsenirozza, hogy kevesen nézik meg. Természetes dolog az! A temetésekre nemigen szeretnek eljárni az emberek.

De ki mondja azért, hogy a temetések nem szükségesek?

Én istenem, hiszen csak el kell takarítani valahogy azokat, akik nem életképesek?

ÍRÓK ELUTAZÁSA

(Karcolat)

Még sincs eredetibb céh az írónál a világon!

Hát fordult az elő valaha a törtéribben, hogy például a szabók azt állították volna, hogy ők csizmadiák?

Nem, ilyesmi sohasem történt!

De ha történt volna, akkor bizonyosan az is megtörténik vala, hogy a csizmadiák kereken megtagadták volna, hogy a »kecskék« is csizmadiák!

Mert a csizma sokat tűr, de a csizmadiák nem tűrnek semmit.

És végre is a csizmadiáknak igazuk van.

*

Egy hete folyik már a vita a lapokban, hogy az írók utaznak-e valóban, hogy írók-e az elutazók s több efféle szövegezésben.

Miután eldönteni sehogy sem lehet a dolgot, annál is kevésbé, mert ők maguk határozottan azt állítják, hogy ők írók — s az illet mégis csak maga tudja az ember a legjobban —, vegyük úgy, hogy isten neki, az írók utaztak el a mai kilenc órai hajóval.

*

Nagy sokadalom volt már mindjárt 8 óra után a görög templom előtt, hol az »Erzsébet« hajó kevélyen horgonyozott. Száznál több nagy embert látni egy szuszra, nem tréfadolog. Négy király megsejmelhető néha, ha fejedelmi találkozók esnek. Három pedig az írói körben is akad, a »Kunstuk«-ban, de száznál több »halhatatlan« együtt, az nincs, s nem volt még sehol soha.

Már a hajó címe mutatta, hogy nagy diplomata az öreg Pulszky, a vezér.

Idehaza, az »Erzsébet« a »Mi Asszonyunk«, oláh határon az »Ő Asszonyuk« neve lesz.

No, no gyerekek, mibe fogadjunk, hogy a »papa« rendjelet hoz onnan. .

De fogjunk immár hozzá a festői jelenet leírásához. . bocsássa meg azonban az olvasóközönség, ha nem lesz valami hű és kifejező, hiszen nincs, aki jól leírja: mert az írók elutaztak.

*

Így történt szárazon az egész.

Nyolc órakor belépett a körszolgá a kör kártyaszobájába s így szólt:

— Uraim! Finis Poloniae! Készüljünk! Mondják ki a négy »Majszter«-t, aztán menjünk. Becsukom az ajtót. A nagy pillanat megérkezett!

— Nem érkezhettek meg, amíg legalább egy zsinórt be nem húzok. Aztán isten neki. . . Ott folytatjuk — szólta Makos Dini.

— Uraim — kiáltá biztatólag Kartács Feri író és mézeskalácsos —, semmi sem változik meg, csak a színhely.

— Pedig inkább a kártyajárás változnék — sóhajtja Peres Józsi.

— Pour les dames! — ordít fel melankoliával Kajzán Ákos. Most pedig menjünk.

— Hát csakugyan?

— Te is jössz, Feri?

— Hát mit tegyek, ha a partnereim mind elmennek?

*

Igen, igen, a partnerek mind elmentek, — mind együtt voltak.

Amint egyenkint jöttek az utasok a hajóállomáshoz, mindenkinek megörült valaki. S ez olyan nagyon szép és megható volt. Mert mindenki bevágott valakinek a színébe.

Mint a megkevert kártya, úgy hullámozottak, sűrögtek-forogtak ott ászok, filkók, tizesek és hetesek együtt.

Az egyszer bizonyos, hogy furesa tucat volt így együtt. Az ászok, királyok hiányzottak, a hetesekből pedig volt vagy nyolevan.

De hát iszen, ha pénzre játszani nem is, szórakozni vajon miért ne lehessen ezekkel a kártyákkal is?

AZ ALDUNAI DIADALÚT

Parádé-nemzet vagyunk. Az voltunk mindig, nem tudom, azok maradunk-e örökké? Az »et fecerunt magnum áldomás« óta mindig ez az áldomás-csinálás járja. Csak a jogcímek változnak az időben, de az áldomás, az nem változik soha, ahhoz mindig van pénzünk és lelkesedésünk.

Én még nem élek valami régen, de már sok mindenféle áldomásból ittam, annyi bizonyos. Emlékezem »requiem-áldomások«-ra. Nem volt semmi közéletünk, mindent elszedtek tőlünk, hát akkor aztán az történt, hogy egy-egy jelesünk meg talált halni. Ezt már sehogy sem tilthatta el a hatalom. E halálózások voltak a nemzeti élet egyedüli tünetei. Azért is, hogy aki meghal, az bizonyosan élt, de azért is, mert e halottak rázták fel az eleveneket. .

Hja, ez a csoda bizony megesett, hanem az már csak rege most, az hiszi el, aki akarja. .

Mikor azután megvirradt, jött az »éji zenék« kora. Az egész ország kétféle rendű lakókból állt: nagy emberekből és gazemberekből. És ezeket mind meg kellett muzsikáltatni; az igazak kaptak fáklyászenéket, a nem igazak macskazenéket. Mind a kettővel áldomás járt.

Annyira benne voltunk már akkor ezekben a muzsikákban, hogy még az asszonyoknak is kijutott a nemzeti elkeseredés- és üdvriadalból. Gróf Sándornénak, aki Metternich-leány volt, szinte macskazenét improvizáltak. Akkor volt az, mikor a férj kihajolt az ablakon, hogy: »Egy szót, uraim! Nekem szól ez a macskazene, vagy a feleségemnek? Mert ha a feleségemnek szól, akkor én is lemegyek önök közé«.

Később egészen a mi kezünkbe jutott a hatalom, a bús hazafiakból a hatalom kezelői lettek. A rokonszenv emelte a megye alakjait szédítő magasra, s az ellenszenv összezúzta, teljesen megsemmisítette az ellenszenveseket. Nem volt már kire haragudni többé, nem kellett már több macskazene, csak a fáklyás járta még szakadatlan, az ablakok alatt.

Kár, hogy olyan nagyon hosszan tartott, olyan hosszan, hogy a fáklyák füstjétől megint befeketedett, megint kormos lett egy csomó ember. S most már ott vagyunk, ahol voltunk.

Beláttuk, hogy »vanitatum vanitas« volt minden. Mire kiégtek a fáklyák, a nagy emberekből törpék lettek, a remény csalódássá vált, minden fölösleges volt, csak maga az áldomás nem. Conducat sanitati!

Kialudtak a fáklyák és kialudt a lelkesedés. Megint zsol-tár lett a »Szózat«-ból, s a »Hymnus« is hiábavaló beszéd. Mert az meglehet, hogy megbűnhődte már e nép a múltat s jövőjét,

hanem hát az a nagy hiba, hogy úgy látszik, a *jelent* kell még a legjobban megbűnhődnie — valamikor.

Igazi letargia van. »Ahogy lesz, úgy lesz« — ez a jelszó. Senki sem vár már semmit s senki sem fél már semmitől. A közöny rebbentette el széles, lapos szárnyait, s mindenki elálmosodott. Még az áldomások is szűnőfélben vannak, nincs már kit éltetni. Mindenki iszik magában. Maholnap a koccintást is kasszírozzák.

És e nemtörődöm-időkben e nagy közöny dacára is van még valami, ami iránt nem változik a lelkesedés, a szeretet; pedig már körülbelül száz éves ez a jogcím. (Hány zászlót, hány programot tettek már azóta ad acta?)

A szépirodalom még az a nagyság, az a fényesség, amit post tot discrimina rerum még megsüvegelnek.

A politika elmehet már — aludni. Ha egy napig akar még virágozni, bizony sok borral és pálinkával kell meglocsolgatni.

Az irodalom az egyedüli úr, mely előtt a régi vendégszeretettel nyílnak meg a falusi kapuk.

Azaz hogy hova beszélünk? Az irodalom nem kell senkinek! Hiszen nem a komoly célok országában vagyunk! Könyvet itt nem vesz senki, szellemi terméket meg nem becsül, itt mindig a személyekre megy a játék. A magyar írók tartanak diadalutat a hazájukban, fényes transparentes diadalívek alatt virágzapor között »éljen«-harsogástól kísérve. A magyar irodalmi művek pedig ott hevernek penész-lepetten a könyv-árusok polcain, és senki sem tudakozódik utánok.

A politikában is úgy volt ez. Ott sem törődtünk soha azzal, hogy milyen politika, milyen rendszer, milyen intézkedés az üdvös, hanem hogy milyen ember vezeti az ügyeket. A személyekért lelkesedtünk az elvek helyett.

Termettek hát parádé-politikusok, olyanok, aminők nekünk kellettek — személyek elvek nélkül.

És mert az irodalomban is nem a könyvvel törődünk, hanem az íróval, így válik lehetővé, hogy olyan íróink is vannak, akik még sohasem írtak semmit.

És ez nem humorisztikus dolog vagy tréfa, hanem ez tény.

Nem azokat akarom én gúnyolni ezzel, akik most útban vannak, mert egypár érdemes író ott is mindenesetre van a társaságban, s én csak örülni tudok annak, hogy őket ünnepé-

lyesen fogadják mindenfelé, mert látszik ebből, hogy a nemzetben él homályosan valami kötelességszerű, amit hagyományképpen örökölt a múltból, s amit a műveltség haladása csak megnövelhetett a jelenben a szépirodalom iránt, de ez a kötelességszerű tartozás nem találta meg a kellő formát még most sem, nem a pezsgőben és toasztokban kellene annak nyilatkoznia, hanem a művek ismeretében és megszerzésében.

Egy előkelő fővárosi polgári háznál voltam a minap, ahol örömmel tapasztaltam, hogy némileg kitüntetik bennem az író-t. A peccenyénél ősi szokás szerint felemelkedik a társaság egyik tagja s egy toasztban (ez a mi honoráriumunk) elkezd dicsőíteni a »Kincskeresők«-et, elmondván, hogy az milyen pompás és szépségeiben bővelkedő darab, végül emeli pohárát jelenlevő szerzőjére, akit az úristen sokáig éltesse.

Körülnéztem, de bizony sehol sem láttam Kazár Emilt. Míg végre kisült, hogy én vagyok az a jelenlevő szerző.

A dekórum kedvéért magamra vállaltam a »Kincskeresők« szerzőségét és sugárzó arccal koccingattam a szépirodalom lelkes barátaival.

Egy író-t kitüntetni nem lehet sem diadalkapuvál, sem koszorúkkal úgy, mint azzal, ha őt műveiben megösmérik: ez a legnagyobb jutalma.

Az a lajstrom, melyet a lapok közöltek az elutazókról, a legnagyobb blamázs volt, ami az irodalmat érhetette.

Akkor fognak *utazni* az írók, s akkor fogják őket *fogadni* Magyarországon, mikor majd nem fog kelleni odaírni a nevek mellé, hogy N. N. író és bankhivatalnok, N. N. Petőfitársasági tag, stb.

Az írónak a puszta *neve a titulusa*. Szomorú az, akinél ehhez a titulushoz még hozzá kell adni valamit. Az vagy *nem író*, vagy pedig *nem fogadják*, hanem csak kvártélyt és kosztot adnak neki.

A HÉTRŐL

(Apróságok)

Gambettának meghalt az édesanyja. Hát mégis beteljesedett Chambord gróf jóslata, hogy egyszer *ő is meg lesz törve*.

— Nem adom sokért — mondá egy bonapartista herceg egy hírlapírónak —, hogy akit mindig mennydörögni hallotunk, most látni fogjuk sírni.

— Mit ér? — felelte a hírlapíró —, ha könnyeiről nem írhatunk *vezércikket*, hanem csak *nekrológot*.

*

Arabi pasát s mindennemű dolgot háttérbe szorítván az írók utazása, mi is ennél az európai eseménynél maradunk.

A román megbízott Turnu-Severinből a következő sürgönyt menesztette Erzsébet román királynőhöz:

Felség! Mit tálatassak az íróknak? A borokból feladjam a valódi pezsgőt, vagy csak a Petheő-félét? A Felséged által készített befőttes üvegeket felbontassam-e?

Moscunu.

A királyné ezt sürgönyzé vissza:

Nézze meg ön a lisztából, velök van-e Prém Józsi?

Erzsébet.

Nincs, Felség!

Moscunu.

Adjon nekik akármit.

Erzsébet.

*

Nemzetes Nagykőrös városa szörnyű rövidséget szenvedett Kecskeméttel szemben.

Mikor híre ment, hogy az írók Kecskeméten kiszállnak s Kőröst nem is érintik, a kőrösiek zordon ábrázatokkal kezdtek gyülekezni a városházára, tanácskozáván, hogy mitévők legyenek?

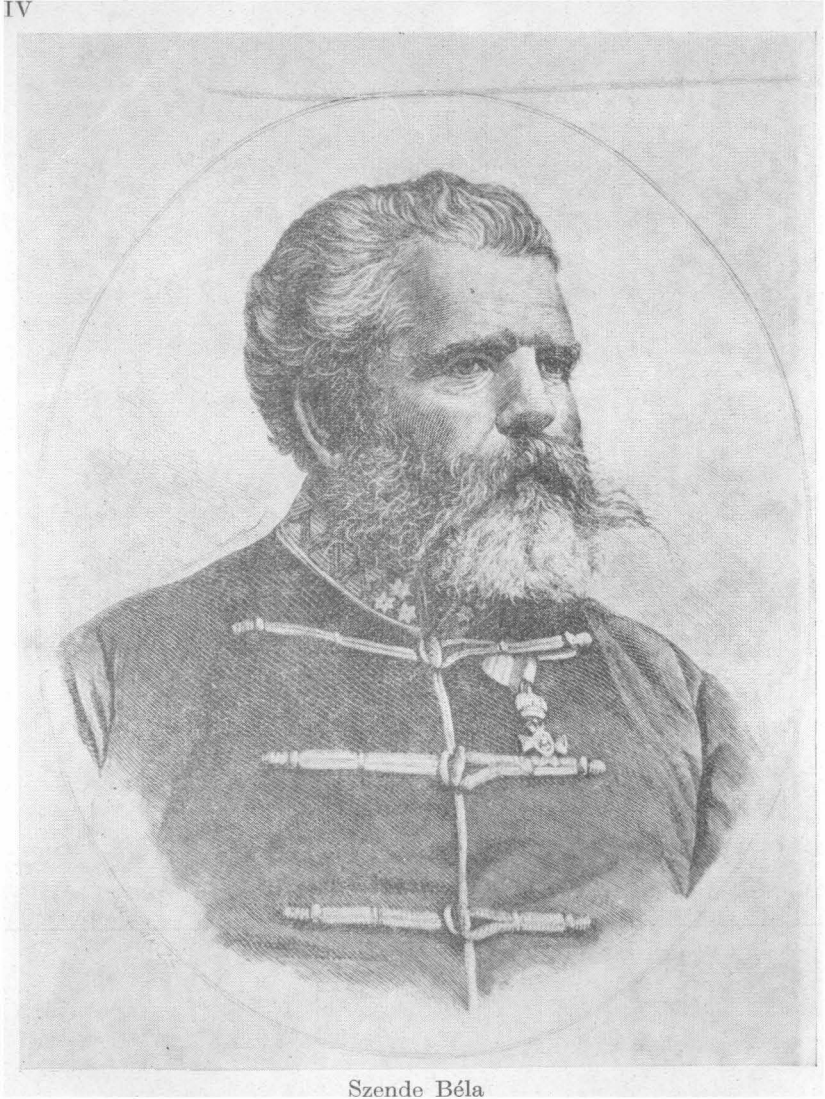
— Egyetlen mód van még helyrehozni a csorbát — mondá a legbölcsebb városatyá.

— Halljuk! Halljuk!

— Hívjuk meg hozzánk arra a napra *Arany Jánost*.

Angyalcsináló (Radlitz Ottó festménye)

Szende Béla

— Az mégis nagy tromf lenne! Egész Kecskemét átjönne arra a napra Nagykőrösre.

— Isten ments attól, atyafiak! Mert a szegedi barát akkorra jósolta a világ végét, mikor vagy az összes kecskeméti-ek Nagykőrösön, vagy az összes nagykőrösiek Kecskeméten fognak mulatozni.

A kecskeméti-ek meghallván a készülődő veszedelmet, rögtön küldöttséget menesztettek Balatonfüredre — *Jókaiért*.

*

A kirándult írókat, mint halljuk, Kecskemétről hazatérőben, Budapesten is ünnepélyesen fogadják s evégből a Kisfaludy-Társaságban indult volna meg, hír szerint, a mozgalom.

— Nem látom indokoltnak az ünnepélyes fogadtatást — mondá Szász Károly —, hisz ők itt itthon vannak.

— Nem áll! — jegyzi meg hangosan Gyulai Pál. — *Ők is inkább itt merőben ismeretlenek.*

— Hü-üm! Persze. Mondasz valamit, Pali. Igazad van, Pali.

— Nincs igazam. . azért sincs igazam — ellenveti Gyulai Pál , mert ők azért hozzánk, magyar írókhoz mégis közelebb állanak, mint a *román akadémiához*.

— Tévedsz, Pali!

*

A magyar írókat elfogadó bizottság a következő lelkes urakból alakult meg:

Arany János, Arany László, Abonyi Lajos, ifj. Ábrányi Kornél, Beöthy Zsolt, Csiky Gergely, Dalmady Győző, Degré Alajos, Jókai Mór, gróf Szécheny Antal, Vadnay Károly, gróf Zichy Géza, Endródi Sándor, Vajda János, Szigethy József, Szász Károly, Tóth Lőrinc, Tolnai Lajos, gróf Zichy Géza, Zichy Antal, Salamon Ferenc, Gyulai Pál, stb.

Valóban nagy dicséret illeti a fentebbi műpártolókat és lelkes irodalom-barátokat, kik nagy buzgalommal *mindent elkövetnek s elkövettek már évek óta arra nézve*, hogy a kiránduló magyar írók személye mindinkább megtiszteltessék.

VIZVÁRI GYULA

akit már nem látunk többé gyalog

Vizvári Gyula derék színészünk (mondhatnánk művészünk is. . de ez meglehet, derogálna neki »most«, mikor annyi *művész* támadt egyszerre az Aldunán), tehát Vizvári Gyula derék színészünk e napokban fejezte be Keszthelyen vendégszereplését, hol öt darabban lépett fel.

Jutalomjátéka alkalmával többféle emlékekkel lepték meg.

De legjobban azon ámult el, midőn egy lelkes tisztelője így szólt hozzá:

— Én pedig, ha megengedi, két sárga csikóval szolgálok önnek!

— Köszönöm — mondá Vizvári kissé elpirulva, mert nem szereti, ha pénzt adnak neki —, de nem érdemeltem meg, s talán nem is illik. . .

— Semmi szabódás, uram, már el is hoztam őket.

— Igen? — jegyzé meg gúnyosan a nagy komikus, szemhéjait felfordítva.

— Nos, nem nézi meg őket?

— Mind egyformák a kis hamisak. Mind egy ménesből valók.

— *Ezek a saját nevelésem!*

— Micsoda? — csodálkozik a színész — az úr csinálta volna őket?

— Uram! Kíméljen meg az ilyen esetlen tréfáktól, vagy különben.

— Bocsánat, uram! De nem értem, hogy ön miért haragudott meg. Hiszen ha nem az *állampénzverdéből* valók, mint ön mondja, hanem a saját nevelései, mi egyébire értelmezem azt józan ésszel akkor?

— Hahaha! — kacagott fel a műpártoló jóízűen — kezdem érteni a dolgot.

— Hogyan? Most meg már én nem értem.

— Hahaha. Kedves Vizvári úr! Ön persze azt hitte, hogy én két sárga csikót, két körmöci aranyat hoztam önnek prezentbe.

— Nos?

— Ezer ördög! Csak nem fogom önt pénzzel megajándé-

kozni. Az nekünk magyaroknak nincs. Én két valóságos eleven sárga lovat hoztam önnek. Nézze meg, kérem. ott künn nyerítenek az udvaron.

Vizvári meglepetve kiszaladt s a legszebb két paripát látta ott fölhámozva csengő-bongó szerszámokkal.

— Hol lakik itt közel egy könyvnyomdász? — rikkantott fel a színész örvendezve.

— Minek az? — kérdeék tőle.

— Tyű, gyorsan ide vele. Hadd nyomassak azonnal vizitkártyákat, hogy »*Vizvári Gyula művész és lótulajdonos*«.

— Eredj, bolond! — mondják a barátai. — Hiszen nem vagy te *kiránduló!*

Este, midőn leült a vacsorához, eszébe jutván a mai prezent, az ott ácsorgó kellnernek, mikor az azt kérdezte tőle: »Mit parancsol?« — egész entuziazmussal, de szórákozottan odakiáltá:

— Hozzon nekem zabot!

EGY KÖZBESZÓLÁS

(*Vetter Antal életéből*)

A szabadságharc ideje már nagyon messze van, s még igen közel. A szívek, melyek ez eszmékért dobogtak akkor, már kihűltek, s a történelem még nem melegedett át.

A legszebb, a legköltőibb, a legnemesebb harcra még rá kell ülnie előbb a *mesés ködnek*, hogy egész szépségében láthassuk.

Látunk imitt-amott még egy-egy köhögős, reszkető kezű, meggyörnyedt hátú aggastyánt. »Ez is a hősök közül való« — mondják. Szegény öreg! Minek élsz már itt? Mit rontod az *illúziót?*

Semmit sem szabad látni a forradalomból, hogy egészen látható legyen.

A kuruc vitézek patkói szikráznak, ha behunyt szemmel hősöket rajzol a fantáziánk. A Rákóczi tárogatója harsog a völgyekben, ha a szél zúgni kezd az erdőkből. A forradalomból még nem hallik semmi sem.

Rákóczi hadai nem öregszenek, nem halnak, örökifjan járnak-kelnek aranyos sisakokban, fényes páncélruhában. Szellő remegteti a kócsag-bokrétaikat.

A szabadságharc hősei összetörnek egyenkint. Látjuk megfehéredni őket, hajuk kihull, homlokuk megkopaszodik, ruháik elrongyolódnak. Daliás lépteik csoszogássá válnak, kevélységük. . oh, a kevélységük; istenem, istenem mi minden lesz abból.

Igazán örülnünk kell, ha egy-egy hős úgy halhat meg, ahogy élt. Ha nem úgy végződik a fényes pálya, mint a mitológia szépséges asszony-fejei — halfarkban!

Csak alig öt hete temettük el Pap Lajos ezredest, a hősök hősét. Nemes alak volt, színacél. Meghajlítani nem, csak szét-törni lehetett.

A lapok alig írtak néhány sort róla. Úgy halt meg csendben, elfeledve, de tiszta névvel. Csak barátjai kísérték ki a temetőbe, de azok tudták, érezték, hogy egy »nagy ember« utazik most a másvilágra.

Több országgyűlésen át képviselő is volt Erdélyből, hol csodadolgokat követett el Bem alatt, de utoljára elpártolt tőle a kerülete is: »divatosabb ember« után látott.

A kormány, mikor látta, hogy semmije sem maradt, a mehádiai fürdőben kínálta meg jó hivatallal: nem fogadta el, azt mondta, hogy ő csak verekedni tudott, mikor fiatal volt, — de ehhez a fürdő-hivatalhoz nem tanult, nem tudná elvégezni, nem fogadhatja hát el a fizetést sem.

Meghalt szegényesen. Talán jó is, hogy már meghalt. Ne rontsa ő se az illúziót.

Ma Vetter fekszik a ravatalon. Szegény Vetter. Kétszázötven forintot utalványozott temetésére a kormány. S nem volt elég pénze rá, hogy gyógyíttatta volna magát.

. . .Be jó volna átugorni vagy húsz esztendő, hogy ne lássuk, ami még következni fog, ne lássuk azt a szomorú kimúlást, mikor úgy halnak meg egytől egyig a fényes, dicső alakok, *hogy mindig az élők temetése léssen akkor. . .*

De ne a jövőt nézzük, ha Vetterről akarunk megemlékezni, ő a múlté. A múltból akarok egy érdekes epizódot felemlíteni, mi közte s Perczel Mór közt történt egy hadi tanácskozás alkalmával.

A szegény Pap Lajos beszélt nekem. Sajnálom, hogy nem emlékszem a dolog történelmi oldalára s csakis az adomaszerű részét figyeltem meg.

Aki csak kissé is vissza tudja még képzelni az akkori idők pátoszát (ami nem is csoda, hiszen a világ egyik legnagyobb szónoka volt úr az országban), az nem fog csodálkozni, hogy a tábornokok (különbön is táblabíró volt a nagyobb része) formális dikciókat tartottak a haditanácsban, nézeteik indokolása mellett.

S ezek között egész a komikumig ment Perczel, ki lázas hévvel szónokolt, s a római történetből, a mitológiából s a jóisten tudná, honnan hozott fel képeket és hasonlatokat, hogy azokkal stratégiai és taktikai terveit gyámolítsa.

S a tábornokok közt nem egyszer győzött a tudományos elmélet ellenére az ő szónoki talentuma. Hiszen nem lehetett nekik rossz néven venni. Nem tanulták ezek a hadviselést. Arra mentek, amerre a szívük súgta. S a szép oráció, hogyne hatott volna az ő szíveikre?

Vetter és a képzetesebb tábornokok eleget bosszankodtak emiatt, mert látniok kellett, hogy nemegyszer követnek el nagy hibát.

Valami rendkívül fontos hadi mozdulat meg-, vagy meg nem tévése volt a tapéton. A vélemények meglehetősen eltérők voltak.

Perczel Vetterék ellen tartott ezúttal rendkívül fényes szónoklatot.

— Uraim! — mondá, mikor már minden kigondolható érvet felhozott s egészen elragadta hallgatóit. — Midőn legelőször tábornokká lettem, egy szegény ősz emberrel találkoztam a Bácskaságban. Elém jött s kezeit áldólag terjeszté fejem fölé. Tábornok úr, így szólt hozzám, az én szívemben egy óhajtság él. Isten írta azt be a szívembe. Nézzon ön a szemeimbe, és olvassa ki belőlük azt az óhajtsást, mert az mindnyájunk óhajtsása. Ha ezt az óhajtsást fogja tábornok úr követni, golyó nem éri, s a magyar hadsereg diadalra vergődik. — Uraim, azóta előttem van e galambósz aggastyán s az ő óhajtsását akarom most követni, midőn azt ajánlom. . .

— Ohó, uram! — szól közbe Vetter. — Azt csak az az aggastyán maga mondhatná meg!

A szelíd Vetter ezen közbeszólása mentette meg a reális haditervet. A tábornokok, kik már egészen Perczel mellett voltak feltűzelve, elnevelték magukat a jóízű észrevételre, Perczel belezavarodott s nem bírta többé sehogy sem bevégezni a fényes orációt.

AZ UTOLSÓ MAMELUK CSUTORÁJA

Sohasem bámultam meg úgy senkit, mint azt a fiatal, daliás barna urat, aki egy társasággal diskurálván, beszélgetés közben egyszer azt mondja, hogy őneki megvan az utolsó mameluk csutorája.

Micsoda? Az utolsó mameluk csutorája! »Sie Josef, bringen Sie mir geschwind die Blätter!.« Úgy kell lennie, hogy átaludtam vagy kétszáz esztendőt, s ezalatt veszték ki mind a mamelukok, hogy ma már az utolsónak csutorája is raritás. Teringettét! Mikor én lefeküdtem »tegnap«, még akkor tele volt az ország mamelukokkal — Móricz Pál, Nagy György, Várady Gábor, Horváth Gyula, Végh Aurél.

Hohó, hiszen pláne tegnap beszéltem is az utóbbi kettővel. . .

Megdörzsöltem a szemeimet s még mostanáig is dörzsölém, ha az elbeszélő egyszerre el nem rontja az örömet, elárulván, hogy az egyiptomi mamelukokat érti, kiket lekasaboltak s kiből az egyik leugrott a várfokról, s lova és ő maga összezúzódtott, csak éppen a csutorája maradt épen.

Most ott Kairóban domborodnak a halhatatlan mamelukok kolosszális és művészi sírjai.

Ja, hja, az egyiptomi mamelukok halhatatlanok. De mi az ahhoz képest, hogy a mieink — *kipusztíthatatlanok*. Azok sohasem halnak meg, ezek örökké élni fognak. Mindegy és mégse mindegy.

Mint őket magukat, jobb szeretnénk inkább mi is valami utolsó ereklyét bírni tőlük, ha nem is csutora lenne, mert ahogy én ösmerem a mamelukjainkat, ha már minden, de minden nyomuk elenyészne, ami legtovább fennmaradna, az nem lenne más mint: *az utolsó mameluk kifizetetlen váltója*.

De nagyon is elmentem tárgyamtól, úgy tapasztalom s jobb lesz, ha a dologra térek in medias. Az utolsó mameluk csutorája ez időszerint tulajdonképpen nem annyira ereklve, mint inkább nyereménytárgy. Mert az a fiatal, daliás alak, aki a csutorát elhozta Egyiptomból, báró Atzél Béla, s ő most nem gondol egyébire, mint az augusztus 20-iki népünnepélyre, hol két krajcárral alapíthatja meg szerencsését a t. c. közönség.

Előtte összefoly az egész világ s két részre osztja mindazt, ami a föld felett van. Az vagy nyereménytárgy vagy sorsjegy-vevő. Tertium non datur.

- Ejnye, de szép asszony ül ott a negyedik asztalnál.
- Az ám, jó lenne nyeremény-tárgynak.
- Hogyan? Két krajcárért?
- Kevesli kérem?
- Hogy mit? Az összeget? Vagy az asszonyt?

Az árvaház még sohasem talált ilyen leleményes pátronusra. Hosszú haj, rövid ész... bizonyosan annak fogják tulajdonítani az árvaház élén álló hölgyek a nagy sikert, hogy a bárónak rövidre van nyírva a haja.

Hova törpült a nagy Sztupa György! Micsoda esés ez a derék Ivánka Imrének! Kód fogja takarni ezentúl az ő érde-
meiket.

Atzél nemcsak pompásan rendezi a Szent István-napi ünnepélyt, nemcsak pénzt fog szerezni, hanem három legyet egy csapásra — egyszersmind beszéltet az árvaházról, valóságos divatba hozta az árvaházat. Maholnap öröm lesz árvának lenni Magyarországon. (Kivált, ha a megyei árvaszékeket eltörölnék.)

A játszva való oktatás teóriája szerint játszva adóztatja meg a publikumot. Tanulhatnak tőle a pénzügyminiszterek, akik csak az adókat vetik ki játszva, de keserves verejtékkal szedik be. Lesz már ezentúl új jelölt Atzél Bélában, aki ha beleül a piros székbe, muzsikaszó mellett fog egzekváltatni.

S valóban többet lehet így elérni, mint komoly nagyképűséggel. Jó példa erre az öreg Bagi József esete, aki egyszer semmi pénzért se bírt kapni krumpli-szedő munkásokat, nagyon szűkiben volt a munkás abban az időben, fogta hát magát, beállíttatott egy cigánybandát a krumplis-föld végibe s mindjárt megtelt az vidám legényekkel, kackiás menyecskék-

kel és patyolatkezü lánynépséggel: kiszedték neki a krumplit ingyen, ha pénzért nem akarták.

Ma már a jótékonyosság is ellustult: indirekt úton kell felrázni. S ha kivált a reklám hús szele nem éri, elalszik.

Bezzeg nem alszik most. Boldog-boldogtalan a Szent István-napról beszél. A nemes báró udvara tele van reggeltől estig kíváncsi publikummal. Ott vannak ugyanis kirakva a nyereménytárgyak, s azok között nem egy, mely ötven-hatvan forintot ér. Még a nyereménytárgyakra nézve is az a helyes eljárási mód követtetik, hogy azok ne legyenek holmi haszontalan csecsebecsék, hanem a szegény ember, ha megnyeri, hasznát vehesse.

Mulatságos ötletek maguk a nyereménytárgyak is. Például utalvány egy őzcombra, átvehető ebben meg ebben a kereskedésben; egy másik utalvány egy pompás vacsorára a Szikszayban, a harmadik utalvány (no, ez már pikáns kissé) »egy kellemes estére« szól. Nro, itt és itt — és így tovább.

A sorsjegyeket per 2 kr, a komornyik árulja. Igazi jobbkeze a bárónak. Az amerikai szellemtől ő is át van hatva egészen, s nincs az a világhírű színész, aki jobban csinálná a vásárt.

— Hány jegy tetszik? — kérdi a vásárlótól.

— Huszat kérek.

— Nem lehet, kedves barátom — mondja a komornyik pártfogói hangon. — Annyit nem adhatok.

— Hogyan, uram? Nem adhat? Hiszen elég van. És készpénzzel fizetem.

— Az nekem mindegy, de beláthatja, hogy mindenki bírni akar a jegyekből néhányat. S mi lesz, ha elfogy? Eddig is annyi már az apprehenzió ellenem, hogy isten a megmondhatója. Tíz jegyet adhatok, ha tetszik.

— Tízet? Adjon kérem legalább tizenötöt.

— Nem én, öt forintért sem. Isten ments, a báró úr keményen rámparancsolt, hogy tíznél többet a világ minden smukkjáért se adjak még gróf Andrássy Gyulának se. Apropos! Az csak ötöt kapott. Mert az úgyis gazdag ember. Hadd nyerjenek a szegényebbek.

Persze, hogy az illető vásárló aztán belenyugszik ugyan, átveszi a tíz jegyet, de a párbeszéd magva ott motoszkál a

fejében, s félóra múlva egy másik ismerősét küldi el — megint tíz jegyet venni az ő számára, délután megint egy másikat, s addig nem is nyugszik, míg fölösleges pénzét mind be nem fekteti a becses sorsjegyekbe, mert becseseknek kell lenniök, ha *nem szívesen* árulják.

Az eredeti program, számos különös részletével olyannak tűnnék fel, mint amit majdnem lehetetlen betartani, az óriási csoportozatok, az ezer tagból álló rendező-bizottság, a különféle versenyek, játékok, epizódok, ökörsütések, díjkiosztások: mind meghaladja az emberi képzeletet, kivált nálunk, hol egy quadrille-rendezés is már a nagyobb feladatok közé tartozik.

Az emberek már azt is megbámulják, hogy lehetett ezeket a rengeteg tarkaságokat nyomtatásban is úgy összeszerkeszteni, arról nem is álmodik senki, hogy ez a program be legyen tartva. Az lehetetlenség.

Maga a báró mosolyog ilyenkor s váltig azt állítja, vállát vonogatva:

Pedig milyen egyszerű egészen egyszerű ez a program !

Nos, szeretnénk hát tőle egy komplikált programot látni egyszer.

Hanem várjuk be mégis előbb, ki nyeri meg az utolsó mameluk csutoráját ?

EGY ELMARADT VÁROS

Azt mondják, minden változik a természetben, nincsen állandó semmi. Még az idő se teszi meg, hogy megálljon, senkinek a kedvéért.

Hanem nem is úgy van ám ez egészen, mert csak nézze meg például valaki Vácot, aki ezelőtt negyven esztendővel látta, az fel fog kiáltani örvendetesen: »Ez az ! Ez az !« Egyetlen kő sem változott itt. Még az a tüske-bokor is ott van a nagy-utca közepén, amelybe gyerekkorodban meztláb beleléptél.

Haladásnak, átalakulásnak semmi nyoma. De igen mégis, a püspöki palotát azóta kimeszelték egyszer, s a Dunaparton

két korlát kitört, amit a városi magisztrátus nem állíttatott helyre: mert minek is? Minden jól van úgy, ahogy van. Ha a gondviselés nem akarta volna, a két korlát nem törik ki. Márpedig ne akarjon gyarló földi halandó okosabb lenni a gondviselésnél!

A predestináció köde ül a város felett, pedig csupa igazhívó katolikus ember lakja, a predestináció pedig kálvinista intézmény. No, de van katolikus motivum is, például a kövezeten teljesen visszatükröződik az inkvizíció.

Ugyanabban a nagy sárban kell járni, melyben őseink lubickoltak s melyet a »Hármas Kis Tükör« is megörökít, s mégis ez a sár tiszteltre méltó és kedvelt e városban. Hallottam is, amint a hátulsó kocsiülésben pipázgató gazda, dacára annak, hogy a kocsi kerekei agyig kurutyoltak a kátyukban aggályteljesen figyelmezteté a kocsist:

— Vigyázz, édes fiam, nehogy rámenjünk a kövezett útra!

Mindenki reszket és fázik attól a kövezettől, mely a közlekedés kényelmes voltának okáért borítja a zigzagos utcák legközepét, miáltal azok hasonlatosakká válnak a halak hátgerinceihez. A hátgerincük a szálkás részük.

Az órák is éppen úgy járnak, mint ezelőtt negyven esztendővel. Valamivel félkilenc után indultam Budapestről s valamivel félkilenc előtt értem oda az ő toronyórájuk szerint. Nem igazítja azokat soha senki, s igazán szép tőlük, hogy mégis makacsul ott sétálgatnak a mutatók a numerusok között.

Nincs szomorúbb, de egyszersmind érdekesebb látvány, mint egy ilyen, a múltból itt felejtett város. Kétségtelen, hogy ennek megvannak a maga természetes okai. Semmi kedvem sem lévén a tekintetes városi tanács haragját magamra vonni, elmondom, hogy Franciaországnak is nem egy ilyen városa van, hol akár egy század lefolyt anélkül, hogy nyomokat hagyott volna úgy a város külsejében, mint a lakosság erkölcsiében és szokásaiban.

Igaz, hogy ezt a Párizs vagy London közvetlen közelében fekvő városokról nem mondhatni el, sőt inkább Párizs, London fénye és emelkedése kihat a szomszéd városokra is, s ezek égisze alatt nőnek.

De nálunk nemhogy használna Pest emelkedése Vácnak,

hanem ez lett a megölő betűje. Ez a speciális viszonyokból folyik. Vác sokkal *közelebb* fekszik, mintsem Pesttől függetlenül a saját szakállára emelkedhessék, és sokkal messzebb, hogy a fürge pesti élet odáig vesse hullámain. Ennek a legutolsó stációja Rákospalota, ez a szép és élénk falu, mely jóformán még Budapesthez tartozónak mondható. Azontúl vagyunk csak provincián.

Hanem akkor aztán ott vagyunk alaposan.

Mindenen rajta van a régi idők avas szaga. A hotelt ott még »Kúriá«-nak hívják. Hol vannak már a nemesi idők! A kávéházakban, hol cikóriával főzik a kávé, még mindig a híres váci csata esélyeiről diskurálnak urambátyámék; az ő számukra csak olyan álomképforma a tiszaezlári eset, az egyiptomi multság és a trieszti bomba; az igazi nagy dolog, ami valósággal megtörtént, a váci csata után.

Boldogult Beöthy László, isten nyugosztalja meg szegényt (éppen ma huszonöt esztendeje temették) még látta azt a váci embert elevenen, aki így töprenkedék magában:

— Hm. Valami tudós kiszámította, aszongya, hogy a váci hegyen annyi bor terem évenként, hogy minden emberre jut belőle naponta négy icce. Szeretném tudni azt az odavaló gazembert, aki elissza előlem a négy iccém.

Régen volt, azóta már icce sincs, liternek hívják, de a »voáci ember« homlokán még mindig ott borong az a keserű kérdés, hogy ki issza meg az ő négy iccáját?

Az elégedetlen bús hazafiak városa ez, akik a múltból élnek a jelenben, akik a »Hazádnak rendületlenül«-t dúdolják, ha jó kedvük van s akiknek jókedvük csak akkor van, ha búsulhatnak.

Nem tanulnak, nem felejtenek semmit. Esküdt ellenségei minden változásnak és újításnak. A gőzgép füttye, mely két oldalról is hangzik, összezcsavarja szíveiket, mint a kukukkmadár hangja; megremegnek tőle mindannyiszor, de bátorságukat csakhamar visszaadják az ismerős falak köröskörül, melyekről lehullt a vakolat. Még most is ott látszanak rajtok a figurák, amit pajkos diákkorukban oda rajzoltak. A nóták közül is azokat muzsikálja a cigány, amiken az öregek mulatoznak. A vendéglőkben még egy kézzel esznek és »sajnban« fizetnek — úgy, mint azelőtt.

Semmi, de semmi sem változik ott, csak a kalendárium, mely a szögön függ, s mely minden esztendőben új, — mert illendő dolog pártolni a hazai literatúrát, s azonkívül az időt evidenciában tartani szükségeltetik, mivelhogy az még Vác városában is változékony.

Ambátor azt is könnyebben meg lehet tudni a varjúktól, ha nagyon kárognak, vagy ha éppen nem kárognak a székes-egyház tornyán. Igen, a derék varjúk, azok következetesen ott ülnek a tornyocskákon. Éppen ilyen veszettül ordítottak ezelőtt negyven évvel; mindjárt rácsmertem a leglármasabbra.

A templom alatt a kövér pázsiton egy öreg ember ült félig eldőlve, mint egy basibozuk, s nagy füstmacskákat ergetve a levegőbe.

Egy kicsit be lehetett csípve az öreg, mert nagyon piros volt az ábrázata. Alighanem ez issza meg valaki elől azt a négy iccét.

— Jól esik a délutáni alvás, ugye öreg? — kérdém a jóképű vén embert.

— Nem alszom én, kérem alásan, dehogyan alszom, hanem csak úgy pihenek s nézegetem az országotat.

— Talán vár kend valakit?

— Nem éppen . . . hanem hát csak úgy lesem innen, hogy jön-e már az a Garibaldi?

Elnevettem magam. Váci embertől kitelik. Az bizony *Garibaldit várja valamennyi* — s addig, azt tartja, nem érdemes semmibe fogni.

ORDÓDY MEGY

— Hallotta már, uram?

— Mit?

— A legnagyobb újságot. Szegény Európa!

— Ah, igen! Hogy Európát ráültetik a dísz-ökörre Szent István-napján.

— Nem arról az Európáról van itt szó!

— Csupán az ökörről?

— Ej, dehogyan! Ki beszél itt az önök bolondságairól, nagyobb dolog van. Ordódy megy.

- Hova megy?
- Hát elmegy — hogy sohase térjen vissza többé.
- Micsoda? Talán gyógyíthatlan betegségben szenved?
- Valóban. Teherbe esett.
- Jézus Mária! S vajon ki udvarolt neki?
- Hieronymi.
- Milyen viszony! Milyen viszony!

*

Szegény Ordódy. Ő volt a Tisza-kabinet legfiatalabb tagja. Milyen fátum az, ha a fejelés-csizmán hamarabb szakad el a folt, mint a fej.

Neki is azért kellett bukni, amiért Somssichnak egykor, azzal a különbséggel, hogy Somssich még csak a képzeletbeli piros székről bukott le, s ez lehet fájdalmas, de sokkal könnyebb.

Mikor ugyanis gróf Andrássy által Somssich volt fölterjesztve közlekedési miniszternek, s államtitkárának Hollán Ernő, amint Somssich a hivatalos fölterjesztésről értesült, magasra emelte nyakát s így szólt a kisfiának:

— Eredj, Zsiga fiam, Hollán bácsihoz s mondd meg neki, hogy azonnal jöjjön ide.

Hollán megapprehendálta e lakonikus üzenetet s megüzente mérgében Andrássynak, hogy őt hagyják ki, ő nem lesz Somssich alatt államtitkár.

Ilyen érzékeny ember volt Hollán — és alkalmasint azért volt ilyen érzékeny, mert jól tudta, hogy ő ugyan nem lesz Somssich alatt államtitkár, hanem államtitkár azért mégis lesz.

*

Szapáry gróf is érzékeny kedélyű férfiú. El van kényeztetve. Egy ember, akinek olyan szép haja van, mint őneki, joggal adhat magára valamit. Kivált egy olyan falusi emberrel szemben, mint Ordódy. Szapárynak tradíciói vannak arra, hogy ő a Tisza ugarját szántsza, mert egyik őse is szántott már egy másik basának.

Egyszóval Ordódy előlgetett Szapárynak, mert úgy van

az, hogy a gyengék keresik a maguknál gyengébbeket. A róka megeszi a baromfit, a baromfi a férget, s a féreg? Még tán a féreg is megenne valami gyengébb állatot.

Szapárynak lehetetlen másképp megmutatni az erejét (pedig volna rá tere), mint hogy megeszik valakit — s ez Ordódy Pál.

A kanapé-processzusok régóta folytak.

Mikor a pest — zimonyi vasutat építették, Szapáry a Bontoux-csoportnak akarta azt átadni. Ordódy nem engedte.

És Ordódynak — uti casus Bontoux docet — igaza lett.

S hogy igaza lett, ezt nem bírta neki Szapáry soha megbocsátani.

*

Kitúrta. Mégpedig úgy túrta ki, mint ahogy Rothschild mama mondta egykor, hogy »nem lesz háború az idén«.

— Hogyan, asszonyom? Ön tudná? — kérdé a hadügy-miniszter.

— Hogy a pokolba ne tudnám! A férjem egy garast se kölcsönöz önöknek.

A jó Szapáry is úgy tett, hagyta a derék Ordódyt tervezni, tanakodni, fundálgatni, s mikor az aztán előállott valami elaborátummal, gúnyosan mondá:

— Szép, szép! Csakhogy pénz nincs rá. Nem adhatok.

Ordódy meggondolta magát s elmegy. Jól teszi. Kezdje meg.

Bukni végre is nem szégyen.

Ha van valami, amit restellnie kell, az nem egyéb, mint hogy ideiglenesen báró Kemény Gábor fogja *pótolni*.

KI LESZ A KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTER?

Hja, ki tudhatná azt? Pedig csak ez az egy titok van most, hogy im Hieronymi úgy bukott el, mint igazi hős, aki a történelemben egyenesen odaállhat a Dugovics Titusz háta mögé, mert azt csak Dugovics Titusz tette meg eddig, úgy bukni le, hogy magával rántsza a törököt is.

Tudtam én azt, sejtettem én azt mindig, hogy Hieronymi nem közönséges ember.

Csődálatos, hogy mindenki kíváncsi rá, vajon miben haltak el a betegek. Mintha nem lenne úgymint mindegy! Mit kutatunk hát: miben múltak ki Ordódy és Hieronymi, elég vigasztaló lehet rájuk az, hogy bizonyosan aranyos *koporsókba* temetik; (Hieronymi az osztrák államvasút igazgatója lesz, úgy hírlík), fontosabb dolog annál, ki lesz az utód a piros széken, meg a *tulipántos ládán*, mert ez utóbbin ülnek az államtitkárok, illetőleg szundikálnak.

Mert nagyon furcsának tartom én azt, hogy a teljes című közönség mindannyiszor kételkedve rázza fejét, valahányszor egy-egy nagy alvó esete merül fel az újságlapokban. A halhatatlan Gyömbér János, aki hetvenöt napig aludt egyhuzamban Amerikában s álmodta a »Romhányi« költői beszély végfejezeteit, sok emberben talált Tamásokra, úgyszintén a párizsi Beaujon kórházban most alvó nő mély szenderét is mesének tartjuk, — pedig hát tessék felsétálni a magyar minisztériumokba, ott olyan ember is akad, aki négy éve alszik édesdeden mélyen, s legfeljebb olyasmi történik vele néha-néha, hogy *más-más ágyba* teszik át.

Ne bántuk az alvók édes álmát, s járjunk lábujjhegyen, mikor innen oda, s onnan ide helyezik. Ők már olyanok amilyenek, változtatni ezen nem lehet, hanem induljunk ezen kitérés után a kérdések kérdése felé, hogy ki lesz az új közlekedésügyi miniszter?

Nálunk a közlekedésügy folytonos befektetésekből áll, s ezek a befektetések éppen olyanok, mint az egyszeri haarlemi tulipánhagyma.

Ennek a haarlemi tulipánhagymának pedig nagyon furcsa története van.

Egyik Eszterházy herceg szerezte azt meg drága pénzen azon időkből még, mikor a tulipántenyésztés olyan divatcikk volt Európában, hogy csak a leggazdagabb urak tölthették vele passziójukat. Egy-egy híres hagyma négy-öt ezer arany forintba került.

A hagymát kitette a hercegi főkertész száradni az ablakba, hogy a napfény megsüsse kissé. Szerencsétlenségre azonban odavetődött egy tót a kertész udvarába s látván a hagymát

mát, arra a gondolatra jött, hogy ő azt megeszi. Meg is ette és nagyon jóízűnek találta.

Az a sok drága befektetés, amit a közlekedésügy elnyelt, mind erre a sorsra jutott. Ha kanállal ették volna az aranyat, ennél a tárcánál, az is takarékoság lenne a mai viszonyokhoz képest. A hagyma oda van már, azért vannak csak festett tulipánok a ládán, amin a közlekedésügyi államtitkárok ülnek.

De mármost csakugyan hogy ugyancsak menjünk a találgatásokra.

Hogy ki lesz a közlekedésügyi miniszter, az mindig attól függ, hogy ki lesz a közlekedésügyi államtitkár.

Ha travesztáljuk az ágyú definícióját, hogy »leelőször veszünk egy lyukat és azt körülöntjük rézzel« — hát akkor ebben az esetben az államtitkár a lyuk.

Az államtitkáron kezdődik, s az államtitkár egyénisége szerint, mint adott helyzetből kifolyólag indulnak ki a kombinációk. Ez pedig nem könnyű feladat. Ha az államtitkár lutheránus, a miniszternek katolikusnak kell lenni; ha az államtitkár goromba, a miniszternek kell finom perfekt világfinak látszani; miniszternek erdélyi csak úgy juthat be, ha az államtitkár magyarországi; ha az egyik nagyon csúnya, a másikban szépséget keresnek; ha a másik szangvinikus természetű, okvetlenül melankolikusnak kell lennie az egyiknek.

Egy összeházasodás sem intéztetik olyan aggodó fontossággal, mint ez (pedig a házasság sokszor mégis tartósabb viszony).

Hát lássuk az esélyeket. Államtitkár csak György Endre lehet vagy Darányi Náci.

Ha a cinikus György Endre lesz az államtitkár, az elegáns Tisza Lajosnak van kilátása miniszterségre. De Tisza Lajos nem lehet miniszter a bátyja kabinetjében, mert egy Tisza is több az elégnél s kettő kevesebb lenne egynél. De meg azért is össze nem illő a kedves pár, mert Tisza is, György is kálvinista.

Károlyi Sándor gróf György Endrével összekombinálva azon okból lehetetlen, mert mind a kettő járatlan, mindkettő kezdő ember.

Mi fog tehát történni? Hát csakugyan nem múlnék el ez a pohár Darányi Náci nélkül?

Hogyan, Darányi Náci? Kivel vegyük őt először? Lásuk Károlyi Sándorral! Nem, nem, az nem is képzelhető, hogy két zsidó legyen egyszerre! Tisza Lajossal szemben pedig fennáll az említett ok.

Mi lesz, ki lesz hát?

Legjobb lenne a Tisza Kálmán kalapjába berakni az összes *várakozó mamelukok* neveit, s aztán hadd húzná ki a két leendő méltóságot behunyt szemmel Várady Gábor az ő szűz kezeivel.

Ez lenne a legigazságosabb a várakozókra, s a közlekedésügyi tárcsa se vesztene vele semmit.

Egy *ures* tárcának az én véleményem szerint mindegy, akárki találja meg.

A REVOLVER

Bizony nem hitte volna el soha egyetlen puskaműves sem, hogy olyan pisztolyt is kitalálnak az emberek, amelyhez nem kell se kapszli, se cső, se sárkány, hanem csak egy icipici acéltoll.

És hogy el fog tudni sülni az a bolondos acéltoll, amelyből egyet tegnap acélezott meg báró Atzél.

Az egyszeri angol mikor itt járt, nagyot bámult a kenderitilon, a madzagra járó parasztos ajtókilincseken és a vízi malmokon, hogy micsoda nagyszerű nemzet vagyunk, aszongya, mert a komplikált gépeket ilyen bámulatosan egyszerű találmányokkal pótoljuk.

Ej! hát a derék angol — pedig Bécsen keresztül jött ide — ugyan mért nem vette észre ott a legegyszerűbb gépet, a revolvert — mert mi onnan örököltük azt a német kultúrával. Dicsőség érte a gründlich sógoroknak, hogy itt is meghonosították a svindler újságírókat, — legalább megutáljuk rajtuk a bűnt s meg tudunk maradni annyi viszontagság mellett is becsületeseknek.

Mert büszke lehet a magyar nemzet a sajtójára és hírlapíróira, kik egy tekintetben felülmulják a tökélyt. Mert a teremtésben se ember, se állat, sem semmiféle kaszt nem bírt még

arra a magaslatra emelkedni, ahol a magyar hírlapírók állanak, hogy *maguk eszik meg azt, aki férges kezd lenni közöttük.*

Kevés szavunk van e nyomorult teremtésekről, kik azzal keresik kenyerüket, hogy zsarolnak. Van-e vajon mentségük nekik is? Talán. . . A fa megmaradna csendesen, ha a szélnek nem volna akarata. . . Ki tudja, milyen viszonyok, milyen társadalmi lejtők viszik őket ide? Alulra, nagyon alulra. Hol már nem látjuk meg őket, csak akkor, ha valamit elkövetnek.

Ki kell irtani őket természetes, nem lehet túrni a társadalmi rákfenét, mely mint a szerbtövis folyton szaporodik s az új hajtások mindég szúrósabbak. Naponkint történik valami. A revolverek nagyon tevékenyek. Itt is, ott is megsarcolnak valakit. Könyvet ígérnek kiadni, melyben benne lesznek a megrevolverezették arcképei, piszkolódásokkal fenyegetőznek nem létező lapok nevében, s ezer leleményesebbnél leleményesebb módját ejtik a zsarolásnak.

Minden kasztnak, a legmagasabbnak úgy, mint a legkisebbnek, vannak proletárius elemei. Minél tisztábbra van örölve a liszt, annál több a korpája, — voltak a magyar tollemberek között szegények, elzüllöttek, majd mindig, azelőtt is, de ezek megőrizték azért a tisztességet.

Ott van a jó öreg Bernát Gazsi, ki szintén megadóztatta a publikumot, de nem ám aljas módon: ő még az ilyest is bizonyos kedélyességgel és szeretetreméltósággal csinálta.

— Jó, hogy látlak, pajtás — szokta volt mondani az öreg, ha valami falusi ismerősével találkozott. — Éppen jókor. Prenumerálj kérlek soha meg nem jelenendő költeményeimre.

— Hogy egy példány? — mondja a falusi ember, tárcáját kinyitva.

Ha Gazsi azt látta, hogy nagyon szívesen teszi, még azt is megjegyezte:

— Két forint — de ha díszpéldányt akarnál, az akkor ötbe kerül.

Szerette is Gzsait mindenki — mert sohasem csalt meg senkit.

A revolvert, mely annyira szerepelni kezd az utóbbi időben, senki sem hányhatja tehát a magyar ember szemére, úgy nem tartoznak a revolverek a sajtó keretébe, mint ahogy nem tartoznak a főrendiházhoz.

E szerencsétlen emberek egyszerű csalók, kik a szédelgési eszközök közül éppen ezt választják, mint amiben talán több praxisuk van, s mint amelyre legkedvezőbb itt a talaj. Mert a tudatlanságot és hiúságot sarcolják meg, az pedig itt bőven tenyészik.

És jó, hogy ide jutottunk, mert éppen erről a dologról akarunk szólni néhány szót.

Vajon lehetséges-e az egyebütt, hogy közönséges gazemberek kiadják magukat tekintélyes lapok munkatársainak és íróknak s ezen a réven zsarolnak?

Nem, ez csak Magyarországon lehetséges, hol a közönség nem ösmeri a szellemi élet munkásait és arisztokráciáját s annyira tapasztalatlan Izraelben, mint a Goulard meséiben a paraszt, ki a hernyókat krokodilusoknak nézte s innen támadtak mindennemű kellemetlen kalandjai.

AMERIKA ÉS SZTUPA GYURI

Amerikát minden ember ösmeri, még az is, aki sose volt benne; Sztupa Gyurit pedig még az sem ösmeri, aki minden nap vele kapucinerezik a Báthory-kávéházban.

E jeles embernek annyi oldala van, hogy emiatt egészen *szögletessé* vált, ami őt, remélem, mégsem fogja *megkisebbiteni* a hölgyek előtt. Ámbár ő azon nagyságok közé tartozik, akik ha még kisebbek lennének, nagyobb feltűnést okoznának — valami Sugár-úti bódében.

Sztupa Gyurira ráillik az, hogy ha csak egy csésze kávé lenne a világon, akkor az őneki jutna s ő szürcsölgetné édesdeden, kávésnénike természeténél fogva.

Sztupa Gyurinak örök árnyék lesz az életén, ha majd valamelyik hölgy-divatlap kiadja az életrajzát, hogy nem ő találta fel a krinolint — hanem aztán minden egyebet ő talált fel, még Török Józsefet is, sőt mikor már nem maradt semmi tere a tevékenységre, idehozta hozzánk Amerikát. Mert Sztupa Gyuritől kitelik minden.

Kivált akkor lesz az ember leleményessé és erőssé, mikor elkeserítik. Az oroszlan is ilyen. Miért lenne nem ilyen Sztupa

György? Oh, a harag, a harag! Hát ki mer itt ünnepélyt rendezni önelkülre? Hát Magyarországon már senki sem tiszteli a tradíciókat? Senki se konzervatív itt már, csak az öregasszonyok, akik Sztupát még látták fiatalon, de akiket Sztupa csak képzelt már fiataloknak. Az új generáció elfordult tőle. No, jó! Csak hadd rendezze nekik az ünnepélyeket Atzél báró. Talál ő még tért olyat, hogy az emberek irigyelni fogják nagy darab földön, a budaújlaki kis kapuktól kezdve, le egész az Üllői úti vámgig.

Gondolt egyet s midőn a legközelebbi cirkulárét bocsátotta ki a lapokhoz és a vidéki nőegyletekhez, odanyomatta az egyleti ügyben kibocsátott hivatalos annonce mellé a következő kis apróságot:

»Reményem, hogy számos honfitársaim előtt nem lesz érdektelen megemlítenem, hogy ügyeim végett Párizsban több hetet töltvén, időt vettem magamnak a világhírű énektanítónő Marquisné iskoláját meglátogatni, kinek számos amerikai, orosz, angol, német, svéd, francia sőt olasz, összesen 83 tanítványa közt egyetlen egy magyart találtam: Nikó Hortenset, kinek kitűnő zongorajátéka a magy. kir. zeneakadémiából eléggé ismeretes Budapesten. Kinek szép csengő magas koloratúr éneke és szép trillái a nagy vizgán nagy tapsra indították a nagy számmal egybegyűlt kiváló közönséget. Ezt egyenesen Marquisné kitűnő tanítási módjának tulajdoníthatja, kinek tanítványai közt olyanok is voltak, kik több éven át már a színpadon énekeltek; számos impresszárió Marquisné iskolájából igyekezik énekesnőt szerződtetni. Mindezekről tiszta tudomást szerezve, mély sajnálattal vettem, hogy hazámból ennyi tanítvány közt csak egy van, és kötelességemmé tettem azokat, kik e pályára lépni szándékoznak, figyelmeztetni e kitűnő ének-iskolára, mert megvan Marquisnéban azon őszinteség, hogy azonnal tudtára adja a jelentkezőnek, válhat-e belőle kitűnő énekesné vagy nem, miáltal nem kockáztathat semmit, legrosszabb esetben meglátta Párizst. A jövő iskolai év szeptember 1-én kezdődik. *Sz. Gy.*

Igazán naiv ember ez a mi Sztupánk. És igen csintalan! Oh, Gyuri, Gyuri, ki hitte volna ezt az istentelenséget? Hát énekesnőknek csábítjuk a fiatal leányokat? Hát beállunk azok közé az emberek közé, akik a színháznak dolgoznak?

Micsoda férfias dacot lát Sztupa abban, hogy amiért kimaradt Fehértemplomból, elkezd kacérkodni a fekete templommal, Thalia templomával. Neki templom kell mindenáron! Templom és papnők.

De honnan szította be ezt az amerikai szellemet, hogy a legrosszabb helyen, hol lángot kaphat könnyen a szikra, éppen a leánynevelőintézet annonce-ain adja be az arzenikumot cukros pilulákban?

Furcsa biz ez! Eddig már voltak műkedvelők, akiknek a színház liferált énekesnőket, de hogy jótékony műkedvelők akadjanak, akik a színháznak akarnak liferálni, ez bámulatos.

Hát balett-táncosnékat ugyan mi módon tudna összehozni Sztupa Gyuri?

Ejnye, ejnye, mégis igaza van hát Török kollegának, hogy »nincs több kopasz fej, nincs többé őszhaj!«

A HON

Jókai azt mondta egy ízben Jósika Miklósról: »És mikor legjobban aláhanyatlott mint író, akkor lett mint ember legnagyobb.«

Jókai pedig akkor lett a legnagyobb mint író, mikor már rossz szerkesztő kezdett lenni.

Abból az alkalomból mondjuk ezt, hogy el van véglegesen határozva a »Hon« halála.

Szeptember elsején túl a jó öreg »Hon«-t nem fogjuk látni soha többé. Pedig már nagyon megszoktuk húsz hosszú esztendő óta.

Nagy út az a húsz év! Mindennap feljegyezni húsz év óta a napok történetét. S milyen történeteket! A nemzet újjáébredése, a provizórium köde, a napfény, millió sugarak, hogy ragyognak fák lombján, mezők füvein. . Királyi kertben, hova vértócsákat képzelünk a múltból, fehér bárány legelész, s király kislánya játszik vele. Mind így színezi ezt ki nyomról nyomra az a fekete festék, mely fut a napokkal együtt s odanyomja az ábrázatukat a lepedős papírra.

Aztán megint csak felhősödik; látjuk, hogy úsznak a fekete gomolyok az ország fölött, elfut a tavasz, a nyár — de akkor egyszerre megtotyakosodik a jó öreg Hon, rövidlátó is lesz szegény s még mindig derülten látja sütni a napot.

Hiába mondják neki, »nem nap az, bácsi, hanem csak

színpadi lámpa!« A jó öreg Hon mégis kifekszik a képzelt napra sütkérezni s vacogó fogakkal kiabálja: »Juj, de meleg van idekinn!«

Hát olyan nagy meleg volt biz ott, hogy megfagyott tőle alaposan. Most már egészen vége van.

Kár érte pedig, mert jó barát volt, a szíve értünk dobogott mindig, még most is a mienk az, csakhogy elgyengült a jó öreg s nem lehetett a tanácsai után indulni.

Megszoktuk már az ábrázatát. Azt a makacs fekete, vastag négy betűt a homlokán. — Némelyikünk még kisgyerek korából ösmeri: láthatta az apja kezében, ki pápaszemén keresztül ráncba szedett homlokkal betűzgette belőle az idők folyását. Hányszor takargatta bele édesanyánk az útra való pogácsát. — Édesanyánk, apánk már régen elhamvadt, arcukat is elmosta az idő emlékünkből, a szülői lak is oda van, a bokrokat, fákat, ahol játszadoztunk, kivágták azóta, a régi bútorok elzüllödtek, az ismerősök elhaltak. . . csak a »Hon« járt-járt napról napra. . . s olyan szelíd, édes lett az arca eközben, mint valami kedves rokoné, hogy szinte elandalodunk most a nézésén, s fáj a szívünk — ha meggondoljuk, hogy ez is csak kimarad nemsokára — örökre.

Akit érdekel nemzetünk újabb kulturális és politikai fejlődése, annak aki a napokkal élt, nem lehet közönyös ez a búcsú a húsz esztendő nagy laptól. Igaz, hogy dicsősége tetőpontjáról már régen alászállt, népszerűségét a rozsdá befogta s az ismerős patkány a *negyedik oldalon* (a Hon egyik leghasznosabb háziállatja) bár nem azért van ott lefestve, lekonyult bajusszal, hogy a lap belső tartalmát parodiázza, — meg kell adni mégis, elmés kis állatka.

Elég lesz egy futó pillantást vetnünk az alábbi névsorra, mely a Hon munkatársait tünteti elő a lap keletkezése óta, hogy elvonuljanak szemünk előtt még egyszer az alakokban az idők, melyeket képviselnek.

Kempelen Győző 1862.

Ivánka Imre 1862.

Zichy Nándor 1862.

Jellinek Mór 1862.

Pálffy Albert 1862—67.

Ujházy György 1862—67.
Beöthy Leo 1862—68.
Hindy Árpád 1864—67.
Frecskay János 1866—82.
Kaás Ivor b. 1866—67.
Illésy György 1867—71.
Dienes Lajos 1862—70.
Csernátony Lajos 1867—70.
Ludvigh János 1866—71.
Gr. Keglevich Béla 1867—69.
Ágai Adolf 1866—68.
Vadnai Károly 1865—69.
Lukács Béla 1870—73.
P. Szathmáry Károly 1870—76.
Mudrony Pál 1870—1882.
Borostyáni Nándor 1867—68.
Törs Kálmán 1868—76.
Szathmáry György 1869—82.
György Aladár 1879—82.
Ujvári Béla 1875—77.
Csávolszky Lajos 1867—68.
Visi Imre 1873—82.
Reviczky Gyula 1878—82.
Korda Imre 1874—78.
Dr. Flittner Frigyes 1870—71.
Szabó Endre 1881—82.

Azt a »zászlót« teszik most múzeumba, amelyik alatt ez a sereg küzdött. Üdv a zászlónak! Sok csatában volt. Ellenség előtt ez a zászló sohasem hajolt meg, illő hogy kegyeletteljesen mi hajoljunk meg előtte, mikor nem lesz látható a napi küzdelmek zajában a hercehurcák között, hanem átadatik a múltnak.

Igaz, hogy büszke nemzeti várakon lobogott egykor s most jóformán egy magas poleról vették le, hogy kicseréljék egy újabbal — de hát a zászlók is ki vannak téve a forgandóságnak. Hiszen a szél velük kötekedik a legszívesebben.

A KASZINÓTUL — A BELEZNAV-KERTIG !

Ha ez se egy epigramma, hát akkor semmi se az ! Több mint epigramma, mert ez egy program, sőt még talán ennél is több: teljesen élethű fotográfia.

Valamelyik nap csendesen ballagtam a Sugár-úton, midőn a sok között egy hirdetés vont a magára figyelmemet a kapitányság aláírásával. Hja, mert az mindig esemény, ha a kapitányság valamilyen életjelt ad magáról, ha ilyen alakban is.

A hirdetésen ott állott, hogy valakinek elveszett a tárcája, a *kaszinótul a Beleznav-kertig*, a becsületes megtaláló s. a. t.

Tehát a kaszinótul a Beleznav kertig ? Kell-e még tovább is találgatni, ki vesztette el a tárcáját ? Nem elég világos-e ez ?

Senki soha még ilyen röviden tömören nem jellemezte a mi mágnásaink pályafutását.

Bámulatos, hogy nem burjánozhatik fel fővárosunkban semminemű izléstelenség, hogy azt ne a mágnások kapnák fel. A Beleznav-kert német Volkssängerei, komédiásai, clownjai azok akik a magyar főurakat mulattatják. A nemzeti művészet s az irodalom iránt közönyösek ők. Ami jó van a magyar társadalomban, ami szép, nemes felszínre vergődik nagy küzdelmekkel, mert nálunk annak, ami szép és hasznos, nagy akadályokon keresztül kell utat törnie, annak mind a főuraknak mint kasztnak közreműködése nélkül kellett életre lépnie.

Lassan-lassan kezd kiesni a talaj a főrendiek lába alól, természetesen mindig leszámítva egyeseket, de akik ha dolgozni akarnak, legelőbb is kénytelenek kilépni a saját körükből, s vagy egy, vagy más elemhez csatlakozni, aszerint aminő célokat akarnak szolgálni, s annak élén küzdeni aztán, — mert saját körükben, saját osztályukban a komoly munka teljesen lehetetlen.

Elszomorító jel ez. Ha valaki Magyarország hanyatlásának történetét le akarná írni, az igazán csinálhatna egy fejezetet, amelyben ecsetelve nagy veszteségeinket, hanyatlásunkat, a nemzeti önérzet, becsvágy, energia elenyésztét, felkiálthatna, hogy majdnem mindenünk a *kaszinótul a Beleznav-kertig vezető úton* lett oda. Éspedig úgy odalett, hogy hiába

lenne figyelmeztetni rá a becsületes megtalálót. Nem hozza már azt vissza többé senki.

A büszke családi címerek, melyek ott ragyogtak hajdan a pajzsokon s melyeket még most is látunk elvétve az asztalkendőkön és az inasok gombjain, az oroslányok, griffek, sasok, medvék mind átváltoztak kék macskának.

A »Kék macska« ma már a generális címer, az orgiák, a kiélt sanszonett-énekesnők, a frivol couplettek hajléka.

Közmondás az, hogy ahol húsztót megtelepszik, ott mindjárt pálinkamérést kell nyitni. Még inkább áll ez a mágnásokra nézve, kiknek »Beleznay kert«, »Kék macska« és »Neue Welt« nélkül lehetetlen megegzisztálniok.

Azon néhány toasztot kívül, melyeket Károlyi István elmondott, s ama nem kis mérvű befolyást nem számítva, mit a kaszinó nagy urai a balett-táncosnők és színházi énekesnők szerződtetésére gyakoroltak, Magyarország főurainak ez az egyetlenegy testülete semminemű életjelt nem adott magáról a legközelebbi múltban, midőn összes társadalmi osztályaink serényen nyüzsögtek a számtalan fölvetődő kérdések körül, mik egyenkint tényezői voltak a mai átalakulásnak.

Azt lehetne kérdezni, ha az ember nagyon elkeseredne, mi lesz az országból, melynek ilyenek a főurai?

De mi nem ezt kérdezzük, mi már túl vagyunk ezen. Ez az ország megszokta már, hogy az ő főurai nem az övéi, hogy azok nem lendítenek semmit a haza sorsán, megszokta olyan elemeknek tekinteni, akikre nem számolhat, akik itt laknak, itt mulatnak, itt táplálkoznak, itt fizetik az adót is, de nem éreznek, nem gondolkoznak velünk, s nem sokkal különbek, mint az átfutó idegenek.

Eszünkbe sem jutnak többé ott, ahol munkálkodni kell. Megszoktuk a magunk vállait tartani oda, ahol a legterhebb kötelességek vannak. Ha mégis néha jön egy mágnás, aki szintén dolgozni akar, megőrülünk neki, megéljenezzük, talán éppen azért, mert váratlanul jött, nem számítottunk a közreműködésére, s egész rendén találjuk, hogy a többiek csak nézék a munkát, hiszen az is szép, hogy ez az egy dolgozik.

Ne azt kérdezzük, hát mi lesz belőlünk s nélkülök, mi már megszoktuk magunk lenni, hanem arra vagyok én kíváncsi, hogy vajon mi lesz őbelőlük?

Mert az az út a kaszinótul a Beleznay-kertig igen mulatságos út, csakhogy nagyon dísztelen, s mert felette költséges, felette rövid ideig is tart.

A SZERETETHÁZ EMLÉKLAPJÁBA

Forró nyári délben egy hajdan gazdag ősz emberrel találkoztam künn a mezőn. Selyem-gyapjas juhnyáj mellett állt botjára támaszkodva. A juhok vígan legelésztek, de az öregem kimerültség látszott a melegtől.

— Mit csinál itt, apó? — kérdeztem tőle.

— A fiam juhait őrzöm — felelte kedvetlenül.

— Micsoda? Hát megenged ilyet a fia?

Szemére húzta mélyen a kalapját s így szólt:

— Hát úgy van az, hogy gyerekkorában meg ő őrizte az enyimeket.

Furcsának találtam ezt a reciprocitást apák és fiaik között, de hogy egyetlenegy napon a gazdagok fogják szolgálni a szegényeket: ez szép, ez méltányos.

Hiszen a szegények egész esztendőn át szolgálják a gazdagokat.

SZENDE BÉLA MEGHALT

A Tisza-féle miniszteri kabinet legnépszerűbb alakja fekszik a ravatalon.

Gavosdiai birtokáról már napok óta jöttek az aggasztó hírek, melyek kínos bizonytalanságban tarták nemcsak barátait, de ellenfeleit is, mert ellenségei neki nem voltak, míg ma délelőtt a legszomorúbb valót hozta meg a távíró, hogy Szende Béla reggel 7 órakor meghalt.

Az életerős férfi halála, dacára az előre jelzett betegségnek, mely egyszerű meghűlésből eredt, mégis váratlanul jött; annyira hittük, hogy kilábol a bajból, hogy a gyász hír megdöbbentően hatott mindenfelé, s az emberek fájdalmasan kiáltottak föl: Hiszen az lehetetlen!

És úgy van mégis, a magyar hadügyminiszter halva fekszik. Viaszgyertyák kísérteties lángja veti fényét arcára, melyen mindig csak őszinteség látszott. — Számos tagból álló családja mély gyászban állja körül a holttestet.

A baráti szeretet tudakozó szavai, a király részvételtjes sürgönyei, a fejedelmi kegy sugarai, ott hevernek az asztalon — de azok nem melegítik már fel soha többé. .

Szende Béla még java erejében volt, csak 59 éves. 1823-ban született Lugoson, vagyonos földbirtokos szülőktől. Iskoláit szülővárosában kezdte, Szegeden és Pesten folytatta s Kassán végezte a jogi tanfolyammal.

Sajátszerű, hogy szereplése később e városok között oszlott meg.

Kassán mint 48-iki honvéd tüntette ki magát, Lugoson megyéjét, Pesten az országot szolgálta, Szeged pedig most egyik orsz. képviselőjét gyászolja benne.

Ügyvédi oklevelet már húsz éves korában nyert s aljegyző, alügyész s csakhamar főügyész lett a megyénél.

A zöld asztal mellől a csatatérre ment, a nemzetőrök közé állva, kik a szerbek ellen mentek, majd szabadcsapatot alakított sógorával, Grenzensteinnal, s azzal az Asbóth Lajos dandárához csatlakozott, később pedig a rendes honvéd hadseregbe lépett át, s résztvett számos nagyobb ütközetben Kápolna, Tarcál, Isaszegnél, sat.

Midőn csapataink Budát megostromolták, Szende az elsők közt volt, ki önfeláldozással behatolt a várba; az ekkor tanúsított vitézségeért nyerte a 3-ad osztályú katonai érdemjelet. E hőstettét részletesen ismeri maga a király is. Az orosz császári diadaljelvények között Szentpétervárott három magyar hősnek kardja őriztetik. Az egyik Görgyeyé, melyet ő Világosnál adott át az oroszoknak, a másik Bemé, melyet az oroszok Segesvárnál foglaltak el. A harmadik Frommer őrnagyé, mely szintén Világosnál jutott az oroszok kezére. Ez a Frommer őrnagy senki más, mint a honvédelmi miniszter, Szende Béla.

Emberszerető, szelíd természete nem hagyta el még a csaták tüzeiben sem. Budavár bevételénél első dolga volt egy szerencsétlen horvát tisztet a különben kikerülhetetlen haláltól egy kegyes csellel megmenteni. E tettének köszönheti, hogy

később se a császári seregbe be nem soroztatott, se általában nem inzuláltatott, sőt neki Lugoson még a gyakorlati ügyvédség is megengedték. Honvédeletében érdekes kaland az is, hogy a sebesült Hentzi az ő katonai őrállása alatt lehelte ki vonagló életét.

Két év előtt nagy honvédségi gyakorlat volt Világosnál. Ott volt a király is, oldalán Wenckheim és Szende miniszterekkel. Egy helyre érve, Szende felrohant s odafordul Wenckheimhoz: »Huszonhét év előtt itt ezen a helyen adtam át a fegyvert az oroszoknak. Képzélhettem volna-e akkor, hogy lesz még idő, amikor én honvéd-egyenruhában mint magyar honvédelmi miniszter újra felkeresem e helyet királyom oldalánál?!«

A forradalom után Szende gazdálkodásának s tanulmányainak élt; hazafias érzületének elismerésre méltó tette gyanánt Szendelakon magyar telepet alapított. 1860-ban az alkotmányosságnak hajnala látszott fölvirradni, s Szendét megyéje lelkesedéssel alispánná választotta. De Szende csakhamar tisztába jött a helyzettel; a provizórium már nem találta őt helyén; visszavonult. Az átmeneti időszakban megyéje sürgetésére Szende újból elfogadta az alispánságot, majd nagyobb tért nyert ambíciója és tevékenysége, midőn az 1865–68-i időszakban Krassó megye egyik kerülete képviselőjévé választotta az országgyűlésre. Az új minisztérium Szendét mint főispánt Arad megye élére állította, ahol tapintatával sikerült a nemzetiségek közt a jó egyetértést létesíteni. Az ő érdemei valóban nagyra becsülendők e tekintetben, s azért a megye nagy sajnálattal látta távozni az újjászervezett honvédelmi minisztériumba, melynek egyik tanácsosa lett. Ugyanekkor visszanyerte egykor bírt századosi rangját, mellyel azóta az ezredességig eljutott. Kerkápoly államtitkár pénzügyminiszterre neveztetvén ki, a minisztérium vezetése Szendére maradt, mígnem Hollán Ernő államtitkárrá ki nem neveztetett.

Alig egy évvel később azután miniszterre neveztetett ki. Mindenki örült azon, hogy egy 48-i honvéd ül immár azon a fényes polcon, mert ilyennek van ahhoz legtöbb tradicionális joga, s ez tudja, ez érzi legjobban, mit kelljen tenni.

Nem Szendén múlt bizonyára, de egy kevésbé az ő gyengesége és szelíd lelkülete is járult ahhoz, hogy a magyar honvédelmi miniszter nem magyar hadügyminiszter.

Maga is érezte ezt, s midőn 1874-ben a közigazgatásokat szervezték, vissza akart vonulni a kabinetből s közigazgatást vállalni itt Budapesten, de minisztertársai nem engedték.

Mint embert mindenki szerette s mindenki gyászolni fogja.

Szende nem volt nagy államférfi, azaz hogy tán nem is volt államférfi, de ritka becsületes ember volt.

S őalatta rohamosan közeledett az az idő, midőn ez utóbbi lesz a ritkább s nem az előbbi.

A FALUSIAK PESTEN

Meg vagyunk löve mi városiak, vége az összes kényelmünknek. Pogányok jöttek örökünkbe. Hiába hívnak most bennünket »stammgastok«-nak, s hiába vannak összes jogaink és privilégiumaink, hiába van hatosokkal megszelidített Weinpurschunk (magyarul: borfi) és ételhordó pincérünk, nem használnak semminemű tradíciók, melyek ehhez vagy amához az asztalhoz kötnek, senki sem respektálja azokat, extra késünkhöz, villánkhöz, poharunkhoz sem juthatunk, minden megszűnt, leomlott a rend. . Kiűtött a forradalom. . itt vannak a jó falusiak !

Az ember igazi örömmel szemléli őket az utcákon. Fel lehet őket ösmerni az öltözetükről. Nem olyan sablonszerűek, mint a városiak, kik úgy néznek ki, mintha gyárilag lennének előállítva. Pedig megmondta Metternich hercegnő, hogy »többet ér a régi metódus«.

Mosolygó tulipiros arcok, kinéz belőlük a jó termés. Az aranykalászok ott tündökölnék a homlokaikon, de még jobban meglátszanak a tokán, mert a toka a jólét emlékszóbra, de a fürgesség sírköve.

Nem is valami fürgék őkegyelmeik; mindnyája keservesen panaszkodik a kemény talaj ellen, mely nagyon elkínózza talpaikat. Nem tudnak járni, s ha a cifra kirakatok nem csábítanák őket, hogy mindég beljebb-beljebb hatoljanak a tündér városban, hol annyi a látnivaló, biz isten egész nap veszteg

ülnének a szobájukban, éppen mint a kassai koronázási deputáció.

A kassai koronázási deputáció ugyanis olyan magánszálásra került, ahol a spaletok éjjel le voltak eresztve, s mikor reggel fölébredtek is, olyan sötét volt, mint éjjel.

— Aludjunk még — mondák, s aludtak még egy sort. De mikor másodszer fölébredtek is sötét volt.

Rettenetes hosszúnak találták ezt az éjszakát, s az egyik fel próbálta nyitni az ablakot, hogy kitekintsen a néma éjbe. Azonban egy vakablakot nyitott fel, ahol a háziasszony szappant és terpentín-olajat tartogatott.

— Átkozottul be van borulva — mondá az ablaknyitó deputátus. — Hanem azt az egyet kiveszem, hogy valami szappanos lakik itt a környéken.

Megint aludtak tehát és amikor harmadszor felébredtek, akkor már igazán sötét éjszaka volt: a koronázás *utáni* éjszaka.

A mi falusi embereinknek bámulatosan nemes, jó ízlése van, s az ilyenkor látszik legjobban. Úri nemzetnek született a magyar. Az idegenek nem kíváncsiak a népies mulatóhelyekre, aki csak teheti, a Nemzeti Színházba igyekszik, s csak ha ide nem kapott jegyet, megy a Népszínházba. Mindenben az előkelőbbet keresi. A hírneves üzletek, s a renomirozott vendéglők érzik meg örömmel az ő ittlétüket. Az alsórendű mulatóhelyeken éppen nem mutatkoznak. A vidék nem ad egy csöpp salakot sem.

Nappal a múzeumot nézik meg s a képtárt, az új szobrokat, amiket még nem láttak eddig, a többi dibdabság csak az asszony népnek való ószerintük. S mosolyogva tűrik, hogy azok is hadd hízlalják meg kissé a szemeiket a drága selyemcsipkéken, kelméken, bársonyokon a kirakatokban. De hát ez mind csak haszontalanság, városi fehérségnépnek való, — aki magán szereti mutogatni amije van.

A tisztességes falusi asszonyt, ha azt akarjuk tudni milyen, otthon kell megnézni a háztartásában: mert csak ott világlik az ki igazán.

Már sok éve annak, hogy annyi idegen nem volt Budapesten, mint az idén. (Abszolúte nem lehetett ma enni kapni a jobb vendéglőkben.) Kérdés, hogy a jó termés esábitott-e ide

annyi embert a »szentséges jobb kezet« megnézni, vagy báró Atzél ?

Lehet, hogy mind a kettő. A nagy városligeti ünnepélyt alkalmasint komolyan vették a jó lelkek, otthon betűzgetve annak sokat ígérő programját az újságokból. Ők még nem tudják, hogy a reklámnak milyen édes-mázos szája van, mennyit ígér s mennyit tart meg. Boldog falusiak !

De mert boldogok, hát igénytelenek is (hiszen összefügg a kettő), nekik nem kell sok, hogy jól érezzék magukat. Esznek a vendéglőben valami nem ugyan jó, de különös ételt, aminőt az anyjuk nem tud otthon főzni; holnap a körmenetnél meglátnak egy valóságos minisztert elevenen, délután talán egy híres íróra is ráösmernek a képen látott ábrázatjáról, valahol az utcán; ami pedig a városligeti ünnepélyt illeti, ott jól megtaszigálják őket s ők is visszataszigálnak másokat, aztán lefeküsznek estére valahol egy poloskás ágyba s egész éjjel védelmézik magukat e szenvedélyes állatok dühe ellen, hétfőn reggel aztán kifizetik számlájukat s megelegedve utaznak haza a szélrózsa minden irányában azzal a boldog hittel, hogy ők pompásan mulattak.

Még a téli estékre is jut nekik beszélni való a pesti nagy napról.

EGY ÖKÖR VÉGÓRÁI ÉS HALÁLA

Úgy halok meg, mint D'Arc Johanna. Úgyszólván a máglyán. Az ökör-történelem hihetőleg méltányolni fogja tudni azon egyéni tulajdonokat, melyek engem a vérpadra vittek. Mert ez a legnagyobb magaslat a világon.

Mióta divatba jött a »népért meghalni« az emberek között, akik ezt mindig ígérik, kiabálják torkukszakadtából, de sohasem teszik meg, ökör-eszeggel azt gondoltam, hogy én nem szólok egy szót sem, hanem meg fogok halni.

Nagy diadalnap volt ez ! Vegyetek példát erről a napról, borjúk és tinók ! Hogy voltak eleitek közt olyanok, kik vissza nem rettentek a haláltól, ha azzal dicsőség van összekötve.

Megtehetném azt, hogy most, amint itt visznek ezek a

cifrasapkás mézszároslegények, felöklelném őket a szarvaimmal s egy vad bődüléssel elmenekülnék a néptömegeken át.

De nem, nem teszem. Érzem, hogy ezen a helyen, ahol én vagyok, meg kell tudni állani becsülettel. Vannak pozíciók, amelyeknek noblesse oblige-ük van.

Büszkén lépdelek végig a városligeti homokporondon, ereimben hatalmasan pezseg a vér, a nemzetiszín-pántlikák ott suhognak a szarvaim közt, ha a szellő meglebegetteti őket, édesen érzem simogatásukat hátamon.

Boldog vagyok. A néptömeg ujjong. Mindenki látni akar. Bezzeg nem ugatnak engem a kutyák, mint kollégáimat szokták, kiket a közvágóhídra visznek. Ezer meg ezer szem tapad reám. Íme, hát mégis igaz, hogy egy ökör is népszerű lehet. Csak azt az egyet sajnálom, hogy nem olvashatom el holnap a lapokban, amit majd írni fognak a halálomról!

Mindent, de mindent a lapoknak köszönhetek. Mintegy hat nap előtt történt, hogy — a »Pester Journal«-t olvastam otthon az istállóban, mert az a lap jár a gondviselő béresem szeretője háziasszonyának, s ebbe szokta neki Lizi betakargatni a libacombot. Hát amint forgatom ormányommal a nevezett újságot, megpillantám amaz újdonságot benne, hogy báró Atzél Béla egy ökröt fog megsütni a vasárnapi népünepélyen, mely diadalmasan vonul ki a Városligetbe, s egy szép kisasszony ül rá majd a hátára, mint hajdan Európa, akinek nevére azóta egy vendéglőt is elneveztek Budapesten.

Elkezdtem ábrándozni a megsütendő ökör sorsáról s irigyeltem a dicsőségét. Ismertem az ökör-irodalom összes jeles mondatait, amelyekben, őszintén megvallva, nem találtam sok logikát, se szellemet. Kevélyen hangzik ugyan, hogy »tanulj tinó, ökör lesz belőled« — de már a másik közmondás: »az ökröt, ha Bécsbe viszik is, ökör marad« -- teljesen lerontja az ambíciót arra, hogy valaki ökör akarjon maradni.

Nem, én ezerszer inkább lennék pecsenye, ha átélvezhetném mindazt a diadalt, ami az istvánnapi ökörnek jut osztályrészül.

Hát amint így elmélkedem, egyszer csak megnyílik az istállóajtó, s belépett rajta gazdám és egy idegen úr.

— Nos, tessék megnézni, báró úr, az ökröket — szólt gazdám udvariasan. — Melyiket választja?

Szívem nagyot dobbant, a nagyravágyás — mely az ökrököt kínozza a legjobban — egy pompás ötletet sugallt: első lábamat nagy nehezen összehajtván, amint a báró eldefelírozott előttünk, egy kecses komplimentet csináltam s mindkét szememmel mosolyogni igyekeztem.

A báró észrevett s nevetve így szólt:

— Íme, egy jó nevelésű ökör. Ezért kár lenne!

No, megállj, mondtam magamban dühösen. Hát ez a jó magaviselet jutalma? Lássuk megfordítva!

Mikor a báró megint átment mellettem, farkammal megcsaptam derekasan.

Célt értem. A báró dühös lett, s így szólt halkán:

— Ezért meg fogsz halni. — Azután gazdám felé fordult:

— Ezt fogom megtartani.

És rám mutatott.

A gazdám erre elkezdett dicsérni, szavai hasonlítottak az akadémiai emlékbeszédhez. Elmondta, milyen karcsúk a tagjaim, s hogy a szarvaim igazi furórét fognak csinálni, kivált ha egy-egy narancsot szúrnak a végükbe, az igen jól fogja ott magát kivenni. Elmondta, hogy én érek ott a legtöbbet, s engem szeret a legjobban.

Farizeus! Hányszor megrugdosott azelőtt!

Az utolsó napok alatt nagy figyelemben részesültem. Sokan jöttek megnézni. Adtam előttük a nagy ökröt, fejemet kevélyen fenntartottam s szemeimnek igyekeztem okos kifejezést adni.

Az utolsó éjszakán még egy beszédet tartottam ökrötársaim előtt, amely azokat nagyon megríkatta. Elmondtam, hogy Magyarországon az ökrök ideje immár megérkezett. Én kezdem meg a szereplést. (Ellenmondások minden oldalról: *Régi dolog ez már!*) Nem akartak türelemmel hallgatni, hanem bógtek, ők azt mondták, nagy keserűségükben, én azt hiszem: az irigységtől.

Réggel azután, amint már elmondtam, nagy ünnepélyesség mellett tartottam bevonulásomat. Előttem lovagolt a hét magyar vezér is.

Rólam beszélgettek.

— Dasz ist ein kapitaler Ochs — mondá Taksony.

— Bugye snyeho dobra pecsenka — szólt Balambér ünne-
pélyesen.

Engem csak egy dolog bántott, hogy Európa kisasszony
nem ült a hátamon. Pedig határozottan benne volt a lapokban.
Azzal a tudattal halok meg, amivel az okos emberek: hogy
nagy ökör az, aki hisz az újságok reklámjának.

.....
Éddig tartanak a nagyravágyó ökör saját gondolatai.
Csak azért emelkedett diadalmasan oly magasra, hogy bukhas-
sék. — Az ökrök sorsa ez !

A mészárosok bezúzták fejét a taglóval, s testét a nép
darabokra szabdalta s megette.

Csak a csontjai heverték ott estefelé szanaszét a puha
gyepen.

A pályanyertes számár, ki arra ment este felé, díjjal
koszorúzottan azért, mert leglomhább volt, flegmával végig-
tekintve az itt lefolyt tragédia földi maradványai fölött, így
sóhajtott fel:

— De nagy számár volt az az ökör !

S az emberek, akik látták meghalni az ökröt csupán azért,
hogy a nép gyomra megteljék, s akik látták a lomha szamarat
a pálmával vígan ballagni hazafelé, abban a csalódásban rin-
gatták magukat, hogy ez valami ünnepi szcena, pedig hát az
egyszerű mindennapi dolog.

A SZENTESI KORMÁNYBIZTOS

Röviden jelentik a lapok, hogy Horváth Gyula szentesi
kormánybiztos a közlekedésügyi minisztériumban beállt vál-
ság miatt beadta lemondását.

Ez egyszerű hír sokkal többet jelent, mint amennyit az
olvasó egyelőre gyaníthatna is. E hír határozottan gróf Káro-
lyi Sándor közlekedésügyi miniszterré való kineveztetésének
előhírnöke.

Horváth Gyula, ki a tiszai munkálatoknál már évek óta
szerepel, mint nem-jelentéktelen tényező, ki az itt évek óta
támadt gordiusi csomók szálait kezében tartva, nagy részt

vett kibonyoltásukban, s ki a legutóbbi árvízveszély alatt oly hősi elszántságot fejtett ki s oly munkát teljesített, hogy méltán nevezik őt az alvidékeken »Szentés megmentője«-nek, Horváth Gyula, mondom, e munkakörében folytonos összeütközésben állott gróf Károlyi Sándorral, ki egyike a kiválóbb érdekelt feleknek, mert birtokai a Tiszaparton feküdvén, az ármentés kérdése s annak szabályozása legközvetlenebbül érdekli.

Ez összeütközés teszi természetessé, hogy Horváth Gyula állása tarthatatlan.

Első pillanatra üdvösnek látszhatik a laikus előtt, hogy egy olyan egyéniség foglalja el valahára a közlekedésügyi tárcát, kinek szívében fekszik a tárca egyik tagadhatatlanul legfontosabb teendője, a Tiszavidék sorsának biztosítása.

A tiszavidéki földbirtokosnak (aki különben is nagy gazda hírében áll) bizonyára lesz gondja rá, hogy vidékét végre megszabadítsa azon veszedelemtől, mely évről évre precariussá teszi, még a természet kedvező akarata ellenére is, fő jövedelmi forrásunkat: az alvidék termését.

De ha megösmérjük azon összeütközés természetét, mely a kormány képviselője, Horváth Gyula, és az alföldi nagybirtokos között volt, mindjárt más nézetre fogunk jutni.

Az ármentesített területek után, pedig ezek a területek többnyire a nagy urakéi, oly nagy terhek esnek a kisebb érdekelttek vállaira, hogy azokat elviselni is lehetetlen.

Horváth Gyula működése tulajdonképpen egy nagy pör volt, egy pör a tiszamenti *szegény lakosok érdekében, a tiszamenti nagy urak ellen*:

A differenciák igazságos kiegyenlítése s az ármentesítési és védekezési költségek méltányos felosztása képezte az ő feladatát, s ebben ütközött össze gr. Károlyival.

Persze, hogy most, *midőn a peres felek egyike tétetik meg bírónak* — Horváth Gyula lába alól kiesett a talaj, melyen a szegény nép érdekeit védelmezte, óvta s szélesítette, éppen a Károlyiak és Pallaviciniak ellenében.

*

Horváth Gyula távozása nagyon meggyengíti a lapok mai hírét, mely gróf Csáky Albint helyezi kilátásba a közlekedés-

ügyi üresedésre. Minden a régiben megy még. Tisza úgy gondolkodik, mint a régi vármegye.

A régi vármegye pedig úgy gondolkozott, hogy ha jó országot akart csináltatni Szalonta felé, hát akkor szalon-tai embert tett meg vicispánnak.

Ez volt őszerinte a legbiztosabb mód.

De ma már kissé elavult ez a metódus. A közlekedésügyi tárcát pártatlan félre kell bízni. Hiszen akad még akkora szakember az országban, mint Károlyi Sándor! Lévén akkora pénzügyi kapacitás mindenki.

Csak sajnálattal kell néznünk, hogy Horváth Gyulát (az egyetlen embert, aki tud és akar is dolgozni), a kormánypárt ezen sokáig fel nem ösmert nagytehetségű tagját el hagyják távozni bravúrral betöltött állásáról, egy kezdő mágnás végett, kivel meg akarják próbáltatni, hogy hátha talán ő is tudna muzsikálni.

Komoly országban, komoly kormányok alatt nem történik ilyesmi.

BÉBÉK A FELSZÍNEEN

Mióta egyszer a francia király elmondta azt a jó ötletet, midőn a londoni udvarnál követének fiatalságát, illetve szakáll- és bajusztalanságát vetették szemére, hogy jól van hát, ha csak ez a kifogás, máskor egy kecskebakot fog küldeni az angol udvarhoz, — azóta sokat haladt a világ, de egyben sohasem akart megváltozni: az öregek mindig ragaszkodtak az élet-hez és a pozícióikhoz.

No, de ez tán természetes is. Hiszen a föld alatt levő krumpli is, mikor már kitolja a hajtásait, s az új krumpli is ott gömörödik alatta, még mindig makacsul odatapad a gyök-höz, s nem engedi közel az apró folytatásokat.

Nálunk még nagyobb kizárólagossággal uralkodtak az öregek. Vele járt ez az auktoritásokra alapított rendi alkotmánnyal. A nagy szakáll, a tömött bajusz az érettséget jelentette. Az ördög ösmerhette volna azt meg egyébről. Az ósz haj pedig a bölcsesség diplomája volt. Azért támadt köztünk annyira tömérdek okos ember. Csak meg kellett tudni várni. Az

ember ért és nőtt az időben maga magától, mint a tök. Mindenki bölcsé lett egyszer, mert mindenki soká élt. Valaha nem volt gyomorhurut.

Az ország összes számbavehető népe két osztályra oszlott. Vagy úgy hitták, hogy »uramöcsém«, vagy úgy, hogy »urambátyám«.

Az urambátyámokból lettek palatinusok, septemvirek, vicispánok, főszolgabírák, főjegyzők, főlevéltárnokok, köve-tek; az uramöcsémekből esküdtek, patvaristák, aljegyzők, viceszolgabírák stb.

Ez volt a világrend, s ezen nem változtathatott soha semmi.

És ez talán igazságos dolog is volt így, mert a másik nemnél, tudniillik a szebbiknél, reciprocitásképp éppen megfordítva állott a dolog; ott, csodálatos, a régi időkben is a fiatal nők értek többet az öregeknél, s minden tekintetben többre becsültettek. Senki sohasem mondta azt rájuk, amit a fiatal férfiakra, hogy: »ezek nem tudnak semmit, ezeket semmire sem lehet használni.«

Igazán vigasztaló ránk nézve, hogy eleink se voltak e tekintetben elfogulva.

De a dolognak nem erről a pikánsabb részéről kívánunk ma fecsegni. Ellenkezőleg. Egészen férfiakat énekelek. Azokat a férfiakat tudniillik, akik eddig még csak gyerekek, de akik alkalmasint kinövik magukat férfiaknak is, ha majd penzióban lesznek, föltéve, hogy nem hálnak meg, mint mondani szokás »éltük tavaszán«.

Nagyot fordult ugyanis a világ kereke húsz esztendő óta. Az akkori *szélsőségből*, mely az ősz hajnak kedvezett túlságosan, egy másik *szélsőségbe* estünk (rendesen ez a mi sorsunk) örömlünket találva a bábék szerepeltetésében.

Persze nagy panasz volt e tekintetben mindenfelé, mióta a modern kor vívmányait élvezzük, szidtuk a társadalmat, hogy negligálja a fiatal erőket, nem enged tért a tehetségnek és elébe teszi a kort a képzettségnek. Ézzel a sok panasszal aztán úgy megindítottuk a kormányt, hogy az Miskolc helyett egész Gyöngyösig futott, — pedig hát *mit keresünk mi Gyöngyösön?*

A bírósági szervezésekről szóló törvénynél történt az

első lépés az ifjúság javára, hogy tudniillik korosabb egyének nem alkalmaztatnak, ha már eddig nem voltak bent. És ez helyes törvény is. Mert hadd kezdje mindenki fiatalon azt a pályát, amelyet be akar tölteni. Jó bíránk csak úgy lehetnek, ha húsz, harminc évi praxisuk van, nem pedig ha egy sikerült korteskedés után tétetnek be már élemedett korban a királyi táblához »csak pihenni, csak pihenni«.

Hanem azóta aztán annyi történt ez irányban rohamosan, hogy ma már arról panaszkodik Dolinay Gyula barátom, ő már nem állja ki tovább, a prenumeránsait nagyon ritkítja a kormány.

A legújabb főispáni kinevezések és követválasztások egész csomó túlságosan ifjú embert vetettek a felszínre, az ország legkiválóbb méltóságaira és főtanácsába, mintha a főispáni és a képviselői szék nem volna több, mint patvariaféle, ahol az ember a hiányos nevelését kiegészítheti egy kis szellemi pókhálóval, ami innen-onnan ráragad. Hiszen persze, hogy nem több, de mégsem illik azt olyan nagyon mutatni.

Ifj. Mailáth György, gróf Bethlen András, Radvánszky stb. Ezek az új főispánok, s ezek közül kivált Mailáth igazán nem tett egyebet, mint hogy született.

Valóban kapitális ötlet Tisza Kálmántól, hogy ő egészen ki akarja üríteni a gyermekszobákat, s hogy a fiatal úri fiúkat, mielőtt azok gondolkozni megtanulnának, már is megteszi egy vagy más úton mamelukoknak. Persze, hogy így aztán nem lesz *ellenzék*.

Hát a parlament gyermek-tagjai? Mondhatná a laikus: Nos, mért választják meg a kerületek?

Ugyan, hagyjuk, kérem, a kerületeket! A kormánypárti kerületek mind Budán töltenek be.

Nemeskéri Kiss Pál képviselősége éppúgy kormányi aktus, mint valami szerbtövises rendelet. Vannak bábék, akikbe a nép ezreinek közbizodalma már a pólyákban elhelyeztetik. A kerületek olyanok, mint régen a donációk valának. Andrássy Gyula azt mondta a fiának: »Mikor tizennégy éves leszel, kapsz tőlem egy aranyórát, húsz éves korodban kapsz két lovat, huszonnégy éves korodban pedig egy kerületet.« S meg is kapta. Tisza Kálmán is annak nevei a magáét, s úgy tesz vele, mint Szapolyai a kis János Zsigmonddal: »Fiam! ha csak egy

arasszal nagyobb volnál már, mindjárt te hoznál törvényt a professzoraidnak, hanem addig csak hallgasd — *tőlük.*»

. . Mégis csak sok függ attól, hogy micsoda névre hallgat az ember.

SZENDE FIATALKORI PAJTÁSA

Alig néhány napra rá, hogy a mindenki által megsiratott minisztert eltemették, — utána ment a hű pajtás: *sepsiszentgyörgyi Móricz Sándor* is.

Gyakran van az úgy, hogy a nagyon összeszokott házastársak közvetlen egymás után halnak meg.

Az egyik megcsinálja véletlenül a nagy utat, a másik pedig megszokta már, hogy mindig utána menjen — hát utána megy. És még a katonapajtások! Ezeknél ez még jobban ki van fejlődve; egész ösztön! Az egyik elől megy, a másik utána! S megint egy glédába állnak a másvilágon.

Móricz Sándor ezredesre nagyon megrendítőleg hatott Szende halála.

Egész napokon ezzel foglalkozott éjjel-nappal:

— Hogy meghalt. . hogy meghalt. . Olyan erős volt még. Lehetetlen az. Nem hiszem, nem hihetem.

S annyira nem hitte, hogy elment őt megnézni — oda, ahol van.

*

Egyszerű néhány sor tudatja a lapokban Móricz halálát. A nagyközönség hidegen futja át a piciny petit-betűs nekrológot.

Hiszen nem volt se miniszter, sem híres követ, vagy író — még akadémiai tag sem —, s ami ezen alul van: az semmi.

Boldog nép, melynek annyi hőse volt, hogy nem is emlékszik mindenikre!

Boldog nép! Szegény hősök!

Sepsiszentgyörgyi Móricz Sándor első katonai neveltetését a csász. kir. genie-akadémiában nyerte, honnan kiképeztetése után a II-ik székely ezredbe lépett, hol a szabadságharc kitöréseig főhadnagyságig vitte.

Szíve ott is a szabadságharc zászlóihoz vitte ezredével együtt. S itt csakhamar kitűnt alapos képzettsége által s őrnagyi rangot nyert.

Szende Bélával sok csatában vett részt s játszva fogadtak mindég az ütközetek előtt, hogy ki kap előbb sebet.

— Angoloskodjunk! — szokta Szende Béla mondani. Aki előbb kapja a sebet, úgy volt kicsinálva, az nyeri a fogadást.

S volt rá eset, hogy szinte szerettek volna már sebet kapni. Hja, olyan idők voltak azok!

Tréfa volt akkor a halál.

*

Móricz Világos után fogságba került s tizenhat évi börtönbüntetését Theresienstadtban ülte.

Kiszabadulása után, birtokai le lévén foglalva, nevelődött, s szegény anyagi körülmények közt élt egy darabig, nemsokára azonban visszakapta nemcsak birtokait, hanem a honvédség szervezése alkalmával a szatmári zászlóalj parancsnokává, majd ezredessé lett.

Sőt még sokkal fontosabb feladat is várt reá. Amint magyar kezekbe került a Ludovika akadémia, ő lett első igazgatójává. Ő szervezte azt, de nem úgy, mint kívánta volna. A körülmények és betegeskedése is gátolták ebben.

Alig három évi működés után leköszönt s nyugalomba vonult Nagyszélére.

Szent István király ünnepén végre ezen ideiglenes nyugalmat is felcserélte az igazival, az örökké tartóval.

Emlékét sokan őrzik, mint kedves, derék úri emberét; hadi tetteit azonban már csak kevesen tudják.

A vén bajtársak, akiknek már nagyon *verik az indulót*.

Egy-két év még s még, s egyszer csak meg fog csillanni már a lapokban ritkítva: »Meghalt a legutolsó honvéd is.«

S az új emberek, akik látni fogják naponta a veres nadrágot és a veres sapkát a magyar királyi honvédeken, csodálkozva fogják kérdezni:

— A legutolsó? Hát miért lett volna a legutolsó?

Akad-e még, aki majd megmagyarázza?

TOLDY ESTÉJE

A kis Ámor megharagudott, hogy immár a kánikulában sincs melegség, és meggyújtotta a sziklákat.

De ne rohanjunk olyan nagyon in medias res, kezdjük az elején.

Ki ne ismerné a kis Toldyt? Ej, hát azt, aki a »Szeretet« lapot szerkesztette.

Egy lapot, amelyik egy napig élt. Éppen addig, meddig a szeretet.

A kis Toldyról igen ritkán hall valamit az ember. Csendes fiú.

De tegnap mégis híre járt, hogy a szeretetházi tárgyakból egy lakkcipőt nyert, — de szűk volt neki.

Ma meg ellenkezőleg . . . de mondom, ne rohanjunk.

Tegnap a »Donna Juanita«-t adták a budai színpályán. Ki hitte volna, hogy ez csak mellékes, hanem hogy ott a »Toldy estéje« lesz ma.

Az operett — megtoldva egy felvonással.

Donna Juanita eljegyzését tartja Toldy Ferenczel.

Oh, ez a Bogyó. ez a Bogyó. a legérdekesebb mutatóványokat nem írja ki a színlapokra.

A szép Marietta hát oda van.

Ahelyett, hogy a színi kormánytanács kirekesztette volna a Csóka meg kieresztette volna a kötelékből, beleugrott még egy harmadik kötelékbe is.

Hogy mégse legyen egészen a Csókáé, inkább a Toldy is lett.

Az egész nyáron át a »Toldy estéje« volt a legérdekesebb színdarab. Csak annyiban kvadrált ez a többiekkel, hogy csekély számú közönség előtt folyt le. A zenét hozzá. . . Ohohó, hiszen nem darabot írok, kritikát.

*

Az esküvő a jövő héten tartatik meg.

Kívánjuk, hogy legyen a mi Toldyunk szerencsésebb Csó-

kánál, akitől a szép művész nő elpártolt, legyen makacsabb Bogynál, aki őt elereszti, és legyen végre erősebb Toldi Miklósnál, akit Arany János énekelt meg.

A szép műkedvelőnő most már igazi menyecske lesz hát.

Kívánjuk, hogy a főkötő alatt se vonja meg kacsingatását — a múzsáktól, akik nem néztek rá görbe szemmel.

PIKTOROK ÉS DALÁROK

I.

Ha valaki ott valahol Kis-Máté Szalkán olvasgatja a fővárosi újságlapokat, melyekbe mindennap meg van írva, hogy ezek meg amazok a nagy festőművészeink micsoda jeles alkotásokba fogtak bele s milyen világra szóló remekeket végeztek be, meg van teljes lelkéből győződve róla, hogy a müncheni festők csak csizmadialeányek hozzánk képest.

Igen okos észrevételt lehetett erre nézve olvasni nemrég egy napilapban, mely elég híven adta vissza a napilapok szakadatlan, soha ki nem fogyható hírléleseit: »X. jeles, fiatal festőnknek egy ötlete van«, »Y. jeles fiatal festőnk (mert mind jeles és fiatal) egy képet tervez, mely maga nemében ritkítani fogja párját«, »Z. jeles fiatal festőnk most végezte be első nagyszabású képének vázlatát« .

Mert mindenik mindég az első nagyszabású képet festi s fogja is festeni holtaiglan, minthogy amikor elkészül, nagyon is kisszabásúvá zsgorodik.

Lehetetlen nem nevetni ezeken a dolgokon.

Aki nálunk úgy le tud rajzolni egy lovat, hogy azt meg lehet különböztetni, miszerint az nem számár, vagy nem tehén, az már nálunk művész. Aki pedig a lóra még embert is tud festeni s ha annak véletlenül nem hosszabb az egyik keze a másikonál, az már mester.

Így esik aztán meg, hogy mikor egy kiadó arra vállalkozik, miszerint a nemzet legnagyobb költőjének műveit illusztrálja, nem képes a meglévő erőkből kihozni — nem azt, hogy az illusztráció művészi legyen —, de meg azt sem, hogy teszem

azt a juhászbojtárnak ne a háta közepéből lett legyen kinöve az egyik lába, amely csodáról pedig Petőfi sehol sem tett vala említést azon 1347 versben, melyet megírt; az hihetőleg benne maradt abban az *egyben*, amit meg nem írt, s amit most Neugebauer fordít németre.

De mit beszélek én a Petőfi-illusztrációkról? Azok még istenesek. Hanem beszélek arról, hogy ha a derék Jankó Jánosunk nem élne, »hát nem lehetne élclapokat csinálni«. Panasz-kodom arról, hogy dacára annak, miszerint az Országos Képzőművészeti Társulat százhusz magyar művész nevét jegyzi fel nagy garral: teljes lehetetlen a magyar szépirodalmi lapokat illusztrálni annyira, hogy még a cseh szépirodalmi lapokkal szemben is ne legyenek túlságosan silányak a képeik; ezek a híres nagy művészek nem tudnak rajzolni.

Botrány megnézni némely magyar lap képeit, amik itthon készültek. Az egész világon divatban vannak most az illusztrált könyvek: asszonyok zsuzsuknak veszik meg az asztalaikra a piperecikkek közé. Sok pénz megy ki értük a külföldre, mert az is külföldi illusztrált könyvet vesz, aki magyart venne, ha volna, — mert hiszen divat, hogy könyv legyen az asztalon. A magyar kiadók érzik is az ízlésnek ezt a fordulását a külszín felé, de hasztalan, a magyar szellem termékeit nem lehet illusztráltatni; van *mit*, de nincs *kivel*.

Már évek óta látom különféle alakban újra meg újra föledni itt ott azt a tervet, hogy egy humoros közlőnyt kellene megindítani, olyat mint a »Fliegende Blätter«; mert szomorúan tapasztaljuk, hogy a magyar őshumor, mely olyan gazdagon buzog, átültettedik a »Fliegende Blätter«-be. A mi régi jó adománk jelennek meg ott nagy sűrűen, persze német köntösbe átöltöztetve. Örökre kár értük, hogy ezek már németszármazásúak lesznek, ha itt születtek is.

Miért ne lehetne a mi humorunkat, a mi kedélyünk színaranyát itthon kamatoztatni, s összegyűjteni, hogy megmaradjon, lássák, hogy a mienk? Miért ne lehetne? — hát azért, mert nincs aki képet tudjon csinálni hozzá.

Hanem azért a lapok következetesen hirdetik mégis mindennap, hogy »K. jeles fiatal művészünk most kutya-bagosi magányába vonult, világra szóló dolgokat alkotni, hogy F. jeles fiatal művészünk a londoni múkiállításra, vagy az ezidei

párizsi szalonba készít egy képet, mely egész Európát bámulatordíttásra fogja fakasztani.«

Jobb volna pedig annak a világraszóló nagy művésznek ott a kutyabagosi magányában, ahol Munkácsyt akarja lepipázni, ha megvigyázná, hogyan néz ki a kutyabagosi ember, s addig próbálná lepingálni, míg egyszer azon venné magát észre, hogy ejnye, ez éppen olyanformát mutat, mintha idevaló ember lenne.

Árnyékot, új színezést, mely a világot akarja meglepni, s több efféle magasabb tökéletességeket elsajátítani csak akkor lehet már, ha rajzolni tudunk előbb. Én legalább úgy gondolom.

A lapok pedig hagyjanak fel ezzel a neveléses lármával, melyet az újdondászok nyírnak be vakon a könyomatos hírelőkből, mert ha aztán igazán támad egy művészünk, az ördög se fogja nekik elhinni.

*

Elég ennyi a piktorokról, azaz hogy ez is sok, mert a dalárokról már nem maradt miattuk helyem. Azokról holnap beszélek.

II.

A piktorok dolgát elmondtam tegnap, kedélyeskedjünk most már egy kicsit a dalárokkal.

Dalárda majd minden vidéki városban van, némelyikben kettő is, s ez talán igen jóra való dolog is, mert sose árt meg az emberi testnek annyira az, ami kijön a torokból, mint az, ami bemege a torokba. Egy-egy lelkesítő nótá úgy feltüzeli az idegeket s ellágyítja a lelket sokszor, mint akár három liter bor.

Igaz, hogy énnekem inkább tetszik az, ha szép falusi leányka önti ki dalban szíve búját künn a mezőn, vagy a duhaj falusi legény, mikor hol szilájan, hol lágyan, keservesen nekigyújt, s mindég komikusnak tűnt fel, mikor józan deres bajuszú kaputrokos emberek nekiállanak s elkényszeredett ábrázatokkal elkezdnek bőgni a karmester hadonázásai alapján. Úgy illik az azoknak, mint a tehénnek illenék a tánc, hogy a F. Lapok jó megjegyzését itt használjam.

De végre is nem disputálok. A dalárok azt mondják, hogy ők nagyon fontosak. Hát isten neki, legyenek fontosak.

Annyi áll, hogy egészen ártatlan mulatságot üznek, kárt nem csinálnak senkinek, sőt bizonyos okokból szükségesek is kedves hazáfiainak véralkatához és ősi szokásaihoz járuléknak. A kisvárosi dalármáknak megvan az az érdemük, hogy sok *causa bibendinek* a szülőökai. Dalárestélyek, daláraszólószentelések s több efféle. Vidéken mind profit ez. Az emberek nem unatkoznak s következőképp nem csinálnak forradalmat. De nem fejtegetem tovább, mert még kiszülne, hogy a dalárdák közösügyes institució. Pedig már ennyit magam sem akarok bizonyítani.

Nincs nekem ellenök semmi más kifogásom, mint az, hogy *minek teszük magokat neveltségessé*. Elég volt nekünk Göcsejből, Rátótból, Kókából egy-egy példány. Sőt ezeknek naivságában humor is van, és szeretetreméltóság. De ők pusztán neveltségessé.

Aki ráért némi figyelemmel kísérni a sok komolyabb esemény mellett, az alig múlt napokban, a debreceni országos dalárünnepélyeket, annak könnyen támadhat az az ötlete, hogy a hangot meg az észtehetséget nem egy ugyanazon boltban mérik a mennyei hatalmak.

Hát az történt, hogy a debreceni országos dalár-ünnepélyen a díjakat a pécsi, a losonci, a kolozsvári s még egynéhány dalárda nyerte, mert ezeknek ítélte oda a zsüri, mint a legszabatosabban éneklőknek.

De erre valóságos lázadás ütött ki a pályadíjat nem nyert torkok gazdáik közt. Eddig csak a gyomorban lakott a revolució, most kitűnt, hogy benne van az a torokban is. Ez lesz az a toroklob.

Persze, hogy minden dalárda azt hitte, hogy ő énekel a legjobban, a többi mind csak kornyikálás s éppen úgy hangzik, mint mikor a béresek a kútgémet csikorgatják.

Lett zaj, elégedetlenség, szitkolódás. A jámbor zsüri összedugta fejét s majdnem *vi coacta* azt a határozatot hozta, hogy *azok a dalárdák is, amelyek nem tudtak jól énekelni, díszokmányokkal tüntessenek ki*.

Meg is lettek a díszokmányok, s a megdíszokmányozott dalármák valóságos spanyol grandik kevelységgeel hirdették a

különös eredményt, hogy micsoda világra szóló esemény ez, mindenki ki lett tüntetve, és hogy ilyen dolog tán még sohase történt.

. . . De bizony történt pedig egyszer, vagy harmadfélszáz év előtt, amikor a jó Apafy Mihály ebéd után kapatos fővel kinézett a palotájából az ablakon s minden arra menő vízhor-dót és ökörhajcsárt megtett — *nemesembernek*.

És még eddig is megmaradt volna ez a dolog a világ közön-séges eseményeinek medrében s pusztán mint simplex hiúsági hóbort szolgált volna tanulságul egy szolidabb korszak neme-sebb és komolyabb ambíciókkal bíró gyermekeinek; — a végzet azonban azt akarta, hogy kacagtató együgyűséggé nője ki magát s bejusson az annalékba is.

Azon dalárdákat ugyanis, amelyek nem valának győzte-sek a versenyen, nagy diadallal fogadták az ő városaik, zene-szóval, zászlókkal menének elébök a vének, virágokat szórtak rájuk az ablakokból a hölgyek s üdvözlő dikciókat pattog-tatának a polgármesterek. *azért, mert nem tudtak éne-kelni*.

És a karmesterek, a dalárok kevélyen, büszkén lépdeltek a diadalmenetben, mint valami triumfátorok: mint akik meg-érdemlik ezt a sok dicsőséget.

Van a jó Andersennek egy meséje. Két hazug takács olyan szövetből készít a királynak ruhát, melyet az, aki ostoba, nem lát meg.

A takácsok semmilyen ruhát sem készítenek.

Levetköztetik a királyt, hogy feladják rá, de nem adnak rá semmit. A miniszterek nem merik mondani, hogy nem lát-ják a nagyszerű szövetet s dicsérik eszeveszetten. A király nem lát magán semmit, de titkolja s úgy tesz, mintha látná magán a köntöst s hiszi is, hogy rajta van.

Meztelenül megy ki az utcára, a bámuló tömeg mindenike azt hiszi, hogy csak ő ostoba, csak ő nem látja a fényes öltö-zetet, mindenki el van ragadtatva hát, s éljent kiabál a fé-nyes ruhájú királynak, ahelyett, hogy hahotában törnének ki.

A kamarások, főemberek pedig méltóságosan ballagnak mellette, s úgy tesznek, mintha az uszályát fognák — pedig nem fognak semmit.

A nagy dalárok éppen úgy jártak ez egyszer, mint az Anderssen királya, de mégsem ők a nevetségesebbek, hanem a tömeg, mely teszi magát, hogy elhiszi a diadalait, ahelyett, hogy hangosan kacagna a hiú flótások kudarcán.

AZ ÚJ EZRESEK

Mióta arról a kolozsvári katonáról olvastam, ki majdnem egy kötet könyvet írt rá egy közönséges postai levelezőlapra, azóta kisebb respektussal viseltetem a tíz forintos bankók iránt. Hiszen azt mi író mesteremberek is csinálhatunk. Éppen megvan a tíz forint honoráriuma, aki nekifekszik s teleír egy tíz forintos bankó nagyságú papirost — persze a kolozsvári katona betűivel, amik bizony sokkal kisebbek lehetnek a Bagó Márton híres betűinél.

Hanem most, hogy az ezres bankó is megjelent, most már minden habozás nélkül beösmérem, hogy mégis szép dolog királynak lenni.

Igenis, megvannak az új ezres bankók s jellemzésükre elég annyit mondanom, hogy egészen a tíz forintosok képeire vannak teremtve; csak a két női ábrázat egészen más a két oldalon; és szendébbek, ami igen szellemdús célzás arra nézve, hogy az ember ezer forinttal jobban válogathat a szép nemben, mint tíz forinttal.

Pénzváltók kirakataiban már láthatók is a »magas szülöttek«, kiknek kinézéséről beszél most mindenki. A lapok egész ismertetéseket írnak róluk. A boltok előtt, ahol ki vannak pecelve közszemlére, nagy tömegek ácsorognak s nézik őket.

Senki sincs megelegedve velök, mint ahogy mindenki megbotránkozik például egy modern herceg öltözetén.

Milyen egyszerűek! Hiszen semmi sincs rajtuk. Ugyanaz a kékség, ugyanaz a díszes három aláírás — csak éppen a nulla teszi őket. Hiába no, meg úgy is igaz, hogy *nullákat kormányoz* az állam.

Ha az ember meggondolja, hogy valaha ezek is valami kapca lehettek s most ekkora értéket képviselnek, bizony önkénytelenül visszavágyik az ezüstkorszak után, mikor még

ezer forint árú ezüst huszast zsákokban kellett cipelni. S ezt nem is volt olyan könnyű hamisítani — mint az ezresekét lesz. (Szerencsére, nincsenek hozzá, amit már kifejtettem, elég ügyes piktoraink.)

A jó öreg huszas állta becsületesen a sarat, és senki se mondta rá, hogy csak úgy rá van nyomtatva egy bizonyos érték, s azt vakon el kell hinni, hanem a szolid anyag maga magáért is beszélt.

Hja, más idők voltak azok! Akkor még a pénzhamisítók is jellemes emberek valának! Az öreg Bugyi András, szolnoki rézöntő, aki a felesége ezüstkanalaiból hamis huszasokat és lázsiásokat gyártott, odavéste azokra egész őszintén és becsülettudóan: »*Andreas Bugyi Rex Hungariae.*« Amit aztán enyhítő körülménynek is tudott be a tekintetes vármegye.

De ne keseregjünk a huszasok felett, mikor ezresekét kapunk!

Derék állam ez a mi dicsőséges monarchiánk. Nem pihen ez békeidőn se s mindent elkövet, hogy kedves alattvalói szórakozzanak. Majd a katonák kapnak új meg új hajtókát és uniformist, majd pedig a pénzek új formát, mert »formadat esse rei«.

Minden újul itt mindég, csak az újítók maradnak a régiék, — pedig inkább lenne megfordítva.

A dualizmus arisztokrata pénzeit: az ezresekét nemsokára követni fogják a forintosok is, s akkor aztán mindenben felezve lesz a közjogi viszony. Csakhogy a magyar államiságról nekünk kiadott ezen attestatumokat nem mi dugjuk zsebre, hanem az osztrákok.

Van egy naiv mondat a Hármaskis Tükörben, hogy »kölcönt csak annak adjatok, akinek nem kell«. Ez jut eszembe, hogy most lesz már magyar pénzünk, amikor nem lesz pénzünk. Köszönjük alásan!

De meg is látszik az ezres bankó születésénél, mennyire megcsappant az érdeklődés. Olyan nyomtatvány az már csak, mint a könyv, amelynek nem lesz nagy kelete.

A tíz forintos bankóknál még azt kérdeztük egymástól:

— Van-e már új tízforintosod?

Az ezresnél lágyabban megy a dolog: mert az az univerzális kérdés:

— Láttál-e már új ezrest?

S bizony nézze meg kiki, míg alkalma van, míg mutogatják, mert vagy látunk többet idehaza ilyet, vagy se. Mert az állam olyan, mint Saturnus, maga eszi fel a maga gyerekeit.

Hja, hja! Szemem előtt vonulnak el a múltból bankók az ő uralkodó színeikben.

Az Erzsike-bankó . rózsaszín. Az öröm színe.

Azután jött a zöld hasú bankó. A remény színe.

Most a kék uralkodik, a szenvedés színe.

Mindig jobban-jobban haladunk a sötétebb színekbe, míg egyszer beüt majd alaposan ismét az úgynevezett *fekete bankó*.

Eb fél, kutya fél tőle, hadd jöjjön, — ma már nem sokat veszíthetünk.

A KÁLVINISTA PÁPA ÉS SZT. LŐRINC

Még azt mondják, hogy az emberek nem vallásosak a mai időkben! Hogy a vallás elvesztette a vonzerejét s következőképp szerepkörét is a mai társadalomban. Vagyis hogy csak zsellérré lett az emberi szívekben. Tűrik még, de már nem sokat törődnek vele.

Pedig nem igaz: ne tessék hiába megijedni. Az imádságos könyveket még most is jobban veszik az emberek mint a tudományos műveket. Még mindig az Isten a legnagyobb úr — legalább a szolgálói után ítélve (lásd a nagyváradi kanonokot stb.)

S hogy ne törődnének a vallásokkal, éppen nem áll: hiszen az egész nyár tele van vallási dolgokkal. Legelőször nekiesnek a keresztények a zsidóknak, azután a zsidók kezdenek panaszkodni a keresztények ellen, ami eléggé tapintatlan dolog, mert öközüjük *nem hiányzik* vala senki.

Mialatt ez a mulatság így folyik, a lutheránusok kezdenek voksolni, hogy ki legyen a világi fejük.

Prónay Dezső jó volna fejnek, de az a baj, hogy magyar csizma van a lábán; Péchy Tamás elég nagyfejű lenne hozzá, csak hogy egy kicsit nehéz fejű. Hát Fabiny Teofil? Ennek meg az a hibája, hogy csak a keresztneve jó — de az is csak görög nyelven. .

S míg efölött folyik az ájtatos korteskedés kerületről kerü-
letre, azalatt a kálvinista Róma sem pihen. Sáros Debrecen
benépesül vastag nyakú kálvinista tiszteletesekkel, s a pápa:
Lónyay Menyhért zsinatot tart, ki akarván fordítani újra sar-
kaiból a világot.

Íme, a felekezeti nyüzsgés mindenfelé. Csak Lonkay
Tóni nem rendezett az idén semmit. A lourdes-i búcsú elma-
radt. A nagy zarándok egyedül járta be a szép Itáliát.

De távol legyen tőlünk akár kigúnyolni, akár felszítani
a vallási mozgalmakat. Az Isten bizonyára örül a juhainak, ha
több akolban vannak is.

Mi csak Lónyayról akarjuk elmondani — most némi alka-
lomszerűség lévén —, miképpen csapott fel egyszer lutherá-
nusnak.

S hogy melengetett keblén ekkor valóságos pogányo-
kat.

Ezzel aztán meg van magyarázva, hogy e kis, valósággal
megtörtént pikantériának miért adtunk vallásos színezetű
keretet.

Hát úgy volt az, hogy Lónyay már régen különös elősze-
retettel viseltetett a katolikus szentek közül Szent Lőrinc
iránt.

Szentlőrinc ugyanis gyönyörű pusztai birtok Kőbányán
túl. Ha nem is minden ember, de bizonyára minden disznó tud-
ja, merre fekszik.

Lónyay megszerezte magának Szentlőrincet. Akvirálni
tudni szép dolog, s Lónyaynak, mint az Akadémia elnökének,
mindég nagy érzéke volt a szép dolgok iránt.

Szentlőrinc tehát a Lónyayé lett. A jeles miniszter min-
denkoron a tettek embere volt. Nagyon, de nagyon szeretett
tervezgetni, valódi szenvedélyévé nőtte ez ki magát, s azt tar-
totta, amit sok okos ember, hogy szenvedélyei ne kerüljenek
neki sok pénzébe. Azt talán nem bánta, ha másoknak sokba
kerülnek.

Szentlőrincel az volt a terve, hogy fölemelje. Ami igen
dicséretes szándék egy elhanyagolt pusztával szemben. Virág-
zóvá, gyümölcsözővé tenni. Egy jó gazda nem is cselekedhetik
másképp, Lónyay pedig abban a hírben állt, hogy jó gazda.
(Hej, mikor volt az !)

Évégből legegőbb is híressé, nevezetessé, emlegetetté kellett tenni Szentlőrincet. Ki tudja, mire jó egy kis reklám.

— Meglássátok — mondogatta gyakran —, micsoda Kalifornia lesz még Szentlőrincből!

De e tekintetben szükséges volt megnyerni s úgyszólván érdektárssá tenni mást is. Olyan másvalakit, akinek megvan a reklámeszközei.

Megkereste egy napon Z. urat (mondjuk Z-nek), s egy telket ajándékozott neki Szentlőrincen. Hadd érdeklődjék most már ő is a nagygyá teendő Szentlőrinc, az új Kalifornia iránt.

Mikor emiatt tréfálóztak vele:

— Mi az ördög lelt, Menyhért? Hát már donációkat teszel?

— Nem biz én, — felelte. — Csak egy kicsit fölcaptam lutheránusnak.

S ezzel azután elkezdte a manővert.

Ami pedig abból állott, hogy megnyissa az új Kaliforniát.

Mikor ugyanis Szentlőrincet akvirálta, az volt a kifogása e hely ellen, hogy Kőbánya felől rettenetes illatot hoz szárnyain a lanyha zefír. Azokon a napokon, amikor onnan fúj a szél, nem lehet ott megmaradni. Most aztán egyöntetűvé akarta tenni a levegőt a másik oldalról is. Nincs a világon rosszabb, mint a folyton változó klíma. Egy sertéstelepet kell csinálni Szentlőrinc túlsó oldalára is.

A miniszter elunta már azokat a kétlábú tollatlan állatokat, melyek csak rőfögnek a keze alatt és mindig soványodnak, azokhoz a négy lábú állatokhoz akart fordulni, amelyek mindig csak hízzanak, s amelyeknek a rőfögését senki sem érti.

Nagynehezen sikerült belevonni a kőbányaiakat. Komplikált és nem komplikált eszközökkel preparálva volt minden.

Az alakuló részvénygyűlést is összehítták. Semmi sem hiányzott már a létesüléséhez a tervnek, melyhez annyi reményt kötött a miniszter.

Az érdekelték alá is írták a jegyzőkönyveket valamennyien, mikor egyszer csak odaáll Z. úr és hogy de bizony ő a herkopáternek sem engedi a sertéstelepet *az ő fundusa mellé*.

S nem lehetett semmi módon kapacitálni.

Így nem lett Szentlőrincből Kalifornia s a kálvinista pápából sertéskereskedő.

Hanem bizonyosan vannak megint új tervei. . .

Tanulság ebből különben az a nyájas olvasónak: ne méltóztassanak soha senkinek ingyen fundusokat adni.

RÉGI ÉS ÚJ ARCOK]

Bizony már jó ideje, hogy ezt a rovatot nem látták olvasóink lapunkban. A választások óta alig volt rá szükség. A már meglevő mamelukok annyira nem csinálnak semmit, hogy még csak meg se halnak.

Ahol pedig esett is azóta egy-egy követválasztás, oda olyan emberek kerültek jelölteknek, akiket én (már t. i. én Scarron) csak úgy bírnék bemutatni valahogy az olvasóknak, ha az *iskolai bizonyítványaik*at közölném — már t. i. amelyiknek van.

Hanem Szeged megürült első kerülete mégse olyan hely, ahova érdemes volna elküldeni valami úri csemetécskét. A prózai címések még nincsenek egészen preparálva — palántaföldnek. Ők még maguk válogatnak — *abból a bizonyos körtéből*.

Lássuk legelőbb a szabadelvű párt jelöltjét, aki nem más, mint

MÉSZÁROS NÁNDOR.

Nomen et omen. Az egyik Ferdinánd után a másik Ferdinánd, — mert Bakay is Nándor, amint azt illik tudnia mindenkinek, mivel Bakay megérdemelné, hogy csak keresztneve legyen.

Mészáros Nándor jelenleg tankerületi felügyelő, mert valamikor instruktorként volt az Andrassy gyerekeinél.

Mészáros már régen szeretett volna követ lenni, s föl is léptették nemrég egy bunyevác kerületben, de csak úgy szeretett volna követkedni, ha eddigi hivatalát is megtarthatja s ezen föltétel mellett szívesen vállalna még tíz hivatalt is, — de Trefort nem volt hajlandó alkudozni e tárgyban. Tisza azt

mondta, hogy: »van elég mameluk ingyen, kár volna drágán venni egyet.«

Így aztán visszalépett Mészáros a bunyevác kerületből, ahol a nemzetiségi párt is vele tartott.

Hogy a nemzetiségi párt gyanús-e emiatt vagy Mészáros? azt csak Miletics tudná megmondani, ha nem lenne megbolondulva.

Annyi tény, hogy Szegeden mindenha úgy volt ismeretes Mészáros Nándor, mint nemzetiségi érzelmű: annál csodálatra méltóbb tehát, hogy most a »legmagyarabb város« általa fogja magát képviseltetni.

Örüljetek, Göcsej, Rátót és Kóka! . . .

Hajdan az ősidőkben a jövő idő eseményeinek titka csak a belekből volt kiolvasható a jósök által, s az se teljese-
dett be mindig.

Most már előbbre vagyunk, most már én is meg tudom határozni a jövőt, mégpedig pozitíve.

Mészáros Nándor meg lesz választva, de képviselősege csak másfél évig fog tartani, amikor Tisza Lajost választja meg Szeged egyhangúlag — ami dukál is, mert bizony mindenét Tisza Lajosnak köszönheti a legmagyarabb város, csak Mészároset nem — mert ő Jankovich Micut akarta követnek.

De folytassuk a jóslatot.

Mikoron Mészáros megválasztatik, Trefort nyugdíjazni fogja őt mint tankerületi felügyelőt, mégpedig tekintettel kiváló érdemeire (instruktora volt az Andrásy-fiúknak) *két-harmad fizetéssel* azon indokolással, hogy *már beteges a közszolgálatra*.

Letelvén az országgyűlési ciklus, szabadjára hagyatik, hogy válogasson ki magának kerületet, ahol meg akar birkózni; ha meglesz jó, ha pedig meg nem lesz, *megint egészségessé válik a közszolgálatra*, s tekintettel a parlamentben szerzett érdemeire (az Andrásy-fiúk instruktora volt), kineveztetik a kultuszminisztériumba osztálytanácsosnak.

Ezzel pedig befejeztük az új nagy férfiú életrajzát, remélvén, hogy a közönség tudni fogja méltányolni azon körülményt, hogy — ami élő emberek életrajzánál ritkaság — nemcsak a jelent és a múltat, de a jövőt is szellőztettük.

S ez utóbbit matematikai alapossággal.

Hanem azért a szegedi ember meg merne rá esküdni, hogy mindez az ő eredeti ötlete, őneki jutott legelőször eszébe Mészáros Nándor jelöltsége.

S hogy ami csak történik és történni fog, minden magától vagyon. . .

ENYEDI LUKÁCS

Az a kerület, ahonnan Mészáros fog megválasztatni, csak nemrég még ellenzéki kerület volt. De hogy ezt bebizonyítsuk, át kell ugronunk nemcsak Szendét — hanem Bakayt is — s hivatkozni, hogy előtte Simonyi Ernő volt ott megválasztva.

Hanem hát úgy van az — minél jobban nagyobbodik a város, annál inkább kisebbedik a móres.

A szegediek elég férfiatlanok voltak abba a gyanúba keverni Tisza Lajost, hogy ő rekonstrukcionális teendői mellett mellékesen a szabadelvű pártnak is csinált propagandát. Mert ha nem fújna a szél, nem mozognának a falevelek.

Pedig nem fúj a szél. Tisza Lajos sohasem tett semmit pártja érdekében ott, ahol »más dolga« van. Annyira már gavallér ő és tapintatos.

Miért hogy mégis »átváltozott« a kerület olyan hirtelen? Hm! Hát van ott egypár kolompos, aki azt az együgyű tant hintette el a polgárság közt, hogy: »Tegyük magunkat kedvesekké Tiszáék előtt, akkor megkapunk mindent, még az egyetemet is. Ha aztán meglesz az egyetem, meg minden, megint vörösködhetünk a hazáért.«

A nép, Szeged derék népe nem így tett, mert magyar vér van benne, mert meg tudja ítélni, hogy nem Tisza Kálmán áldoz rájuk, hanem Magyarország, s mert az elveit nem viszi vásárra, se fortélyt nem űz velök; hanem az úgynevezett intelligencia, mely a belvárost lakja, mely beszármasztott elemek zagyvaléka, s melynek egy nagy része letette az ellenzéki köntöst s tartja a tenyerét, hogy ugyan mi fog belepotyogni.

Ami kis ellenzéki töredék megmaradt (az, aki nem kapott jó fundust), azok most Enyedi Lukácsot léptetik fel a nagy Mészáros ellen.

A szegény emberek vízzel főznek . . . de nem, Enyedi még mindig jó jelölt Mészáros ellenében.

Magyarabb ember annál és sokkal többet tanult, hanem sohasem tanított Andrásynál.

Enyedi az odavaló egyik napilap szerkesztője. Volt már kereskedő és habaréki. Egyik dolga se sikerült. Ezzel is meg fog bukni.

Mert rossz planéta alatt született.

Legállandóbb foglalkozása, hogy veje a város egyik legnépszerűbb emberének, Zsótér Andornak.

De még ez is ellene fog szavazni.

Pedig megérdemelné, hogy bejusson a képviselőházba, hol hasznos és komoly tagja lenne pártjának. A nemzetgazdaságban és kereskedelmi ügyekben sokszor meg lehetne szavát hallgatni.

Hanem minden ellene esküdött s legjobban *a saját ábrázata*.

Azért is nem csoda, hogy szeretné a mások képét viselni. . .

Jellemes, becsületes törekvésű ember, ki férfikora delén áll most, s kitől még sokat várhatunk, ha a köztérre szólíttatik — amihez azonban ezúttal nincs remény —, miképp szegedi levelezőnk írja.

Hacsak a szentlélek meg nem szállja őket.

BÁRÓ ATZÉL S A REVOLVEREK

I. Előjáték

Báró Atzél Béla, akinek az lesz a címe az utókor előtt, hogy »a nagy revolver-irtó«, egy szép délután nyugodtan csibukozott a dohányzósobájában, mely híres a »kiporolt nadrag« folytán, midőn kopogtatnak ajtaján, s lihegve, ijedt arccal lép be egy rendőr. Egész teste reszketett, mint a nyárfalevél.

Mi baja van, szegény ember? — kérdé a báró.

— Én civil rendőr vagyok — dadogá. — Itt az igazolványom.

— Nem szükséges. *Látom*, hogy a rendőrségtől van. Mi a baj?

— Báró úr — kezdé a rendőr, s fogai vacogtak — veszély fenyeget bennünket.

— Kiket?

— Bennünket, a rendőrséget.

— Hogyan? Veszély?

— Igenis, kérem, fenyegető leveleket kaptunk a revolver uraktól.

— Nos?

Azt írják, hogy önt okvetlenül agyon fogják ütni, ha vissza nem veszi Heinrich úr ellen a fenyítő pert.

— Nos, hisz akkor én forgok veszélyben, nem önök. Sőt nálam is van vagy húsz ilyen levél.

Bocsánatot kérek báró úr, de tévedni méltóztatik, a dolog mégis a mi bőrünkre megy, mert a főkapitány úr rendeletéből mi kénytelen vagyunk a báró urat őrizni éjjel s mindennütt nyomában lenni, be fogja tehát látni méltóságod.

— Mit?

— Hogy mint családos emberek joggal esedezünk, kegyeskedjék visszavenni a fenyítő pert Heinrich úr ellen.

Lehetetlen, hanem önöknek komolyan megtiltom, hogy engem őrizzenek. Félek, ez valami szerencsétlenséget hoz rám.

II. Hadi készülétek

A revolverek összeröföntek s pártállást foglaltak. Miért ne lehetnének kompakt testület? A porszemekből ha szikla alakul, a fergeteg sem ingathatja meg.

Választottak hihetőleg elnököt, alelnököt, titkárt is s az alapszabályaikat fölterjesztették a belügyminiszternek: legalább ez gyanítható.

Céljuk egyelőre Heinrichet kimenteni.

Az eszlári titoknál is nagyobb titok, hogy miért. De mégis ki lehet találni.

Mindazok, akik a Heinrich-pörben vádlóként állanak, irtózatosan fenyegető leveleket kapnak már napok óta, hogy ezt írják, azt írják, ha a pör be nem szüntetik.

Sőt talán arra is gondolnak, hogy egy ál-Heinrichet csempésszenek elő valahonnan.

De manőverük főtárgya maga Atzél.

Atzél a múlt hét keddjén rohantatott meg a fenyegető levelek által. Azt hitték, sikerük lesz. S várták Atzélát a főtanyára alkudozni.

A főtanya a szeretetház egy udvarszobájában van.

A fickók okosan számítottak:

Ezekre a levelekre megijed Atzél, vagy dühbe jön. *Tertium non datur.*

S akár megijed, akár megharagszik, mindenféleképp el fog jönni.

Várták. És nem naivok. Fegyveresen, csapatosan várták. Az egyik szobában a főrevolver ült, a mellékszobákban a többi revolverek voltak elrejtve, hajdan a Hunyadi László vitézei.

Várták Cilleit.

Ott volt valamennyi együtt, egynek kivételével. Papot is hítták. Pap azt mondta, ő már nem visel hadjáratot Atzél ellen.

Ő már békét kötött vele.

E ténykörülmeny igen elkedvetleníti a testület szellemi bajnokait, s abban állapodtak meg, hogy Papot kirekesztik maguk közül.

. . . De a döntő csata nem vívatott meg aznap. Atzél nem ment el a revolverekhez.

III. A helyzet

A helyzet tehát e pillanatban a legfeszültebb. A bizonytalanság sötét köde lebeg az események felett.

A revolverek nem tudják, nem sejtik, hogy a báró hallgatása alatt micsoda ominózus terv rejlik, Atzél báró nem tudja, hogy mikor fog meghalni (azt különben én sem tudom magamról).

A rendőrség pedig szinte nem tudja, mi készül, de hát ez a legkevesebb, mert ő már meg van szokva ahhoz: hogy ne tudja.

De az tény, hogy a levegő puskaporszagú. A báró cselédei talpig fegyverben állnak, a rendőrség kötelékéből mindennap kilépnek egyes félénkebb egyének.

Thaisz, hírlík, kevésnek találja az itt fekvő katonaságot s peticionálni fogja, hogy a bosnyák ezredek ide rendeltessenek.

A revolverek immáron nagyhatalom, akikkel ebben az államban nem bír senki.

IV Tanulság

Erős ellenzéki körökben azon fifikus ötlet villant meg, nem-e a kormány fizetett emberei a revolverek?

Vajon nem-e ezekkel akarják kompromittálni a tisztességes sajtót s ezt lejártni a publikum előtt.

Hüm! Nem lehetetlen már minálunk semmi, de semmi.

Csak az az egy látszik lehetetlennek, hogy fővárosi társadalmunk e rákfénjét kiirthassuk.

A DOHÁNYZACSKÓ RABJAI

(Tárcalevél a szerkesztőhöz)

Mindent megbocsátottunk a németnek, meg a németmagyarnak; lehajították a polcról az öreg corpus jurisunkat, amelybe, ha megfogózkodtunk, az ördög sem bírt velünk, amelyben ott volt az egész világ minden bölcsessége; kivették alólunk az alvó párnánkat: a tekintetes vármegyét, megakciszolják borainkat, adót fizetünk mindentől a világon, még a levegőtől is, amelyet beszívunk, de mondom, mindent megbocsátanánk — csak a dohányzacskónkhoz ne nyúljon senki. Mert már ebben a dologban nincs tréfa.

Tanácskozik az ankét. Ott ülnek a nagy komoly uraságok, akiket meghívott a miniszter s ítéletet tartanak a pipa fölött.

A pipa. . pipa. Hát azt hiszik talán, hogy ez valami nagy csekélység, azért, hogy picike jószág. Bizony pedig nagyobb szerepet játszik az a politikában, mint a Krupp-ágyú.

A pipáról már Kollár is éneklí: »Kicsiny vagy pipácskám, nem érsz egy garast sem, mégis vágyik rád az uralkodó is.«

És tanácskoznak fölötted tudós urak és szakférfiak, hogy

mi történjék veled, mi legyen a te sorsod, a te táplálékod ezután! Komoly szemöldökeket ráncba szedik, mert fontos az, hogy veled mi történik. Ők már jól tudják, hogy kupakod alatt nagy erő van, s hogy szárad vékony lyukán át forradalmat szívnak be az emberek, vagy megelégedést.

A hatalmasok is gondolkoznak. Rájöttek, hogy az állami dohánybevétel tetemesen nagy azon két hónapban, midőn a tavalyi dohány már elfogyott — de az idei még nem ért meg.

Ebből kiokoskodták, hogy az csak úgy lehet, miszerint a többi hónapokon csempészett dohányt szívnak a rakoncátlan alattvalók, akikre pedig rászabja a törvény, hogy csak királyi dohányt szabad a pipáikba tömni.

Mégis csak szép ész van a hatalmasokban s nagy studirozó talantum.

De már azt nem tudhatták ki, hogy ilyenkor sokkal elégedetlenebb az emberiség: a választások (ahol vannak) mind az ellenzéknek kedveznek, s a halálozás is sűrűbb. No, ehhez ugyan nem is kellett a statisztika.

És mégis (így vágják a fát maguk alatt) meg akarják szorítani a dohányszerzési módokat. Sógor a sógorának, koma a komájának ne küldhessen egy-két csomócskát, ami mellett kedélyesen lehessen szidni, füstölgetve, a kormányt. Pedig micsoda kedves harag ez így, elmúlik egyszerre a füsttel!

De a kegyetlen ankét be nem látja az ilyeneket, s újra szörnyű dolgokat várhatunk. A fináncokat megszaportítják, némely területekről (amik a *Tisza baloldalán* fekszenek) elveszik a dohánytermesztési jogokat, s míg efölött sötéten tanácskoznak, azalatt külföldről csempészett szivarokat szívnak ők maguk. .

Karr Alfonz szellemesen beszéli el, hogy a dohányt egy király találta fel, ki mindig azon törte fejét, miképp pusztíthatná el népét legkönnyebben. Végre e mérges növény ötlött eszébe. A doktorok, tudósok, kiktől pusztító szereket kért, ezt tanácsolták neki:

— Ha ezt használod, felség, néped elsatnyul és elpusztul lassankint.

— Tehát ezt fogom használni, — s kiadta a rendeletet, hogy mindenkinek szívni kell a megszáradt és meggyújtott növény füstjét.

Úgy is lett. De a nép nem akarta az átkos füstöt s fellázdta. Nagy forradalom tört ki, mely végre diadalmasan végződék.

A királyt elkergették.

Csakhogy mire elkergették — addig már mindenki annyira megszokta a dohányfüstöt, hogy nem volt képes róla lemondani.

És a királynak mégis igaza lett. A nép satnyul, pusztul azóta. És satnyulása sokat jövedelmez a királyoknak. A mi dohányzacskóink tömik meg az ő pénzeszacskóikat.

A dohány maga is megtartotta természetét: akkor azért csináltak forradalmat az emberek, hogy — színi kellett, most pedig azért csinálnának, ha színi nem engednék.

»Az ebéd semmi egyéb — mondá az öreg Deák —, mint egy küzdelem arra, hogy a dohány jobban essék a magyar embernek.«

Aki dohányzik — vélekedék egy másik államférfiünk —, az sohasem éhes: mert mindig füstölt nyelv van a szájában.

Most pedig elmondtam minden komoly argumentumot s kérem a tekintetes dohány-ankétot, vegye figyelembe, hogy az államnak ez csak pénzkérdés, de az egyeseknek életkérdés.

Könnyű az államnak diskurálni, mert az nem pipás ember.

Nem tudom még, hogy mit akarnak és mit fognak határozni, de annyit mondhatok, hogy én gyomorhurutos ember vagyok, s ezt a trafikdohánynak köszönhetem. Földterületem nincs, ahol szűzdohányt ültethessek, pedig én azt akarok színi, s ha mind elszedik a módokat erre nézve — mindjárt felcsapok szélsőbaloldalnak, föl én, pedig eddig én voltam a kormánypárt legbuzgóbb kortese Pápán — ha kell, okmányokkal bizonyíthatom.

APRÓSÁGOK — A NAPRÓL

Nagy volt a lelkesedés a ma éjjel lezajlott banketten. A nekibuzdult hazafiak éltették már mindenféle alakban Kossuthot.

Végre felállott az egyik.

— Éltesse az isten még az örökkévalóságon túl is — ha ugyan van még hozzá elég hatalma.

Ez aztán a legmagasabb extázis.

*

(Nagy Bálint uram)

A banketten jelen volt Nagy Bálint is, Hódmezővásárhelyről. Módos ember ökigyelme s annál fogva ráér eljönni még ilyen messze is, ha Kossuthról van szó, kiért az imádásig rajong.

Mikor még az első leveleit írta Kossuth Magyarországra, az egyikben előfordult ez a mondat: »Öreg vagyok már az írás-hoz — kezem reszket és írkokkal nem rendelkezem.«

Nagy szöveget ütött a Nagy Bálint uram fejébe az a szomorú mondat s egyszer csak beállít a vásárhelyi akkori követhöz: Németh Alberthez.

— Nos, isten hozta, Bálint bácsi! — fogadja Németh. — Mi jót hozott otthonról?

Az öreg erre kihúzott a dolmány zsebéből egy ócska strimflit teliden-tele huszasokkal, lehetett vagy negyven forint.

— Az anyjukom küldi, tekintetes uram ezt a kis csekélységet, hogy tesszen azt elküldeni Turinba Kossuth Lajosnak.

— Aztán minek lesz neki? — kérdi Németh Albert megütkezve.

— Hát jó lesz neki — mondá Nagy uram kissé félénken —, ha ippeg nem fogadna írógyiákat, hát jó lesz neki, mondta az anyjuk, egy kis *koltációra*.

Németh Berci akkor visszaadta a pénzt, hogy azt úgyse fogadná el Kossuth, de mikor aztán Vásárhelyre került s ott megpirongatta emiatt Nagy Bálintné asszonyomat, kisült, hogy az egy mukkot se tud a dologról.

Hanem hát úgy kellett annak lennie, hogy a saját pénze volt a Bálint gazdának, csakhogy restellte nyilvánosan a dicsőséget érte s furfangosan áthárította inkább az anyjukra.

*

Ecclesia praecedit.

A tolvajok azonban nem vették ezt valami nagyon szorosán.

A világi nagyokat már sorba járták s az ecclesia formaliter elhanyagoltatik.

Ma ugyan Göndöcs Benedeket már meglopták, de az illető tolvaj nem céhbeli, csak fiatal kezdő, s úgy látszik, nem is a tehetséges kezdők közül való.

A vizitkártyáját is ott hagyta a házfelügyelőnél . . . Meglehet, hogy a rendőrségtől volt fölbérelve s ilyen eljárásra kioktatva, hogy már egyszer forduljon elő olyan eset is, amikor rájönnek: ki a tolvaj?

*

Most a vizitkártyáról rá is jöttek.

. . . Zsarnaynak alapos reménye van, hogy a nagy fogásért most már megkapja a Ferenc József-rendet.

Ami nem fog neki sokat érni: mert Göndöcs elkéri tőle.

*

Báró Atzél Béla és a kaszinó néhány tagja értekezletet hívnak össze vasárnapra a Redoute-ba, melyen a revolverfirmák elleni eljárás módozatairól fognak tanácskozni. Tervben van egyelőre egy monstre-petició az országgyűléshez, melyben a sajtótörvénynek a magánbecsület megsértésére vonatkozó szakaszát módosíttatni kérnék. Az értekezletre való meghívókat ma küldték szét a tekintélyesebb lapokhoz és közéletünk nevezetesebb férfiainhoz azok közrejárusulását kérve.

ŐSZI GONDOLATOK

(Csevegés)

Bizony-bizony szürke kezd lenni a világ lassankint. Még egy-két hét, s eltűnik minden zöld, kivált ha a budai színekört is becsukják (vagy mit ér, ha a darabírókat be nem csukják?),

a lucskos időjárás visszajön, s a képviselőház megkezdi üléseit, (Hogy amit itt beszélnek? Ej, az már *téli-zöld* lesz), a gólyák, fecskék visszamennek, az Alter és Kiss kirakataiból kiszedi a kereskedőlegény az eddigi vékony kelméket s vastagakat rakván ki, ezzel hivatalosan is inaugurálja, hogy a természet új ruhát húzott. (Könnyű neki ruházkodni.) Egyébiránt ha Alter és Kiss akarná, valamivel hosszabb is lehetne az enyhe idő.

Azok akik ráérnek az ilyenre gondolni, legkellemesebb időszaknak tartják nálunk a szeptember utolsó és az október első felét. A világ szellemtelen fecsegői, kik az időről szokták szólni társalgásukat, »*Magyarországi hónap*«-nak nevezik e harminc-negyven napot, amely *ha akarom meleg, ha akarom hideg*; a lutheránusok nem hiába választják most egyházi fejüket. De azok a turisták akik csak a meteorológiai jegyzetekből ismerik éghajlatunkat s most becsülik a legtöbbre, nemigen lakhatnak itt állandóan, mert tudhatnák, hogy a magyar hónap (jobb volna így: Szapáry hónap) a *legmelegebb*, mert ilyenkor indulnak meg az adószedők (s lévén a legmelegebb időben fölösleges a derékalj) elszedik a szegény népnek még az ágyneműjét is.

A hervadásban kétségtelenül van poézis (habár a poézisban nincs is hervadás), a sárguló levelek hullásukban szelíd, melancholikus kedélyhangulatba ringatják az embereket (s az emberek, bohó gyerekek, mindig szeretik, ha ringatják).

Igazán olyan szomorú elgondolni, hogy most hosszú, hosszú ideig nem fog virítani semmi (legfeljebb a Podmaniczky Frigyes nadrágja).

A fővárosi ember különben semmit se veszít. Ő csak a szabójának adandó utasítások érdekében érdeklődik a különböző évszakok iránt s arról tudja meg, hogy mennyire vagyunk a naptárban, ha a kávéházak elől elrakják a leander-berket.

Egyébként igen egyhangú életet él. Örökösön tapogatózik. Reggel fölöltözve megtapogatja tárcáját, hogy nála van-e (már akinek érdemes megtapogatni), s este midőn hazajön, megint megtapogatja a tárcáját. Az utcákon is gyakran megáll napközben s tárcáját tapogatja. Ha a tárcáját el találná veszteni, ez egy kis emóció volna ránézve. De mondom, nincs

érzéke az emóciók iránt. E tárca körül forog egész élete, mint ahogy kacsalábon forognak a mesebeli kastélyok. Hol kivesszi, hol beteszi, hol megtölti, hol kiüríti.

S a tárcákra nem áll az az időjárás, amit Gergely pápa szabott össze. A tárcában télen is lehet tavasz s viszont. Furcsa portéka a tárcá.

Hát még arra nézve, akinek *kétféle* alakban keseríti meg minden napját szerves összefüggésben egymással.

Olvasóim most már kitalálták, miről van szó. Hogy saját magamról beszélek, akinek gyakran kell ellentétes összeütközésbe keverednie a saját tárcájával s igen gyakran megtölteni az önkét a Pesti Hirlapban.

S így jutottam el oda, ahova tulajdonképpen akartam, ahova tárcám címe elhozott, hogy csakugyan az a legigazságosabb »Őszi gondolat«, ha az ember a tárcájára emlékezik.

Ködös, borongós homályban vonul el szemeink előtt az a rubrika a jövőből, amelyiknek az a címe, hogy »bevétel«, s nyár csillogó rózsaszín derűjéből a »kiadás«.

Feleségünk. . a kedves öreg, csak a múlt napokban jött meg a fürdőből, azt beszélte, hogy úgy megerősödött, mint egy medve. (Medve, micsoda medve az, amely az urát táncoltatja?)

Jogász fiunk föllépett elnöknek a segélyző egyletnél. Mindennap becsípve jön haza éjjel, irtózatos robajjal a lépcsőkön. Nagyon szelíd, ártatlan gyerek volt s most valóságos tigris. (Hogyne, mikor az anyja medve!) Pénzt követel. Meg kell lenni, mert jelöltségével nekem kölcsönöz, úgymond, tekintélyt. (Nekem ő kölcsönöz? Oh, az akasztófárávaló!)

Hát leányaim? A francia divatújság (szeretnék huszonötöt veretni a szerkesztőjére) meghozta nekik az új őszi szabásmintákat, szövetmustrákat s mit tudom én mi mindenféle, azóta tisztára meg vannak bolondulva s folyton a nyakamba csimpészkednek s hozzám tapadnak, akár a polip, hogy mikor veszem meg nekik az új piperéket. mert már itt a szezon, itt a szezon!

S a szezonnal itt az ősz. több, az őszítő gondolatok.

LAPSZEMLE

A siketnémák érdekében

Írta: Tisza László

Én is írok a »Nemzet«-nek. Mért ne írnék? Én vagyok egyedül a Tisza-család azon tagja, aki azáltal, hogy írni nem tudok, nem kompromittálom a Tisza nevet. Mi, Tiszák, csak beszélni tudunk.

Kálmán is írt már cikkeket a Honba és az Ellenőrbe. Taczly Lajos is írt. Most pedig már a Pista kisöcsém is írt. Csak én magam ne értek a tollforgatáshoz?

Különben is azt kívánja a raison: Kálmán beszél, Lajos dolgozik, nekem nem marad más, mint írni.

De miről írjak? Hm! Nagyon bajos. A zsidóknak fognám pártját, de azt már a Kálmán teszi a balkezével (értsd: Csernátonty), a keresztényeknek fognám pártját — de azt nem nyomtatná ki az újságunk.

Hanem gondoltam valamit. Írok a siketnémákról. Azilum, minél több azilum a siketnémáknak!

Vác kevés. Igaz, hogy az országgyűlésen is el van helyezve közülök vagy kétszáz. De mi az a tenger sima tükréhez képest? Még igen sokan vannak a siketnémák s engemet szidnak, mint a bokrot, mert hiszen öccse vagyok a siketnémák pártfőgójának. Pedig én nem tehetek róla. Jobban szeretnék nem az lenni. Mert az idegen mondhatná:

— Én nem leszek se siket, se néma, csak ha így vagy úgy. . .

Most pedig nekem mondják:

— Hiszen teneked *ügyis* siketnémának muszáj lenned.

Belátom. Azért beszélek mellettetek, kedves cimborák. Azilumot nekünk mindnyájunknak! Hány főispánság is van? Lesznek-e bosnyák megyék is?

Éljenek a siketnémák! Ékesen szóló az ő szomorú sorsuk.

Föl tehát, testvéreim, javítsatok sorsukon amennyire lehet!

Esküdjél meg a kakasra

Írta: Jókai Mór

A vezér levette válláról a kürtjét, egy nagy bukfencet vetett a levegőbe, azután görbe késével egy marok füvet vágott le a királyi palota kertjéből és beleharapott: Ham ! ham !

Annál a népnél, amelyről írok, csak az volt a szokás, ha valaki nagy dolgot akart cselekedni.

Azután belefújt a kürtjébe, melynek ezüst szavára egy gyönyörű hölgy jelent meg előtte.

— Te vagy, szépséges hűgomasszony ? — mondá a vezér meghökkenve tündöklő ábrázatától. — Isten áldjon, ha te vagy. .

Ez volt az üdvözet.

— Fogadjon isten — mondá a szép nő. — Igen. Én vagyok a nemzet géniusza. Hallom, azért jöttél, hogy végigvonulj országomon népestül egyetemben.

— Azért jöttem, hogy

— Ne beszélj, kérlek, annyi »hogy«-gyal. Már eddig is viccelnek rád, lovag, ezért az országgyűlésen ! Hát add elé magad, mit akarsz ?

S ezzel bort, tüzet és sót tett elébe a szép asszony, de az nem volt sem attikai só, sem honfiúi tűz.

A vezér a borhoz nyúlt. (Ej, hisz ebből már kitalálhatják: ki volt.)

— Az én nevem Tibiscus, bihari kán, a nagy folyam uno-kaöccse, s Debrecen választottja. Azt kívánom tőled, szép Géniusz, eressz te át országodon s add mellém kíséretül két fejedelmi leányodat, a »Népszerűséget« és a »Hatalmat!«

— Megadom, vezér. De esküdj meg, hogy nem leszel frivol velük szemben, s hogy. . . hiszen tudod, mitől kell szűzeimet féltennem. A kilenc bihari pont az, amit megtarts.

— Esküszöm minden szentekre.

Nem elég.

— Esküszöm múltamra.

— Az sem elég. Esküdjél meg a kakasra.

Miféle kakasra ? — kérdé a vezér meghökkenve.

Esküdjél meg vallásodra: a *kálvinista kakasra*.

— Okos vagy, asszony, — megfogtál. De isten neki, meg-

esküszöm a kakasra, hogy a bihari pontok teljesítésére igyekszem esőben, sárban, vízen és szárazon, éjjel és nappal.

Az eskü elhangzott.

Sok-sok év elmúlt. Egyszer ott ült Bálványos várban a vezér, hatalma kellő fényében. Bálványos-vár kapuját bálványimádó szolganép állta körül.

A harangok búsan kongtak a szentegyház tornyában, mintha kiáltanák: »Bim-bum! az eskü meg van szegve.«

Az ezüst síp, melynek szavára a Géniusz szokott megjelenni, penészlepetten pihent egy fiókban. Kell is már valakinek a Géniusz? Vén dáma az már! Ki csalogatná, ki hívná?

A vezér azonban nemcsak a Géniuszról feledkezik meg már, hanem a sípról is, hogy mire való, s egyszer tévedésből bele talált fújni.

Haragos arccal, villám és dörgések között, csattogó szárnyal ereszkedett le a magasból a Géniusz.

— Hah! Hát így tartottad meg esküdet?

— Micsoda esküt? — szólt a vezér flegmaticen, karjait mellén összekulcsolva. — Ne lármazzon úgy, asszonyom, mert mindjárt hivatom Jekelfalussyt. . .

— Hogy micsoda esküt? Hát nem esküdtél a kakasra?

— Nos igen, hogy betartom a bihari pontokat. És be is tartottam.

S ezzel kivezette a Géniuszt az előszobába, hol az alattvalók állottak hosszú sorban, s mindeniknek volt a ruháján hat-hét kerek alakú folt, amik hatalmasan kitarkáltak a szövetből. A csizmákon, a nadrágokon is ilyen foltok valának.

— *Ezek a bihari pontok* — mondá a vezér finom mosolylyal. — *Ezek az én programom!*

A Géniusz arca elborult.

S kézen fogva kisebbik, de szebbik leányát: a «*Népszerűséget*»-et, így szólt:

— Ezt nem hagyhatom többé melletted!

S siető léptekkel elvezeté.

Folytatása következik.

A másolat hiteléért: Scarron

NAIV LAPOLVASÓ

(Tanulságos történet)

Szegény újságírók, de nagy idealisták vagytok idehaza, ha körülültek esténként a kapucinus csészekkel rakott asztalt, vagy ha konferenciát hevenyésztek a szerkesztőségben, hogy miképp lenne jobb? Micsoda hiányosságok vannak még a lapnál? Melyik rovat a leggyengébb? Hogy kellene segíteni rajta! Mindenitek hoz valami tervet. Mert hiszen rá gondolunk mindig, mindenütt. Őrá: a lapra.

Ezer aggodalom egy végben. Már megint eltévesztettük az irányt! Szent isten, micsoda ellenmondás ez megint a lapban? Majd megütött a guta, mikor reggel olvastam s. a. t. Ki írta azt? Jézusom, ki csinálta megint ezt a nagy skandalumot? Mit szól majd ehhez a közönség?

Mint anya a csecsemőjét, úgy gügyölgetjük, úgy cicomázzuk a lapunkat. Ide egy csokrot, oda egy kis virágszálat; meg kell szépen fésülni, mosdatni, hogy tetszetős legyen a szemnek.

Sohasem vagyunk megelégedve a lapunkkal, de mégis a legjobbnak találjuk. Az aggódo szeretet minden szimptomáját átérezzük, s azt hisszük, mint az egyszeri cigány, hogy a rajkón függ az egész világ szeme.

Szerető szemünk látja minden ékességét, s remegve érezzük minden hiányát. Itt-ott egy schnitzer. Jaj nekünk akkor. Nem ízlik étel és ital, lecsüggesztett fővel járkálunk az utcákon. Hiszen az emberek is mind-mind tudják, micsoda borzasztó következetlenség csúszott be a mellékleti cikkbe és milyen egetverő nyomdahiba a tárcába!

Évekig élve zszurnaliszta-körökben igazán én sem gondolok egyébre, mint a lapokra. Eleven emberekké válnak ezek szememben, s úgy érzem, mintha rajtok kívül nem lenne senki más a világon. Az emberek bizonyára csak azért születnek, hogy legyen aki elolvassa és élvezze, amit mi írunk, amit a lapok hoznak.

A múlt napokban vidékre vetődtem. Persze, hogy ott is mindig a lapok jártak eszemben. Ahol megfordultam, mindenütt megnéztem, milyen lapot járatnak. Tény is, hogy abból jobban meg lehet ismerni egy vidék műveltségét, mint a keményítő-fogyasztás mennyiségéből.

Néhol a »Budapest« jár. Szegény tatárok! Itt olyanformán szóttem a társalgást: »Látta-e már, urambátyám, a Lánchidat?« A jeles előfizető visszakérdezte: — »Láttam bizony, kedves uramöcsém, ugyan él-e még az öreg Széchenyi, aki építette? Pompás kőműves lehetett!«

Némely familiánál a »Képes Családi Lapok« heverték az asztalon. Itt is tudtam, hányadán vagyunk, s megvolt az a hasznom, hogy érdekes és okos embernek mutathattam magam: »Van-e már sok befőzöttje? — faggattam a kisasszonyt. — Látta-e már a kilenc mázsás sertést, amit a szomszéd városkában mutogattak? Ugye hercig volt?« A nevezett lapok olvasónője szerény igennel felelt, s igen jól látszottam őt mulattatni. Később pironkodva bevallá, hogy ő maga is az irodalommal foglalkozik.

— Ah! És ugyan mit szokott írni?

— A borítékra — mondá büszkén — részint kérdéseket, részint feleleteket.

No, de az együgyűség sokszor mennyei. . . jól áll ezeknek a kis vidéki galamboknak. Még csak le se nézi őket az ember, a viláért sem.

Néhány napi kóborlás után végre elérkeztem, ahol hetekig szándékoztam megpihenni, a nagybátyámhoz, aki már nem a félintelligens osztályhoz tartozik, hanem előkelő úr, aki már követjelölt is volt, mint megyéjének egyik legintelligensebb fia. Itt már bizonyosan megtalálom a nagy magyar lapokat is s azonfelül a Neue Freie Pressét, a Pester Lloydot.

Csalódtam, egy lapja se volt Zsiga bácsinak.

— Hát semmi újságot se járát, Zsiga bácsi?

— Hogyne jártnék? Hanem most éppen elfogyott a prenumerációm, s nem volt annyi becsület a szerkesztőben, hogy hitelbe küldje — míg a városba bemegyek.

Nagyon méltatlankodó hangon mondá ezt.

— Hüm, hüm! Mit csináljunk lap nélkül? Egészen elmaradunk a világtól — mondám kedvetlenül.

— Ne búsulj, már előfizettem. Tegnap voltam bent a székvárosban, hát benéztem a sánta könyvkereskedőhöz, Spritzhez. Ott hagytam a pénzt is. Már azóta útban is lesz az újság.

— Aztán melyik lapra prenumerált?

Zsiga bácsi nagyon megütődött erre, s összeráncolva szemöldeteit, csettentett a nyelvével.

— Hát tudod, öcsém, hogy én már csak amolyan mame-luk ember vagyok. Hiába no, az a meggyőződés. Az elv mindenek felett, édes öcsém. Justum et tenacem stb. Hát én bizony azt mondtam Spritznek, hogy fizessen elő a »Hon«-ra.

— Hiszen nem is egzisztál már a »Hon«!

— Majd megküldik az »Ellenőr«-t — mondá Zsiga bácsi vigasztalódva.

— Az se egzisztál már — mondám.

— Lehetetlen az, édes öcsém — mondá hanyagul. — Hát mi történt volna velük?

— Egy lap lett belőlük: a »Nemzet«.

— Mi a fránya? No lám, lám. . hanem beszéljünk valami okosabbat. Tudsz-e kuglizni?

Kugliztunk reggeltől estig s minden nap előlről kezd-tük.

Negyednapra végre megjött az új lap. Bizonyos lázas kíváncsisággal bontottam ki. Az »Egyetértés« volt.

Az öregre néztem, hogy mit fog mondani. Nem szólt az egy kukkot sem. Átolvastam, azután neki nyújtom, ő is elol-vasta. Vártam, mit szól majd, most se szólt semmit.

S ugyanezt tette másnap, harmadnap. Végre már nem állhattam tovább, én vágtam bele.

— Hogy van megelegedve a lappal, Zsiga bácsi?

— Jól. . nagyon meg vagyok elégedve.

— Pedig ugye nem ilyen lapot akart?

— Már mért ne akartam volna? — fortyant föl.

— Hát nem látja, hogy ez az »Egyetértés«?

— Hiszen az, persze, hogy az. . . Nos, aztán?

— Az »Egyetértés« pedig szélsőbaloldali.

— Mindegy az nekem, édes öcsém, csak benne legyen a «búzaárak» rubrika. Aztán.

— Nos, aztán?

— Aztán, mondom, az ember megborotválkozhatik ám olyan tükörben is, édes öcsém, amelyik megfordítva mutatja az ábrázatot.

Erre azután persze hogy nem tudtam mit mondani. Sőhajtva gondoltam azonban a fővárosban hagyott újságíró

cimboráimra, kik véres verejtékkal izzadnak, hogy belecsepegtessék lapjuk hasábjába zsenialitással, igyekezetükkel a *tendenciát*, mely elveiknek, programjuknak vetőmagja.

POZSONYI SZÉPSÉG-TAPASZOK

A belügyminiszter csenget.
— Szólítsátok be Jekelfalussy urat!
Jekelfalussy belép.
— Parancsol excellenciád?
— El fog ön menni Pozsonyba, azonnal, mint királyi biztos.
— Értem, kegyelmes uram.
— Itt van négy írás. Tegye be az úr a belső zsebébe. Meg vannak numerálva. A Nr. 1. kinevezése, azt elő fogja mutatni, a nr. 2. a statárium, ezt csak a végszükség esetén bontja fel.
— Hát a harmadik?
— A harmadik egy egészen üres lap. Amelyre a pozsonyiak hálafelirata jön, melyet majd énhozzám intéznek.
— Értem. Titkos instrukciókat nem méltóztatik adni?
— De igen, ne avatkozzék valami nagyon a dologba.
— Úgy? Hát a negyedik levél?
— Abban ön emiatt meg fog pirongattatni. De jól vigyázzon, nehogy ezt nyújtsa át a polgármesternek a Nr. 1. helyett. Mert nem szeretem, ha avatatlan szemek az erélyes kormányzás titkait kifürkészik.

*

Mikor Istóczy nemrég Pozsonyban járt, e szavakat intézte búcsúzásul az antiszemita hívekhez:

»Isten önökkel, uraim! Nyugodtan távozom városukból, mert meg vagyok győződve róla, hogy ügyünk jó kezekbe van letéve.«

(S itt Simonyi Ivánra mutatott.)

Az események igazat adtak Istóczynak. A jó kezek olya-

nok voltak, mint a melegágy, gyorsan megért bennük a gyenge plánta, ma már hullatja is leveleit.

*

Levelezőnk írja ezen érdekes közbekiáltást — mely a pozsonyi magyar-utcán hangzott, körbe kedélyesen tegnapelőtt éjjel:

Egy kisebb csoport kiáltá, egy zsidóház ablakait betörve (Vajon nem-e a környéken lakó üvegestótok rendezik ezt a heccet?):

— Adjátok elő Solymosi Esztert !

. . Meg a Wertheim kassza-kulcsokat — tette hozzá, egy praktikusabb antiszemita.

*

Hogy ím, tegnapelőtt ideérkezett a szegedi küldöttség a derék Treforthoz, amint leszálltak, aggodalmas arccal kerestek fel egy Szeged iránt érdeklődő fő korifeust s megkérdeék:

— Nos, mi újság ?

— Pompás újság ! Pozsony meggondolta magát s most már Szeged mellett dolgozik.

Az ám — s pedig erősen.

*

Egy képviselő beszél a következő esetet.

Simonyi Ivánra valaki kisütötte a klubban, hogy az öregapja zsidó volt, mire Simonyi dühösen hivatkozott arra, hogy már több száz esztendő s nemesi családjának a hajtása.

Erre felállt az illető képviselő, akitől ma hallottuk azt a történetet s így szólt:

— Fogadjunk erre !

— Fogadjunk ! — szólott Simonyi mérgesen.

— Öt kopek ellenében száz aranyat teszek, ha kimutatod az öregapád keresztlevelét.

Simonyi hazautazott — úgymond — a keresztelő levélért; sohase került vissza többé a «Ház»-ba.

De az öt kopeket talán mégis elküldte.

UTAZÁS PALÓCORSZÁGBAN

1. A Kesely rögeszméje

Az utóbbi időkben jó nevet szerzett fiatal illusztrátor-, Dörre Tivadarnak volt meg az a kívánsága, hogy ő, ki már nekem annyi palócot rajzolt ide-oda, lásson egyet egyszer elevenen is.

Elutaztunk. Mondtam neki, hogy csináljon odahaza testamentumot előbb, mert noha nem esik Palócia a világ végén, itt mégis meg fogja kóstolni azokat az utakat, amelyekről az annálékban meg van írva: hogy sarat raknak a sár fölé s nevezik egymás közt »országút«-nak.

Mint hogy ez a leírás egyszersmind hasznos kalauza kíván lenni a jámbor olvasónak, kénytelen vagyok kiterjeszkedni a részletekre is. Nevezetesen elindultunk Budapestről este a bécsi hajón, mely Vácig vitt bennünket, hol szépen megháltunk a »Csillag« című vendéglőben s csodálkozva tapasztaltuk reggelre, hogy a pénzünk több egy forinttal, mint amennyivel elindultunk.

Miképp lehetséges ez, ha sem nem kártyázik, sem nem lop, sem nem talál pénzt az ember?

A pénz ezen megfiadását talán a boldog éghajlat okozza? Oh, nem! Palócia sem tündérország ennyire! Ilyen tartomány nem fordul elő talán még a Népszínházban sem!

Nagy fejtörés után bírtuk csak megfejteni a csodát. Eszünkbe jutott ugyanis, hogy tegnap este a váci hajóállomásnál fiákerkocsist fogadtunk, akinek nem mi adtunk foglalót, hogy pontosan ott legyen reggelre, hanem ő adott nekünk egy forintnyi foglalót, hogy biztos passzagieroknak vehessen.

— Hogy hívják? — kérdé tőle az én piktorom, egészen elmélyedve vonásainak nézésében.

— Én Roth Salamon vagyok.

— Palóc ez? — szólt a piktor halkan, hozzám fordulva.

— Dehogy! Hát nem látja, hogy zsidó?

— Lehetetlen! Soha nem láttam még zsidó kocsist.

— A palócok kevély, hetyke nép; nekik derogál az, hogy pénzért szállítsanak valakit. A zsidó vagy uruk nekik, vagy — szolgáljuk.

Aki ösmeri azokat a bérkocsikat, amelyek Vácról Gyarmatra szállítják az embereket, azok már régen számárnak deklarálták azt a bölcs embert, aki először állította fel, hogy »lassan járj, tovább érsz«.

Két nyomorult gebe (ezúttal Kesely és Sármány) van befogva egy-egy özönvíz előtti batárba, melyről minden földi ékesség lekopott.

A gebék nyakán csengettyű, melynek zörgése idegessé teszi az embert és a feje is okvetetlen megfájul tőle.

— Nem lehetne levenni azt a csengettyűt, Salamon? indítványoztam a kocsisnak.

— Nem lehet, kérem alásan, mert az nagy mulatság a lónak. Nagyon megszokják ezek a kedves állatok és szórakoznak vele így útközben. Olyan az nekik, kérem alásan, mint az abrak. . mint a vászoncelédnek a muzsika.

Aminthogy igaz is. A szt.-katalini állás alatt, mikor a Kesely nyakát megrángatta Salamon, leesett a csengettyűszíjról a csatt, minélfogva nem lehetett többé felcsatolni. A Kesely megindult, de nagy zavarba hozta a csengettyűhang hiánya s minden tíz lépésnyire megkötötte magát, hogy ő a herkópáternek sem megy így gyalog. Salamon végre is kénytelen volt madzaggal kötni oda a bűvös kolompot.

— De iszen -- mondá -- nagy esze van ennek a lónak. Higgye meg, teens uram, az embert sokkal könnyebb rászedni. S miért ne hittem volna, ha ő monda?

2. A palócföld flórája

Szép őszi nap volt a hétfői nap. Aranyos sugarak fénnyel öntötték be a völgyet és a rónákat. A vén Naszály-hegy egészen nekizöldült a múlt heti esőzések után s míg nagy darabon velünk futott, hol közeledve, hol távolodva előbukkantak kék ruhában Nógrádvár regés romjai, Drégely is azon az oldalon, s balra a távolban ködösen, mint egy karabélycsó, a vén Szanda.

De jó volt ezekben lakni valamikor.

Hanem iszen nem a daliás időket keressük most. Az én piktorom oda se nézett a sasfészkeknek!

Többet ért annál egy rozoga kunyhó a rétsági szőlőkben.
— Nini, a Lapaj kunyhója! — kiáltá a piktor lelkesedve.
Menjünk oda! Hadd vegyek róla vázlatot.

Leszálltunk s megindultunk a hegyi gyalogúton a kunyhó felé, mely gallyakból és vesszőkből volt összetákolva.

Útközben jobbról-balról ismerős füvek és virágok mozogtak, susogtak harmatosan. A vadkomló felfutott a csipkebokrokra s egészen körülfogta a karcsú hajtásokat, mintha szoknyákat varrna belőlük. A feketebodza egész nagy táblákat lepett be. . mosolygó gyászmezőket csinált.

Még a virágok is milyen egyszerűek itt!

A marmancsok, a tormalevelek hogy összekeverednek, összebújnak; a bajnokfű kiemelkedik közülök magasra, a farkastej buján szegi be az utakat s még a halványpiros virágú bogáncs is dísz itt.

Oh, kedves virágai a palócföldnek! A tündérgert se szebb tán, a kelet gyöngyei se bájolóbbak, mint a ti boróka-bogyóitok.

Ez a szőnyeg, amely az én bölcsóm alá volt terítve, amelyet én annyiszor megtapodtam.

Valami édes csiklandozást érzek a talpamon, ha rátok lépek . . . vagy hogy talán a szívemben van az.

— Milyen szomorú virágok és füvek! — mondá a piktor.

— No, ugye gyönyörűek!

Még egyszer megnézte őket, futólag, lenézőleg.

— Nem találok rajtok semmi különöset. Minden mező *ilyen*.

Ilyen? Oh, dehogy ilyen! Vagy igaz, a piktorral ők egy cseppet sem törődtek, hagyták elmenni magok közül idegenül.

Valamennyi engem nézett, kidugták kíváncsian fejüket az apró füvek és a lóheres bokrok közül, integettek és kiabáltak, csalogatón magukhoz szólítottak. . . Nem ösmersz? Nézz csak! Itt vagyok. Látsz-e? Én is. Mi is. Mindnyájan. Nem öregedtünk semmit. . . semmit azóta. . .

Szívem hangosan dobogott szavaiktól. . . talán a könnyem is kicsordult; soha nekem még nem volt ilyen nagyszerű fogadtatásom.

De a piktor nem értett abból egy betűt sem.

Dunántúli ember, szegény!

3. Az új üstökös

Lerajzoltuk a kunyhót. A csász, amint meglátta, hogy a kunyhójáról mappát veszünk föl, gyanakodó szemekkel mért végig s közelebb lépegetve hozzánk, szűrét a földre terítvén, félkőnyökére dülve, kihívó tekintetet vetett ránk mintegy várakozó állásban.

— Oszteg mire való lesz az? — szólt hosszú hallgatás után bosszúsan.

— Semmi rosszra. A kunyhó nagyon szép. Le akarjuk rajzolni.

Megcsóválta bozontos fejét.

— Dejszen engem el nem bolondítanak az urak. Már micsoda szépség volna ezen la? Nem vagyok én mai gyerek. Ha az urak valami szépet akarnának festeni, ott a tisztartó háza a faluban, — hanem hát jól tudom én, mi lesz ez.

— Ej, ugyan mi lesz?

— Az lesz, hogy megmondta nekem a rétsági főkoldus, akinek a fészke ott vagyon az országúton a vén nyárfa alatt.

— Mit mondott meg?

— Azt, hogy a bíró megfenyegette, jövedelmi adót fog vetni a vármegye órá is: — mert már a vármegye rászorul az ilyen szegény párákra is.

Nevettünk a csász észrevételén, ami úgy látszik, még csak jobban elkésérítette.

— Nevethetnek, tudom. Látom ám már az új üstökös negyednapja. Mindig hajnalban jön a nagy farkával Égi jel nem hazudik.

— Hiszen az üstökös háborút jelent, barátom.

— Az ám, valamikor — szólt meggyőződéssel, kalapját szemére húzva —, háborút jelentett még a jó világban, de most már mindig az új porciónak a forspontja. Nem vagyok én mai gyerek, megvigyáztam én azt már.

És az öregnek körülbelül igaza van. Mert ha az üstökös háborút jelent is, az új adókat meg a háború jelenti.

Csak egyet nem vigyázott meg csász uram; hogy az adószedők néha be se várják az üstökös csillagot.

Felállt, közelebb lépett hozzánk s inkább kíváncsisággal, mint gyűlölettel tekintett a vázlatkőnyvbe, s amint lassan-

lassan ki kezdte venni a körvonalakat, még tetszett is neki a dolog.

— Az istenügyse — mondá.

Kivettem szivartárcámat s megkínáltam egy szivarral.

— Hát iszen iszen . — szólt békülékenyebb hangon, mialatt a szivart a nagyobb összetartozandóság okából megnyálazta —, ha már rászorul király öfelsége . mert hallom, hogy nagy szegénységben él ő is . . én bizony nem ódzkodom. csak arra kérem szeretettel az urakat, hogyha már úgy van, hogy legalább *minél kisebbre rajzolják*.

Azt gondolta, hogy úgy kevesebbet kell majd fizetni érte. S szörnyen hálálkodott, mikor egy féltényérnyi darabkára látta oda teremtvé.

4. *Képzeltbeli kényelem*

Az is csak valami, s ha beelégzik vele, aki élvezte, megéri neki az igazit.

De menjünk bele a meritumba. Vajon van-e, aki ne hallotta volna már ezt a nevet: *Fábri*? Mert ismertebb név az a tótok előtt, mint a Hannibálé, vagy az I. Napoleoné.

Fábri volt az ötvenes években a tótok közlekedésügyi minisztere.

Ugyanis őneki volt egy nagy gyékényes szekere, mely minden hónapban közlekedett egyszer Pest és a Szepesség közt, s amennyi Pestre menendő és Pestről jöendő utas meggyülemlött egy hónap alatt, azt mind egyszerre vitte, hozta, tekintet nélkül a mennyiségre; olyan volt az a tót szekér, mint a Hatvani professzor bűvös szobája, mely tetszés szerint tágult ki in infinitum.

Mundus se expediet. A nagy Fábri meghalt, de a nagy tótszekér megmaradt, lévén ez örökkévaló. Most is ott pillantottuk meg Rétság fölött, két mokány hegyi ló húzta, s mintegy húsz ember ült rajta egymás tetejébe, ládákon, batyukon és párnákon. Hogarth ecsetére méltó kép.

Akik a kocsira fel nem fértek (azok is voltak vagy húszan): ott kutyaoltak a kocsi mellett, két oldalról, vidám dalokat zengedezve:

Tátra, Mátra, Fáttra,
Három arany tálka,
Három arany tálon
Három arany cipó
Előre lovak! Gyí, hó! gyí, hó!

A lovak oda se hederítettek a nótának s monoton lépésekben, melancholikus ábrándokba merülve mozgatták a lábait nagy kelletlenül.

A következő dombnál azok, kik eddig a kocsin hemperegtek és fogódkodtak, leszálltak *pihenni*, a gyalogosok pedig fölkapaszkodának, ami nekik körülbelül olyanforma mulatság volt, mint mikor a quadrille-ben felváltják egymást urak és hölgyek.

Mert tulajdonképpen borzasztó utazás volt ez. Az utasoknak még jobb a gyaloglás, mintha a kocsin ülnek. Sőt datur tertium is. Némely helyeken maguknak kellett tolni és húzni a roppant megrakott szekeret.

Hanem azért ők mégis azt képzelték, hogy kényelmesen utaznak s szívesen fizettek Pestről Liptó-Szt.-Miklósig fejenként néhány forintot a szekeresnek, hogy a járműve mellett ballaghassanak s azt vontatni segítsék a két életunt állatnak.

Ilyesmire is csak a tót fantázia képes, meg a birkatürelem és a mindennel való megelégedés.

Nem! Ezek sohase fognak revolúciót csinálni ellenünk!

— Mikor érnek be Szentmiklóstra? — kérdém tőlük.

— A jövő héten — válaszolták. — Vegyék fel az urak egy darabkán a feleségeinket a hintóra!

Útitársam mondá, szeretne lerajzolni egy-két tót arcot, minélfogva késznek nyilatkoztam teljesíteni kívánságukat.

— Válasszák ki maguk közül a három legszebb leányt, azokat elvisszük Vadkertig.

Nagy zszibongás-nyihogás keletkezett a vászonnép között, s csodálatos, csakhamar megállapodás történt a legszebbek iránt, kik aztán, mint a vadmacskák, egyszerre három oldalról is föl kúsztak kocsinkra.

Csinos arcok voltak, délceg, sugár természetek, valóságos öröm volt velük lenni. Úgy néztek ki, mintha Pestre mennének s szinte nehéz volt elhinni, hogy *onnan jönnek*.

Pestről? Ilyen üdén, ilyen elevenen?

— Lehetetlen! Igazán Pestről jönnek?

Hanka, Panka, Anka a fejeikkel bólingattak és semmi különöst nem találtak abban, hogy a piros rózsát ott le nem szakasztják.

Mert másnak nyílik az . . ott, ott . .

Kék szemük révedezve járt a messze távolból kéklő hegyeken. Arra fekszik valahol Mikulás, a kedves, édes Mikulás.

— Az csak a szép város, édes uram! — mondák . . Pedig igazán Pestről jöttek.

5. *Nás Gyurko*

A lankás oldalon egyszerre leugráltak a hintóról s mint valami szárnyas madarak szétrebbentek s egyenesen a nyárfá alá, hol egy kis halom domborodik.

— Nás Gyurko! — kiáltották. — A mi Gyurikánk!

Hiába hittuk vissza, hogy lerajzoljuk. Kivált a Hankát, kinek szép szláv típusú arca nagyon beillett volna terveimbe. Lengyel hercegnővé akartam őt tenni s férjhez adni egy görög királyhoz — a jövő beszélyemben. Kis ostoba! Elrontotta a szerencsését.

Megállítottam kocsinkat, s megnéztük magunk is a halmot, mely alatt egy tót, egy földijük alussza örök álmát; sőt le is rajzoltuk a csinos helyet a kőbe karcolt felirattal egyetemben.

Itt nyugszik az Urban Sztuhár György nevű tót.

Meghalt minálunk, mivel hogy Liptószentmiklóson született.

Ezen kövecskét emeltük az arató-részből ami maradt.

Anno 1873.

Micsoda bolond beszéd ez? — elmélkedém magamban. — Itt halt meg, mert Szentmiklóson született!

De mindjárt gondoltam, hogy a palóc észjárás nem logikátlan egészen. Kell, hogy valami nyitja legyen.

Ki is sült aztán, hogy a dolog abból áll, miszerint Sztuhár György azokon a napokon halt meg 1873-ban, midőn szülővárosában a kolera dúlt. Ennek a nevezetes ténynek akart adni kifejezést a feliratkészítő. Mert persze, ha valahol Rima-

brézón talál születni a boldogtalan, még mai napig is gabonát csépelne a palóc szérűkőn. .

A nagy kocsi is odaért lassankint a karavánnal együtt. Mindnyájan lekászálódtak s körülállták a szentmiklósi ember sírját.

Az asszonyok letérdeltek. Egy töpörödött anyóka füvet szakított le róla és a kebelére eresztette.

— Elviszem a húgodnak, Gyurka fiam — mondá s a lecsúszott apró köveket visszaillesztgette a dombhoz.

— Derék ember volt! — szólt a szekeres megigazítva fésűjét hátul. — Én hoztam ide. Bizisten, inkább ingyen vittem volna haza, mintsem örökre itt maradjon.

— Hoj, hoj! De híres verekedő volt sóhajtott fel egy természetes tót, nagy kalapját meglóbázva maga körül, hogy a döngő méheket elkergesse. — Egyszer úgy földhöz ütött, hogy alig bírtam feltápáskodni.

— De a halál mégis erősebb vala nálánál. Hja, hja .

Egy fiatalabb asszony egészen nekiérzékenyült s elkezdett zokogni:

— Látod, látod, minek jöttél ide, idegen pogányországba? Országút mellé kitétek, temetőbe be nem vettek. Otthon megélhettél volna holtig! A Csepcesan Matyej félolet szántott el tavaly a földedből a Csepcesan Matyej, hiszen jól ösmerted . A feleséged is veri a nagyobbik gyereket, a tetőled valót .

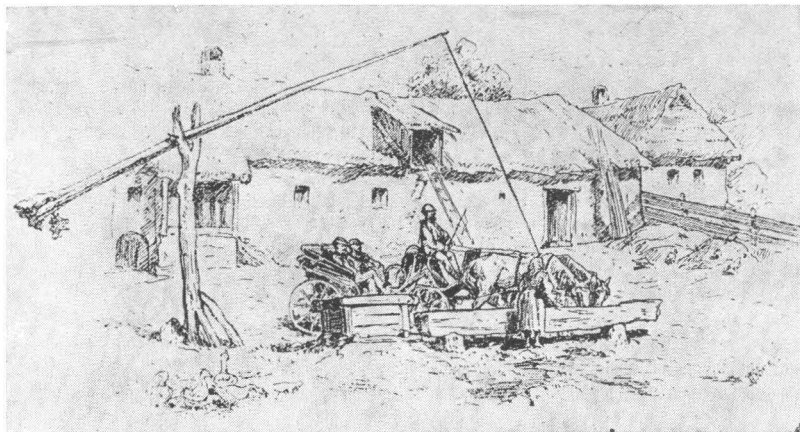
S aztán rendre elpanaszolják neki, mi minden történt azóta otthon . mi minden.

Anka a szoknya-galandból leszakít egy darabot s odaakasztja a kőre, a szép Hanka előkeresi a nagy kocsiiban a butykost, amelyben az útravaló ivóvizük van s végigönti vele a horpadozó dombot.

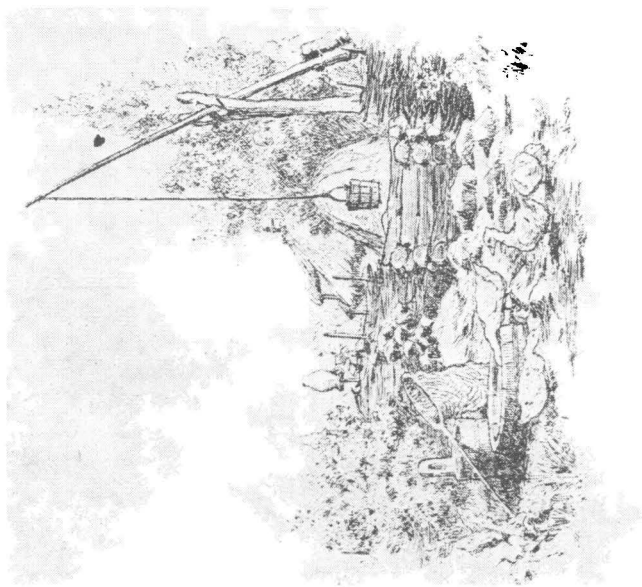
A barna palócföld szomjasan megissza, ami a repedéseken át be nem folyik hozzá s a haragos füvek elkezdének a szegény tót sírján vidáman mosolyogni.

A tót kocsi pedig gurul lassankint odább-odább, a híres Mikulás felé — hol a Csepcesan Mátyás egy félolet szántott el ennek a szegény néhai Gyurónak a földjéből.

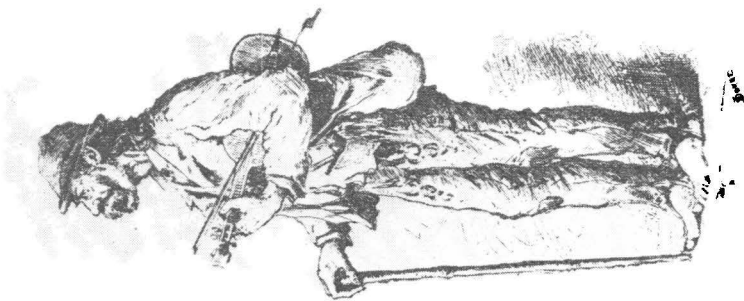
Hogy milyen gazember, mégis csak szörnyűség!

Utazás Palóccországban A szt.—katalini állás alatt
Dörre Tivadar rajza

Barkó úr halastava

Utazás Palócországban. (Dörre Tivadár rajza)

A Pakas

6. A csodálatos halastó

Útközben egy kis faluban ebédeltünk, úgy ahogy lehet. A gyomorhurutról ott nincs fogalma senkinek. A konyha csak vasgyomrokat ösmer. Sertéskaraj, bős sertés, sonka, sertés-kotlett, sertéspörkölt stb. Ha a széptehetségű Noé palócember lett volna, egyéb állatot hihetőleg nem vesz be a barkedőbe. S az milyen nagy fontosságú aktussá változott volna át a mai napokra! Meg lenne oldva vele a zsidó-kérdés: az ortodoxok nem tudnának mit enni.

A korcsmáros jó kinézésű magyar ember: valóságos szenvedélye a vendéglátás. Ha nincs fizető vendég az »ivó«-ban, hí magának ingyen vendéget. Mert azt mondja, hogy egész életén át részeg emberek között lévén, ezeket úgy megszokta, úgy eltanulta az észjárásukat, hogy a józan emberek iránt bizonyos ideges szánalmat érez s ezek olyan különöseknek, visszataszítóknak látszanak előtte, mintha viaszból volnának, nem is tud velök beszélni. A feleségétől is azért vált el, mert nem ivott. Egyszóval, hogy társasága legyen, minden este preparál magának néhány embert, akármibe kerül is.

Mialatt e foglalkozása folytán átszűrt életnézetei Barkó úr előadta, nagyon sajnálkozott, hogy az étlapja nem tetszik. Meg is tudakozta megütközve, milyen országból szakadtunk ide.

— Én magam erre a tájékra való volnék.

Őszülő fejét meg is csóválta s mélyen elgondolkozott.

— Hiszen, kérem, volna itt, volna ám itt tyúkhús is . . . meg is főztük az istenadtát, hanem biz az a szegény színt vallott.

Útitársam nem értette ezt a *palócillusztrációt* s már éppen rendelni akart a tyúkból, midőn megmagyaráztam neki, hogy a tyúk vörössé változott holtteste az a színvallás amellest, hogy nem röhög halállal mult ki.

— Ámbátor — mondá a leves után jóakarattal —, ha éppen, éppen. . .

Szórakozottan felvette tányérom mellől a késemet s elkezdé vele a körmeit vagdosni.

— Nini, mit csinál a késemmel, korcsmáros úr?

A legtermészetesebb hangon viszonzá:

— Rövidítem magamat. Ez a bolond köröm az, amelyik megdő magától, se öntözni nem kell, se megkapálni. Higgyék

meg, urak, hogy az egész teremtésből csak a köröm van kifundálva okosan . . . Becsületesemre mondom, hogy csak a köröm... De miről is beszéltünk csak? .

— Hogy bárha éppen, éppen. .

— Aha! Ha mondom éppenséggel olyan kákabélűek az urak, hiszen foghatok ám én halat is, ha szeretik.

— Halat? Bravó! És hol fogja itt a halat?

— Hol? A kertemben a halastóban.

— Hát az is van? — kiáltám csodálkozva.

— Már hogynem volna — mondá Barkó uram öntelten.

No, hanem erre aztán fel is ugrott az én piktorom egyszeribe, mert egyetlen alkalmat sem akart elmulasztani, ahol a természet szépségeiben gyönyörködhetett. Egy halastó a tündér Palócországban. Elő azzal a vázlatkönyvvel a kufferből!

— Minek az a könyvecske? — szölt Barkó úr kifelé indulva.

— Arra, hogy le akarom rajzolni.

— Mit? A halat?

— Dehogy! A halastavat.

— Hát idehozassam? — kérdé Barkó úr.

— Mit? A halat?

— Ej dehogy! A halastavat.

— De istenem, miféle halastó lehet az?

Hát az bizony olyan halastó volt, hogy Barkó uram beásott a porhanyós kerti földbe egy három akós hordócskát s abba beleeregetett tavasszal egy csomó hitvány halat, hadd gyarapodjanak, szaporodjanak ott, ha ráérnek, a szentlélek nevében.

S azok meg is nőttek ott unalmukban akkorákra, hogy — mint Barkó uram mondá — ma már az Atlanti-tengernek se derogálnának.

7. A Pakas

Leírtam már flóránkat, halastavunkat, erdeinket, hanem micsoda ez mind, a Pakas nélkül?

A Pakas, — a Gilagó-banda utolsó tagja.

Nagy firma ez — a múltból, nagy tradíciókkal. Gilagóék

muzsikáján rakta a nagyanyánk az első csárdást, meg az előkelő menüettet. Emellett nőttek fel, szegényedtek el apáink is. A vonó kiesett hébe-hóba az egyik vagy a másik moré kezéből, de a banda, az örökkévaló volt.

Oda volt nőve a tekintetes vármegyéhez, úgy, mint a hímes tulipán a ködmönhöz: együtt pusztulnak el.

A nemesség odalett, elzüllött. Gilagóék is elvesztek. A százados névből nincs ma már egyéb emlék, mint a Pakas.

De már az se tud muzsikálni. Öreg, reszket a keze. Háta meggörbült. Csak a szemeinek fénye maradt meg. Az utolsó fény azokból a régi időkből!

A kastélyok még ott állnak a palóc falvakban, hanem már nagyon kopottak. Némelyiknek a fedelén becsurog az eső is. Másokról ellenben levakarták a címereket.

A fényes nevek is megvannak még — de mit ér az, ha a névnapok nincsenek meg többé. Hej, pedig valamikor de sokat jövedelmeztek!

Talán a kalendárium változott meg? Talán a pap kereszteli el rosszul az embereket?

Vagy hogy mindig így volt — csak a vén Pakas álmodott valami bolondot valamikor? S most aztán a gyengülő eszével igaznak azt tartja.

Faluról falura kóborog, nem muzsikál már, hanem énekel. Nincsen valami különös jó hangja, de ha egyszer olyan a divat, hogy többet jövedelmez az ének, mint a nóta (többet a rossz hang, mint a jó hang) — aztán nem énekel ő valami trillás operákat, nem sok kell az ő mesterségéhez, csak a miatyánkot kell megnyújtani egy kicsit az ajtóküszöbökön ennyi az egész.

A muzikaszerető földi urak szétvesztek, odafordult hát ahhoz, aki még megmaradt — a mennyei úrhoz; azt mulattatja most olyan nótával, aminő annak tetszik — t. i. zsoltárokkal.

Hanem iszen rossz csere volt az! Nem dob ám az tízforintos bankót a zsoltárokért.

Igaz, hogy Pakas se őszinte híve. Nem tud a cigány jó koldus lenni: túlságosan komoly hivatal az neki.

Istentelenül csúnya históriába keveredett. Restellte is,

hogy ilyenkor láttam viszont a nótárius úrnál, ki igazságot tészzen fölötte.

Hát úgy volt az, hogy egy szegény özvegyasszonynál vagyron szállása: ahol a kocsiszímben húzza meg magát éjszákára az apró baromfiállatokkal — ha eső van. Ha pediglen eső nincs, akkor csak kívül marad a Szent Jánoska szobra alatt, mivelhogy a szobor éppen az özvegy Ráczné háza előtt áll vala. Jó hely az ott, egész komótusan segíthet onnan éjjel a kutyának, vigyázni az özvegy háztájára. Mert olyan segéd-kutyaféle ő éjjel a Ráczné asszonyom portáján, amiért sokszor kijut neki egy kis meleg étel is kivált mióta a kutya beteges, s tulajdonképpen ő volt helyette előléptetve a helyére.

Hanem a múlt heti esőzések alkalmával ott bent hált, hogy, hogy nem, egy szép reggelen azon vette magát észre Ráczné asszonyom, hogy egy köcsög finom tejféle oda van. Éppen köpülni akart délutánra.

Hová lett, háová lett, keresi mindenki . hát uramfia, egyszer csak észreveszik a falubeliek, hogy Szent Jánosnak tejföls a szája.

A bizony, csoda esett. . . A Szent Jánoska megette a Ráczné tejfölet. Vájjék egészségére szegénykének.

Tele lett a falu a nagy hírrel. Vén asszonyok oda zaráncokolának a torkos szoborhoz s unisono konstatálták, hogy hiszen megéhezhett már, kilencven esztendő óta.

Ebben azután az ájtatos Ráczné asszonyom is megnyugodott, kivált, midőn este előkerült a Pakas és elbeszélte, hogy ő maga is hallotta múlt éjszaka, milyen jóízűen csamcsogott Szent Jánoska.

Csak a nótárius uram fogta fel a dolgot másképpen s a szegény vén Pakast gyanúsította a tejföldologgal.

S ki tudja, még talán ki is sült volna valami a kemény firtatásra, ha szerencsére oda nem vetődünk s el nem kérem Pakast modellnek Dörre számára.

Ideadta. Lekaptuk a vázlatkönyvbé s oda rajzoltunk egy képzeletbeli hegedűt is a hóna alá.

Megnézte a vén koldus s mosolygott.

— Ez az igazi Pakas — mondá, piszkos ujjaival oda bökkve —, én csak az árnyéka vagyok.

Éppen az esti harangot kondították meg. Ösztönszerűleg

lekapta a kalapot, hivatalos állásából kifolyólag, de észrevettem, hogy rászedi az Ūristent, mert imádság helyett ezt motyogta:

»Az az igazi Pakas! . . . Az, ha mondom. . .«

A TŐZSDÉN

Ámor már sokáig csintalankodott!

Minden istenek kimentek a divatból, nem sokat hederítettek rájuk az emberek, csak Ámor maradt, a kedves Ámor a mézbe mártott nyilával. Nagyon derék kis isten ő. Hurrá! Kis Ámor! Te voltál a legnagyobb!

Voltál? Bizony! Láttad-e azt a jó húsban levő kis gyereket, mely úgy néz ki, mintha ikertestvéred lenne, de tudom, nem is rokonod, aki a levegőbe emeli az egyik lábát s maga is ott látszik függni röpdülő pozitúrába helyezve kövér kezeit és lábacskaít.

Mert ez bizony a Merkur gyerek, aki szörnyen kiütött téged a nyeregből! Most már igazán egy az isten s annak neve: Merkur. Szervusz, kis Merkur!

Rózsaszin levélpapírokra rajzolták Ámort, mézeskalácsos szíveken grasszált, igazi szívekre lövöldözött, szerelmeseknek jelvénye volt. Merkur több, Merkur paloták homlokzatán tündöklük aranyos színben; ifjak, vénék, kicsinyek, nagyok mind őhozzá imádkoznak. S Ámor is utána biceg, Ámor sem önálló már.

Valahányszor elmegyek a börze-épület előtt, mindig meg-nézem az új üdvözítőt a szögletek tornyocskáin, akiben a zsidók is, keresztények is hisznek. Én ugyan még sohasem fordultam hozzá, hanem respektussal én is viseltem iránta.

Valóságos beláthatatlan misztérium előttem a börze. Titkait nem ismerem, s nem is fogom ismerni sohasem. Mindent meg lehet tanulni, de a börziáner nascitur.

Hallom a bódító hangzavart, ha arra megyek, az »Ich nehme, ich gebe«-t, látom a sajtászerű arcokat, amelyek igen csinosak a Munkácsy képén, itt azonban a kapzsiság és a szenvedélyek százalakú kinyomata riasztja el őket.

Vajon mi lehet a rostélyokon túl? Mikor szólal meg az idegreszkettető csengettyűhang — mely őnekik lélekharang? Elgondolkozom: micsoda szenvedély lehet az, mely a regényekből ösmert örületes játékra ingerli őket? Hát nem elég jó már ezeknek a *ferbli*? . Mikor én nem ösmerek a világon valami tökéletesebbet ennél!

Egypárszor megmagyaráztattam magamnak, mi a börze, s azóta még kevesebbet tudok felőle. Anélkül halok már én meg.

Hanem néha, ha akarom, ha nem, mégis tanúja vagyok a Merkur-udvar cselédei között egy-egy polgári elmével is megérthető jelenetnek.

Ilyenbe ütköztem bele tegnap is a börzeépület előtt. Egy papírügynök találkozott egy gabonaügynökkel.

— Régen láttalak, Móric! — mondá a gabonaügynök a papírügynöknek; hadarva, mert ezek az emberek teljes életükben sietnek, még beszélni is sietnek.

— Elég nem szép tőled — szól az savanyú képet vágva s siralmasan csörgetve meg zsebében a rézpénzeit —, hogy már egy félév óta semmit sem kerestem tőled. Öt apró gyermekem van, Henrik. . . Öt apró gyerek és az asszony. . .

— Eredj! — mondá a gabonaügynök. — Elhagytalak! Nincs veled szerencsém! Még eddig mindig vesztettem rajtad!

A hangja szemrehányó volt, mint az indusoké, kik a házi bálványokat illetik panaszos szavakkal.

A párbeszéd elég érdekes volt arra, hogy megállásra bírjon. Meghúzódtam a kapu alatt.

— Isten áldjon meg! — szóló aztán Henrik úr a csarnoknak tartva.

— Hát igazán nem bízol meg semmivel. Majd megbánod . megbánod.

Henrik visszafordult e szavakra.

— Ej, lássuk hát. Mit javasolsz nekem? Hadd hallom.

A papírügynök megsimogatta fekete körszakállát, s az ég felé emelte szemeit nagy ájtatosan.

— Adj el azonnal száz hitelrészvényt! — indítványozá Móric.

— Andungod ez?

— Olyan tökéletes andung, mint a köszvény! A tagjaimat tördeli.

Henrik elgondolkozott s azután élénken kiáltá rá:

— Vedd ki a zsebedből az aprópénzedet s olvasd össze, pár-e vagy unpár?

— Unpár! — mondja a papírügynök.

— Nos, akkor eredj, siess be a börzére s végy nekem azonnal száz hitelrészvényt.

Móric szánakozólag csóválta fejét, hogy minek rohan erőszakosan a veszedelembé, hanem azért természetesen sietett eleget tenni a megbízásnak.

S másnap megvigyáztam, csakugyan fölment a hitelrészvények ára. Amiből az következik, hogy a peches ügynökökkel is lehet nyerni a börzén. Az egészből pedig az a tanulság vonandó le, hogy nem is olyan nagyon nehéz tudomány ez: ennél ugyan sokkal komplikáltabb, igaz, hogy jobb is — a fertli.

PETŐFI SÁNDOR

Meg kellett kerülnie harminchárom esztendő óta az egész világot, míg ide juthatott a Dunaparra. Megjött, itt áll most. Nem kell már kérdezősködnünk, hol esett el — elég jó tudunk, hogy felemelték.

S míg idáig ért, amerre járt, diadalútban, magával vitte nemzetét. Vele voltunk, ha nem tudtuk is, s velünk van itt, habár ott is maradt.

Nézzük meg őt, hogy néz ki éreből. Milyen ő itt, hol mozdatlan és hideg. Ha az ő szívét tették volna be, izzó lenne a vas s megolvadna. Így most szilárd ez a szobor s megmarad egy darabig, mert szobrot csak ideiglenest kaphatott. Az idők végtelen útján minden csak egy rövid ideig tarthat őmellelte.

El van borítva koszorúkkal. Virágaink legjavát neki vittük, amit a nyár hozott. Nem annyi még, amennyit érdemelne. De hát termett-e annyi? Nyarat évente csak egyet ad az isten. Petőfit egyet ezer évre adott.

Nemzeti ez az ünnep, szebb sohase volt még. A parlament koszorúja ott függ a szobron. Eljöttek a megyék is. Ország s

megyék koszorújában benne van hódolata minden magyarnak, s mégis dicsőítik sokan azon kívül is.

Ha száz lelkünk volna, mindenikkel külön szeretnők.

Eljött Félegyháza is. Megnézi, amint lehull nagy szülöttjéről a lepel. Milyen viszonttalálkozás ez!

És ott fog állni ő is, a másik, az eleven, de nem a *kisebb*. Beszédet mond: őszinte lesz abban, amit mond, de hát amit elhallgat, amit tán nem is gondol, de amit érez.

Ki érti azt meg? Pedig azt kellene megérteni. Az volna az ünnep *másik fele*.

Ki érti meg? Hát nem beszél elég világosan ez a szobor? A koszorúk nehéz selyemszalagjaikkal nem mondják meg nektek, hogy egy vagyon van ráaggatva Petőfire? Arra a Petőfire, aki most ott áll a hideg kövön s nem kér ott enni, nincsen szüksége semmire — még elismerésekre sem. A szomszjas föld csak azt az esőt issza be mohón, amely elsőnek esik. Idegen népek hódoltak meg múzsájának, s ti csak akkor veszitek le már a kalapotokat, mikor őket látjátok meghajolva. Hálások vagytok-e vagy inkább hiúk? Dicsőséget adtok-e vagy részt kértek belőle? Mi az igaz?

Hogy csontfoga van az embernek, azt bölcsen rendelék az istenek, mert ha vas lenne, már rég a rozsdá ette volna meg.

Hát most már itt van ő vasból, s nincs semmilyen foga.

Zászlók lobognak szobra körül, díszküldöttségek jöttek mindenünnen; itt van a regényes felföld, itt a tündéri róna, s csüggnék a dicsőség jelvényei a szobráról, mint a gyümölcs a fán. Nem kíméltek semmi költséget, hogy megtiszteljék, versenyeztek megyék, városok. Idegen ország királyasszonya üdvözlétét küldi a nagy szellemnek. Azok is *fölfele* nyújtják már a kezüket hozzá, akik a trónon ülnek. Pedig csak a kunyhóknak énekelt ő.

Kár, hogy már ősz van, és elmentek kedvenc madarai, a gólyák, akiket ő szeretett, és csak az emberek vannak itt, akik míg élt, nem eléggé szerették.

Ki érti meg, amit elhallgat az a másik? Hiszen elmondta egynehányszor egyebütt. Mindenki meghallgatta, de senki meg nem figyelte.

Elmondta, hogy ne fordítsuk meg a világrendet. A rögök a sírokra valók, s mi élő nagyjaink útjára hajigáljuk azokat,

hogy a rózsákat sírjaikra ültessük aztán. Vagy mindenáron a rögökben kell teremniök a virágoknak?

Hányszor hangzott fel a szemrehányás, hogy a magyar szépirodalom hanyatlóban van, hogy a nemzetet megszállta a közöny, hogy nem pártolja, nem segít fejleszteni, gyarapítani szellemi vagyónukat.

És ez mind igaz. . . igaz az utolsó szóig.

Minek jöttetek hát ide ünnepélyt tartani?

Petőfinek? Ne ámítsátok magatokat; Petőfihez nem ez a méltó ünnep.

Ti nem az örökséget becsületek meg, amit hagyott. Ti csak tort ültök, lakomát esaptok, mert az nektek jólesik.

Hanem iszen érdekes is lenne, amint ott ültök a dús asztal körül a tízforintos lakománál, habzó kehellyel éltetve az ő szellemét, ha egyszerre feltáruna a szárnyasajtó, s belépne rajta egy idegen, akinek nincsen ebéd-bárcája, de meg jó ruhája se, fáradt, öreg utas, porral lepetten s azt mondaná:

»Hát itt vagyok, Petőfi Sándor. Megjöttem Szibériából. Ugyan, ugyan ne csináljatok belőlem maskarát azon a bálványképen, azzal a tömérdek drága selyempántlikával és koszorúval. Akasszatok inkább egy ócska tarisznyát a nyakamba. Az az igaz!«

A SZABADSZÁLLÁSI EMBER A PETŐFI-SZOBORNÁL

Öreg, görnyedt hátú ember nézegette a koszorúkkal borított szobrot délután, midőn már lezajlottak az ünnepélyességek. Általában egész estig valóságos búcsújáró helye volt a közönségnek. Nagy néptömegek gyönyörködtek azon impozáns, igazi tündéri látványban, melyet a tömérdek fényes koszorú nyújtott a szobor lábánál.

Elandalodtak rajtuk: a tömérdek dicsőségen, melyet »a jó öreg kocsmáros« fia szerzett. »Mégis csak van gondviseles — mondák az egyszerű emberek —, igazaknak az ő jutalma.«

Betűzgették a koszorúk feliratát.

A román királynőé áll a legfelül. Vajon merre van a képviselőházé? Hej, csak mégis derék asszony lehet az a román királynő. Áldja meg az isten jártában-keltében.

Némelyek Budára tekingettek. Van-e ugyan zászló a királyi-váron? Talán már levették. vagy talán nem is volt...

A szobor háta mögött volt egy piciny szép koszorú, lantot ábrázoló: ibolyákból volt a lant fája csinálva, szalagja félig behajlott s csak ennyit lehetett elolvasni, *és Stefánia.*

Vajon mi lehet előtte? Mi lehetne más, mint: Rudolf. Ezt hitték legtöbben.

Bántotta őket a kíváncsiság, de melegítette is a hit.

Egy pajkos fiatal mesterlegény bemászott a sorompón, mikor a rendőr oda nem nézett, s a begyűrt szalagot kisimította. Az volt biz azon:

»Wohl Janka és Stephanie.« Ők küldték azt a szép lantos koszorút.

A szabadszállási parasztembert mind nem érdekelték az ilyen apróságok. Ő a »Sándor gyerek« arcát nézegette. Mert pajtása volt neki a Sándor. Együtt jártak az elemi iskolába. Azonfelül még druszák is, mivelhogy Szabó Sándornak hívják őkigyelmét.

Szóba eredtem vele:

— Hát jól van-e találva?

— Meg van az cselekedve, uram, derekasan — mondá, büszkeséggel legeltetve a szemét rajta. — Hej, de sokért nem adom, hogy megéltem!

— Hát persze, ismerte kelmed?

— Komája volt apám az apjának.

Megint csak nézegette elülről-hátulról a Sándort, s végre így szólt fejcsóválva:

— Együtt jártunk az iskolába. Mindég én tudtam jobban a leckémet. Mégis őbelőle lett nagyobb ember. Hát nem furcsa dolog ez a világon?

— Talán bizony irigyli, bácsi?

— Nem én, nem biz én. mivelhogy hát mégis csak mitőlünk való ember ő. Én voltam a kortese a követválasztáskor. amikor kikergették.

— Cudarság, ugye?

— Hajszen ki tudhatta azt akkor? Én kísértem ki a városból. Azóta se láttam szegényt egész a mai napig. Nem öregedett az, uram, annyit se, mint a körmöm!

EGY ELKÉSETT KOSZORÚ

Ma érkezett meg a Munkácsy Mihály koszorúja. A postai rendetlenségek okozták, hogy ott nem lehetett vasárnap a Petőfi-szobron. De ott volt in effigie. A Munkácsy levele megelőzte hat nappal s abban már jelezve volt.

A koszorú orgonafáéhoz hasonló zöld levelekből áll, melyek aranyfüsttel vannak beárnyalva.

Hosszú nemzetiszínű habos nehéz selyemszalag fut le róla e felirattal: »Munkácsy — Petőfinek.«

A nagy, a nagynak.

A ma reggel érkezett gyönyörű koszorú a tornacsarnokba vitetett, s ott Pulszky Ferenc ma délelőtt azok közé választá, melyek még ma át fognak onnan vitetni a Nemzeti Múzeumba, hogy a nagy irodalmi diadalünnep emlékéül megőriztessenek.

Ezek között van a képviselőház, Budapest és a román királyné koszorúja s még néhány, legnagyobb részben olyanok, amik hímezve vannak, mert a hímzés tovább tart, mint a betűk.

A tornacsarnok tisztviselői közül valamelyik rámutatott tréfásan »a szerajevói magyar zsidók« koszorújára s kérdi Pulszkytól.

— Hát ezt nem viteti el, méltóságos uram?

— Mond ön valamit? — jegyzi meg Pulszky. — De mégse viszem el. Mert megtámadnának a zsidók, hogy »ritkaságnak« deklarálom a koszorújukat.

Ezért nem jutott a szerajevói magyar zsidók koszorúja a múzeumba, pedig érdekes adat lenne, hogy, mikor Magyarországon sem hittek lenni magyar zsidókat, ugyanakkor még Szerajevóban is valának.

Különben félre a tréfával. Még csak azt tartom megemléltendőnek a Munkácsy koszorújáról írva, nem volna-e illendő és kegyeletes, ha az elkésett koszorút rátennék a Petőfi szob-

rára legalább egy napig, hogy a közönség ott láthassa s hogy valóban eljusson oda, ahova szánva volt.

Megérdemli ezt a küldő is — a címzett is.

A STOMFAY-CSALÁD

(Színmű 3 felv. Írta Csiky Gergely. Először adatott a Nemzeti Színházban okt. 20-án.)

Csiky Gergely egyetlen produktív színműírónk. Egyetlen és mindekkoráig jobb mindazoknál, kik nagynéha egy-egy darabot elindítanak a közönség elé. S mégis valóságos sport »ráutazni« (hogy Kapucineria házi nyelvét használjam) a sajtóban, hol az úgynevezett kritikusok, a színházi referensek egy része abban hivalkodik, miképp találjon minél több hibát s miképp »pogonyítsanak« agyon (ez is a házi nyelvből) egy érdemes művet. Mert nagy erényesség vagyon abban, hogy minél hosszabb referátát adjanak be a szerkesztőnek, hát még abban, hogy minél élesebb szemmel és vékonyabb boncoló késsel ékeskedőknek tartassanak; a férfias bátorságnak is az lévően jele, ha valaki minél nagyobbat mer ütni s pedig minél hatalmasabb emberen.

Az ismeretlen nevű szerzők fércelményeit persze nem kell levágni, mert ez Kapucineriában egyáltalában nem tartatik virtuscselekedetnek, hanem jeles író jeles művének menni neki, ez Kapucineriában nagy dicsőség. Ami nagyon rossz, azt magától is észreveszi a közönség, hanem ami nagyon jó — arról már meg kell magyarázni, miért rossz.

Ezek az urak, mikor végighallgatnak egy darabot, behunyják a szemeket, órákig töprenkednek s köszörülük eszükét a hibák keresésében. Mert nemcsak a darab minőségéről van itt szó, ez csak másodrendű dolog, hanem tulajdonképpen egymás között folyik a verseny, hogy ki tud nagyobbat mondani s ki tudja ügyesebben szétszedni. Ez nekik olyan mulatságos dolog, mintha preferánszoznának egymással, hogy melyik csinál több ütést a maga kártyájával.

Hanem persze az a szerencse, hogy »hozom«-ra megy az egész. Az ő megjegyzéseik, argumentumaik csupán »spiel-

mark«-ok, amelyek csak köztük járnak, s a publikum éppen nem fogadja el készpénznek.

Jókai Mórról már húsz év óta írják, hogy nem tud regényt írni, de csak mégis megmaradt Jókai Mór. Nos, hát Csiky Gergely is mindig csak Csiky Gergely. Darabjainak bármilyen sűrűn következnek is, első előadása mindig esemény, színházba jutni protekció, végignézni csemegezés.

A Stomfay-család egy nagyzó család Felsőmagyarországon (ahonnan már elhozta nekünk szerző a pompás Poprádi urat).

A rokonok egész légiója, tarkábbnál tarkább alakok jönnek Budapestre, midőn a gazdag Stomfay Ákos képviselő haldoklik. A rokonok tarkábbnál tarkább alakok, kik egyszerű megjelenésükkel is hatnak már, mert egészen törülmetszettek.

A Stomfay-család szegénye, gazdagja, nagyra van a Stomfay vérrel, még a szegény Stomfay Kázmér (Vizvári) is, ki azonnal leköszön adóvégrehajtói hivataláról, mihelyt Ákos halálában az örökség reménye felcsillog. Legbüszkébb azonban a familia a család bárónéjára, Bertára (Molnárné), kit Héthársy báró vett nőül s ki a haldokló Ákos testvére. A báróné a legokosabb ember a familiában, mint ahogy ő maga is mondja, s egyszerűs mind a színművek szokásos jó szelleme, ki rendesen minden lében kanál, s mindent okosra, jóra igazít.

Míg a doktorok (nagyon jó alak köztük Ujházi) kimondják, hogy a gazdag Stomfay Ákos menthetlenül odavan, s míg a rokonok krokodilus-könnyekkel siránkoznak a haldokló fölött, addig a báróné ráveszi Stomfay Ákost nehezen és meglehetősen lélektanilag törve össze gőgjét, hogy Keresztes Ágnest (kissé gyengén személyesítette Felekiné), kitől Stomfaynak törvénytelen leánya van, vegye nőül az utolsó órában s ezáltal törvényesítse leányát.

Míg ezeket főzi a báróné, a rokonokat be nem eresztve, azok azon hitben vannak, hogy végrendelet készül, s midőn pláne a papot is látják bemenni a beteghez, a végóra közeledtét várják.

A báróné kis vártatva kilép:

- Megtörtént! — mondja.
- Meghalt? — kérdik tompán.
- Dehogy! Megházasodott.

Eddig az első felvonás.

Az ember azt hinné, hogy tovább már folytatni sem lehet a darabot. Egy kis életkép végződött be, teli szelíd mosolyra fakasztó ötletekkel, s szívesen csatlakozik azokhoz, akik háromszor hívják ki a szerzőt zajos tapsokkal.

Az első felvonásból egy szálát hoz át a szerző a másodikba, s arra épít egy ezzel szerves összefüggésben álló új darabot, bámulatos ügyességgel hozva át összes alakjait, mégpedig úgy, hogy habár tulajdonképpen sokszor fölöslegesek is, sohasem látszanak azoknak.

Az első felvonásban ugyanis a Stomfayak egyik sógorának, Lipóczy kataszteri igazgatónak (kit látható kedvteléssel nézett egy alsó páholyból Szapáry Gyula) fia, Barnabás (Halmi) a gőgös és jómódú özvegy Stomfayné Vilmos fiával (Nádayval) jövén, megösmékednek útközben Stomfay Ákos még akkor törvénytelen leányával Margittal (Csillag Teréz) anélkül, hogy tudnák, ki. Egy vonaton utaztak Pestre, mivel a báróné a leányt és anyját szintén elhozatta. Az úton Barnabás beleszeret a leányba s hebehurgyán azonnal megkéri, a leány azonban a méltóságteljes Vilmost szereti meg. Vilmos azonban fumigálja az alsórendű leány szerelmét. A viszonyok változtával, a léha, üresszívú Vilmos is változik s a leányt hajlandó elvenni, de az anyát szégyenli, s ebből támad a két felvonásra való bonyodalom. Azt kívánja Stomfay Ákostól, váljon el nejétől előbb.

Az anya megtudja, hogy leánya boldogságának ő áll útjában s elhagyja a házat örökre.

A leány azonban értesül Vilmos szívtelenségéről, megutálja s anyját követeli. A jó bárónő megint helyreigazít mindent, s Margit, a jószívű bohó Barnabásé lesz, a harmadik felvonásban, — ki hiába kérte meg őt azelőtt egy gyönyörűen írt meseteri jelenetben, mely a darab fénypontja. Igaz, az is sokat tesz, hogy a Halmi kezében volt.

Az idő előhaladottsága és térszűke miatt szinte lehetetlen ma a darabról részletesebb véleményt mondani. Csak a legteljesebb siker konstatálására szorítkozunk. A közönség folyamatosan derültséggel kísérte az élénkebb helyeket, az érzékenyebbeket pedig megkönnyezte, a szereplőket nyílt jelenetekben is tapsolta s szerzőt zajosan hította ki minden felvonás után. A

darabnak kétségkívül vannak egyes kisebb hiányai; némely jelenet nagyon is el van nyújtva, némely alak túlerősen karikírozva, de egészben véve a mai siker a »Proletárok« fényes sikere mellé helyezhető. Halmi, Náday és Feleki kitűnően játszottak. Az eredménydús estének érdeméből az oroszlanrész azonban mégis a Csillag Terézé, ki a harmadik felvonás szép végső jelenetét hatásosan emelte érvényre.

CSIKY ESTÉJE

(Csevegés)

Ha most úgy feltámadnának azok, akik a Nemzeti Színházat alapították, nagyot csodálkoznának, tudom, hogy most nem nevezzük lelkes honleánynak, sem pedig nagyérdemű pártfogónak azt, aki elvetődik a magyar játékszínbe, midőn hazai (mint Zbóray Zénó mondaná: doma robiensis) darabot játszanak, — hanem megfordítva, szerencse gyereke az, akinek hely jut, ha másutt nem, legalább a muzsikások közt.

Nemcsak színházlátogatók vannak már, hanem színházgourmandok is, kik fel tudják fogni, hogy micsoda kapitális élvezet először látni meg a darabot. Mert ez a szűz-előadás. A többi mind bliktri. A frissesség hímporát, zománcát az első publikum szívja be s azonfelül részt vesz a véleménycsinálásban is. A darab következő publikumai szájalomra méltó páriák, mert ezek elől már le van szedve a tejföl — ezek ugyan jobb, minden ízében átszűrt és ízletesebb alakban kapják az ételt, csakhogy mit ér, ha már meg van hülve. A szakács is megkapta a jutalmát. A dicséretet vagy az ócsárlások elhangzottak. Semmi különös nem történhetik többé. A darab öreggés lesz, átadatik a közönséges publikumnak, aki hűségesen átveszi, mint a megalkotott véleményt a darabbal együtt, olyanformán, mint a kronométer órákkal a jótállást, hogy ennyi s ennyi ideig el nem romlanak.

A közönség roppantul el van kényeztetve a francia modern darabok legjavával, mert nemzeti intézetünk valóságos fiókja a francia jelesebb drámaíróknak. Csak Csiky hoz néha

egy kis hazai levegőt a magyar színpadra. S ez olyan üde és olyan szokatlan előttünk, hogy teljesen pótolja a művészi rafinériáig vitt szerkezeti tökélyt és kerekdedséget, melyet a francia drámákban megszoktunk — melyet utolérni nehéz lenne.

A Csiky premiereket már annyira megszoktuk, mint a sátoros ünnepeket a naptárban. Az ember belép s mind ott találja régi ismerőseit, ugyanazok az arcok köröskörül. Ezek látták a »Proletárok«-at. Ezek tapsolták meg a »Cifra nyomorúság«-ot, a »Kaviár«-t. Együtt élnek az íróval, követik nyomról nyomra. Olyanok mint a keresztyszülők, a komák és sógorok, kik a hetedik csemete keresztelőjén is tudják és visszaemlékeznek, mikor még az első csemete pólyáiba kapaszkodtak. S utoljára már azt hiszik, hogy nekik is valami részük van ezekben a darabokban, s ha ember alakban járnának azok, Mukányit »kedves bátyám«-nak szólítanák, s a többieket is, kit »öcsém«-nek, kit »húgocskám«-nak.

Nem kritizálni jönnek az újszülöthöz, hanem csak azért, hogy ott legyenek, részint mert már megszokták, no, meg a többi gyerekek végett. Megelégedett arccal jönnek előre; a kíváncsiság már csak mellékes, hogy fiú lesz-e vagy leány, akármi lesz, gyarapodás lesz, hiszen elvégre is, a többiek képére fog ütni. arra nem is gondolnak, hogy torzszülött lehessen.

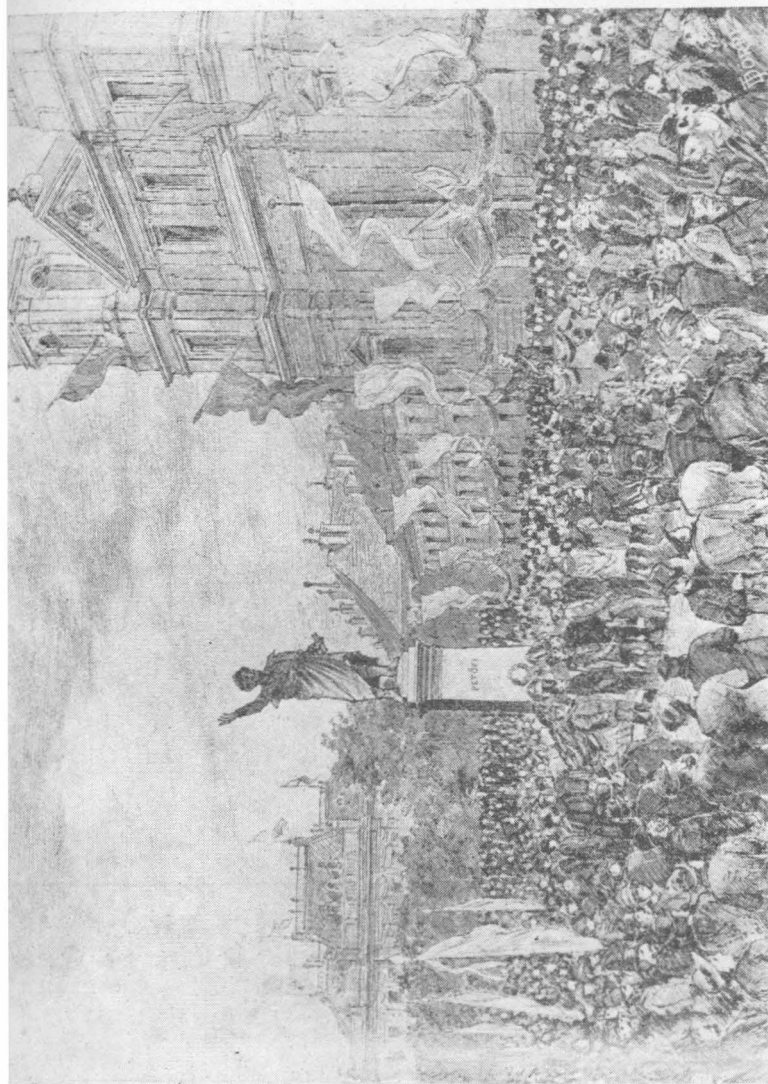
Csak imitt-amott sötétlik egy-egy kritikus zordon ábrázata, ki fontos mivoltának tudatában kevélyen terpeszkedik el a tölgyfa-székekben, mintha a berlini kongresszus határozatai fölött volna hivatva dönten. Odabámulj most, Európa! Ott ül ő, a hatalmas. Ő fogja megmondani, életképes-e a darab vagy nem? Persze körülbelül olyanformán, mint Ujházi doktor a darabban, midőn kimondja a szentenciát, hogy Stomfay Ákos meg fog halni, élete menthetetlen.

Stomfay Ákos nem hal meg, hanem megházasodik, de a doktor hisz a saját sarlatán tudakosságában, s midőn egészségesen látja is, így kiált fel:

— Ez lehetetlen! A tudomány nem csalhat.

A tudományt kiültetik ezek az urak a szemöldökeik közé s éppen csak e felhős homlokok akadályozzák, hogy egész familiáris színezete legyen a premiéreknak.

Petőfi szobrának leleplezése (Dörre Tivadar rajza)

Hermola F.

Spesh.

P. Markus Emilia

Zajgás, zszibongás támad a felvonások után, a tapsok megszüntével. Ismerősök a hatodik padba átkiáltják véleményüket. Írómesteremberek összeröffenek a bejáratokon s csoportokká verődve, mérlegelik a mű jelentőségét. A serpenyők nehézkesen mozdulnak, majd sebesen ingadoznak jobbra-balra. Egy új alak jön, egy új ötlet reppen el s mint hús léghuzam megcsapják a serpenyő-ingát. . .

Az egyik padban egy szép leány kiveszi zsebkendőjét s megtörüli könnyeit. .

A pénzügyminiszter meglátja a »kataszteri igazgatót« az egyik páholyban s elkomolyodik. Ráismer a saját alkotására.

Egy gyerek tátott szájjal nézi az anyja öléből a csodálatos történetet. Az anyjának váltig figyelmeztetnie kell halkan: »Te bolond, hiszen nem igaz!«

Egy önkéntelenül kiszaladt röhej a karzatról, egy frapáns meglepetést eláruló »ah!« felkiáltás, mindezek azok a színek, melyekből végre megalakul a közvélemény.

Az alakok jönnek, mennek, beszélnek a színpadon, a történet tovább szövődik, de mi már nem gondolkozunk fölötte kritikailag, a serpenyő nem mozog. Amit az emberek tesznek, mondanak, nekik tulajdonítjuk egyenkint, nem kutatjuk, mondhatnának-e egyebet is, azt hisszük, magától folyik minden: — eszünkbe sem jut, hogy Csiky is van a világon.

S mikor őt nem érezzük már, akkor uralkodik ő rajtunk igazán.

ARANY JÁNOS MEGHALT

A nemzet legnagyobb költője halva fekszik. Konduljanak meg a gyászharangok mindenfelé! . . Építések fel, ácsok, a ravatalokat minden házban. Mert minden házban halott van. . .

Erdők zúgása zokogó legyen, folyamok áradjanak meg könnyeinktől. Hulljatok le, sebesen sárguló falevelek, legyetek puha vánkosai odalenn. Állj meg, idő, kivel mégysz tovább? Csipkebokrok piros bogyoit taposd le. Legyen az egész ország

szürke és fekete. Gyülekezettek felhők mindenünnen, itt van a nagy gyász, ide boruljatok fölénk, halotti pompának!

Meghalt Arany! Együtt haldokolt a természettel, melyet annyira szeretett s mely őt kísérni fogja. Meghalt ma vasárnapon, mikor éppen délre harangoztak. Ez a pihenő nap, s ezt választotta ki, hogy elmenjen örökre megpihenni.

Micsoda két vasárnap ez így egymásután! Mikor letépdeltük ma egy hete virágainkat, tudtuk-e, hihettük-e, hogy meg kell hagyni az egyik felét, a *másiknak* a koporsójára?

Vagy csakugyan érezni, óhajtani tud az a szobor, s viszsza kívánta őt *innen*, őt »lelke barátját« s azt mondta neki: Látod én már itt állok egészségesen; gyere te is. Szorít ez a sok borostyán magamat, most is meg akarnám osztani veled. Jó itt nagyon. Nem fáj semmim. *S nem kell már semmi.*

A nagy megfogadta szavát a nagynak. A holt költő, aki már elvitte mindenkijét, de itthagya mindenét, eljött az élő költőért is, s az vele ment. Mikor borogatást akartak tenni ápolói a kezére délben, nyugodtan mondta: *Nem kell már semmi.*

És igazán nem kell már neki sem semmi. Ott fekszik hidegen mozdulatlanul, ami törékeny sár volt belőle, — ami arany volt, az megmaradt; nagy lelke műveiben, nemes egyszerűségé emlékében, kristálytisztja jelleme örök példának.

Mint ember sokban hasonlított Deák Ferenchez. — Mint-ha egy ércből lennének öntve: Deák az egyik, Arany az érem másik felén. Az volt az egyik az irodalomban, ami a másik a politikában. A legnemesebb polgári erények mintaképe egyszerűsmind; a »két utolsó római«. »Félistenek« voltak — de megmaradtak *egész embereknek* is.

S éppen azért nagy a mi veszteségünk, mivel az embert kell siratnunk — hiszen a költő ezer évig fog élni —, de e tündöklő alak, ki már szobor volt, míg élt, itt a törpék, a haszonlesők, irigyek, elvtagadók és szolgálalkúek között, kidőlt innen, s nincsen hová tekinteni többé. nincsen hová meglátni *embervoltunk méltóságát.*

A nemzeti kriptá ajtói újra csikorognak. . . Nem érnek rá megrozsdásodni sohasem. Oh jaj, idő, miért szülted őket, a nagyokat, oly sűrűn egykor, ha megtagadod folytatásaikat s ha olyan sűrűn ismét elszeded? Játékot íztél ezzel az országgal.

De vége van! A címerpajzsot már-már föl lehet fordítani. Még tán egy üres hely. . . s aztán jöhet a rozsdá kriptakilincsre, magyarok szíveire.

Nem lesz már nekünk kit siratni s nem lesz már miért a szívnek fájni ezután. Megmérhetetlen nagy üresség, mit a koporsó úgy megsziporít, mivé teszi ezt a mi otthonunkat!

Egy ház, amelyből hurcolkodnak, kietlen lakálytalan, hát még egy ország?

Lengesd, szél, a fekete lobogókat és süvíts! Halotti fáklyák, táncoltassátok rémes fényeteket! Legyen ez a nap a legszomorúbb. Fagyjon meg minden öröm, minden mosoly. De te, hazai föld, amelybe tesszük, légy a szívtől sokkal melegebb.

Érezze az egész természet, hogy Arany meghalt. Erdők támadjanak szomorú bodzából. Boróka-bokrok, szőjék be a hegyeket. Feketén nyíljanak a kerti virágok.

Vagy minden csak a régiben lesz ezután is? A koporsójára rakott borostyánlevelek helyett újak nőnek, az égő fáklyák kialusznak, a gyászlobogókat leveszik s amint időközben kihajtanak, azután is egyre hullatja majd leveleit a nemzet vén fája. . .

Hullathatja már. *Egy egész koronája le van törve.*

ARANY A RAVATALON

Mesékben olvasható: hogy a vándor megy, mendégél s egyszer csak megérkezik egy fekete városba, ahol gyász-posztóval van minden bevonva. Csendes a város, mintha ki volna halva, léptei visszhangot keltve kísértetiesen kopognak a kövezeten...

A vándor rendesen megkérdi a mesékben: mi az oka, hogy a város gyászba van borítva?

Az az oka, mert az öreg királyt elnyelte egy hétfejű sárkány.

Ide is gyászra jön, aki megérkezik; de egy kicsit megfordítva van a sorja.

Itt a fekete várost is elnyelte egy hétfejű sárkány: az *apátia*.

Hát ez a magyar főváros? Hát látszik ezen, hogy a nemzet legnagyobb alakja a ravatalon fekszik?

Alig mutatja egy-két külsőség. Még a középületeken sincs mindenütt gyász-jelvény. Ez volna a nemzetnek szíve?

Ej, lehetetlen, hogy ilyen szíve legyen!

Nem a hatóságot értjük itt. A hatóság megtette kötelességét, pedig eddig mindig ez cammogott nehézkesen a polgárok mögött. A király sietett kifejezni részvétét a családnak. Az Arany-szobor terve is megindult. De hol vannak a polgárok?

Messze kelettől nyugotig — hol csak magyarok laknak, már átnyilallott a szomorú hír a szívekben.

S ha vándorok eljönnek ide messziről, hogy föld anyjához elkísérjék a halottat — nem látják meg a fekete várost sehol sem.

Kérdezni fogják: hova lett az a város? Azoknak ugyan mit feleljünk?

Képzeljétek magatok elé Párizst — amikor Hugo Viktor halva fekszik.

Hiszen ti csak igénytelen polgárok vagytok — fogtok mentegetőzni, — szegény kereskedők, kik az arany után szaladtok és rá nem értek Aranyt siratni. Vagy pedig következőképp szóltok: »a gyász szíveinkben van, lobogóra nem telik.«

Igen, de hát a gazdagok, akiknek a dekorumra, külső tisztelet kifejezésére is tekinteni kell, s áldozni mindenütt, elöljárni mindenben?

Éreznie, látnia kell, és sehol sem szabad megszabadulnia senkinek, aki utcáinkon jár, attól a tudattól, hogy milyen fájdalom van a szíveinkben s hogy miképp becsüli meg ez az ország a nagy embereit.

Gyászlobogókat kell kitűzni a magánházakra is, mindenütt, ahova lehet; fekete posztóval sötét színekkel kell díszíteni a kirakatokat, mint ahogy akkor volt, mikor Deák Ferenc feküdt halva.

Ne zavarjon az meg senkit, hogy a Nemzeti Kaszinón sincs fekete zászló, hol pedig a nemzet főurainak gyászát jelezné s ahova kitűzik akkor is, ha Kricsi, Flicsi agár- és kártyamesterek halnak meg. Ne zavarjon az meg senkit; a Nemzeti Kaszinó nem ma választja először magát külön a nemzet-től.

Egy tenger fekszik köztünk és ököztük. S ez a tenger az ő mulasztásai. Nem valami nehéz azt elképzelni, hogyha egy tenger egyszer ki találna csordulni. . .

De ne tegyünk most szemrehányást senkinek. Lehetetlen, hogy legyen valaki, aki Aranyt ne gyászolná — ha van benne egy csöpp magyarság. A mulasztások nem szándékosak. Holnap kint lesznek a zászlók minden házon s egy év múlva együtt lesz a nagy költő szobra is.

Általános a közönség közt az aggodalom amiatt, hogy a temetést nagyon korán, már holnapra rendezik, s a vidéki városoknak és a törvényhatóságoknak nem lesz idejük nemcsak küldöttségeket meneszteni útnak, hanem még koszorúkat sem rendelni, a temetés idejéről a legközelebbi vidékeken is csak a hozzájuk holnap reggel érkező lapokból értesülhetvén.

Hihetőleg a család rendelkezéséből történik így, mely talán azt óhajtja, hogy a nagy költő temetése olyan igénytelen, olyan egyszerű legyen, mint aminő az élete volt: semmi zaj, semmi fény, semmi pompa.

De az a pompa mégis kívánatos, nem a halott, de az élők miatt, kiket nagy erényekre buzdíthatnak a nagy erényeknek hozott közhódolat csillogó jelvényei.

SZOBROT ARANY JÁNOSNAK !

A magyar nemzet mély fájdalomba, melyet az elhunyt nagy költő halála miatt érez, bevegyl az általános óhaj, hogy Arany Jánosnak emlékszobor állíttassék.

Több mint óhaj ez: — nemzeti kötelesség !

Ki oly dicsőséget hozott remek alkotásai által a magyar nemzetre; kinek művei elévülhetlenül fognak szólni a magyar szellem fenségéről s a magyar nyelv bájáról; ki mint ember mintaképe volt a polgári erényeknek: az megérdemli, hogy a nemzet ércszoborral dicsőítse emlékét.

Az adakozások már is megindultak. A »Pesti Hirlap« olvasói bizonyára sietni fognak hozzájárulni adományaikkal a nagy költőnek emelendő szobor pénzalapjához. Ezennel meg-

indítjuk a gyűjtést és minden összeget nyilvánosan fogunk nyugtázni addig is, míg azokat a megalakulandó bizottságnak átadhatjuk:

A »Pesti Hirlap«	50 frt.
Mikszáth Kálmán	10 „
Összesen:	60 frt.

MÁRKUS EMILIA

(Arcképünkhöz)

Könnyű az íróembernek okosan írni azokról az asszonyokról, akiket ő maga kigondol, még azokról se nehéz, akiket jól megnéz, de majdnem lehetetlen azokról, akiket megbámul.

Én hát nem is fogok okosan írni, arról szó sincs, hanem csak úgy felületesen beszélem el, ki az a Márkus Emilia.

Mintha bizony nem tudná úgylis minden ember. Tisztán a Dunába hordom a vizet.

Hiszen ha nem ő volna is az új színészgeneráció legkiválóbb alakja, akit úgy neveznek kortársai már öt év óta, hogy az »új csillag«, akkor is ő lenne a legkedvesebb menyecske Magyarországon — s az is csak szép titulus ebben a címkországos világban!

Hát még hogy néz ki! Ez, ez! Csakhogy ezt meg Kozmata beszéli el előlem a fotográfiával.

Nem is maradt fenn egyéb számomra, mint egyszerűen két színházi szomszédom múltkori diskurzusát citálnom:

— Ha én király volnék — mondá az egyik —, az ő arcképét veretném a pénzekre.

— Ha én kereskedő volnék — szólta a másik —, kifestetném a boltomra, s azt írnám feje fölé: »Nincs többé barna arc!«

. Az, aki mondta, hogy ha ő király volna, egy kereskedő volt; az pedig, aki megjegyezte, ha ő kereskedő lenne, egy király volt. A kritikusok királya. Ha ugyan van király a kritikusok országában, mert alattvaló nincs, azt jól tudom.

Vagy legalább azelőtt sohasem volt egész Márkus Emilia uralkodásáig.

Ő pedig már 1877 óta uralkodik isten kegyelméből dicsőséggel.

Isten kegyelméből, mert a talentum emelte a Nemzeti Színház művésznői közé. Dicsőséggel, mert a Hírnév előszobájában nem kellett várakoznia egy percig sem; míg mások egész életükben ott antichambríroznak a komornyikokkal és lakájokkal (kritikusok) vesződve, addig a Dicsőség maga ment eléje s udvariasan nyújtotta neki karját. Állandó viszonyban élnek együtt azóta.

S ezt a viszonyt nem szakította meg az a mellékfrigy sem, hogy a nyáron férjhez ment Pulszky Károlyhoz, s ezzel aztán egyszerre palóc-asszony lett belőle, akire mi palóc nemzet olyan kevélyek vagyunk, mint egy anektált tartományra.

Innen van, hogy nekem, a nemzeti krónikásnak, jut a feladat róla írni. Idegen országbeli asszonynak bizony nem teném meg semmiért.

Márkus Emilia sohasem volt kezdő. Hogy lett, hogy támadt, nem adhatunk róla számot, éppen úgy, ahogy nem tudjuk, miképpen keletkezik a csillag: egyszer ott találjuk ragyogva fejük felett s nem gondolkozunk, honnan jött. Mihelyt a konzervatóriumból a deszkákra lépett, azonnal meghódolt neki a közönség és a kritika. A Nemzeti Színház nagy művésznői közül látszott visszatérni egyik megifjodva. Csak azt nem tudták még: melyik jött vissza? Egyik sem! Valamennyiből valami ebben az egyben!

A fiatal nemzedék jelesei közül mindenik bizonyos utat és ugrásokat tett pályáján. Helvey Laurát látjuk, amint hosszú időközökben egyet lép (néha kettőt is egyszerre), míg Prielle Kornéliáig ér; Csillag Teréz fejlődése is szemellátható, csak a Márkus Emiliáé nem. Nem tett jó cserét. Nem jutott neki semmi a mellőztetés keserűségéből, hanem az emelkedés édességét sem kóstolhatta meg.

Ebből azonban nem az következik, hogy ő nem emelkedett, hogy megállt azon a polcon, melyre fényes tehetsége, eszményi alakja, rokonszenves hangja s kellemes gesztusai mindjárt az első alkalommal helyezték.

Valami optikai csalódás van a dologban.

Hiszen a többiek mind fejlődtek, s nekünk közönségnek is fejlődött lépést velük izlésünk, fokozódtak igényeink, miért

hogy Márkus Emilia mégis egyformán áll közel hozzánk azóta mindég?

Bizony jól nevezték el, igazi csillag ő: nem látjuk sem közeledni, sem távolodni sohasem, bármilyen messzire érünk is mi magunk.

Csak kettő lehetséges.

Vagy folyton megy ő is, mi csak nem vesszük észre s akaratlanul kísérik: vagy pedig álló csillag — de akkor nagyon magasan van.

Első nagyobb szerepe s első nagy sikere egyszerre esik *Rómeó és Júliában*. Valódi Júlia volt. A közönség örömmel jött ki a színházból azon este. Róla beszélt mindenki. Shaksperének álma a valóságban. Júlia ilyen lehetett.

Azóta már öt év múlt el. . . A szép Júlia sok oldalról mutatta be magát és sok tapsot és koszorút aratott minden oldalról.

Legjobb szerepei a Csiky, Vörösmarty darabjaiban, Bartók *Legszébbjében* (Melitta), a *Csók*-ban, újabban *Essex grófban*; de ki győzné rendre elszámolni s nem is szükséges. Mert Márkus Emiliát nem szabad még abból ítélni meg, amilyen volt, hanem nyitva kell hagyni fölötte az aktákat, hogy még milyen lesz.

Pásztorok, akik ösmerősök a természettel, sokszor látnak végképp eltűnni csillagokat, melyek még nagyon szépen fénylettek előtte való éjjel: lehullanak vagy hova lesznek?. . S viszont megnőnek kis csillagok nagyoknak s egyszer csak hatalmas fénnel gyullasztják meg környéküket.

Nem, ne mondjunk semmi szentenciát még »a mi csillagunk« fölötte.

Jött, látták, győzött, s ebben van a története. De a győzőnek meg is kell tudni tartani a pozícióját s terjeszkedni is tovább, följebb.

A múzsák viszik az embert egy darabon, röpködnek is vele egy kicsit — de megkövetelik, hogy a hegynek fölfelé gyalog menjen.

Nem hiszem ugyan, hogy ővele szemben is megkövetelnék — de ki tudja? Nem adnak azok kontraktust magokról semmire!

A SZIVAR MINT ÉLETMENTŐ

vagy:

A mamelukok életét védi a mennyei kormány

Kevés ember van, aki a szivarokról valami történetet tudna elbeszélni. Én tudok. De a mi szivarjainkról jót még én se tudok.

Történetünk hőse — fájdalom! — egy osztrák szivar, mely azon szerencsében részesült, hogy egy excellenciás úr ajkaival juthatott érintkezésbe.

Mégpedig valóságos arany ajkakkal.

Hanem ti már persze nem emlékeztek ez ajkakra. Az aranszájú mamelukok eltemetkeznek az aranyba, s dicsőségüknek az a jutalma, az a betetőzése, hogy végképp elfeledjék őket.

Van pozíció, ahol az elfelejtés a halál, de van pozíció, ahol az elfelejtés az élet.

Az arany ajk elhallgatott, de az »arany szakáll« még egzisztál. A szakáll túléli a száját. Ami nem is csoda, mert fiatalabb.

Ebből aztán kitalálhatják az olvasók, hogy Tóth Vilmosról van szó. De nem arról a Tóth Vilmosról, aki botosban járt, míg élt; s most lepedőben jár kísértetni a tótok közé, mióta meghalt, hanem arról a másik Tóth Vilmosról, aki tejben s vajban fürdik, lévén az összbirodalom legnagyobb szinekúrájába, a közös számvevőszék elnöki székébe beültetve. Nagyon kényelmes, nyugodalmas ülés esik abban! Kár volna azt felcserélni az örök nyugalommal!

A delegációknak miatta hazajött a hajdani belügyminiszter is. Jött, mert talán a tarokk-partnerei is eljöttek, az osztrák delegátusok. Itt már alig ösmeri valaki. Úgy meg-megvillan az arca, mint valami színehagyott emléke a múltaknak. Az ember tűnődik rajta: Ki ez? Honnan ösmerem?

(Denique kicsinyek maradnak a kicsinyek, ha nagy polcon álltak volna is már valaha.)

Azt éppen nem képzelné senki, hogy a kormánykörök egyik tagja: hiszen nem maradt már ott semmi *örös*.

Tegnap ott volt a Népszínházban meghallgatni a Teresina Tuát.

Egyik ismerőse megszólítja hátulról.

— Te vagy, Vilmos?

— Én. Azt hiszem legalább.

— Nos, hogy tetszik a Tua?

— Kár, hogy nem Mea.

— Hanem mégis csak többet ér a cigánymuzsika, ugye,

Vilmos?

— Nem találom. Nekem az operett-zene tetszik a legjobban.

— No, persze. . . Az jobban kvadrál a számfejtéshez. Hát láttad-e már a »Hoffmann meséi«-t?

— Az a szerencsém, hogy nem láttam!

— Micsoda? S te még operett-gourmandnak nevezed magadat. Ohó, barátom, hiszen az a legjobb operett.

— Tudom, el is akartam már menni. . . Itt van a megváltott jegyem is. Örökké itt fogom hordani a tárcámban emlékül.

Kinyitotta sok rekesztékes bugyellárisát s tréfás mosollyal mondá: (Nézd no, ilyen kicsinné zsugorodott össze a régi belügyi tárcám!)

Aztán nekem nyújtotta a színházi jegyet: a 17-ik számú páholy, a Ringszínházban.

— Olvasd el a ráütött dátumot — mondá, s csengő hangja szokatlanul meglágyult.

Eloolvastam.

»December 8-a 1881.« A Ringszínházi katasztrófa eseteje.

— Ejha, ez aztán igazán értékes jegy!

— Nekem az. Kállay Béninél voltam délután s onnan hozattam meg a jegyet a »Hoffmann meséi«-re. Este azután elindultam a színházba. Búcsúzásakor Béni szivarral kínált meg. Nem gyújtok rá, szabódtam; mert úgyse szívom ki odáig, de Béni mégis rám disputálta. A szivar kitűnő volt, sohasem esett még olyan jól. — Sajnáltam eldobni s még egy sétát tettem a kedvéért. Sétálás közben olyan messzire értem gondolatokba elmélyedve, hogy már túlságosnak láttam késedelmemet, kocsira vetettem magam. Mire odaértünk már lángokban

állott a Ringszínház. . Ha az a szivar nincs, ma már nem hallgatnám itt a Teresina Tuát. .

— Az ám! A számvevői elnökségben pedig Móricz Palya bátyánk ragyogna.

SZEGEDI KÉPEK

1. Bevezetés

Útiélményeket leírni unalmas dolog ma már, mert a vasutak minden utat egyformává tettek. Az ember begyömösöltetik egy kupéba, hol messzebről jövő utasok foglalják el a kényelmesebb pozíciókat s dühös és gyanakvó szemekkel néznek a jövevényre. Ezek közül a vasutak arisztokratái: a commis-voyageurök. Majd minden kupéba jut ezekből. A cipőiket lehúzzák, holmijukat lerakják az ülésekre, s igen otthoniasan viselik magukat. A konduktort vezetéknevén szólítják s ez bizonyos fölényt kölcsönöz nekik a gőzló gyomrában. Már énszerintem aki csak teheti, járjon gyalog!

Kivéven, hogy ha ingyenjeggyel utazhat, lévén az ingyenjegy nagyon jó dolog azért, mert vasúti igazgató-tanácsosnak nézik útközben, s igazgató-tanácsosnak igen kényelmes dolog lenni még ideiglenesen is, Pestről Szegedig.

A kompánia állott pedig tulajdonképpen nagyon messzire az igazgató-tanácsosi székektől, minthogy az egyik bőrülésen a maliciózus II. Kákay Aranyos ült, vele szemben elmés Don Pedrónk, távolabb pedig beduin arcával az ő vörös sipkájában a tornaegylet érdemes elnöke. Egytől egyig válogatott, szellemes emberek, akikkel természetesen a vasút is sokkal gyorsabban megy. Úgy ott lettünk, hogy észre sem vettük.

A kocsi egyik csücskében egy zöld wiklerű dáma ült, rémítő pacsulisaggal mérgezve meg a betolakodó alföldi levegőt. Nagy vörös orra volt az érdemes úrhölgynek, úgyhogy ha a fogai nem sárgák, hanem véletlenül fehérek, bátran bevált volna nemzetiszínű asszonynak.

Így azonban Kákay Aranyos meginterpellálta, hogy hová való?

Az asszonyság kuvikvékonyságú hangon felelte németül:

— Krakkóból jövök, uraim.

— Az ördögbe is! — mondá Aranyos felénk fordulva magyarul — Krakkó megvan vagy százhusz mérföld idáig. Szép darab út! Ez csinos összegecskét fizethetett a jegyért.

Majd tréfás bonhomiával meglökte a nőtelen Pedrót.

— Istók! Ennek a hölgynek pénze van! Rajta, gyerekek! Udvaroljatok neki!

A krakkói asszonyság kivette erre a tubákpikszisét a szoknyája zsebéből, megetette orrát az isteni porból, s aztán felénk sandítva, a világon a legnagyobb nyugalommal jegyzé meg tiszta magyarsággal:

— Ne fáradjanak, uraim; már férjnél vagyok.

Ebből aztán meggyőződttünk, hogy valóban található a vasúton is még nőket, akiknek férjük van, s található még férjeket, akik nem utaznak nejeikkel, ha ilyen nejük van.

Különben is nemsokára lehunyta apró szemeit, s mélyen hortyogott a derék asszonyság, midőn kiszálltunk a csodálatos városban, melyről egész regéket beszélnek azok, akik ott megfordultak.

Éjjel minden tehén fekete. Pokoli sötétség volt, midőn behajtottunk. Csak a nagy fekete árnyak, amiket a házak vetettek, jelezték, hogy nagy városban vagyunk, hol paloták és karsú templomok meredeznek komoran, mint óriási kísértetek.

Az utcák üregeiből egy-egy vérvörös szem bámult reánk. Ezek a gőzgépek megvilágított üvegei, mert mintha Amerikában volnánk, az utcákon sínek futnak végig, s nappal a gőzgép hordja az építési anyagokat.

A romokból már sehol semmi. Kedvünk volna felkiáltani, megpillantva a végtelenségig terjedő s félig kivehető faltömegeket, amint a fantázia őket kitoldja: »Ez Párizs!«

Szerencsére valamelyik udvarból elkukorikolja magát egy kakas, jó kálvinista hangon, mire a szomszéd udvarokból mindjárt diskurzusba bocsátkozik vele vagy három másik kakas!

Ejh, hiszen ez mégse Párizs, — hanem csak Szeged!

A kakasok megmondják, hogy hol vagyunk. Paloták és kakasok. Hogy kerülhet ez össze. Hogy ugyan miről diskurálnak ezek egymás között ilyenkor?

A kényelmes fiáker letesz bennünket a Hotel Európa előtt. A kapuban szerencsén (»szögedi szerecsöny«) szedi el a pakktáskáinkat, s úgy viszi pincérek spaliérje között az eleganciával díszített lépcsőzeten fel az első emeleti termekbe, honnan pompa és kényelem mosolyog ránk, fáradt »vidéki« utasokra.

... De bizony talán mégis Párizsban vagyunk. .

Ezzel a képzelődéssel alszunk el, tovább szöve álmunkban az édes benyomásokat: a tündérek guzsalya bőven ereszti a fonalat, az aranyos cérna pedig visz-visz a mesék országán.

Mire felébredünk, a novemberi napfény tör be az erkélyajtó pompás selyemfüggönyein. Szétrántjuk nagy hirtelen. Ejnye, milyen bolond csalódás!

Nini, odalenn a boulevardon szegedi kofák árulnak paprikát — kegyetlen veszekedést, zsivajt csinálva vevőikkel!

II. Az árnyék

Úgy teszek most, mint a mágnások, ha vacsorálnak.

Előbb mindég a kappan legrosszabb részeit veszik ki a tányérjukra, a mája zúzaja, combja utoljára marad.

Én is az árnyékot keresem fel legelőbb — a fényt pedig azutánra hagyom.

Aki megnézi Szegedet, eszébe jut az Aladin csodalámpája, s annak a szellemei, akiknek Aladin meghagyta: nosza, építsetek nekem hamar egy nagy várost, vagy egy nagy palotát, s reggelre ott állott az arany tornácaival, ezüst fedeleivel, karbunkulus kövekkel kirakott ajtópántokkal.

Ha azon az éjszakán, amikor ezek az engedelmes szellemek nekigyürköztek a dolognak, egyszerre fáklyákkal világították volna be a mesebeli horizont — valószínű, hogy ugyanaz a panoráma tárult volna ki a szemnek, ami most van Szegeden.

Palota palota nyomán, egyik a kezdet, másik már a bevezettség stádiumán. Szinte a *szemünk láttára* nő Szeged. Odavaló emberek beszélnek, hogy ha valaki két napig lábvizet vesz otthon, harmadnapra, mikor kilép a szobájából, *rá sem ösmer a saját szülővárosára.*

Annyira épül Szeged, hogy midőn egyik útitársunknak, Don Pedrónak, ki a vasúton megfázott, az arca kezdett da-

gadni, megijedtünk, hogy Bernát Gáspárként, kétemeletes házzá dagad. Ki az ördög fizesse aztán attól az adót?

Igazán csudával határos az, ami ott történik. Lehetetlen csak halavány képet is adni az egészről. De mégis álljunk egy pontra és nézzünk körül. Tessék odajönni velem például a piac közepére.

Az a nagy épület, a vár helyén, az állandó színház. Ügyes ember mégis az a Fellner! — Szinte sajnáljuk már, hogy egy kicsit megeibáltuk a lapokban annak idején azért a rossz tulajdonságáért, hogy német. No, ezt pompásan kombinálta ki. Emellett ugyan elbújhat a budapesti Népszínház, pedig sokkal többbe került!

A szegedi emberben van egy originális tulajdonság (azaz, hogy több is): a saját épülő háza nem érdeklí annyira, mint a színház, vagy a híd és rakpart.

Egész karavánok nézik a színház épülését. Hanem igaz is, hogy ezek nagyon eleven téglakövek, amiket ide raknak. Kezdenek már hangosan kiabálni. Száz memorandumot, ezer tanácsot, millió indítványt idéz fel minden új kő. Ez az a ház, amelyben már is a visszavonás lakik.

Mindennap érkeznek folyamodványok, ajánlatok a színház bérbévétele tárgyában. A legkomolyabb folyamodók Feleki Miklós és neje, Szigeti Imre és neje, meg az eddigi direktor, Aradi Gerő.

Érdekes megjegyezni, hogy a közönség, melynek hangulatát ez irányban is puhatoltuk, délelőtt mind Feleki mellett van, délután azonban a poharak között egytől-egyig Aradista. Hát csak attól függ a dolog, hogy milyen időben fogják az ajánlatokat tárgyalni, mert egyik délelőtt előnyösebb, a másik délután.

A törvényszéki palota is födél alá került már. Az állandó híd félig kész. A Margithíd fia se lehet, olyan szép lesz. Két hatalmas pillér már mutogatja méltóságos idomait.

Hát a rakpart? Ilyen szép ágyról ugyan sohasem álmodhatott a szőke Tisza.

Miképpen feledjem el, ha már házakról szólok, az új városházát, nemes, ódon stíljével, dudorodó tornyaival? Ez volt Tiszának a legnépszerűtlenebb dolga, hogy a régi városházához nyúlt; a nép megszokta már a vén, horpadozó épületet s

nagyon sajnálta elbontását. De mennyire meg lesz lepve, midőn majd meglátja az újban *a régít* megifjúlva, megszépülve.

De tulajdonképpen nem a fényes épületek érdekesek Szegeden, melyek százával épülnek most, hanem túl a nagy körúton azok az apró, gyönyörű paraszthajlékok, melyek Tisza Lajos mintái után készültek, s melyekbe át vannak véve (mert Tisza Lajosnak igazi művészi érzéke van az ilyenek iránt, s gondja még az ily csekélységekre is kiterjedt) a régi szegedi házakból a magyaros motívumok: a fedél karcsúsága, a vakablakok, a tűzfal faragványai, s egyetlen piciny zsalus ablaka, melyből lelóg, mint egy kiöltött nyelv, a piros kukoricacsó a festett tulipánok közül.

Egyébiránt ezen a környéken is ott a nyoma sok helyt a nagy rendezett városnak. Itt egy kéjlak szép rácsos kerttel, amott egy gyár készül, majd egy ízléses kápolna (tudvalevőleg ezek a legízléstelenebb épületek Magyarországon), a korszolyázók is elegáns csarnokot építenek.

És honnan, ugyan honnan az a tömérdek, az a tengernyi kincs, amibe ez kerülhetett?

Hát itt vagyunk most már az: *árnyéknál*.

Ez a sok fényes palota, a pompás magánházak, a monumentális középületek *mind-mind adósságra vannak csinálva*.

Az Isten tudja, kié ez mind. Valóságos álarcos város. A fényes kosztümök mind kölcsönre vannak valahonnan.

Szeged községnek magának öt millió forint adóssága van.

S adóssága van itt mindenkinek. Egy pókháló ez, mely körülfonja az egész várost.

Világváros lett Szegedből, — mert igazán *a világe*.

A lakosai csak laknak itt, csak nevezik magukat háziuraknak, hanem azok a házak nem az övéik, egyik nagybirtokos közülök, a másik kisbirtokos, pedig egyik sem tudja, van-e hát voltaképpen valamije?

Ázért hát nem kell irigyelni Szegedtől, ha mindent oda központosítanak, ha egyetem, megye kell nekik, ha olyanoknak látszanak, mint a — sárkány, ki úgy nyelte el sorba a veres vitézeket, hogy még éhesebb lett utána.

Hanem ezt az anyagi helyzetüket majd bővebben elmondom — holnap.

III. Az anyagi helyzet

Szegednek, mint községnek, öt milliónyi adóssága után a jövő évtől kezdve 300 ezer forintot fog kellene fizetnie évenként. S ez a kellemetlen multság éppen ötven esztendeig fog tartani. Ötven esztendő múlva mondhatja csak majd Szeged, hogy most már úr vagyok.

Hanem addig még nagyon sokszor kell megtapogatnia a mellénye zsebét, hogy van-e benne valami.

A királyi biztosság azonban megtette a magáét: Kállay Albert, az ottani főtanácsos azt a csodát csinálta meg, hogy a város jövedelmét fölemelte 600 ezer forintra több mint egy millióra.

Az adóemelést magában véve könnyű dolog, mert hiszen nem kell hozzá egyéb, egy forint helyett két forintot szedni be a jámbor lakosoktól; hanem úgy emelni fel az adókat, hogy az ember még népszerűségre is vergődjék emellett, erre a legelső példa a világon Kállay Albert.

Meg is kérdeztem a rendkívüli dolog okát ötöle magától. Miképp volt lehetséges ilyen eredményt elérni?

Kállay azt felelte, hogy az éppen nem volt nehéz, nincsen abban egy csöpp ördögösség sem!

— Szétnéztünk a nép közt: láttuk, hogy szeretik egy kicsit a pálinkát, tehát a pálinkára s effélére vetettük ki az adót; azt az egy krajcárt senki sem érzi meg s mégis sok krajcár lesz belőle.

— Persze, persze — mondtam —, minden az ilyentől függ; más ember talán a csipkére vetett volna adókat.

— Hát igen; nagy láрма lett volna érte s mégsem jött volna be semmi belőle. Mert csipkét nemigen viselnek.

Tisza Lajos annyit tett Szegedért — hogy szinte túlzással lehetne vádolni, ha egy kis bepillantás után meg nem győződnek minden ember arról, hogy neki éreznie kellett, hogy addig meg nem állhat, *míg a keretet ki nem tölti*.

Tisza tervszerűleg járt el: ő már akkor is látta, hova jön az utolsó kő, mikor az első követ letették. Kisült az utólag s igazolva van teljesen a nagy bizalom, mellyel kezeibe letették a város sorsát, s melyet a szegediek most olyan fatalizmussal raknak a vállaira, mint hajdan a Mátyás

király lustái a maguk sorsát, hogy: *»ha kellünk a királynak, majd kiszabadít.»*

Egészen megszoktatta őket, hogy csak óhajtaniok kell valamit s a legvérmesebb remény is valósággá válik nagyhamar. Mikor két év előtt az egyetemet kezdték pengetni, az idegen emberek gúnyosan mosolyogtak s némelyek a fejüket rázták: *»ez már telhetetlenség«*. Még elceket is faragtak akkoriban Szegedre.

S íme, ma már az egyetem, hogy újságírói stílussal éljünk, *»több mint bizonyos.«*

Hanem azért még most sem lehet punktumot csinálni az óhajtások után. Ma már Szegedmegyét emlegetnek Szegeden.

Most már ez a *»telhetetlenség«*. Hanem ennek a telhetetlenségnek jogosultsága van. Mert ha valakinek a gyomra öt literre van teremtve, az még mindig szomjas a három liter bortól. *Conditio sine qua non*, hogy Szegednek meg kell adni mindazokat az életföltételeket, melyek elodázhatlanok a keretéhez és berendezéséhez.

Tisza nagyon érzi ezt s hangyaszorgalommal, példátlan igyekezettel koncentrálja össze mind a vért a nagy alföldi város életereibe. Ő nagyon jól tudja azt, mennyi kell és mikor elég.

Azt vethetnék fel erre, hogy miért csinált hát olyan túlságos nagy várost Szegedből, hogy most mindenféle mesterséges eszközökre van szüksége, hogy aztán mint bevezetett egészet adhassa át természetes fejlődésének?

Miért? Mert midőn Tisza megalkotta a koncepciót (igazán megérdemli ezt a nevet), akkor a nemzeti lelkesedés és részvét nyíltan kifejezett akaratát érezte át s annak a behatása alatt fogamzott meg remekül keresztülvitt terve; ha aztán hűlt a lelkesedés, arról ő nem tehet, ő tervét nem csinálhatja át mindennap az érzelmek folytonos hullámlása szerint.

Olyannak kell lenni a városnak, aminőnek azt szerették volna látni a magyarok azon percben, midőn szívök a nagy csapás által meglágyítva, jobbakká, áldozatkészebbekké tette őket.

Szegednek mindent meg kell adni, amit Tisza kíván. Mert amit mi e város számára szívünkben adtunk, szavakkal, tettel is kifejezve, az *»carta bianca«* volt. Az ő dolga az, mit ír bele.

Van Szeged városában egy érdekes városi tanácsnok, aki arról nevezetes, hogy neki van a legkopottabb kalapja, s hogy nem ő találta fel a puskaport.

Sovány, vézna ember, originális gondolkozásmóddal, telve fanatikus szerelemmel városa iránt, — mert a szeretet halavány szó a szegediek lokális-patriotizmusára.

Ez a tanácsnok már ezelőtt tíz évvel hajtotta örökre nagy komolyan:

— Hm! Gyerekek! Szegedből sose lesz addig semmi, míg külön minisztériuma nem léssen s míg az átkos kormány nem fizeti érte az adót!

Akkor sokat nevettek ezt a bolondos beszédet, s bizony nem hitte volna el senki, hogy az szórul szóra beteljesedik egyszer.

Ma már ott a külön minisztérium: Tisza Lajos — s fizeti az adót is az átkos kormány.

Szeged hát boldog ma már s ma még.

De a különminiszter elmegy a jövő év végén s az óriásilag megnagyobbodott terhek is átesnek egészen a város vállaira.

Gondoskodni kell minden módon, hogy össze ne roskadjon alattok.

IV Milyen a magyar iparos?

Ami unalmas volt, azt már mind előre bocsátottam, most egészen bátran át lehet csapni érdekesebb témákra. Csatan-goljuk be egy kicsit a várost s lássuk legelőbb is, hogy terem a hírös szögedi bicska.

Hát azt bizony Sziráki uram csinálná — ha csinálná. Őneki adatott meg az égiektől az a különös talentum, hogy akár nyél, akár penge dolgában túltegyen a földkerekség minden bicskacsinálóján.

Van is becsülete az ő készítményének; aki csak megfordul Szegeden, mind ellátogat az ő boltjába s úgy veszi onnan a halalakú bicskát, mintha ingyen adnák; semmi árt nem tart érte túlságosnak. Ajándékba valósággal nem lehetne becse-sebb tárgyat vinni ennél. Boldog, akinek ilyen jut. Még az unokáira is ráhagyja testámentumban s azok is megemlegetik,

hogy: »ni, a nagyapánk bicskája, mégpedig nem bolondság, hanem valóságos Szirákitól való szegedi bicska«.

Hát azt hinné ezek után az ember, hogy ez a Sziráki bizonyosan valami nábob, akinek gyárai vannak, s aki az egész világba szállítja méltó hírnevet szerzett iparcikkeit, akinek ügynökei vannak Londonban, Párizsban, Amsterdamban, New Yorkban s mindenfelé.

Oh, dehogy, dehogy! Eszeágában sincsen Sziráki uramnak ilyen bolondság! Igaz, hogy ez így lehetne, hanem hát ő bőven meg van elégedve azzal is, ha Szeged környékén az ő bicskáival szelik a szalonnát az atyafiak. Már a hódmezővásárhelyi embertől szinte irigyli. Jó annak a fanyelfű bicsak is!

Sziráki uram kevély arra, hogy az ő pengéje örökké való, s kivált arra büszke, ha szemtől szembe megdicséri a komája, vagy a sógora, hogy »no, Sziráki uram, ez aztán bicska!«

Hanem világelterjedésre éppen nem gondol, az meg alkalmasint még csak az eszében sem fordult meg sohasem, hogy valami üzleti hasznot húzzon az ő renoméjából.

Történt ugyan nemrég, hogy egy londoni cég egyszerre tízezer darab bicsakot akart nála megrendelni egy ügyvivője által, de Sziráki uram a szeme közé nevetett az ügyvivőnek.

– Tízezer bicska. Tegye az úr bolonddá az öregapját! Hiszen annyi bicskát talán nem is lehet csinálni.

– De ha egyszer komolyan megrendelem.

Sziráki uram ötölt-hatolt, hímezett-hámozott. Nagyon kellemetlenül érintette ez a dolog.

– Hát tudja kérem, az nagyon messze van ide (már t. i. hogy London van nagyon messze). Aztán kérem, mire való volna neki egyszerre tízezer bicska? (Már t. i. a londoni cégnek.) Nem okos beszéd az ilyen. . . igaz is, nem is.

– De kérem, ha kételkedik, azonnal, deponálom a pénzt a közjegyzőnél. Hát jó lesz ez? Mi?

Most aztán még nagyobb zavarba jött a híres iparos.

– No, ezt meg éppen nem akarom. Az lehetetlen. Hanem tudja mit, egy-két bicskát a maga kedvéért, szívesen csinállok az anglisnak prezentbe. Azt megteszem, hanem annyi töméntelen. Ejh, hát úgy nézek én ki, mint akit mindenre rá lehet venni? Hagyjanak nekem békét.

Sziráki urammal igen nehéz boldogulni, ha egyszer megköti magát.

Némelykor alig van harminc-negyven kész bicska a boltjában, s mikor vevők jönnek, nem ritkán esik meg, hogy nem találnak olyan formájú kést, aminőt keresnek; »most nincs az a fajta készen«, ez a felelet.

— Mikor lesz? — kérdi a vevő?

— Hja, azt nem lehet tudni — feleli vállat vonva.

Most a mezei munka miatt nem dolgozhatunk.

Sziráki uram ugyanis mind elviszi ilyenkor a legényeit kukoricát kapálni, s szénát gyűjteni: az éppen nem jutván eszébe, hogy ezek vele együtt valóságos művészek, kik tíz forintot teremtenének addig az ipar terén, míg itt egy nyolcvan krajcáros napszámot pótolnak.

Hanem iszen azért magyar ember Sziráki uram, hogy ilyen legyen, ne értsen az üzlethez s ne csiklandozza a nyereségvágy.

Mikor nemrég ott voltunk a boltjában s majd minden kész bicskáját megvettük, dühösen nézett reánk, hogy hát neki is hagyjunk már valamit.

Tisza Lajos megpróbálta lendíteni ez iparágon is: saját maga csinált mintát, egy nagy harcsaalakú nyelet rajzolván meg, mely aztán olyan művészi alakot öltött a Sziráki uram ügyes kezei közt, hogy gyönyörűség megnézni. A kész díszbicska igazi furórét csinált. Mint raritást mutogatta Tisza Lajos mindenkinek. És mindenkinek az a véleménye, hogy Budapesten méregdrágán vennék meg az ilyen ízléses stílszerű késeket, s okos ember meggazdagodnék belőlük — csak éppen Sziráki uram nem talál az új formátumon semmi különöset. Némely ember néha megkívánja s rendel egyet nála személyesen.

Ha Sziráki uramat véletlenül jó kedvében találta, hát az akkor gondolkodik egy kicsit, azután nyájas gráciával megígéri, hogy mihelyt ráér, hát csinál még egyet — úgy a jövő hónap végéfelé.

V. A színészet

Semmi sincs most inkább előtérbe tolva a körülmények által, mint a szegedi színházba járó közönség. Az épülő állandó színház folytán úgy tekintik nagyon sokan a jó szegedieket, mint egy új Kaliforniát. Számosan folyamodtak már eddig is s fognak még ezután.

De hát valóban aranybánya-e ez a közönség?

Én azt hiszem, hogy túlzottak e tekintetben a remények. Szegednek csak *egy* színházi közönsége van s ez is az *unatkozóból* áll. Az »egy« közönséget úgy értem, hogy egy ugyanazon darabra *egymásután két tele házat nem lehet csinálni*. S ez a kritériuma annak, hogy lehet a bizonyos fokon túl emelni a színelőadások nivóját?

A jobbak azon törekvése is keveset fog eredményezni, hogy önálló dráma-irodalmat is szeretnének. Persze ez érne a legtöbbet, a színház auktoritását, a szegedi színészet fontosságát nagyban emelné, de bizony csak annyit lehet elérni, hogy évenként megbíznak egy jó író, írjon nekik ennyi meg ennyi tiszteletdíjért egy darabot, s ezen megbízaton túl aztán megint megakad az »önálló drámairodalom«, mert senki sem írhat olyan színháznak darabot, mely csak egyszer, legfeljebb kétszer képes azt előadni. Se író, se színház ilyenből hasznot nem húz.

Azért hát nem olyan kész kincsesbánya az, mint az avatatlanok gondolják, kik látván a kiválóbbak nyüzsgölődését, szinte vérszemet kaptak a szegedi színházra, s most egész érdekharc fejlődik ki a kulisszák mögött érte.

Nem az, de lehet azzá idővel, ügyes, tekintélyes, szakavatott és főleg tiszta kezekben. Mert az anyag megvan hozzá. Nagy anyag. Hetvenezet ember, aki magyarul beszél. Ennyi lélek nem esik a három budapesti színházra.

Csakhogy ezek még nyers lelkek. Ugyancsak varga legyen és nem *molnár*, aki ezeket kikészíti — rendes publikumnak.

Ami a mostani állapotokat illeti — csak egy kicsit kell betekintenünk hétköznapi a színházba, hogy lássuk hányadán állnak a dolgok.

A páholyokban jobbadán a zsidók ülnek és a hivatalnokok. A földszinten hasonlóan, csak itt-ott látszik egy úgyneve-

zett polgárné. Mert a polgárok határozottan nem járnak a színházba. A férj elkíséri nejét a színházig s aztán a szomszéd korcsmában várja be az előadás végét, hogy ismét hazakísérhesse. Olyanforma a fölfogás, hogy *megett embernek* tán derogál is a komédiába menni. A színház határozottan az ifjúságé.

Hanem vasárnap azután megtelik a földszint is, az óriási karzat is a köznéppel, melynek ilyenkor mindenáron népszínmű kell.

Itt kell keresni a jövő publikumát. Ezeknek kell a hétköznap estéit átvarázsolni vasárnap estékké, s akkor aztán *lehet valamit csinálni*.

VI. A kis Réthi Laura

Ha már szóltunk a színészetről, mondjunk valamit a színészekről is, mert hát aminők, olyanok, de ott is vannak nevezetességek.

Kedvenceknek mindég lenni kell mindenütt. Ha Prielle Kornélia nem élne, akkor is volna bizonyosan egy legnagyobb művésznő. A nagyság éppen olyan relatív, mint a szépség.

Próbálja meg valaki összeszedni az országból a legsúnyább hetven asszonyt (az ám az ötlet), azokkal zárkozzék el egy puszta szigetre s jót állok érte, egy esztendő alatt, mikor még csúnyábbak lesznek, gyönyörűeknek fogja őket találni.

De miért is beszélem én ezt? Hiszen talán összefüggés sincs abban és ebben az elmondandó dologban, hogy egy kedves, igénytelen tavalyi ismerősünket már valóságos művésznőnek találtuk Szegeden — szegedi szemmel. A kis Réthi Laura az.

Itt Budapesten még csak olyan gyerekszamba ment a Népszínháznál. Kedves arcocska, némi hasonlatossággal Blahánéhoz, kellemes mozdulatok, rokonszenves hang s egyéb semmi.

Hja! Megváltozott a panoráma! Itt már nincsenek nagy fák, erős tölgyek. Kopár síkság terül el, minélfogva a kis csemete veti a legnagyobb árnyékot, az ő levelein játszik a napfény.

— Ki itt a primadonna — kérdeztük egy ottani habituétól.

— Réthi Laura — mondá.
 — Lehetetlen! Hát nem Krecsányi Sarolta?
 — Az volna tulajdonképpen, hanem Réthi Laura a ked-
 venc.
 — Persze. hogyne! Laurája minden jóra való színház-
 nak kell hogy legyen!
 — Az ám. hüm.
 — És hogy nőtt meg a kicsike olyan gyorsan?
 — A melegágyban, uram. Hja, az a színpad! Az valóság-
 gos melegágy.
 — Természetesen. mert itt alkalmasint több levegője
 volt hozzá.
 — Már az úgy van, pedig. .őt tapsolják, az ő nevét kere-
 sik a színi cédulán, neki nyílnak a virágok a szegedi kertekben.
 Este megnéztük a színházban. És csakugyan, a mi kis
 Réthi Lauránk, akit egy látványos darab epizód-szerepében
 láttunk utoljára, most már valóságos *darabmentő*. Szépen éne-
 kel, érzéssel játszik, kellemmel mozog. Vagy ő öregedett
 nagyon sokat egy év óta, vagy mi fiatalodtunk nagyon sokat
 két nap óta.

Vagy egyik se — hanem talán olyan, mint némely kép.
A szegényesebb keret emeli ki.

A férfi színészek közül Makó a közönség kedvence. Ez is
 tehetséges ember — csak hogy már nem éppen fiatal. Kár *volt*
 a vidéknek. De már ezzel elkéstünk, hanem a kis Réthi Lau-
 rára még írhatjuk, hogy kár *lenne* a vidéknek.

A SZEGEDI SZÍNHÁZ IGAZGATÁSA

[Polémia a Szegedi Híradóval]

A Szegedi Híradó kifakad azon, hogy a fővárosból már
 két színész is aspirál a szegedi színházra, s az ott járt három
 író is azzal gyanúsítja, hogy bizonyosan ők is korteskedni jár-
 tak ott valakinek érdekében. Biztosítjuk, hogy azok az írók
 éppen nem jártak ott korteskedni, s azt tanácsoljuk a derék
 lapnak, hogy óvatosabb legyen a lólábakkal, mert nagyon is
 kilátszik, hogy neki vannak célzatai — amikor gúnyolódni

igyekeznek afölött, hogy »a fővárosból akarják őket gyámolítani«. Azt hisszük, hogy ennek örülhet Szeged, s még azon esetben is, ha a Szegedi Híradónak odahaza volna már »készen« valami más jelöltje, mert a Feleki Miklóskok és Szigeti Imrék nem szaladgálnak falkaszámra Szegeden, hogy csak fogni kellene belőlük egyet. Szeged intelligens köreiből bizonyára lesz annyi jó érzet, hogy e tendenciózus közleményből kiérzik, hogy otthon akarja rátenni valaki a tenyerét a zsírosnak ígérkező konkra — miután tudtunkkal a hivatottak mégiscsak itt Pesten vannak s nem Kutyabagason, ahová azokat a rusztikus észjárással kapcáskodó helyi orákulum képzelet — a jó haszon fejében. Hanem hát vannak »illetékes kezek« Szegeden, s egész megnyugvással léphet a sorompóba mindaz, aki érzi magában az erőt többet tudva tenni a többiekénél; meg vagyunk győződve, ez egyszer nem fogja a korteskedés elnyomni az igazi szegedi érdeket (mint ez eddig sokszor volt), mert az ügyet a királyi biztos is szívében hordja, ami garancia arra, hogy az fogja megkapni a színházat, aki legjobban megérdemli, még ha véletlenül fővárosi ember is s nincs komaságban a Szegedi Híradóval.

*

A szegedi színházért Nagy Vincén kívül, akinek háta mögött hír szerint egy százkezü színházi üzletember áll, még a következők pályáznak: Feleki Miklós és Szigeti Imre, nemzeti színházi tagok, Krecsányi Ignác és Aradi Gerő színigazgatók és Nagy Sándor, a »Szeg. Hir.« szerkesztője. Értesülésünk szerint a legtöbb sansza van Feleki Miklósnak és Aradi Gerőnek.

MARIANNE

(ifj. Ábrányi Kornél új drámája)

Érdekes premierje volt ma a Nemzeti Színháznak; ifj. Ábrányi Kornél új, négyfelvonásos drámáját adták.

Oly ritka nálunk egy új számbavehető színmű, s oly kiváló írói talentum a darab szerzője, hogy méltán eseményeszerű jel-

leget öltött a mai előadás. Fokozta az érdeklődést az, hogy a műnek már előre jó híre kelt s hogy a jelen társadalomból van véve, mert ma már csak ez hódít (példa rá Csiky), s nem mesés országból vett lehetetlen motivumokra épített regék, aminőket Csiky előtt előszeretettel dolgoztak fel íróink nem ritkán sikerrel is, mint a »Csók« szerzője, de a »Csók« is addig volt jó, míg meg nem kóstoltuk a *többet*.

A színház zsúfolásig megtelt. Az idő előhaladottsága folytán csak röviden kell írunk ma, konstatálhatván a hatást, melyet az irigység sem tagadhat meg a *Marianne*-tól.

Ábrányi Kornél egyike azoknak az íróknak, akik a legmagasabb eszközökkel dolgoznak. Erős társadalmi problémákat és összeütközéseket állít fel s azok közt biztos kézzel mozog. Nem jár a felületen, hanem a mélyebb vonásokat hozza fel, az olcsóbb eszközöket megveti s a pszichológia törvényei elől eltolja a hatásvadászat tarka festékét. Ábrányi Kornél nem tud középszerű lenni. Vagy — vagy! Ez a jelszava.

Akik irodalmi működését ismerik, azok nem ütköznének meg azon, ha egy nap valaki azzal a hírrel állna elő:

»Ábrányi egy remek művet írt, aminőhöz fogható alig van.«

És nem ütköznének meg azon sem, ha valaki ezt mondaná:

»Nagyon, de nagyon gyöngé dolgot csinált.«

Mert Ábrányi összes működése arról tanúskodik, hogy *roppant erő* van benne.

De mindenik munkája arról is tanúskodik, hogy »*no, ez még nem az a bizonyos.*«

Hát *Marienne*? *Ez se! Még ez sem az!* Valljuk meg őszintén, hogy nem, hanem már olyan közel áll hozzá, hogy látjuk belőle azt a másikat, ami majd jön.

Mi a hibája hát a *Marianne*-nak? Semmi — és mégis.

Ezekhez a nagyhatású jelenetekhez, melyek művészi kézzel, hatalmas erővel vannak szembeállítva, nem látszanak-e közönségeseknek, kissé színteleneknek ezek az emberek? Hát a staffage-dialógok nem-e kevésbé pongyola keret a gyönyörű képekhez? Úgy látszik, igazán úgy tetszik az embernek, hogy ez a darab jobb volna valamivel (legalább a laikus nézőnek), ha rosszabb volna. És ez nem ellentmondás.

Mert egyöntetűbb lenne s nem zavarná az összhatást az, hogy egy helyütt magasan csapkod a költő vénája, más helyütt nem elég jellemző *ahhoz képest*, sőt néhol egészen felesleges egy-egy kedvetlenebbül írt jelenet.

A darab meséje rövidre fogva nem annyira Marianne-, mint inkább férjének, a gonosz Omodé Adorján grófnak szomorú története. A gróf oktalan gyanúba veszi Marianne-t, hogy az oda, hozzájuk követjelöltnek érkezett, plebejus származású Várkonyival (Nagy Imre) viszonya van, nejével durván bánik, sőt azt egyszer lovaglás közben ostorával is megakarta ütni, mire Marianne (Helvey Laura) egy szomszéd kastélyba menekül, hol Várkonyi is tartózkodik. — Adorján követi, s a dologból véres párbaj lesz, melyben a nemes gondolkozású Várkonyi majdnem halálos sebet kap. Sebéből azonban kigyógyul, s a negyedik felvonásban képviselővé is megválasztják. A fiatal Omodé, ki eleinte ellenjelöltet állít vele szemben, megbánván bűneit, magába száll, megsajnálja, hogy angyal-ártatlanságú nejével rosszul bánt, maga is Várkonyira szavaz, s hogy nejét, ki Várkonyit csak plátóilag szereti, szabdadd tegye, a leszavazás után főbe lövi magát.

Omodénak ez a hirtelen átváltozása és az első felvonás némi vontatottsága a darab egyedüli hibája s okozója annak, hogy egészen zajos tetszésben nem részesült. Nehány alakja, mint az öreg jószívú Kluger, Illésy Abellino gróf és Fűzi kortes nemcsak eredetiek, hanem duzzadnak az élettől.

A *Marianne* határozottan azt a benyomást tette mindenkire, mint egy nagy tehetség műve, kiben azonban még az elbeszélő van túlsúlyban.

A felvonások közben többször hitták s meg is jelent néhányszor. A szereplők közül Náday nyújtotta a legtökéletesebb alakot, s Adorján Berta húzta a legtöbb hasznot, mert szerepével, melyet Csillag Teréz betegsége miatt csak az utolsó napon vett át, nem közönséges tehetségnek adta tanújelét. Átalában Abellino s Lillike szerelme mint tündöklő arany-szál fut végig a darabon, megszépítve a szinte túlegyszerű kelmét, amelyből szabva van. Holnap még visszatérünk az előadásra, melyet nagy, díszes közönség hallgatott. Az egyik páholyban ott láttuk Andrassy Gyula grófot is.

A NEMZETI SZÍNHÁZBÓL

(Karcolat)

Karátsonyi Guidó gróf még hét óra előtt letelepedett a szögletpáholyába s lebocsátotta szempilláit.

»Rossz auspicium! — suttozták. — Az aluszékony gróf. isten őrizz!»

De ezt hatalmasan ellensúlyozta Futtaki berobogása. Futtaki itt! — futott keresztül a padsorokon a villanyozó hír. A lojálisabbak a királyi páholy felé hajították tekintetüket. Ha Futtaki itt, közel kell lennie az udvarnak is. Jó szerencse mindenképpen. Ahol Futtaki van, ott elevenség van. Itt ma ugyan nem unatkozik senki. A Karátsonyi varázs meg van törve.

A premier szellemes szerzője jól mondá már tegnap délbén, hogy mi különbség egy színdarab és egy könyv sorsa között? Ez utóbbi fölött rendes perúton ítélnék, hozzászólnak, napokig pro és kontra, míg végre extraháltatik a végeredmény, — de a színmű fölött statáriummal megy a dolog. Itt nem várnak egy percet sem, nem hallgatják meg a józan ész okoskodásait, hanem eltörik a pálcát könnyedén, s kimondják a halálos szentenciát visszavonhatatlanul.

Az előcsarnokban megáll az ember s elnézi azt az élénk zsvivajt, ami ott kifejlődik, a paruplikát, amint bordáik összecsapódnak, a kíváncsiságot az arcokon.

Egy színházi bennfentes jó s lihegve szól:

— Csillag Teréz megbetegedett. A kis Adorján Berta fogja játszani a szerepét.

— Hüüm! Ez baj, ez már baj. Szerencsére hasonlít hozzá arcban, *nem fogják észrevenni.*

(S valóban nem lehet nagyobb dicséretet mondani Adorján kisasszonyra, mint, hogy egy lap csakugyan nem vette észre a személycserét.)

A premier-előadások finnyás közönsége mind összejött. Megkopott tokú gukkerek az oldalaikon, szigor a homlok ráncai közt, vagy pedig jóakarató mosoly az ajkak körül. Minden, de minden olyan ünnepélyes.

Azután jönnek a főítélő bírák egyenkint: Keszler suhan be kifeszített mellel az egyik oldalajtón, majd Beöthy jön s Péterfy: leülnek a balszárnyon beszegni az egész padsort.

A centrumban Vadnai, Silberstein, a két főerősség. De ezek már nem bírák, hanem egy kevéssé diplomaták. Különösen Vadnai arcán sohase látszik a hatásból semmi. Begombolkozik minden elől. Neki csak a keze érez — ha ír vele.

Mikor aztán így együtt vannak valamennyien, kezd a kortina mozogni, felgördül a függöny. minden szem oda néz, mert jön a *vádlott* — a darab.

Solymosi meghatározta egyszer, hogy egy jó darabnak a legfőbb kelléke: *a bajos jövés-menések a színpadon*. S igaz is. Az embereknek jönni-menni kell s folytonosan viccelni, hogy a közönség ne érjen rá megbírálni őket.

A *Marianne* emberei azonban előkelő nagy urak, akik nem hízelegnek a canaille-nak, a plebsnek. Kimérten, komolyan és méltósággal viselik magokat.

A kis comtesse még a szerelmet is úgy szövö Abellinóval, s Marianne is akképp kompromittálja magát Várkonyival, hogy mi alig vesszük észre — csak Adorján gróf nagy haragjából sejtjük az egészet.

Szerencse, hogy a societas közül is jön egynehány néző. Andrassy Gyula gróf megérkezik s leül a baloldalon.

A színpadbeli mágnások mindjárt élénkebbek lesznek és kezdik melegíteni a közönséget.

Egy páholyban Falk Miksa feje is megjelenik, mire Andrassy behúzza a magáét. Falk az illúzióját rontja — még majd azt hiszi, hogy a delegációban vannak, pedig nem kellemes utóérzetet hozhatott el onnan az utolsó drámai konfliktusból.

Ugyanis a minap egy oldalvágással megkarcolta Falkot (mert Andrassy nagyon jól tudja, mitől lett beteg), mire Falk egy másik oldalvágással megkarcolta a grófot; Andrassy volt hívei és régi barátai hangos derűltésre fakadtak az ő rovására s tapsoltak Falknak. Ragyogó mosoly támadt az arcokon. Az ilyen mosoly az utolsó fény, mely a nagy kaliberű életpályákat beszegi.

Ott ült sötétben: nem maradt már meg semmije a nagy múltból, csak még az egy Dóczi, a páholy háttérében.

Aztán ezek a bolond fiatal emberek ott a színpadon mégis hogy törik magukat, hogy futnak, hogy szaladnak, hogy verekednek egy hitvány mandátum s egy szép asszony miatt, aki-vel nem lehet semmire menni.

— Rettentő kegyetlen ember ez az Adorján! — suttogja egy fiatal asszonyka, zsebkendőjét emelve könnyes kék szeméhez.

— Ugyan mért kegyetlen? — förmed rá a férj. — Azért, mert megüti feleségét az ostorral? Adorján okos ember. Én magam is azt tenném, ha levelet mernél írni valakinek.

— Hallgass, te tigris, te vadállat! Neked nincs érzéked a poézis iránt.

— Ej, mondd meg nekem, mit tud megszeretni azon a skribleren?

— Nem hallod, szerencsétlen, milyen szép regényt írt? Nem olvastam.

— Eredj, te megtestesült próza.

A hangulat mindég jobban emelkedik. Ábrányi megnyerte az ütközetet. Felhangzik a taps; Karátsonyi Guidó nyitott szemekkel bámul a színpadra s figyelemmel kezdi kísérni az *érenyes asszony*, Marianne, történetét.

Győry Vilmos arca tündöklök a boldogságtól, ő az egyedüli drámaíró, aki sikert óhajt kollégáinak; a kritikusok kezdenek nem lenni többé tisztában a darabbal, Balogh Tihamér behúzza a fejét a váll-lapockái közé. Sonnenfeld Zsigmond azon tűnődik, hogy Feuillet-hez vagy Sardou-hoz hasonlítható-e a szerző. Csak egy kis fekete, mérges kritikus rázza még fejét makacskodva:

»Jaj az olyan darabnak — dünnögi —, amit a színészek nagyon dicsérnek.«

A harmadik felvonás azonban tökéletesen meghódítja az asszonyokat. Odavannak. Kis kezük erősen tapsol a derék nagyapónak, aki olyan nagyon szereti az unokáját. De a férfiaknak nem elég frivol a darab. Aztán ez az Adorján is lehetne valamivel becsületesebb ember. — Várkonyi pedig valamivel élelmesebb. — Kár az a szép asszony a zárdába.

Hát iszen ha csak az kell: előáll Adorján barátunk s olyan tökéletes gentlemanné válik a darab végén — hogy igazi öröme lehet benne a kaszinónak.

Ezer szerencséje! Futtaki éppen már indítványozni akarta az erkélybelieknek, hogy ki kell ballotírozni.

Nem lehet semmi panasz.

Az az egyetlen komisz ember volt a szereplők közt s az is

főbe lövi magát a darab végén — s maradnak csupán a becsületes emberek a jóra fordult ügyeikkel.

Hm! Talán mégsem ismeri szerző az életet — vagy hogy megfordítva akarta bemutatni!

A darabnak vége van — az eső még mindig esik odakünn. Az emberek a télkabátjaik után törik magukat.

A publikum a foyerben, mialatt gombolózik, megalkotja a szentenciát:

»A darab színaranyból van csinálva — hanem hogy tartósabb legyen, nem ártott volna nemtelenebb ércet, egy kis tarkaságot is vegyíteni közé; mert a darab is hasonlít a nemeséghez: mennél régibb lesz, annál jobb, s minél több elemmentummal van vegyítve annál jobbízű — csak hogy az igaz, nem mindig becsesebb.«

Andrássy pedig azt dörmögte a páholyajtót becsapva:

— Látod, látod, Kákay Aranyos. Én is gentleman vagyok. Eljöttem a darabodat megnézni, mert olyan szépen írtál énrólam. A darabod bizony sokkal gyengébb: mert az nem buktathat meg engem — sem pedig tégedet. Hanem azért azt mégsem teszem meg, amit Adorján, hogy rászavazzak. Egyszer se tapsoltam neked egész este, pedig megérdemlenéd — az ellenségeidtől.

Úgy van! Az Ábrányi Kornél barátjai — s barátja őneki az egész nemzet — csak akkor fognak igazán tapsolni, ha teljesen beváltja, amire ma ilyen hatalmas előleget adott a »Marianne«-ban.

A MI EÖTVÖS KÁROLYUNK

Vajon neki bók-e, ha azt mondom, hogy ő a legokosabb ember az országban, vagy pedig az országnak nagy dehonosztáció?

Sem az egyik, sem a másik. Hanem nagy bók a zsidóknak, akik annyi szájas prókátor közül ki tudták választani maguknak.

A mi Eötvösünk éppen olyan, mint Jókainak valamelyik regényhőse, tud az mindent s kitelik tőle minden.

Az ember csak úgy apródonkint jön rá az egyes tulajdonságaira. A múltkor a Petőfi sírjáról írt a »Vasárnapi Ujság«-ban, hol mértanilag kombinálja ki, hol esett el nagy nemzeti poétánk.

— Hát ezt honnan sejtet? — kérdém tőle egy napon.

— Kiszámítottam — felelte ő —, kiméricsikéltem én azt valamikor inzseller koromban.

Másnap valami árvaügyekről volt szó. Ahhoz is ő értett legtöbbet.

— Micsoda munkában olvastad ezeket?

— Úgy magamtól jöttem rá: megyei hivatalnok koromban.

Ezután rátért a beszéd az Eszterházy-hercegekre; ezeket meg már úgy ismerte, mint a tulajdon tenyerét.

A csodálkozás fogott el.

— Pedig hát hogyan tudnám; hiszen eleget vittem a pöreiket fiskális koromban.

Beszéltünk aztán a Napoleon elleni inszurrekcióiról, mindent tudott, az összes inszurgensek vezeték- és keresztneveire emlékszik, azt is el tudná talán még mondani, hogy mit reggelizett Izsépi István uram, mikor Komáromnál tábornok ült, mit írt haza a feleségének Szúdy László uram az ütközet előtti reggelen. Nagy szemeket meresztettem rá — *de már nem meretem megkérdezni*, mert hátha erre is azt feleli:

— Hja, ez mind így volt, öcsém. Magam is kóstoltam én abból (már t. i. a reggeliből is, az asszonyból is) valamikor inszurgens koromban.

Egyszóval minden volt már Eötvös Károly, csak még filozofia nem volt soha. Most már meg akarta ezt is próbálni. S ez is egészen jól áll neki — mert mint a jeles színész, olyan mélyen átérzi szerepét, hogy az az igaz — amit játszik.

Mikor megírta híres elaboratúráját a »dada hulláról«, Horánszky csodálkozva lökte meg Funtákot: »No, most beszélj már, pupák!«. Mindent, de mindent elmondott előlük.

Csak hogy neki még ez sem elég. A legnagyobb fegyverét is előveszi: az adomáit. S ezek igazi parittyakövek az ő kezében.

Semmi sem olyan engesztelő, mint a humor. Ha odaül egy-egy antiszemita asztalhoz vacsorálni, s szóhoz engedik

jutni (pedig muszáj engedni, mert ő a legjobb ízű elbeszélő az országban), biztosra lehet venni, hogy az egész társaság úgy fekszik le vacsora után, mint zsidóbarát. Ha az Ónodyaknak taktikája volna, valami orvossal kellene trafikálniok, hogy tiltsa el a vacsorálásoktól.

S mindezt olyan észrevétlenül teszi, mint a doktor a gyerekekkel, mikor cukorban adja be nekik a belladonnát.

.. Veszprém megyében történt, — hát persze hogy ott történt. Volt ott egy öreg bíró, ki nagy igazságszeretetéről és bölcsességéről tette magát ismeretessé.

Egyszer beállít a sedria elé egy zsidó és egy keresztény, s valami bűnügyről tárgyalnak egymás közt, nagy élénkséggel, amint ez már szokás a szembesítéseknel, vádló és vádlott, vagy — mint Csemegi mondaná — a *terhelt* között.

Az öreg bíró, kinek rendesen döntő szokott lenni a véleménye, s amennyiben azt tárgyalás közben nyilvánítja, némelykor informáló is, hallgatja. . hallgatja egy darabig, oda is figyelve, nem is, midőn egy fiatalabb bíró tiszteletteljesen meginterpellálja:

Mit gondol, kedves urambátyám?

— Azt, hogy megérdemli a félévi börtönt testvérek közt is.

— Nem lesz egy kicsit sok? — véli habozva a legfiatalabb bíró.

— Megérdemli ez a huncut zsidó, édes öcsém. . .

— Mit? A zsidó? A zsidót gondolja, urambátyám?

Hiszen nem a zsidó a vádlott!

Az öreg röstelkedve morogta azután:

— Hüm . . hát persze, hogy . . . Űhüm, hm . . Az ördög tudná hát, hogy van, hüm! Mit kérdezitek az embert, ha ti jobban tudjátok, hm.

S e gixer után az öreg máskor jobban vigyázott aztán az auktoritásra.

Vigyázatok, gyerekek, azt mondom, ezzel az eszlári kérdéssel, mert bizony el talál fogyni az auktoritás.

Tudniillik Eötvös beszéli ezt el ilyenforma hangon. Van neki húsz-huszonöt ilyen pogány hangulatesináló adomája, s azokat kiereszti mint megannyi ostort patgotgatva velük a fejünk fölött.

S annyiban igazat adunk neki, hogy az auktoritás csakugyan fogy — de az ő puskapora nem: habár egy kicsit nedves még ekkoráig az is.

A mi kedves Eötvös Károlyunkat (mert kedves volna ő, ha nem lenne olyan nagyon harapós) valaki elnevezte egyszer »nagy visszaemlékező«-nek, mivel ő szokott eltemetni minden embert, ő búcsúztatja el s ír róla visszaemlékezéseket.

Éz a megrögzött szokása annyira megy, hogy az emberek, ha összevesznek, azt kívánják egymásnak: »Emlékezzék rád vissza Eötvös minél előbb!«

S ezt a jogát a halál is respektálja. A dolog annyira megy, hogy ha ő vidéken utazik, nevezetes emberek addig nem halnak — hogy ő visszaemlékezhesék.

Hanem azt már mégse hitte senki, miszerint annyira viszi a szenvedélye, hogy azt az egyetlen egy személyt, a dadai hullát, aki tudtán kívül hunyt el, még a sírjából is kiásatja — hogy még egyszer visszaemlékezhesék.

AKIT JÓKAI NEM HAGY ÍRNI

(Egy kis tréfa)

Nini, biz isten azon vesszük magunkat észre, hogy már gróf Teleki Sándor sem egészen fiatal ember! . . . Maholnap már oda fog kelleni írni a könyveire: írta »idősb gróf Teleki Sándor«, mert van már egy ifjabb Teleki Sándor írónk is, — a fia. Biz az amilyen kemény gyerek, éppen úgy ki találja szorítani az édesapját az emlékekben, mint a bálozó kislány a mamáját. Mert egy Teleki Sándor csakugyan kevés ennek az országnak, de már kettő sok — mivelhogy nem marad sem meghódítani, sem megírni való nekünk többieknek, miattuk.

A fiatal Sándor szép sugárnövésű, legény, de még nagyon fiatal, a császárt is csak az imént szolgálta még ki, de a múzsáknak már esküdt jó barátja, mert a Telekiek soha nem tévesztik szem elől, hogy a múzsák a nőnemhez tartoznak, s illik úgy futva, útközben megudvarolni őket is.

Hanem hát persze még csak amolyan szerelmes apród a múzsák udvarában a mi Sándorunk, aki már ivott a Hippo-

krene forrásából, de még nem itta le magát: a bor gőze majd csak később fogja átjárni. Írt már egy-két csinos költeményt, fordított is egyetmást elég sikerülten, s valószínű, hogy sok örömünk lesz még belőle valamikor.

De még most csak kezdő s kivált az volt jó másfél évvel ezelőtt, mikor a Petőfi-Társasággal ő is kirándult Kiskőrösre, a Petőfi-házra illesztendő emléktábla-ünnepélyre, mely örökké emlékezetes marad arról a ragyogó beszédről, melyet ott Jókai tartott.

Kiskőrös színe-java igen pompásan fogadta a kirándult írókat (amire nézve elég nagy bizonyosság, hogy ők maguk leszölják a fogadtatást) s roppant érdeklődést tanúsított mindenki a leutazott nagyok iránt. Kicsoda ez vagy amaz? Hogy hívják? Ez volna az a György Aladár? Hát Bartók melyik? Itt van-e Ábrányi Kornél is? És az a nagy fej azzal a serte hajjal ugyan ki-e?

Ezer alakban merült fel a kíváncsiság: mely nemegyszer végződött elégedetlenségben is. Mert a notabilitások között voltak bizony olyanok is, akiknek sohase hallotta hírét a kiskőrösi ember.

— Hát ez a fiatal gyerek ugyan kicsoda? — kérde Szaná-tól az egyik honorácior a fiatal Teleki grófra mutatva, s volt valami hányavetiség a hangjában, amint megtoldá a kérdését? — Ez is író? Mi?

— Micsoda? — vág bele Szana Tamás, ki azonnal látta, hogy emberére akadt. — Ha író-e ez? Uram, ehhez képest Jókai is semmi!

— Lehetetlen! — mondja a honorácior elképedve.

— Ez a világ-zseni! Nagy író — gyulladozik Szana a legkomolyabb képpel.

— Ilyen fiatalon? — rebegé még mindig hüledezve a kiskőrösi ember. — S hogy még eddig semmit se tudtunk róla! Vajon én istenem, mit írt hát?

No, erre aztán megeresztette Szana a szapora beszédét.

— Nem írt ez a fiatal ember még semmit, édes uram. Jókai drága pénzzel fizeti, hogy ne írjon, mert ha írna, azonnal elhomályosítaná. . .

— Szörnyűség — hebegé a honorácior.

— Jókai annyira fél tőle, uram, hogy éjjel-nappal magá-

val hordja, vele alszik egy szobában, tollat, plajbászt elszed tőle, hogy ne írhasson a falra se. . . mert mindjárt kitudódnék, hogy ő a nagyobb.

A derék cívis áhitatteljesen pislogott a kis gróf felé, azután soká csóválta a fejét tünődve.

— Isten úgyse, mégsem szép — dűnnyögé —, mégse rendes dolog ettől a Jókaitól!

Alkalmásint tovább adta aztán a pikáns titkot, mert a fiatal Teleki nem győzött csodálkozni, miért bánnak vele egyszerre olyan nagy tisztelettel a kőrösiek: az asztalfőre ültetik Jókai mellé, s ha toasztíroznak, az ő arcáról nézik a meglelégedést, ha szivarra gyújt, ötven kéz nyúl a gyufa után és a többi meg a többi.

Végre is megnyugodott abban, hogy a »szent birodalmi grófság« csinálja azt a nagy effektust, s kezdte kevésre nézni a derék kiskőrösieket — mert egyszer se nézett a Szana Tamás ravasz arcára.

ORSZÁGGYŰLÉSI KARCOLATOK

APRÓSÁGOK A HAZBÓL

(Jún. 2. és 3-án)

Capacitatio ad saccum.

Az folyt két nap óta, a képviselőházban.

Érdekes vita és tanulságos nagyon. Bepillantást nyer általa az ember az ezernyi érdekszálak ama szuverénjébe, mely a Tisza-kabinet háta mögött a többséget egy hatalmas és egységes falanksszá fűzi össze.

Miről van szó? Százhuszonzhárom és fél ezer hold eladásáról a legtermékenyebb földből, mellyel a gondviselés az országot megáldotta, abból a földből, mely Európa éléskamrájává avatta a Bánságot.

A föld az államé. Kétségtelen tulajdona. De megosztott tulajdon, amennyiben a haszonélvezet az ottani községekre van átruházva, melyek a rájuk eső részt ismét részben megtartották községi kezelés alatt, részben fölosztották az egyesek között, sokan bizony a mesebeli oroszlánok primam tollo elve szerint.

Olcson bírták az államtól s mégis nagyra nőtt a haszonbér hátraléka. Közel egy millióra. A befolyini tartozott jövedelme az államnak is csekély, — csak 80 ezer forint.

Gondoltak tehát valamit; át kell adni ama földeket örök és osztatlan tulajdonába az érdekelteknek, megfelelő megváltási összegért.

E tárgyban pör is folyt, egyezkedés is folyt, míg végre Szapáry Gyula grófnak, a »szerencsés kezű« pénzügyminiszternek sikerült oly egyezkedésre jutni, melyet ő kielégítőnek talált. Eszerint ama föld holdja 31—57 frtért az érdekeltek valóságos tulajdonába jutna.

Igen ám, de a lakosság egy másik, kevésbé érdekelt része

többet ígér érte. Három annyit. Az állam 3 millió helyett kapna 9—10 milliót.

Ebből keletkezett a hecc.

*

Krisztinkovich Ede a szélsőbalról, ama régi jó táblabírák egyike, akik még tudnak diákul, s turkálnak a régi okiratokban, — hosszú beszédben fejtette ki, mily bonyolult ez a kérdés, s kisütötte, hogy ezt az alkut a törvényhozás az ország pénztárának nagy megkönnyítése nélkül jóvá nem hagyhatja.

Ezzel váratlanul erős és heves vita kerekedett a Házban, mely mindenfélét fölkaavart, mint a forgósél. Abból a sok szemétből is fölkaavart valamit, ami a kormánypárt kebelében összegyűlt.

Rohonczy Gedeon fölhozta, hogy a kormánypárt egy hű mamelukja, Gödl Károly százezer frtot kötött ki magának az érdekeltektől, ha az egyezséget az ő gusztusuk szerint létrehozza. És Gödl Károly ügyvéd úr képviselő, aki itt ül a Házban, s bizonyára nem azon van, hogy azt a kis honoráriumot meg ne kapja.

Gödl beismerte, hogy csakugyan úgy van a dolog, de még egy kicsit másképp, mert őneki minden hold így megmentett föld után egy forint dukál, ami 23 ezer frttal több, mint amennyit Rohonczy mondott.

*

Ezzel aztán föl volt vetve a képviselői tisztesség kérdése. Részt vettek benne még a kormánypártiak is, mind kifejezván, hogy ez esetben Gödlnek e kérdésben szavazni nem enged a tisztesség.

Ma aztán folytatódott a vita hasonló tónusban. Az ellenzék követelte, hogy miután az ú. n. überlandiális földeknek, amelyekről itt szó van, jogi természete nincs tisztába hozva: a képviselőház nem határozhat e dologban előbb, mielőtt saját jogügyi bizottságának véleményét meg nem hallgatta, melyet Szapáry ezúttal mellőzni tartott tanácsosnak.

Fölhozta még azt is, hogy e kérdés alatt politikai momentum is rejlik. E földek szolgáltak 1848-ban ürügyül a magyar

zászlók letépésére, s kezdődött a forradalom. Ha e kérdés most függőben hagyatnék, politikai izgatás anyagául szolgálhatna, jobb lesz hát, ha most egyszerre odaadjuk azt a kis földet azon az áron.

Beszélt Krisztinkovich, Dániel Pál, Orbán Balázs, Unger Alajos, Herman Ottó — igen keményen —, végre az előadó s újra Krisztinkovich és a miniszter.

A vége a mulatságnak az lett, hogy a többség az eladást jóváhagyta. Gödl és a többi érdekelt azonban — mert vannak ám sokan — tartózkodtak a szavazástól.

De vajon tartózkodtak volna-e, ha előre föl nem tűnik a dolog? És tartózkodtak-e valamennyien, kiknek a dolog ekképp eldőlése érdekében állt?

Ez a kérdés, melyhez bizony sok kérdőjel fűzhető.

Egy bizonyos: az állam rossz vásárt csinált, s ezt a rossz vásárt erőszakosan hajtotta keresztül a többség a törvényhozáson. A rút motívumok egyike lelepleztetvén, veszélytelenné vált.

De hány rút motívum marad leleplezetlenül, mely az ország kárát megszavazza!

Érdekes tudni, hogy a mai név szerinti szavazás alkalmával 252 képviselő tündökölt távolléte alatt. A többség nem volt jelen.

Éppen mikor a 120 katonatiszti alapítvány megszavazásához fogtak, futott végig a házon, mint a futótűz a szomorú hír, hogy meghalt Garibaldi.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— június 5.

A százhusz alapítványi hely volt a mai vita tárgya. Százhusz alapítványi helyé, mellyel a magyar kormány azon a kedvezőtlen arányon kíván segíteni, melyben a magyarság a közös hadsereg tisztikarában képviselve van. Most már az a kormány pecsovicz lelkének is »nagyon tarka dolog« — zu bunt, jól magyarul, — hogy míg a hadseregben minden száz közlegény között negyvenöt a magyarországi, addig a tiszt-

karban nyolc százalék, a főtisztikarban pláne öt százalék is alig van a magyar.

Persze hogy legjobb volna, ha e kérdés fölött vitázni nem kellene. Volna egy magyar hadsereg, annak tisztje sem lehetne más, mint magyar; mint ahogy pl. a francia bizony nem bízza a maga várait, katonáit burkus tisztekre. De hát nincs ilyen hadsereg. Pedig kell, szükségképpen kell, hogy legyen. Mert hogy a hadseregre való egyenes befolyás nélkül nincs igazi alkotmány, azt a mi alkotmányunk bizonyítja legjobban.

Apródonkint vélik hát előkészíteni, hogy egyszer már magyar hadsereg is lehessen. A görbe utaknak azonban, úgy látszik, nem mindegyike visz Rómába. A delegáció megrizkizrozta, hogy magyar tisztok képezhetése céljából követeljen egy Magyarországon fölállítandó katonai akadémiát. Nem hangzott el a szó a trónusig, benne rekedt az osztrák delegáció fülében. A közös hadügyminiszter pedig annyit mondott rá, hogy az osztrákok mintájára alapítsunk mi, magyarok is alapítványi helyeket, melyeket csak magyarországi fiúkkal lehessen betölteni, s járassuk őket az osztrák katonaképző intézetekbe.

Az ellenzék hát okosan teszi, ha fölveti a kérdést, hogy hát az osztrák katonaiskolákban lehetséges lesz-e majd magyar katonatiszteket nevelni? Avagy ez csak arra lesz jó, hogy ezzel is több magyar fiút forgathassanak át osztrákká?

*

Az e kérdés fölötti vitában ma egy új szónok tűnt fel, akit ez ideig nem hallott a képviselőház.

Báró Prónay Dezsó szólalt föl, a függetlenségi pártnak Thaly Kálmán után utolsó akvizíciója.

Szép, bátor, lelkes arcú fiatal ember, erősen tipikus magyar vonásokkal. Olyan, mintha egy égi kép rá májából lépett volna elő. Csak kalpag kell a fejére, kacagány a vállára s oda illik a honfoglalók arcképcsarnokába.

Beszéde is, szűz beszéd e házban, azon szerinti volt. A külön magyar hadsereg mellett emelt szót, de megmutatta, hogy még az 1867: XII. törvénycikk alapján helyezkedve is megingatja a kormány álláspontját. Mert a közösügyi törvény is ismeri a magyar hadsereget, noha csak a közösnek egy részét

s nem mint taktikai és stratégiai egészet. Keményen olvasta rá a honvédelmi miniszterre, micsoda törvényszegést követ el a nemzet kárára, mikor azt tagadja. Hivatkozott a főrendiházban tett ama kérdésére, ha vajon a magyarországi méneskarbeli csapatokat a miniszter a közös hadsereg helyett nem inkább akarja-e venni a honvédségből? S a miniszter azt válaszolta, hogy igenis, mert nem tűrhető, hogy a magyar állam tulajdona fölött idegenek intézkedjenek. Ugyanez a miniszter, aki a csikókat nem akarja rábízni idegenekre, most a magyar ifjakat bizvást bízza rájuk.

Szép beszédét nagy, sőt feszült figyelemmel hallgatta a Ház. Prónay e beszédével kétségtelen jelét adá annak, hogy a parlament jelentékeny erőt nyert benne, kitől még sokat várhatunk, s kire indokolt büszkeséggel tekinthet pártja.

*

Thaly Kálmán is ma tartá beköszöntőjét a Házban. Melegen, a hisztorikus meggyőződésével beszélt, midőn főlemlíté a helyi körülményeket, melyek között a magyar ifjakat nevelni fogják, Bécsújhelyen, ahol a magyar szabadság mártírjainak vére folyt, s ahol a magyar ember, mintha feje fölött függő hóhérpallosok alatt járna. A pallos ma is itt van, de most a magyar honfiban nem a testet: a lelket fogja megölni.

A vita befejezése holnapra maradt.

Ez ülés legszebb momentuma azonban, dacára a hazafias beszédeknek, melyek benne elmondattak, s melyekhez Herman Ottó is csatlakozott, nem a vitában keresendő.

Az ülés egy kegyeletos tárggyal nyílt meg. A világszabadság ravatalon fekvő nagy hősről, Garibaldiról történt hálás megemlékezés. Helfy tette az indítványt, hogy Magyarország képviselőháza fejezze ki részvétét a gyászesemény fölött.

Tisza éppen nem volt a teremben, ami annyit jelent, hogy ilyenkor a többség fejét veszti. Most is elveszté. Trefort kipkoddott s másnapra kérte halasztani a határozatot.

Magyarország törvényhozása részéről nagy botrány lett volna ez. Helfy és Irányi fölszólalása után még habozni afölött, hogy mi itt a kötelességszerű teendő, örökös folt lett volna a képviselőház naplóiban.

Szerencsére bejött Tisza s kijelenté, hogy igenis, helyes, hogy a képviselőház kifejezze részvétét Olaszország gyászában, amint kifejezte Cavour elhunytá alkalmából s később Viktor Emánuel halálakor.

Még van bennünk egy kis hálaérzet, s a mi elszomorító jelenségekkel oly ijesztőleg gazdag politikai életünkben ez is egy kis vigasztalás.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— június 7.

Sohase hittük volna, hogy a szép magyar hölgyek olyan nagyon filoszemiták. Az egész karzat tele volt velök, még a főrendiház karzatának is jutott, ahol pedig máskor alig ül más, mint rokkant főispán és rokkant generális.

Szánakozni jöttek a gyönyörű szemek és könnyeket hullajtani. Mert hajh, lészen ma szörnyű dolog. Telerakják a Ház asztalát terhelő okmányok hasábjáival, leöntik petróleummal, reá helyezik a zsidókat, akik éppen e célból hurcoltattak oly nagy számmal az írói karzat ketrecébe — a máglyát meggyújtják s ott fogják a szegényeket megsütni elevenen.

Erre még a szép Blaháné is kíváncsi volt. A Népszínház nem produkál hasonlót.

Hőség már előre is akkora volt a Házban, hogy egy úrhölgy hangosan kiáltott föl a legyező mögül: „Jessas! drei Grad Wärme!”

*

Türelmetlenül várta a nagyközönség az előzetes kérdések elintézését. Végre fölmerült az előadói széken Berzeviczy Albert. De mintha ő is mókázni akart volna, egyebekről beszélt a kópé. Csak úgy féltizenkettő tájra került elő a szatmári

kérvény, az Oroszországból kiűzött zsidóknak Magyarországba telepedése ellen.

Csendes, szenvtelen hangon mondta el, mi vezette a kérvényi bizottságot e kérdés megítélésében. A letelepedés joga megadható-e oly tömegnek, mely nem képes kimutatni, hogy képes magát föntartani? Tanácsos-e törvényeinket megváltoztatni egy múló kérdés kedvéért? Az első sorba helyezendő hazai érdekek mellett a humanitás követelményei mennyiben legyenek irányadók? S végre arra az eredményre jutott, hogy kormányzati kérdés az egész, törvényhozási intézkedések szüksége fönn nem forog, a kormány azonban fölhívandó, hogy a rendőri és közegészségügyi teendőkre legyen figyelemmel.

*

Utána Herman Ottó emelt szót a függetlenségi párt nevében. Szépen indokolt határozati javaslata három pontban foglalható össze. Hogy az oroszországi zsidók letelepedése Magyarországon nem kívánatos, tehát megakadályozandó. Hogy az orosz zsidóüldözés tárgyában Európa diplomáciája emelje föl szavát, s a magyar kormány hasson oda, hogy az megtörténjék. És hogy amennyiben törvényhozási intézkedés szüksége forogna fönn, a kormány tegye meg előterjesztését.

A higgadt, tapintatos beszédre Tisza Kálmán válaszolt, nem állhatta meg, hogy még ebbe a kérdésbe is ne keverje bele a korteskedést. Először is konstataulta, hogy Herman Ottó sértegeti a magyarországi zsidóság ortodox részét, mit a függetlenségi párt hangos tiltakozással fogadott. Törvényhozási intézkedésre nincsen szükség, mert a létező törvény elég módot nyújt a baj elhárítására a községeknek.

— Vasvilla! — veté közbe Szalay Imre.

A kordon fölállítása sokba kerülne s azonképp nem volna összeegyeztethető a humanitással, hogy ama szerencsétlen üldözötteket puskatussal kergessük vissza. (De nem megy oda, ha tudja, hogy nem szabad, — volt az ellenvetés.) Oroszország belügyeibe avatkozni kényes dolog. (De nem belügy, mikor a mi nyakunkra zúdítja, akik neki nem kellene.) Elismeri, hogy a magyar függetlenségi párti képviselők hatalmasabbak, mint

az egész európai diplomácia, de nem érti, hogy miért sürgetnek éppen ők preventív rendszabályokat.

Beszédének magva ez volt: Ő, ha a társadalom hatalma nem volna elég a baj elhárítására, állami közbelépésre is kész. De nyílt kérdésben nem kell megkötni a kormány kezét s nem venni le róla a felelősséget.

*

Valóságos zsinagógává vált a Ház a miniszterelnök beszéde után, melyet különben is tarkává tettek a sűrű közbeszólások. Mikor Dobránszky Péter fölállt, hogy ő is beszél, hangzott mindenfelől: »Eláll! Eláll!« »De csak hadd beszéljen, hiszen muszkakérdés.« Nagy nehezen végre elmondhatta beszédét, de hogy mi volt benne? — csak a gyorsiroda annak a megmondhatója. Talán az se.

Most Ónody Géza állott föl, aki először hozta a Ház elé a tiszzaeszlári esetet. Elkezdte fejtegetni a Talmudot, Rohling nyomán, ki rettenetes dogmákat tulajdonít e könyv nyomán a zsidóknak s ezer tallért ígér annak, aki azokból csak egyet is elvitat.

— Tyhű, Istóczynak elveszik a kenyerét — hangzott innen is onnan is.

Istóczy pedig, hallva tanai visszhangját, örömeiben ragyogott, mint a Salamon koponyája.

Ónody aztán elkezdte fölhozni a konkrét eseteket, a zsidók által elkövetett irtózatokról. Cítálta Bonfint, Béll Mátyást az országos levéltárt és Rosty Miklóst.

Zúgolódtak persze miatta. Az elnök minduntalan megőrizte a magyar parlament jó hírét, — de Ónody csak folytatta, elmondva, hogy mi az a Kagal, meg hogy mit kellene tenni a muszka zsidókkal? Engedni átvonulni s kitelepíteni Palesztinába.

*

Ónody beszéde alatt Csanády Sándor künn sétált a folyosón.

Persze, hogy volt szörnyű csodálkozás. Csanády Sándor, a megtestesült lelkiismeret. Aki pont tíztől pont kettőig úgy

ül a helyén mindig, mint akit odacövekeltek — és most künn elégál a lustálkodó honatyák között.

— Sándor bátyám, mi dolog az, hogy te most nem vagy benn a teremben? Hisz ott beszélnek.

— Eh, barátom — felelt vissza Sándor bácsi kedvetlenül —, ami sok, az mégis csak sok.

*

Mikor Ónody befejezte véres krónikáját, Somssich Pál állott föl. A szeretet vallásának nevében jelenti ki, hogy borzalommal hallotta az előtte szólónak izgató beszédét. Múlt sötét századok könyveiből, okmányaiból ítélni el egy egész felekezetet egyértelmű annak bizonyításával, hogy vannak boszorkányok, mert hiszen boszorkány-pörök iratai is vannak a levéltárakban.

Tisza is szükségesnek látta a még egyszeri fölszólalást, sőt midőn Ónody személyes kérdésben felelt, harmadszor is replikázott.

Nehéz volna azonban megítélni, hogy az egész tárgyalás alatt a Ház hangulata derült volt-e inkább, vagy bosszús?

A tárgyalásnak, fájdalom, vége még nincs. Holnap dübörög elő Istóczy az öreg pattantyúkkal.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

(A nappali ülés)

— jún. 9.

Kínos ülése volt ma a képviselőháznak. Jó hazafi nem kívánhat többet ilyen.

Még mindig a zsidókérdés van napirenden. A zsidókérdés, komplikálva a muszka-zsidók beözönlésének aggodalmával és a tiszaezlári rejtélyes esettel.

Istóczy beszélt elsőnek, az antiszemita próféta.

A maga kenetteljes, patetikus modorában szavalt a paraziták, az isten ostora, a nemzet testét undokító kelevény ellen, ahogy ő a zsidókat nevezi. A Ház kezdetben meglehetősen

apatiával hallgatta. Ő pedig annál drasztikusabb szólamokhoz folyamodott, hogy a hatást biztosítsa. Két részre oszlatta a nemzetet, aszerint, amint a zsidók mellett, vagy ellene foglal állást. A megyék szerinte most is a magyar nemzetiség véd-bástyái, mert peticionálnak a muszka-zsidók beözönlése ellen. A városok ellenben, élükön a fővárossal, azok a gyorsrevolver, a sajtózsídók terrorizmusa alatt a zsidókat pártolják. Idézte Polybiust, idézte Thüringert. Bizonyítgatta, milyen külön népfaj a zsidó az ő külön nemzeti vallásával. Hódító népfaj ez, mondá, mellyel úgy kell elbánni, ahogy hódítani akaró ellenséggel szokás. Hivatkozott Koránra, Talmudra, az »Alliance israelite universelle«-re, mely geográfiai határok nélküli zsidó birodalmat akar s ott van a hatalmak koncertjében, vagy legalább körülötte s kezében a béke és háború joga, mert nála a nervus rerum. Hosszú beszédében sokszor fordult fenyegető taglejtéssel Wahrmann Mór felé, mondván, hogy ő megtanult várni, de hiszi, hogy nem soká kell már várnia, mikor Magyarország is kiveti e veszedelmes fajt kebeléből. A benyújtott határozatoknak persze egyikével se volt megelégedve, s kijelenté, hogy várakozó helyzetbe teszi magát.

*

Wahrmann szólt utána.

Azzal kezdé, hogy olyan ember, aki nem éri be néhány zsidó lemészárlásával, aki az orosz üldözésre azt mondja, hogy c'est la guerre, nem formálhat jogot arra, hogy ő vele komolyan foglalkozzék. Jelzi álláspontját a szatmári kérvény tárgyában, s kijelenti, hogy ámbár az orosz-zsidók tömeges idetelepedését nem kívánja ő sem: az egyes vagyonos, munkabíró, hasznos emberek megtelepülése ellen nem tehet kifogást. Szükségesnek tartja, hogy a magyarországi zsidók a magyar elemhez csatlakozzanak, annak a szellemét tegyék a magukévá, azt erősítsék. Védelmezi az ortodox zsidókat, mint akiknél szintén tapasztalható a vagyonosodási hajlam. — Aztán idéz ugyanabból a Rohlingból, akiből Istóczy szokott idézni, hogy mit írt a protestánsok ellen. Végre kifejezi azt a reményét, hogy bízik a kormányban, bízik a magyar népjózan szellemében s nem fél attól, hogy zavarok keletkezhet-

nek, akármiféle ganéjjal igyekezzenek is egyes izgatók erre fogékonnyá tenni a talajt.

Ez utolsó szavaknál, lehet véletlenül, lehet hogy nem is úgy volt, a mellette ülő Istóczy felé fordult, aki pedig beszédének legnagyobb részét éppen Wahrmannra mutogatva mondá.

Ezt zokon vette Istóczy, s mialatt benn a Házban Hentaller Lajos, Ország Sándor, Szalay Imre, Busbach Péter szólottak a kérdéshez, künn a képviselőház olvasótermében szomorú jelenet adta elő magát.

*

Szem- és fültanúk nem egészen összevágólag adják elő. Egyik verzió így szól:

Már a teremben, Wahrmann beszéde végén ezt kérdezte volna Istóczy Wahrmanntól, hogy azt a trágya-izgatást reá értette-e? Mire W azt felelte, hogy »nem mutattam senkire, nem értettem személyre, én a Háznak beszéltem«.

Később Wahrmann ott sétált a könyvtárteremben. Egyszerre belép Istóczy, nyomában mások is. Ez odalép Wahrmann elé s azt mondja:

— Az úr eltagadta szavát, az urat én gazembernek nyilatkoztatom.

Erre W. azt felelé:

— Én meg a gazember szót visszaadom.

Istóczy most egy lépést előre tett, kezét fölemelte s ütést mért Wahrmannra. E pillanatban lépett közbe Rohonczy Gedeon, de már nem elég korán arra, hogy az ütést föltartsa, — az Wahrmannnak fölemelt karját érte.

Ekkor Rohonczy Istóczyt, Hegedűs Sándor pedig Wahrmannt különválasztotta és elvezette.

*

A másik verzió így szól:

Istóczy Wahrmann beszéde után azonnal segédeket küldött Wahrmannhoz, kik tőle szavaiért nyilatkozatot kérjenek. Ónody Géza és Szuhányi képviselők meg is vitték Istóczynak

a W. nyilatkozatát, mellyel azonban amaz nem volt megelégedve s maga indult Wahrmannt fölkeresni. Fölvívott barátai is követték, anélkül azonban, hogy a legcsekélyebb sejtelmük is lett volna arról, ami következni fog.

Istóczy megtalálva Wahrmannt a könyvtárteremben, e szavakkal fordult hozzá:

— Az úr megtagadta szavait, én önt ezennel provokálom.

Wahrmann erre úgy nyilatkozott, hogy ő a parlamentben mondott szavaiért kihívást elfogadni nem érzi magát kötelességnek, — mire Istóczy azt mondá:

— Én hát akkor önt huncut gazembernek nyilatkozatom.

Wahrmann erre azt felelte, hogy ő meg visszaruházza e címekeket a szólóra.

Ekkor emelte föl Istóczy a kezét, s Wahrmannt, noha Rohonczy e pillanatban közbelépett, galléron ütötte.

*

Az esetnek rögtön híre futott a Házban. Irányinak igen szép és higgadt beszédét a legnagyobb izgatottság között hallgatták a képviselők. A beszéd végeztével az elnök kijelenté, hogy több képviselő egy fölmerült sajnálatos eset alkalmából zárt ülést kíván tartani.

A karzatok kiürültek, s a képviselők tárgyalás alá vették az esetet, melynek vége az lett, hogy az újra föltárult ajtó mellett tartott nyílt ülésben az elnök a Ház megbízásából kijelenté, hogy tudomására jutott egy eset, mely szerint egy képviselő egy másikat a Ház helyiségeiben tetteleg bántalmazott, ezt a Ház a maga méltósága megsértésének tekinti s az eset fölött rosszallását fejezi ki.

A Ház e kijelentést határozattá emelte.

Természetes, hogy itt egyedül a Ház méltóságának szempontjából hozatván a határozat, a személyi sérelem más úton leendő orvoslására befolyással egyáltalában nem bír.

*

A zárt ülés két óra előtt vette kezdetét s teljes egy órát vett igénybe.

Miután az ülészak holnap mindenesetre berekesztetik, s a szatmári kérvény tárgyában már több képviselő volt szó-
lásra följegyezve, — a képviselőház a tárgyalás folytatására
d. u. 5 órakor ismét összeült.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jún. 10.

Ma tartotta a képviselőház *zárulását*, mely 12 órára volt
összehíva.

Máskor az ily berekesztő ülésen alig jelent meg annyi kép-
viselő, hogy a királyi rescriptumot tudomásul vegye.

Ma meglehetősen tele volt a Ház, még inkább a folyosók.

A szokatlanul nagy frekvencia oka a tegnapi kínos eset
volt. A tegnap elterjedt hírek szerint ma hajnalban kellett
volna végbemenni *a párbajnak Wahrmann Mór és Istóczy
Győző között*. S a délelőtti órákban utcán, kávéházakban s más
nyilvános helyeken széltere beszéltek, hogy a párbaj végbe is
ment, szigorú föltételek mellett, s eredménye az lón, hogy
Wahrmann súlyos sebet kapott. Még a sebesülést is le tudták
írni pontosan. A balváll alatt a mellbe fúródott volna be a
golyó.

*

A hír, mint a megélénkült képviselőházi folyosókon kide-
rült, nem volt való. *A párbaj elhalasztatott*. Több okát emleget-
ték az elhalasztásnak. Komoly lévén az eset, nem lehet neki-
menni hebehurgyán. Szükséges, hogy a felek rendbehozzák
előbb ügyeiket. Melyik fél kívánta az elhalasztást: arra nem
lehetett feleletet kapni.

Elég az azon, a párbaj nem ment végbe. Holnapra, mások
hétfőre mondják, hogy végbe megy, sőt némelyek szerdát
emlegetik.

A kínos helyzet tehát tart tovább s ennek a nyomása
alatt tartotta a Ház rövid berekesztő ülését.

*

Az elnök magyar díszben jelent meg székén, fekete bársony dolmányban, drágaköves gombokkal.

A múlt ülés jegyzőkönyve felolvasatván, Csanády Sándor kifogásolta, hogy az úgy van szerkesztve, mintha a kérvényi bizottság véleményét a Ház egyhangúlag fogadta volna el, — s oda kívánta módosítani, hogy azt csak a Ház többsége fogadta el.

Persze az öregúr tévedése hamar kiderült, mert a jegyzőkönyv úgy szól, hogy az elfogadás felállás és ülve maradás által megejtett szavazással történt.

*

E kis prelúdium után Tisza Kálmán miniszterelnök megbízatni kérvén az elnököt, hogy a szünidők alatt történhető képviselő üresedések iránt elnökiileg intézkedjék, — jelenté, hogy az országgyűlés jelen időszakát berekesztő királyi leirat leérkezett s azonnal át is szolgáltatá az elnöknek a papírpecsétés királyi levelet, melyet ez ollóval fölnyitván, fölolvastatá a királyi leiratot, mely az országgyűlés jelen időszakát berekeszti s az újat október hó 5-ére hívja össze.

*

A királyi leirat tudomásul vétetvén, az elnök beterjeszté a lefolyt ülészek tevékenységéről szóló statisztikai kimutatását. Rövid beszédében fölemlíté, hogy az országgyűlés tevékenységében a Ház minden tagjának élénk része volt. Amit a Ház, tekintettel azokra, kiket hónapokig sem látni itt s kiknek törvényhozói összes tevékenységük a napidíjakról szóló nyugták aláírásából áll, — derűtséggel fogadott.

*

Rövid, egyszerű, de meleg szavakban búcsúzott el az elnök a tűzhelyeikhez immár visszatérő képviselőktől, kívánva nekik boldog üdülést az elvégzett nehéz munka után és boldog viszontlátást a király által kitűzött napon, október 5-én d.e. 11 órakor.

Fölvastatott végül a jelen zárulás jegyzőkönyve, s azzal a képviselők annak rendje és módja szerint megéltjezvé az elnököt, szíves kézzorítással vettek egymástól búcsút az őszi viszontlátásig.

*

Az ülésen se Wahrmann, se Istóczy nem voltak jelen. Ülés után a függetlenségi párt tagjai a Margitszigetre indultak, hogy ott barátságos lakomával vegyenek búcsút egymástól.

A HÁZBÓL

— Karcolat az első ülésről —

[okt. 5.]

Ijedős természetű emberek meg mertek volna esküdni rá, hogy az országgyűlés középső ülészaka legalábbis olyan fortissimo accordal fog megújulni, mint valami kiállításos Wagner-opera. Már a szerepeket is kiosztották elképzelt partitúrájokban s tudták, ki fújja majd a nagy bombardont, ki mennydörög a nagy dobon s ki fogja csattogtatni a réztányérokat, rémületére minden állatoknak, melyek ma még a század elején divatos szerelmes trubadúr nóta szerint alusznak talán.

Voltak, kiket odáig ragadt a fantáziájuk, hogy már előre látták, mint üt be az országház csak az imént restaurált üvegpadlásába egyszerre négy istennyila, mindjárt a legelső gyűlésen. Arra nem is gondoltak egy hirtelen, hogy ahhoz, hogy a mennykő a toronyba beüthessen, kettő szükséges: egyik a mennykő, másik a torony. Mennykő, az csak akadna imitt-amott; de hol a torony? Ahhoz még csak a téglákat kezdi összefuvarozni a vasút, de csak a közelebbi napok feladata lesz, hogy azokat szépen egymás tetejébe rakják s legfelül tegyék a meglevő gombot, Péchy Tamást, akinek három esztendeig muszáj kitartani, míg alatta minden esztendőben szétmállik az épület fundamentoma: a ház tisztikara, meg az állandó bizottságok. Köszönöm én az ilyen állandóságot,

mikor minden levélhulláskor szurkolnom kell, ha nem pottyantanak-e ki a naplóbíráló bizottsági magas és szépen jövedelmező méltóságomból gonosz irigyeim, kik nem győznek zúgólni afölött, hogy mire szónoklataik bekerülnek a naplóba, miért hogy nem homályosítják el azonnal Deák Ferenc beszédeit? A bizottságot okolják miatta, meg Kónyi Manót.

Négy dologról bizonyos volt minden ember, hogy az első ülésen be fog következni.

Haragos kérdés fog intézteni az igazságügyi miniszterhez, hogy a tiszzaeszlári gyilkosság tisztában van-e már, s ha nincs, miért van?

Item számon fog kéretni Tisza Kálmántól, hogy a pozsonyi jámbor poncichertek mitől lettek dühösek és Krazelhuber lóg-e már, avagy csak olyan »elvi« az a statárium a kormánybiztos bugyellárisában.

Item, sürgős kérdés fog intézteni Wahrmann Mórhoz, mint a magyarországi kagal fejedelméhez, hogy Ónody Gézát hova tette? Mert íme, jelen van a tény, hogy Ónody Géza nincs jelen. Tehát hova lett, — neki tudni kell.

Item meginterpelláltak a pénzügyminiszter, hogy az állami rend és hivatalos tekintély érdekében ellátta-e immár adóbehajtó közegeit kellő számú revolverekkel s azzal az utasítással, hogy szomorú eshetőségek elkerülése végett azt, akit egzekválni mennek, mindenekelőtt puffantsák agyon.

Tessék: ennek a négyféle Damokles-kardnak állott a ma összeült képviselőház — mint Madarász bátyánk mondaná — a védpajzsa alatt. És uramfia, — hiúnak bizonyult minden várakozás. Semmi sem történt, ami a tespedő vért kissé élénkebb keringésbe hozná.

Ez nagy malőr a karcolatíróra, aki kénytelen kijelenteni, hogy mikor nem is egy, de négy botrány van jogos kilátásba helyezve, aztán mind elmarad: az a legnagyobb botrány.

Konstatálhatjuk ezeknek utána, hogy az országgyűlés második ülészaka óriási botrányal nyílt meg.

Főolvasták az összehívó királyi leiratot, mely Schönbrunnban kelt, ami általános meglepéssel találkozott, az éljenzés stádiumáig azonban nem emelkedett.

Az elnök aztán előadta az aratási vakáció alatt bekövetkezett változásokat. Nyolc képviselőtársunkkal, fájdalom,

nem fogunk itt találkozni többet. Szende Béla, Náray Imre, Knöpfler Vilmos, gróf Bethlen András, ifj. Szógyényi László, báró Radványzky Béla, Justh György, Mikó Bálint részint meghaltak, részint főispánok lettek, mi fölött jegyzőkönyvi részvét fejeztetik ki, illetőleg tudomásul vétetik. Választattak új emberek is, akik alkotmányyszerű megrostálás végett kiadatnak az igazoló bizottságnak, mely még nincs. Meczner Gyula negyedszer is lejárt kormánybiztosi váltója további prolongálás végett bejelentetik, s tudomásul vétetik az elnök abbéli tudatása, hogy jegyek vannak az irodában letéve azok számára, kik netán látni akarják azt az embert, aki egyszer azt dalolta az országgyűlésnek:

Dicsőséges nagy urak: hát hogy vagytok?
Nem viszket-e egy kicsit a nyakatok?

Aztán meg nem átalott oly tanácsot adni, hogy: »akaszátok föl a királyokat«. Ezt a veszedelmes rebellist érdemes lesz mai napság megnézni. Ne tessék félni, gondoskodva van róla, hogy ne mozdulhasson. Nem is vasban, — egészen bronzal körülöntve fogják mutogatni; akár az ujjával érhet hozzá még Fenyvesy Ferkó is.

Az elnöki jelentés alatt időnk volt körültekinteni a teremben. Szép ház gyűlt össze, de nem teljes. Két változást mi is észrevettünk, amiről az elnök nem vett tudomást. Egyik, hogy Tisza Kálmán egész megfiatalodott Ostendében. Szakálla sokkal kurtábbra nőtt, mint azelőtt és sokkal elevenebbnek látszik, mióta a társadalmi rendet megmentenie újabb alkalmat nyílt. De ennél is nagyobb szenzációt okozott az, hogy b. Kemény Gábor, noha dupla miniszter, csak egyen ült a miniszteri bársonyszékek közül.

Ordódy, a lemondott közlekedési miniszter nem volt jelen az ülésen. Apponyi Albert, kinek visszavonulási szándékairól annyit beszéltek újabban, szintén nem volt látható. És csakugyan Ónody sem, kinek veszett hírért jelentik a lapok.

De ott volt Istóczy, zord mogorva arccal úgy foglalva helyet, hogy ne legyen kénytelen látni a Wahrmann arcképét. És ott volt a jó öreg Somssich Pál, kinek aggasztó betegsége a múlt nyáron alig engedé remélni, hogy még ily friss erőben, küzdelemre készen láthassuk itt viszont.

A TISZTELT HÁZBÓL

— Karcolat —

[okt. 11.]

A vallásháború lángjai lobogtak ma fel. Simonyi Iván és Ónody Géza ugyanis alágyújtották a »snellzíder«-t — de a víz nem bírt valami nagyon felforrni.

A mai gyűlés már régóta várt napja azoknak, akik felette unják magukat. A minden rendű és rangú karzatok egészen megteltek, s kivált az írói karzat, hol a »leendő ház« mond kemény ítéleteket az »ideiglenes ház«-ról.

Az ég felhősnek látszott. Mindenki várta a villámokat. Pauler összeráncolt homlokkal, szemlesütve ült székén. Wahrmann fumigatív arcot vágva a világ folyása ellenében, úgy tett, mint akit semmi sem érdekel. Ő rettenetesen közönyös. Kemény Gábor elmerengve motyogta:

»Milyen *idők*! Milyen *idők*!

Tisza pislogott és jegyzett. Jókai Móricz Palyával diskurált, Tisza Lajos veres nyakkendőt kötött. Horváth Gyula nagyító üveget tapasztott a szeméhez s azon keresztül nézte nagy figyelemmel Simonyit, mint ahogy a rovar szokás. Ez a superlatívus a mamelukságban!

Láng Lajos odahúzódott egészen a miniszterelnök háta mögé, hogy az az imparlamentáris megjegyzéseit neki mondhasssa el. Lévén ő olyan, mint a szerkesztői papír-kosár, mely a kiadhatlan dolgokat fölszedi.

Ki hitte volna mindezen előjelek mellett, hogy ennek az ülésnek az lesz a legérdekesebb része, amit Szalay Imre fog közbe-közbekiáltani.

Jegyző olvassa a bejelentett tárgyak között:

. Hegedűs Sándor interpellációja a honalapítás tárgyában.

- Megszűnt! — kiáltja Szalay Imre.
- Mi? — kérdik. — Az interpelláció?
- Ej dehogy! A »Hon«.

*

Simonyi Iván egyhangú szónok. Csak valamivel beszél sebesebben Szana Tamásnál. Hanem azért ki lehet sejteni,

hogy a pozsonyi statárium ellen beszél s a Mocsáryéhoz hasonló interpellációt ad be.

Türelmetlenül hallgatják. Csak a főrendek karzatán ül egypár öreg mágnás azok közül, akik még kalodában tartották a zsidót valamikor, ha megharagudtak rá. Ezek a legháládatosabb publikuma. Önkéntelenül bólint egyik-egyik a fejével.

Mikor Simonyi bevégzé beszédét, néma csend lesz, senki sem hallat sem tetszést, sem nemtetszést.

Szalay felhasználja a nyomott hangulatot s közbeszól:
— Zajos helyeslés!

Nagy taktikával arra számított, hogy valamelyik szóra-kozott gyorsíró odajegyzi a beszéd után zárjelekbe.

*

Élénk nyüzsgés támad a hölgy-karzatán. Csend lesz lent a házban is. Ónody állott fel. Csinos fiatal ember, eléggé rokonszenves hangorgánnummal. Valami paksaméta fehérlik előtte messziről.

Általános a vélemény, hogy magával hozta s be fogja mutatni az Eszter arcképét. (Másképp ki sem magyarázható, miért van itt az ülésen Odescalchy Gyula.)

Nyugodtan beszél, de rosszul. Igazi rituális gyilkosságot követ el a grammatikán és a jogi terminus technikusokon. Ami különben, úgy látszik, nem az ő hibája, mert írásból olvassa a beszédét, s ha ott jól volna, ő is jól mondaná. . Egyébiránt okosan van kigondolva a dolog. Kiviláglik belőle, hogy a zsidók be akarják záratni Baryt a vizsgálóbíró, a keresztények pedig be akarják záratni Havast, az ügyészt. Tiszta dolog ez nagyon. (Hanem ki bíraskodnék akkor a vádlottak fölött?) Vádolja bűnrészességgel Kozmát — ki lent jártában kíváncsi volt arra, hogy miért nem ütötték agyon az eszláriak az ottani zsidókat, s ki átnézi, hogy hamis tanúzások kieszközlésére történnek kísérletek. Interpellálja Paulert, mit szándékozik tenni.

Hiszen, ha ő azt tudná.

De bezzeg tud ám Csernátony mindent. Fesztelenül gesztikulál s causerie alakban cseveg. Az »apróságok apjá«-hoz ez a

stílus illik legjobban. Nagy elszántsággal dobja magát oda a népszerűtlenség karjaiba s egy-két éles kardcsapást ejtve ellenfelein, leül, mert — azt mondja — nincsen leírva a beszédje.

Most Tisza jön. Hát ki is jönne más? Furfangos praktikával meghömpölygeti a zsidó-kérdést, megeregeti frázisait s aztán ráerőszakolja az egész szélső baloldalt, mintha »pártkérdés« lenne.

S ezzel népszerűtleníti ugyan a függetlenségi pártot a zsidók előtt — de a zsidóügynek a nyakába odavarr egy egész pártot.

S a zsidók mégis azt hiszik, hogy oltja a tüzet, nem azt, hogy neveli.

*

Csernátony mondotta, hogy a zsidókérdést nemsokára el fogja fújni a közvélemény.

— Nagy tüdő kellene ahhoz — vág közbe Szalay Imre. Tisza talán ezért beszélt ma halkabban a szokottnál.

Péchy Tamás úr ma nagyon élénk hangulatban volt.

Ónodyt a »garázdálkodás« szónál megróttá. Megtudtuk tehát, hogy az imparlamentáris.

Csernátonyt azonban az »ostobáskodás« szónál meg nem róttá, miből csak azt lehet következtetni, hogy az elnök úr vagy nem tud jól magyarul, lévén ő úgyis tót ember, »nás cslovék« — vagy pedig azt, hogy az *ostobáskodást* a parlamentbe valónak találja.

APRÓSÁGOK A MAI ÜLÉSBŐL

[okt. 11.]

Nem minden végződik oly szépen, ahogy kezdődött.

A parlament elhatározta, hogy koszorút tesz a nemzet nagy költőjének, Petőfinek a szobrára.

Ez hát neki a legnagyobb elégtétel.

S lelkes volt minden ember arca, amikor ezt kimondták. A fényes szellem mintha megjelent volna a teremben. Mintha suhogását hallanók.

Csend lett egy percig. Mindenki érezte, hogy hol van. Hanem el is felejtette azután mindenki.

*

Ónody kitűnő piros színben volt. Attól a sok kotlettól, amit azóta megevett, amióta el volt tűnve.

Istóczy sápadt kissé és izgatott — mint ahogy a vezérek szoktak háború idején.

Sok mindenféle tapasztalással vannak tele — a külföldről.

Istóczy egy képet is hozott magával, melyet kedvteléssel s az amatőr szenvedélyességével mutatott a szörnyülködő honatyáknak.

Egy lány van lepingálva rajta élénk szemekkel, amint hanyatt fekszik, s a sakterek, akik lefogták, nyakát metszik meg, melyből patakban csurog a vér egy rituális edénybe.

— Jó, hogy elhoztad! — mondják neki. — Okos emberek vagytok. Festményekkel csináljátok a hangulatot. Ez egy új parlamenti iskola. Aki ezentúl az adóemelés ellen fog szólni, az ellenzékéről, megfestet egy megegyezkvált családot s kézzel-kézre adja a ház tagjainak. A Rohonczy pedig lefotografiroztatja Szapáryt, könnyezve az üres kassza előtt. A sok beszéd fölösleges lesz. . A képek fognak kapacitálni, amelyik tudniillik jobban hat. .

— Nem kell viccelni — mondja félharaggal Istóczy —, ez nem tréfadolog. A kép egy híres olajfestmény után van csinálva. .

— Micsoda? Hát nem természet után? — kérdé Szalay Imre, naivul. Mert ma mindenki interpellált, beszélni csupán Szalay beszélt.

*

Mikor Tisza beszélt, odalép hozzá a teremőr s valamit súg a fülébe, mire Tisza látszólag elsápadt.

— Szeretném tudni — mondja valaki az írói karzaton —, hogy ugyan mit mondhatott neki?

— Semmi különöset — jegyzé meg ott egy irigy poétánk —, alkalmasint azt kérdezte tőle: prenumerált-e már a Komócsy költeményeire?

*

Maholnap minden képviselőnek lesz már egy »saját külön kérdése« is. Rohonczy Gida még mindig a Hieronymi dolgán nyargalászva interpellált, — végül azonban, midőn fölvetta a sablon-kérdést, hogy:

... Mindezeknél fogva, kérdem a miniszterelnök úrtól.

Hátulról súgják:

— Hogy hova lett Solymosi Eszter?

Zavarodottan utána mondja:

— Hogy hova lett. azaz, hogy szándékozik-e, stb.

Ha hirtelen észre nem veszi magát, ővele is megtörtént volna véletlenül az a csoda, ami Péchyvel, hogy viccet mond.

A TISZTELT HÁZBÓL

— Karcolat —

[okt. 13.]

Történt alkalmasint még a bronzkorszak előtt, mikor még a madarak is tudtak beszélni, s nem most, mikor már az országgyűlési szónokok se tudnak. Történt, mondom, hogy egy hiszékeny ember fülemilét fogott, mire a fülemile így szólt hozzá érzékeny, kérő hangon: Ne bánts, jó ember, eressz el; mi hasznod belőlem, ha megölsz? sülve keveset érek — így legalább adok neked két jó tanácsot, ha szabadon engedsz.

— Jól van, tehát mondd el tanácsaidat.

— Hát legelőször is: »Ne higgy a lehetetlenben!« Másodszor pedig: »Ami egyszer elveszett, azt ne kutasd.« Fogadd meg ezt, jó ember, s hidd el, boldogulni fogsz pályádon.

Az ember megígérte, hogy szót fogad s eleresztette a madarat.

Az vígan felszállt s röptében csúfondárosan csipogta:

— De nagy bolond voltál, hogy eleresztettél; egy akkora gyémánt van a gyomromban, mint egy lúdtojás.

Erre a mi emberünk sajnálkozva vakarta meg a fejét s nekiindult lihegve, fuldokolva a repülő madár után, de az hol előtte, hol utána járt mindig, azonban úgy, hogy meg ne foghassa.

— Ej, ej — szólalt meg végre. — Hát így fogadtad meg a tanácsomat? Nem mondtam-e én neked, ne higgy a lehetetlenben. Nos, hát nem lehetlenség-e az, te balgatag, hogy egy akkora gyémánt legyen a gyomromban, mint egy lúdtojás, mikor én magam is kisebb vagyok? Aztán nem mondtam-e azt is, hogy ami egyszer elveszett, azt ne keresd . . . én már elveszttem, engem már el nem fogsz, s ha kergetsz, legfeljebb valami mocsárba csallak magam után.

Rohonczy valószínűleg sohase hallotta ezt a bronzkor-szak előtti történetet . . . mert különben nem kergetné a jó-madarakat, akik a gyémántot elnyelték s akik lőtávolon kívül vannak már azóta. . . . kivált nem kergetné az »úgy hal-lom«, »azt mondják« s több efféle után.

A Ház ma is népesebb volt a szokottnál. A Rohonczy-ügyet ugyan másodrendűvé degradálta a zsidóügy, hanem hiszen akad még meghallgatója. . . . Szép asszonyok a karzaton, nem annyira a Rohonczy-ügy, mint inkább a Rohonczy kedvéért ülnek meg az első sor székeit. A Ház tagjai sietnek elfoglalni a legjobb helyeket. A legjobb helyek most a kormányelnök tájékán vannak, mert a mai torna hősei Tisza és Rohonczy közel ülnek egymáshoz. . . . talán ma *utoljára*. Ónody tetszeleg magának abban, hogy szinte átül a kormánypártra s Falknak közvetlen szomszédságában foglal helyet. Szalay Imre gyanúsító tekinteteket vet rá helyéről.

A vízi biztosok: Tisza Lajos, Horváth Gyula zordonan könyökölnek a padban, mialatt Tisza Kálmán monoton hangon felel a múltkori interpellációra.

Úgy tesz a tárggyal, mint a budapesti tűzoltók, — hogy nekiszégezi a vízipuskáját azoknak a helyeknek, amik úgysem éghetnek el. Beszél, hallgatják. Néhány kisebb rakétát is előszed: ismeretesek ezek már mind. Szólásszabadság, képviselői jogok. Azokat elhelyezi ügyesen a maguk helyeire, mint az ügyes masamód a máslikat. Megtapsolják.

Hanem iszen nem hagyja ezt annyiban Rohonczy. Látszik, hogy nagy dolgokra készül. Tömérdek jegyzet van előtte. Az a bűntügy.

Csinos fiú és snájdig ember. Úgy néz ki, mintha éppen csak az imént szállt volna le a lóról. Rosszul beszél, idegen-szerű és kellemetlen a kiejtése, amely úgy látszik a magyarok előtt, hogy tótos, hanem tulajdonképpen csak arisztokratikus.

Behunyjuk szemeinket, mintha a szendergés venne elő a száraz, szaggatott s tökéletesen rugalmatlan előadás alatt. Behunyjuk szemeinket s elfelejtjük, hogy a Házban vagyunk. Azt hisszük, a szérún beszél valaki a cséplőknek, rettenetes visszaélésekről unalmas dolgokat, melyekbe mindig az »én« van bekeverve.

Mond sok magvas dolgot is, de ügyetlenül. A komikus forma, amelyben elmondja, elveszi életüket. Látjuk úszni az igazságot a tó tetején, de annyi a fölösleges lé, hogy szinte ki sem lehet venni.

Tisza úgy érzi magát, mintha valaki pávatollal csiklandozna az orra alatt s jóformán kéjes érzés ez neki, kellemesen mélyed bele egy röpirat olvasásába, — hanem erre aztán Rohonczy megfordítja a pávatollat s a vastagabb végével kezdi szurkálni. Tisza mindinkább izgatottabb lesz. Már-már bosszankodni kezd. Dühösen jegyezi fel észrevételeit papírra.

De Rohonczy okosan csinálja, addig beszél, míg a Tisza haragja lelohad, a Ház tagjai megéheznek, s még a karzat egy része is megunja magát. Valóban sokáig kellett várni a csatánós poénre, hogy a parlament méltósága csak akkor lesz megőrizve, ha Tisza Kálmán elhagyja helyét.

Ez már mégis sok. Az ellenzék oda van örömeiben. Éppen elegendő ma a Tisza nevenapjára.

Az öreg feláll. Pislog egyet előbb s azután mint Saturnus megeszi ezt a rossz fiát s kidobja a hajóból — mely a szegedi szádfalban sem akadt fel. A hajó úszni fog az édes vizek felé tovább is. . . Rohonczy pedig kitétetett a szárazra: hanem iszen méltóbb hely is ez hozzá: mert a maga lábán szeret járni.

A HÁZBÓL

— Karcolat —

[nov. 15.]

Félre bokor, erdő jött helyetted!

Az aluszékony delegációk után szinte égi manna egy képviselőházi ülés. A zsibongás, az élet, s a sok okos ember között a sok bolond ember. Ez az igazi. A bölcsesség is bizony csak a hóborttal szép.

A delegátusoknak is jólesik egy kicsit kiszellőztetni a fejükből azt a sok számot. Itt pedig mindig van valami csemege, ha semmi sincs, hát csinálódik. A világ egyetlen parlamentjében sincs annyi komikum, mint itt: de azért találnak annyit, mert annyian keresik. .

A szegény Mezei Ernő arról panaszkodik, hogy a saktereket vízzel kínozták — s eközben maga is folytonosan a vizes pohár után nyulkaál, igénybe vett beszélő organumát megnevesíteni.

Hát ez is elég ok a Háznak a derütségére. Mert hát sehol sincs a világon annyi kedély, mint minálunk.

S míg kedélyünk van — az ördög bánja a deficitet.

De kezdjük az ülést krónikaszerűen. Legelől jönnek a csip-csup dolgok, kinevezett főispánok lemondása s új miniszterek lemondási-játéka. Igazoltatik Mészáros Nándor — amit már csak azért is meg kell említeni itt, mert olyan képviselőről van szó, akinek a neve csak ilyenkor jut nyomtatásba. Kegyetlenség volna ettől az örömtől megfosztani. Igen, oh igen! Mészáros Nándor igazoltatott. Európa csendes.

A továbbiakban kikéretnek a Háztól az Istóczy-Wahrmann féle duellum szereplői.

Valaki közbekiált: »szívesen.«

Általában tömérdek baj van a képviselő urakkal; Pázmány Dénest meg a szombathelyi sajtóbírótság kéri kiadatni *a stílusa végett*.

— Ej, Dinkó, Dinkó — szomorítja az öreg Csanády. — Hát nem mindig mondom, hogy kár volt neked megtanulni a bötűvetést.

Azután megindul a tisztviselők minősítéséről a vita. Azaz, hogy megindulna, ha az interpellációs könyvbe bele nem volna jegyezve a Mezei Ernő szándéka, hogy a *tisztaeszlári kér-*

désről fog beszélni. Ki az ördög hallgatná hát most a szóke Dárday prókátort, hogy mit beszél a tisztviselői kvalifikációról. A prókátorok különben is mind száraz emberek, az egy Eötvöst kivéve. De meg aztán akárki mit mond is, az lesz, amit Tisza akar.

A Ház tagjai türelmetlenül hallgattak.

Jó szerencse, hogy elhalasztották a jövő alkalomra, s szóhoz juthatott végre a kis Mezei Ernő.

Mert senki sem lehetett olyan szívesen meghallgatva, mint ő ebben a dologban. Beszélt már fanatikusan antiszemita, beszélt továbbá már az ügyben Tisza, Csernátony, egyszóval mindenféle árnyalatú ember; Wahrmann a zsidó részről higadtan s az interpelláló szónok: Mezei Ernő.

Nem nagy ember, hanem ennél a kérdésnél határozottan a legérdekesebb szónok. Hiszen már mindenki beszélt. Amit Tisza el akart mondani, elmondta, amit pedig nem akart elmondani, elmondatta Csernátonyval. Istóczy régen kiadta a mérgét. Wahrmann is eldeklinálta, amit tudott. Önody pedig azt is elmondta, amit nem tudott.

A legfanatikusabb antiszemiták mind beszéltek.

Most halljuk az érem megfordított oldalát. Eötvös Károly a lapokban megjelent »dada-i hullá«-ban az utolsó csepp nedvet is kifacsarta ebből a kérdésből, amit a logika, kombináció és éles ész összetarlózhatott.

Okosat már nem mondhat senki, de még idegcsiklandoztatót mondhat Mezei.

Nem mondott ilyet. Nagy hévvel beszélt, úgyszólván lázzal. Átérezte, amit mondott. Mi magyarok csak nagy nemzeti kérdésekről szólva nagy pillanatokban tudunk ily nemes tűzbe jönni. S tudja isten, mégse lett vele komikus. Egyetlenegy közbeszólás sem zavarta meg a kis emberkét, ki egy fejjel látott magasabbnak.

Csak egy kormánypárti képviselő próbálta megbosszantani, felírván egy cédulára a következő kadenciákat.

Kedves Kis
Mezei! Mis-
Koleon a csiz-
Madiák is
Igy gondolkoznak?

Bizony szerencséje, hogy már nincsen meg a visszahívási törvény, se az instrukció.

Mert ez a beszéd nagyon meggyűjtené ökgigyelmeik baját ilyen rosszkor — éppen a novemberi nagy csizmavásár előtt.

A HÁZBÓL

— Karcolat —

[nov. 17.]

Lex ad praeterita trahi nequit — hanem a tisztesség visszamehet. Úgyis keveset mozog a mai világban. A képviselőház elnöke az Arany János emlékével nyitotta meg a mai ülést, előterjesztvén a Háznak, hogy a ravatalra küldött koszorút tekintse saját maga által küldöttnek.

Ezután átmentek a napirendre, új fejszecsapással neki annak a fának, mely már annyira meg van vagdálva, hogy csak a tar gallyai vannak már meg, zöld lombot is alig hajt.

Álljunk meg itt egy kicsit.

Kossuth Lajos nemrég csonkán közlött levelének van egy kiadatlan része, mely a magyar dzsentiről szól. Szomorúan emlékezik meg ezen osztály pusztulásáról, mely szerinte *sok századokon át a magyar nemzet hátgerincét képezte. Pedig még a ráknak is a hátgerince a java.*

Nem tudom, miért lett volna tapintatlanság a levél e részét közölni, kivált e pillanatban, mikor megint a dzsentri fejére mér egy nagy csapást a tárgyalás alatt levő törvényjavaslattal Tisza. Az a Tisza, aki azzal tetszeleg magának, hogy ő az utolsó fény, melyet a magyar dzsentri ravatalára vet az új idő.

Nemhogy konzerválnánk a pusztuló osztályt, amennyire lehet, hanem ellenkezőleg, magunk tartunk hajtóvadászatot ellene. A megye az utolsó szárazfedél, ahová elvonult az eső elől, onnan is kiűzzük, kifüstöljük.

Nem marad neki szegénynek más, mint *csak a kataszterség.*

Ha már semmivé tettük, ne tegyük legalább nevetségessé. A szóke előadó, Dárday, persze, hogy a fejét rázza az

ilyenekre. Európai eszmékkal szaturált fej, s valószínű, hogy a vére sem kék, dacára annak, hogy ő dárda antik fegyver. — Szinte kéjeleg a tudatban, hogy az idő kerekai dübörögnek s agyontapossák a régi institúciókat s hogy ő is benn ül a kocsiban. Az ugyan egy cseppet sem aggasztja, ha Németh Berci utánuk kiabál, hogy: Hohó! Megálljatok, gyerekek! Nem úgy van ez a dolog! Lassan a testtel, azt mondom! Hagyjatok már legalább bennünket meghalni, meghalni a régi módra. —

Szép és okos beszédet mondott Berci bácsi — de a kerekék csak tovább dübörögtek.

Gruber János uram, Grünwald Béla és Irányi Dániel beleszóltak ugyan, de bizony ez sem használt semmit, mert Tisza Kálmán megpattogtatta az ostorát — s megtörtént, odajutottunk, hogy ezentúl nálunk a nemesembernek is tanulni kell — mikor már nincs miből.

A miniszter úr azonban mégis fennhagyta magának, hogy egyes esetekben kivételt tehessen: azaz *kinevezhesse okosokká* az ostoba embereit.

A T. HÁZBÓL

(Karcolat)

[nov. 21.]

A szóke előadó ott ült még ma is az emelvényen — s most már részletenkint akasztották a vármegyét.

A lélekharang egyszer sem kondult közbe, csendben halodokolt. Még sok szót sem vesztegettek rá; mintha nem is lenne prédikációs halott, csak úgy futva sikamlottak át a tisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslat részletein. Csak néha hangzott fel. »felállni!« — s a mamelukok felállottak, mint valami automaták, ha a rugót megnyomják.

Tisza kevélyen nézett végig ilyenkor a gárdáján. Ott vannak egytül-egyig, bokrokat, csoportokat képezve, mint valami ültetményes kertben művészi kézzel összehozva a mamelukok.

Tisza háta mögött a nagy Kőrösy szundikál. Nagy öröme telik benne, hogy ő a ház *legigénytelenebb* tagja s mégis az első

padban ülhet. A kegyelmesnek első pillantása óréá esik, ha hátrafordul: olyan ő tehát, mint a hegyorom, mely abban az előnyben részesül, hogy a nap első sugarai érintik.

Széchenyi Pál gr. az új miniszter elegáns alak s kivált csinos fej; de minden mozdulatán meglátszik a szeminárium. Mikor kezét fog Tiszával, teste szabályos félkörbe görbül, gvárdiánszerű mosoly ül ki az ábrázatára s szinte várjuk a szájából, hogy »et cum spiritu tuo«.

Széchenyi háta mögött Hunyady László ül; nagyszerű magyar arc, míg meg nem szólal — azontúl, ha a szemünket behunyjuk, valóságos német Kammerdiener, — Móricz Paliba oltva.

Jó, hogy eszünkbe jut Móricz. Hol, merre van? Ahon ni, a harmadik padban, a centrumban Jókaival diskurál. Vajon miről beszélgethetnek ketten együtt? Jókai élénken kérdezősködik valamit. Nem csoda! Jövő regényének, mint halljuk, *Kőbánya* lesz a színhelye.

A szélső jobboldalon Csernátony Lajos könyököl. Rokonszenves arca az oroslányéhoz hasonlít. Nyugalom ömlik el rajta, s a dér, mely haját megcsípte, csak érdekesebbé tette.

Szeretettel mereng a szélsőbal padjain, mintha kanári-madarai volnának — akik neki énekelnek.

Amikor azonban a saját pártbeliei beszélnek, lassan-lassan morozussá lesz. Jó szerencse, hogy ott van Láng Lajos, aki fölmelengeti — a »Nemzet« ügyeivel.

A folyosón most is többen vannak, mint a Házban. Ha az embernek a magyar képviselőházzal alapos ismertetést kellene nyújtania valami külföldi előtt, azt kellene mondani:

E ház két részből áll. Egy teremből és egy folyosóból.

A teremben beszélnek az emberek pro és kontra, a folyosón aztán komolyan cselekesznek. Azaz tárgyalják a beszélgetések következményeit. Párbajokat intéző bizottságok székelnek ott cigarett-füst mellett. Segédek lótnak-futnak, hírek kolportáltak és lanszíroztatnak.

A képviselőház mellékhelyiségei még: a »Kék macska« és a megyeri erdő.

Ma a Bartók—Verhovay párbaj-ügy volt a beszélgetés tárgya — mialatt egy másik új párbaj csirájában nőtt. Mert párbajnak lenni kell mindég. Ott öntözgette a gyenge plántát

vagy öt ember a könyvtár-szekrények mögött összebújva, s azok között kettő a született szekundánsok közül.

— Lesz valami az esti lapokban? — kérdi egy hírlapíró-tól két nagyon kíváncsi honatya. — Remélem nyilatkozni fognak a Bartók segítői is?

— Igenis nyilatkoznak — mondja a zsurnaliszta —, de *csak két év múlva fogják hozni a lapok.*

De most már térjünk át az ülés részleteire. A legérdeke-
sebb volt az eleje és az utolja.

Az elején egy kérvényt jelentettek be a zsidó emancipáció ellen, az utolján pedig benyújtotta a kormány az írói tulajdon-
jogról szóló törvényjavaslatot.

Az volt az eleje s a vége — biz a közepe el is maradhatott volna.

A »T. HÁZBÓL«

(Karcolat)

[nov. 21.]

A Ház órája félegyret mutatott, midőn az ülés beveződött, befejeztetvén a tisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslat. Tisza, miután megette most már körmöstül a vármegyét, hazament ebédelni. Ekkora gyomorról még nem tett tanúságot senki.

Hanem a fiskálisokra már nem volt étvágya — ami természetes is, hamar elunja az ember azt, *amit nagyon fogyaszt.*

A fiskálisoknak nem kell denique gyakorlati vizsgát tenni.

— Mert azoknál — mondja az elnöki székhez támaszkodó Jókai — az az ártalmas, ha minél többet tudnak.

Ügyes dolog volt a Tisza Kálmán tegnapi megjegyzése a községi nótáriusokra, akik az érettségi vizsgát akarják kvalifikációnak. Igen derék dolog ez — úgymond —, hanem van benne egy kis hiúság is! Ha a községi jegyzők érettségit tesznek, hova legyenek én akkor a főispánjaimmal?

S így maradtak a derék községi jegyzők a négy elemnél.

A Wahrmann és Istóczy párbaj tetteseit mintegy három nap előtt kiadatni kérte az illetékes bíróság a képviselőháztól.

A t. Ház furcsa helyzetbe keveredett.

Hogyan adja ő ki — teszem azt — Wahrmann Mórt, mikor maga a »Ház« határozta el zárt ülésében, hogy meg kell verekedni?

S azonfelül még egy forma-vétség is történt. A törvényszék Hollósy Károly kiadatását is kérte.

Hollósy Károllyal ritkán történik valami. Régóta szeretné már, ha emlegetnék, tesz-vesz, lőt-fut már évek óta, de minden igyekezete mellett sem sikerül neki szerepelnie.

Belefáradt a dicsőség hasztalan kergetésébe s fogta magát, elhatározta, többet meg sem mozdul, nem vesz részt semmi-ben, nem ártja bele magát semmibe.

S íme, az első párbajnál, *amelyben részt nem vesz*, a törvényszék őt is kikéri a Házból.

Hollósy Károly, ámul-bámul s telekiabálja a folyosót, hogy hiszen ő nem volt se szekundáns, se semmi annál a párbajnál, micsoda violencia hát, hogy mégis kikövetelik?

S Hollósy Károly ez aproposnál fogva csakugyan hírre vergődik. Mindenki róla beszél.

— Hallottad-e Hollósyt? Hogy jut oda Hollósy? Hallatlanul felületesek ezek a bíróságok — akár a miniszterek! Hja, hiába, csak egy jó törvényszék van a világon. a »*tiszaeszlári*«. Szegény Hollósy, még talán el is ítélik. Magyarországon minden valószínű. Pedig nem volt ott, csak a lovai, akik kivitték a szekundánsokat.

A jószívű Mezei Ernő, mialatt a mentelmi bizottság tanácskozik ez »idegfagyasztó« ügyben, valóságos trémákat áll ki. Mezeinél már csak két jobb szívű ember van a Házban: Jókai Mór és Törs Kálmán; ezek képesek volnának még a légycsapó eltörlését is behozni. Mezei, mondom, drukkol és szorongatásokat áll ki a fajbéli Wahrmann és az ártatlan Hollósy miatt.

— Mit gondolsz, kérlek — kérdi Horváth Gyulától —, Hollósyt tán csak nem fogják kiszolgáltatni?

— Azt hiszem.

— De mit fognak mondani?

— Hát még nem tudod? — kérdi Horváth Gyula nagy szemeket meresztve. — Téged adnak ki helyette! Mert csupa antiszemita ülnék bent a »mentelmi«-ben.

Hüm, ühüm! — nevetett fel Mezei. — Te mindig tréfálsz.

— Hanem egy föltétel alatt kiszabadítlak. Ha prenumeralsz az Ónody könyvére.

— Mire való lenne az nekem?

— Furcsa kérdés! Már Wahrmann is aláírt ötven díszpéldányt.

— Aztán mire neki ötven?

— Hát csak úgy. . . *szalonnát fog beléjük takargatni.*

Ilyen külső diskurzusok szépítik meg a belsők ürességét a Házban, mert a külső olyan belső, amilyen hiábavaló a belső.

Ami okos dolog történt, az mind a Csanády bácsi fejéből kerekedett. Olyan pompásan mosdatta az átellenes oldalt, hogy a nagy Kemény Gábor nem állhatta, hanem átjött a szélsőbalra s leült Irányi Dániel mellé csevegni.

Arról a helyről, ahol én ültem, nem lehetett ugyan észrevenni ki ül mellette, hanem az Irányi szörnyű ásitásairól könnyen kikombinálhattam, hogy *kivel beszélget.*

APRÓSÁGOK

[nov. 22.]

»Hazafi (Veray) klub.« Ezen a tituluson antiszemita pártot alakítanak Ónodyék. Benne van Imre, Istóczy, Dessewffy Kálmán, Lázár Lajos és a kis Meszlényi, akiről azt mondta Tisza, hogy lehet belőle valami — *ha megtanul előbb öltözködni.*

S az a furcsa, hogy ezt éppen Tisza mondta — György Endre előtt.

*

Ki írta ezt? (Találós mese). Az országos »apátia« iránti kesergés gondolatai már annyi tintát ittak, hogy feketére puffadtan hánykódnak az oppozicionális vezércikkek »elposványosodásának« felületén. Ami pedig a Tisza hazaárulását illeti, no hát annak hangoztatására az ellenzéki Bálám már csak Félegyházának képviselőjét tartja illetékesnek. Ideje volt tehát, hogy egy új jelszó teremjen. S hogy ez a tulipán

a Pesti Napló területén virágzott ki, az ismét rendén van, miután neki van legnagyobb érdeme a pártjából harsogott előbbi harckiáltások gégesorvadásának és tollhektikájának előidézésében.

Láng Lajos: — Ejnye ! mintha hallottam volna már valahol ezt a mondatot.

*

A Ház elnöke azzal fenyegetőzött, hogy a megrovás helyett sokkal hathatósabb eszköz lenne, ki nem fizetni az absenssekapidíjait.

Ábrányi Kornél: — Íme ! Végre egy ember, aki ismeri az életet is és az embereket is !

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

nov. 23.

Harc és háború — intra muros et extra.

Odabenn meg se gondolva, hogy gyenge üvegből van a háztető, már nemcsak kővel dobálóznak, valóságos Osszákat és Pelionokat dobálnak egymás fejéhez a hazamentő titánok. I. Napoleon, a földi hadisten világverő hadainak vasléptei alatt dübörög a föld Jenánál, Wagramnál, Austerlitznél; formálódnak a carré-k, nyomulnak előre a colonne-ok, mialatt az ágyúk ércorkainak szörnyű zenekara bömböl hozzá kísérettel: kavarognak a füstoszlopok, melyeknek sötét méhében fel-felvillan a földi mennykövek sokaságának sápadt tüze, amint a pattantyúkat elsütik.

Az már bizonyos, hogy nagyszerűen tudja adni a csatát Németh Albert. Kommandírozza a nagy Bonapartét, Blüchert ide-oda, meg a hadsereggé szervezett fináncokat, erdőkerülőket és a Waldmajort, hogy szinte tűzbe jön a hallgató s egész elfelejti, hogy békés tanácskozás kedvéért van itten, olyan verekedhetnékje jön.

Jaj, nem csoda ! Hadsereg-szervezés van, és a tisztelt Ház bele akar beszélni, amihez pedig semmi köze. Felsőjog az egész, a népek köszönjék meg, hogy legkegyelmesebben meg-

engedettik nekik odaadni gyermekeiket »schätzbares Material«-nak s ha verejtékes garasait puskaporra elfogadják.

Ki is fejtette azt bőven és alaposan Pulszky Ágost — az észjog tanára az egyetemen —, hogy a magyar nemzetnek magyar hadsereghez nincsen joga, abszurdum az, s ő azt el nem ismeri.

Pulszky Ágost k.k. lajdinant úr nem ismeri el a magyar nemzet jogát egy magyar hadsereghez s tiltakozik ellene.

Mikor ezt a kis Pulszky Gusztit látom az öblös szájával, mindig azok a zöld gyepen legelésző apró, puha sárgamolyhos kis libák jutnak az eszembe, melyekkel szakértők véleménye szerint bizonyos körülmények között oly kellemes érzés az emberre a — fogát kipiszkálni.

Hej, ha ott lett volna ezen az ülésen az öreg Deák Ferenc, a Háznak micsoda derűtsége között piszkálta volna ki a fogát a k.k. lajdinanttal, az észjog professzorával az egyetemen, vitéz és tudós Pulszky Gusztival. . .

Így csak Mocsáry mutatta ki, hogy Ágost úr, amikor így beszél, voltaképpen Magyarország államiságát tagadja, s Herman Ottó vágott oda neki, hogy mit gondol: hogyan jöttek be az országba a magyarok ősei: úgy-e mint szegény vándorlegények, avagy mint ugyancsak önálló külön magyar hadsereg?

Lőporsaggal, vigalommal volt tele a levegő. Nem engedjük a magyar fiúkat cserepárok közé sorozni! A mi zászlóaljainkat ne vigye Óperenciába senki! Csak Ráday, a honvédtábornok mosolygott a téglaszín bajusza alatt, gondolva magában: »lármázhattok ti, mikor már ott is vannak.«

*

A diplomaták karzatán a csata tartama alatt tűnt föl egy boltozatos kopasz homlok, hosszú szakállal.

— Nini, Klapka! — suttogák erre-arra, — no, az már csakugyan komoly jele a háborúnak.

— Már hogy volna Klapka — mondá egy tapasztalt honatya —, nem látjátok, hogy mellette van Péchy Jenő?

Amint aztán ki is derült, hogy nem Klapka volt az, de valami rézcsőkereskedő Glasgowból.

*

A nagy háborúság közepette csak a Helfy Náci feje képezett kivételt. Olyan volt, mint háborgó tenger közepén a sziget, — persze olyan sziget, amelyen kevés már a pálma. Szépen, nyugodtan fénylett a homloka, mint a Salamoné, míg egyszer csak szépen lekonyult.

— Ni, Náci elaludt! Az istégbáró, el biz az. Elaludt, és pedig — a Mocsáry beszéde alatt.

— No, ni, nem hiszem — mondá ott valaki —, hogy ez a Náci nem célzatosságból aludt el. Tudjátok, ezek a szélsőbal vezérei titokban mindig agyarkodnak egymásra.

Tehát még egy oly csendes, békés momentumban is, aminő az álom, ki volt fejezve a mai harcias napon az ellenségeskedés.

*

De hát még a folyosókon!

Herman Ottó, amikor a csatáját bevégezte odabenn, kiszaladt a korridorra s ott fogdosta az aláírásokat a következő indítványhoz:

»Akasztassék az országházára egy tábla, következő felirattal:

Itt minden fél órában friss párbajsegédek kaphatók.«

*

A büfé körül nagy csődület esett. Általános megbotránkozás között mutogattak egy zsurnaliszta képviselőt pénzért. Abban a veszedelmes gyanúban szenved a szerencsétlen, hogy e héten még nem volt párbaja.

Nagy nehezen sikerült a fölháborodott tömeg markából kimenekülnie Nina kisasszony védszárnyai alá.

*

Horváth Gyulát, akinek félbe kellett hagyni a vízszabályozást a Tisza körül, hogy a veszedelmes napok alatt mindig kéznél legyen egy slágfertig gavallér Tisza körül, a tegnapi adáz párbaj alkalmából így támadta meg egyik kollégája:

— Hát te vízöntő, te Budapestre vért jársz ontani?
S ő még mosolygott hozzá, a bős szörnyeteg.

*

Polónyi Gézának fekete selyemkendővel van felkötve a balkeze.

— Szörnyen restellem — mondá. — Valami ostoba szemölcsöt vágott ki a karomból a doktor, s most mindenki gúnymosollyal néz rám. Azt hiszi, hogy már én is — gyerek lettem.

Nevezük X-nek, mert nem akarnók, hogy bolondjába még kihíjon.

Tehát X-ről az a fáma, hogy amíg iskolába járogatott, mindig szekundába pónálták. Mondták is a professzorai, hogy sohase lesz ebből semmi.

És mégis lett belőle valami. A professzorok szamarak, nem tudják, hogy predestinációja van még a szekundának is. X. tisztelt barátunk foglalkozására nézve szekundáns.

A T. HÁZBÓL

(Karcolat)

[nov. 24.]

Holnap fog Tisza felelni Mezei Ernőnek! Ez az újság! A nagy gyerekek úgy fogadták ezt a hírt, mint a kis gyerekek szokták, mikor véletlenül kitudódik a konyhatitok, hogy »holnap tejberizkása lesz«.

Nincs most más kérdés csak a zsidó kérdés. Minden más dolog unalmas! S ez jellemzi szomorúan az időket s főleg a T. Házat.

Ma mégis a »vöröskereszt«-ügy uralkodott a kedélyeken. Herman Ottó nagyon is nekiugrott, bár alapjában igaza van.

József császár is azon kezdte valamikor, hogy ha Magyarországot germanizálni akarják, a magyar nők szellemét kell

előbb megmérgezni, mert amíg magyar anyák lesznek, addig mindig lesznek magyar férfiak is.

Jól volt kigondolva ez a politika, mely mellett kilátásba volt helyezve, hogy száz esztendő múlva németül fognak beszélni a szegedi tanyákon.

Gyanús. nagyon gyanús história ezek a »vöröskereszt-egyletek«.

Gyanúsak pedig leginkább a *származásuk* s kissé a *természetük* miatt is.

Aztán a magyar ember nem szereti, *ha hozzányúlunk a feleségéhez.*

A katonát . az osztrák katonai szellemet átplántálni a magyar nők szívébe, beadogatni azt nekik apródonként a hiúság labdacsaiban, ez nagyon meggondolandó dolog, ebből jó sohase lehet, de rossz lehet belőle . Márpedig ilyen célzatok látszanak.

Ami azonban a lutri elleni kifakadásait illeti Hermannak, ebbe már be kellett volna nyugodnia. Ez már azzal jár. A ferbli ellen se szóljon, mert az *nemzeti* játék — s a Hatvani utcai kaszinó is csak éppen ezért *nemzeti*.

Hevesen, denemesen, hévvel beszélt. Láttuk, hogy átérezte, amit mondott, igazi hazafiság sugározott szavaiból. De hasztalan. Ott volt Tisza, a legügyesebb masamód, ki (talán ügyetlennek találván a Hegedüs Sándor ötletét szocialisztikus eszméket vetni Herman szemére) hirtelen felöltöztette a javaslatot a humanizmus ruháiba. A mamelukoknak persze hogy tetszett.

Még Jókai is igyekezett kiérdemelni mára a Tisza megelégedését s a szegény Szalay Imrére rápörköl, hogy mit hivatkozik a történelemre, ha sohasem olvasta?

— Ha olvastam-e? — morogja Imre dühösen a mellette ülőkhöz. — Többet mondok. Már csináltam is történelmet.

— Mikor, te Imre?

— Hát a löllel konferencia kutya?

Még egy komikus — de alapjában az egész országot megnyugtató — kijelentés is történt.

Hegedüs Sándor kinyilvánította, hogy a késő századok előtt ő elvállalja a felelősséget a mai politikaért.

Hát kell-e még több?

S még ráadásul tejbe-rizskása is lesz holnap.

Simor kontra Haynald volt ma a napirenden. S a régi hagyományok fölelevenítésével, mikor az egyház nagyjai fejükön sisakkal, mellükön páncélinggel, kezükben karddal álltak ki a csatasíkra: a bíboros két főpap is vasban jelent meg az arénán. Vas-útban tudniillik.

A dolog facitja az, hogy minekutána Kalocsa is kapott szárnyvasutat: dukál Esztergomnak is. Mert az mégis erős vétség lenne a hierarchiai szubordináció ellen, hogy az ország második főpapjának legyen vasútja, első főpapjának pedig ne legyen.

Ennélfogva Horánszky Nándor amellet plaidiroz, hogy micsoda dolog az, a legrövidebb kurtavassal csatolni Bécshez Budapestet, Bián, Bicskén, Tatán keresztül Szőnynek, mikor már úgysis annyi látható és láthatatlan füzérekkel van hozzákapcsolva, — legalább hosszabb legyen az a lánc vagy tizenhét kilométerrel s haladjon szépen a Duna mellett Esztergomnak, azt kívánja a szimmetria is, levén a Duna közvetlen balpartján úgysis vasút, illő tehát, hogy közvetlenül a jobb parton is legyen.

De ha már olyan erőnek erejével ellenzik a hármasszalagot, t. i. magát a Dunát, az osztrák vaspálya jelenlegi vonalát és az általa javallottat: legalább egy szárnyvonalat csináljanak a buda-szőnyi vonalhoz Esztergomnak, mert ott a primás és ott a köszén.

Kemény Gábor meg is ígérte, hogy módját ejti ennek a dolognak. Hogy mikor? azt nem tudja ugyan; de tudta helyette Németh Albert, hogy »majd úgy a választások előtt«.

A közlekedésügy miniszterének nyilatkozatára Tisza is ráadván a szentesítő klauzulát — ami nélkül miniszteri nyilatkozat nem ér egy fakovát —, a ház megnyugodott, s át lehetett térni a — tejbe-rizkására.

*

Azaz hogy egy kis appetitórium következett előbb.

A kérvényi bizottság jelentését terjeszté elé az előadó Berzeviczy Albert. A kérvényi bizottság, természetesen, indo-

koltnak találta, hogy a belügyminiszter az egri érseki nyomdában készült zsidóellenes nyomtatványokat, minők »A tiszá-eszlári vértanú leány és az ó-hitű zsidók«, az »Esztergom« című lap néhány számát s holmi fölragasztásra szánt apró tömpölyöket — ahogy a nép a stemplit nevezi —, melyek épületes jelszavakkal és verseményekkel vannak ellátva, rendőrileg lefoglaltatott. Ezt a fölfogást tolmácsolta most Berzeviczy.

De Polónyi Géza a szélsőbalon nem így gondolkozott. A kérvényi bizottságban benyújtott egy kilenc rőfös ellenvéleményt, melyben nyomról-nyomra kimutatja, hogy amit a belügyminiszter ez esetben csinált, az olyan tökéletes törvénysértés, hogy esztergályozni se lehetne jobbat. Az 1848-i sajtótörvény csak a sajtó-bírónak adja meg a jogot, hogy valamely nyomtatványt lefoglalhasson. Ítélet kell ahhoz, nem megy az csak úgy húbelebalázs módjára; mert itt nagy principium forog szóban, a sajtószabadság. A belügyminiszter abban a közösügyes taposó-malomban jól megtanult taposni, — mert a sajtószabadságot, a minden más szabadságok biztosítékát taposta meg. Mit tudja ő, hogy mi volt azokban a lefoglalt nyomtatványokban. Lehet, hogy biz azokban sok csúnya, gonosz, veszedelmes dolog volt. De hisz a sajtótörvény az ilyenekre is megadja az orvosszert; mért nem alkalmazta azt a kormány?

Polónyi szépen, hevesen, tűzzel beszélt. Elmondta, hogy akik ezt a mi sajtótörvényünket csinálták, azok közül már csak az egy Kossuth Lajos él. Batthyány Lajos, Eötvös József, Szemere Bertalan, Deák Ferenc stb. közöttünk nyugosszák a boldogok álmát.

Ezt azonban Lükő Géza nem hagyta szó nélkül.

— Itt közöttünk — úgymond — senki sem aluszik, kivéve az egy — Göndöcs Benedeket.

*

A Polónyi beszédének voltak igen ügyes részei. Ilyen volt például az, ahol fejtegette, hogy a zsidóellenes zavargásoknak oka nem azokban a lefoglalt röpiratokban rejlik; de igenis ott rejlik abban a propagandában, melyet a miniszterelnök oly sokáig engedett pártjában burjánozni, míg az mély gyöke-

ret vert, s elterjeszté terebélyes koronáját, s Tiszának csak akkor jutott eszébe föllépni ellene, mikor már az egésznek az ellenzék nyakába vélte varrhatni az ódiumát. Odáig melengette, ápolgatta.

Tisza elég röviden válaszolt. No bizony — úgymond —, hát lefoglaltak egy-két nyomtatványt; de máskülönben senki- nek sem lett semmi baja.

Hát hisz nem is kellene egyéb, mint hogy egyúttal föl is akasztatott volna vagy egy tucat embert — rendeleti úton, a Ház utólagos jóváhagyása reményében. Mert arról nincs kétség, hogy a többség ez esetben se tagadta volna azt meg tőle — olyan csekélység miatt.

A nagy Győzőt is volt alkalmunk hallani: Istóczyt.

Mit? még arra mer hivatkozni a kormány, hogy a *salus reipublicae suprema lex*? Az ám, az ángyuk térgye! Nem a *salus reipublicae*, a *salus judeorum* tinálatok a *suprema lex*! Ha a kormány magaslatán állana a föladatának, nem azt az egynehány antiszemita füzetecskét, de a zsidó és a zsidók szolgálatában álló sajtót üldözné. Miért nem jutott a kormánynak eszébe üldözni az Ubryk Borbáláról szóló rongyfüzeteket, amikben olyan alaposan van letéve a katolikus vallás?

Az meg már egyenesen ostobaság, amit a szélsőbal mível. Rosszallását fejezni ki a kormány eljárásának, hogy némely nyomtatványt szimpliciter konfiskált; de egyúttal azt mondani, hogy azok a nyomtatványok azt megérdemelték. Hol itt a logika?

Őneki egészen más, határozottabb határozati javaslata van. Ugyanis mondja ki a Ház, hogy a zsidók elleni elkeseredés nem az antiszemita sajtóból, de a zsidók visszaéléseiből következik, s intézkedjék, hogy a zsidók kellő korlátok közé szoríttassanak.

Ez aztán legalább radikális kúra lesz.

*

Denique addig-addig disputáltunk, míg egyszer csak azon vettük észre magunkat, hogy ránk virradt a két óra.

A vita koránt sincs még befejezve. Beszélni fognak még sokan, köztük Szederkényi, Irányi, Szilágyi Dezső.

A tejbekása pedig holnapra marad, mert Pauler is kikopott az időből s föl nem találhatta a kis Mezeinek, aki pedig már egy hét óta se nem eszik, se nem iszik erre a jó falatra vártában.

*

A folyosókon is antiszemita szellemmel volt tele a levegő. Meszlényi Lajos, a szélsőbal fejérmegyei új akvizíciója röpített szárnyra egy adomát. A »Bolond Istók« sokat adna érte, ha ő közölhetné először — illusztrálva. No, de az ilyenekben nincs kollegialitás, s mi vérvő szívvel ugyan, de kénytelenek vagyunk őt megelőzni vele.

A vaáli kocsmá előtt megáll egy bicskei fuvaros s belép az ivóba. Azaz belépne, de alig tudja hová tenni a lábát; ott hemzseg a földön sűrűn vagy kilenc darab apró gyerek, mint a macskakölyök.

— Ajnye, Dávid szomszéd — kérdi a koresmárostól —, e mind a maga gyereke?

Mind biz a, János gazda.

Derék! Aztán — mind meghagyja?

A MAI ÜLÉS

— Karcolat —

[nov. 25.]

Fél egyre mentem a »Ház«-ba. Síri csend a folyosón és szivarszag. Lépteim kísértetiesen kongtak végig, tompítva kissé a szőnyeg által.

A kapus ábrázatán is némi izgatottság, az ajtónállók úgy odaszorulnak a szőnyegbejáratokhoz, mint a hallgatódzó szolgálk a színdarabokban. Valami nagy dolog folyhatik odabenn.

Egy lélek sincs sehol. Üres a büfé is. Minden ki van halva, mikor a Ház eleven. Képzeltetlen helyzet ez. Mintha a tagokból minden vér odagyűlne a gége körül.

Ez egyszer a kis Berzeviczy Albert volt a gége. Ő állt az előadói székekben s szórta a mennyköveket a sajtó rakoncátlan-ságai ellen — más szavakkal: hadonászott Tisza mellett.

Berzeviczy különben igen rokonszenves fiatal alak, szép hanggal. Valóságos zsebkiadása Láng Lajosnak. Csakhogy még *nagyon szépirodalmiak* a beszédei, mint ahogy túlságosan politikaiak a novellái a Fővárosi Lapokban.

Határozottan csinos s jól meg van kötve a nyakkendője, — kár, hogy Tisza igazítja a csokrát. Hamar lesz belőle főispán, — ha ugyan a klíma, amelybe került, nem válik zordabbá, úgy, hogy a dér idejekorán meg nem csípi.

A mai érdekes ülésre pedig szolgáltatta az anyagot — tekintetes Heves vármegye. Bis repetita placent. Heves már egyszer valaha majdnem megbuktatott ilyen dologgal egy belügyminisztert, Wenckheim Bélát; hátha most jobban sikerülne. Meg kell próbálni. Néha a kapanyél is elsül.

El is sült annyira, hogy Polónyi Géza legalább elmondhat- ta zsiros kálvinista hangján Eötvös Károlynak egyik anekdo- táját, amit az valahonnan a vidékről hozott.

Hangzik pedig ez az adoma ekképpen.

Kérdezik a parasztot, hogy:

— Hej, földi, ütök-e már kendteknél a zsidót?

Az a félagyarára fogja a pipáját s azt mondja vállát vonva:

— Hát már mért bántanánk a szegény fejét? Nincs abból semmi haszon.

— Semmit se hallottak volna kendtek?

— De bizony hallottuk, hogy, aszongya, valahol a Tisza tájékán vérét vették volna valami ártatlan keresztény lány- kának — de nem tudhassa az ember: igaz-e?

— Errefelé hát nem haraguszunk ugye a zsidóra?

— Ami azt illeti, haragszunk biz mi, hogyne haragud- nánk, s agyon is ütnénk őket sorba — ha nem félnénk az urak- tól.

— És ugyan miért félnének az uraktól?

A paraszt gondolkozóba esett, megmondja-e, vagy sem, de csak mégis megmondta:

— Nem egyébért biz mi, mint azért, hogy ha mi agyonüt- jük a zsidóságot — akkor aztán az osztozkodásra kerülne a sor.

— Nos aztán?

— Akkor aztán előállnának az urak és az osztozkodásnál azt mondanák: *Félre paraszt!*

— Hm! Nagy bolondok kendtek.

De még nem eddig van. Az osztozkodás után következne az akasztás.

Hát az bizony úgy következne.

— És akkor megint odaállnának az urak s azt mondanák: *Elő paraszt!* Mi ütnénk agyon a zsidókat, ők osztoznának a vagyonukon, s mi kerülnénk a hóhér keze alá.

Ezt akarta elmondani Polónyi s el is mondta derekasan föleresztve azt elől-hátul olyan paprikás lében, hogy Tisza csak úgy prűszkölt tőle s izgatottan jegyezte a súlyosabb mondasokat.

A mamelukok tükön ültek; általános volt a fészkelődés. Hegedüs Sándor belébeszért.

— Ne türelmetlenkedjék, Hegedüs úr, — kiáltott feléje Polónyi —, majd áttérek önre is mindjárt!

Ezentúl aztán nyugodt is lett, de Polónyi nem tartotta meg szavát s rá nem tért derék Hegedüsünkre.

— Hát én hol következem? — dűnnyögé az a beszéd végeztével lehangoltan.

— Abban vótál te benne — véli Jókai —, amit németül mondott.

Mert Polónyi egy egész német citátumot is belevegyített a beszédébe, ami egészen zavarba hozta a gyorsírói asztalnál Maszákot és Antalikot. A nagy Pázmándy Dinitől kérdezgettek, hogy micsoda nyelven van az? Az se tudta megmondani.

Polónyi után Tisza beszélt. De hát, én istenem, mikor nem beszél Tisza?

Olyan ő, mint az alumneumok étlapjain a kása. Minden nap ott van, sőt amikor nincs ott, akkor is ott van valami alakban.

A tisztelt »zsarnok« úr igen szelíd volt s igen jó vicceket mondott. Kevés pataki diák tud különbeket.

Azt mondja, hogy ő ennek a hevesi kérvénynek tulajdonképpen nagyon örül (hiszi a piszi!) mert ha ez nem lett volna, Polónyi nagy beszédje elveszett volna az utókorra nézve — s hogy a magyar nép józanságát ő is bámulja a népben, de nem

a képviselő úr szavaiban. Egy kicsit viccel, egy kicsit fenyegetőzik s egy kicsit ravaszkodik. Különben a Ház bölcsességére bízta az — ügy eldöntését.

S a Ház bölcsessége nyomban is kitör a merengő Móricz Pál szájából.

— Fölmentjük! Éljen!

A miniszterelnök pózba helyezi magát s Lendvay-léptekkel hagyja el a termet, — hadd helyezzék vád alá.

Dörgő éljenzés kíséri ki. — A mamelukok arca tündöklik. Ónody pisszeg. Hoitsy Pali elborult homlokkal nézi, Wahrmann viccel, Pauler pedig összerázkódik — s arca fölveszi a természetes színt, mint az iskolás gyereké, mikor a preceptor eltávozik.

A kinyíló ajtón pedig, amelyen Tisza távozott, hűvös légáramlatban beszél a Deák szelleme:

»Ahol a Hatalom belül az Igazság székibe, ott bizonyosan nincs odahaza a Törvény.«

*

Különben komédia az egész. Az utolsó felvonása holnap lesz.

A TISZTELT HÁZBÓL

Karcolat

[nov. 27.]

A honatya urak ugyan nekidurálták magukat a dikciónak. Minden arra mutat, hogy nem lesz annak se vége, se hossza, míg a kis Jézuska aranyos korbáccsal széjjel nem kergeti karácsony estéjére. Már a vasárnapot sem respektálják, az istentelenek. Hiába emlékeztetett a kis Fenyvesy a jegyzői szószékből (mert a nagy Fenyvesi — ohne y — ott ül a gyorsírói kis asztalnál), hogy mi van a tízparancsolatban: »a szombat napot megszenteljed.« Még az se használt, hogy szegrőlvégről ő is hírlapíró, akiknél az most a jelszó, hogy »vasárnap nem dolgozunk«. Az iránt a nyomatékos érv iránt is hideg volt a Ház kebele, hogy neki vasárnap bejelentett vizitjei vannak.

azokat ő el nem mulaszthatja holmi országos ügyek miatt. Azért a Ház mégis ülést tartott vasárnap, hogy a hevesi kérvényt elintézzék s hétfőn a költségvetés labirintusába merülhessen nyakig.

De ott a nemezis! Azért sem lett belőle semmi. A hevesi kérvénynek mára maradt a farka, és az olyan hosszúra nyúlt, hogy szinte kilógott az ülésből. Alig maradt egy kis hely a várva-várt válasz számára, melyet az igazságügyminiszter a tisztaeszlári ügyben már egy hete hogy sikertelenül erőlködött megadni.

Künn a folyosókon nagy a sürgés-forgás. Híre jár, hogy a dinamit duellumra hívta ki az aludtتهت. Hoitsyról van szó, aki a fáma szerint véres elégtétel-adására szólította volna föl a képviselőház elnökét, Péchy Tamást. Herman Ottót és b. Prónay Gábort gyanúsították a kartell megvitelével.

— Nos, mi újság? — kérdik Herman Ottót.

— Semmi — felel ez zordon és elfordul.

— Nos, mi újság? — kérdik Prónayt.

— Semmi — felel ez nyájasan és elfordul.

No, most már bizonyos, hogy kihítták az elnököt.

Erre aztán folyt pro et contra a débat. Ez nem járja! — De bizony járja! — A választott népképviselők választott elnöke a legelső választott tisztviselője a nemzetnek; abba nem lehet csak oly rövid úton belelőni! — Hát ne gorombáskodjék! — Nem gorombáskodott! — De gorombáskodott! — Mit mondott? — Azt, hogy amit Hoitsy mondott, abszurdum. Ezért abszurdum verekedni: mondtak itt már ennél nagyobb sértéseket is vérontás nélkül. — Annál rosszabb! — Az országgyűlés elnöke az első ember a király után, — annak sok szabad! — De nem minden! — Nem is mondott mindent, mondhatott volna többet is! — Ugyan mit? — Azt hogy helyet szerez számotokra a lipótmezei palotában stb. stb.

De menjünk be a terembe. Berzeviczy Albert fejtegeti, hogy melyik párt az igazi antiszemita. A kormánypárt nem, mert abban Istóczy a maga véleményével egymagára marad. (Szalay Imre közbeszól: »Próbálták volna meg csak titkos szavazással!«) Egyébiránt a kérvényi bizottság nem azt mondja, hogy a belügyminiszter eljárása a nyomtatványok rendőri lefoglalásával törvényes volt, csak azt, hogy igazolt volt, ami

nagy különbség. Mert azt nem állíthatni, hogy nem volt veszély. (Közbeszólás: »Ej, dehogyan nem! Ugyan hányat vertek agyon?«)

Szilágyi Dezső oktatást ad előtte szólónak az angol jogból és eljárásból, lévén ő üres óráiban tanár, amit Berzeviczy zokon vesz, de zsebre kénytelen rakni, mert az tény, amit nem lehet többségileg leszavazni.

Aztán Polónyi Géza beszélt. Beszélt és meg sem állt a déli harangszóig. Ha csupa nektár meg ambrózia lett volna is, amit tálalt, az is sok lett volna belőle. Az bizonyos, hogy a sajtótörvény megsértését a Ház legjelesebb jogászai bizonyították rá a belügyminiszterre, s a kormánypárt annyi jeles jogász közül egy sem szólalt föl annak bebizonyítására, hogy itt sérelem a sajtószabadság ellen nem történt. És sok bizonyos, amit Polónyi hosszú beszédében fölhozott. De hogy annyi Pilátust keverni a krédóba mitől volt jó, — azt nem tudjuk. Legfeljebb úgy magyarázhatjuk, hogy nem szereti a muzsikát s régi pikkje lehet Hegedüsre, a Sándorra.

Szeretetre méltó kis nyájaskodás volt, amit ez a két úr egymással elkövetett. Hegedüsről tudnivaló, hogy vannak magasra törő szenvedelmei.

Rövid pályafutása alatt is már protektorává tudott nőni protektorainak és minden tette azt mutatja, hogy okos ember, mint Jókai nevezi, mikor antitézisül állítja maga mellé, mint aki minden inkább, csak nem okos ember. Volt is joga visszautasítani a vádat, hogy azért esett ki a koncertből, mert gyanúzták. Mikor ő a balközépi koncertből kiesett, nem volt akkor szó gyantáról: szurok volt az, amibe belemásztunk, országostól. Pech, magyarán.

Istóczy is tusirozva érezte magát Polónyi fölszólalásával, aki az antiszemita mozgalmakra azt mondta, hogy azok az ő édes gyermekei, ne tagadja meg. »Nem is — válaszolt Győző —, elismerem, hogy volt részem benne, sőt büszke vagyok rá.« Amit aztán még külön személyes fölszólalásban is igyekezett megerősíteni, hogy minden fölmerülhető kétséget eloszlasson.

Hodossy Imre élt még a zárszó jogával. A Háznak manapság nincs nála rokonszenvesebb szónoka. Komoly, higgadt, tárgyilagos. Nagy erudícióval és erős logikával szól a tárgyhoz, elannyira, hogy a kétszer-kettő erejével győz s ha vádol, mint

most, nem is vád az már, de minden művelt jogász előtt megálló ítélet, verdikt, amit le lehet szavazni, de megdönteni nem lehet. Leszavazni pedig a kétszer-kettőt is lehet.

Azért, hogy a hevesi kérvény tárgyában a kormány 55 szavazattal győzött, nem azt jelenti ám, hogy Tisza a sajtószabadságon súlyos sértést el nem követett; hanem jelenti legföljebb azt, hogy ezt a többség még nem tekinti olyan hibának, amelyért megbuktassa. Megadja neki az abszolutóriumot, ennyi az egész. A többség a szavazás kihirdetésekor éljenzett, a kisebbség püsszegett.

Vége aztán úgy fél kettő felé a jó Pauler is hozzájutott, hogy lerázza lelkéről, ami azt már napok óta nyomja. Országgyűlési tudósításunkban egész terjedelmében közöljük a Ház minden oldaláról többször zajos helyeslésekkel félbeszakított beszédet.

Mezei Ernőt nem elégítő ki a beszéd. Ő ilyen igazságból a zsidók számára nem kér s nem állíthatja, hogy volna Magyarországnak igazságügyminisztere, aki csak egy bebalzsamozott fáraó ott a bársonyszékben, a kormány pedig olyan professzionátus életmentő, aki farkasvermet ás, hogy beleessenek, akiket aztán kimenthessen.

Végül még Verhovay beszélt röviden személyes kérdésben, megmagyarázván Mezeinek, mily úton jutottak az eszlári tudósítások az ő lapjába.

Így ért véget az izgalmas, derült jelenetekben sem szűkölködő előjáték, hogy helyet engedjen a holnap meginduló szomorújátéknak, a tragoediák tragoediájának, melynek örökös refrénje a fizess, fizess, fizess !

ODIOSA MATERIA

(A t. Házból)

[nov. 27.]

Jól megmondta azt a mi Berci bátyánk, hogy odiosa materia. Az, csakugyan az. Az egész ülésből a legtöbb haszna volt Jókainak, akit zajosan megéljeneztek a *rosszabbik* oldalon. Jó neki a fapénz is !

Valódi nibelungi hare volt, amit leírni és elképzelni csak úgy lehet, hogy küzdő leventék ádáz csatába keveredve csak egy nagy ködös alaktalan gomolyt képeznek. Majd a Polónyi sisaktaraja látszik magasan. itt egy óriási ökölcsapás a Tisza Kálmán páncélingére. . . egy karddöfés a szép Berzeviczynek, aki színészi pózba áll az ütközet hevében, vigyázva a gesztusokra is. Dárda csillan, szablya villan. nyereg csúszik. . . Hohó! Most meg már Hegedüs kerekedett felülre s ő dömöcköli ellenfeleit — pedig csak az imént fetrengett vérben. Szilágyi Dezső rengető buzogányát mozgatja. s nincs vége-hossza, sehol, sehol a nagy fekete mezőn. .

. Mars fenn a levegőben a felhők közül nézi az óriási csatározást s fogja a hasát nevetésben.

Mert mikor kitisztul a csatátér, nem marad ott senkinek se a keze, se a feje, se a lába, csak a ruhák foszlányai, s azokból az ördög se tudná kiválogatni, melyik lajbi, kinek a köpenyege volt.

Kezdték pedig a dolgot a koronaórválasztásról (de nem azokról a koronaőrökről van szó, akik a »Korona-kávéház«-at őrizik, hanem akik semmit sem őriznek), — miért is nemsokára közös ülés lesz a főrendekkel — azért használom inkább ezt a gyanús szót, mint a *veggest*, mert hiszen anélkül is elég vegyes publikum van a t. Házban.

Berzeviczy Albert annyira otthon érzi már magát a Házban — mint a kis kígyó, ha átmelegszik —, nagyon sokat sziszeg s kezdi a fullánkjait nyújtogatni. Végigszaladt egy csomó emberen, s azok mind megérezték; megborzongott a hátuk.

Hanem iszen Polónyi Géza uram sem ijed meg a maga árnyékától. Ő is sorba klavirozik reciprocitásból a túlsó oldal szónokain. De a legjobb benne az, hogy kimondja: Tiszának nincs joga viccelni.

S mi következik ebből? Bizony nem jó. Az következett, hogy most meg már Hegedüs Sándor kezdett viccelni. S az is igaz, hogy rosszul. De iszen ennél már sokkal elméesebb ember Tisza Kálmán. Csak hadd ő csinálja tovább is!

Göndöcs Benedeket e pillanatban valaki oldalba lökte gyöngéd szeretettel:

— Ébredj fel, atyám! Mert Pauler beszél!

Göndöcs Benedek megnyálazta nehéz szempilláit, azután dörzsölni kezdte őket jó sokáig, mire végképp elnyomhatta az álmot, már akkorra Pauler bevégezte szavait, s Göndöcs már csak azt látta és hallotta, hogy Pauler leül, s hogy a szél-sóbal éljenez.

— De hát melyik oldalhoz tartozom én? — hebegé elhűlve, amint eszméit és mameluk emlékeit rendezni kezdte —, hiszen én még úgy szenderedtem el az Úrban, hogy Paulerrel voltunk egy párton?

Bizony ilyen megfordított világ volt ma a tisztelt Házban, hogy bizvást megzavarhatta a Göndöcs fejét, bármilyen nagy is az.

Nincs az a képtelenség, ami meg nem történt volna ma.

Paulert megéljenezte a függetlenségi párt. A kormány-párt Istóczyval dicsekedett. Mezei beszédét lepisszegte a szél-sóbal.

S a legnagyobb képtelenség végre: hogy Tisza Kálmán egy szót se beszélt.

Mi a mennykő! Hát már magokban is meg tudnak élni a mamelukok?!

J E G Y Z E T E K

RÖVIDÍTÉSEK

- MK = Mikszáth Kálmán
 MKm = Mikszáth Kálmán Munkái. (Borítéklapon: Mikszáth Kálmán Összegyűjtött Munkái.) 1—33. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1889—1908.
 Jk = Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1—32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
 Hi = Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása.) 1—19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
 MKmR—Fr = Mikszáth Kálmán Művei. 1—50. köt. Bp. Révai—Franklin kiad. Évszámjelzés nélkül. [1929—1931.]
 Krk = A jelen kritikai kiadás.
 M. = megjelent (újságban, folyóiratban, könyvalakban).
 [Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetbe foglalt dolgozatok kéziratai nem maradtak fenn.

E cikkek és karcolatok túlnyomó része ezúttal jelenik meg először kötetben, így ezen írások többségével az eddigi Mikszáth-irodalom nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs rendszeres »Irodalom« c. rovata. A kivételszámba menő eseteket megemlítjük.

*

A M. (megjelenés, közlés) rovatában tételről tételre megismétlődő adatokat az egész kötetre vonatkozóan e helyen tüntetjük fel. Eszerint:

A jelen kötet a Pesti Hírlapban (PH) 1882. évi június—novemberben megjelent Mikszáth-cikkeket és karcolatokat tartalmazza. A Pesti Hírlap ekkor 4. évfolyamát jegyezte. Felelős szerkesztője Kenedi Géza volt.

E KÖTET ÚJSÁGA A SZÁMOK TÜKRÉBEN

A Krk 63. kötetéhez hasonlóan ebben a kötetben is számszerű kimutatást közlünk az itt egybegyűjtött anyagról. Részint azért, hogy az olvasóközönség ily irányú tájékozódását elősegítsük, részint pedig hogy érzékeltessük a Mikszáth-hagyaték feltárása körül végzett munkálatok mennyiségi értékét.

Sorozatunk jelen kötete 66 cikket és 20 országgyűlési karcolatot, összesen tehát 86 Mikszáth-írást tartalmaz.

Az év ezen hat hónapját 180 napnak számítva, átlag minden két napra esik egy-egy cikk vagy karcolat. A publicista Mikszáth szorgalma és az elbeszélő Mikszáth munkakedve azonban még jobban kitűnik, ha a fenti átlagösszeghez hozzávesszük e hat hónap alatt keletkezett 16 novelláját is (ld. Krk 33. köt.).

Az itt publikált 86 írásműből az eddigi különböző kötetkiadásokban csupán 12 darabbal találkozunk. Nagy részük eredetileg Mikszáth teljes névjelzésével, illetőleg betűjegyeivel (M. K., — th — n.), vagy közismert álnévvel (Scarron, S—n.) jelent meg; betakarításuk ezért könnyűszerrel történhetett.

A kötetbeli közléseken felül a Mikszáth-irodalom, pontosabban szölvá: Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájának idevágó, 1882. évi fejezete (Bp. 1917., 116—117. l.) 19 darabot említ. (Ebből cikk: 18, országgyűlési karcolat: 1.)

Tehát a jelen kötetbe foglalt 86 írásmű közül 55 darab (36 cikk és 19 országgyűlési karcolat) eddig teljesen ismeretlenül lappangott.

Eddigi, kilencven éves ismeretlenségük legfőbb magyarázata az, hogy a múltban Rubinyi Mózesen kívül senki sem foglalkozott a Mikszáth-hagyaték számbavételével. A jelen Krk megindulásáig irodalomtörténetünknek egyáltalán nem volt tudomása az ismeretlen Mikszáth-anyag óriási mennyiségéről.

A feltárás alatt levő írásművek nagyrészt névtelenül, részint pedig különböző, eddig megfejtetlen álnévvel jelentek meg. Játékosan alkalmazott álneveinek jelentős hányadát Gulyás Pál kitűnő szakkönyve, a »Magyar írói álnév-lexikon« (Bp. 1956) sem ismeri.

E kötetben *Mikszáth Kálmán* névjelzéssel mindössze 5 cikk, M. K. monogrammal és —th —n. betűjeggyel egy-egy cikk szerepel a 86 írásmű között.

Az eddig teljesen ismeretlen 55 dolgozat közül névtelen cikk 24, névtelen karcolat 19, összesen 43 darab.

Az álnevű dolgozatok közül Scarron (illetőleg S—n. vagy S.) jegyű 24 darab (ebből egy országgyűlési karcolat); egyéb álnevekkel szignálva 12 írásmű; az álnevű dolgozatok száma tehát összesen 36.

A Krk 63. kötete jegyzeteinek élén (a 250. lapon) felsoroltuk Mikszáthnak az 1882. év első hónapjaiban feltűnt álneveit (szám szerint nyolcat). A jelen kötetben a közismert Scarron álnév és S—n. vagy S. betűjegy mellett a következőkkel találkozunk:

júniusban: *Vizöntő, Egy vén táncos*;

augusztusban: *Egy sas, Cassius* (amely aztán később is elég gyakran előfordul);

szepemberben ismét megjelenik a PH-ban már 1881 május óta használt *Pluvius* (a *Vizöntő* latin megfelelője), továbbá *Ólmos*;

októberben *8. sz. zártszék (szegedi színházi reminiscencia).

Eszerint tehát egyetlen év leforgása alatt 15 új, illetőleg felújított álnévvel szignálta dolgozatainak jó részét.

*

Mikszáth ismeretlen írásainak meglepő gazdagságát a jelen sorozat növekvő kötetszáma jelzi legjobban, amely végül is a köztudatban élő anyagnak több mint másfélszeresére növeli a Mikszáth-oeuvre terjedelmét.

Az elfelejtett, mondhatni: már-már örökre elveszett írásművek bősége és feltárásuk nehézségei egyszersmind a Krk munkálatainak időtartamára is magyarázatot adnak.

B. Gy.

KI FÜLLENT NAGYOBBAT?

- M. PH, június 1., 149. sz., 2. Melléklet 2. 1. (= 10. 1.) *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és szerzősége

Még tart, de már végefelé közeledik az 1881—84. évi országgyűlés első ülészaka.

A közbeeső pünkösdi szünetet a képviselők — hagyományos szokás szerint — arra használták fel, hogy kerületükben beszámolójának választóiknak a végzett munkáról.

Mikszáth — a szatíra céljának megfelelően — kizárólag a kormánypárti (»mameluk«) képviselők beszámolóival foglalkozik. Készerű gúnnyal ábrázolja képmutató szerepüket, ahogy rokonszenvet és részvétet akarnak a kerületükben kisajtolni a kormány és elsősorban Tisza Kálmán kormányelnök iránt tanústott megalkuvó, gyáva magatartásukért.

A karcolat névtelen. Szerzőségét a Tárgyi magyarázatok utalásai mellett teljes mértékben igazolja a cikk hangjának és felfogásának korrespondenciája Mikszáth egyidejű országgyűlési karcolataival, amelyeket a Krk 63. kötetében és a jelen kötetben talál az olvasó.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 5 15 és 6 : 34 *Bosznia okkupációja* — Az 1878. júl. 13-án kötött berlini szerződés kimondotta, hogy Ausztria—Magyarország Boszniát és Hercegovinát katonailag megszállhatja (okkupálhatja) és igazgathatja. E felhatalmazás alapján a bécsi kormány (Ferenc József dinasztikus becsvágyából) megkezdte az okkupációt mind a magyar országgyűlésnek, mind a bécsi Reichsratnak tiltakozása ellenére. A bécsi kormány azt remélte, hogy az okkupáció simán és vérontás nélkül fog végbemenni; ezzel szemben a bosnyák fölkelők ellenállása nagy véráldozatot követelt: a közös hadsereg mintegy 7400 katonát vesztett, s a hadi költség száz millió forintra rúgott. Ezeket a költségeket a delegációk és a magyar meg az osztrák képviselőház csak hosszas viták után szavazta meg utólag.
- 20 »Kár, hogy a fáklyák már elfogytak a 60-as években.« — A szabadságharc leverése után bekövetkezett újabb abszolutizmusban az 1860-as évek elején, báró Vay Miklós kancellár konzervatív magyar kormánya alatt valamilyen enyhülés mutatkozott. A vármegyékben megkezdődtek a restaurációk, s fellángolt a lelkesedés szalmalángja (fáklyás tüntetések stb.). De Schmerling rendszere ismét visszazorította a nemzet önállósági törekvéseit, míg meg nem történt a kiegyezés.
- 22—23 Szójáték a piros és zöld színnel. — Ismételten rámutat-

- tunk arra, hogy a szójáték a 80-as évek elején írt Mikszáth-cikkek egyik legjellemzőbb stílusfigurája.
- 6 4 *szint vallott* — MK egyik jellegzetes kifejezése. Előfordul többek közt *Falun* c. karcolatában és *Utazás Pálcorszáiban* c. útirajzában is (a jelen kötet 129. lapján).
- 8 *a tüzes nyelvek* — Pütkösöd táján írt cikkeiben Mikszáth jelentős szerepet juttat a »tüzes nyelvek«-nek, vagyis annak a bibliai hagyománynak, amely szerint pütkösöd napján a Szentlélek lángnyelvek alakjában erősítette meg az apostolok misszióját. *A nyelvek* c. cikkében (júl. 15.) Mikszáth szójátékokból összefűzött eszme-futtatást közöl a különféle nyelvekről s ezek sorában elsőnek említi »a vallási legendából« ismert »tüzes nyelveket«.
- 9 *in natura* — természetben, élő valóságában.
- 7 5 *Mucius Scaevola* — római hős; Porsenna etruszk királyt i. e. 507-ben meg akarta ölni, elfogták, állhatatossága jeléül jobb kezét tűz fölé tartotta s jajszó nélkül süttette. Ezóta nevezték jobb keze elvesztése miatt Scaevolának: balognak. — Alakját — mint az elszánt, hősiesség egyik példaképét — Mikszáth gyakran felidézi.
- 12 stb. *jux* — tréfa, csíny, móka.

BLAHÁNÉ A FÜRDŐKÁDBAN

- M. *PH, június 1., 149. sz., 1. Melléklet 2–3. l. (= 10–11. l.)*
Ezzel a magyarázó alcímmel: Hiteles kútforrások nyomán.
Névjelzés: *Vízöntő*.
Kötetben itt először.

A *Vízöntő* álnévről és egy színházi tréfáról

A *Vízöntő* — ez az eddig elő nem fordult álnév — Mikszáth közismert Pluvius álnevének magyar megfelelője. (Különös, hogy ennek ellenére eddig sem álnév-lexikonaink, sem Mikszáth-bibliográfiáink nem tartották számon!) Az álnév egymagában is igazolja Mikszáth szerzőségét.

*

A humoros »aproság« egy színházi tréfát örökít meg. Vidor Pál »A vörös sapka« című népszínművének főszerepét már eleve Blaha Lujzára szabta s az ünnepezt művészről érdeklődését azzal akarta felcsigánzni, hogy darabjában egy pikáns fürdőkádás jelenetet helyezett kilátásba. Az anekdotikus történet szerint Blaha Lujza elfogadta az ötletet, a szerző pedig gondoskodott arról, hogy a mulatságos eset népszínművének előzetes reklámjául szolgáljon. Színművének szükségese is volt minél több reklámra és egyéb ajánlásokra, mert az — akár az egykorú kritikákat lapozgatva, akár könyvalakban olvasva (a »Népszínház műsora« c. kiadványsorozatban) — nem ígérhetett tartós

sikert. De Blaha Lujza játéka egy ideig mégiscsak felszínen tartotta. Egyébként — a tréfás ötlethez visszatérve — a darabnak nincs is olyan epizódja, melyben a fürdőkádas jelenet helyet foglalhatna. Meséje egy vörös katonasapka körül bonyolódik. A katonasapka előbb egy fiatal férjben, majd egy szerelmes legényben (a főszereplő Jucika kedvesében) támaszt féltékenységet, míg végül kiderül minden tévedés, s a szerető szívek egymásra találnek.

A darabot 1882. május 27-én mutatták be a Népszínházban. Főbb szereplői: egy aranylakodalmát ünneplő falusi gazda és felesége (Tihanyi és Pártényiné), fiuk (Eöry) és ennek felesége (Rákosi Szidi), a feleség húga, pesti varrólány (Nagy Ibolya), Jucika, az öreg falusi gazda-pár unokája (Blaha Lujza »mint vendég«), Szél Matyi, Jucika kedvese (Vidor Pál), végül egy, a vörös sapkájával bonyodalmakat okozó honvédkáplár, a pesti varrólány kedvese (Szabó nevű színész).

Vidor Pál dalbetétekkel élénkített színművét Blaha Lujza vidéki vendéjátékain is népszerűsítette. Két hónapra terjedő szabadság-ideje alatt jún. 14-én lépett fel utoljára (»mint vendég«) a Népszínházban; azután Nyíregyházára és Nagyváradra ment vendégszerepelni; mindkét városban bemutatták »A vörös sapká«-t az ő közreműködésével. (Ld. Pesti Hírlap 1882. jún. 4.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 8 18 *Niniche* — háromfelvonásos énekes bohózat; írta M. Boullard, zenéjét szerzte A. Hennequin és A. Millaud. A pesti Népszínház Csepreghy Ferenc fordításában 1878-ban mutatta be. — Blaha Lujza megütközése (»csak nem akar magyar Niniche-t?!«) a bohózat frivol tartalmára utal. Egy 1882. évi színházi hír szerint a berlini rendőrség nem is engedélyezte eredeti szövegét; »erkölcsösebb« szövegre kellett átírni, és hogy még címe se adjon okot a megbotránkozásra, elkeresztelték a darabot »Dagály és apály«-nak.
- 32 *Kerepesi út* — a mai Rákóczi út. Ennek és a Körútnak sarkán állt a Népszínház, amely utóbb, évtizedeken át a Nemzeti Színház otthona lett; nemrég lebontották.
- 36 *»de valahogy ki ne trja!«* — Mikszáthnak másutt is előforduló frői tréfája.

A JUNIÁLISOK

- M. *PH, június 9., 157. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Műfajjelző*
alcíme: Csevegés. Aláírás: *Egy vén táncos.*
Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és szerzősége

Szezon-cikk: a tavaszi és nyári multságok hangulatát megörökítő tárcsa. A téli szezon multságáival, a kivilágított termekben

zajló bálokkal szemben a szabadtéri multságok — a majálisok és juniálisok — előnyeit magasztalja tréfásan, szinte reklámszerűen. A majálisokat és juniálisokat is házasságkövetítő alkalmaknak nevezvén, cikkéhez stílszerűen illeszti ezt a személyét alaposan fedő álnevet: *Egy vén ráncos*.

De az előadás különböző mozzanatai teljesen reá vallanak az egykori nógrádi bálokból forgolódott megyei esküdtre. Elsősorban megfigyelései a férjhez menendő lányok (és az itt nem említett mamák) igyekezetéről; továbbá a vidéki »úri társadalom« szellemeskedése (K. V. — olvasd: *cave*, vagyis óvakodj!); a jellegzetes terminológia: »az ifjú tisztességes szándéka«, valamint a házas és házasulandó férfiak »becsületes ember« titulusa stb. — Ezekkel a kifejezésekkel s hasonlókkal Mikszáthnak a megyei »intelligencia« fotográfiáit megörökítő fiatalkori elbeszéléseiben is találkoztunk már.

Ugyancsak jellemző, visszatérő szóhasználata a »*bakfisch*« (mindig ezzel a hibás írásmóddal!), amelynek többszámát következetesen (itt is!) »*bakfishék*« alakban használja. (Ezt a nyelvi sajátosságát is több ízben följegyeztük!)

Szójátékok — Mikszáth 1880-as évekbeli gyakori stílusfigurái — szintén előfordulnak a »csevegés«-ben. Pl. 11 : 4—5. A *Backfisch* szó eredeti hal (rántott hal) jelentésére való utalással azt mondja, hogy »ezek a kedves golyhók itt tanulnak meg *úszni*...« Ugyancsak szójátéknak használja a *redukálás* (rövidítés, kisebbítés, lefokozás, [érték]csökkentés) kifejezést is (11 : 17 és 24).

Mikszáthon kívül nincs senki a Pesti Hírlap ekkori munkatársai között, akinek ráncosára vagy stílusára ezen elemek bármelyike is ráillenek.

KÁLLAY BÉNI MÁSODIK KERESZTELŐJE

M. PH, június 17., 165. sz., 1. Melléklet 2. 1. (= 10. 1.) Műfajjelzése: Választási történet. *Névjelzés nélkül*.
Kötetben itt először.

Ezt a névtelenül közölt anekdotát részint műfaja, részint műfajjelzése (»választási történet«) révén soroljuk Mikszáth írásai közé.

A »választási történetek« különösen kedvelt témái voltak; már eddigi köteteiből is egész csokorra valót szedhetünk össze belőlük. A PH ekkori munkatársi gárdájában Mikszáthon kívül senki sincs, aki különösebb érdeklődéssel viseltetett volna az efféle apróságok iránt. Ez különben is az ő feladatkörébe, az ő »rovatai«-hoz tartozott.

Mikszáth nem említi meg, hogy milyen alkalomból újtotta fel a tizenhét esztendősi történetét. A PH egykorú olvasóinak nem is kellett ilyen magyarázat, hiszen azokban a napokban Kállay Béni a hazai érdeklődés középpontjában állott: nem egészen két héttel azelőtt (jún. 4-én) nevezte ki a király közös pénzügyminiszterré s így a megszálott tartományok legfőbb adminisztrátorává.

Az anekdotikus történet tárgyi alapjai helytállóak: Kállay Béni

valóban egészen fiatal korában elsajátította a balkáni szláv nyelveket stb.

Az úgynevezett »öreg víz« (»Stari voda«) a szentendreieknek ma is kedvelt kirándulóhelye.

A »HANGLI«

M. PH, június 18., 166. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A »Hangli« szerepe és Mikszáth szerzősége

A »Hangli« vagy más néven »Kioszk« a régi Budapest egyik kellemes nyári helyisége volt a Vigadó előtti téren; közvetlenül mellette húzódott el a Dunaparti korzó.

Íróink, művészeink szívesen látogatták. Az egykorú memoárok és elbeszélések gyakran említik.

Mikszáth is rendkívül kedvelte. A 80-as években barátaival gyakran eljárt oda. A haladó szellemű fiatal írók társasága — s köztük Mikszáth is — több ízben találkozott itt Vajda Jánossal.

Mikszáth később is, a század utolsó évtizedében is eljárógatott oda. Ismerjük egy fényképét, amint két kisfiával együtt ül a »Hangli« egyik asztalánál. (Ld. Mikszáth-képeskönyvünkben. A Petőfi Irodalmi Múzeum kiadása. 1961., 117. l.)

Ez a cikk arról tanúskodik, hogy a régi Pestnek ez a közkedvelt-ségű szórakozóhelye jelentős szerepet töltött be a főváros társadalmi életében.

A különböző társadalmi osztályok egymástól elkülönülve élték a maguk életét; a mágnások a Nemzeti Kaszinóban, a politikusok a párthelyiségekben, klubokban, a fővárosban lakó nemesség és polgárság pedig a maga szűkebb körében.

A »Hangli« volt az egyetlen hely, ahol az arisztokrácia és a polgárság, valamint a fővárosba látogató nemesség együtt található, bár az arisztokrácia még itt is elkülöníti magát — egy messzire helyezett hosszú asztalnál. . . Mindegy! A »Hangli« terasza »közös alapot« teremt mindannyiuk számára.

A topográfiai és szociológiai tényvázlat után egy aktuális témával fogja össze Mikszáth a »Hangli« sokféle összetételű közönségének beszéd-tárgyait. A tisztaeszlári vérvád kérdése mindjobban foglalkoztatja a közvéleményt, és most már Mikszáth is egyre gyakrabban vonja be témakörébe ezt az eseményt. Végül egy hangulatos képpel: a koranyárban virágzó rózsakerttel és annak illatárjával foglalja egységbe a »Hangli« sokféle közönségét. . .

*

A névtelensége miatt mindeddig ismeretlenül lappangó cikk szerzőségét nem nehéz bizonyítani. Mikszáth hegyes acéltolla és ragyogó szelleme mindvégig ott villog a szavakban és az ötletekben. A cikk tömör társadalomrajza egymagában is az ő sokszor kinyilvánított felfogására vall. Az a hasonlatként alkalmazott anekdota, amely a pízai torony galambjairól szól, szintén egymagában is bizonyító értékű. Először 1877-ben (az aug. 26-i *Apróságok*ban) csupán általánosságban említ egy olaszországi várost, melynek egyik tornyán három rézgalamb van, de »akik az ő atyjoknak igazi gyermekei«, azoknak négyet kell látniok. (Krk 53. köt. 103—104. l.). Másodszor *Még újabb fény- és árnyképek* c. kötetének *Sennyei Pálék* c. fejezetében írta meg, ekkor már »a pízai híres torony«-hoz rögzítve a tréfát. (1878, Krk 54. köt. 126. l.) Majd újból *A magyar demokrata!* c. írásában (1881., Krk 10. köt. 219. l.). Végül elmesélte jóval később (1898-ban) *Horvát Boldizsárról* írt nekrológiájában is, Páduát említve az anekdota színhelyét (Jk 20. köt. *Az én kortársaim*. I. köt. 92. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 13 : 2 *Redoute* — vigadó, bálterem. Itt: a pesti Vigadó épülete.
 26 *Nagykikinda* — Mikszáth szegedi harmadfél éve alatt többször járt a szomszédos megyékben és városokban. Innen ez a Torontál megyei képzettsítés.
 14 15 *kotéria* — érdekszövetség, klikk.
 17 *canaille* — csöcselék, söpredék. Itt a legszegényebb népreteget jelenti a kiváltságosak megvető hangúlyával.
 31 *muszlin* — főleg selyemből készült finom, fátyolszerű kelme.
 37 *immunitás* — képviselői mentelmi jog; sérthetetlenség.
 37 *kapuciner* — kevés tejjel vagy tejszínnel kevert feketekávé.
 38 *vanitatum vanitas* — hiúságok hiúsága, vagyis: az életben minden mulandó és hiábavaló. (Nálunk Kölcsey Ferenc egy filozofikus költeménye vitte be a köztudatba ezt a kifejezést.)
 „ 39 *havanna-szivar* — finom szivarfajta.
 15 3 *Kellner* — pincér. (A német szóhasználat korjelző, mert a pincérek jó része még a század végén is többnyire német anyanyelvű volt.)
 16 : 21 *lateiner és proletár* — itt mindkét kifejezés a vagyontalan értelmiségi osztályt jelenti.

A SZÍNKÖRBE

- M. *PH, június 22., 170. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés — sajtóhibával vagy a közismert S—n. szignó szándékos módosításával (?) —: S—a.*
 Kötetben itt először.

Mikszáth cikkei a Budai Színkörről

A Pesti Hirlap színházi rovatát (a »szoknya-rovat«-ot) eleinte Szemere Attila vezette, de amikor (már 1881 folyamán) harmadfél éves külföldi útra indult, a szerkesztő Sziklay Jánost bízta meg a »színházi tudósítással«.

A feltárt anyagból megállapíthatjuk, hogy időnként Mikszáth is részt vett a PH olvasóinak színházi tájékoztatásában. A Nemzeti Színház, a Népszínház és a Fővárosi Színkör működéséről — az igazgatásról és néhány bemutatóról — ő maga is szívesen írogatott. (A Nemzeti Színház köréből — mint láthattuk — főleg Csiky Gergely drámái érdekelték.)

A nyári hónapokban csak a Fővárosi Színkör játszott folyamatosan. Kötetünk az 1882. évi nyári szezomból három idevágó beszámolót tartalmaz. Időben első az előttünk fekvő cikk (jún. 22.); a második: a *Séta a kulisszák között* (júl. 1.); a harmadik *Az angyalcsinálók* (júl. 16.). Ezekhez csatlakozik még két »rapszódás, úgymint: *Az örök műkedvelő* (jún. 30.) és *Toldy estéje* (aug. 26.).

A Fővárosi Színkör — amelyet Mikszáth inkább Budai Színkör vagy Budai Aréna néven emleget — a fenti cikkekkel jelzett szerepénél fogva kissé részletesebb ismertetést igényel.

A színházépület a mai Attila körútnak és a Krisztina körútnak az Alagút előtti találkozási szögében, az úgynevezett *Horváth-kertben* állott. (Helyén ma egy Haydn-emlékművel díszített park terül el.)

Ez a telek a XIX. század elején egy Horváth nevű földesúr tulajdona volt. Az 1840-es években a bérbe vett telken német színház létesült, amely aztán a főváros tulajdonába került s a 70-es évektől kezdve magyar nyelvű színházzá vált. Mint fővárosi tulajdon viselte a Fővárosi Színkör nevet. Minthogy ez a színház faépület volt, csupán a nyári hónapokban, illetőleg tavasztól őszig működött. A főváros évről évre különböző színházi vállalkozóknak, színgazgatóknak adta bérbe, akik a téli hónapokban vidéki kőszínházakban folytatták működésüket.

1882-ben (júniustól szeptember végéig) — a szóbanlevő cikkek írása idején — Bogyó Alajos színész és színgazgató bérelte a Fővárosi Színkört, amelyet a továbbiakban az általánosabb névhasználathoz s Mikszáth névhasználatához alkalmazkodva Budai Színkörnek neveztünk.

A mindössze pár hónapra terjedő szezon miatt ennek a nyári színháznak kialakult játérendje nem volt. Műsorának összeállítását — mint Mikszáth is hangsúlyozza — az esetlegesség jellemezte. Az egykorú hírlapok és színlapok arról tanúskodnak, hogy hetenként olykor két-három bemutatót is tartott. Deszkáin többnyire operettek, népszínművek és zenés vígjátékok kerültek színpadra.

Mikszáth — amint ez cikkeiből kitérünk — látható jóindulattal figyelte a Budai Színkör működését. Méltányolta azt az erőfeszítést, ahogy a színház jobb ügyhöz méltó buzgalommal igyekezett fenntartani magát — gyenge társulatokkal és rendszertelen közönséggel. (E kérdéssel kapcsolatosan ld. *Az angyalcsinálók* c., júl. 16-i cikkét!)

Jórészt a színre vitt darabok humoros elemzése és a közönség hasonlóan kedélyes jellemzése tölti ki idevágó cikkeinek tartalmát. Hangsúlyozza, hogy a szűk jövedelmű színháznak nagyon is hiányzik egy jó operett-primadonnája. Éppen ezért — ha kissé évődő hangon is, de mindig elismeréssel szól Erdélyi Mariettáról, akinek működését már szegedi éveiben élénk figyelemmel kísérte. Erdélyi Mariettának egy vidéki társulattól »a budai arénához« történt nem egészen szabályos elszerződését két humoros cikkben is érinti. (Erről az eseményről *Az örök műkedvelő* c., jún. 30-i cikk jegyzeteiben részletesebben szólnunk.)

*

A Budai Színkör 1882 nyarán egyik kedvenc szórakozóhelye volt a még magányosan élő Mikszáthnak. A tarka előadások és az előadásokat követő baráti beszélgetések egy-egy vendéglőben (melyek közül néhányat név szerint is említ) kellemes időtöltést nyújtottak. Nem is mulasztja el följegyezni, hogy ebben a primitív deszka-színházban sok mulatságos látnivalót talál. Nemcsak az előadások alatt szemléli a környezetet, a színészeket és a közönséget, hanem nappali sétái alkalmával is be-betekint »a tágas udvarba« és »az arénába«, ahol a próbák folynak. *Séta a kulisszák között* című cikke — ez a kiragadott mozgalmás kép a színház életéből — önkéntelenül is eszünkbe juttatja azt a Hogarth-képmagyarázatot (címe: *A női öltözőben*), amellyel a Pesti Hírlap 1881. szept. 2-i számában találkozunk, s amelyet most — a kulisszák világának ez újabb intérierjével összehasonlítva — még határozottabban mondhatunk Mikszáth írásművének. (Ld. Krk 61. köt. 255—256. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 16 : 1—17 : 5 *Salamon Ferenc és Pákh Albert közös színműve* — Ezt az anekdotát Mikszáth tíz év múlva (1892. okt. 16.) újból elmesélte a nagynevű historikusról írt nekrológiájában (*Salamon mint causeur*, Hi 5. köt. Az én halottaim, 184. l.). Ekkor azonban már megfordítja a szerepeket: ebben a második változatban ugyanis Salamon Ferenc írja a színmű lebilincselő jelenetét, és Pákh Albert az, aki a folytatásra nógatja. — Mindegy! Mikszáthnak a józű anekdota volt a fontos, nem pedig a történelmi hitelesség vagy a filológiai pontosság. (Az anekdotát Bisztray Gyula is felújítja »Jókedvű magyar tudósok« c. könyvében (Bp. 1972. Gondolat Kiadó. 227—229. l.).)
- 17 6 »*Én is olyan darabot néztem meg tegnapelőtt a Budai Színkörben...*« — MK Sardou és Nájac »Váljunk el!« c. 3 felv. vígjátékát nézte meg. A tartalmi kivonatban átlátszó célzást is tesz erre: »... ahol a személyek annyira szeretik egymást, hogy sohase válnak el« stb.

Lap Sor

- 17 12 és 18 : 10 a »*Politikus szatés*« — Ezt a budai vendéglőt MK egy 1874. évi, *Ősz* című cikkében is említi: »...Gyerünk a „Politische Kreisler”-hez. Jó bora van.« (KrK 52. köt. 18. l.)
- 17 33 »*Nana*« — Zola dramatizált regénye. Színmű dalokkal hét képben. Színpadra írta W. Busnach. Fordította Fái J. Béla. Nálunk a Népszínház műsorán szerepelt. MK ismételt szavá tette és elítélte az Evva Lajos vezetése alá került Népszínháznak »hivatásától eltérő« műsorpolitikáját. (Ld. pl. *A népszínmű sorsa* Krk 61. köt. 108. l.)
- 18 23 »*hajfolytonossági hiánylat*« — Ezt a régi hivatalos (orvosi stb.) látteletekben használt komikus kifejezést elbeszéléseiben MK többféle változatban szokta emlegetni.
- 26 *A ringszínházi katasztrófa* — A bécsi Ringtheater 1881. dec. 8-i előadása alkalmával tűzvész keletkezett, amelynek több mint kilencszáz emberélet esett áldozatul. Erre a katasztrófára MK számos cikkében utal.
- 28 *Horváth-kert* — Id. e cikk bevezető jegyzetében.
- 30 *kijárat—bejárat*, valamint 18 : 39 »*a legjobb darabnak tartják a szivar-darabot*« — szójátékok; Mikszáth ez időben írt cikkeinek jellemző stílusfigurái.
- 35 *drabant* (darabont) — itt: városi hajdú.

UBORKA-IDÉNY

- M. *PH, június 25., 173. sz., Képes melléklet 2. l. (= 10. l.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és szerzősége

Az elbeszélő és a publicista Mikszáth témagazdagságának egyik, nem is jelentéktelen forrásvidéke a szerkesztőségi műhely.

Az újságíró-mesterséget kevés írónk vonta be annyira meséi és karcolatai körébe, mint ő. Eddig feltárt írásművei között számos novellával, humoreszkkal és memoárszerű cikkel találkoztunk, amelyek mind a redakciók életébe világítanak be. A jelen kötetnek is van egypár efféle tárgyú darabja.

Az »uborkaidény« a műhely nyári időszakát jelenti, amikor a vakációs hangulat miatt a közélet alig szolgált az újság és a közönség számára valamely érdekességet. Szokása szerint Mikszáth éppúgy megmagyarázza ennek a kifejezésnek a jelentését, mint ahogy másutt is gondosan értelmezi a szerkesztőségi mesterségszavakat.

Ezúttal egy időszzerű kérdés — a tisztaeszlári ügy — ellentétes tükröképeit mutatja be a sajtó és a közönség viszonylatában. Hogyan reagál a felkavart közvélemény a lapok beszámolóira? A vérvád ügye a nyíregyházi törvényszék előtt még nem tisztázódott véglegesen;

a lapok többsége tehát olyan tudósításokra törekedett, amelyek sem az antiszemiták, sem a szemiták érzékenységét nem érintik. De két levéltípusban (lehettek ezek valóban beérkezett, vagy csak fiktív levelek) azt illusztrálja, hogy semmiféle ilyenmű törekvés nem vezetett kielégítő eredményre. Mindkét oldalról találtak sűrűlódási felületeket azok, akik ilyet kerestek. Egy Andrásy-anekdotával — mint szélsőséges példával — is hangsúlyozni kívánja Mikszáth az akkori újságírói »próbálkozások« nehézségeit.

Egyébként figyelemreméltó kortörténeti dokumentum (és egyúttal adalék Mikszáth jelen karcolatához) a Pesti Hirlap egypár nappal azelőtt (jún. 22-én) megjelent hírcikke, amely a következő szerkesztőségi panaszról számol be: »Sok sürgönyt kellett már s kell naponkint félretennünk, amin megérzik a tendencia vagy ide, vagy oda. .«

*

E névtelen cikk esetében Mikszáth szerzőségét alig kell bizonyítani. Témája és előadásmódja — a szerkesztőségi műhely familiáris bemutatása —, az aktuális eseményekre való utalás, egy szemléltető (s nem öncélú!) anekdota közbeiktatása stb. együttesen jelzik Mikszáth sajátos publicista-tollát.

A szövegről

Javításaink és helyesírási módosítások:

Lap Sor

- 19 14 *svindler* (PH: *schwindler*) [A PH nyomdája — MK több ez időbeli cikkében is — még az eredeti németes szóalakat használta; viszont Mikszáthnak egy 1878-ban megjelent (s más nyomdában készült) röpiratában már a meghonosodott szóalakokkal találkoztunk; ld. *A politika svindlerei*, Krk 54. köt.]
- „ 32 *melyekbe* be van rakva (PH: *melyekben* be van rakva)
- 20 1 *mely őket nagy emberekké tette.* (PH értelemzavaró szókihagyással: *mely őket emberekké tette.*) [Ez a mondat az előzőre utal, ahol az újságírókat mint a közönség szemében »nagy emberek«-et említi. Értelemszerűen javítottuk, kiegészítettük tehát a hibás mondatot.]
- 4 stb. Horvát Boldizsár (PH — és MK-nál úgyszólván mindig —: Horváth Boldizsár)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 19 12 »*Persze csak bécsi forradalom...*« — itt gúnyos jelentéssel: *kisszerű, lagymatag megmozdulás.* (Mikszáth nemegyszer emlegeti az állítólag 1826-ban lezajlott bécsi »forradalmat«, amely a tizkrajcáros pohár sör árának fölemelése miatt

- tört ki. Ld. pl. *Sörivók* c. rajzában, Krk 29. köt. 72—73. l.)
- 19 14 *a lengbergi fölségárulási pör* — Lengyelországban mozgalom indult a Habsburg-elyomás ellen. A szervezkedés élén álló Dobranszky Adolf »fölségárulás« címén bíróság elé került. Az ekkor folyó tárgyalásokra utal MK.
- 14 »*a híres bécsi svindler bűnügye*« — Egy Hoffmann Károly nevű szélhámosról van szó, aki »lovag«-i címet használva számos »nagyszabású csalást« követett el. Ügyét épp ekkor, június végén tárgyalták s a szélhámos »lovag«-ot hét évi súlyos börtönre ítélték.
- 28 *fizonómia* — fiziognómia: arckifejezés, arcvonások. (MK úgyszólván mindig ebben a pongyola ejtésű alakban írja ezt a szót.)
- 20 4 *in illo tempore* — annak idején.
- 25 »*Kikircics*« — hasonló tréfás lapcímeket gyakran említ MK. (Itt játékosan a Pesti Hirlapra utal.)

A VIZSGÁLATOK

- M. *PH, június 25., 173. sz., Képes melléklet 1—2. l. (= 9—10. l.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Egy újabb képmagyarázó mese

Az eddig előkerült példák arról tanúskodnak, hogy Mikszáth a Pesti Hirlapnál is szívesen vállalta időnként egy-egy képmagyarázat megírását, mint ahogy korábban más lapoknál is végzett hasonló munkálatokat.

A Pesti Hirlap képes vasárnapi mellékletének ifjúsági rovatához az illusztrációkat a kiadó-cég rendszerint külföldi folyóiratokból vette át. A rajzok stílusából, az alakok és a környezet vonásaiból ez elég könnyen megállapítható. Tehát Mikszáth efféle dolgozatainál nem az író jelölte ki a grafikus feladatát, hanem fordítva: neki kellett az eleje tett rajzokhoz mesét vagy meseszerű történetet költenie. A szóban levő képmagyarázatnál is ez a helyzet. (Korábbi analóg példa: *A gyerekek világa I—II.* Krk 33. köt.)

Megismertük már Mikszáth képmagyarázatainak néhány jellegzetes vonását, amelyek ilyenmő névtelen dolgozatai szerzőségének bizonyításául is hasznosíthatók. Ilyen elsősorban kombináló fantáziájának játékos működése. Pillanatok alatt beletalálja magát az illusztrációk-nyújtotta környezetbe, s a legegyszerűbb, szinte semmitmondó rajzhoz is élénk, színes történetet tud kanyarítani. A jelenetek meg-
elevenítéséhez hozzátartozik a mesemondónak az az eljárása is, hogy alakjait tüstént elkereszteni és a helyzetnek megfelelő témakörben beszélteti. (Az itteni példán: Vilmácska, Micu gyerek és Erzsi mama.)

Képmagyarázó meséinek azon tulajdonságát, hogy Mikszáth

gazdagon kiegészíti s mozgalmassá teszi a legegyszerűbb képet is — ezen a példán szintén megfigyelhetjük. A Pesti Hirlap mellékletén két képet találunk. Az egyik a fiatal mamát ábrázolja, amint kislányával lapozgatja az ábécés könyvet. Egy karosszékben ott látjuk a mesében is említett krampuszt, de a szövegben előforduló macskának nyoma sincs. A másik kép a Micu gyereket mutatja be, amint jólnevelten az asztalon ül s lábát egy párnázott széken nyugtatja. A szövegben szó esik a Micu dobjáról is, amely éppen pihen. A dobbal is csak az író fantáziája egészítette ki a kisfiú környezetét. Hasonlóképpen nem látszik sem a papa, sem a vizsgára készített új ruha, nem is szólva a vizsga-napi jelenetekről (reggeli készülődés, vizsgáztató bácsik stb.). Ezeket már csak a mesemondó fantáziája rajzolja elénk.

E szerencsés, »pozitív« tulajdonságok mellett megismertük Mikszáth gyermektörténeteinek egypár sajátos »negatív« vonását is. Ilyenek: a gyermekek előtt teljesen érthetetlen idegen szavak és kifejezések, sőt olykor aktuális politikai stb. kérdések belekeverése az előadásba. Az olvasónak úgy tűnik fel, hogy az író olykor-olykor szem elől téveszti: gyerekeknek vagy felnőtteknek írja-e ezeket a történeteket?

A közönségét illető bizonytalanság az itteni példán is végig húzódik. A történet — témájából és hangvételéből ítélve — gyermekeknek szól; műfaja bizonyosan tanítómese. (A kezdőszakasz egyenesen intelem a tanév végi fokozott tanulásra: »Csak rajta, gyerekek...« stb.) De akkor mirevalók az idegen szavak? (Vivant vac..., gumilasztikum, információk, examen, examinálni, zsenírozniak.) Hasonlóan zavaró mozzanatok: az »akadémiai tagok komolyságának és morcoságának« említése (22 : 17), vagy éppen a halotti ruha kiegészítésének felidézése (23 : 20—21)!

Mikszáthné Visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy írónk nem tartozott a klasszikus gyermeknevelő-egyeniségek közé; imádásig szeretett fiait csak kényeztetni tudta. Ez a történet sem tanúskodik kiváló pedagógiai érzékről. Micsoda anya az, aki csak a vizsga előtti napon veszi számba kislánya tudományát? s öngyilkossággal ijesztgeti a hat—hét éves gyermeket, ha nem tud helytállni a vizsgán? ! Szerencsére az iskolaszék bölcsői helyrebillentik az egyensúlyt: ezek »nem valami kegyetlen emberek; jóságos, biztató arcuk van...« stb.

A már érintett sajátos vonásokon felül a következő mozzanatok is nyomósan bizonyítják Mikszáth szerzőségét: a »Hármas Kis Tükörből« idézett gyermeknevelő versike (22 : 29—31); a »Hármas Kis Tükör« szentenciáira Mikszáth egyéb írásaiban is nemesgyiszor hivatkozik; a lutheránus iskola említésével (24 : 1) saját hitfelekezetére utal; Győry Vilmos megnevezésével (22 : 34 és 24 : 5) egyik legkedvesebb barátjára hívja fel a figyelmet. A Micu gyerek »Győry Vilmos bácsi könyvét« kapta karácsonyra; azt a könyvet, amelyet Mikszáth félévvel azelőtt kedves hangú reklámciikkben ajánlott a gyerekeknek karácsonyi ajándéknak. (Ld. *Mű vegyen maguknak a papa?* Krk 62. köt.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 21 10 VIVANT VAC... — Fentebb, a 7—8. sorban Mikszáth valamennyire meg is magyarázza azt a régi diákszokást, hogy a vakációk közeledtével a fiúk naponta egy-egy díszes (»ragyogó«) betűt raktak ki a falra, mígnem az utolsó tanítási napon kitelt a boldogító szöveg: Vivat vacatio (vagy Vivant vacationes) — Éljen a szünidő! — *A fekete város* c. regényében is említi ezt a kifejezést (Krk 23. köt. 53. l.)
- 22 : 14 *gumilasztikum* (a gumielasztikum szó pongyola ejtéssel) — ruggyanta, kaucsuk.
- 23 1 »*Eredj, te boglyos*« — MK e gyermeknyelvi kifejezése más elbeszéléseiben is előfordul.

TISZAESZLÁRI TISZA KÁLMÁN

- M. *PH, június 30., 178. sz.*, Melléklet 1. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A tiszAESzlári ügyet részletesen tárgyalja a Krk 66. köt., Rejtő István jegyzeteivel.

Ez a cikk alapötletét tekintve összefügg a jún. 25-i, *Uborkaidény* c. tárcával. Mindkettőnek központi témája a tiszAESzlári eset mikénti tolmácsolásának kérdése. A fent említett cikkben az újságok helyzetét igyekszik megvilágítani, emebben magának a miniszterelnöknek — mint belügyminiszternek — magatartását szemlélteti reflektorfényben. Ezzel a jellemzéssel Mikszáth tulajdonképpen Tisza Kálmán hideg, számító okosságát élezi ki.

*

A névtelen tárcza szerzőségét többféle mozzanattal lehet bizonyítani.

Mikszáthra utal mindenekelőtt Tisza Kálmán kétkulacos politikájának ábrázolása. Ezt a magatartását három hónap múlva hasonló módon tükrözteti *Pozsonyi szépségtapaszk* c. karcolatában, amelyet közismert Pluvius álnevével szignált.

De a felfogás- és ötletbeli egyezések mellett egy jellegzetes tárgyi adat, egy megismételt anekdota is kétségtelenül bizonyítja Mikszáth szerzőségét. A karcolat csattanójaként alkalmazott história az eleresztett gallyal kiütött félszemeről: nem egyéb, mint egy öt évvel korábbi »aproság«-ának felújítása. Ezt az anekdotát (szintén Tisza Kálmánnal kapcsolatban!) már 1877. nov. 9-én elmesélte olyan változatban, hogy itt az egyszeri bíró »figyelmességéből« csapódott hátra a gally, menten kiütvén a hátulülő notárius félszemerét. Mire az hálással köszöngette: »Köszönöm, bíró gazda, hogy elfogta a gallyat,

mert különben kivágta volna ezt a másik szememet is.« (Krk 53. köt. 201. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 25 16 *szklenói huta* — Turóc megyében. A szklenói üveggyártás a múlt században virágzott.
27 *»Tisza Kálmán jeles öse: Teleki Mihály uram...«* — Tisza Kálmán édesanyja gróf Teleki Júlia volt.
26 : 19 *október 13* — Kálmán napja.
21 *Szilágyi Dezső et comp.* — az ellenzéki pártok.
30 *Falstaff* — Shakespeare egyik színpadi figurája; nagyszájú, de alapjában véve gyáva alak, amilyennek MK is festi.

AZ ÖRÖK MŰKEDVELŐ

- M. *PH, június 30., 178. sz., Melléklet 2. l. (= 10. l.), a Színház, Zene, Képzőművészet c. rovat élén. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Az »aproság« tárgya és szerzősége

Általános tájékozódásul ld. az előző cikket (*A Színkörben*) és ahhoz fűzött jegyzeteinket.

Ennek az »aproság«-nak a címe és tárgya részletesebb magyarázatot igényel.

Erdélyi Marietta változatos utat tett meg azóta, hogy Mikszáth előbb mint a Szegedi Színház, majd pedig mint a pesti Népszínház primadonnáját méltatta. Később vidéki szintársulatokhoz szerződött s legutóbb Csóka Sándor máramrosszigeti társulatához tartozott.

Amde június folyamán összekülönbözött igazgatójával s feljött a fővárosba. Szabálytalan eljárása miatt Csóka Sándor igazgató panaszt emelt ellene a színészegyesület központi igazgató-tanácsánál, amely komikus nagyzólással »kormánytanács«-nak nevezte magát. Az igazgató-tanács elnöke Ribáry János miniszteri tanácsos, alelnöke pedig Feleki Miklós színművész volt. (Feleki Miklós pátoszát és önhittségét Mikszáth szelíd gúnnyal szokta emlegetni, mint ezúttal is.)

Az igazgató-tanács Csóka Sándor »egyoldalú panaszára« ítélkezett, de Erdélyi Mariette egy meglepő fordulattal kivonta magát az egyesület elnökségének intézkedése alól. A Budai Színkörnek nem mint »tagja« lépett föl, hanem előbb csak mint »vendég«, majd pedig mint »műkedvelő« szerepelt estéről estére. (Mint »vendég« van feltüntetve pl. a »Huszárcsíny« c. népszínmű jún. 27-i műsorán, s mint »műkedvelő« a »Boccaccio« c. darab június—júliusi előadásain.) Ezen a maga-választotta »műkedvelő« címen aztán jól mulatott az egész színházi világ, kritikusok és közönség egyaránt.

*

A névtelen cikkecske szerzőségének kérdése alig lehet vitás. Erdélyi Marietta Mikszáth egyik színpadi kedvence volt; írónk minden alkalmat megragadott, hogy elismerésével, bókjaival elhalmozza, s »hamis fejének« csínyjeit éppúgy, mint kedves kacérságát s »kacsingatásait« baráti mosollyal kísérte.

Ha tudjuk a Pesti Hirlap kiadójának reklámhirdetéséből, hogy Mikszáth kezében volt »a tárcaközlemények, irodalom és apróságok rovata«: akkor ennek a színházi apróságnak eredete sem lehet kétséges.

Szinte fölösleges tehát utalnunk ekkoriban elmaradhatatlan szójátékaira (»A kedves, formás színész nő kitalálta a formát...« és: Csóka igazgatónak a fényes dolgokat kedvelő csókákhoz való hasonlítása), továbbá a cigányanekdotára s végül a *nibelungi harc* említésére, amelyet már egy 1873. évi elbeszélése óta (ld. Krk I. köt. 181—204. l.) számtalanszor elismételt — mindenkor gúnyos, kicsinylő jelentéssel.

A szövegről

Javításaink:

Lap Sor

- 27 6 *nibelungi harc* (PH itt is és MK-nál mindig: *niebelungi harc*)
28 5 *Feleki* (PH és MK-nál másutt is legtöbbször: *Feleky*)

SÉTA A KULISSZÁK KÖZÖTT

- M. PH, *július 1., 179. sz.*, 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A Budai Színkörrel ld. *A Színkörben* (jún. 22.) c. cikket és ahhoz fűzött részletes jegyzeteinket.

Ottani jegyzeteink ennek a *Sétának* névtelen szerzőjére is rávilágítanak. Mikszáth szerzőségét különben egypár, alább részletezett visszatérő motívum is bizonyítja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 28 2 *Horváth-kert* — magyarázatát ld. *A Színkörben* c., jún. 22.ⁱ cikk bevezető jegyzetében.
29 : 36 *Gretchen* — a »Faust« nótalakja, itt: az ártatlan szerelem képviselője.
37 *Desdemona* — Shakespeare »Othello« c. drámájának hősnője, itt — mint ellenpólust — a szerelmi szenvedélyt jelenti.
37 *Juliska vagy Zsófi asszony* — népszínmű-alakok, szintén a fenti ellentét megtestesítői.
39 »az egyszerű festő is vászonra festette az angyalt és ördögöt...« stb. — Mikszáth Szász Károly »Angyal és ördög« című, gyakor közismert, népszerű költeményének tartalmát idézi.

Lap Sor

- 30 3 Ezt a hatásos képet írásaiban már ismételten szóba hozta.
3 *Deborah* — Feuillet színműve, ill. annak főszerepe.
4 »*A kis Blaháné, a kedves Várai Mariska*» — Mikszáth bókja mindkettőjüknek szól, mert Blaháné nevét immár mértékjelzőként alkalmazza.
13 »*halbszeüli*« (német Halbseidel) — félmesszely (kb. negyedliter). MK itt a szomszédos vendéglőben fogyasztott sörök aromájára utal. Írásaiban gyakran emlegeti ezt a régi ür-mértéket. Pl. *Mikor az új kastély füstbement*, Krk 27. köt. 77. l.

ESZ—LÁRI—FÁRI

- M. *PH, július 3., 181. sz.*, Melléklet 3. l. (= 11. l.) *Névjelzés nélkül*.
Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségét a névtelen cikkecske több rendbeli össze-tevő eleme bizonyítja. Úgymint: a címbe foglalt szójáték (a szójáték ekkoriban MK-nak egyik jellemző stílusjegye); a műfajjelző alcím: »Apróságok« (a már többször idézett kiadói reklámszöveg szerint: MK sajátos rovata); ízes, népies előadása, és mindenekfölött az a mód, ahogyan az antiszemita mozgalmak kigúnyolására felhasználja a humor nyelvi eszközeit. Hasonló tárgyú satírái más-más változatokban nemegyszer megismétlik az itt kihegyezett anekdotákat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 31 3 *Piskolt* — nagyközség Bihar vármegye érmihályfalvai járásá-ban.
13 *fizionómia* — az arckifejezés és az arcvonások. (Ezt a fogal-mat MK mindig ezzel a görög eredetű szóval jelzi; egyik leggyakrabban használt idegen szava.)

SAULUSBÓL PAULUS

- M. *PH, július 5., 183. sz.*, 1—2. l., a tárcarovatban. *Teljes név-jelzéssel*.
Kötetben itt először.

A tisztaeszlári ügygel kapcsolatos antiszemita igazgatások ellenében Mikszáth számos cikkével igyekezett elősegíteni a megbékélést és a köznyugalmat. A jelen kötetben több olyan írásműve olvasható, amelyek épületes történetek, tanítómesék vagy személyes jellegű dialógusok formájában közvetítik ily irányú törekvéseit.

Ezúttal egy bibliai történet analógiájából indul ki. Pál apostol

megtérését veszi alapul. Pál apostol — előbbi nevén Saul — mint fanatikus farizeus gyűlölte és üldözte a kereszténységet. De egyszer, amint éppen a Damaszkuszba menekült keresztényeket akarta fogságba ejteni, a város közelében megjelent neki fényözönben Jézus. Sault a csoda megtérfítette (ennek ünnepe Pál fordulása, jan. 25.); buzgón terjesztette a keresztény hitet s végül (i. u. 67. jún. 29-én) vértanúhalált szenvedett.

A karcolatból nem tudjuk kétségtelenül megállapítani: ki volt az a Mikszáth által »Jakab«-nak nevezett pesti (lipótvárosi) fiatal zsidó újságíró, aki a kiegyezés előtti években a bécsi lapokban magyar-ellenes cikkeket írt, azután Párizsban és Londonban is élt, majd pedig magába szállva hazatért, s most (1882-ben) — Mikszáth szavai szerint —: vele »egy táborban, egy célból küzd édes hazánkért. .« — Minthogy biztos személyazonosításra nincs lehetőségünk, nem kívánunk találgatásokba bocsátkozni. A karcolatban különben sem a személy a fontos, hanem a tendencia, amely a korviszonyokat és Mikszáth törekvéseit egyaránt jellemzi.

Figyelemreméltó, hogy a cikket Mikszáth — nagyobb nyomaték kedvéért — teljes névjelzéssel publikálta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 32 6 *inkompatibilis* — összeférhetetlen, össze nem egyeztethető.
- 17 »Rákóczi mondta, hogy egyetlen ere sem húz a magyarokhoz« — Mikszáth utalása Szigligeti Ede »II. Rákóczi Ferenc fogsága« c. történeti drámájának egyik részletére vonatkozik. A dráma II. felvonásának 5. jelenetében a »német köntösben« járó, »magyarul hibásan beszélő« Rákóczit bécsi palotájában meglátogatja Bercsényi. A mindenütt hallgatódzó, leskelődő kémek miatt a fiatal Rákóczi alakoskodásra kényszerül; sem édesanyja, sem Bercsényi látogatásakor nem akarja elárulni magyar érzését, mert a falaknak is fülük van. Ezúttal is ilyen jelenetről van szó. Rákóczi színleg megtagadja magyarságát:
- Bercsényi: Magyar ön?
- Rákóczi: Azt mondják, az atyám az volt.
- Bercsényi: És ön?
- Rákóczi: Megmondom én is komolyan: ha tudnám, melyik oldalbordám vonz a magyarhoz, kitépném azt s elvetném.
- Rákóczinak ugyanezen kényszerű alakoskodására *A demokráciák* c. elbeszélésének II. fejezetében is hivatkozik Mikszáth. (*Ugyan, eredj a Rákócziádd!* 1898., Krk 10. köt.)
- „ 24 4 *verve* — hév, tűz, lelkesedés, lendület.
- 33 4 »Angol királynő« szálloda — a régi Pest előkelő szállodája a belvárosban; Deák Ferenc állandó lakást tartott benne.
- 16 »a híres három ránc« Deák Ferenc homlokán — Ez a kifejezés itt nem jelent egyéni vonásokat. Mikszáthnál sablonos jellemzés; több más alakjánál is említi »a híres három rán-

Lap Sor

- cot«. Pl. Mátyás királyról szólva (*A szelítyei asszonyok*, Krk 12. köt. 118. l.); Ferenc császár homlokán szintén »kiélesedett a történelmi nevezetességű három redő« (*Akli Miklós*, Krk 16. köt. 147. l.) stb.
- 34 15 *Rule Britannia* — uralkodjál, Anglia! (Az angol nemzeti dal kezdő szavai.)
- 34 : 15 *Marseillaise* — Franciaország nemzeti himnusza.
- 37 *a pesti lipótvárosi negyed* — Ez a kitétel az utána következő megjegyzésekkel együtt ismét a szóban levő publicista zsidó származását hangsúlyozza.
- 35 3 *nyelve tüzes lett, mint az apostoloké* — bibliai kifejezés.
- 15 *egy táborban küzdünk* — átlátszó utalás a szóban levő publicista politikai hovatartozására; vagy a Pesti Hirlapnak, vagy más ellenzéki lapnak munkatársa volt. (Ld. bevezető jegyzeteinket!)
- 17 *az Anjou-királyok irták alá az armálisomat.* — Erős túlzás Mikszáth részéről. Családja nem volt nemesi származású (bár ő hosszabb időn át úgy hitte), s az ősök magyarországi gyökerei nem is nyúltak vissza az Anjouk koráig.

FALUN

M. *PH, július 14., 192. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Scarron.*
Kötetben itt először.

A mohorai látogatások emlékei

Mikszáthnak elvált feleségénél, Mauks Ilonánál, hét és fél éves különélés után 1882 nyarán és őszén tett látogatásai figyelemreméltó emlékeket hagytak írásműveiben. Feleségétől és sógornőjétől két novellatémát kapott (*A király ruhái* és *Aranyos felhők*, mindkettő Krk 33. köt.), továbbá e látogatások emléke *Hunyák Pál* c. cikke (Krk 63. köt.) és végül a jelen karcolat.

A karcolat első része naplószerű beszámoló útjáról; második része — beszélgetése a mohorai kocssal és annak allegorikus meséje — az akkoriban legaktuálisabb témával, a tiszaezslári ügygel foglalkozik.

Egyáltalán nem valószínű, hogy az átlátszó tendenciájú tanító-mese a nép ajkáról kelt volna szárnyra. Utolsó ízéig Mikszáth leleménye az, amint hogy nem egy irányzatos meséjével találkozunk már, amelyeket a néptől igyekszik eredeztetni, illetőleg amelyeket a népi eredet látszatával közölt. (Pl. *Népmese Rudolf királyfiról*, Krk 62. köt., stb.)

Röviden szólva: ez a tanítómesével párosított karcolat az antiszemita izgatásokkal szembeforduló Mikszáth publicisztikájának egyik láncszeme.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 35 1 »a budapesti Volksblattok« — itt: a képes néplapok.
 4 »a vármegyémbe« — Nógrádba.
 7 »Egy kedves ismerősöm« kocsit küldött Vácra és 36 : 9 »szíves házigazdám« — Mint fentebb, a bevezető jegyzetekben említettük: július elején Mikszáth első ízben látogatta meg különváltan élő feleségét Mohorán; ő küldött Mikszáth elé kocsit Vácra. (Ld. MK *Levelezését*, Krk 24. köt. 187—191. l.) — A volt házaspár egyelőre titokban tartották közeledésüket; Mikszáth ezért írja körül ilyen tartózkodóan Ilonka személyét.
- 36 3 *Mohora* — Nógrád megyei község Balassagyarmat közelében, a Mauks-család otthona.
 6 »mappa van nálam a tekintetes úrról.« — itt: arckép, Mikszáth arcképe az egyik fővárosi lapban, ill. abból kivágva.
 „ 20 *a tiszta* — a búza.
 37 4 és 21 »a kislány« és »az alföldi kislány« — Solymosi Eszter.
 11 »a jószág még az öreg király nevéén áll. .« — MK-nál többször is előforduló népies kifejezés.
 29 *marmancsvirág* — orvosi székfű, kamilla. (MK-nál sokszor előfordul.)

A NYELVEK

- M. *PH, július 15., 193. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.)* Műfajjelző alcím: Kortörténelmi tanulmány. Névjelzés: *S—n.*
 Kötetben itt először.

Groteszk szerkesztőségi játék

Az alcím »kortörténelmi tanulmány«-nak mondja ezt a karcolatot, amely lényegében szójátékokból összefűzött eszme-futtatás a nyelvek szerepéről az életben és a kutyanyelvek szerepéről az újságírói mesterség körében. A cikk tehát alapjában véve Mikszáth ama dolgozatai közé tartozik, amelyekben szórakoztató módon a szerkesztőségi műhelymunkáról tájékoztatja olvasóit. Legutóbb (jún. 25-i cikkében) az »uborkaszézen« jelentését magyarázta meg, most arról tájékoztat, hogy mit jelentenek a kutyanyelvek a redakcióban. Csattanós poénként alkalmazza, hogy még ennek az eszme-futtatásnak terjedelmét is a kutyanyelvek mértéke határozza meg.

Szatirikus és groteszk fordulata a karcolatnak, hogy az író milyen alkalomból veti papírra a nyelvek és kutyanyelvek párhuzamát? Arról értesült, hogy a fővárosi előljáróság ezentúl a sintéreket is a beszolgáltatott kutyanyelvek (»valódi« kutyanyelvek!) alapján díjazza.

A párhuzam kétségtelenül erős, de keserű gúnyját enyhíti az érdekelt fél, illetőleg az érdekelt testület öniróniája.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 38 2 »*a tízes nyelvek*«-re MK rendszerint utal pünkösdi tárgyú vagy pünkösöd táján írt cikkeiben. (Ld. pl. *Ki füllent nagyobb!* c. cikkében.) Figyelmet érdemel, hogy az egyházi ünnepekhez fűződő történeteket MK mindig »vallási regék«-nek vagy mint itt is — »vallási legendák«-nak nevezi.
- „ 10 *Kákay Aranyos* — Kecskeméthy Aurél.
- 39 4 *Bach-szisztéma* — a Bach-korszak; a Habsburg-abszolutizmus 1850-es évekbeli szakasza. MK itt Alexander Bach osztrák belügyminiszter spicli-rendszerére utal.
- 13 *füstölt nyelv a szájban* — Idevágó jegyzeteinket ld. *A dohányzacskó rabjai* c. cikk (szept. 20) Tárgyi magyarázatai közt.
- 40 10 *magisztrátus* — elöljáróság, városi hatóság.
- 11 *institúció* — intézmény.
- 15 *denique* — elvégre, végre is; szóval, tehát.
- 16 *ázió* — értéktöbblet; kereslet.
- 30 »*Nincs többé kutyagatás*« — Egy, a század végén divatos reklámszöveg tréfás változata. MK is gyakran idéz efféle reklámhirdetéseket: »Nincs többé kopasz fej!« (hajszesz-reklám); »Nincs többé melegség!« (fagyalt reklám) stb.
- 34 *Török gyógyszerár* — Török József gyógyszerára (a Király utca, a mai Majakovszkij utca elején) különösen kozmetikai készítményeivel vált országosan ismertté.
- 38 *nyolc szobás gyepmesteri palota-lakás* — A múlt századbeli gyepmesterek és ítéletvégrehajtó hóhérok jómódjáról (szép házuokról, díszes otthonuokról) nem egy közleményt olvashatunk a régi újságokban és memoárookban. — MK is onnan vagy szóbeszédből szerezhette információit.

AZ ANGYALCSINÁLÓK

- M. *PH, július 16., 194. sz., 2. Melléklet 1. l. (= 13. l.) Műfajjelző alcím: Színházi tárca. Névjelzés: Scarron.*
Kötetben itt először.

A kétféle »angyalcsinálás« párhuzama

A karcolat »előbeszéde« látszólag messziről közelíti meg a tulajdonképpeni mondanivalót. Kiindul a társadalomból kivetett vagy ideetlen csecsemők problémájából, akiket szüleik az »angyalcsinálók« kezére adnak, aztán groteszk okfejtéssel a budai nyári színpör sajátos feladatához kanyarodik. Ez a színház hivatásszerűen igazolja, hogy a kezébe került s deszkáira vitt színdarabok valóban életképtelenek voltak. Ennyiben szükségesnek is mondja Mikszáth a budai színpörnek mint kísérleti színháznak fenntartását, mert legalább mentesíti a többi színházat a rossz daraboktól; sőt mi több: azok kiküszöbölése ilyenformán a közönség közreműködésével történhet

Első pillanatban különösnek tetszik Mikszáth képzettársítása az angyalcsináló asszonyok és egy színház működése között; de rögtön világosabbá válik a kapcsolat, ha tudjuk, hogy e párhuzam egy közeli emlékképből indult ki.

A Képzőművészeti Csarnok legutóbbi (1881) őszi kiállításán fel-tűnést keltett Baditz Ottó »Angyalcsináló« című festménye. A fest-mény — ahogy az egykorú sajtó megállapította — a társadalom egy fájdalmasan sajtó sebére mutat rá. A művész e képpel ama helyek egyi-két állítja a néző elé, ahová csecsemőket, ártatlan kisdedeket szállít a bűn, a szégyen vagy a nyomor; rábízta gyenge életüket idegen embe-rek »ápolására«, kik ezt a foglalkozást üzletszerűen teljesítik. A fő-város környékén — olvassuk az egyidejű korrajzban — egész községek vannak, melyekben a legfőbb keresetforrások egyike: idegen gyermekek »gondozásba vétele«. Oda küldik ki a hivatlanul jött kisdedeket a lel-ketlen szülők, s fizetnek érte valamit, amíg meg nem feledkeznek róla vagy amíg föl nem menti őket e kötelezettségük alól a gyermek ha-lála . . . »Budapest a legutolsó helyen áll a világ ama nagyvárosai kö-zött, melyekben a születések száma nagyobb a halálásokénál. Száz-ezer lélekre itt csak száz szaporulat esik évenként« — olvassuk a kilenc-ven év előtti demográfiai megjegyzésekben.

Baditz Ottó képével és a kép útján felújított társadalmi kérdé-sel az egykorú sajtó részletesen foglalkozott. A Vasárnapi Ujság 1882. január 1-i száma reprodukcióban mutatta be a festmény első vázlatát és végleges kidolgozását. (Ez utóbbit ld. a jelen kötet III. sz. mellék-letén!) Mikszáth tehát föltétlenül ismerte az aktuálissá tett kérdést, bizonyosan látta is Baditz Ottó festményét vagy legalább annak Vasár-napi Ujságbeli reprodukcióját.

(Reális emlékképekből kiinduló, kombináló fantáziájának időn-kénti tanulmányozása remélhetőleg indokolja a kétféle »angyalcsiná-lás« párhuzamának e kissé részletes vizsgálatát.)

Ez a karcolat egyébként szervesen kapcsolódik a pár héttel ko-rábbi (jún. 22-i) tárcához, amely szintén a Budai Színkörőről (a »budai aróná«-ról) szólt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

41:1-11A jelen karcolat két első szakasza — Mikszáth ez időbeli számos karcolatához hasonlóan — egy-egy gúnyos megjegy-zést tartalmaz a tiszaezslári vérvád terjesztőivel szemben. Mintha az *egyiptomi háború*, ill. *az egyiptomi mézszárlása* is csak a figyelmet elterelő, improvizált (rögtönzött) esemény lenne.

Minthogy az egyiptomi háborút Mikszáth következő cikkeiben is érinti (pl. júl. 22: *A hétről*, aug. 1: *Az utolsó mameluk csutorája*), itt kissé részletesebben szólunk erről az eseményről. 1882 júliusában láza-dás tört ki az angol uralom szolgálatában álló khedive (Tevfik alkirály) ellen. A »nemzeti párt« feje, Arabi pasa, hadügyminiszter, állott a föl-kelők élére és Egyiptomot az egyiptomiak számára követelte. Az angol

flotta ekkor bombázás alá vette Alexandriát és összelötte az erődöket; a bombázásnak állítólag 600-nál több egyiptomi katona esett áldozatul. A fölkelők megtorlásul gyilkoltak, raboltak és gyújtogattak. A két hónapig tartó háborúnak a Tell el Kebir mellett vívott csata vetett véget (szept. 13), ahol az angolok megverték és elfogták Arabi pasát. (Arabi pasáról ld. az Életrajzi jegyzeteket is!)

Lap Sor

- 41 1 *kagál* — Magyarázata ld. e kötet második felében, az Országgyűlési karcolatok ciklusában, a jún. 8-i *Apróságok a Házból* jegyzetei közt.
- 9 A »*Wahrmann pénzé*«-re való hivatkozás is az antiszemita uszítás egyik frázisa volt.
- 42 14 *szellentyű* — szelep, szellőztető készülék. (Ezt a nyelvújítási szót, amelyet a nyelvhasználat azóta kivetett, Mikszáth itt a szokásosnál nyíltabb raggal, pongyola ejtéssel használja: szellentyűhez.)

ÍRÓK ELUTAZÁSA

M. *PH, július 18., 196. sz., Melléklet 3—4. l. (= 11—12. l.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Az Írók és Művészek Társaságának aldunai kirándulása

Mikszáthnak július 18-án és 22-én megjelent három cikke tartalmánál fogva szorosan összefügg. Ezeket tehát itt együttesen tárgyaljuk.

A júl. 18-i cikk (*Írók elutazása*) és a júl. 22-i második cikk (*A hétről*) szerves kiegészítője a középsőnek (*Az aldunai diadalút*). Összefüggésük révén a két utóbbinak közismert névjelzése (*S—n.*) bizonyítja egyúttal az elsőnek, a júl. 18-i névtelen és a Mikszáth-irodalomban eddig teljesen ismeretlen cikkeknek a szerzőségét is.

Mielőtt a három cikkben megörökített kirándulás történetét vázolnánk, szólnunk kell az Írók és Művészek Társaságáról, annál is inkább, mert Mikszáth mindhárom cikkben hangot ad e társaságról ismételtelen kinyilvánított nézeteinek.

Az Írók és Művészek Társasága nemcsak írókat és művészeket iktatott tagjai közé, hanem az irodalom és művészet minden barátját is befogadta a magasabb tagdíj-jövedelem és az irodalom s művészet minél szélesebb körű népszerűsítése céljából. Tagjai között tehát ügyvédek, orvosok, kereskedők, iparosok, vendéglősök is voltak, hozzátartozóikkal együtt.

Mikszáth sohasem hallgatta el kifogásait amiatt, hogy a társaság nem szorítkozik a nevébe foglalt körre. Polémiába is bocsátkozott a társaság elnökével, Urváry Lajossal. Mindezekre nézve ld. Mikszáth 1881. évi következő cikkeit: *Írók és művészek kirándulása* [Dobsinára], *Apróságok az írók kirándulásáról* (Krk 61. köt.); továbbá »*Küldötteink*«

a bécsi kongresszuson és Az irodalmi kongresszus magyar része (Krk 62. köt.).

E cikkeinek ismeretében most már jobban meg lehet érteni az előttünk fekvő három cikk efféle gúnyos kifejezéseit: »írók utaznak-e valóban?« — »írók-e az elutazók?« — »az ászok, királyok [a tulajdonképpeni írók] hiányzottak, a hetesekből pedig volt vagy nyolevan« — »így válik lehetővé, hogy olyan íróink is vannak, akik még sohasem írtak semmit« — »az a lajstrom, melyet a lapok közölték az elutazókról, a legnagyobb blamázs volt, ami az irodalmat érthette« stb.

*

Egy helyütt megjegyzi Mikszáth, hogy »egypár érdemes író mindezenetire van a társaságban. . . « Magukból a cikkekből és az egykorú közleményekből a következő írók és művészek (színészek) névsorát állíthatjuk össze: Urváry Lajos (a társaság elnöke, a Pesti Napló szerkesztője), Dolinay Gyula (a társaság kirándulásait szervező titkár, ifjúsági író, Mikszáth barátja), Bartók Lajos, Erődi Béla, Kiss József, Porzolt Kálmán, Pulszky Ferenc, P. Szathmáry Károly, Visi Imre; színészek: Feleki Miklós, Felekiné Munkácsi Flóra, Odry Lehel, Solymosi Elek stb.

Vizont annál díszesebb az az »írói kör«, amely *nem* vett részt a kiránduláson. Névjegyzéküket *A hétről* című, júl. 22-i »apróságok« zárófejezetében olvashatjuk; köztük van Arany János, Arany László, Csiky Gergely, Gyulai Pál, Jókai Mór, Tolnai Lajos, Vajda János stb. (Ez az »elfogadó bizottság«-ként feltüntetett díszes névsor alighanem csak Mikszáth tréfája volt.

Mikszáth maga sem vett részt a kiránduláson. A három cikkből világosan kitűnik, hogy csak a hajóállomáshoz kísérte ki a júl. 17-én, hétfő reggel útnak induló barátait. A kirándulásról szóló fejezetekben csupán reflexióit fűzi egybe.

*

Az Írók és Művészek Társasága már május első felében kidolgozta a kirándulás tervét, útirányát és költségvetését. Az előkészületekről a sajtó május közepén tájékoztatta a közönséget. Eszerint a Duna-gózhajózási Társulat egyik legnagyobb s legkényelmesebb hajóját bocsátja a társaság rendelkezésére. Az első pihenőt Újvidéken tartják, hol a társasággal utazó művésznők s művészek közreműködésével helyi jótékony célra hangversenyt rendeznek. Innét másnap Zimonyon át Belgrádba megy a társaság, hol fél napot töltenek. Azután érintve Pancsovát, lassú menetben vonulnak le a Dunán Orsováig. Áthaladnak a vaskapui szoroson s román területen, Turnu-Severinben lesz a végső állomás. Visszatérve Orsovára, Ada Kále szigetet tekintik meg, s vasútra szállva különvonaton mennek a mehádiai Herkules-fürdőbe. Ott töltik az estét. Lesz fényes hangverseny és táncmulatság. Vasárnap kirándulás a nevezetességekhez s estére Temesvárra utaznak. A következő délelőttöt a város nevezetességei-

nek megtekintésére, kirándulásokra fordítják. Délben díszebéd, délután utazás Szegedre, s itt nagy hangversennyel, fényes mulatsággal ér befejezést a kirándulás. A kirándulás öt napot vesz igénybe. A részvételi díj kb. 18—20 forint.

Ez a május közepén megjelent előzetes tájékoztatás még csak annyit jegyzett meg, hogy »Szeged tüntető szívesseggel készül fogadni a sajtó és művészet munkásait«. Ámde a Pesti Hirlap júl. 24-i száma már öt különböző távirati tudósításban arról is beszámol, hogy a hazafelé tartó társaság Temesvárt »kitűnően sikerült hangversenyt« adott, Szegeden pedig rendkívül ünnepélyes fogadtatásban részesült. A társaság júl. 23-án érkezett Szegedre. A zászlódíszbe öltözött pályaudvaron zenekar és dalárdák fogadták a vendégeket. Szabados János városi tanácsnok üdvözölte őket: »Szeged mély hálával viseltetik — úgymond — az irodalom, különösen a sajtó irányában, melynek áldásos hatalmát [így!] a város tapasztalta. Szegeden a lakhely új — de a vendégszeretet a régi... « A vendégeket — diadalkapun át — négyes díszfogatokon kísérték be a városba. (Az egykorúak inkább megérthették, mint a mai olvasók, hogy ugyan bizony miféle diadalt aratott egy Dunán végighajózó s vasúton hazafelé tartó, igen vegyes összetételű társaság?! Az ünneplés elsősorban a társaság publicistáinak szólt, amint azt Szabados János üdvözlő szavai is kiemelték. Az újjáépülő Szeged valóban sokat köszönhetett a sajtónak, amely nemcsak az ország, hanem a külföld részvétét és segítő készségét is felkeltette.)

Volt ezután díszebéd az Európa szállodában s felköszöntők hosszú sora. Pálffy polgármestertől kezdve Urváryn, P. Szathmáry Károlyon, Visi Imrén keresztül a Feleki-színészházaspárig mindenki éltetett valakit. Délután megtekintették az újjáépülő város nevezetesebb pontjait: a Somogyi-könyvtárt, a körutakat, »a földszintig kész színházat« s több más középületet. Este a vendég-művészek (Odry, Felekiné, Solymosi stb.) hangversenyt adtak. A hangversenyre aztán az elmaradhatatlan bál következett.

*

A fentebbieket az aldunai kirándulásról szóló három Mikszáth-cikk jobb megvilágítása érdekében foglaltuk össze.

Az egykorú közlemények között akad egy olyan cikkecske is, amely csupán az indulás órájával foglalkozik, akárcsak Mikszáthnak *Írók elutazása* című, júl. 18-i névtelen karcolata.

Ez az ugyancsak névtelen cikkecske szintén a Pesti Hirlap júl. 18-i számában jelent meg (az 5. lapon, a Napi hírek rovatában). Mint-hogy a pályaudvari sürgés-forgást, a készülődés izgalmait ugyanolyan élénk tollal vázolja, mint a részletesebb cikk, s különösen mivel ebben a miniatúr közleményben is van egy jellemző csípős megjegyzés arról, hogy »a társaságban többen vettek részt írók is« [!] — hajlandók vagyunk ezt a cikkecskét is Mikszáth nevéhez fűzni. Íme, a kis közlemény:

»Az írók és művészek társasága ma kilenc órakor indult el az Al-

dunára külön hajón, az „Erzsébet”-en, mely ugyancsak meg volt rakva vendégekkel derekasan. A felszállás s a jegyosztogatás a legszebb rendben ment végig [így!], ami nem kis feladat volt, s dicséretére válik a tapintatos rendezésnek. [Ez a dicséret Dolinay Gyulának, Mikszáth barátjának szólt!] Érdekes volt látni egy egész hajó ismerőst, kik nagy élénkség és zsbongás közt üdvözölték egymást. Úgy nézett ki a hajó népe, mint egy báli közönség — átöltözködve. Hol a napernyóm? Merre vannak a pakkjaim? Malvinka, elhoztad a plédet? Ki ad nekem egy bicskát? Magokra bízom a lányomat! Hol van az öreg Pulszky? Van-e már hálóhelyetek? stb. Ilyenforma felkiáltások tették azonnal fesztelenné az egész társaságot, mely villámlások és mennydörgések, szóval kedvezőtlen szelek közt indult el, de mégis a legvalószínűbb [így!] kilátásokkal hét napig tartó szakadatlan mulatozásra. A társaságban többen vettek részt írók is, s szép hölgyek közül is igen sokan. Láttuk Pulszky Ferencet, Urváry Lajost, Bartókot, Visit, Dolinayt, Kiss Józsefet, Sturm Albertet, Porzsoltot stb.»

*

Az alábbi *Tárgyi magyarázatok* is csak az előttünk fekvő, júl. 18-i karoolatra vonatkoznak:

Lap Sor

- 43 15 »a görög templom előtt« — a mai Petőfi téren volt a szóban levő hajóállomás.
- 19 »Kunstuk« (Kunststück) — trükk, bűvészmutatvány; itt mint kártyakifejezés: ütőkártyák szerencsés találkozása.
- 24 »a mi Asszonyunk« és az »ő Asszonyuk« — szójáték: a magyar és a román királyné egyaránt Erzsébet volt.
- 26 a »papa« — Pulszky Ferenc. Többnyire »Pulszky papa« néven emlegették.
- 33 »a kör« — az Írók és Művészek Társasága. »Hivatalos helyiségei« a Szikszay vendéglő emeletét foglalták el.
- 44 1 »Finis Poloniae!« — vége Lengyelországnak! (Bizonytalan eredetű történelmi szállóige.) — MK itt tréfásan alkalmazza ilyen jelentéssel: vége a kártyacsatának!
- 2—5 »a négy Majster« és »behúzni egy zsinórt« — kártyakifejezések. (Mikszáth kitűnő kártyás volt. Kártyaműszavainak gazdag készlete van; ehhez külön kártyaszótárra volna szükség.)
- 5—12 *Makos* (talán *Makkos*?) *Dini*, *Kartács Feri*, *Peres Józsi* és *Kajzán Akos* — bizonyosan költött nevek; de lehet, hogy némelyikük »a kör« közismert tagjainak gúnyneve volt.
- 11 *pour les dames!* — az asszonyok kedvéért. A játék befejezését jelző kártyakifejezés.

AZ ALDUNAI DIADALÚT

- M. I. PH, július 22., 200. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés. S—n.
 II. a) Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. 1914. 39—43. l.
 b) Ua., sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

Reflexiók íróink »megbecsüléséről«

A cikk — a legszebb Mikszáth-cikkek gyűjteményébe illő remekmű — tárgyi vonatkozásainál fogva összefügg az *Írók elutazása* (júl. 18) c. karcollal és *A hétről* c. »apróságok«-kal (júl. 22).

Az *Írók elutazása* jegyzeteiben részletesen ismertettük azokat a mozzanatokot, amelyek Mikszáthnak a jelen cikkben foglalt keserű reflexióit kiváltották. Általános tájékozódásul ld. tehát ottani jegyzeteinket!

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 44 2 »et fecerunt magnum áldomás« — Anonymus »Gesta«-jából szállóigévé vált idézet.
 45 : 2 »requiem-áldomás« — hazafias jellegű halotti tor (a Bach-korszakban).
 11 »Mikor azután megvirradt . . . « — E szóhasználat Terhes Sámuelnek a Bach-korszakban igen népszerű dalára utal: »Megvirrad még valaha, Nem lesz mindig éjszaka . . . «
 33 vanitatum vanitas — hiúságok hiúsága; minden hiábavaló!
 „ 36 conducit sanitati! — váljék egészségére!
 46 : 12 ad acta tenni — véglegesen félretenni; irattárba (itt: lomtárba) helyezni.
 14 »post tot discrimina rerum« — annyi veszedelem (megpróbáltatás) után. (Nem egész pontos idézet Vergilius »Aeneis«-éből. Az eredetiben: »per tot discrimina rerum«.)
 23 transparentes diadallvek — kivilágított diadallvek. Íróink zajos ünneplésével ellentétben műveik a könyvtárosok polcain porosodnak . . . — Ugyanezt a fájdalmas tényt állapítja meg MK 1877. dec. 8-i cikkében is, a hetven éves Kovács Pál jubileuma alkalmából. (Krk 53. köt. 232—4. l.)
 47 : 12 »Kincskeresők« — Mint alább (a 15. sorban) MK is megjegyzi: Kazár Emil »darabja«: népszínmű, amelyet 1874. dec. 11-én (tehát »A falu rosszá«-t egy hónappal megelőzően!) mutattak be a Nemzeti Színházban. Meséje a népi babonák körül forog: ízes nyelve, jól megformált alakjai s a mesébe iktatott népszokások tetszettek a közönségnek.
 Ehhez a »megtiszteltetéshez« hasonló esetet jegyez föl Mikszáth *A szurdok-új helyi tanulmányút* c. karcolatában. Azt írja többek közt, hogy a város megtekintése után hivatalos ebéd következett, melyen a megyei alispán »gyönyörű tósztot

Lap Sor

- mondott rám, mint az „Ocskay brigadéros” szerzőjére. [Az »Ocskay brigadéros« Herczeg Ferenc drámája!] »Hajlongtam, megköszöntem« — írja Mikszáth fanyar humorral.
- 47 17 »A dekórum kedvéért« — itt: az irodalom megtiszteltetése miatt, annak kedvéért.
- 29 »Az írónak a puszta neve a titulusa.« — Ezt a szentenciát v. ö. Mikszáth egy korábbi, hasonló közlésével: Vörösmarty Mihálynak »az egész neve az egész titulusa.« (Egy negyven éves pályá, Krk 61. köt. 92. l.)

A HÉTRŐL

- M. PH, július 22., 200. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Apróságok* műfajjelzéssel. Névjelzés: S—n.
- Rövid szemelvény (1:22—2:16):
- a) Jk 44. köt. = Hi 12. köt. *Anekdóták I. 1917.* 84—85. l., *Apróság* címen.
- b) Űa., sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]
- c) MKmR—Fr 33. köt. [1930]. [Címlapkiadás.]

Az »apróságok« a publicista Mikszáth kedvelt műfaja volt. Újságolvasás közben glosszákat, reflexiókat fűzött a tetszését vagy nemtetszését kiváltó közleményekhez.

A műfajnak megfelelően ezúttal is megemlíti a politikai híryanagból kiragadott két mozzanatot; de tulajdonképpen tárgyát az Írók és Művészek Társaságának aldunai kirándulása szolgáltatta. Csípős—gúnyos megjegyzései ezzel kapcsolatosak.

E tárgyról ld. az *Írók elutazása* című, júl. 18-i karcolathoz írt részletes jegyzeteinket!

A szövegről

Lap Sor

- 49 : 27 és 28 *gróf Zichy Géza* neve figyelmetlenség vagy sajtóhiba miatt két ízben szerepel. (Mehagytuk, hogy a felsorolást ne zavarjuk meg.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 48 11 *Petheő-féle pezsgő* — Mikszáth kicsinylő megjegyzése gyenge minőségű gyártmányra utal. Közlebbi adataink nincsenek.

VÍZVÁRI GYULA

- M. I. PH, július 23., 201. sz., 5. l. Névjelzés: Scarron.
- II. a) Jk 44. köt. = Hi 12. köt. *Anekdóták I. 1917.* 85—87. l. [Csonka szöveggel! Ld. alábbi jegyzetünket!]

b) Ua., sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

c) *MKMR—Fr 33. köt. [1930.]* [Címlapkiadás.]

Mikszáth anekdota-szerkesztésének igen jó példája ez a kis történet.

Nem valószínű, hogy éppen így történt az eset — Vízvári Gyula megajándékozása két sárga csikóval —, de ahogy Mikszáth elmeséli, az hitelt (költői hitelt!) érdemel; az anekdotaszerűség szempontjából pedig kifogástalan. Kifűnő csattanót kerít hozzá azzal, hogy Vízvári — mint újdonsült lótulajdonos — önkéntelenül zabot is rendel a pincéjénél.

Vannak helyzetek, amikor Mikszáth föltétlenül kilő bizonyos késszen tartott nyilakat. Az Írók és Művészek Körével kapcsolatosan mindig szóvá teszi, hogy ez a társaság nemcsak írókból és művészekből, hanem nagyobbreszt külső érdeklődőkből állott. Erre való tekintettel sértőnek tartaná Vízváriira nézve, ha őt *művésznek* s nem *színésznek* nevezné.

A szövegről

A *Hi* szövege ezúttal sem megbízható! A kis történet eleje és vége hiányos, csonka.

Elejéről, az első mondatból hiányzik a zárójelbe tett közbevetés és az azt követő őt szó: (*mondhatnánk művésznünk is az Aldunán*), *tehát Vízvári Gyula derék színésznünk*

végéről pedig hiányzanak e sorok: *Eredj, bolond!* stb.

(51 11—17).

EGY KÖZBESZÓLÁS

M. I. *PH, július 29., 207. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.)* Alcím: *Vetter Antal életéből*. Névjelzés: *S—n*.

II. a) *Jk 37. köt. = Hi 5. köt. Az én halottaim. 1914. 61—64. l.*

b) Ua., sorozatcímlap és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Vetter Antalról és az anekdota típusfigurájáról

Vetter Antalról általános tájékoztatás az Életrajzi jegyzetekben.

Az anekdotikus esetet Mikszáth — mint maga mondja — Pap Lajos 48-as honvédezedestől hallotta. Kettőjük kapcsolatáról — sajnos — nincs semmiféle adatunk. Talán a cikkben is említett mehádiai fürdőben (Herkulesfürdőn) ismerkedtek meg.

A történelmi anekdota nemcsak az egykorú viszonyokat jellemzi. hanem magát Mikszáthot is: a realista Mikszáth nagy rokonszenvvel és méltánylással viseltetik a megfontolt, higgadt hadvezér iránt — a romantikus elgondolásokkal szemben. Ennek az anekdotának feldolgozása írónknak egész történetzempléletére rávilágít.

Figyelmet érdemel, hogy a haditanácsban ékesen szónokló tisztek típusát Mikszáth később egy kuruckori elbeszélésében is megújítja.

Gróziká kegyelmet kér c. novellájában olvassuk: » . Sréter brigadéros elöadta az esetet. Az urak, akiből még ki nem vezett a táblabírói véna, ékes beszédekben szölanak hozzá. Aztán szavaznak és vége.« (Tövískés látogatóban c. kötetében.)

*

Följegyezzük, hogy a Pesti Hírlap méltóképpen kifejezést adott a nemzet kegyeletének Vetter Antal halálakor. A júl. 28-i szám vezércikkben parentálja el; ugyanezen szám Mellékletén pedig részletes élet- és jellemrajzát közli. A júl. 29-i számban (amelyben az elöttünk fekvő nekrológ is megjelent), a tárcarovatban Eötvös Károly emlékezik meg a jeles hadvezérről ily címen: »Pár szó Vetter Antatról.« Azt írja többek közt, hogy Kossuth Vettert szánta az 1859—60-i »betörés« vezérének. Ez a körölmény már önmagában is megérteti, hogy Ferenc József a kiegyezés után miért nem járult hozzá Vetternek a honvédség kötelékébe való átvételéhez, aminek következtében az egykori fővezér igen szűkös körölmények között élte le életét.

A szövegről

Javításaink:

Lap Sor

- 51 14 Rákóczi (PH — mint MK-nál általában a — névalak: Rákóczy)
 53 27 — Uram! (PH hibásan: — Uram!) [A helyes megszólítás megismétlődik alább, a 35. sorban.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 52 11 *a mitológia szépséges asszonyai — halfarkkal — a sellők.*
 23 *mehádiai fürdő — Mehádia: nagyközség Orsova környékén.*
 Hibásan mehádiai fürdőnek neveztek a világhírű Herkulesfürdőt, pedig Mehádia és Herkulesfürdő közigazgatásilag is két külön község. — Egypárszor Mikszáth is ellátogatott oda. Ld. *Mehádiai utam* (Krk 60. köt.), *Mehádiai levél* (Krk 62. köt.), *Csak semmi mozgás* (Krk 31. köt.).
 53 5 *»a világ egyik legnagyobb szónoka« — Kossuth Lajos.*
 23 *»volt a tapétón« — volt a szönyegen (vagyis tárgyalás alatt).*

Irodalom

Rubinyi Mózes Mikszáth-könyvében (Mikszáth Kálmán élete és művei, Bp. 1917., 44. l.), az író alakjairól szóló fejezetben többek közt ezeket írja: »Jellemző-művészetének pompás iskolája volt azon körölmény, hogy minden ismeréséről és barátjáról írt, éltében vagy temetése alkalmából, apró jellemrajzokat. Ismerőseinek e jellemrajzai kor- és irodalomtörténeti szempontból is igen becsesek, mert a közvélemény

nyilatkozik meg általa. « A »különleges« alakok sorában említi Vetter Antal tábornokot is, »ki egy ügyes közbeszólással többet használt a hazának, mint más tábornok a fantasztikus hadi terveivel.«

AZ UTOLSÓ MAMELUK CSUTORÁJA

M. PH, augusztus 1., 210. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Scarron.
Kötetben itt először.

Az egyiptomi háborúról legelső említésekor, *Az angyalsinálók* (júl. 16) jegyzeteiben szóltunk.

A jelen karcolat részben egy szójátékon: a *mameluk* szó kétféle jelentésén alapszik. A mamelukok eredetileg egyes mohamedán fejedelmek, különösen az egyiptomi szultánok rabszolga-testőrei voltak. Innen aztán nálunk mamelukoknak nevezték Tisza Kálmán vakon engedelmeskedő híveit, a kormánypárti képviselőket. E kettős jelentés körül és egy csutora (más néven kulacs) körül játszik, csavarodik Mikszáth humoreszkje. A humoreszk egyúttal a Szent István napi népünnepélyről szóló karcolatok és satírák bevezető darabja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 54 5 »*Sie Josef, bringen Sie mir geschwind die Blätter!*« — Hallja, József, hozza ide gyorsan a lapokat!
- „ 8 *raritás* — ritkaság, különlegesség.
- 55 : 2 *in medias* — a közepébe vágva (kertelés nélkül).
- 10 *tertium non datur* — harmadik lehetőség nincs.
- 16 »*Az árvaház még sohasem talált ilyen leleményes pátrónusra*« — A Szent István napi népünnepély jelentős bevételeit Atzél Béla báró, az ünnepély rendezője az árvaház javára fordította. (Ld. részletesen *A Szeretetház emléklapjába* c., aug. 18-i közleményhez fűzött jegyzeteinket.)
- 20—21 *Sztupa György és Ivánka Imre* említése ezeknek társadalmi (jótékonyági stb.) szereplésére vonatkozik. (Ld. az aug. 13-i cikket is: *Amerika és Sztupa Gyuri.*)
- 28 *A megyei árvaszékek* ellen szóló megjegyzés az árvaszékeknel gyakran elkövetett visszaélésekre, csalásokra, sikkasztásokra utal.
- 33 *egzekvál* — végrehajt.
- 35—56 : 2 A Bagi-féle krumpli-szedési anekdotát, ill. a krumpliszedéshez muzsikaszóval toborzott segítség motívumát Mikszáth felhasználja *A szurdokújhegyi tanulmányút* c. karcolatában is (*Az én kortársaim* II. köt., Jk. 21. köt. 51—53. l.)
- 56 : 16 *Szikszay* — pesti vendéglő (a tulajdonos nevével). MK sokszor említi. (Ennek emeleti helyiségeiben működött az Írók és Művészek Társasága.)
- 19 *az amerikai szellem* — itt az üzleti szellemet, a nagystílű rek-

Lap Sor

- lámózást jelenti. (Ld. a fentebb említett *Amerika és Sztupa Gyuri* c. cikket is.)
- 56 34 *smukk* — ékszer; itt: kincs.
- 57 9 *ökörsütések* — költői túlzás, mert csak egy ökröt vágtak le. (Ld. *Egy ökör végórái és halála*, aug. 22).
- 11 *quadrille* — francia négyes (tánc).

EGY ELMARADT VÁROS

- M. *PH*, augusztus 6., 215. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Városok jövője — ország jövője

Lakóvárosainak nemcsak jelene érdekelte Mikszáthot, hanem jövőjük, fejlődésük, további sorsuk is. A legismertebb példa Szeged, melynek századvégi történetéhez éppen 6 szolgáltatta a legszínebb dokumentumokat. De más példákra is hivatkozhatunk. Így — időben elsőnek — Balassagyarmatra (*B.-Gyarmat közhelyei*, Krk 51. köt.), vagy akár a főváros némely területére, főleg Budára (*Magyar Grác*, Krk 61. köt.) stb.

Ez a cikk Vác századvégi állapotrajzát adja. Szatírikus ábrázolásával rendkívül emlékeztet egy tíz évvel korábbi (1873. évi) cikkére, amelyben szülőmegyéje székhelyének, Balassagyarmatnak jövőbe helyezett képét hasonló gúnnyal festi (*Kétszáz év múlva*, Krk 51. köt.) A jelen cikk szövegéből kiszakított közös címük lehetne: »A múltból itt felejtett két város.« Abban — az 1873. évi cikkben — »a fantázia útján« kétszáz év távlatába helyezi a város fejlődési szükségleteit és lehetőségeit, amikből azonban — Mikszáth serkentő pesszimizmusa szerint — úgyszólván semmi sem valósul meg. Ebben — az 1882. évi újabb satírában — viszont a »negyven évvel« azelőtti állapothoz méri a jelent, s ugyancsak keserűen állapítja meg, hogy az elmúlt négy évtized alatt nem történt semmiféle haladás. (Időszámításába azonban itt is belejátszik a költői szabadság, mert írónk ekkor még csak harmincöt éves!)

*

A cikk névtelen, de Mikszáth szerzőségét stflusa, tárgya és szubjektív vonatkozásai kétségtelenül bizonyítják. (Ld. alábbi részletező jegyzeteinket!) Egy helyütt (58 : 29) burkoltan a névtelenség magyarázatát is adja: »Semmi kedvem — úgymond — a tekintetes városi tanács haragját magamra vonni...« Annál kevésbé, mert saját és felesége nógrádi otthonába Vácon át vezet az út.

Életrajzi szempontból jegyezzük fel, hogy ez a cikk is különváltan élő feleségénél tett első látogatásának irodalmi emlékei közé tartozik.

A szövegről

Az alábbiakban feltüntetjük néhány szó (jórészt idegen szó) eredeti írásmódját Mikszáthnál, ill. a Pesti Hírlapban, hogy időnként szemléltessük a Krk-ban követett mai helyesírás különbségeit és egyúttal a szövegjavításokban követett eljárásunkat is:

Lap Sor

- 58 6 predestináció (PH: praedesztináció)
35 és 36 Párizs (PH: Páris)
„ 38 égíse alatt (PH: aegise alatt)
59 21 stb. icce (PH: itce)
Két sajátos kifejezés:
58 14 »a kocsi kerekei agyig kurutyoltak a kátyúkban,« [*Hunyák Pál* c. cikkében, ill. annak *A tótok* c. első fogalmazásában (Krk 63. köt.) MK hurutyol szóalakot is használ a sáros lattyakban szűrőcsőgő kocsikerekek hangjának kifejezésére. A kétféle előfordulásra való tekintettel nem »javítottuk« a szerintünk helyesebb hurutyol hangutánzó szóalakokra.]
59 32 kukukk-madár (PH: kukuk madár) [A kakukk szó németes alakja.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 57 11 *a püspöki palota* — a váci püspöki palotát Migazzi Kristóf gr. püspök építtette a XVIII. század második felében.
58 6 *predestináció* — eleveelrendelés. (Protestáns egyházi tan, amely szerint isten egyeseket eleve kiválaszt az üdvösségre.)
11 »*Hármas Kis Tükör*« — Losonczy István nagykőrösi tanár 1773-tól 1854-ig forgalomban volt, tankönyvnek is használt ifjúsági könyve. — Mikszáthnak is tankönyve lehetett, mert sokszor említi és idézi egyes részleteit. Ld. még Krk 29. köt. 26. l., továbbá *Az új ezresek* (a jelen kötetben) stb.
18 »*a közlekedés kényelmes voltának okáért* . . . « — Ez a mondat MK-nak az egykorú hivatalos nyelvet, az úgynevezett kuriális stílust kigúnyoló példái közé tartozik. (V. ö. *Humor az aktákban*, Krk 54. köt.)
59 1 »*ez lett a megölő betűje*« — ez lett a veszte. (Bibliai idézet. MK-nál gyakran előfordul.)
5 *Rákospalota* — akkor még »szép és élénk falu« volt., ma Nagy-Budapest XV. kerülete. — MK jól ismerte, egy ideig lakott is Rákospalotán.
7 *provincia* — itt: vidék.
10 *Vácott »a hotelt még „Kúriá”-nak hívják.*« — MK e följegyzése nyelvtörténeti szempontból is érdekes, mert a *kúria* szó a magyar köznyelvben nemesi udvarházat jelentett.
12 *a híres váci csata* — 1849. ápr. 10-én utóvédharc folyt itt a III. honvéd hadtest és Götz császári tábornok dandára között.

Lap Sor

- 59 : 13 *a tiszaszilári eset* — ld. Krk 66. köt.
14 *»az egyiptomi mulatság«* — ld. *Az angyalcsinálók* c., júl. 16-i karcolat Tárnyi magyarázatai közt.
16 *»Beöthy Lászlót éppen ma huszonöt esztendeje temettük«* — Beöthy László valóban huszonöt évvel azelőtt, 1857-ben halt meg. (A mondat állítmánya személytelenül értendő, mert MK akkor még csak tíz éves volt.)
20—22 *a váci ember napi négy icce bora* — Ezt az anekdotát MK sokszor elmesélte különböző változatokban. Ld. pl. *A borivók* (Krk 29. köt.), *Kontra!* (Krk 30. köt.) stb.
23 *»azóta már icce sincs, liternek hívják«* — Az icce régebbi űrmérték, kb. 0.8 liternek felel meg.
24 *a »voáci ember«* — Adalék MK nyelvi népiességéhez. (Más hazai tájak ejtési sajátosságait is följegyezte — mint itt is — tréfásan.)
32 *»összecsavarja szíveiket, mint a kukukk-madár hangja«* — utalás a babonás hiedelemre, amely szerint ahányat szól a kukukk, annyi évet élünk még. Itt: az idő múlását jelzi.
„ 38 *»sajna«-ban fizetnek* — bankó-pénzben.
60 1 *a kalendárium* — a váci kalendárium a leghíresebb, legkeresettebb hazai naptárkiadványok közé tartozott, akárcsak a lőcsei vagy debreceni kalendárium. (Azért emeli ki MK is.)
12 *basibozuk* (a helyes szóalak tulajdonképpen: *basibuzuk*) — török szabadcsapat tagja, nem sorkatona, hanem népfőlkelő-féle.
23 *»jön-e már Garibaldi?«* — MK elbeszéléseiben, regényeiben és cikkeiben gyakran megismétlődnek a hazai Garibaldi-kultusz emlékei: arcképe, katonai segítségét váró népies legendák, dalok stb. Ld. pl. Krk 4. köt. 7. l.; 5. köt. 100. l., 54. köt. 191. l. stb. (Ekkor — Garibaldi halála után — a váci ember további csodavárása szintén a nagyfokú elmaradottságot jelképezi.)

ORDÓDY MEGY

- M. PH, *augusztus 9., 218., sz., 1. Melléklet 1—2. l. (= 9—10. l.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Ordódy miniszter és Hieronymi államtitkár lemondása

Mikszáth cikkeinek egy része idők múltán nem azért veszít sokat frissességéből, színéből, mintha előadásuk a többinél kevésbé volna érdekes, hanem mert a közhangulat, amelyet tükröznek — számunkra teljesen idegenné vált. Íme a példa:

A Tisza-kabinet egyik jelentéktelen minisztere, Ordódy Pál, aki mindössze két évig és néhány hónapig (1880. ápr.—1882. aug.) ült a

bársonyszékben, lemondott, mert a tárcája körében tervezett befektetésekhez a pénzügyminisztertől (részben személyi okok miatt!) nem kapott fedezetet. A hírlapi közlemények szerint: »a válság oka azon összeütközés volt, amely Ordódy és Szapáry miniszterek között a rezsort-kérdésben fennforgott.« Ordódy nem volt hajlandó elfogadni azt a helyzetet, hogy rezsortja fölött a pénzügyminisztériumban intézkedjenek.

Ordódy lemondásával egyidejűleg államtitkára, Hieronymi Károly is leköszönt, minthogy a jelentéktelen miniszter működése alatt jórészt az államtitkár intézkedései érvényesültek.

Tehát mindössze egy miniszteri szék és egy államtitkári állás megüresedéséről van szó. Mikszáth fölényesen e kellő humorral tárgyalja az eseményt, ezen az epizódon keresztül is érzékeltetve az akkori politikai élet kisszerűségét. Cikkéből valósággal kiütközik a gondolati refrén: »Tant de bruit pour une omelette!«

Az augusztusi uborkaszezon nem nyújtott ennél fontosabb eseményt a politika köréből, a publicistának tehát ezzel a témával kellett beérnie lapjának és közönségének tartozó majdnem mindennapos penzumában.

Egykorú közönségének legalább a személyi kombinációk jelentettek egy heti szenzációt, míg a késő utókor, amely most a publicista Mikszáth írásait is számbaveszi. efféle napi érdekű cikkeit — egy szürke korszak megfakult dokumentumait — bizony többé-kevésbé kellettlenül lapozgatja.

Mégis: minden egyes darabnál nyújt valamelyes kárpótlást az előadás élénksége és az írónak e szürke témák tárgyalása közben is fel-felcsillanó humora.

Mikszáth szerzőségének kérdése e névtelen cikknél éppúgy, mint a másnapi karcolatnál alig szorul bizonyításra. Mindkét cikk ugyanis tele van visszatérő vagy nem sokkal ez után előforduló motívumokkal, amelyekre egyenként utalhatunk:

60 : 4 »Európát ráültetik a dísz-ökörre Szent István-napján.« — V. ö. *Egy ökör végőrái és halála* c., aug. 22-i cikkével.

61 : 12 »Somssich még csak a képzeletbeli piros székéről bukott le...« — V. ö. *Hát velem mi lesz?* Krk 63. köt.

61 : 16—27 Hollán Ernő apprehenziója Somssich lakonikus üzenete miatt — Hasonló jelenet a fenti karcolatban (*Hát velem mi lesz?*): Andrassy sürgős üzenete az utolsó percben Gorove Istvánnak. (Hanem azért Gorove elfogadta a miniszteri tárcát!)

61 : 28—33 Szapáry Gyula »szép hajának« és ekébe fogott egyik ősenek (Szapáry Péternek) említése szintén ismétlés. MK-nál már többször találkoztunk ezekkel a motívumokkal.

61 : 34 *előzet* — versenyez, vetélkedik. (Jellegetes nógrádi tájszó. MK-nál másutt is többször előfordul.)

62 : 8—10 a *Bontoux-csoport* és: *uti casus Bontoux docet* (amint a Bontoux-féle eset mutatja) — Utalás egy klerikális kapcsolatú francia

pénzügyi érdekeltségre, amelynek bukása Európa-szerte feltűnést keltett. Erről is szólott már Mikszáth. (Ld. Krk 63. köt. 211. l.)

Kevésbé fontos, de mégsem érdektelen e két utolsó analógia:

62 : 20 *elaboratum* (értekezés, dolgozat, javaslat) — Mikszáth egyik kedvelt kifejezése. *Hát velem mi lesz?* c. karcolatának alcímében is használja: »A szabadelvű párt elaboratuma . . . «

62 : 27 Mikszáth számtalan cikkében láthattuk azt is, hogy br. Kemény Gáborról szólva sohasem mulaszt el egy-egy csipős-gúnyos megjegyzést.

KI LESZ A KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTER?

M. *PH, augusztus 10., 219. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és Mikszáth szerzősége

Ez a karcolat az előző napi apróság szerves folytatása.

Ordódy Pál lemondása és Hieronymi távozása után megindultak a személyi kombinációk. A találgatások hálás anyagot nyújtottak a humoristának, hogy a maga játékos javaslataival is hozzájáruljon — ha nem is a megoldáshoz, de az előtérbe került problémák megvilágításához.

Általános tájékozódásul ld. az előző napi cikket (*Ordódy megy*) és ottani jegyzeteinket.

A karcolat tárgyi utalásai közül kiemelünk kettőt, amelyek kissé részletesebb magyarázatot igényelnek.

Az egyik: a »nagy alvók« története (63 : 11—21). Két nagy alvóról hallunk itt. Gyömbér János, »aki hetvenöt napig aludt egyhuzamban Amerikában« — már régebbi ismerősünk. MK *A hosszú álom* c. cikkében (1881, Krk 61. köt.) részletesen kommentálta a különös esetet. (Ott még 136 napos alvásról szólott.) — A másik nagy alvó egy francia nő, aki a júliusi és augusztusi hírlapi közlések szerint (pl. PH júl. 31. és aug. 9): a párizsi Beaujon-kórházban »már három hónap óta fekszik álomba merülve«. A mintegy huszonnégy éves, szegényes öltözötű vidéki nő, akit az utcán egy padon találtak, terhes lévén, alvó állapotában egy öthónapos, életképtelen magzatot szült. A kórházban mesterségesen táplálják. Az orvosok egyelőre értetlenül állnak a furcsa esettel szemben. Egyesek magyarázata szerint: »a villámsújtotta emberek gyakran kerülnek ilyen kataléptikus (merevkóros) állapotba; más orvosok úgy vélekednek, hogy olyan hisztériás nővel van dolguk, aki csak tetteteli a mély álmot s színleli érzéketlenségét . . .

Mindenesetre érdekes, hogy Mikszáth éppúgy számon tartotta ezt a sajátos esetet, mint annak idején az Amerikába szakadt Gyömbér János különös történetét.

A másik jelentős tárgyi mozzanat: a drága hollandi tulipánhagyma históriája (63 : 28—64 : 2). Ezt az anekdotát is elmesélte már

Mikszáth, nem is egyszer. Legismertebb változata az, amelyet a *Különös házasság* c. regényében olvashatunk. (Krk 14. köt. 8—9. l.); de megírta MK már régebben is a *Nemzetes uraimékban* (Krk 2. köt. 156—157 l.). Egyébként az anekdotát Jókainál is megtaláljuk: »És mégis mozog a föld« (1954. kiad. 154. l.)

A tulipánhagyma meséjét Mikszáth a jelen cikkben a tulipános ládák képzetével kapcsolja össze. A közlekedésügy által elnyelt drága befektetések ugyanolyan sorsra jutnak, mint a mesebeli tulipánhagyma; ezért aztán csak festett tulipánok virulnak a ládán, amelyen az államtitkárok »szundikálnak«.

Egyéb tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 63 7 »Hieronymi az osztrák államvasút igazgatója lesz, úgy hírlík.«
— MK értesülése helyes volt: Hieronymi valóban az osztrák-magyar államvasút-társaság vezérigazgatója lett.
- 11 »a teljes című közönség« — a századfordulón divatos, udvarias, bókoló megszólítás vagy címzés.
- 15 »s álmodta a „Romhányi” költői beszély végfejezeteit . . . « — A kortársak sokat élcelődtek Gyulai Pál évtizedeken át készült, de végül is befejezetlenül maradt elsődli beszélyének lassú menete fölött. — MK-nál sem az első gúnyos megjegyzés ez.
- 28 *Haarlem* — tulipán- és jácint-kertészetéről híres holland város.
- 64 8 *csakugyan hogy ugyancsak* — Ezzel a körülményeskedő kifejezéssel írónk közül csak MK-nál talákoztunk. PH-beli cikkeiben nemegyszer használja.
- 31 »egy Tisza is több az elégnél s kettő kevesebb lenne egynél« — Hasonló tréfás okfejtések MK-nál többször is előfordulnak. Egyébként feltűnő ekkor a Tisza Lajos irányában eléggé barátságatlan megjegyzés.
- 65 3 »hogy két zsidó legyen egyszerre« — kártyakifejezés.
7 a várakozó mamelukok — a jó állások után ácsingózó kormánypárti képviselők, Tisza Kálmán hívei.

A REVOLVER

- M. *PH, augusztus 12., 221. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés helyett: — .*
Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és szerzősége

A kapitalizmus tenyésztette ki a publicisztika egyik sötét, szegyenletes ágát: a revolverező, zsaroló újságírást. A század utolsó évtizedeiben szétáradó bűnözési hullám a sajtó világát sem hagyta érin-

tetlenül. Akadtak — éspedig elég jelentős számban — olyan tollfor-
gatók (újabb terminológiával: pennabetyárok vagy sajtógenzsze-
tek), akik a sajtó hivatásának, a közérdeknek szolgálata helyett sze-
mélyes jellegű »kényes« kérdéseket, a magánélet való vagy kitalált vagy
tendenciózusan torzított epizódjait vitték — azaz hogy szándékoztak
a nyilvánosság elé vinni, ha csak az érdekelt fél meg nem váltj a hall-
gatás — »a közléstől való eltekintés« — díját. Ilyen módon a zsaroló,
»revolverező« újságíró efféle ténykedése jóval nagyobb jövedelmet
biztosíthatott számára, mint amennyit valamely becsületes munka
eredményezett volna.

A közéletnek ezzel az újabbfajta rákfenéjével szemben az 1870-es
évek végefelé és a 80-as évek elején több irányú társadalmi mozgalom
indult, miután a hivatalos, bírósági eljárások nem nyújtottak meg-
felelő megoldást.

Már a fiatal Mikszáth 70-es évekbeli publicisztikájával kapcsola-
tosan rámutattunk arra: milyen következetesen harcolt a sajtómorál
védelmében, minden figyelmeztető jelenség alkalmával fölemelve
szavát.

Most, az 1882. év második felében megélenkült társadalmi moz-
galmak idején hivatástudata s a toll becsülete újabbnál újabb nyilat-
kozatokra késztették. Figyelemreméltó, hogy aug. és szept. folyamán
éppen három ízben foglalkozik a »revolver-zsurnalisztika« kérdéssel.
Előttünk fekvő cikkében a legsúlyosabb elmarasztaló ítéletet mondja
ki a parazita-népség fölött: egyszerűen kiközösíti őket a sajtó mun-
kásai közül. Előbb »nyomorult teremtések«-nek és »esalók«-nak, majd
pedig »közönséges gazemberek«-nek nevezi őket. Ugyanakkor hibáz-
tatja a társadalmat is, amely nem ismeri kellőleg a szellemi élet mun-
kásait s ezért esik könnyűszerrel a visszaélések áldozatául.

(Ld. még szept. 19: *Báró Atzél s a revolverek* és szept. 21: *Apró-
ságok — a napról.*)

Mikszáth pont — vonal — pont jelzéssel (. — .) szignálta ezt a
cikkét. A kényes probléma, melyet nemcsak a közönség, hanem újság-
író társai tanulságára is boncol, teljesen indokolja a névtelenség, sze-
mélytelenség fedezékét. Mikszáth neve azonban csak a be nem avatott
olvasók számára maradhatott kérdéses az anonim cikk mögött. Gon-
dolkodásának és tollának ismerői — a szerkesztőségen kívül is — elég
könnyen kitalálhatták az ő szerzőségét.

A Tárgyi magyarázatok között szintén rá utatunk egy-két bi-
zonyító évrre, de azok nélkül is, egymagában elegendő bizonyíték a
cikk elején említett »egyszeri angol«, ki »nagyot bímult a kendertilón,
a madzagra járó paraszton ajtókilincsen és a vízi malmokon. . . «
stb. Nos, ez a világjáró angol már 1877 óta ismerősünk Mikszáth egyik
írásából: *Népies észjárás a tudományban* c. cikke (*Az igazi humoristák*
egyik darabja) mutatja be először (fiktív névvel meg is nevezve ott),
amint »elragadtatva« szól a falvainkban látott kendertilórol és mad-
zagra járó fakilincsekről . . . (Krk 54. köt. 283. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 65: 5-6 *A báró Atzél által »megacélozott . . . acéltoll»* — MK szidőbeli gyakori stílusfigurájának, a szójátéknak újabb példája. — A szójáték itt olyanféle jelentést sejtet, hogy Atzél Béla báró »tegnap« valamilyen módon alaposan ellátta egy revolverező firkász dolgát. Erre enged következtetni a szept. 19-i cikk is (*Báró Atzél s a revolverek*), melynek bevezető mondatában Atzél Bélát »a nagy revolver-írtó«-nak nevezi s említ egy általa »kiporolt nadrágot« is.
- 15 *a gründlich sógorok* — az alapos németek.
- 16 *svindler* — csaló, szélhámos. (Figyelemreméltó, hogy a PH szövegében ez a szó itt eredeti németes formájában szerepel: *schwindler*; holott MK 1878-ban, *A politika svindlerei* c. röpiratában (Krk 54. köt.) már meghonosodott kifejezésként, fonetikusán írta.)
- 66 18 *proletárius elemek*. — Többször jeleztük már, hogy a proletár szónak a XIX. század második felében sajátos jelentése volt. (Mint pl. Csiky Gergely »A proletárok« c. színművében is.) Jórészt a vagyontalan középosztály azon elemeit nevezték így, amelyek nem munkából, illetőleg nem a saját munkájukból akarták fenntartani magukat.
- 22 *Bernát Gazsi* (ld. az Életrajzi jegyzetekben.) — Itt is megjegyezzük, hogy MK mindig bizonyos kedvveléssel idézgette ennek a bohém humoristának tréfáit. Az úgynevezett »gazsiadák«-ból jónéhányat éppen MK följegyzéseiből ismerünk.
- 67 13 *»tapasztalatlan Izraelben«* — bibliai vonatkozású szállóige; jelentése: bizonyos téren járatlan, tájékozatlan.

AMERIKA ÉS SZTUPA GYURI

M. *PH, augusztus 13., 222. sz., 1. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Egy Sas.*

Kötetben itt először.

Szatíráiban Mikszáth minden kínálkozó eszközt felhasznál ahhoz, hogy ábrázolásának hatását fokozza.

Sztupa György országgyűlési képviselő polgári foglalkozása szerint gyógyszerész volt. Bármilyen vonatkozásban támadja az író, nyílvesszői nemcsak a közéleti férfiúra irányulnak, a patikusra is. Sőt mi több: politikai ténykedését is elsősorban polgári állásával kapcsolatosan bírálja és gúnyolja. *A botránykő* c. karcolatában (1881., Krk 62. köt. 101. l.) a Kálvin téri szökőkutat Sztupa György patikája mellé kívánja állíttatni, »hogy aki azt megpillantja, rögtön elájuljon a csodálkozástól s rászoruljon a patikájára . . . « Hasonlóképpen jelentéktelen mozzanattal állítja görbetükör elé Sztupa Györgyöt ebben a karcolatban is.

Sztupa György politikai szereplésével valóban nem sok vizet zavart a századvégi magyar közéletben; portréja tehát Mikszáth ábrázolásában szükségképpen karikatúrává alakul. Íme, egy kistermetű férfiú, aki a társadalmi életben sokfelé szorgoskodik — kizárólag azért, hogy neve felszínen legyen s a napihírekben szerepeljen.

Kiindulási szakaszában e humoreszk a Szent István napi népünnepély előkészületeivel érintkezik. Atzél Béla báró mint a népünnepély rendezője magához ragadta az országos érdeklődést, Sztupa Györgynek tehát valamely más, ha még oly jelentéktelen területen is kell szerephez jutnia. Így került sor egy párizsi énektanítónő érdekében kezdeményezett propagandájára, amelyet aztán Mikszáth nagyobb hatás kedvéért jócskán kiszínez.

A cikk aláírása — *Egy Sas* — tréfás, gúnyos célzás arra nézve, hogy Sztupa György Ráth Károly budapesti főpolgármester »Sasok« című asztaltársaságának tagja volt. A »sasok«-at Mikszáth már régebben is említette Ráth Károly személyével kapcsolatban. (Ld. *Még újabb fény- és árnyképek*, 1878. Krk 54. köt. 126. l.)

Több figyelemreméltó mozzanat (visszatérő motívum és stílusajátság) bizonyítja Mikszáth szerzőségét. Ezek közül legkirívóbb a Sztupa György kollégájára, Török József budapesti gyógyszerészre való ismételt utalás. Török József főleg kozmetikai készítményeivel s bőséges újságreklámjai révén országosan ismertté vált. Mikszáth valósággal prototípusként szokta emlegetni, sokszorosan elismételve egyik népszerű reklámszövegét: »Nincs több kopasz fej, nincs többé őszhaj!« (69 : 11) Ennek a reklámszövegnek legelső előfordulását Mikszáthnál ld. *B.-Gyarmat közhelyei* c. cikkében (1873., Krk 51. köt. 31. l.).

Két szójáték is jellemző stílusjegy a karcolatban. Egyik (67 : 4): »E jeles embernek annyi oldala van, hogy emiatt egészen szögletessé vált . . . « A másik szójáték Sztupa György egykori képviselői kerületének, Fehértemplomnak nevéhez kapcsolódik: Sztupa György ugyanis »elkezd kacérkodni a fekete templommal, Thália templomával. Neki templom kell minden áron! Templom és papnők . . . « (68 : 37—40).

Ami pedig a karcolatban kifogásolt »amerikai szellemet« (67 : 16 és 69 : 1), vagyis gátlástalan reklámozást illeti, az ellen Mikszáth már az előző években is nemegyszer kifakadt. Ld. pl. *Az öreg Barnum* c. cikkét és ottani jegyzeteinket (Krk 62. köt.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

67 3 »Báthory kávéháza« — a régi Pest egyik kávéháza volt a mai V. kerületi Báthory utcában.

6—8 »ő azon nagyságok közé tartozik, akik ha még kisebbek lennének, nagyobb feltűnést okoznának — valami Sugár úti bódéban.« — Sztupa György alacsony természetének kíméletlen ki-

- gúnyolása. MK egyik, szintén 1882. évi karcolata (*A Sugárúton*, Krk 63. köt.) szóvá tette a Városligettől kb. az Operaházig terjeszkedett mutatványos bódék (a vurstli) groteszk látványosságait, köztük egy liliputi emberkét is stb.
- 68 : 8—9 *Budaújlak és Üllői úti vám* — a főváros két ellentétes pontját kívánja jelezni.
 10 *cirkuláre* — itt: körlevél.
 12 *annonce* — hírdetés, közlemény.
 30 énekesné és 69 : 8 balett *táncosnék* — Mindkettő jellemző régies szóhasználat. (Ugyanígy mondták: színészné stb.)
- 69 3 *arzenikum* — arzén, erős méreg.

A HON

- M. *PH, augusztus 16., 225. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Scarron.*
 Kötetben itt először.

Búcsú egy napilaptól, egy napilap nekrológja.

A Hon c. politikai napilap 1863. január 1-én indult meg. Szerkesztője és kiadótulajdonosa Jókai Mór volt. Első munkatársai a határozati párt tagjai közé tartoztak. A Hon tehát kezdetben, tizenkét éven át ellenzéki volt: ezért a lap pályafutását Mikszáth itt nemcsak méltatja, hanem részben ironiával is említi. 1875-től A Hon a kormány félhivatalos közlönye lett. 1882. aug. 31 ig működött. Ekkor Csernátony Lajos Ellenőr c. lapjába olvadt, illetőleg azzal egyesülve Nemzet címen folytatta pályáját, ugyancsak Jókai főszerkesztésében.

A Hon búcsúztatása nem nagyigényű írás, de a lapvezérnek, Jókainak neve, személye lelkesíti Mikszáth tollát, úgyannyira, hogy csípős bíráló megjegyzései mellett meglehangú elismerő szavakat is talál Tisza Kálmán kormánylapja jellemzéséhez abból az alkalomból, hogy ez a »nagy« lap most a kisebbik kormánylappal (Mikszáth egykorú szavai szerint: »a kisebbik rosszal«) egyesül.

Az alapján véve »szürke« témát Mikszáth részint a két évtized során lezajlott események képeivel, részint pedig személyes jellegű emlékeivel élénkíti. Jókai központi alakja és A Hon húszéves politikai szerepe adja annak magyarázatát, hogy cikkét Mikszáth közismert Scarron álnevével fémjelzte s kiemelkedő rovatában helyezte el.

*

A cikk tárgyának és a búcsúztatás történetének kiegészítésül idézzük a PH 1882. szept. 2-i számának következő napihírét (az 5. lapról): »A „számúzott Hon”-fiaknak volt szerkesztője, Jókai Mór, ma este fényes búcsúlakomát rendezett a Szikszay elsőemeleti chambre séparée-jában. A búcsú-banketten Jókai Mórön kívül jelen voltak A Hon legutóbbi munkatársai: Frecskay János, György Aladár, Hegedüs

Sándor, Mudrony Pál, Reviczky Gyula, Szathmáry György és Visi Imre. Felköszöntők e csendes búcsúestélyen kivételképpen nem voltak. Az elválás teljesen családias színezetű volt. Mint halljuk, legközelebb a Nemzet is fog rendezni — ismerkedési estélyt.»

A szövegről

A PH szövegének két értelemzavaró sajtóhibáját és pontatlan névírásait az alábbiak szerint javítottuk (zárójelben a PH hibás szövege):

Lap Sor

- 69 11 Nagy út az a húsz év! (Nagy út az húsz év!)
 70 : 38 Pálffy Albert (Pálfi Albert)
 71 6 Illésy György (Illésy György)
 „ 20 Újvári Béla (Újváry Béla)
 71 27 Azt a »zászlót« . . . , amelyek alatt (Azt a »zászlót« . . . , amelyek [!] alatt).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 69 1 »Jókai azt mondta egy ízben Jósika Miklósról . . . « stb. — Mikszáth — szokása szerint — ezúttal sem filológiai pontossággal, hanem csak emlékezetből idéz. Jókainak »Jósika Miklós emlékezete« című, a Kisfaludy Társaságban 1867. febr. 5-én elhangzott előadására utal, ahol Jókai szó szerint ezeket mondta: » . . . amennyivel hanyatlott előttünk Jósika, a hetven éves veterán, mint költő, annyit emelkedett mint ember, mint hazafi: úgyhogy midőn végképp elmerült, akkor volt legnagyobb.« (Jókainak ez az emlékbeszéde több ízben, számos kiadásban megjelent. Legutóbb »Írói arcképek« c. kötetében, amelyet e sorok írója rendezett sajtó alá: Bp. 1955., 142—158. l.)
- 70 10 »Némelyikünk még kisgyerek korából ösmeri. « Mikszáthra vonatkoztatva egy kis anakronizmus, mert amikor A Hon 1863-ban megindult, ő már tizenhat éves tanulóifjú volt.
- 16 »a régi bútorok elzüllödtek« — elkallódtak, tönkrementek.
- 26 »az ismerős patkány a negyedik oldalon . . . « — Utalás egy patkányirtó-szer hosszú éveken át közölt reklámhirdetésére; a reklámszövegre egy patkány rajza külön is felhívta az olvasók figyelmét. — Mikszáth a hirdetési összegre utal, amikor e patkányt »A Hon egyik leghasznosabb háziállatja«-nak nevezi. Gúnyos megjegyzése, amely szerint »nem a lap belső tartalmát paródiázza« — valószínűleg úgy értelmezendő, hogy A Hon — mint Tisza Kálmán lapja — politikai mételeyt terjesztett.
- Megjegyzendő, hogy a patkányirtó-szer hirdetése mint gúnyos motívum ezúttal nem először fordul elő Mikszáthnál.

Találkoztunk ezzel már egy 1873. évi cikkében is a Nógrádi Lapok hasábjain, szintén mint »jól jövedelmező, »hasznos háziállat«-tal. (Ld. *Quodlibet*, Krk 51. köt. 63. l.)

A KASZINÓTUL — A BELEZNAY-KERTIG!

M. PH, *augusztus 18.*, 227. sz., 1—2., l. a tárcarovatban. Névjelzés: *Cassius*.
Kötetben itt először.

A Cassius álnévről

E karcolat alatt ismét új álnév jelenik meg, mellyel a Pesti Hirlap hasábjain még nem találkoztunk. Mikszáth 1882 augusztusában négyszer, szeptemberben egy ízben használja ezt az álnévet. De később is visszatér ehhez a névjelzéshez (ld. Krk 68. köt.).

Ez a név is a 80-as években gyakran használt latin álnévei közé tartozik. A *Cassius* jelzésű cikkek tartalmi, nyelvi és tárgyi mozzanataikkal egyenként is, kölcsönösen is utalnak Mikszáth szerzőségére.

A régebbi Mikszáth-irodalom egyáltalán nem vizsgálta Mikszáthnak csak időlegesen használt álnéveit, illetőleg ily álnévekkel szignált cikkeit. Azért *Cassius* jelzésű cikkei — a Krk-ig meg nem fejtett más álnévű írásaival együtt — évtizedeken át ismeretlenül lappangtak.

Ki volt Cassius? A római történelemből több Cassius nevű férfiút ismerünk. Az itteni álnévet minden valószínűség szerint Gaius Cassius Longinus szolgálta, aki a Caesar ellen szőtt összeesküvés egyik feje volt; alakja kivált Shakespeare drámájából vált közzismertté. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a római história Cassius nevű szatíraírókat is számon tart. — Ennek az álnévválasztásnak Mikszáth részéről éppúgy nincs különösebb jelentősége, mint a többi latin álnévnek. Úgy vélem: pusztán a Pluvius álnév nyomán szerkesztőségi tréfából játékosan összeválogatott latin nevek és szavak egyike, aminők: Livius, Morbus, Veritas stb.

Mikszáth és a századvégi arisztokrácia

Mikszáth társadalomkritikája az évek folyamán egyre jobban elmélyül. Az arisztokráciát már ifjúkorától ellenszenvvel kezelte. Ezt az osztályt sokkal határozottabban elutasította, mint a dzsentrit, melynek irányában elfogult szemlélete csak lassan tisztult meg s vált hasonlóan nevelő értékűvé.

A szóban levő karcolat is éppoly kemény kritikával ítéli el a főúri világot, mint rokon tárgyú regényei, mint pl. a *Galamb a kalitkában* (Krk 4. köt.). Züllésük útját egyetlen tekintettel fölméri azon az úton, mely fővárosi életüknek legjellemzőbb állomásait jelzi; kiindulópont: a Nemzeti Kaszinó (a mágnásvilág gögősen elzárkózó fellegvára), zárópont pedig: valamelyik mulatóhely (például a Beleznay-kert; itt: minden fővárosi mulatóhely gyűjtőfogalma.).

A karcolat zárószakaszának kérdőmondatában bennfoglaltatik a ki nem mondott válasz is: ezek után mi egyéb lehet ennek az osztálynak és minden korszak üres életű kiváltságosainak sorsa, mint a pusztulás.

A szövegről

72 18 *Volkssängerei* (PH: *volksengerei*) [Jávitottuk.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

Cím stb. *Beleznay-kert* — szórakozó-, ill. mulatóhely; a Kerepesi út (a mai Rákóczi út) elején, a régi Nemzeti Színház tőszomszédságában húzódott lefelé, a mai Szentkirályi utca felé. MK többször említi írásaiban.

72 4 *Sugár-út* — az Andrássy út, a mai Népköztársaság útja.

18 *Volkssänger* — népénekes.

„ 18 *clown* — cirkuszi bohóc.

73 7 »*Kék Macska*« (német nevén: »*Blaue Katz*«) — divatos mulatóhely volt a Király utcában (a mai Majakovszkij utcában). MK-nál sokszor szerepel.

11 »*Neue Welt*« — az első nagyobb szabású pesti orfeum; 1865-ben nyílt meg, a mai Vígszínház telkén.

15 a *Kaszinó urainak befolyása a színházi énekesnők szerződötetésére* — Ld. MK 1877. nov. 21. stb. »apróságai«-t: *A népszínházi botrány avagy a Nemzeti Kaszinó »gavallérjai«* (Krk 53. köt.)

A SZERETETHÁZ EMLÉKLAPJÁBA

M. PH, *augusztus 18.*, 227. sz., Mell. 2—3. 1. (10—11.1.) *Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

A Fővárosi Szeretetházról

Erre a karitatív intézményre Mikszáth írásai közt nemcsak a szóban levő emléksorok utalnak; több más cikke, karcolata is említi. Szükséges tehát legalább vázlatosan ismernünk történetét.

A Szeretetház, vagyis árvaház 1876-ban létesült. Az alapítás eszméjét Molnár Aladár, a magyar közoktatásügy egyik kiválósága vetette föl. Már 1869-ben javaslatot tett, hogy a fővárosban intézet létesíttessék »az utcán kóborló, elhagyott gyermekek megmentésére«. Pest város közgyűlésének felkérésére 1872-ben az árvaház részletes tervét is kidolgozta. De a bürokratikus lassúság miatt csak négy év múlva került sor a terv megvalósítására. Létesítését ekkor a Józsefvárosi Kör és annak elnöke, Jókai szorgalmazta. Húsz társadalmi egyesület összefogásával 1876 nyarán alakult meg a Fővárosi Szeretet-

ház. Az egyesület elnöki tisztségét tekintélyes közéleti férfiak töltötték be; másodelnöke pedig Molnár Aladár lett. (Molnár Aladár halálakor Mikszáth meglehangú cikkben méltatta a neves pedagógus és kultúrpolitikus érdemeit. Ld. Krk 62. köt.; uo. Molnár Aladár arcképét is közöltük.)

A Szeretetház egy Üllői úti kertes házban kezdte meg működését. 1880-ban Pestről a Városmajorba költözött. Ettől az évtől kezdve fejlődése nagyobb lendületet vett, minthogy elnöknői minőségben gróf Andrássy Gyuláné állt az egyesület élére s báró Atzél Béláné másodelnöknő közreműködésével hosszabb időn át vezette a Szeretetház ügyeit. Vezetésük alatt a Szeretetház anyagilag is megerősödött, főleg társadalmi hozzájárulások útján. Az adományozók között találjuk Zirzen Jankát, Somogyi Károly esztergomi kanonokot (a szegedi Városi Könyvtár alapítóját), Ráth Györgyöt stb. Az 1880-as években számos alapítvány is elősegítette az intézet fejlődését. Később, 1902-ben a Szeretetház a Budakeszi úton épült új otthonába költözött ennek telkét a főváros adományozta az egyesületnek.

Az a körülmény, hogy gróf Andrássy Gyuláné mellett báró Atzél Béláné tevékenykedett az intézet érdekében: megmagyarázza férjének hasonló buzgalmát is. Atzél Béla az 1882. évi Szent István-napi népünnepély tekintélyes bevételét (25.000 forintot) az Egyesület pénztárának juttatta. Erről a népünnepélyről Mikszáthnak nemcsak cikkei emlékeznek meg, hanem egy novellája is. (Idevágó cikkeit a jelen kötetben közöljük; novellája pedig — *A legritább leány* — a Krk 33. kötetében található.)

Ami mármost *A Szeretetház Emléklapját* illeti, ez az alkalmi kiadvány is a Szent István-napi ünnepély sikerét kívánta elősegíteni és bevételét növelni. Atzél Béla felkérésére íróink és költőink jelentős csoportja egy-egy költeménnyel vagy emléksorokkal támogatta az árvaház ügyét. Jókai nyitja meg a sort egy visszaemlékezéséből közölt részlettel. Költeményekkel szerepelnek: Abrányi Emil, Bartók Lajos, Csukássy József, Dalmady Győző, Erdődi Béla, Győry Vilmos, Gyulai Pál, Kiss József, Komócsy József, Reviczky Gyula, Wohl Janka; Csiky Gergely Plautus-fordításának egy részletét mutatja be. Az alábbiak pedig kisebb prózai írásokkal (»apróbb mondásokkal és történetekkel») egészítik ki az Emléklap tartalmát: ifj. Abrányi Kornél, Acsády Ignác, Balázs Sándor, Csávolszky Lajos, Mikszáth Kálmán, Prém József, Pulszky Ferenc, Szana Tamás stb. Végül Szóts András, a Szeretetház igazgatója az intézet történetét ismerteti.

A Pesti Hírlap előzetes (aug. 17-i) jelentése szerint: az Emléklapot összesen 30.000 példányban nyomják; egy példány ára 10 krajcár; az egész jövedelem a Fővárosi Szeretetház javára fordíttatik.

A Pesti Hírlap aug. 18-i száma *A szeretetház Emléklapjából* címen négy szemelvényt közöl az alkalmi kiadványból, az alábbi sorrendben: Bartók Lajos és Dalmady Győző verse, Mikszáth Kálmán szóban levő kis írása, majd pedig Reviczky Gyula költeménye. A szemelvénygyűj-

teményt bevezető és záró-sorok kísérik. Igen valószínű, hogy ezeket az ajánló sorokat is Mikszáth írta, mint egyik önkéntes munkatárs, aki az aug. 20-i népiünnepély eseményeit is mindvégig figyelemmel kísérte. Íme, a bevezető és záró sorok:

»Az ügyesen összeállított kedves kis lapból, melyről már tegnap tettünk említést s mely a Légrády testvérek nyomdájában készült, a következő közleményeket vesszük át mutatványul:«

»A lapot már is árulják a szivaros-boltokban, 10 krjával egy számot, s óhajtható, hogy a 30 ezer példány mind elkeljen. A magyar ember nem szeret olvasni, mondják, mert lusta. Most az egyszer olvasson azért, mert nem kőszívű.

Ha az istennek nem lenne *balkeze*, mire lenne akkor a mi *jobb kezünk*?

A szent „jobb kéz” ünnepén segítsük a szegényeket s a szerencsétleneket — minden alakban.

Nyújtsunk segítséget azoknak, kik egész évben fáradoznak értük egyleteikben és kik ma gazdagokká akarják tenni az árvákat.

Ne kössünk ezen az egy napon hölgyeinkkel *viszonyt*, hanem csak *szövetséget*.«

SENDE BÉLA MEGHALT

M. *PH*, augusztus 19., 228. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül*.

Kötetben itt először.

Szende Béla, a daliás termetű honvédelmi miniszter, a 48—49-i szabadságharc vitéz honvédtisztje a közvélemény előtt a Tisza-kormány »legnépszerűbb alakja« volt.

Mikszáth — ha humoros színezettel is — mindig rokonszenvesen emlegette. Még róla szóló legcsípősebb karcolatában is (*A »pártonkívüli miniszter«*, Krk 61. köt.) szatírájának éle nem Szende Béla személyes kapcsolatokról számol be, hanem jórészt lexikális életrajzi mozzanatokot sorol fel.

Szende Béláról kialakult véleményét legmelegebben és legrészletesebben ez a nekrológja tárja elénk. A nekrológ névtelen. A névtelenség részint a Pesti Hirlap és a mögötte álló mérsékelt ellenzék egyetemes felfogását jelzi, részint pedig azért is indokolt, mert nem személyes kapcsolatokról számol be, hanem jórészt lexikális életrajzi mozzanatokot sorol fel.

Mikszáth szerzősége azonban így is megállapítható. A tárcarovatban jórészt csak az ő cikkei jelentek meg névtelenül. A később (október folyamán) Arany János haláláról szóló cikkeinek némely elégikus kifejezése és emfatikus kitörése — persze enyhébb árnyalatokban — itt is felismerhető. (Ld. különösen a 3—4—5. bekezdéseket.) A zárószakaszokban pedig ugyanolyan, túlzásoktól tartózkodó méltatással találkozunk, mint amely általában jellemzi nekrológjait. — Egy stílusára valló szójáték is akad (76 38—39) »... a magyar honvédelmi miniszter nem magyar hadügyminiszter« stb. — Végül

Mikszáth szerzőségét támogatja utalásaival az aug. 26-i cikk is: *Szende fiatalkori barátja*.

A PH egy hibás névalakját javítottuk:

76 4 Hentzi (PH: Henci)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 74 3 *Gavosdia* — kisközség Krassó-Szörény vármegye temesi járásában.
- 75 23—24 *Kápolna, Tarcal, Isaszeg* — Az 1849-ben itt lezajlott ütközetek időrendjét követve:
Tarcal — nagyközség Zemplén megye tokaji járásában. A jan. 22-én és 23-án vívott bodrogkeresztúri véres csata, amelyben Klapka ezredes Schlick tábornok fölött diadalt aratott, a tarcali lovas-összezapással vette kezdetét.
Kápolna — nagyközség az egri járásban. Febr. 26—27-én elkeseredett csata színhelye, melyet magyar részről Dembinszky, Görgey és Klapka, osztrák részről pedig Schlick és Windischgrätz vezényelt. 1200 honvéd és 350 császári katona maradt a csatatéren.
Isaszeg — nagyközség a gödöllői járásban. Ápr. 6-án itt vívta ki a magyar sereg egyik legfényesebb győzelmét az osztrák sereg fölött.
- 76 15 *Szendelak* (Maguri) — kisközség Krassó—Szörény vármegye temesi járásában.
- 18 *provizórium* — ideiglenes, átmeneti állapot. Így nevezték nálunk az 1861—67-ig fennálló kormányzatot, melyet az abszolutizmus előzött meg és a kiegyezés követett.
- 24—26 Figyelmet érdemel, hogy Mikszáth itt mennyi megértéssel kommentálja Szende Béla barátságos érzelmeit a nemzetiségek iránt.

*

A PH aug. 20-i számában még két közleményt találunk a honvédelmi miniszter haláláról és temetéséről. A családi gyászjelentés közli, hogy Szende Béla aug. 18-án »kínos szenvedés után« hunyt el. Egy napihír pedig temetéséről tudósít. Mindjárt másnap, aug. 19-én temették el Gavosdián. A kormányt Szapáry és Bedekovich miniszterek, Fejérváry honvédelmi államtitkár s a többi minisztérium kiküldöttei képviselték. Szegedi választói »két gyönyörű babérkoszorút tettek a koporsóra«.

A FALUSIAK PESTEN

M. PH, augusztus 20., 229. sz., 1. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Cassius*.
Kötetben itt először.

Műfaja, tárgya és szerzősége

Az 1882. évi Szent István-napi ünnepségek tárgykörébe tartozó életképszerű beszámoló. A karcolat együttesen tükrözi az elbeszélő és a publicista Mikszáth erényeit. Hű fotográfia az ünnep előtti főváros forgalmas utcáiról, üzleteiről, vendéglőről, és egyszersmind humoros rajza annak a hangulatnak, amelyet Budapest törzs-lakosságában a falusi tömegek beáramlása.

Mikszáth — a két év óta ismét Budapesten élő Mikszáth — már a főváros lakosságával érez és gondolkozik; szemléletük egyúttal az ő szemlélete. Már nemcsak a Palócföld és Szeged (az Alföld) írója, hanem ugyanolyan mértékben, ugyanolyan odaadással Budapest írója is.

Egy emberöltővel azelőtt Petőfi még csipős satírákban örökítette meg a Pestre látogató kelletlen falusi vendégeket (»Kedves vendégek«), de magát az elpuhultan tespedő fővárosi lakosságot is (»A boldog pestiek«). — Mikszáth tárcacikke távol áll a satírártól. Kedves humor, tiszta derű hatja át minden sorát.

A karcolat befejezése könnyen felismerhetően Jókai-reminiscencia. Jókai egyik humoreszkjének emlékképe sugalmazta, azzal az önvigasztaló záróakkordjával, hogy: »Hanem azért jól mulattunk . . .«

*

A *Cassius* álnévről *A kaszinótul — a Beleznay-kertig!* c. karcolat jegyzetei élén szóltunk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 77 3 *stammgast* — törzsvendég.
4 »*hatosokkal megszelídített Weinpursch*« — húszfilléres borralvalóval lekötözött italfelhasználó pincérgyerekek (»italos«, MK-nál: »borfi«).
14 *Metternich hercegnő megjegyzése* (»többet ér a régi módszer«) — egy pikáns anekdotára utal.
78 4 *spalet* (spaletta) — fából készült ablaktábla; itt: redőny.
23 *renomírozott vendéglő* — híres, jónevű, minőségi vendéglő.

EGY ÖKÖR VÉGÓRÁI ÉS HALÁLA

- M.** *PH, augusztus 22., 230. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Cassius.*
Kötetben itt először.

Egy korjellemző satíra. — Mikszáth szerzősége

Ez a karcolat szorosan kapcsolódik Mikszáth két másik írásához, melyek közül az egyik egy esztendővel azelőtt (1881. szept. 2-án) közölt satírikus élű visszaemlékezés Baldácsi Antal báróra (*Baldácsi*

regimentje, Krk 62. köt.), a másik pedig közvetlenül a jelen karcolat után keletkezett és ezt követően három nap múlva (1882. aug. 25-én) megjelent elbeszélés (*A legritább leány*, Krk 33. köt.). E két írásmű — hozzájuk fűzött jegyzeteinkkel együtt — a részletekre is kiterjedő pontos tájékoztatást ad a báró Atzél Béla által a Városligetben rendezett aug. 20-i, Szent István-napi népünnepélyről, amelynek »fénypontja« az ökörsütés volt. Az ünnepi ökröt a gavallér báró ajándékozta István király névnapra vendégseregének, a díszes ököri kíséretet pedig a már négy évvel ezelőtt elhunyt Baldácsi báró »regimentje« szolgáltatta. A veteránoknak vagy »hadastyánok«-nak ezt a dobbal s trombitaszóval felvonuló regimentjét Mikszáth mindkét ízben bosszúosan említi, minthogy felvonulásaikat a gyűlölt osztrák szoldateszka egyik újabbfajta, komikus megnyilatkozásának tartotta.

Az előttünk fekvő karcolat is rámutat a népünnepély mindkét okozójára. Aczél báró — az író szerint — személyesen választja ki a terítékre szánt ökröt; Baldácsi báró »regimentjét« pedig »a hét magyar vezérrel« képviselteti, akiknek szavaiból nyilván kitűnik, hogy ezek a fővárosnak nem éppen magyarajkú »veteránjai« közül valók . . .

De a népünnepély körvonalazása tulajdonképpen csak tréfás keret az ünnepi ökr monológjához. Mikszáth előszeretettel beszéltet állatokat. (Találkoztunk már nála lovak, kutyák, vadrécek stb. párbeszédeivel és monológjaival.) Ezúttal az áldozati ökr reflexióin keresztül kíméletlen politikai szatírárt nyújt. A korteskedő szólamok, a népszerűséghajhászat, a hízélgés, hiúság, nagyravagyás és nagyképűség — mindmegannyi korjellemző vonások! — töményen egyesülnek az ünnepi ökrben. S a kíméletlen szatíra végül is hasonlóan kíméletlen tanítómesében hegyeződik ki: — Még a szamaraknak is több eszük van, mint a nagyravagyó ökröknek, akik pedig most (a századvégi politikában) virágkorukat élik!

Mikszáth *Cassius* álnévéről ld. *A kaszinótól — a Beleznay kertig!* c. cikkéhez fűzött jegyzeteinket. A *Cassius* álnév ugyanis ama cikk alatt tűnik fel először. Az előttünk fekvő ökrös cikk azonban fentebb kifejtett kapcsolataival egymagában is döntő bizonyíték Mikszáth szerzőségének kérdésében.

A szövegről

A PH szövegének hibáit az alábbiak szerint javítottuk. (Zárójelben: a PH szövege.)

Lap Sor

80 : 5 amelyeknek noblesse oblige-ük van. (.noblesse oblige-jük van.)

81 4 komplimentet csináltam (complementet csináltam)

16 És rám mutatott. (És rámutatott.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 80 5 *noblesse oblige* — a nemesség kötelez, vagyis: a rang, a cím megfelelő magatartásra, viselkedésre kötelez. (E sokat idézett szállóige szerzője P.M.G. Lévis herceg, politikus és író, 1755—1830.)
- 17 *Pester Journal* (Neues Pester Journal) — napilap: 1873-tól tulajdonosa, majd szerkesztője is Bródy Zsigmond.
- 24 *Európa elrablása* és 82 : 3 *Európa kisasszony* — Europe vagy Europa a görög mitológia szerint Okeanosz és Thetisz leánya. Midőn egyszer virágokat tépett a mezőn, Zeus bika képében közeledett hozzá, megejtette s a tengeren át Krétába vitte, hol tőle származtak a sziget hatalmas királyai.
- 81 4 *kompliment* — bók.
- 19 *furorét csinál* — viharos tetszést (nagy sikert) arat.
- 21 *farizeus* — itt: képmutató.
- „ 39 »*Dasz ist ein kapitaler Ochse*« — hatalmas (pompás) egy ökör !
- 82 1 »*Bugye snyeho dobra pecsenka*« (szlovák) — jó pecsenye lesz belőle !
- 15 »*A pályanyertes számár . . .*« stb. — A népünnepély műsor-számai közt — póznamászás, zsákfutás, szépségverseny stb. mellett — szerepelt »a szamarak versenyet is; a versenynek az lett a győztese, amelyik legutolsónak maradt.

A SZENTESI KORMÁNYBIZTOS

- M. PH, *augusztus 23.*, 231. sz., Melléklet 1. l. (= 9. l.) »Vonal« fölötti cikk. Névjelzés: *Scarron*.
Kötetben itt először.

Ez a cikk a megírását kiváltó okoknál fogva szorosan összefügg az *Ordódy megy* (aug. 9) és *Ki lesz a közlekedésügyi miniszter?* című (aug. 10) cikkekkal. Ld. azokhoz fűzött jegyzeteinket is !

Mikszáthnak Horváth Gyulával, a szentesi kormánybiztossal való barátságáról a Krk-ban már többször esett szó. Ld. különösen *Lendl százados és a magyar kormánybiztos* c. karcolatához írt jegyzeteinket (Krk 62. köt. 250—251. l.)

BÉBÉK A FELSZÍNYEN

- M. PH, *augusztus 24.*, 232. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés *Scarron*.
Kötetben itt először.

Tisza Kálmán cinikus kormányzásának visszaélései között a legkirívóbbak egyike a *prötektionizmus*. Különféle kedvezésekkel — képviselői mandátummal, főispánsággal és egyéb magas hivatalokkal —

kötelezte le szolgálai engedelmességű híveit, a mamelukokat. (Egy nem sokkal később, szept. 18-án megjelent cikkében — *Régi és új arcok* — Mikszáth újból szóvá teszi egypár protekciós ifjú képviselőjelöltségét.)

Az előttünk fekvő cikk is az fly tárgyú satírák és gúnyképek közé tartozik.

A cím kissé megtévesztő, mert olyan látszatot kelt, mintha Tisza Kálmán az ország fiataljainak kedvezne túlságosan. Pedig Mikszáth — számos kortársával együtt — lényegében nem a fiatalok térfoglalását utasítja el, hanem az ellen tiltakozik, hogy a miniszterelnök csupa kiváltságos osztálybelit dob felszínre. Magát a korosztályt kevésbé érheti támadása, hiszen a cikkben megnevezett »bébék« (kis babák) általában a harminc év körüli (sőt egy részük a harminc éven felüli) nemzedékből valók. Inkább csak azt kifogásolja, hogy ezek a protekciós ifjak valamennyien a kiváltságos osztályokból kerülnek ki (mágnások és magasrangú hivatalnokok fiai). A fiatalok nemzedék-kérdését annál kevésbé élezi ki, minthogy satírájának másik éle éppen az úgynevezett »tekintély elv«-re alapított régi, rendi alkotmány képviselői ellen irányul, kigúnyolva »a nagy szakállú, tömött bajuszú« és »ósz hajú« auktoritásokat.

A Krk 29. kötetének jegyzetei közt (237—8. l.) közöltük Bartók Lajos »Dolinay Gyula keserve« című versét, amelyben az ifjúsági lapokat szerkesztő Dolinaynak ama bánatát tolmácsolja, hogy legközelebb már mind elfogynak »kedves bébé«-elfőzetői, mert Tisza Kálmán rendre kinevezi őket hol főispánnak, hol bírónak, ügyésznek, állami jószágigazgatónak, minisztériumi főtisztviselőnek stb., a többit pedig kormány-képviselőnek választatja meg . . .

Most, Mikszáth ezen aug. 24-i cikke alapján föltételezhetjük, hogy Bartók Lajos részint innen, részint Dolinay tréfás panaszából merített »ihletet« Bolond Istók c. élelappja 1882. okt. 15-i számában közölt satírájához.

A szövegről

Lap Sor

Javításunk (zárójelben a PH eredeti szövege):

84 : 3 *jól* van hát (*jó* van hát) [Ez a nyelvi pongyolaság MK-nál másutt is előfordul. Félreértések elkerülése végett javítjuk, de esetről esetre meg is említjük a jegyzetekben.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

84 l — 5 Anekdotá a francia király londoni követéről — MK forrását nem ismerjük.

10 *gömörödik* — itteni jelentése: sarjad. MK-nál gyakori ez a magas hangú szóalak, helyett: gomolyodik, domborodik stb.

Lap Sor

- 85 7 *septemvirek* — a Hétszemélyes tábla bírái. (Magas bírói tisztség volt.)
9 *patvarista* — joggyakornok, ügyvédbojtár.
14 *reciprocitás* — kölcsönösség, viszonzosság.
23 »*Egészen férfiakat énekelek.*« — Vergilius eposzának, az »Aeneis«-nek kezdősorából travesztálva.
86 7 »*csak pihenni, csak pihenni.*« — Idézet Vajda János »A vaáli erdőben« c. költeményéből; a vers zárósora.
30 »*A kormánypárti kerületek mind Budán töltenek be*« — vagyis a miniszterelnöki palotából.
34 *donáció* — ajándék, adomány, különösen birtokadomány.

SZENDE FIATALKORI PAJTÁSA

- M. *PH, augusztus 26., 234. sz., 1. Melléklet 1. l. (=9. l.) Névjelzés: S—n.*
Kötetben itt először.

A nekrológ és Móricz Sándor életrajza

Ez a cikk tartalmilag szorosan kapcsolódik a Szende Bélát búcsúztató aug. 19-i névtelen nekrológhoz. Összefüggésük révén S—n. névjelzésével egyúttal annak szerzőségét is bizonyítja. Mikszáthot éppen Szende Béla iránti rokonszenve készítette arra, hogy a miniszternek két nap múlva elhunyt barátjáról is megemlékezzen.

A nekrológ Mikszáth kortársi értesülései alapján olyan életrajzi adatokat is megőrzött, amelyekről máshonnan nincs tudomásunk. Néhány adatát azonban nehéz összeegyeztetni Móricz Sándornak monográfiákban és lexikonokban közölt életrajzával. A nekrológnak különösen feltűnő tévedése, midőn azt mondja, hogy: »Móricz Világos után... tizenhat évi börtönbüntetését Theresienstadtban ülte.« Hitelesebb életrajzírója, Pálmay József szerint (1903): miután Zsibónál 1849. aug. 6-án letette a fegyvert, bebörtönözték, s fogságából 1852-ben — tehát már három év múlva — szabadult. Ezután egy ideig a nagykőrösi ref. gimn. rajz- és számtantanára volt, 1859-től sepsiszentgyörgyi birtokán gazdálkodott; 1869-től újból katona, alezredes. 1872-től a Ludovika akadémiának, 1873-tól 75-ig a nagyszabeni honvéd dandárnak parancsnoka.

Pálmay József monográfiájából (Háromszék vármegye nemes családjai) nemigen lehet kikövetkeztetni, hogy Szendével »fiatalkori pajtások« lettek volna. 1848 előtt ugyanis Szende ügyvéd volt s Krassó-vármegye szolgálatában állott, a nála három évvel idősebb Móricz Sándor viszont osztrák katonaiskolákban tanult. A nekrológnak az az adata is kétséges, hogy Móricz Sándor 1848—49-ben Szende Bélával együtt harcolt volna, mert mint utász százados kizárólag a székelyföldi végeken működött. Szende Béla viszont egészen más hadszíntéren vitézkedett. Talán csak a fogságban, vagy azután ismerkedtek meg az 50-es években.

Egykori honvédszolgálatuk mindenestre bajtársi kapocs lehetett közöttük s valószínű, hogy Móricz Sándor éppen Szende Béla révén (aki 1868-ban honvédelmi miniszteri tanácsos volt) került be ismét az újjászervezett honvédség kötelékébe.

A nekrológban és a reális életrajzban mutatkozó ellentmondásokat a szabadságharc óta eltelt évtizedek legendaképződése és a sajtó-hagyomány bizonytalanságai magyarázhatják. A jelen nekrológban ehhez még anekdotaelemek is járulnak (88 : 4—11). Viszont a pátoszt és az elégikus hangot Mikszáth írásában a szabadságharc emlékvilága váltja ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 87 20—21 »Hiszen nem volt . . még akadémiai tag sem.« — Ezt a csipős megjegyzést MK alighanem Aszalay József egyik kuriózum-gyűjteményéből kölcsönözte. Aszalay idézi ugyanis Alexis Piron francia költő (1689—1773) önmagának készített gúnyos srfeliratát, amelyben írói munkássága eredménytelenségét tömören azzal fejezi ki, hogy még akadémiai tag sem lett belőle!
Mikszáth jól ismerte Aszalay »Szellemi omnibusz«-ait, s azoknak nem egy anekdotáját, tréfáját hasznosította.
- 26 a bécsi csász. kir. génie-akadémia — hadmérnök-képző iskola volt. (Ezt végezte Bolyai János is.)
- 88 6 angolokodjunk — tegyünk bravúros fogadásokat.
- 13 Theresienstadt (Terezin) — város és egykori vár Csehországban, az Eger mellett; a várat Mária Terézia alapította 1780-ban.
- 20 Ludovika-akadémia (vagy Ludoviceum) — honvédtiszt-képző katonai iskola volt Pesten. Felállítását az 1808. évi országgyűlés határozta el, de a bécsi kormány gánccskodása miatt csak 1872-ben nyílt meg. Nevét Mária Ludovikáról, Ferenc császár- király harmadik nejéről nyerte.

TOLDY ESTÉJE

- M. PH, augusztus 26., 234. sz., 1. Melléklet. 2. l. (= 10. l.) Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Általános tájékozódásul ld. A Színkörben című, jún. 22-i cikket és ahhoz fűzött jegyzeteinket.

Ez az apróság semmi egyéb, mint baráti tréfa. A Budai Színkör valamelyik előadása után az egyik közeli vendéglőben sörözgetve-borogatva születhetett az ötlet: — Hadd bocsássunk szárnyra egy hír-

lapi kacsát a szép primadonnának és a tudós Toldy Ferenc bohém fiának készülő házasságáról. (Efféle újságíró-tréfák a régi világban elég gyakoriak voltak.)

A hírlapi kacsza mindössze két napig élt. A szóban levő aug. 26-i cikkeeskére már a PH aug. 28-i számában (az 5. lapon) megjelent a cáfolat:

»Toldy Ferenc felkért bennünket annak kijelentésére, hogy a róla hozott hymen hír minden alapot nélkülöz. Hason értelmű nyilatkozatot küldött be hozzánk Erdélyi Marietta k. a. is.«

A szövegről

Lap Sor

Javításaink:

- 89 18 Juanita (PH itt: *Juanitta*, de feljebb, a 14. sorban PH is helyesen: *Juanita*)
90 2 Toldy Miklós (PH itt és MK-nál legtöbbször: Toldy Miklós)
5 kacsingatását (PH a régi írásmód szerint: kacsintgatását)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 89 1 »a kánikulában sincs melegség« — MK műveiben ennek a kifejezésnek számos ismétlődésével és változatával találkozunk. Pl. Krk 51. köt. 31. l.; Krk 54. köt. 269. l.; van egy ilyen című tárcacikke is: *Nincs többé melegség*: Krk 52. köt. 8—9. l.
3 *in medias res* — a dolgok közepébe vágva.
5 »Szeretet« — Toldy Ferenc alkalmi kiadványa a Szeretetház, vagyis az árvaház érdekében.
22—23 a *színi kormánytanács* és *Csóka színigazgató* szerepére, valamint 90 : 4 »a szép műkedvelő« kifejezésre vonatkozólag ld. Az örök műkedvelő c., jún. 30-i cikket és ahhoz fűzött jegyzeteinket.

PIKTOROK ÉS DALÁROK

- M. PH, *augusztus 27., és 28., 235. és 236. sz.*, mindkét számban 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: S—n.
Kötetben itt először.

A karcolat két tárgyának megnevezése, illetőleg a pejoratív szóalakok már eleve sejtetik az olvasóval, hogy szatírával lesz dolga. A »festők« és »dalárdisták« helyett alkalmazott szinonimáknak kétségtelenül gúnyos melléköngéjük van.

A kettős cikkben Mikszáth nem valamely festők és dalárdisták ellen emel szót, nem az ő működésüket kifogásolja, hanem részint a sajtónak, részint a társadalomnak bizonyos kinövéseit igyekszik lefaragni. A hízelgés és a hiúság két sajátos megnyilatkozását — nevetséges túlzásait — tűzi tollhegyre.

Egyes lapok csupa reklámszólammokkal dicsérik a kezdő vagy közepes »piktorokat« is, aztán ha igazi művészre van szükség, a képes folyóiratok és élelapok alig találnak — egy-egy jelesünkön kívül — használható grafikust. (Mikszáth e kifakadásának személyes indítékai is lehettek. Tudjuk: nagyon szerette könyveinek szép, díszes kiállítását, az illusztrált kiadásokat, és ebben a kérdésben gyakran hallhatta kiadóinak panaszát.)

A szatíra második része s Szent István-nap utáni héten lezajlott debreceni országos dalosünnepélyvel foglalkozik. Kigúnyolja egyrészt a zsűrit, amely díszokmányokkal tüntette ki a sikertelenül szereplő dalárdákat is, másrészt pedig az illető városokat, amelyek ezeket a dalárdákat is ovációval fogadták otthon.

Ez a páros karcolat is Mikszáth századvégi társadalombírálatának dokumentumai közé tartozik.

A szövegről

Javításaink és megjegyzéseink:

- 90 14 képét festi (PH: képet festi)
 92 4 Munkácsyt akarja lepipázni [lepipálni helyett. Nem javítottuk.]
 II. fejezet.
 12 kaputrokos (PH sajtóhibával: kaputrakos [!])
 Megjegyezzük, hogy Mikszáth még az eredeti francia, ill. angol szóalakkal írta a cikkben előforduló *szuszu* (joujou) és *zsüri* (jury) szavakat.

Tárgyi magyarázatok

- 90 1 *Kismátészalka* — Mátészalka, Szatmár megyei község.
 5 *a müncheni festők* — MK azért hivatkozik Münchenre, mert Bajorország fővárosa a XIX. század folyamán az európai művészet egyik központja volt.
 91 3 »*Petőfi 1347 verse*« — Mikszáth csak úgy, találomra vetette oda ezt a számot. Petőfi összes költeményeinek száma a jelen cikk megírása óta eltelt kilencven év alatt előkerült versekkel együtt is — csupán 850 körül van. (A pontos darabszám aszerint módosul, hogy pl. Epigrammáit s hasonló ciklusait együttesen számoljuk vagy részletezzük stb.)
 9 *Országos Képzőművészeti Társulat* — teljes nevén: Országos Magyar Képzőművészeti Társulat; a magyar képzőművészek és a magyar képzőművészeti irodalom fejlesztésén munkálkodó egyesület, melynek alapjait 1859-ben vetette meg néhány művész. Rendes tagjainak száma már a 60-as években 100 volt. (Mikszáth cikkének írásakor, 1882-ben sokallja a 120 tagot.)
 16—23 »*Az egész világon divatban vannak most az illusztrált könyvek.*« stb. — Ez a szakasz híven tükrözi MK elő-

- szeretetét az illusztrált és egyáltalán az ízléses, díszes kiállítású könyvek iránt. Pesti kiadói (a Légrády- és a Révai-cég) igyekeztek e téren is kedvében járni.
- 91 17 *zsuzsu* — csecsebecse.
- 26 *Fliegende Blätter* — humorisztikus illusztrált hetilap, mely 1844-ben indult meg Münchenben. Ez a népszerű német élc-lap annak idején Magyarországon is el volt terjedve.
- 92 4 *Kutyabagó* — kicsinylő, gúnyos jelentésű költött helyesnév.
- 7 »*ejnye, ez éppen olyanformát mutat, mintha idevaló ember lenne.*« — MK falucsúfoló, ill. az együgyű parasztot karikírozó, többször elmondott tréfáinak egyike.
- 14 *újdondász* — újságíró, főleg a napihírek rovatának munkatársa és a riporter.
- 14 *a könyvmatos hírlélek* — a napilapokat híryanaggal ellátó könyvmatos újságok. (A szokatlan *hírlélek* szó itt az író kicsinylését jelzi.)
- II. fejezet.
- 92 12 *kaputrokos ember* — kabátos, városi ember (polgár és értelmiségi).
- 15 *F. Lapok* — Fővárosi Lapok (Vadnai Károly szépirodalmi napilapja).
- 93 6 és 39 *dalárma* — dalárda helyett. (Gúnyos torzítás, nem sajtóhiba !)
- 7 *causa bibendi* — ok az ivásra, ivászi alkalmom.
- 14 *Göcsej, Rátót és Kóka* — MK-nál naív, együgyű lakosairól híres vidékek, ill. falvak. Ld. még *A megcsúfolt falvak* (Krk 54. köt.), valamint *Régi és új arcok* (a jelen kötetben).
- 35 *vi coacta* — kényszerűségből, erőszakos kényszerből.
- 39 *spanyol grandé kevelység* — itt: a legnagyobb fokú büszkeséget, gőgöt jelenti.
- 94 4 »*történi egyszer, vagy harmadfél száz év előtt . . .*« stb. — Az író figyelmetlenségéből származó anakronizmus. Harmadfél száz, vagyis két és fél száz év 1882-től visszafelé számítva 1632, vagyis Apafi (MK-nál: Apafy) Mihálynak épp a születési éve. Apafi 1661-ben lett Erdély fejedelme.
- 13 *annalék* — annalesek: évkönyvek. (MK egyik kedvelt ki-fejezése.) Itteni jelentése: a sajtó.
- 21 *triumfátor* — ünnepelt győztes; diadalmenetben hazatérő győztes hadvezér.
- 23 *Andersen* — »A király ruhája« c. közismert meséjét mondja el itt MK.

AZ ÚJ EZRESEK

- M. *PH, augusztus 30., 238. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Cassius.*
Kötetben itt először.

A Cassius álnév és Mikszáth álneve

Ezúttal negyedszer ismétlődik a *Cassius* álnév. Előbb már a következő cikkeket jelölte így: *A kaszinótul — a Beleznay kertig; A falusiak Pesten; Egy ökör végőrái és halála.*

Ezeknek tartalmi, tárgyi és stílusjegyei külön-külön is tanúskodhatnak Mikszáth szerzősége mellett, de az előttünk fekvő cikk egyik mondata önmagában is bizonyítványként szolgál valamennyi számára. Itt ugyanis (96 : 3) közvetlenül utal *S—n* betűjeggyel (vagyis Scarron névjelzéssel) megjelent előző cikkére, a *Piktorok és dalárok* címűre, mondván: »Szerencsére nincsenek hozzá [tudniillik a pénzhamisításhoz], *amint már kifejtettem*, elég ügyes piktoraink . . . «

Piktorok és dalárok c. cikkében Mikszáth abbeli panaszát fejti ki, hogy az egy Jankó János kivételével nincsenek grafikus művészeink. Nem ugyan pénzhamisítás céljából, hanem nagy költőink műveinek és folyóiratainknak illusztrálása végett . . .

Elmélkedés a pénz fölött

Az új ezerforintos bankó méltatásával Mikszáth klasszikus irodalmi hagyományokat újtott fel. Hiszen már Petőfi és Arany János is el-elmélázott a várt, remélt vagy megérkezett pénzek, aranyak fölött .

Az Osztrák Bank (Magyar Nemzeti Bank nem-létében) új pénznemmel boldogította a Monarchia gazdagjait: az ezerforintos bankóval. Mikszáth is csak bankok kirakataiban látta e »magas szülöttek«-et, de minthogy a pénz, s pláne a nagy pénz mindig szerfelett érdeklí a közönséget, a jól megfigyelt bankókról elmondja pontos észleleteit. Milyen a rajza, színe, díszítményei stb. Természetesen anekdotákat és csipős politikai reflexiókat is fűz mindezekhez.

(Képmellékleteink egyikén szívesen bemutatunk volna egy ilyen ezresbankót, de abból, sajnos, még a Magyar Nemzeti Múzeum illetékes Éremtani Osztályának sincs emlékebe őrzött példánya!)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 95 2 »egy kötet könyv szövege egy közönséges postai levelezőlapon«
— a kuriózumgyűjtemények egyik gyakori példája.
96 : 10—14 *Bugyi András* szolnoki pénzhamisítóról kuriózumgyűjteményeinkben nem találtunk följegyzést. Tóth Bélánál sem, pedig nagyon beleillett volna gyűjtési körébe! —

- »*Andreas Bugyi Rex Hungariae*»: Bugyi András, Magyarország királya.
- 96 : 12 *lázsiás* — népies neve a koronás talléroknak, melyek II. József, II. Lipót és I. Ferenc korában Bécsben, Kőrmöcbányán és Milanóban készültek eredetileg Brabant és Flandria számára, s a rendes osztrák talléroknál két grammal voltak súlyosabbak (28—30 gr), tehát értékesebbek is, s a különbözetre nézve ázsiojuk volt. Innen nevük az olasz l'agióból.
- 20 *forma dat esse rei* — a forma teszi a lényegét. — MK-nál itt gúnyos szójáték.
- 27 *attestatum* — igazolvány, tanúsítvány.
- 29 »*Hármas Kis Tükör*« — Losonczy István (1709—1780) tanár- és iskolaigazgatónak hosszú időn át (az 1850-es évekig) használatban volt iskolai kézikönyve; részei: I. A szent história (kivonat a bibliából), II. Magyarország, III. Erdély földrajza és története.
- 97 4 *Saturnus* — az idő istene az ókori római mitológiában. (»Maga eszi fel a maga gyerekeit«: az Idő rendre fölfalja az éveket.)
- 7 *Erzsike-bankó* — Mikszáth *A bankó* c. csevegésében (Pesti Hírlap, 1884. jan. 16., Krk 68. köt. 16. l.) következőképpen magyarázza: A »Kossuth-bankó« után jött az »Erzsike-bankó«; ezen egy szépséges asszonyi arkép volt, s arra a nép ráfogta, hogy Erzsébet királyné képe; így született az »Erzsike-bankó« elnevezése.

A KÁLVINISTA PÁPA ÉS SZT. LŐRINC

- M. PH, szeptember 17., 256. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Cassius*.
Kötetben itt először.

Mikszáth *Cassius* álneve egy aug. 18-i karcolatában (*A kaszinótul — a Beleznay-kertig!*) tűnik föl először. Ld. annak jegyzeteit.

Publicisztikai dolgozataiban Mikszáth már az 1870-es évek óta többször tett nyílt vagy alig leplezett célzásokat arra, hogy a kiegyezés utáni korszak néhány vezető politikusa — így elsősorban Lónyay Menyhért, Kerkápoly Károly és Hieronymi Károly — különös előszeretettel foglalkozott vagyonszerzéssel és ~~vagyona gyarapításával~~. (Velük szemben annál szívesebben kiemelte Ghyecz Kálmán puritán egyéniségét.)

Ez a tárcacikké szélesített anekdota Lónyay Menyhértnak egy dugába dőlt spekulációját örökíti meg.

Az író a kortárs-közönségnek is erkölcsi elégtételt nyújtó őszinte kárörömmel meséli el a »stanulságos« történetet.

A szövegről

Javításaink:

Lap Sor

- 98 4 stb. Lónyay (PH mindvégig: Lónyai)
21 *Szent Lőrinc*, de 98 : 23 stb. *Szentlőrinc* (PH-ban a helység neve is külön írva: Szent Lőrinc, ill. Szt. Lőrinc.) [A mai helyesírás kétféle névalakjával MK szójátékát is jobban kiemeljük.]
99 1 emlegetté (PH: emlegetteté[!])
37 ő (PH: ü) [De a mondat végén, a 38. sorban, PH is: ő]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 97 : cím *A kálvinista pápa* — itt Lónyay Menyhért (ld. 98 : 4 stb.).
97 cím és 98—100. lap *Szentlőrinc* (Pestszentlőrinc, azelőtt Pusztaszentlőrinc, ma: Pestlőrinc, Budapest XVIII. kerülete) nevével kapcsolatban Mikszáth említi e település névadó szentjét is (98 : 21). A katolikus egyház három Lőrinc nevű szentet ismer. Közülük az időrendben legelső — egy a szegények védelmében 258. aug. 10-én vértanúhalált halt római szerpap — a Pest melletti település névadó szentje. A másik két Szent Lőrinc (egy velencei patriarcha és egy a török háborúk idején hazánkban is működő kapucinus) a névadás szempontjából nem jöhet tekintetbe, mert ezeket csak 1590-ben, illetőleg 1881-ben avatták szentté, holott a szóban levő helységet — mint Kispest fiókegyházát — »Zent Lewryncz« néven már 1424-ben említi okleveles följegyzés. (Dr. Nagy József pestlőrinci ny. plébános, akadémiai magántanárszíves közlése.)
9 »nagyváradi kanonok« — MK azért említi éppen a nagyváradi példát, mert a nagyváradi (bihari) püspökség az ország egyik leggazdagabb egyházmegyéje volt.
16 *a lutheránusok világi feje* — a presbiteri rendszerben: a világi főgondnok.
17—18 »Prónay Dezsőnek . . magyar csizma van a lábán« — ez itt azt jelenti, hogy függetlenségi párti.
98 2 »kálvinista Róma« — Debrecen. A következő mondatban MK meg is nevezi.
7 *a lourdes-i búcsú* — Lourdes: város Hautes-Pyrénées francia département-ban; Európa-szerte egyik legnagyobb búcsújáróhely volt. (Hírnevét Zola »Három város: Lourdes—Párizs—Róma« egyik kötete is elmélyítette a köztudatban; de ez MK szóban levő cikke után csak másfélvázizettel később jelent meg!) Ld. még MK *A lourdes-i zarándokok* c. cikkét is és ahhoz fűzött jegyzeteinket (Krk 61. köt.).
98 24 »Kőbányán minden dicső tudja . . « — Utalás a kőbányai

- sertéstelepre, amelyet azóta áthelyeztek Nagytéténybe.
 (A mondat Kőbánya és Pestlőrinc szomszédságára utal.)
 98 26 és 99 : 19 *akvirál* — szerez, gyűjt.
 99 13 *donáció* — adomány. (A kérdőmondat gúnyja abban rejlik,
 hogy főleg a királyi birtokadományozásokat nevezték így.)
 26 »*kéllábú tollatlan állatok*« — az emberek. (Platónnak ezt a gúnyos definícióját Mikszáth többször is említi.)
 38 és 100 5 *fundus* — házhely, telek.

RÉGI ÉS ÚJ ARCOK

- M.** *PH*, szeptember 18., 257. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Név-
 jelzés: *Scarron*.
 Kötetben itt először.

A bevezető szakaszban Mikszáth visszautal 1881. jún. 5-től 29-ig írt, illetőleg közölt hasonló című ciklusára, amelynek darabjait szintén Scarron álnévvel szignálta. (Ld. Krk 61. köt.)

Ezután gúnyos megjegyzést tesz az azóta lezajlott néhány követ-
 választásra, melyeknek jelöltjei nagyrészt olyan »úri csemetécskék«
 voltak, akiknek egész addigi működését legfeljebb iskolai bizonyít-
 ványukkal lehetne dokumentálni. (E megjegyzéssel kapcsolatosan ld.
Bébék a felszínen c. cikkét, az augusztusi termésben.)

A cikk a Szende Béla halálával megüresedett szegedi I. kerület
 két képviselőjelöltjének esélyeit mérlegeli.

Nem érdektelen tudni, hogy a *PH*-ban majdnem egy hónappal
 korábban (aug. 22-én) olyan értelmű hír-cikkecske jelent meg, amely
 Kende Kanut mellett foglalt állást. Minthogy Kende Kanuttal Mik-
 száth Szegeden közeli ismeretségben volt, föltehető, hogy az ajánló
 sorokat ő helyezte el a lapban. Íme:

»*Szende utódja Szegeden*. A szegediek közt, mint halljuk, Kende
 Kanut neve kezd szóba jönni a megürült I. kerületi képviselőségre.
 Helyén volna ugyan, hogy az ellenzék is megtegye a maga kötelességét
 ez általa elvesztett kerületben, de ha már kormánypártinak kell ki-
 kerülnie onnan még másodszer is, magunk is legörömeztobb látnók
 Kende Kanutot, ki még a régi kristálytisza lelkű magyar politikusok
 gárdájából való.«

Végül is *Mészáros Nándor* lett a kormánypárt jelöltje és a megválasz-
 tott képviselő. Mikszáth nem tartotta szerencsésnek Mészáros Nándor
 jelöltetését. De nem személyi okokból bírálja, hanem politikai szem-
 pontból: szabadelvű pártállása miatt. Kifogásait gúnyos megjegyzé-
 sekkel lajstromozza. Sőt, azzal is tetézi gúnyját, hogy háromszoros
 refrénként ismétli Mészáros Nándor legfőbb jogcímét a képviselőségre;
 tudnillik »instruktor volt az Andrásy gyerekeinél . . .«

A másik jelölt, a »kis ellenzéki töredék« jelöltje *Enyedi Lukács*,
 a Szegedi Napló szerkesztője, Mikszáthnak harmadfél éven át szer-
 kesztőségi főnöke. Mikszáth sok emberi értéket ismert meg Enyedi-

ben, képviselői működését is szívesen látná, de a PH »szegedi levelező-jére« hivatkozva kilátástalannak tartja Enyedi Lukács esélyeit; nyíltan meg is mondja, hogy megválasztására nincs remény, »meg fog bukni«. (Csak zárójelben jegyezzük meg itt, hogy Enyedi Lukács később bekerült a parlamentbe: 1884-ben függetlenségi programmal, 1896-ban pedig szabadelvű párti programmal.)

Mikszáth ezt az írását is megpecsételi jellemző stílusbolyegeivel, két szójátékkal. Az Enyedi Lukácsról szóló részben:

Lap Sor

- 102 5—6 »minél jobban nagyobbodik a város — annál inkább kisebbedik a móres.«
 103 14 »minden ellene esküdött s legjobban a saját ábrázata. Azért is nem csoda, hogy szeretné a mások képét viselni . « (Ez a megjegyzés Enyedi Lukács zsidó-voltára, erősen zsidós külsejére utal. Arcképét ld. a Krk 55. köt. III. mellékletén.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 100 : 2 »A választások óta . . . « — utalás az 1881 júniusi választásokra. A Mészáros Nándorról szóló fejezetben:
 100 1 *Nomen et omen* — név és bajjóslatú jel. A szállóige ismertebb formója: *Nomen est omen*: a név [együttal] intő, figyelmeztető jel.
 „ 6 *instruktor* — házitanító.
 101 12 *Göcsej, Rátót és Kóka* — MK-nál ezek a legáltalánosabban emlegetett »megcsúfolt falvak«. Ld. részletes jegyzeteinket Krk 54. köt. 488—489. és 492. l.
 14 *a belekből olvasó jósok* — az ókori római papok, a haruspexek.
 22 *Jankovich Micu* — Jankovich Miklós. (Ld. az Életrajzi jegyzetekben.)
 Az Enyedi Lukácsról szóló fejezetben:
 102 19 »vörösködhethünk a hazáért« — ellenzékieskedhetünk; folytathatjuk az ellenzéki politikát.
 23 »az ügynevezett intelligencia« — Szegedi cikkeiben MK gyakran használja ezt a gúnyos hangnyomatot. Alább meg is magyarázza ottani tapasztalatokból leszűrt véleményét: »mely beszármazott elemek zagyvaléka.«

A két karcolat egykorú visszhangjai

A Krk *Levelezés*-ciklusában két egykorú visszhangot találunk erről a két karcolatról.

Krikay Gusztáv szegedi városi ügyész egy 1882. szept. 20. táján írt levelében ezeket közli: »Szegeden a Mészáros- és Lukácsról írt karakter-fotográfiák széles körben nagy tetszést arattak. Levágtad őket a mi multságunkra.« (Krk 24. köt. 207. l.)

Ernyedr Lukács pedig, a Szegedi Napló szerkesztője, Mikszáth egykori szerkesztőségi főnöke, 1882. szept. 21-i levelében így nyilatkozik: »Kedves Barátom! Amikor elolvastam azt a tárcát, amit Mérszárosról és rólam írt, gondolkoztam, hogy megköszönjem-e, nehezteljek-e érte? Mert tudja, maga olyan, mint a macska; még ha szeret is, karmol. De végre mégis az a meggyőződés érlelődött bennem, hogy amit írt, jóakarattal írta, s így köszönetet mondok érte.« (uo.)

BÁRÓ ATZÉL S A REVOLVEREK

M. *PH*, szeptember 19., 258. sz., 3. l. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és szerzősége

A sajtó terminológiájában a »revolver« a zsarolást jelenti. »Revolverező« újságíró az, aki kényes személyi jellegű híreket, pletykákat szerzett s ilyen tartalmú cikke kéziratát az érdekelt félnek bemutatva, meghatározott pénzösszeg ellenében »hajlandó volt lemondani« annak közléséről. Az így megírt, de sohasem közölt cikkek egyeseknek kitűnően jövedelmeztek.

Az úgynevezett »revolver-zsurnalisztika« az 1870-es és 80-as években a hazai közéletben is elburjánzott.

Mikszáth már kezdettől szembefordult a sajtónak ezzel a mételeyével és az újságírói toll tisztességét védve ismételtlen hallatta szavát. Minthogy pedig a társadalom vezető tényezői közül főleg báró Atzél Béla támogatta hatásosan a sajtó érdekeit: Mikszáth mindenkor nagy rokonszenvvel és méltánylással foglalkozott Atzél Béla megnyilatkozásaival. (Ld. elsősorban *A revolver* c., aug. 12-i cikkét és ahhoz fűzött jegyzeteinket. Ld. továbbá *Báró Atzél Béla* c., 1900. évi nekrológját *Az én halottaim* c. kötetében.)

A jelen cikk névtelensége ellenére is teljesen magán viseli Mikszáth szerzőségének bélyegét. A történet jelenetezése, a századvégi ügyetlen rendőrség kigúnyolása (jól bevált eszközeivel), a tiszzaeszlári ügy érintése és a Szeretetház (árvaház) ügyének a karcolatba való bekapcsolása: mind-mind Mikszáth tollára vall, minthogy ezekkel a mozzanatokkal ez időbeli publicisztikai dolgozatai szoros összefüggésben vannak.

A groteszk történet a megszemélyesített »revolverek«-kel — vagyis a revolverező pennabetyárokkal — egymagában állítja szembe Atzél Bélát. A karcolatban szó esik részint a *Szeretetház*ról, részint pedig a *Heinrich-pörről*. Ezen utalások megértéséhez tudni kell a következőket:

Aug. 20-án, Szent István-napján báró Atzél Béla nagyszabású népiünnepélyt rendezett a Városligetben a Fővárosi Szeretetház fölsegélyezése céljából. Becsvágyát személyes érdekelttség is fokozta, minthogy a gróf Andrássy Gyuláné elnöklété alatt működő Szeretetház-egyesületnek másodelnöknője az ő felesége volt. (Ld. *A Szeretetház*

Emléklapjából c., aug. 18-i cikkéhez írt jegyzeteinket, továbbá az aug. 22-én megjelent *Egy ökör végőrái és halála* c. cikkét és ottani jegyzeteinket.)

A változatos programmal megvalósított népiünnepély tekintélyes összeggel, 25 000 forinttal gyarapította a Szeretetház pénzügyi alapját. Atzél Béláról szóló nekrológiájában Mikszáth nagy elismeréssel emlékezik meg erről a »horribilis összeg«-ről, amelyhez Atzél Béla — »hogy még nagyobb legyen a virtus — belecsempészett öt-hat ezeret a magáéból is, s nagyokat nevetett az elszámoló közegek álmélkodásán, hogy az összeg nagyobb, mint kellene lennie a jegyek szerint . . . «

Ámde a »revolver-zsurnalisztika« a gondos elszámolással és Atzél Béla korrekt egyéniségével szemben is gyanúsítgatni, vádaskodni kezdett. A népiünnepély utáni hetekben megjelent egy anonim röpirat, amely »a Szent István-napi népiünnepély számadásának dolgában« népgyűlésre hívja fel a főváros polgárságát. A röpirat (a Pesti Hírlap okt. 10-i számának megnevezése szerint: »ez az ocsmány mű«) első részében Atzél Bélát a bevétel megdézsmálásával gyanúsítja, második részében pedig a Szeretetház-egyesület választmányát vádolja orgazdasággal és tolvajlással. Minthogy a választmány tudomása szerint a röpirat szerzői és terjesztői a Szeretetház-egyesülettel kapcsolatban álló Heinrich Jenő pesti polgár »fizetett emberei« — nevezett ellen sajtópert (Mikszáth szavaival: »fenyítő pert«) indítottak. A Pesti Hírlap említett cikke szerint a szennyirat szerzőihez odatartoznak Heinrich Jenő környezetéből »olyanok is, kiket a fenyítő pör kimene-tele közelről érdekel . . . «

Ez a magyarázata, hogy — Mikszáth szerint — »Mindazok, akik a Heinrich-pörben vádlóként állanak [Köztük Atzél Béla is, és nem hajlandók visszavonni a pört]: irtózatosan fenyegető leveleket kapnak már napok óta, hogy ezt írják, azt írják, ha a pör be nem szüntettetik . . . «

A sajtópör további folyamata már nem tartozik kommentárjaink körébe. Ennyiből is meg lehet érteni Mikszáth karcolatának tárgyi alapját és hátterét.

*

Mikszáthnak a »revolver-zsurnalisztiká-ról« szóló cikkei kiegészítésül bemutatunk kivonatolva egy közleményt, amely »Több fővárosi polgár« aláírással a Magyar Hírlapírók Egyesületéhez intézett »Nyílt levél«-ként jelent meg a Pesti Hírlap 1882. szept. 20-i számában, vagyis Mikszáth szóban levő karcolata megjelenésének másnapján.

A szept. 19-én kelt »Nyílt levél« írói »a tisztességes sajtó befolyásától várják nem egy visszaélés megszüntetését és nem egy baj orvosolását.« Majd így folytatják: »A revolver-zsurnalisztika túrhetlenné vált üzemei képezik fölszóalásunk okát. Lehetetlen figyelmen kívül hagyni, hogy a tollal űzött brigantaggio ez idő szerint megint annyira nekibátorodott, mint 1871-ben, mikor a sajtó Csernatony kezdeményezésére együttesen lépett föl ama zsaroló had ellen.

A tisztességes sajtó akkori föllángolásának nagy hatása volt. Évek során át a revolver-zsurnalisztika keveset beszéltetett magáról. Óvatosabb lett annnyival inkább, mivel néhány „kimagasló alakját” hűvösre tették. Most azonban — és jó ideje már — ez a fosztogató had megint szemtelen vakmerőséggel lép föl. Bizonyos szolidaritásban áll egymással és semmibe sem veszi a megbélyegzést, melyben emberei a nyilvánosság előtt részesülnek. Elárasztja az ország minden részét harácsoló leveleivel. 1871-ben csak német nyelvű revolverlapok voltak. Most részben ugyanazok az emberek magyar zuglapokkal próbálnak szerencsét és így a magyar sajtót iparkodnak kompromittálni. « A Nyílt levél e szavakkal végződik: »Lehetetlen, uraim, hogy önök ezt megtűrjék. Lehetetlen, hogy önök tovább elnézzék, miképp néhány sehonnai „hírlapíró”-nak adja ki magát és a sajtó tekintélyét arra használja fel, hogy magának beestelen úton jövedelmet szerezzen. A tisztességes közönség, amely ki van téve a harácsolásoknak és piszkolódásoknak, joggal megkövetelheti, hogy a sajtó lépjen föl a közönség érdekében a hírlapirodalomnak e parazitái ellen. Higgyék meg, a tisztességes közönség nagyon hálás lesz önök iránt, ha eréllyel látnak hozzá e mótely kiirtásához.»

Mikszáth karcolatai kivétel nélkül a kor dokumentumai. Éppen azért teljes megértésükhöz szükséges a reflexióit, bírálatát és szatíráját kiváltó tények, jelenségek minél szélesebb megvilágítása.

A szövegről

Lap Sor

Javításaink (zárójelben a PH hibás szövege):

II. fejezet.

104 7 *Heinrichet* (*Heinrichot*) [A 104 13-ban PH is: *Heinrichet*]

105 13 *Hunyadi* (*Hunyady*) [MK-nál rendszerint így, y-os név-alakkal.]
15 *Cillei* (*Cilley*)

IV. fejezet.

106 2 és 3 *nem-e* [Ez a kérdő-forma MK stílusának egyik gyakori szeplője.]

Tárgyi magyarázatok

I. fejezet.

Lap Sor

103 3 *Dohányzósobája híres a »kiporolt nadrág«* folytán — Utalás arra, hogy Atzél Béla báró egy revolverező újságrót nádpálcával tanított mósresre.

Lap Sor

104 14 a főkapitány — Thaisz Elek, Budapest rendőrfőkapitánya.
(A III. fejezetben MK meg is nevezi.)

II. fejezet.

104 8 eszlári titok — a tiszaezlári ügy. (Ld. részletesen Krk 66. köt.)

105 7 Tertium non datur — harmadik lehetőség (harmadik eset)
nincs!

13—15 Hunyadi László és Cillei — Utalás Cillei Ulrik gróf halálának körülményeire. Cilleit Hunyadi László barátai 1456. nov. 9-én ölték meg Nándorfehérváron (Belgrádban).

III. fejezet.

105 4 ominózus — végzetes, baljóslatú.

106 2 peticionál — kérvényez.

A DOHÁNYZACSKÓ RABJAI

M. PH, szeptember 20., 259. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Műfajjelző alcím: Tárcalevél a szerkesztőhöz. Névjelzés: *Ólmos*.
Kötetben ittt először.

Az »Ólmos« álnév és a dohány-téma

Mikszáth ez időbeli játékos álneveinek számát növeli, de őt magát alig leplezi az *Ólmos* álnév. A szó a hajdani kortesekre utal, akik ólmosbottal fölfegyverkezve vívták meg »restorációs« csatáikat. Itteni használatát az író szerepjátéka teszi érthetővé, minthogy Ólmos néven Pápa város kormánypárti kortesének adja ki magát, ráijesztvén a kormányra, hogy a dohánymonopólium szigorítása esetén fölcsap szélsőbaloldalinak.

A tréfás alakoskodást a karcolat műfajjelzésével is fokozza, amennyiben azt a szerkesztőhöz intézett »tárcalevél«-nek nevezi.

Jól ismerjük már Mikszáth kedvelt írói fogását (»griff«-jét), hogy efféle megtévesztő célzatú elbeszéléseiben és cikkeiben rendszerint szülőföldjétől távol fekvő vidékre (többnyire, mint itt is: a Dunántúlra) helyezi a történet, illetőleg a csíny színterét. Visszaemlékezhetünk: egyik humoreszkjét *Zalai jelöltségem* címen írta *Egy képviselőjelölt* névjelzéssel (1881., Krk 61. köt.).

Mikszáth szerzőségét egyébként néhány visszatérő motívum is kétségtelenül bizonyítja. (Ld. az alábbi Tárgyi magyarázatok közt !)

*

A karcolat tárgyát — a dohányosok tiltakozását a szüzdohánytermesztés további megszorítása vagy megszüntetése ellen — egy pénzügyminisztériumi ankét híre váltotta ki.

Az ankétról a pénzügyi kormány csak igen szűkszavú, majdnem semmitmondó hivatalos közleményt adott ki. A lapok szept. 19-i közlése szerint: »A pénzügyminisztériumban egybehívott enquéte,

gr. Szapáry Gyula pénzügyminiszter elnöklete alatt ma (szept. 18-án) este tartotta első ülését a dohányjüvedék jüvedelmének miként való emelése ügyében.«

A másnapi közlemény még kevesebbet árul el a hivatalos tanácskozásról: »A dohányjüvedék jüvedelmezőségének mikénti emelése érdekében egybehívott enquete ma [szept. 19-én] folytatta s befejezte tárgyalásait.«

Mikszáth mint nagy dohányos személyes érdekeltségéből is élénk figyelemmel kísérte ezt a tanácskozást s két kézzel hordta ösaze érveit és dicsőreteit a pipáról, dohányról és dohányzásról, melyekkel már egyéb írásaiban is találkozunk.

Megjegyezzük végül, hogy másfél hónap múlva írónk még egy szivaros történettel szórakoztatta Pesti Hirlapbeli olvasóit. (Nov. 2: *A szivar mint életmentő.*)

A szövegről

A karcolatban ismételten előforduló *ankét* szó a PH szövegében (106 : 10 és 107 24) *ankett* írás- és ejtésmóddal szerepel. (Másutt, 108 20) tárgyesetben: *enquettet.*) [Javítottuk!]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 106 2 *corpus juris* — törvények, jogszabályok gyűjteménye; itt: a magyar törvénytár.
- 5 *megakcsizol* — megadóztat. A mondat további részében a különféle adónemek között az író »a levegő« megadóztatását is említi. Ezzel kapcsolatosan ld. MK: *Az ablakadó* c. cikkét és ahhoz fűzött jegyzeteinket (Krk 62. köt.).
- 14 *Krupp-ágyú* — A Krupp-család essen gyára a német imperializmus szolgálatában Németország legnagyobb vasipari telepévé fejlődött. Főleg messzehordó és gyorstüzelésű ágyúval vált ismertté. A Krupp-féle acélöntödét és ágyúgyárat MK nemegyszer említi. (Ld. pl. Krk 52. köt. 162. l.)
- 15 »*A pipáról már Kollár is énekl:* „*Kicsinyvagy, pipácskám...*»« stb. — *Hunyák Pál* c. korábbi karcolatában MK Andrej Sládkovič szlovák költőnek tulajdonította e szavakat. (Ld. Krk 63. köt. 97. l.)
- 107 13 *studírozó talentum* — vizsgáló, tanulmányozó tehetség.
- 108 14—16 »*Az ebéd semmi egyéb, mint egy küzdelem arra, hogy a dohány jobban essék a magyar embernek.*« — Az író ezt a mondatot itt Deák Ferencnek tulajdonítja. — MK gasztronómiai élvezetekről szóló írásai között jelentős helyet foglalnak el a kávéról és a dohányról szóló fejezetek. Ő maga is szenvedélyesen hódolt e két élvezeti cikknek és felváltva szokta mondani mindkettőről, hogy minden étkezés tulajdonképpen csak előkészület a dohányzáshoz, ill. a kávéhoz. Pl. *Igazán Szegeden*

- vagyok-e?* c. cikkében (1881. okt. 9): »Hiszen az én teóriám az, hogy az ebéd semmi egyéb, mint küzdelem a feketekávéhoz . . . « (Krk 60. köt. 208. l.)
- 108 17—18 »*Aki dohányzik, az sohasem éhes: mert mindig füstölt nyelven van a szájában.*« — Ezt a »bölességet« MK itt tréfásan egy másik államférfiunk«-nak tulajdonítja. Asztaltársasági tréfa ez, semmi más! Olvastuk már egy 1879. évi, szegedi humoreszkjében is: » . . . a pipás ember sohasem halhat meg éhen, mivelhogy a szájában örökké füstölt nyelv vagyok.« (*Utazás Székesfehérvárra.* »Írta: János.« Krk 30. köt. 143. l.)

APRÓSÁGOK — A NAPRÓL

- M. *PH, szeptember 21., 260. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A képviselőház még csak októberben kezdi meg új ülészakát, s Mikszáthnak már hiányzik kedvenc rovata, az »Apróságok«. Az aktuális napi eseményekből állít tehát össze egy kis sorozatot. A címbe iktatott gondolatjellel figyelmezteti az olvasót, hogy ezúttal az *Apróságok* — nem »a Házból« kerülnek ki, hanem »a napról« számolnak be. Három időszerű eseményhez fűz megjegyzéseket.

I. *A Kossuth-bankett.* Kossuth Lajos születésének 80-ik évfordulója (1882. szept. 19) alkalmából legközvetlenebb hívei, — a függetlenségi párti képviselők egy csoportja stb. — bankettet rendeztek a városi nagyvendéglőben. A népes banketten a képviselők közül Helfy Ignác, Halász Géza, Hentaller Lajos, Komjáthy Béla és Széll György vettek részt; mellettük a fővárosi sajtó képviselői, továbbá fővárosi polgárok és vidékiek, sőt néhány jeles honleány is. A banketten Helfy Ignácot »mint Kossuth személyesítőjét« üdvözlötték; továbbítás végett neki fogják átadni (okt. 22-én) az ünnepi Kossuth-albumot. Számos pohárköszöntő hangzott el. A felsorolt képviselők és mások a következő címeken (Mikszáth szerint: »mindenféle alakban«) éltették Kossuthot: »mint a világ egyik legnagyobb emberét«; mint »egyetlen olyan embert, aki bevégzett hírlapírói pályával bír és elveit meg nem változtatta soha;« mint a Védegyelet megalapítóját; mint a honvédség megalakítóját; mint »a világtörténet egyik legnagyobb alakját« és végül »mint embert, mint barátot és családapát«. — A társaság »vidám poharazás közt« és cigányzene mellett a késő éjjeli órákig együtt maradt — úgy, ahogy Mikszáth írja. A cikkből kiolvashatóan Mikszáth maga is résztvett a banketten. A Nagy Bálint uramról szóló anekdotát is ott hallhatta.

II. *Göndöcs Benedeket meglopták.* Gyula város apátplébánosa és országgyűlési képviselője — Mikszáth apró nyilainak halás céltáblája volt. Az eset újabb alkalom a fővárosi rendőrség megcsipkedésére.

III. *Báró Atzél Béla értekezlete* a zsaroló pennabetyárok ellen. (E kérdésről ld. az aug. 12-i cikket — *A revolver* — és ahhoz fűzött jegyzeteinket.)

A szövegről

Lap Sor

- Javításaink (zárójelben a PH hibás szövege):
- 110 19 a revolver-firmák elleni eljárás módozatairól (a revolver-firmák ellen [!] eljárás módozatairól)
- 21 melyben a sajtótörvénynek a magánbecsület megsértésére vonatkozó szakaszát (melyben a sajtótörvény' [!] a magánbecsület . . . stb.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 109 21 *koltáció* — a kolláció szó népiesen torzított alakja; jelentése: harapnivaló, uzsonna.
- 110 1 *ecclesia praecedít* — az egyházat illeti az elsőség.
- 4 *az ecclesia formaliter elhanyagoltatik* — az egyházat forma szerint (nyilvánvalóan, szemmel láthatóan) elhanyagolják.
- 15 *Ferenc József-rend* — Ferenc József alapította a trónfoglalás napjának (1848. dec. 2) emlékére. A rendnek eredetileg három osztálya volt: nagykeresztesek, középkeresztesek és lovagok. Később (1901 óta) négy osztálya lett azzal, hogy harmadiknak beiktatták a »tisztkek« osztályát. Adományozása születés-, vallás- és állásra való tekintet nélkül történt.
- 18 *Redoute* — a Vigadó.
- 18 *a revolver firmák* — a revolverező zug-újságírók.
- 20 *monstre-petició* — tömeges kérvény.

ŐSZI GONDOLATOK

- M. *PH*, szeptember 22., 261. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Pluvius*.
Kötetben itt először.

Mikszáth sablonos témáiról

Már fiatal publicista korában megszokta Mikszáth, hogy bizonyos, évről évre visszatérő alkalmak minden esetben kötelező leekét jelentenek az újságíró számára. Ilyenek elsősorban az évszakok (az évszakok köszöntése és búcsúztatása), a velük együttjáró szórakozások, örömlök (korecsolyázás, farsang, tavaszi és nyári kirándulások, a fürdőszезон kalandjai), és ilyenek az egyházi ünnepek (húsvét, pünkösd, karácsony), amelyeknek ha nem is évente, de oly gyakran szen-

tel egy-egy tárcát, novellát vagy »apróságot«, hogy ezekből szintén gazdag gyűjteményt lehet majd összeállítani összes műveinek most kialakuló készletéből . .

A periódikusan vissza-visszatérő tárgyak gyakori »feldolgozása« óhatatlanul magával hozza az ismétlések veszélyét. Ismétlésekben nincs is hiány e téren; ezekre esetenként felhívjuk a figyelmet. De annál nagyobb elismeréssel tartozunk Mikszáth ötletgazdagságának, hogy a hagyományos témákon belül mennyi formai és tartalmi újsággal tudja éleníteni azok változatait.

»Őszi gondolatait«, az elmúlás elégikus hangulatait különösen sokszor vetette már papírra. Ha csak az előző évekre tekintünk is, könnyű a felsorolás: 1879: *Vénasszonyok nyara* (Krk 57. köt.), 1880: *Az ősz* (Krk 59. köt.), 1881: *Hervadás* (Krk 62. köt.) stb.

Ismétlődő témáinak, így őszi tárcáinak is jórészt abban áll a változatossága, hogy az általános jellegű hangulat-leírásokat át- meg át-szövi időszerű megjegyzésekkel, szellemes képekkel, hasonlatokkal, olykor szubjektív vallomásokkal is.

Az elégikus és melankolikus ellágyulás nem természete Mikszáthnak, ezekből a hangulatokból mindig sietve csap át az ironikus vagy éppen szatirikus hangnembe. Mint ezúttal is. Az ősz nemcsak költői és festői impressziókat kelt, hanem egyúttal súlyos gondokat is hoz magával. Egy fiús—lányos pesti polgárra alkalmazva ezeket részletezi fanyar humorral.

*

Nyelvi humorának eszközei közül ezúttal sem hiányzanak a szójátékok. Íme, a példatár: 110 : 2 »eltűnik minden zöld, kivált ha a Budai Színkört is becsukják.« 111 : 22—23 »A hervadásban kétség-telenül van poézis — habár a poézisban nincs is hervadás.« 112 10—12 hírlapi tárcá és pénztárcá párhuzama.

A szövegről

Lap Sor

112 33 »folyton a nyakamba csimpészkednek« — Többször megjegyeztük már, hogy Mikszáthnál olykor előfordulnak a köznyelvi használattól eltérő mély hangú vagy másfelől magas hangú szóalakok. Ilyen ez is a *csimpaszkodik* szóalak helyett. Ugyanezen magashangú szóalakkal s még hozzá: hasonló mondatfűzésben találkoztunk már egy 1874. évi cikkében is: »mindjárt nyakamba csimpészkedett . . « (*Halottak napján*, Krk 52. köt. 13. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

111 5 *inaugurál* — felavat, beiktat; itt: kinyilvánít.
14 a *lutheránusok most választják egyházi fejüket* — Ld. A kál-

- vinista pápa és Szt. Lőrinc c.*, szept. 17-i cikket és ahhoz fűzött jegyzeteinket.
- 111 : 27 *Podmaniczky Frigyes nadrágja virít* — Podmaniczky különö-
öltözködéséről egész anekdotakör alakult ki: sárga zakó,
pepita nadrág stb.
- 39 *emóció* — érzelmi felindulás, izgatottság.
- 112 16 »*Ködös, borongós homály*...« — Alighanem Arany János
»*Ősszel*« c. költeményének reminiszcenciája. (»*Híves, borongó
őszi nap*...«)
- 23 »*Jogász fiunk föllépett elnöknek a segélyző egyletnél*...« stb.
— Utalás egy régi diákszervezetre: az egyetemi diákse-
gélyző egyletre. (MK gúnyos szavakkal jelzi az egyetesi
mibenlétét.)

LAPSZEMLE

- M.** *PH, szeptember 23., 262. sz.*, 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) [I.] A
siket-némák érdekében. Írta: Tisza László. [II.] Esküdjél meg
a kakasra! Írta: Jókai Mór.
Névjelzés: *Scarron*.
Kötetben itt először.

Két paródia

I. A három Tisza-testvér közül László volt a legidősebb és egy-
ben a legkevésbé jelentős személyiség. Nyesszerű jellemzését Mikszáth-
nál nemegyszer olvashatjuk. Ez a paródia is jelentéktelenségét hang-
súlyozza. Testvérei fontos pozíciókat töltenek be, az ő számára csak
a »siketnémák« támogatása marad. Egyébként — úgymond Mikszáth
— öccsének, Tisza Kálmánnak összes hívei is ebbe a kategóriába tar-
toznak... E paródia megírására Mikszáthot Tisza Lászlónak »A siket-
némák érdekében« c. cikke inspirálta, amely a *Nemzet* 1882. szept.
22-i reggeli kiadásában (5. 1.) jelent meg. Tisza László szerint: a váci
intézet a jelentkezőknek alig 6%-át képes felvenni és elhelyezni.
Javasolja, hogy a váci intézet bővítése helyett inkább más városok-
ban is létesítsenek hasonló intézeteket — társadalmi úton.

II. A második paródia Jókait szólaltatja meg. Általa, az ő elő-
adásában, szép hegedűszóba foglalt allegorikus mesével leplezi le a
politikai vezérnek, Tisza Kálmánnak gerinctelenségét, bemutatva
nemzetvesztő kormányzásának végső következményeit: a nemzet
általános elszegényedését, a nép lerongyolódását. — Ez a fejezet ra-
gyogó irodalmi és politikai Jókai-paródia.

Mikszáth mindkét paródiát teletűzdelte alkalmi vonatkozások-
kal. Ezeket éppúgy, mint politikai szatírának jellegzetes mozzanatait
s vissza-visszatérő motívumait alább, a Tárgyi magyarázatokban
részletezzük.

A szövegről

Javításaink (zárójelben a PH hibás szövege):

Az I. részben:

Lap Sor

- 113 1 Mért *ne* írnék? (Mért *nem* írnek?)
30 testvéreim, javítsatok (testvérem, javítsatok)

A II. részben:

- 114 : 13 Én vagyok a *nemzet* géniusza. (Én vagyok a *német* [!] géniusza.) stb.
25 Géniusz (A PH következetlen írásmódját — *geniusz*, *Geniusz* — egységes szóalakra javítottuk.)

Tárgyi magyarázatok

Az I. részben:

Lap Sor

- 113 1—5 *Nemzet* — *A Hon* — *Ellenőr* — Tisza Kálmán politikáját támogató napilapok. Közöttük legrégebb *A Hon*: 1863. jan. 1-én indult meg, tulajdonos-kiadója Jókai Mór volt; előbb a határozati párt fóruma, majd pedig Tisza Kálmán kormányának félhivatalos lapja. 1882. aug. 31-én az Ellenőrrel egyesülve *Nemzet* címen folytatta pályáját. — *Ellenőr*: 1869-ben indította meg Csernátony Lajos, aki a lap szerkesztője és kiadótulajdonosa volt. 1881. dec. 15-től Láng Lajos volt a lapvezér; alatta, 1882. aug. 31-én megszűnt és *A Honnal* egyesülve *Nemzet* címen jelent meg ismét. — *Nemzet*: a szabadelvű párt közlönye; *A Hon* és *Ellenőr* egyesüléséből 1882. szept. 1-én keletkezett, főszerkesztője Jókai volt, felelős szerkesztője Láng Lajos (1883-ig), később Visi Imre (1889-ig) stb. 1899-ben megszűnt.
- 6 *Taczy Lajos* — Minden konkrét adat híján csupán hangzása alapján föltételezzük, hogy Tisza Lajos családi beceneve lehetett; talán a »tasli« szó (enyhe nyakleves) gyermeki, selypes kiejtésével keletkezett. (MK esetleg már Szegeden, közvetlenül Tisza Lajostól vagy környezetétől, esetleg Pesten Jókaitól vagy Tisza Kálmán más bizalmasától hallhatta.)
- 6 »*Pista kisöcsém*« — Tisza István (aki ekkor 21—22 éves volt).
- 8 *raison* — ész, értelem, józan ész, észszerűség.
- 11 *Csernátony Lajos: Tisza Kálmán »balkezes* — Csernátony Tisza Kálmánnak egyik legfőbb bizalmasa volt. (Ez MK országgyűlési karcolataiból is gyakran kitűnik.)
- 14 *azilum* — itt: menhely.
- 16 *a váci siketnéma-intézet* — Cházár András (1745—1816) ügyvéd és jogi író, a siketnéma-oktatás úttörője létesítette 1802-ben.

- 113 : 16—17 kétszáz siketnéma az országgyűlésen — a kormánypárti képviselők, Tisza Kálmán fejbólintó mamelukjai. (Mikszáth csipős gúnyja !)
- 17 »De mi az a tenger sima tükréhez képest?« — szállóige Czako Zsigmond »Kalmár és tengerész« c. drámájából (1844). — Gúnyosan szokás használni, a nagyhangú frázisokat jelezzük vele.
- 19 »öccse vagyok a siketnémák pártfogójának« — MK itt is, másutt is tévesen Tisza Kálmán öccsének tartotta Tisza Lászlót, pedig ez (mint 1829. évi születésű) bátyja volt Kálmánnak (szül. 1830.)

A II. részben:

- 114 16 » — Ne beszélj annyi „hogy”-gyal . . . « — MK sokszor szóvá tette Tisza Kálmán pongyola szónoklatait, »hogya»-okkal és »miszerint«-ekkel bonyolított mondat szerkezeteket. Ezekről az országgyűlési karcolatok és azokhoz fűzött jegyzeteinkben Tisza Kálmán beszédeinek kivonatai is tanúskodnak.
- 17 add elé (add elő helyett) — adalék MK-nak az élőbeszédet, a pongyola köznyelvet tükröző stílusához.
- 20 tűz és só — attikái só és honfiai tűz — MK ekkori stílusára jellemző újabb szójáték. Az attikái só finom elmésséget, szellemességet jelent.
- 23—24 »Tibiscus, a bihari kán, Debrecen választottja« — Tisza Kálmán Bihar megyei (geszti) nagybirtokos és évtizedeken át Debrecen képviselője volt. A Tibiscus szót MK itt Tisza Kálmán latin elnevezéseként használja. A Tibiscus: valójában a Temes folyó római neve és a Tiszára vonatkoztatva helytelenül (tévedésből) jött használatba. (A Tiszának mintegy ötven latin neve volt: Parisous, Tigas, Tisia stb.) — A kán : a török és mongol népeknél a királyok, majd az uralkodóhercegek, ill. az előkelőségek címe.
- 29 stb. a bihari pontok — a kiegyezés után a balközép pártprogramja, melyet a Tisza Kálmán által 1868. márc. 17-én Nagyváradra összehívott értekezlet dolgozott ki. E pontok szerint a balközép a Deák-párt által létrehívott közjogi alapot kívánta jobbra tenni. Kiindulva abból, hogy Magyarország önálló és szabad ország, a balközép azt követelte, hogy mindazon törvényeket, amelyek ezen elvnek ellenmondának (delegáció, közös minisztériumok és közös vámterület), meg kell szüntetni; kívánta a külön hadsereget, a pénz- és kereskedelmi ügyek különválasztását és a diplomáciai függetlenséget. — A bihari pontokat a Deák-párt és a balközép fúziója alkalmával felfüggesztették, vagy ahogy az ellenzék állította: azokat Tisza Kálmán 1875-ben »szegre akasztotta«.
- 35 a kálvinista kakas — a hitbéli éberség jelképe a református templomok tornyán.

Lap Sor

- 115 : 4 *Bálványos vár* — tréfás utalás Jókainak épp akkoriban megjelenő, hasonló című regényére. Folytatásos közlése 1882. szept. 15-én kezdődött a Nemzet tárcarovatában. (»Bálványos vár« itt bizonyosan a miniszterelnöki palotát jelenti, mert az alatta levő szakaszban »a szentegyház tornyát« említi, vagyis a koronázó templomot.)
- 8 »*az eskü meg van szegve.*« — Tisza Kálmán behódolt a bécsi udvarnak.
- 35 »*Folytatása következik.*« — Jókai folytatásos regényeire való játékos, tréfás célzás. (Tehát ez a megjegyzés is a paródiához tartozik s nem annak folytatását ígéri.)

Irodalom

Rubiny Mózés bibliográfiája (Mikszáth Kálmán élete és művei, Bp. 1917: 17. l.) e szavakkal annotálja e cikket: »Aktuális csipkelődések.«

NAIV LAPOLVASÓ

- M. *PH*, szeptember 25., 264. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Alcíme: Tanulságos történet. Névjelzése: *Scarron*.
Kötetben itt először.

Ez a tárcacikk is odakíváncozik Mikszáth szerkesztőségi életének krónikájába. Az írás és újságírás — ez a kettős hivatás — töltötte be úgyszólván egész életét.

Ezúttal fanyar humorral meséli el a lelkiismeretesen végzett újságírói munka hiú eredményét: ahogyan a lap szellemi irányvonalára az előfizetők, az olvasók átlaga reagál.

Az *üborakaidény*hez (jún. 25) írt megjegyzéseink részben erre a kapcsolatra is vonatkoznak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 116 : 2 »*kapucinus csészéke*« — közismert néven: kapuciner (feketekávé kevés tejszínnel vagy tejjel).
- „ 21 *schützter* — baklövés.
- 117 1 *Budapest* — függetlenségi és 48-as irányú képes politikai napilap, a hasonló nevű politikai párt félhivatalosa. 1877-ben alapította Wodianer Fülöp; 1918-ig működött.
- 6 *Képes Családi Lapok* — 1879. jan. 1-én Áldor Imre szerkesztésében Pesten megindult szépirodalmi és ismeretterjesztő folyóirat; 1906 végén szűnt meg.
- 16—17 *A borütkre írt kérdések és feleletek* — mai műfaji megjelölése ez lehet: »Az olvasó postája.«

- Lap Sor
- 117 : 22 *magybátyám* (akit alább *Zsiga bácsinak* mond) — Mikszáthnál különböző neveken szokott előfordulni. Többnyire fiktív személy vagy valamely idősebb ismerőse. (Itt: »előkelő úr, aki már követjelölt is volt« stb.)
- 26 *Neue Freie Presse* — 1864-ben alapított politikai lap, naponként kétszer jelent meg Bécsben; a legtekintélyesebb újság volt Ausztriában.
- 26 *Pester Lloyd* — német nyelvű napilap volt; a *Pesti Lloyd-társulat* alapította 1854-ben. Eredeti célja a *magyar kereskedelmi érdekek szolgálata* volt. Évtizedeken keresztül egyik legfontosabb tájékoztató szerve a külföldnek a hazai viszonyokról.
- 118 : 5 »*Justum et tenacem* [kiegészítve:] *propositi virum . . .* « — az igaz és állhatatos szándékú férfiút . . . Szállóigévé vált idézet Horatius egyik ódájából (III, 3.).
- 6—13 *A Hon — Ellenőr — Nemzet* — magyarázatot ld. a *Lapszemle* (szept. 23) jegyzetei közt.
- 19 *Egyetértés* — politikai napilap, a függetlenségi és 48-as párt lapja. 1874-ben alapította és 1899-ig szerkesztette Csávolszky Lajos.
- 33 a »*búzaárak*« *rubrikája* — a termény-árfolyamok (a »termény-tözsede«) rovata.
- 119 2 *a tendencia* — itt: a lapok politikai iránya, árnyalata.

POZSONYI SZÉPSÉGTAPASZOK

- M. I. *PH*, október 2., 271. sz., Melléklet 3. l. (= 10. l.) Névjelzés: *Pluvius*.
- II. a) *Jk 44. köt.* = *Hi 12. köt. Anekdóták I. 1917.* 87. l. Csak szemelvények (és pedig a következő szakaszok: 120 6 —11 és 120 19—31) ezzel a címmel: *Antiszemitizmus*.
- b) *Ua.*, sorozatcímlap nélkül [Címlapkiadás.]
- c) *MKmR* — *Fr 33. köt. [1930.]* [Címlapkiadás.]

A tiszaezlári ügy hullámai végigözönlöttek az egész országban. Pozsonyban is zsidóellenes megmozdulások kezdődtek.

Az antiszemita uszítással szemben a közhangulat megnyugtató végett Mikszáth továbbfolytatja nevelő és felvilágosító tevékenységét.

Ebben a satirikus cikkében kigúnyolja a kormány, nevezetesen Tisza Kálmán kétkulacsos politikáját a zsidókérdéssel kapcsolatosan. Tisza Kálmán királyi biztost küld Pozsonyba írásbeli utasításokkal; ugyanakkor a város zsidó polgárságának hálanyilatkozatát is elvárja; egyszerűen közli, hogy a keresztény polgárság kedvéért színelges megrovásban fogja részesíteni kiküldöttjét.

A karcolat végén Mikszáth följegyez egy akkoriban szárnyra kelt anekdotát is; eszerint Simonyi Iván antiszemita képviselő azért tűnik el egy ideig a közélet fórumáról, mert nem tudja felmutatni öregapja keresztlevelét. (Árnde Simonyi Iván 1887-ig képviselő maradt.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 119 : 1 *a belügyminiszter* — Tisza Kálmán miniszterelnök 1875-től 1887-ig a belügyi tárcát is viselte.
„ 15 *tükös instrukciók* — tükös utasítások.
120 : 24 *korifeus* — vezéregyéniség, szóvivő.
26—27 »*Pozsony . . . Szeged mellett dolgozik.*« — Az utalás a tervbe vett egyetemért való versengésre vonatkozik.

UTAZÁS PALÓCORSZÁGBAN

M. I. PH, október 7—10., 276—279. sz. Ny címen: *Utazás Palóciában. Teljes névjelzéssel.* Négy folytatásban, az alábbi részletezés szerint:

1. október 7., 276. sz. (1—3. l.) *I. A Kesely rögeszmeje. II. A palóc föld flórája. III. Az új üstökös.*
2. október 8., 277. sz. (1—2. l.) *IV Képzeltbeli kényelem. V Nás Gyurko.*
3. október 9., 278. sz. (1. l.) *VI. A csodálatos halastó.*
4. október 10., 279. sz. (1—2. l.) *VII. A Pakas.*

II. a) *Áz apró gentry és a nép.* Harminc kis elbeszélés. Írta Scarron. (Mikszáth Kálmán). Bp. 1884. Révai Testvérek kiadása. A kötetnek és minden további kötetkiadásnak »Felföldi emberek« c. ciklusában. Végleges új címmel: *Utazás Palócországban.* 39—58. l.

Mint hogy ez az 1884. évjelzési kötet 1883 decemberében, a karácsonyi könyvpiacra került forgalomba, a Vasárnapi Ujság 1883. decemberi számaiban mutatóba közölte Mikszáth jelen útleírását. Íme:

- b) *Vasárnapi Ujság.* (Fel. szerk. Nagy Miklós.) 1883., 30. évf.
1. december 16., 50. sz. (809—810. l.) A PH-beli közlésnél részletezett I—IV. fejezet.
2. december 30., 52. sz. (846—847. l.) A fentebb részletezett V—VII. fejezet; megtoldva egy újabb fejezettel: *VIII. Látogatás Fülcsik Isvánnál.*

A Vasárnapi Ujság ezen utánközléshez a következő szerkesztői jegyzetet fűzte:

»Mikszáth most megjelent művei közül a *Nemzetes uraimék*-ből a múlt héten adtunk mutatóványt, másik könyvből, az *Apró gentry*-ből pedig itt közöljük az *Utazás Palócországban* című rajzciklust Dörre Tivadar illusztrációival, melyeket a hangulatos illusztrátor ott a helyszínén rajzolt természet után a Vasárnapi Ujság számára. Szerző e kis elbeszélésekhez írt egy újat is ez alkalomra, a mi olvasóink számára, melyet legközelebbi számainkban közlünk. Szerk.«

A szerk. jegyzetben kihangsúlyozott újabb (VIII. sz.)

fejezetet egyidejűleg (1883. dec. 30) a PH is közölte a tárcarovatban. Ez az utólag írt fejezet Mikszáth *Urak és parasztok* c. gyűjteményében (1885. stb.) ért kötetkiadást, ily címmel: *Látogatás egyik alakomnál*. Ez a fejezet a Krk 34. kötetében található, Rejtő István jegyzeteivel.

A Vasárnapi Ujság Dörre Tivadar következő hét rajzával közölte Mikszáth palócföldi útleírását:

A dec. 16-i számban (809—810. l.): A szt. — katalini állás alatt. — »Félkönyökére dőlve kihívó tekintetet vetett reánk.« — »Két mokány hegyi ló húzta s mintegy húsz ember ült rajta.« A dec. 30-i számban (846—847. l.): Nás Gyurko sírja. — Barkó úr halastava. — A Pakas. — Filcsik István.

- III. a) *Az apró gentry és a nép*. Második, bővített kiadás. Bp. 1889. Révai Testvérek kiad. *MKm* 2. köt. 43—63. l.
b) 3. kiad. 1893.
c) 4. kiad. 1897.
d) 5. kiad. 1901.
e) 6. kiad. 1903.
f) 7. kiad. 1908.
- IV. a) *Jk* 29. köt. 1910. *Apró vázlatok és rajzok*. I. köt. 31—46. l.
b) *Ua.*, sorozatcímlap és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]
c) *MKmR—Fr* 42. köt., ismét az eredeti kötetcímmel: *Az apró gentry és a nép*. Évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]
d) *Ua.*, mint a c), de sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

Jegyzetek az utazásról és az útirajzról

Mikszáth a szülőföldjén, Palóccországbán tett újabb látogatása alkalmával összekapcsolta a kellemezt a hasznossal. Lehetőséget talált, hogy különváltan élő feleségét, Mauks Ilonát ismét fölkeresse Mohorán; egyszersem teljesítette a Vasárnapi Ujság szerkesztőjének, Nagy Miklósnak és a lap rajzolójának, Dörre Tivadarnak azt a kérését, hogy a Pesti Hirlapból átvett útleírását illusztrációkkal láthassák el. Ilyen módon ezt az írásművét *Az apró gentry és a nép* első kiadásával egyidejűleg a Vasárnapi Ujságban is értékesítette; kirándulása tehát anyagi fedezetet is nyert.

A palócföldi utazás idejét megközelítő pontossággal megállapíthatjuk Mikszáthnak Mauks Ilonához intézett egyik leveléből, melyet a Krk Levelezés-ciklusának sajtó alá rendezője, Méreiné Juhász Margit következőképpen datált: Vác, 1882. szept. 20. körül. (Krk 24. köt. 206. l.) Ezt a levelet szept. 18—20. táján, Mohorán tett látogatása után, onnan Pestre visszatérőben írta.

Az útirajz a fenti tájékoztatáson és a Tárgyi magyarázatokban közölt utalásokon felül kevés kommentárt igényel.

Mint írásmű nem egynemű alkotás; túlságosan magán viseli a gyors munka bélyegét. A cím után az olvasó azt várná, hogy az író elkalauzolja szülőföldjének legkedvesebb tájaira, ahonnan annyi megéjtő szépségű mesét, történetet hozott magával; azt várná az olvasó,

hogy »a nagy palóc« végigvezeti hegyes—völgyes pátriájának otthonos tájain, megmutatja erdőit, mezőit, falvait, népét — úgy, ahogy azokat elbeszéléseiben szebbnél szebb színes képekben festette meg . . . Ehelyett a palócföldi útirajz részint pillanatfelvételek, részint visszaemlékezések, részint pedig vázlatos jellemrajzok lazán összefűzött sorozata. (Ez a megállapításunk jegyzeteink *Irodalom* c. fejezete alapján is leszűrhető.)

A leíró fejezetek közül legsikerültebb *A palócföld flórája* — meleg líraiságával, a jellemrajzok sorában pedig *A Pakas*.

Mint minden kedves témájához, a cigányokhoz is gyakran visszavisszatért Mikszáth. Gilagó bandájának sokféle szerepeltetése után a banda egy másik tagjáról, Pakasról is újabbnál újabb történeteket mesélt.

A palócországi utazás VII. fejezete Pakas pályafutásának záróköve. Itt már »a vén Pakas« áll előttünk, a meztlábás koldus, akit csak Mikszáth művészbarátjának ironja ajándékoz meg rég elveszett, összetört szerszámjával — a hegedűvel . . .

Később, ötödfél esztendő múlva (1887. május 21) Pakas életrajzának legszomorúbb epizódját is elmondja Mikszáth: *Hogyan oszlott fel a Pakas-banda?* Eszerint bandája »egy nagy alföldi városban« virágzott, s minthogy e nagy városnak a »Bikához« címzett szállodájában játszott utoljára, nyilvánvaló, hogy Debrecenről szól a nóta. Itt érte utól a végzet — Beöthy Aldzsi személyében. Ez a híres tréfacsináló országgyűlési képviselő ugyanis elhítette a szegény Pakassal, hogy ő az imént egy százast adott a banda valamelyik tányérozó tagjának. Mivel egyik móré sem tudott a százasról, Pakas pucérra vetkőztette egész társaságát; a százas azonban így sem került elő, aminthogy nem is kerülhetett elő, mert azt Beöthy oda sem adta). Végül olyan verekedés lett a dologból, hogy brúgót, hegedűt, klarinétot egymás fején összetörték s még aznap felosztottak . . . (*Breviarium Beöthyanum*. Hi 13. köt. *Anekdóták II. köt.* 90—94. l.)

Szövegváltozatok

Mikszáth a napilapokban és folyóiratokban megjelent írásait kötetbe foglalásukkor rendszerint átfésülte. Azért az 1884. évi első kötetkiadás szövege már többé-kevésbé eltér a PH-beli első fogalmazástól. Szokása szerint azonban a gyűjteményes kiadás (MKm) alkalomával is tovább javíthatott a szövegen; így az 1889. évi, végleges szöveg is eltér apró részleteiben az 1884. évi szövegtől.

A Jk csekély szövegtérései a sajtó alá rendezők illetéktelen beavatkozásáról tanúskodnak.

A jelen Krk-ban az 1889. évi kiadás szövegét vettük alapul. (Zárójelben feltüntetjük a PH, továbbá az 1884. évi kiadás és a Jk szövegtéréseit.)

A Vasárnapi Ujság szövege (a II. b jelzésű szöveg) csak utánközlés, azért ennek esetleges szövegeltéréseit nem vesszük figyelembe.

121 : cím Utazás Palórcországban. (PH: Utazás Palóciában.)

I. A Kesely rögeszméje.

Lap Sor

- 121 1 illusztrátor-, Dörre Tivadarnak (Jk: illusztrátornak, Dörre Tivadarnak)
 3 lásson egyet egyszer (Jk: lásson egyszer egyet)
 8 annálékban (PH és 1884: annálékban)
 10 Minthogy ez a leírás egyszersmind (PH: Minthogy ezen utazási munka egyszersmind)
 20 Palócia sem (Jk: Palócia nem)
 24 Krk: fiákerkocsist (PH—Jk: fiakkerkocsist)
 26 hogy biztos passagieroknak (Jk: passzazsiroknak) vehessen. (PH: hogy biztos passagieroknak fogjon bennünket a furfangos kocsis, aki két fekete gebéjén Palóciába volt szállítandó.)
 27 PH, 1884 és Krk: kérdé tőle (1889 — Jk sajtóhibával: kérdé tőlem [!])
 „ 32 Soha nem láttam (PH és 1884: Soha sem láttam)
 122 10 csengettyút, (PH csak itt: csöngettyút,)
 16 A szt.-katalini (Jk: A szentkatalini)
 21 így gyalog. (PH és 1884 ritkített, ill. dültbetús szedéssel.)

II. A palócföld flórája.

- 122 1 Aranyos sugarak (PH és 1884: Aranyos napsugarak)
 123 8 körülfogta (PH és 1884: körülfonta)
 17 se szebb tán, (Jk: se szebb talán,)
 18 Ez a szőnyeg, (PH: Ez az a szőnyeg,)
 27 Vagy igaz, a piktorral (PH és 1884: Vagy igaz, hiszen a piktorral)
 28 magok közül (PH és 1884: magok között)
 31 csalogatón (Jk: csalogatóan)

III. Az új üstökös.

- 124 1 —2 hogy a kunyhójáról mappát veszünk föl, (Jk: hogy kunyhójáról mappát veszünk fel),
 13 tisztartó (Jk — e szó valamennyi előfordulásakor hibásan — : tisztartó [!])
 24 — Nevethetnek, tudom. (PH és 1884: — Nevethetnek, tudom én.)
 30 porciónak (PH és 1884: porciónak szóalakkal, ritkített, ill. dültbetús szedéssel.)
 „ 32 körülbelül (PH és 1884: körülbelöl)
 125 : 3 — Az istenúgyse (Jk: — Az istenucsce [!])

IV. Képzletbeli kényelem.

- Lap Sor
- 125 2 megéri neki az igazít. (Jk: megéri neki az igazat.)
 15 PH, 1884 és Krk: Mundus se expediet. (1889 és Jk: Mundus se expedit.)
 18 egymás tetejébe, (Jk: egymás tetejében.)
 „ 19 Hogarth (PH és 1884: Hogart [!])
 126 11 fölkapaszkodának, (Jk: felkapaszkodának),
 127 1 — Lehetetlen! (Jk: — Lehetlen!)
 2 bólingattak (PH és 1884: bólintottak)

V. Nás Gyurko.

- 127 14 és 22 Sztuhár (PH és 1884: Sztruhár)
 18 PH és Krk: elmélkedém (1884 és 1889: elmélkedem Jk: elmélkedtem)
 128 7 és a kebelére (Jk: és kebelére)
 17 erősebb *vala* nálánál. (Jk: erősebb *volt* nálánál.)
 33 PH, 1884 és Krk: s a *haragos* füvek (1889 és Jk értelemzavaró sajtóhibával: s a *hangos* [!] füvek)

VI. A csodálatos halastó.

- 129 1 *Útközben egy kis faluban* ebédeltünk, úgy ahogy lehet. (PH[!]
Vadkerten ebédeltünk meg, úgy ahogy lehet.)
 12 emberek között (Jk: emberek közt)
 16 A feleségétől (PH: A feleségítől)
 18 Jk és Krk: *preparál* (PH—1889: *praeparál*)
 18 néhány (Jk: néhány)
 22 erre a tájékra *való volnék*. (PH és 1884: erre a tájékra *volnék való*.)
 25 *hanem* biz az a szegény (PH és 1884: *hanem* biz az szegény
 Jk: *de* biz az a szegény)
 27 *midőn* megmagyaráztam neki, (PH: *mikor* megmagyaráztam neki,
 32 s elkezdé (PH: s elkezdé)
 „ 130 4 — *Hogy bárha* (PH és 1884: — *Hogy hát* ha)
 6 foghatok *ám* én (Jk: foghatok én)
 26 a porhanyós (PH: a porhanyó)

VII. A Pakas.

- 130 2 PH, 1884 és Krk: *micsoda* ez mind, (1889 és Jk hibásan: *micsodák* [!] ez mind.)
 131 6 PH, 1884 és Krk: mint a hímes tulipán (1889 és Jk értelemzavaró sajtóhibával: mint a híres [!] tulipán)
 25 Nincsen valami különös jó hangja, de (PH: Nincsen valami különös jó hangja, *még tán az Ellingeré is jobb nála*, de)

Lap Sor

- 132 : 1 *láttam* viszont (PH és 1884: *látom* viszont)
 8 *komótosan* (Jk: *komótosan*)
 12 *ő volt* (PH és 1884: *ő van*)
 18 *hog*y Szent Jánosnak (PH és 1884: *hog*y a Szent Jánosnak)
 24 *hiszen* megéhezhetett már, (PH: *hiszen* meg *is* éhezhetett már,)
 25 *Ebben* azután (Jk: *Ebben* aztán)
 26 *és* elbeszélte, (PH és 1884: *s* elbeszélte,)
 36 *Megnézte* a vén koldus *s* mosolygott. (PH és 1884: *Megnézte* a vén koldus. *Mosolygott.*)
 37 *piszkos* ujjával (PH és 1884: *piszkos* ujjával)

Tárgyi magyarázatok

1. fejezet.

Lap Sor

- 121 8 *annálék* — évkönyvek, krónikaszerű följegyzések. (MK-nál igen gyakori kifejezés.)
 24—26 »*a fiákerkocsis* *adott nekünk egy forintnyi foglaltó*«
 — A megállapodás nyugtázásának hasonló módjával találkozzunk *Az eladó birtok*ban is, ahol a juhászgazda maga ad elismervényt az általa kölcsönadott összegről (Krk 5. köt. 90—91. l.).
 26 *passager* (MK-nál mindegyik szövegben: *passzagier* [!])
 — útutazó; utas.
 122 5 *Kesely* és *Sármány* — adalékok MK ló-neveihez.

2. fejezet.

Lap Sor

- 122 2 *Naszály-hegy* (Naszál) — Nagyszál: Váctól északra, a Budai hegység folytatása, ettől csak a Duna választja el.
 123 2 *Lapaj* — MK egyik híressé vált figurája *A tót atyafiak* közt; ld. ott *Lapaj, a híres dudás* c. elbeszélését (Krk 32. köt.).
 12 *marmancs* — orvosi székfű; kamilla.
 13 *bajnokfű* — nevét meghazudtoló igénytelen mocsári növény. Tompa Mihály »Virágregéi«-nek egyikében megverselte s így jellemzi: »hitvány gízgaz, törpe, rossz káka; levele s gallya sincs, nemhogy vón virága!
 14 *far*kastej — más néven: kutyatej (*Euphorbia*); mérges (hánytató, hashajtó) gyomnövény.
 37—38 »*A piktor . . . dunántúli ember*« — Dörre Tivadar a Zala megyei Nemespécselyen született.

3. fejezet.

- 124 30 »*az új porciónak a forspontja*« — az új adó előhírnöke.

4. fejezet.

- Lap Sor
- 125 3 *meritum* — valaminek az érdemi része, lényege.
- 13 »*Hatvani professzor búvós szobája . . . tetszés szerint táult ki* — MK nemegyszer említi Hatvani Istvánnak, a debreceni kollégium híres tanárának »varázslatait«. Ezeket főleg Jókainak Kazinczy Sámuel följegyzései alapján írt elbeszéléséből meríti.
- 14 *in infinitum* — a végtelenségig.
- 15 *Mundus se expedit* — a világ elkörmányozza saját magát. MK többször is említi ezt a latin szállóigét; olykor magyar változatában is, mint pl. Krk 62. köt. 26. l.
- 17 *Réség* — kisközség Nógrád megyében.
- 19 »*Hogarth ecsetére méltó kép* — Újabb nyomatékos bizonyíték a PH néhány Hogarth-képmagyarító cikkének szerzőségéhez. (Ld. részletes jegyzeteinket Krk 61. köt. 242—247. l.)
- 126 12 *quadrille* — francia négyes (tánc.)
- 15 »*Sót datur tertium is.*« — Tréfás ellentmondás a közismert latin szállóigével szemben: Tertium non datur: harmadik lehetőség nincs. — MK itt azt bizonyítja, hogy: harmadik lehetőség is van!
- 31 *Vadkert* — Érsek vadkert: nagyközség Nógrád megye balassagyarmati járásában.
- 127 7 »*Arra fekszik valahol Mikulás. . .*« — Lipótszentmiklós. Erre előbb is, utóbb is történik utalás (126 : 19. és az 5. fejezetben 127 15).

5. fejezet.

- 127 : cím *Nás Gyurko* — E két szó jelentését a 4. sorban MK magyarul is megmondja: a mi Gyurikánk.
- 14—17 »*Itt nyugszik az Urban Sztuhár György . . .*« stb. — MK közölt már egy hasonló sírfeliratot (Halina Mártonról) *A sír-iratok humora* c. cikkében (Krk 54. köt. 293. l.). Ott is — éppúgy, mint itt — kifejti az együgyű felirat magyarozatát.
- 25 *Rímabrezó* — Ezt a Gömör megye rimaszombati járásában fekvő községet MK egy klasszikus értékű novellájában is megörökítette (*A brézói ludak*, Krk 33. köt.).
- 128 : 33 *a haragos füvek* — a sötétzöld színű fű állandó jelzője MK-nál. Ld. pl. *Szács Pali szerencséje* c. elbeszélésében is (Krk 32. köt. 132. l.)

6. fejezet.

- 129 : 19 *Barkó úr* — adalék MK névkészletéhez. (Egyébként a Gömör megyében lakó palócokat is barkóknak hívták.)
- 25 »*a tyúkhús színt vallott*« — MK alább meg is magyarázza e sajátos kifejezés értelmét. (Ezt a kifejezést másutt is használja.)

7. fejezet.

Lap Sor

- 132 18 »Szent Jánosnak tejfőlé a szája. A bizony, csoda esett . . . « stb.
— Figyelemreméltó adalék: hogyan kezeli MK a »csoda-
történeteket».
- 23 *unisono* konstatálták — egybehangzóan (egyértelműen) meg-
állapították.
- 27 csamcsogott — MK-nál mindig ezzel a szóalakkal.

Irodalom

Az apró gentry és a nép első kiadása alkalmával (1883 dec.) a sajtó elég terejedelmesen foglalkozott Mikszáthnak ezzel a kötetével. A recenziók egy része az *Utazás Palócországban* c. útirajzra is kitért hol elismerő, hol elmarasztaló megjegyzésekkel. (E sajtóvisszhangok kivonatait ld. Krk 34. köt. 236—252. l.)

A későbbi Mikszáth-irodalomban is találunk néhány utalást erre az útirajzra; figyelemreméltó elemzése azonban mindeddig nem akadt.

Vincze József »Mikszáth munkái« c. dolgozata — a Mikszáth-irodalom legszámalmasabb terméke! — (Bp. 1900), a 32. lapon az író »jó szándékú« alakjairól szólva az útirajznak a II. és III. fejezetben szereplő csósz-figuráját ezzel a két nyakatekert és primitív mondattal jellemzi: » . . . az óvatosságnak és együgyűségnek vegyülete, amiben a nagylelkűségnek módjával engedett megnyilatkozása is vegyül. A csósz beleegyezik kunyhójának lerajzolásába, habár adót vetnek is reá, de csak minél kisebbre rajzolják . . . «

Várdai Béla monográfiája (»Mikszáth Kálmán.« Bp. 1910) két ízben említi ezt az útirajzot. Gilagó bandájának szerepét részletezve (22. l.) utal arra, hogy: »A később szétzüllött banda végső tagjáról, Pakasról is fog írni Mikszáth egy mélyhatású rajzot (*Az igazi Pakas*).« Erre a figurára — mint az útirajz legsikerültebb alakjára — aztán *Az apró gentry és a nép* c. kötet ismertetése során még egyszer visszatér Várdai (106. l.): »Találunk a kötetben — úgymond — üde hangulatosságukkal gyönyörködtető táj- és genreképeket szülőföldéről: emlékei Dörre Tivadarral oda tett útjának, *Palóc képek* címmel, melyek legkitűnőbbike *Az igazi Pakas*, e méla humorú rajza a szétzüllött Gilagó-banda utolsó tagjának, a művészetéből kikopott vén cigánynak, ki lezüllött a hangos miatyánkozással való koldulásig . . . « [Mint a két kiemelt címből látható: Várdai Béla nem pontosan, hanem csak emlékezetből idézte a címeket. Efféle pongyolaságai kötetében másutt is előfordulnak!]

Zsigmond Ferenc »Mikszáth írói egyénisége mint kortörténeti dokumentum« c. értékes tanulmánya (Debrecen, 1923) a 33. lapon Mikszáthnak egy elfogult nacionalizmusból fakadó megjegyzését teszi szóvá a palócországi útleírás IV. fejezetéből.

Nacsády József »Mikszáth szegedi éveit« c. tanulmányának (Bp. 1956) ama fejezetében, ahol a régi témák újrafeldolgozását részletezi

(a 114. lapon), utal arra, hogy *Az igazi humoristák* kötetének *A stríratok humoráról* szóló darabjából egy részlet — a Halina Márton halálát megindokoló strírfelirat — a középpontja a szóban levő útirajz *Nás Gyurkóról* szóló rajzának (vagyis az V. fejezetnek).

A TÓZSDÉN

M. PH, október 14., 283. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

A cikk névtelen, szerzősége tehát bizonyítást igényel.

Mikszáth szerzőségét néhány jellegzetes kifejezés, egy pár sajátos képzettársítás és megismétlődő emlékképek bizonyítják.

Jellegzetes kifejezéseinek sorában említendő mindenekelőtt a *ferbli* (Mikszáth kedvence kártyajátéka; írásaiban számtalanszor előfordul; itt is így jellemzi: »én nem ösmerek a világon valami tökéletesebbet ennél!«); továbbá az *andung* (már 70-es évekbeli nógrádi elbeszéléseiben kiütőköző szó; két 1872. évi példa MK e szóhasználatához: Krk 27. köt. 108. l. és 139. l.).

Eddig feltárt írásaiból jól ismerős stílusjegyek: Jókai műveire, ill. e művek valamelyikére való gyakori utalás, olykor csak tréfásan, mint itt is (133 : 12): »egy az isten s annak neve: Merkúr«; latin közmondásoknak, szállóigéknek a tárgyhoz idomított önkényes módosítása (133 : 26): »a börzianer nascitur«.

Visszatérő emlékkép (133 : 29): Munkácsy »Krisztus Pilátus előtt« c. képére való hivatkozás (ld. Krk 63. köt.).

Az Ámor—Merkúr képzettársítás és a tózsdespekulációnak — mint a költő előtt teljesen ismeretlen misztériumnak, csupán »regényekből ösmert drületes játék«-nak — ábrázolása éppúgy beilleszkedik Mikszáth írói világába, mint a spekulánsok bűvölete a Mindenható Arany imádatában, vagy — hogy egy szerkezeti jegyet is említsünk —: egy-egy érdekes párbeszéd kihallgatása (134 : 13-tól végig).

A szövegről

Javításaink, a mai írásmódhoz alkalmazott változtatások és egyéb megjegyzések:

Lap	Sor	
133	4	Hurrá! (PH: Hurrah!)
	13	Szervusz, (PH: Servus,)
	24	misztérium (PH: misterium)
	28	»Ich nehme (PH: »Ich neme[!])
134	5 és 135	17 ferbli (PH: färbli)
135	5 és 6	umpár (PH: umpär[!])

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 133 1 és 11 *Amor* és *Merkúr* — amaz a szerelem, ez a kereskedelem istene az ókori római mitológiában.
20 a *börze-* (vagy *tőzsde-*)*épület* — ma a Televízió palotája (a Szabadság-téren); Alpár Ignác építette.
26 *börzianer nascitur* — a tőzsdés (tőzsde-spekuláns) születik. (Éppúgy, mint az alapul vett latin szállóige szerint is: költővé nem lesz senki, arra születni kell.)
28 *Ich nehme, ich gebe* — veszek! eladok! (A tőzsdei üzletkötések alapformája.)
134 : 5 *ferbli* — merész, nagy kockázattal járó kártyajáték.
„ 39 *andung* — sejtelem; itt: megérzés.
135 5 *unpár* (unpaar) — páratlan.

PETŐFI SÁNDOR

- M. I. *PH*, október 15., 284. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*
II. a) *Jk 33. köt.* = *Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. 1914. 44—47. l.* Ezzel az utólag alkalmazott alcímmel: Budapesti szobrának fölállítása alkalmából. (A cikk végén hibás forrásmegjelöléssel: Pesti Hírlap 1884. [!] 109. sz. [!])
b) *Ua.*, sorozatcímlap és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]
III. *Mikszáth Kálmán: Írói arcképek.* Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Bisztray Gyula. Bp. 1953. Művelt Nép Könyvkiadó. 62—64. l.

Mikszáth és Petőfi

A köztudat csak Jókait tartja számon Mikszáth író—költő-eszményei közül. Hiszen ő maga is sokszor megírta, hogy legelső és legnagyobb tanítómesterének Jókait tekinti. Ugyanakkor azonban írásművei arról tanúskodnak, hogy Petőfi és Arany János hatása Jókai hatásával majdnem egyenrangú. Petőfi és Arany eszmevilága, műveik témaköre és nyelv-művészetük éppúgy megtermékenyítette Mikszáth írói munkásságát, mint Jókai zsenije. Míg azonban Jókai ösztönző hatását Mikszáth ismételt vallomásokban közvetlenül is kinyilvánította, addig Petőfi és Arany befolyását csak közvetve tapasztalhatjuk az írásaiban szétszórt idézetekből és világos vagy rejtett utalásaiból.

Életművének feltárása során még többször lesz alkalmunk rámutatni arra, hogy Jókait, Petőfit és Aranyt egyformán tekinthetjük Mikszáth legfőbb tanítómestereinek.

Petőfiről több ízben megemlékezett, mint Arany Jánosról. A legendás halottat inkább lehetett magasztalni, mint a magányába zárkózott élő előtt hódolni. Már az 1870-es években sokszor idézte

Petőfi szellemét (ld. Krk 52—54. köt.). Budapesti szobrának leleplezése alkalmából két cikket írt, s a későbbi évtizedekben is nemegyszer leróttá írta kegyeletét.

A szoborleplezés napján (1882. okt. 15-én, vasárnap) megjelent ünnepi cikke egy többször megfogalmazott ítéletének újabb változata. A nemzet még mindig nem becsüli meg eléggé Petőfit: eszméinek, tanításainak követése helyett csak látványos külsőségekkel ünneplik.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 135 2 »Itt áll most (a Dunaparton)« — Petőfi szobra Huszár Adolf alkotása.
- 136 4 *Félegyháza* — Kiskunfélegyháza. Egy ideig ezt a várost tartották Petőfi szülőhelyének.
- 6 »a másik, az eleven, de nem a kisebb« — E jellemzés alapján Arany Jánosra gondolhatnánk; de MK nem reá, hanem az ünnepi beszédet mondó Jókaira utal. Ugyanezen lap 35. sorában »az a másik« kifejezés szintén Jókaira vonatkozik.
- 21 »Hogy csontfoga van az embernek, azt bölcsen rendelék az istenek.« stb. — MK nem egészen pontosan, csak emlékezetből idézi e sorokat Petőfi »Egy telem Debrecenben« c. költeményéből.
- 26 »csüggnek... mint a gyümölcs a fán.« — Petőfi »Füstbement terv« c. költeményéből kölcsönzött hasonlat.
- 28 »Idegen ország királyasszonya« — Erzsébet román királyné, I. Károly felesége; író, írói álneve Carmen Sylva. — A többi egykorú lap is megemlékezett arról, hogy borostyánkoszorút küldött Petőfi szobrának fölavatása alkalmából.
- 32 »kedvenc madarai, a gólyák« — utalás Petőfinek »A gólya« c. költeményére.
- 137 14 »a tízforintos lakoma« — Az ünnepélyt a tízforintos lakoma fejezte be a Redoute-ban, Trefort kultuszminister részvételével; itt sűrűn hangzottak pohárfelkösöntők irodalomra, költészetre, a szobor létrehozóira stb. Ugyanezen alkalommal az Írók és Művészek Társaságának helyiségében olcsóbb lakomát is tartottak. Ezekre az áldomásokra vonatkoznak Mikszáth keserű megjegyzései.
- 18 »Megjöttem Szibériából.« — Késői visszhangja a Petőfi eltűnéséről szóló egykori legendának. (Arról ld. MK 1877. évi 165. és 171. sz. *Apróságát* s azokhoz fűzött jegyzeteinket a Krk 53. sz. kötetében.)

A SZABADSZÁLLÁSI EMBER A PETŐFI-SZOBORNÁL

- M. PH, október 16., 285. sz., 5. l. *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Előzetes tájékozódásul ld. Mikszáthnak a Petőfi-szobor leleplezése alkalmából írt megemlékezését (az előző cikket).

Ez az »apróság« csupán kiegészítés, pótlék az ünnepi cikkhez. A közönség hangulatáról beszámoló vázlat.

Mikszáth résztvett a leleplezési ünnepélyen és utóbb, délután vagy estefelé is elzarándokolt a szoborhoz. Ekkor már a koszorúk és szalagfeliratok is vallomást tettek a nemzeti kegyeletről és a kor-szellemről. A tömegben ott láthatta a nép fiait is, öreget, fiatalt, a költő szűkebb pátriájának képviselőit.

Egy szabadszállási emberrel, Petőfi egykori iskolatársával folytatott párbeszéd tölti ki a cikket. De ennél a párbeszédnél fontosabb, hangsúlyosabb az a közbeiktatott jelenet, amelyben Mikszáth elmondja, hogy — többek közt — egy idegen ország királynéja és egy Stefánia nevű hölgy (egy írónő) is leróta kegyeletét Petőfi szelleme előtt, de a »magyar uralkodóház« tagjai — királynéja, Stefánia nevű trónörökösneje stb. — tüntető némasággal elzárkóztak a forradalmár költő emléke előtt.

Mikszáth szoborleleplezési cikkeihez kapcsolódik még az az okt. 19-i rövid írásmű, amely Munkácsy Mihály »elkészt koszorújáról« számol be.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 137 cím stb. *Szabadszállás* — nagyközség Pest megye kunszentmiklósi járásában. Petőfi apja tíz évig bérelte itt a helységnek részint mészárszékét, részint kocsmáit és szigeti majorját. Petőfi itt járta iskoláinak egy részét, és 1848 június közepén itt lépett fel követjelöltnek, de kísérlete bukással végződött.
- 137 8 »a jó öreg kocsmáros« — utalás Petőfi egyik közismert versére.
- 138 1 »a román királynő« — ld. az előbbi cikk idevágó jegyzetét. Ezúttal is megjegyezzük, hogy Mikszáth a *-né* és *-nő* szavakat rendszerint nem különböztette meg; a kétféle szót csak alakváltozatnak fogta fel. A korábbi kötetekben erre már számos példát idéztünk. A cikknek ebben a szakaszában újabb példát szolgáltat: Erzsébet román királynét két ízben is királynőnek mondja.
- 37 »Én voltam a kortese a követválasztáskor...« — Magyarázatát ld. fentebb az első címszónál.

EGY ELKÉSETT KOSZORÚ

- M.** *PH, október 19., 288. sz., Melléklet I. l. (= 9. l.) Névjelzés: S—n.*
Kötetben itt először.

A Petőfi szoborleleplezési ünnepély utójátéka.

Munkácsy Mihály koszorúja — a postai szállítás nehézségei miatt — csak megkésve érkezett meg a magyar fővárosba.

Munkácsy Colpachból okt. 7-én Jókaihoz intézett levelében jelezte koszorú-küldési szándékát: »Nagy érdekléssel olvasom — írja — a Petőfi szobor leleplezési ünnepély előkészületeit és véghetetlen sajnálom, hogy ez alkalommal nem lehetek köztetek. De legyen bár távol, veletek érzek és teljes szívvel-lélekkel osztozom e hódolatban, mellyel a nemzet a korán letűnt nagy szellemnek adózik, és hogy e hódolatoknak némi kifejezést adjak, egy koszorút monesztettem Budapestre. Engedd meg, hogy tégedet kérjelek fel e koszorú átvételére. Óhajtottam volna a párisi magyar művészek testületének nevében küldeni a koszorút, és ezáltal annak nagyobb morális nyomatókat adni, de én egészségi állapotom miatt csak pár nap múlva térek vissza Párisba, és így nem érintkezhettem kollégáimmal. De reményelem, nem fog szerénytelenségnek feltűnni, hogy csak mint magán hű hazafi és Petőfinek sokszor megsiratója teszem ezt.«

Munkácsy levelét a Nemzet című lapból a Pesti Hirlap okt. 14-i száma is átvette. Mikszáth tehát már napok óta várta Munkácsy koszorúját.

Cikkének ez az alapja, eredete.

*

A Nemzeti Múzeumban elhelyezendő Petőfi koszorúkkal kapcsolatosan az akkoriban országszerte előforduló zavargásokra, illetőleg úgynevezett zsidó-heccekre való utalással Mikszáth Pulszky Ferencnek egy szellemes, gúnyos megjegyzését is följegyzi.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 139 2 *»ott nem lehetett vasárnap...«* — A Petőfi-szoborleleplezés okt. 15-én, vasárnap zajlott le.
3 *in effigie* — jelképesen.

↳ A STOMFAY-CSALÁD

- M. *PH, október 21., 290. sz., 5—6. l., a Színház-rovatban. Névjelzés: S—n.*
Kötetben itt először.

Mikszáth és Csiky Gergely

Mikszáthot és Csiky Gergelyt — századvégi irodalmunk két kiváló realistáját — a kölcsönös megbecsülés és barátság szálai fűzték össze. Mikszáth számos alkalommal írt Csikyről; értékelte munkásságát, de bíráló megjegyzéseit sem hallgatta el. Nemcsak színműveit méltatta, hanem szépprózáját is: a »Magyar Regényírók Képes Kiadásá«-ba Csiky egyik regényét (»Az Atlasz-család«-ot) is beiktatta. Barátja halálakor pedig megleghangú nekrológban emlékezett meg róla. (Ld. *Az én halottaim*: 169—172. l.)

»A Stomfay-család« jelentős helyet foglal el Csiky Gergely drámaírói munkásságában. Minden vonatkozásában magyar tárgyú színmű, társadalomábrázolásában helyet kap a dzsentri és a polgári osztály — találó vonásokkal jellemezve. Biztosan kezeli a színpadi hatás eszközeit, nyelve élénk, fordulatos. Legfőbb szerkezeti hibája az, hogy a második felvonással tulajdonképpen új darab kezdődik. (Erre a törésre Mikszáth is rámutat: 142 ó stb.)

Mikszáth a tartalmi vázlatban kellőképpen ismerteti a darab meséjét, felsorolva a főbb szerepeket is; cikke tehát az előadásról, a színészi játékról is megfelelő tájékoztatást nyújt az olvasónak. Egészítsük ki a névsort a cikkben nem említett vagy pontosabban nem jelzett szereplőkkel: Stomfay Ákos — Nagy Imre, Vilmos — Náday, Lipóczy — Feleki, Stomfay Stánci — Vizváriné, Stomfay Kázmér — Vizvári.

A szövegről

Csiky darabjának pontos címe: A Stomfay-család. E családnevet Mikszáth mindvégig Stomfai névalakkal írja. Javítottuk az eredeti formára.

Helyes alakra javítottuk továbbá az alábbi neveket:

- 141 16 *Vizvári* (PH: Vizváry)
 „ 24 *Ujházi* (PH: Ujházy)
 142 12 *Lipóczy* (PH: Lipóci)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 140 : 4 *Kapucineria* — Az egykori Fürdő utcában (ma: József Attila utca) fennállott »Kávéforrás«-nevű kávéház gúnyneve. Ezt a kávéházat főleg egy olyan írói csoport látogatta, amely elfogultan bírálta Csiky Gergely munkásságát. Mikszáth — mint Csiky barátja — a »Kapucineria« gúnynev mellett a kávéházi csoport két jellegzetes eljárását is kiszervekíti: »ráutazni« (a kiszemelt íróra) és »agyon pogonyítani« (agyonverni; lehúzni, lerántani a sárga földig).
 26 *preferansz* (PH, ill. MK-nál még az eredeti francia szóalakkal: préférence) — egy kártyajáték neve.
 28 *»hozom«-ra megy az egész (játék)* — hitelre (nem készpénzre). — Alább MK meg is magyarázza: »a publikum éppen nem fogadja el készpénznek« (t. i. »Kapucineria« értékelését).
 „ 29 *spielmark* — kártyázáskor használt játékpénz.
 141 3 *Jókai Mór »nem tud regényt írni«* — újabb szúrás a Jókait kézzel nem méltányló Gyulai Pál felé. (Ld. MK Gyulai-ellenes cikkeit a Krk 53. kötetében.)
 9 *Poprádi úr* — Csiky Gergely »Cifra nyomorúság« c. színművének egyik szereplője.
 143 : 3 *»Proletárok«* — Csikynek ezt a darabját újabban — félreértések elkerülése végett — »Ingyenlők« vagy »Mákvirágok«

címen játszották, mert a proletár szó a múlt század derekától a századfordulóg a lecsúszott, lezüllött középosztályt jelentette.

CSIKY ESTÉJE

M. *PH, október 22., 291. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Műfajjelző alcíme: Csevegés. Alíráás: A *8. sz. zártzék.*
Kötetben itt először.

A névjelzés helyett használt kifejezés (*A *8. sz. zártzék*) Mikszáth szegedi színházi estéinek reminiszcenciája. (Pl. *A 10. sz. páholyból*, Krk 59. köt.)

»A Stomfay-család« recenziójának kiegészítése

Mikszáth országgyűlési karcolatainál éppúgy láthattuk, mint több más tárcájánál — így színházi recenzióinál is —, hogy egy-egy esemény elmondásához a szokásos tárcaterjedelem néha szűknek bizonyul. De a kiegészítés szüksége előáll olyankor is, ha az illető esemény beszámolója közben »lapzárta« miatt kifogy az időből; a tollában rekedt folytatás megírása tehát másnapra marad.

Csiky Gergely »A Stomfay-család« c. színművének recenziója is efféle kettős, folytatásos közlést igényelt. Mikszáth — mindjárt a premier után — sietve megírta legfontosabb mondanivalóit Csiky színműíró egyéniségéről, a munkásságát rosszindulattal kezelő »Kapucineriá«-ról, vázolta a darab tartalmát is, de »az idő előhaladottsága [!] és térszűke [!] miatt« már nem tudott részletesebb véleményt mondani. (Ld. *A Stomfay-család* c. előbbi cikkét!) Másnapi, vagyis az előttünk fekvő kiegészítő cikkében aztán nem is annyira a darabról, mint inkább a Csiky-premierek közönségéről nyilatkozik; színházi referádáinak ugyanis jellemző tartozéka a publikum számbavétele és sokszor bírálata is.

A szövegről

Lap Sor

Javításaink:

- 144 3 a művészi rafinériáig vitt szerkezetű tökélyt (PH: szerkezetű [!]) tökélyt)
145 16 önkéntelenül (PH: önkénytelenül)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 143 : 5 *Zbóray Zénó* — Jókaitól kölcsönzött név.
5 *doma robiensis* — Zboray Zénó beszédmódját jellemző kifejezés; ellatinosított szlovák szavak; valami ilyesmit jelenthetnek: házi szövésű.
11 *blíktri* — csekélység, semmiség, jelentéktelen dolog.

Lap Sor

- 143 : 21 *kronométer órák* — itt: pontos járású, jótállással szavatolt órák.
- 24—25 *nemzeti intézetünk [a Nemzeti Színház] valóságos fiókja a francia jelesebb drámaíróknak* — Paulay Ede igazgatása alatt (1878—1894) a Nemzeti Színház — a magyar és a külföldi klasszikusok mellett — különös figyelemben részesítette a francia drámairodalmat. (Erre céloz Mikszáth.)
- 144 : 9—16 Mikszáth felsorolja Csiky Gergely addigi legjelentősebb színműveit. Ezeket mind a Nemzeti Színház mutatta be. (Zárójelben bemutatásuk napja:) *A proletárok* (1880. jan. 23.), *Cifra nyomorúság* (1881. okt. 28.), *Kaviár* (1882. márc. 24.), *Mukányi* (1880. okt. 22.).
- 27 *a berlini kongresszus* — Az 1877—78-ban folyt orosz—török háborút a két fél 1878. márc. 3-án Konstantinápoly egyik külvárosában, San-Stefanóban békekötéssel fejezte be a cári Oroszországnak biztosított számos kiváltsággal. Ekkor a Monarchia európai konferenciát javasolt a san-stefanói béke felülvizsgálatára. Így jött létre a berlini kongresszus (júl. 1—13.), amelyen Bismarck elnöklété alatt részt vettek: Ausztria—Magyarország, Németország, Franciaország, Anglia, Olaszország, Oroszország és Törökország. Az érdekelt hatalmasságok képviselői között küldött-társaikkal együtt részt vettek: Andrassy Gyula gróf (a Monarchia részéről), Disraeli (Anglia részéről), Gorcsakov (Oroszország részéről) stb. A berlini kongresszus aztán — kivált Oroszország és Bulgária rovására — jelentősen módosította a korábbi eredményeket.
- 34 *sarlatán tudákoság* — a tudatlanságot, hozzá-nem-értést leplező szemfényvesztés, nagyképűség.
- 145 10 *a pénzügyminiszter* — Szapáry Gyula gróf.
- 10 *kataszteri igazgató* — itt: adóhivatali főnök.

ARANY JÁNOS MEGHALT

- M. I. *PH*, október 23., 292. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Teljes név-jelzéssel.*
- II. a) *Jk* 37. köt. = *Hi* 5. köt. 1914. *Az én halottaim.* Nekrológok. 68—70. l. Ily címen: *Arany János.*
b) *Ua.*, sorozatcímlapok és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]
- III. *Mikszáth Kálmán: Írói arcképek.* Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Bisztray Gyula. Bp. 1953. Művelt Nép Könyvkiadó. 65—66. l.

Mikszáth és Arany János

Jókainak, Petőfinek és Arany Jánosnak Mikszáth írói világában betöltött szerepéről és jelentőségéről ld. *Petőfi Sándor* c. okt., 15-i cikkéhez fűzött jegyzeteinket.

Arany János 1882. okt. 22-én halt meg, egy héttel Petőfi szobrának felavatása után.

Mikszáth két halotti búcsúztatót írt, közvetlenül a gyászírhátása alatt. A fájdalom összeszorítja szívét, hangja elcsuklik, a toll kétségbeesetten vergődik kezében. Máskor oly közvetlenül folyó beszéde itt minduntalan elakad; a veszteség nagyságának s a kor törpeségének ellentétei közt hullámszik mondanivalója. Csupa líra ez az írás, melyben »a nemzet legnagyobb költőjét«¹ siratja. A nekrológ nemes pátozában együttesen szólal meg az író fájdalma és a hazafi »szent haragja«. Szeretné felrzni a szürke, közönyös fővárost, hogy vele együtt áldozzon a kegyeletnek. Megdöbbenésének ad kifejezést, hogy Budapest népe s Budapest palotái — köztük az arisztokrácia fellegvéra, a Nemzeti Kaszinó — nem öltöttek gyászt »Toldi írójának«² halálakor. . .

Ez az írás kétségtelenül Mikszáth legszebb nekrológjai közé tartozik. Ő maga is nyomatékosan kifejezésre akarta juttatni lélek szerinti érdekelttségét, személyes veszteségét azzal, hogy — a Petőfi-émlékezéshez hasonlóan — teljes névalírással szignálta cikkét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 146 : 14 és 18 »Nem kell már semmi.« — Arany Jánosnak ezeket az utolsó szavait a Pesti Hirlap egy riportja is idézi (»Arany János utolsó órái«, PH, 1882. okt. 23.).
- 24—29 *Deák Ferenc és Arany János* kizárólagos dualizmusa a kor egyik kedvelt, de felületes szállóigéjévé vált. Ebben a közfelfogásban Mikszáth is osztozott.
- 147 1 »A címerpajzsot már—már föl lehet fordítani« — Tompa Mihály »Sírboltban«³ c. költeménye kezdő sorának remiszenciája.
- 2 »Még tán egy üres hely. . .« — Kossuthra és Jókaira egyaránt vonatkozhat.
- 14 »Erdők támadjanak szomorú bodzából« — Ez a mondat gondolatilag összefügg az alábbival: »Feketén nyílnak a kerti virágok« —, minthogy a bodza gyümölcse is fekete.
- 20 »hullatja majd leveleit a nemzet vén fája« — »Buda halála«⁴ kezdő sorának parafrázisa. (»Hullatja levelét az idő vén fája. . .«)

/ARANY A RAVATALON

- M. I. PH, október 24., 293. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: —*th* —*n*.
- II. a) Jk 37. köt. = Hi 5. köt. 1914. Az én halottaim. Nekrológok. 71—73. l.
- b) Ua., sorozatcímlapok és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]
- III. Mikszáth Kálmán: Írói arcképek. Bp. 1953. 67—68. l.

Előzetes tájékozádsúl ld. az okt. 23-i nekrológot (*Arany János meghalt*) és ahhoz fűzött jegyzeteinket.

A »fekete város« motívuma

A népmeséket—népköltészetet Mikszáth írásművészete egyik fő forrásaként szokta emlegetni. Ezt a cikkét egy olyan mesemotívummal vezeti be, amellyel írásaiban nemegyszer találkozunk. A gyászposztóval bevont fekete város motívuma végül is élete utolsó nagy regényének látomásához vezetett.

Mindenesetre érdekes feladat végigkísérni e nagyszerű látomást kialakító részlet-jelenségek sorozatát. Közülök kevés példa jelzi meggyőzőbben meséi élményszerűségét, mint a jelen cikket intonáló szakaszok.

*

Cikkében Mikszáth sajnálkozását fejezi ki amiatt, hogy »a temetést nagyon korán, már holnapra rendezik« — és így a távolabbi vidékek küldöttei nem is vehetnek részt azon. Arany János temetést már másnap, okt. 23-án, a M. Tud. Akadémia oszlopcsarnokába vitték s ott helyezték ravatalra. Okt. 24-én volt a temetés.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 148 : 20 »kik az arany után szaladtak és rá nem értek Aranyt síratni.« — MK-nak még ebbe a komor hangulatú cikkébe is becsúszott egy szójáték.
- 36 *Kricsi, Flicsi* — a nyegle mágnás-ifjak beceneve—típusneve MK írásaiban. Ld. már 1877. évi cikkeiben is: Krk 53. köt. 214., 229. l. stb.

SZOBROT ARANY JÁNOSNAK !

M. I. *PH*, október 25., 294. sz., 5. l.

II. *Írói arcképek*. Bp. 1953. (Művelt Nép kiad.) 186. l.

Október 24-én volt Arany János temetése.

A *PH* másnapi számában jelent meg a szóban levő felhívás. A kezdeményezett szoboralapra elsőnek a *PH* 50 forintot, közvetlenül utána pedig Mikszáth 10 forintot ajánl fel.

A felhívást — stílusából és az első két adományból következtetve — minden bizonnyal MK fogalmazta.

Ezen az alapon közöltük annak idején MK *Írói arcképek* c. kiadványunk jegyzeteiben is.

E felhívással a *PH*-ban még később is találkozunk, pl. dec. 1. (331. sz. 5. l.) stb.

Végül megjegyezzük, hogy Arany Jánosnak a nemzet 1893-ban állított szobrot. (Strobl Alajos műalkotása a M. N. Múzeum előtt.)

MÁRKUS EMILIA

- M.** *Koszoru, november hó, VIII. köt. 8. füzet, 456—459. l. Névjelzés: M. K. A tartalomjegyzékben teljes névjelzéssel. Kötetben itt először.*

Színészportré az »új csillag«-ról

A Koszoru, a Petőfi Társaság lapja időnként egy-egy író vagy színész arcképével kedveskedett olvasóinak.

Az 1882. novemberi szám műmelléklete Márkus Emilia arcképét nyújtja. A képhez a folyóirat szerkesztője, Szana Tamás, Mikszáthtól kért kísérő szöveget. Írónk szívesen vállalta a feladatot részint magáért a fiatal művésznőért (mert az ünnepelt színésznőknek mindig előszeretettel bókolt), részint pedig Márkus Emilia férjéért, Pulszky Károlyért.

E színészportré méltán illeszkedik Mikszáth legjobb ilyenmű cikkei közé. Bemutatja Márkus Emilia pályafutását — akadálytalan, sima pályáját —, elismeréssel szól legjobb szerepeiről, de ugyanakkor tehetségének további kibontakozását is várja, hiszen a művésznő (a »szőke csoda« — ahogyan nevezték) még csak húsz éves.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 150 13 *Kozmata Ferenc* pesti, belvárosi fényképész készítette a folyóirathoz mellékelt arcképet.
- 20 »Nincs többé barna arc!« — jelentése: Márkus Emilia szépsége elhomályosítja a barnahajú szépségeket. Egyébként — különféle változatokban — ez MK-nál gyakori reklámszöveg; pl. »Nincs többé melegség«: Krk 51. köt. 31. l. és Krk 54. köt. 269. l.; »Nincs többé kopasz fej«: Krk 51. köt. 31. l. stb.
- 24 »a kritikusok királya« — Ez a díszítő jelző csakis Gyulai Pálra vonatkozhat.
- 151 1 »már 1877 óta uralkodik« — abban az évben szerződött a Nemzeti Színház.
- 6 *antichambróroz* — előszobázik.
- 13 *annektált tartomány* — elfoglalt, bekebelezett tartomány.
- 14 »nekem, a nemzeti krónikásnak.« — tréfás utalás az előző mondatban említett »palóc nemzet«-re.
- 152 18 *Bartók Lajos* »A legszebb« c. vígjátéka 1880-ban került színpadra.
- 18 »Csóka« — Dóczy Lajos vígjátéka (1874).
- 18 »Essex grófa« — Heinrich Laube német író (1806—1884) nagy sikerű drámája. Előadását nálunk 1882. okt. 9-én újtották fel.
- 37 *kontraktus* — szerződés; itt: kötelezvény.

*

Cikkében Mikszáth két helyen is (150 10 és 151 11) utal Márkus Emilia menyecske-voltára, illetőleg arra, hogy »a nyáron férjhez ment Pulszky Károlyhoz«.

Ezzel kapcsolatosan ideiktatjuk a Pesti Hirlap 1882. jún. 8-án (156. sz., 5. l.) megjelent tudósítást, amely a műtörténész-író és a művész-nő jún. 7-én tartott »fényes esküvője«-ről számol be. Tesszük ezt annál is inkább, mert a névtelen tudósításnak alighanem Mikszáth volt a szerzője. Hiszen Pulszky Károly nemcsak Pesti Hirlapbeli szerkesztőségi munkatársa volt, hanem egyúttal jóbarátja is, akivel nemegyszer követtek el közös tréfákat. (Ld. pl. Krk 61. köt.: *A választások előestéjén és Hogarth-képmagyarázatok a Pesti Hirlapban.*) A lakomára hivatalos vendégek sorában Mikszáth mellett több más Pesti Hirlapbeli munkatárs nevével is találkozunk ugyan (Láng Lajos, b. Kaas Ivor, Keszler József, Szépfaludy Ö. Ferenc), de Pulszky Károly személye ezeknek egyikével sem hozható oly közeli kapcsolatba, mint vele.

A napihír-jellegű névtelen tudósításnak legcélszerűbben itt, a jegyzetek között adhatunk helyet:

FÉNYES ESKÜVŐ

Ma délelőtt 11 órakor volt a dr. *Pulszky Károly* esküvője *Márkus Emilia* kisasszonnyal az egyetemi templomban, nagy nézőközönség és fényes násznép jelenlétében. Az egyházi szertartást *Fraknoi Vilmos* apát végezte, ki gyönyörű egyházi beszédével az egész halgatóságot elragadta, némelyeket könnyekre fakasztott. Az esküvőn tanúk voltak a vőlegény részéről: *Szilágyi Dezső* és báró *Fehérváry Géza* államtitkár, a menyasszony részéről: báró *Kaas Ivor* és *Bercsényi Béla*. Nyoszoló leányok: *Jennei Vilma*, *Radvánszky Ilona*, *Horváth Róza*, *Pulszky Polyxena* k. a. Vőfélyek: *Márkus Imre*, gróf *Fesztetich Andor*, *Pulszky Garibaldi*. Délben a templomból villásreggelire az örömapa, *Pulszky Ferenc* lakására gyűltek a nászvendégek, hol mintegy száz személy ült két teremben. Ott láttunk a tudomány, a politika, az irodalom, művészet és a közélet emberei közül sok kiválókat. A két család jelenlevő tagjain kívül ott volt *Ráth Károly* főpolgármester, *Ráth György* legfőbbbítlőszéki tanácselnök, b. *Fejérváry Géza*, *Radvánszky Károlyné*, *Pulszky Géza*, *Gyulai Pál*, *Arany László*, *Láng Lajos*, *Bubics kanonok*, *Czobor Béla*, b. *Kaas Ivor*, *Horváth Jenő*, *Kammermayer polgármester*, *Nagy Imre*, *Keszler József*, *Mikszáth Kálmán*, *Szigeti Imre*, *Horváth István*, *Halmi Ferenc*, *Szépfaludy Ö. Ferenc*, *Bercsényi Béla*, *Plósz Pál*, *Náday Ferenc*, *König Gyula*, *Vizvári Gyula*, a legtöbbben nejeikkel s leányaikkal. — A lakomán csakhamar megeredtek a toasztok, a menyasszony és vőlegényre, az örömapára és az örömanyára, özvegy *Márkusné* asszonyra, ki a fehér atlasz ruhába öltözött menyasszonnyal átellenben foglalt helyet, *Pulszky Ferenc* közvetlen szomszédságában, a házi kisasszonyra, ki az oldalteremben elnökkölt, *Fraknoi* mondott felköszöntőt. Sok derűtséget okozott a *Szilágyi Dezső* polemája — mondanunk sem kell hogy — *Gyulai Pállal*, *Szilágyi* ugyanis első toasztját *Gyulaihoz* intézte, mire azonban *Gyulai*

nem felelvén, Szilágyi szót emelt, kifejtve sok humoros megjegyzéssel, hogy Gyulai Pál, ha nem lehet valakit szidnia, hanem a körülmények szerint, okvetlenül meg kell valakit dicsérnie, nem talál szavakat, hanem 48 órai gondolkozási időt kér, hogy gigondolja, miképp lehessen a dicséretet mind szíkebbre szabni, ennélfogva ő segíti ki Gyulait s toasztot mond helyette, (*Gyulai közbeszól*: De jobb legyen, mint az előbbi!) élteti az irodalom jelenlevő képviselőit, kiknek élén Pulszky Ferenc áll, örökifjú szellemével. Kaas Ivor is Pulszkyért iszik, s nem azt kívánja neki, hogy halhatatlan legyen, hanem hosszúéletű, mert nekünk így többet ér. Gyulai is szóhoz juthatott végre s összeszedve Kaas Ivor és Szilágyi állításait, szemlei hévvel cáfol és kifogásol, folytonos derültségben tartva a társaságot, Kaas Ivorról azt mondja, hogy nem olyan szónok, mint Szilágyi (*Kaas Ivor közbeszól*: Ha olyan szónok volnék, mint Szilágyi, azt tenném ami Gyulainak éppen nem lenne inyere: a kormányt buktatnám.). Pulszky Ágoston, Podmanicky Frigyes s kivált Bercsényi mondott még igen sikerült pohárköszöntőket a vidám déjeuner alatt. A fiatal pár még a délután folyamán Velencébe utazott.

A SZIVAR MINT ÉLETMENTŐ

- M. *PH*, november 2., 302. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Alcím: A mamelukok életét védi a mennyei kormány. Névjelzés: S. [= Scarron.]
Kötetben itt először.

Egy szerencsés szivar-történet

Mikszáth dohányos szenvedélyéről szólunk már *A dohányzacskó rabjai* című, szept. 20-i karcolatának jegyzeteiben. Dohányról, pipáról, szivarról gyakran szó esik regényeiben, elbeszéléseiben és cikkeiben. Ezeknek dicséretével — műveit lapozgatva — minduntalan találkozunk az olvasó.

De talán egyetlen írásműve sem magasztalja fel annyira a dohány »játékony« hatását, mint az előttünk fekvő karcolat. Valóságos reklám-históriát kanyarít ki egy állítólag megtörtént kuriózus esetből, amikor is egy kitűnő szivar életmentő szerepet játszott.

Előadásának humorát a karcolat politikai aláfestése is fokozza. Kormánypárti előkelőségekről (röviden: mamelukokról) szól, s ez a körülmény az írónak sok szellemes megjegyzésre ad alkalmat.

A történet hőse Tóth Vilmos, az egykori belügyminiszter (1871—73), aki hosszú időn át (1879—95) a közös állami számvevőséék elnöki tiszttségét töltötte be. Ahányszor őt Mikszáth említi, egyidejűleg mindig szóba hozza Paulinyi Tóth Vilmos szlovák nemzetiségi képviselőt is. Kettejük legfőbb megkülönböztetésül a volt belügyminisztert »aranyszakállú«-nak szokta nevezni. (Ld. pl. Krk 54. köt. 50. l.) A jelen karcolatban az aranyszakállú Tóth Vilmosnak egykori ékes-szólására is utal: az »arany ajk«-ra, amely azonban minisztersége után

elhallgatott. Az előbb említett helyen (Krk 54. köt. 50. l.) mérsékeltebb értékeléssel még csak »ezüstszavú«-nak mondta az aranyzakállú Tóth Vilmost...

A karcolat visszatérő motívumait a Tárgyi magyarázatokban részletezzük.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 153 18 *botos* — ormótlan szőr-csizma nagy hideg ellen.
- ” 20 *szinekúra* — gond nélküli, munkával nem járó hivatal. — A továbbiakban MK megjegyzi a közös számvevőszék elnöki tisztségéről, hogy az »nagyon kényelmes, nyugodalmas« állás — tehát mégsem egészen munkátlan hivatal.
- 30 *denique* — elvégre, szóval.
- 154 1—7 *Teresina Tua* hegedűművésznőről ld. az Életrajzi jegyzeteket. Itteni említése a művész nő Népszínházbeli vendégszereplésére vonatkozik, ahol őt ízben lépett fel és igen nagy sikert aratott. Az egykorú kritikák kiemelik, hogy virtuóz játéka mellett »a fiatal művész nő bájos megjelenése« is fokozta a közönség ovációit. Szépségére utal a nevéből formált szójáték is: »Teresina Tua — Teresina Mea« (a te Teresinád — az én Teresinám).
- 12 *kvadrál* — illik, talál.
- 13 »*Hoffmann meséi*« — Offenbach operája; halála után Delibes fejezte be.
- 18—22 *tárca (bugyelláris) és belügyi tárca (miniszterség)* — újabb szójáték. (A szójátékok MK stílusának kedvelt díszítőelemei az 1880-as évek elején.)
- 24—155 1 *A bécsi Ringtheater tűzkatasztrófája* az itt említett napon: 1881. dec. 8-án történt, amikor éppen a »Hoffmann meséi« volt műsoron. Erről a szörnyű szerencsétlenségről — amelynek több mint kilencszáz emberélet esett áldozatul — Mikszáth ismételt megemlékezett cikkeiben és karcolataiban. (Pl. *Éji séták és éji alakok*, Krk 33. köt. 40. l., továbbá *Az országházból*, Krk 62. köt. 190. l. stb.)
- 155 3 *Móricz Palya* — Móricz Pál, ld. az Életrajzi jegyzetekben. Itteni tréfás említése utalás arra, hogy Móricz Pál — mint Tisza Kálmán egyik bizalmas embere és »fő mameluk«-ja — minduntalan jól jövedelmező állásokra számított. MK egy másik karcolata szerint az esetleg megvalósulandó Magyar Nemzeti Bank igazgatói állására is ő volt a legfőbb önjelölt.

*

A nov. 2-án S. [= Scarron] szignóval megjelent karcolatot egy hét múlva, nov. 9-én egy névjelzés nélküli tárcacikk követte a Pesti Hírlapban (309. sz., 1—2. l.) ily címmel: »Mibe kerül egy hat krajaéros szivar?«

Ez a túlzóan romantikus mese nyilvánvalóan az előző történet

ellen-anekdotája. Kizárólag ebben a vonatkozásban kapcsolódik Mikszáth írásához.

Föltehetően a Pesti Hirlap valamelyik belső munkatársa írta.

Részben mint Mikszáth egyik írásművének tréfás visszhangját, részben pedig mint Pesti Hirlapbeli szerkesztőségi műhelyének egyik kuriózus emlékét ideiktatjuk teljes egészében:

MIBE KERÜL EGY HATKRAJCÁROS SZIVAR?

Egy régi követelésem van. Boldog ember! fogják sóhajtani barátaim. Neki még tartoznak! Igen ám. Mikor sokkal többel tartozom másnak! Szükségem volna arra a pénzre, s nem bírok sehogy sem hozzájutni.

A múltkor megpillantám tisztelt barátomat.

Mentem utána. Most az egyszer nem menekül meg. Utóvégre is, nekem is csak kell élnem.

A gyáva megugrott előlem. Keresztülzaladt az Erzsébet-téren s eltűnt egy mellékutcában.

Leültem elfáradtan egy padra. Nézegettem jobbra-balra, nem jön-e utánam barátom? Dehogy jött. Nem lesz bolond.

Egy ember ült azon a padon, melyre lebocsátkoztam. Hosszú fekete haja, hosszú, bozontos szakála, magas kalapja, nyítt kabátja, szakadt cipője van. Százszor láttam őt járkálni az utcán egy vastag plédbe burkolva.

A manóba! ez a nap nem szerencsés rám nézve. Csupa ilyen kétes egzisztenciákkal hoz össze sorsom. De mivel érdekes arca volt neki, eltökéltem, hogy tanulmányozni fogom. Vagy nagyon okos, vagy eszelős. Mind a két esetben megérdemli a tanulmányozást.

— Uram — kérdém —, nem lenne szíves megmondani, mit játszanak holnap a Nemzeti Színházban?

— Nem — felelé.

(Bolond! ezt magamnak jobban kellene tudnom.)

A felelet elég lakonikus volt. Más kérdéssel kellett megindítanom a támadást.

De az ismeretlen nem válaszolt egy kérdésemre sem, hanem csak rám nézett, vagy fejét rázta. Meglehet, hogy nem tetszik neki kérdészködésem, gondolám, de mindegy. Szeretetremlítő mosolyt erőszakoltam arcomra s újra kérdést intéztem hozzá:

— Nincs talán szerencsém uraságodat ismerni? — kérdém.

— Nem emlékszem önre.

— Én különben újságíró vagyok.

— Melyik lapnál?

Megmondtam a lap címét.

A furcsa ember rám tekintett, sem nem haragudott, sem nem mosolygott, csak fogai közt dörmögé:

— Miben lehetek szolgálatára?

És ismét elhallgatott.

Kivettem szivartárcámat.

— Nem szolgálhatok?

Az ismeretlen ránézett a szivarra. Havanna volt. Ezt szoktam színi, még akkor is, ha nincs pénzem.

— Ah, uram, ön nagy fájdalmat okoz e szivarral!

— Ön? hogyan?

— Igen, ez a szivar az oka szerencsétlenségemnek.

— Nem értem. Ha tudtam volna —

— Megbocsátok; hiszen nem ismerheti történetemet. Szomorú eset ez.

— Ha szomorú — mondtam —, ne beszélje el, fájdalmas lenne rám nézve.

— Nem, hallgassa meg.

— Most vagyok negyvenkét éves — kezdé az ismeretlen beszédjét. — Látja, hogy jó testtel áldott meg a teremtőm. Atyám posztókereskedő volt valaha a Váci utcában, s szép jövedelmet hagyott rám. Harmincéves koromban elvettem egy szép leányt, akit imádtam. Tíz éven át a legboldogabb ember voltam. De ez a boldogság nem tarthatott sokáig. Lássa, a boldogság is olyan, mint az alma, ha megérett, lehull.

— Ha nem hullana le az alma, megaszárnék.

— Igaza van. Egy reggel vidáman ébredtem fel. Kedves nőm pompás reggelit készített, melyet maga táltal fel apró fehér kezével. Tizenegyedfél órakor azt mondták nekem: »Menj gyorsan, jó öregem, minél előbb mész, annál hamarabb térsz vissza.«

Gyönyörű volt. Elmentem. Alig léptem az utcára, keresgéltem zsebemben s rágyújtottam egy szivarra. Ügyvédemhez mentem, akivel egy rokonaimmal folytatott perben volt elintézni való dolgom. Megérkezve ügyvédem lakása elé, láttam, hogy szivaromat még félig sem szívtam el. Havanna volt, melyet rendszeren színi szoktam. Nem akartam eldobni. Gondoltam, hogyha már itt vagyok a kapuban, az ügyvéd ügysem mehet el anélkül, hogy ne lássam.

Tíz perc múlva fölmentem. Az átkozott perfaló öt perccel előbb elment a járásbíróásra. A háznak két kijárata volt. Nem bírván kellő időben bemutatni irataimat, elvesztettem a pert. A per különben csekély jelentőségű volt, s nemigen bántott. A tőzsdén játszottam, s a papírok éppen akkor emelkedtek. Elhagytam a házat s mentem egyenesen a tőzsdére. Ez az a perc, melyen veszedelmem megfordult. Egy szót mondtam ügynökömnek, ki vásárlásaimat intézte, s rendeletet adtam neki, hogy vegyen. Oh, de öt perccel utóbb kisült, hogy hamis hírek szöktették fel az árfolyamokat.

Tönkre voltam téve. Halálra sebzett lélekkel rohantam bankáromhoz. Ez megszökött pénzével a kilenc órai vonattal!

— Ez borzasztó eset! — kiálték.

— Oh, még nem minden, még többet is kell hallania — mondá a szerencsétlen ember. — Csődöt mondtam. Hamis csőd miatt följelentést tettek ellenem. Fogságba vetettek. De ártatlanságom csakhamar kiderülvén, kiszabadultam a börtönből. Örömtől repeső szívvel szaladtam haza. Itt új csapás várt rám, mely meghasította szívemet. Legjobb barátom karjaiban találtam nőmet. Örülten rohantam le az utcára. Azóta nem létezem.

A szegény ember megtörlé szemét, azután folytatá:

— Lásza, mennyire lehet bízni a boldogságban. Ha nem akar-
tam volna elszívni azt az átkozott szivart, akkor rendbe szedhettem
volna irományaimat, megnyertem volna pörömet, azalatt beállt volna
a tőzsdén a baisse, én nem vásároltam volna; nem következik be
tönkrejutásom, erre fogságom s ha nem kerülök fogságba, nőm nem
készen alkalmat, hogy barátom karjaiban keressen vigasztalást. Lásza,
több mint százötvenezer frankba s életem boldogságába került az a
hat krajcáros szivar.

— És hat krajcárba!

— Nem, barátom adta. Íme, ez a történetem. Ha akarja, írja meg!

SZEGEDI KÉPEK

M. I. *PH*, november 10—17., 310—317. sz., a tárcarovatban. Név-
jelzés: *Scarron*. Öt folytatásban, az alábbi részletezés szerint:

1. november 10. (310. sz. 1—2. l.) *I. Bevezetés.*

2. november 11. (311. sz. 1—2. l.) *II. Az árnyék.*

3. november 13. (313. sz. 1—2. l.) *III. Az anyagi helyzet.*

4. november 15. (315. sz. 1—2. l.) *IV. Milyen a magyar iparos?*

5. november 17. (317. sz. 1—2. l.) *V. A színészet és VI. A kis
Réthi Laura.*

II. a) *Jk* 39. köt. = *Hi* 7. köt. *Szeged könyve II. köt. 1914. 243—
259. l.*

b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlap-
kiadás.]

Az útirajz szerkezete és elemei

Mikszáth mint Szeged hű fia szívesen fogadott minden alkalmat,
amikor újra meg újra meglátogathatta »második szülőföldjét«. Élet-
rajzába elég sűrű vonalakkal rajzolhatjuk be szegedi kirándulásait.
Orvosa 1881 nyarán Herkulesfürdőre küldi üdülni, de 6 útközben
néhány napot Szegeden tölt (*Mehádiai utam*, Krk 60. köt.). A re-
konstrukció megtekintésére 1882-ben író- és hírlapíró-társaival nyol-
cadmagával utazik az alföldi metropolisba (*Kirándulás Szegedre*,
Krk 63. köt.). Az előttünk fekvő cikk szerint szintén pesti barátait
(Ábrányi Kornélt, Bartók Lajost és Matolay Eleket) kalauzolja az
újjaépített városba. Tisza Lajos — akinek működését eleinte csipős
megjegyzésekkel bírálta, de eredményeit később szívesen elismerte —
ahányszor csak az újjaépítési munkálatok befejezése után Szegedre
utazott, rendszerint magával vitte Mikszáthot is, aki ekkor már
országgyűlési képviselő és a két Tisza-testvér jóbarátja. Munkácsyt is
kettő kísértek le Szegedre, hogy a mester ott magyar típusokat
keressen »Honfoglalás« című készülő képéhez (*Párhaj — kabátokkal*.
Az én kortársaim II. köt.). Később (1895-ben) Szilágyi Dezső kéri fel
szegedi kiránduló-társának (*A kapitányok városa*, Jk 21. köt. Az én
kortársaim II. köt.) stb.

*

Valahányszor Mikszáth egy-egy témát variál vagy azt más-más szempontból világítja meg — óhatatlanul visszatér korábbi megállapításaihoz és kedvenc fordulataihoz. Egyszóval: ilyenkor gyakran ismétli önmagát.

Szeged sokszori meglátogatása is természetesen számos azonos benyomás, reflexió és anekdota emlékképét idézi fel a későbbi cikkek során.

A *Szegedi képek* II. és III. fejezete az újjáépülő város állapotát és problémáit ecseteli. Részint Tisza Lajos tervszerű munkálkodását dicséri, részint pedig »az árnyék«-ot méregeti: a költségeket és a terheket.

Ezek a részletek már többször előfordultak Mikszáth szegedi publicisztikájában. A Krk 56—61. köt. cikkeinek nagyobbik fele jórészt ezekről a kérdésekről szól.

De figyelemreméltó körülmény, hogy később is, tíz—tizenöt év múlva is, ha Szeged újjáépítését és Tisza Lajos alakját felidézi, mindannyiszor visszatér ezekhez a már többször elmondott fejezetekhez és jócskán merít belőlük. Mikszáth írói ökonómiája szempontjából a *Szegedi képekkel* különösen érdekes egybevetni az 1890-es években írt következő két cikkét: *A szegedi gróf* (1892) és *A kapitányok városa* (1895). (*Az én kortársaim* I., ill. II. kötetében.)

Amit itt (a III. fejezetben) Tisza Lajos »hangyaszorgalmáról« és »konceptiójáról« mond: abból sokat felújít *A szegedi gróf* c. cikkben; az a kép pedig, amelyet az újjáépített város nagykörútján túl fekvő falu-részről, »az apró, gyönyörű paraszthajlékokról« rajzol (a II. fejezetben): újra feltűnik *A kapitányok városa* c. cikkben stb. Népi és néprajzi érdeklődését jellemző vonás, hogy ismételten méltatja a városban álló parasztházak szépségét. *A szegedi grófban* hasonlóképpen fölleventi a Szirákit ábrázoló IV. fejezet zárószakaszát is, amely a Tisza Lajos által tervezett hal-formájú bicskanyélról szól. Minthogy ezt a zárószakaszt az elbeszéléssé önállósított változatban mellőzte, most utólag, pótlólag hasznosítja.

*

Mikszáth hosszabb útirajzai általában laza szerkezetűek, és hangszínük sem zavartalan. Az író csak impressziókat vet papírra, és impressziói nem mindig egyformán élénkek.

A jelen kötet mindkét útirajza — a palócországi és a szegedi útleírás — igazolja ezt a megjegyzést. De mindkettőnek van egy-egy kiemelkedő fejezete, amely Mikszáth legjava természetéhez tartozik. Amott a koldussá szegényedett öreg Pakas portréja, itt a bicskakészítő Sziráki uram jellemrajza.

A hat fejezetből álló útirajzot Mikszáth öt részletben írta, illetőleg közölte a Pesti Hirlapban. A cikksorozaton meg is érzik, hogy nem egységes hangulat szülte.

Az I. fejezet, a Bevezetés és Mikszáth útirajzainak általános jellegét tükrözi: a száguldó vonat nyújtotta élményeket és benyomásokat. A csúnya asszony útitárs figurája mondhatni visszatérő sablon Mik-

száth útirajzaiban és útinovelláiban. (Ld. pl. *Utazás Székesfehérvárra*, Krk 30. köt.) A II. és III. fejezet: az újjáépülő Szegedről szóló, összefüggő riport; ezeket az író a képsorozat »unalmas« részének nevezi, pedig a színeszetről szóló V. fejezettel együtt éppoly érdekesek és tanulságosak, mint szegedi karcolatainak java. A cikksorozat IV. fejezete — a Sziráki uramról készített remek jellemrajz — a riportok közé elég lazán illesztett betét; míg a VI. fejezet, »a kis Réthi Laura« érdekében írt reklámciikk annyira jelentéktelen, hogy miatta valószínűleg széthull az amúgy is laza szerkezetű képsor.

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük.

A IV. fejezettel kapcsolatosan — amelynek címe: *Milyen a magyar iparos?* — részletesebb megjegyzést kell tennünk.

A *Szegedi képeknek* ezt a fejezetét Mikszáth 1883-ban, *Az apró gentry és a nép* c. kötetének összeállításakor kiszakította az útirajzból és mint önálló genre-képet iktatta készülő új könyvébe. Ezzel az eljárásával az önállósított fejezet bekerült az író elbeszéléseinek ezerégy meséje közé; eredeti helyéről, PH-beli megjelenéséről a nagyközönség talán nem is tudott.

Mint önálló rajzot, mint *Az apró gentry és a nép* egyik darabját természetesen mi is beiktattuk a jelen Krk *Elbeszélések* c. ciklusába (a 33. kötetbe). Ottani jegyzeteinkben (364. l.) megemlítettük, hogy az elbeszélésnek az útirajz előző és folytatólagos részéhez kapcsolódó mondataira nem terjeszkedünk ki, minthogy ezeknek a részeknek — mint szövegváltozatoknak — kimutatására a *Cikkek és Karcolatok* »megfelelő kötetében«, vagyis a jelen kötetben kerül sor. Itt tüntetjük fel tehát azokat a szövegváltoztatásokat és törléseket, amelyeket MK az útirajz ezen fejezetének elbeszéléssé formálásakor végzett. (Zárójelben az elbeszéléssé formált szöveg:)

IV. Milyen a magyar iparos?

Lap Sor

- 162 1—4 *Ami unalmas volt, ... a híros szegedi bicska. (Nem hiszem, hogy akadna ember a Szent István birodalmának területén, aki ne érdeklődne az iránt, hogy hol és miképp terem a szegedi bicska.)*
- 163 29 *hogy London van nagyon messze. (hogy London van messze.)*
- 164 : 16—17 ... s ne csiklandozza a nyereségvágy. [E szavakkal végződik az elbeszélés. A *Szegedi képek* szövegének többi részét MK nem vette át az elbeszélésbe!]

*

A Hi szövege (*Szeged könyve II.*) ezúttal nemcsak pontatlanságot mutat, de illetéktelen »javításaival« és szó-kihagyásaival értelemszerűen is módosítja Mikszáth közlendőit.

A Hi szövegeeltéréseit szerkesztőségi határozat folytán nem részletezzük; csupán az olvasó tájékoztatása végett idézünk egypár példát (zárójelben a Hi szövege):

Lap Sor

- I. 155 : 22 egy zöld *wiklerú* dáma ült, rémítő *pacsuliszaggal* stb. (egy zöld *czvikkerú* [!] dáma ült, rémítő *pacsuliszaggal* stb.)
 II. 157 9 *karbunkulus* (karbunkulos)
 IV. 163 12 és 21 *bicsak* és *bicsakot* (*bicska* és *bicskát*)
 V. 165 36 A páholyokban jobbadán a *zsidók ülnek és a hivatalnokok*. (A páholyokban jobbadán *hivatalnokok ülnek*.)

Tárgyi magyarázatok

I. Bevezetés

Lap Sor

- 155 : 5 *commis-voyageur* — kereskedelmi utazó; ügynök.
 17 *II. Kákay Aranyos* és 156 : 2 *Aranyos* — ifj. Ábrányi Kornél.
 17 *Don Pedro* — Bartók Lajos.
 19 »a *tornaegylet érdemes elnöke*« — Matolay Elek (ld. az Életrajzi jegyzetekben).
 „ 22 *wikler* (wikler) — hosszú bő köpenyeg.
 156 6 *Istók!* — Bartók Lajosnak mint a Bolond Istók c. élclap szerkesztőjének baráti megszólítása.
 157 1 *Hotel Európa* (Szegeden)
 3 *spalier* (Spalier, spalír) — itt: sorfal.
 13 a *boulevard* — Szeged nagykörútját azon országok fővárosairól nevezték el, amelyek jelentős segélyeket nyújtottak az árvíz után (Londoni körút, Párizsi körút stb.).

II. fejezet

Lap Sor

- 157 6 *Aladin* — az Ezeregyéjszaka hőse, kinek mindent megvilágító, csodálatos fényű lámpása volt.
 13 *horizont* — MK itt tárgyesetnek használja. Helyesen így lenne: *horizontot* (a látóhatárt, látókört).
 158 1 *Bernát Gáspár* (ld. az Életrajzi jegyzetekben!) — nagyotmondásaiból, úgynevezett »gazsiádái«-ból MK is egész csokorra valót jegyzett föl különböző írásaiiban.
 7—30 *az állandó színház* — A szegedi színház Feller Ferdinánd bécsi építész alkotása. — MK itt utal arra, hogy »annak idején egy kicsit megcibáltuk a lapokban...« Ld. MK idevágó cikkei közül főleg *Tisza Lajos és a magyar művészet* c. cikkét és ahhoz fűzött jegyzeteinket (Krk 61. köt.), a színház képét pedig a Krk 60. köt. IV. sz. mellékletén.
 11 a *budapesti Népszínház* — 1875-től 1908-ig működött, azután

- a Nemzeti Színház épülete lett. A Blaha Lujza téren állott, a közelmúltban bontották le. (Fényképét ld. a Krk 60. köt. VII. sz. mellékletén.)
- 159 34 »*egyetem kell nekik*« — Szeged évtizedeken át hiába kért egyetemet a kormánytól; erről MK későbbi cikkei is — főleg országyűlési karcolatai — sokszor megemlékeznek.
- 34 »*megye kell nekik*« — Az újjáépítés után Szeged ismételtlen tett lépéseket azíránt, hogy Csongrád megye székhelye legyen. A megyeszékhely azonban továbbra is Szentés maradt.

III. fejezet

- 160 8—28 *Kállay Albert, »az ottani finanszminisztera* — Kállay Albert (ld. az Életrajzi jegyzetekben!) pénzügyminiszteri titkár volt, amikor Tisza Lajos kir. biztos mellé osztották be szolgálattételre. MK megjegyzése arra vonatkozik, hogy Kállay Albert az újjáépítési munkálatok idején a finanziaális ügyeket intézte.
- 37—161 2 *Mátyás király lustái* — Részletes jegyzeteinket ld. a *Szent Péter esernyője* c. regény Tárgyi magyarázatai közt: Krk 7. köt. 256. l.
- 161 16 *conditio sine qua non* — elengedhetetlen föltétel.
- 39 *carta bianca* — aláírással ellátott üres papírlap, amelyet tetszés szerint lehet kitölteni.
- 162 1—14 *a kopott kalapú szegedi városi tanácsnok* — név szerint: Zombory Antal. Különös fogadalmait MK többféle változatban szokta emlegetni. Ld. pl. *Kirándulás Szegedre* c. úti-rajzát (Krk 63. köt. 145—146. l.).

IV. fejezet

Sziráki uram történetét MK mint önálló elbeszélést is közölte, s ez az önállósított változat megtalálható a Krk 33. köt. 186—188. lapján; ennek tárgyi magyarázatai pedig ua. köt. 364. lapján. Alábbi jegyzeteink tehát csak az elbeszélésben mellőzött szakaszokra terjednek ki:

- 164 : 25 *furorét csinál* — nagy tetszést arat.
25 *raritás* — ritkaság, különlegesség.

V. fejezet

- 165 : 29 »*Hetven ezer ember, aki magyarul beszél.*« — Szeged akkori lakosságának tömör definíciója.
- 31—32 »*Ugyancsak varga legyen és nem molnár, aki...*« stb. — Kissé rejtett szójáték Molnár György nevével. Molnár György (1830—1891) színművész és színigazgató volt; 1861—70: a budai népszínház igazgatója. — MK nemegyszer említi írásaiban, méltányolva sokoldalú munkásságát.

Lap Sor

- 167 5 »Laurája minden jóra való színháznak kell hogy legyen!« — Bókoló célzás, utalás a Nemzeti Színház kiváló színésznőjére, Helvey Laurára. Ld. MK róla szóló méltatásait: Krk 54. köt. 104—106. l. és Krk 60. köt. 130—132. l. Fényképét a Krk 60. köt. VI. sz. mellékletén közöltük.

Mikszáthék látogatásának sajtóvisszhangjai

Mikszáthnak és három barátjának szegedi látogatása sokkal jelentősebb esemény volt, semhogy arról a két helyi lap meg ne emlékezett volna.

A *Szegedi Napló* (SzN) — írónk egykori nevezetes fóruma — nov. 5-i számában beharangozza érkezésüket »a ma éjjeli vonattal«. Figyelmet érdemel ez előzetes híradásnak azon közlése, hogy Mikszáthtal együtt Ábrányi Kornél, Bartók Lajos »és esetleg Csiky Gergely kitűnő írónk« jönnek le a rekonstrukció alatt lévő város megtekintésére. Tehát Csiky Gergely leutazása is tervben volt. A kis híreikk egyúttal jelzi, hogy: »A kedves vendégek tiszteletére itteni jóbarátaink vasárnap este kedélyes összejövetelt tartanak egyik helybeli szállodában.«

A nov. 7-i (keddi) szám (»Újdonságok« c. rovatában) részletesen beszámol Mikszáthék szegedi két napjáról. Idézzük a közlemény néhány szakaszát, mint érdekes adatokat Mikszáth életrajzához:

»Lakoma tró-vendégeink tiszteletére. Budapesti hírneves vendégeink: Mikszáth Kálmán, Bartók Lajos, ifj. Ábrányi Kornél és Matolay Elek tiszteletére, kik az újjáépülő Szeged megtekintése végett rándultak le hozzánk, itteni jóbarátaink egy kedélyes összejövetelt rendeztek vasárnap este a Hungária szálloda első emeleti éttermében.« A lap felsorolja a »barátságos estély« számos résztvevőjét. Közülök a Krk olvasói előtt is ismeretes nevek: Kállay Albert, Szluha Ágoston, Kovács Albert, Pillich Kálmán, Krikkay Gusztáv, Lázár György, Kalmár István, Salamon Zsigmond, Vass Pál, Nagy Sándor, Ényedi Lukács, Pósa Lajos, Apáthy István, Felmayer János stb. »Ósi szokás szerint felköszöntőkben nem volt hiány, s a szebbnél szebb kívánságok csak úgy özönlöttek vendégeinkre s részükről Szeged városára.« A szegediek közül Vass Pál, Nagy Sándor, Krikkay Gusztáv és Pósa Lajos köszöntötték fel a vendégeket, ezek pedig — Mikszáthot kivéve — valamennyien viszonzták a tósztokat. Vass Pál és Nagy Sándor a fővárosi sajtó »játékony hatású rokonszenvéről« emlékezett meg; Krikkay Gusztáv prózában, Pósa Lajos pedig versben üdvözölték a vendégeket. A vendégek közül Ábrányi Kornél háromszor is mondott felköszöntőt, Bartók Lajossal és Matolay Elekkel együtt éltetve Szeged népét, amely munkával, szorgalommal új életet, új várost teremtett.

A SzN — éppúgy, mint a Szegedi Híradó — teljes egészében

közli Pósa Lajos tréfás verses köszöntőjét. Pósa Lajos sorra veszi a három fővárosi íróét. A Mikszáthról szóló három strófából idézzük e néhány sort:

Ismeri őt cseh, svéd, muzska, német, angol,
Hírneve külföldön mindenütt csatangol,
Róla szól dicsőség harsány trombitája —
Hanem azért palóc minden porcikája.

Hiába száll föl a Parnasz tetejére,
Le-lekífvánkozik hozzánk Szögedébe... stb.

A SzN-nak és egykor Mikszáthnak is ellenlábasa, a Nagy Sándor szerkesztésében megjelenő *Szegedi Híradó* c. kormánylap — szintén nov. 7-i számában — hasonló ovációban részesíti a »fővárosi vendégeket«. A lap többek közt ezeket írja: »A Szeged rekonstrukciója iránt való érdekltség s a városunk iránti rokonszenv hozta őket körünkbe. A tegnapi és a mai nap folyamában megtekintették mindazt, ami érdekesebb látnivaló van nálunk s nem győznek eltelni mindannak dicsőretével, amit itt láttak és tapasztaltak. Mondanunk sem kell, hogy ahol csak megfordultak, mindenütt a legszívesebb fogadtatásban részesültek. Tegnap este szűkebb körű barátságos vacsorát rendeztek tisztelőkre a Hungária emeleti éttermében, amelyben mintegy huszonegyen vettek részt. Ez a kis társaság kicsiben az egész város társadalmának képét nyújtotta, amennyiben képviselve volt ott a kir. biztosság (Kállay Albert által), a hatóság (Szluha főkapitány által), a törvényszék (Marinkich Mihály elnök által), a járásbíróház, a sajtó, az ügyvédi kar s a polgárság egyéb osztályai. A vacsora rendkívül kedélyes és derült hangulatban folyt le, fűszerezve szép toasztok és Erdélyi Náci nyirettyúje által, amely teljes virtuozitásában csillogott s egészen elragadta a vendégeket...«

A SzN beszámolója följegyzi azt is, hogy a vendégek — »a város ismételi körütekintése után — a ma (nov. 6.) déli vonattal utaztak el. . Mikszáth Kálmán azonban nem hagyott el bennünket oly gyorsan és még holnap körünkben marad.«

Irodalom

A Krk 30. kötetében (a 231—232. lapon) szóvá tettük irodalomtörténetírásunknak azt a súlyos mulasztását, hogy a Hi-sorozatból, vagyis Mikszáth posztumusz-műveiről — több mint négy évtizeden át, a jelen Krk megindulásáig — alig történt megemlékezés. Mikszáth tizennyolc kötetnyi, addig ismeretlen műveit — a magyar irodalmi kincstár e jelentős gyarapodását — az illetékes fórumok részéről szinte teljes közöny és némaság fogadta! (Így például a *Szeged könyve* I. és II. kötetéről, Hi 6—7. köt., mindössze két folyóirat közölt pársoros bibliográfiai tájékoztatást.)

Ezúttal is meg kell ismételnünk a Krk 30. kötetében, 1965-ben elmondott panaszunkat. Mert a *Szegedi képek* szintén csak a Hi-soro-

zatban ért kötetkiadást, ezért aztán ez sem keltett semmiféle sajtó-visszhangot.

Mindössze a Hi-sorozat szerkesztője, *Rubinyi Mózes* emlékezett meg néhány sorban erről az útirajzról, éspedig Mikszáth-könyvének (»Mikszáth Kálmán élete és művei«, Bp. 1917.) az író alakjait és motívumait részletező fejezetében (48. l.):

»1882-ben, már mint a Pesti Hirlap munkatársa, az író lerándul Szegedre és cikksorozatot ír, amolyan komoly útijegyzeteket lapjának, *Szegedi képek* címmel. Hat ilyen kép jelent meg a város felépítéséről, a város anyagi helyzetéről stb., s e képek közül a negyediknek címe: *Milyen a magyar iparos?* Ekkor látta hát meg Sziráki uramat s az ő alakját vágta ki hasonló című rajzában, ostorozva a bicakakészítő magyar iparos gögös élıhetetlenségét.«

A SZEGEDI SZÍNHÁZ IGAZGATÁSA

M. *PH, november 17., 317. sz. 1. Melléklet 3. l. = 11. l., a színházi rovatban. Cím és névjelzés nélkül.* [Címmel és alcímmel mi láttuk el a cikket.]
Kötetben itt először.

Polémia a Szegedi Híradóval

A szegedi baráti látogatásnak utójátéka támadt, amely csípős hangú polémiában nyert kifejezést.

Nagy Sándor, a kormánypárti Szegedi Híradó szerkesztője, lapjának *nov. 15-i* számában (24. évf. 262. sz., a »Helybeli újdonságok« rovatában) egy kis névtelen cikkben kifakadt »a legutóbbi írói látogatás« résztvevői ellen, minthogy részükről bizonyos »korteskedést« észlelt a szegedi színház igazgatói megbízatása ügyében. Nem nevezi meg, csak jelzi »az aspiránsok egyikét«, aki mellett korteskedni akartak. A polémia további fejezeteiből azonban nyilvánvaló, hogy Mikszáth és íróársai közkedvelt barátjuk, Feleki Miklós mellett akartak hangulatot csinálni.

Mikszáth szóban levő, *nov. 17-i* cikkének teljes megvilágítása céljából szükséges közölnünk a polémia legfontosabb részeit.

A Szegedi Híradó *nov. 15-i* cikke szó szerint:

»Hogy a szegedi állandó színház mily nagy érdeklődés tárgya, bizonyítja az, hogy a Nemzeti Színház drámai személyzetéből is eddig már ketten aspirálnak reá s elnyeréseért már lépéseket is tettek. Az egyik pláne, amint hallottuk, legközelebb személyesen is lerándulni készül, be sem várva a közgyűlés döntő határozatát a színházkezelés kérdésében, hogy széna lesz-e vagy szalma: intendatúra-e vagy magánvállalkozás, — mely utóbbit az intendatúra barátai egyszerűen csak úgy hívják, hogy: Geschäft. Notabene, az sem érdektelen, hogy a fővárosi aspiránsok megannyiának egy-egy ismert lap-protektora is van. — Aztán úgy vettük észre, hogy a legutóbbi írói látogatásnak is a mellék-célja egy kis szelíd korteskedés volt az aspiránsok egyike

mellett. Amikből summa summarum kitűnik, hogy a fővárosban szükségesnek tartják: a színházügyben minket akként gyámoltani, mint a gyámoltalansokat szokás. Mi pedig adjuk meg magunkat és ismerjük el halás tisztelettel, hogy: a szegedieket a színművészet dolgában csakis a fővárosból lehet boldogítani.»

Erre a közleményre következőt Mikszáthnak a Pesti Hírlap nov. 17-i számában megjelent névtelen polemikus írása — kötetünk szóban levő cikke.

Nagy Sándor nem hagyta annyiban a dolgot. Válaszlevelet küldött be a Pesti Hírlapnak. Teljes névaláírással ellátott polemikus válaszát a Pesti Hírlap nov. 18-i száma közölte (318. sz., 10. l., a színházi rovatban). Ez következőképpen hangzik:

»Egy kis önvédelem. Tekintetes szerkesztő úr! Becses lapja mai számának művészeti rovata, a szegedi színház-üggyel kapcsolatban, két helyen is foglalkozik a Szegedi Híradóval s ennek szerkesztőjével, csekély személyemmel, s ugyancsak ráadja az áldást mind a kettőre. Történetesen a fővárosban időzván, kérem kell önnek szíves engedelmét arra, hogy a megtámadottaknak ott, ahol megtámadattak, a vendégjog korlátai közt pár szóval védelmére kelhessek.

Az egyik közlemény a Szeg. Hir.-nak egy a szegedi színházügyben írt „tendenciózus közlemény”-ére reflektálva, szól bizonyos „lólábak”- és „célzatok”-ról, s hogy annak a „rusztikus észjárással kapeáskodó helyi orákulum”-nak ama tendenciózus közleményéből kiérzik, hogy „otthon akarja rátenni valaki a tenyerét a zsirosnak ígérkező koncra, stb.” A másik közlemény pedig a szegedi színházért pályázók közt a Szegedi Hir. szerkesztőségét is mint lóggóst [így!] névszerint említvén: nyilvánvaló, hogy az előbb emlegetett lóláb senki másé, mint a Szeg. Hir. szerkesztőjéé, s ő maga az, aki a zsirosnak ígérkező koncra rá akar tenyerelni.

Hogy a két közlemény t. írója honnan veszi tudomását [= értesülését] a pályázókról, nem tudom; kétségkívül a jövőbe lát, mert eddig még pályázat hirdetve nincs s csak a jövő hónapban lesz, ha lesz. Azt azonban mondhatom, hogy az én nevemet helytelenül említi a „koncert” pályázók között. Hanem azért mégis igaza van a „lóláb” dolgában. Ennek a magyarázata pedig az, hogy az a lóláb nem az, aminek ő képzei. Majd nemsokára kidugom azt, hadd lássa mindenki; akkor aztán méltóztassanak ostort bontani és biztatni azokat a „hivatottakat”, hogy — rajta, ne hagyják magokat, tegyenek ki azon a „rusztikus észjáráson” és „Kutyabagason”!

Kitűnő tisztelettel maradtam tek. szerkesztő úrnak alázatos szolgálja és szerény kollegája Nagy Sándor a Szeg. Hir. szerkesztője. Budapesten 1882. nov. 17-én.»

Mikszáth nem válaszolt egykori szegedi ellenfelének »védekező» támadására, annál kevésbé, mert a levélíró sem nevezte meg őt.

Ellenben Nagy Sándor tovább folytatta csipkelődését, most már személyeskedő éllel, belekötve Mikszáth Szegedi képeinek V. és VI. fejezetébe, amelyek a szegedi színészetről és a társulat egyik fiatal tagjáról, »a kis Réthi Lauráé»-ról szólnak. — Két nappal e két fejezet megjelenése után, a Szegedi Híradó nov. 19-i számában (1—2. l.)

A *szegedi színház* címen, Budapestről keltezte és teljes névalírással — többek közt — a következőket írja: »Scarron atyánkfia Pesti Hirlapbeli tárcája, amely a szegedi színészetről s „a kis Réthi Laurá”-ról szól, szembetűnő apasági viszonyban látszik lenni a színházi rovat szappanos [!] közleményeivel. [Határozott utalás Mikszáth jelen, két részes névtelen cikkének szerzőségére!] A fölfogás, a tenor ugyanaz mind a kettőben. Scarron barátunk [!] azt mondja, hogy Makó tehetséges színész, de már nem fiatal (?), tehát kár volt a vidéknek; Réthi Laura is tehetséges és még fiatal is, tehát kár lenne a vidéknek. Kutya-bagoséknak elég jó a „smarn” is. Köszönjük alásan, fővárosi nagy jó uraink! Íme, a fővárosi lenező, semmibevevő fölfogás a vidékről...« — A továbbiakban ismét említi a Mikszáth cikkében előforduló »lólábak«-at s kifogásolja, hogy a cikk pár soros pótléka (közlésünkben a * csillag alatti szakasz) »indiszkrét« módon felsorolja a szegedi színházért pályázók nevét.

Nagy Sándor még hetek múlva is folytatja polémiját, de mint-hogy Mikszáth nem hederített többé rá, elég lesz idejegyeznünk a Szegedi Híradó e terjedelmes vitaközlésének pusztá adatait:

nov. 28. (1—2. l.): Még egyszer az állandó színház kezeléséről. I. közlemény.

nov. 29. (1—2. l.): fenti cikk II. közleménye. (Mindkettő Nagy Sándor aláírásával.)

dec. 23. (1—2. l.): A rendkívüli közgyűlésből. (Végső döntés: a Nagy Sándor által óhajtott intendatúrát — mint igazgatási formát — a közgyűlés elvetette és meghívás vagy nyílt pályázat útján három—három évre megbízandó igazgatót állítanak a színház élére.)

A szegedi színház sorsa Mikszáthnak nemcsak szegedi működése idején, hanem budapesti éveiben is mindenkor szívügye volt. Célszerűnek látszott tehát ezúttal is számbavennünk az ezen kérdéssel foglalkozó polémia összetevő tényezőit.

MARIANNE

M. *PH*, november 18., 318. sz., 3—4. l., a »Színház, Zene, Képzőművészet« c. rovat élén. Ezzel az alcímmel: *ifj. Ábrányi Kornél új drámája. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Mikszáth és ifj. Ábrányi Kornél. — Ábrányi színműve

Mikszáth 80-as évekbéli viszonya némely író-társához a 70-es évekkal összehasonlítva erősen módosult.

Különösen feltűnő ez a változás Gáspár Imrével és ifj. Ábrányi Kornéllal kapcsolatban. Az előbbivel pl. 1873—74-ben kölcsönösen gúnyos, kicsinylő cikkeket írtak egymásról (ld. Krk 51. köt.: *Külön-*

félek, és Krk 27. köt. 239. l.), de 1882 végén Mikszáth már szerkesztőségi munkatársául fogadja Gáspárt (Krk 24. köt. 218. l.). Ifj. Ábrányi Kornállal még 1878-ban is hadilábon állott: *A politika svindlerei* c. röpiratának legkíméletlenebb fejezetei az akkoriban »II-ik Kákai Aranyos« álnéven írogató ifj. Ábrányi Kornél ellen és »nyomorult pamfletje« ellen szólnak. (Krk 54. köt. 186—189. és 223—230. l. stb.) Mindezzel szemben a 80-as években Mikszáth már baráti kapcsolatban áll ifj. Ábrányi Kornállal. 1882. évi levelezésük közvetlen barátságról tanúskodik (Krk 24. köt. 218—221. l.); ugyanezen évben együtt látogatnak le Szegedre (*Szegedi képek: a jelen kötetben*); az előttünk fekvő cikk pedig Ábrányi színművének sikerét igyekszik előmozdítani.

Ifj. Ábrányi Kornél »Marianne« című négy felvonásos darabja (amelyet nov. 17-én mutattak be a Nemzeti Színházban) az arisztokráciát állítja szembe a dolgozó polgársággal. A szerző a polgárság oldalán áll, de az arisztokrácia képviselői között is ábrázol néhány nemes jellemet.

Mikszáth beszámolója — színházi és könyv-kritikáinak sablonja szerint — elég részletesen ismerteti a darab meséjét. Megállapítja, hogy sem az egyik főszereplő jellemrajza, sem az ebből következő fordulat nincs eléggé elhíhetővé téve. Mindazonáltal a darab sikert aratott a színpadon. Ebben jelentős része volt a szereplő-gárdának, de az egykorú kritika néhány alak jellemrajzát és a szellemes dialógusokat kiemelve az írónak is juttatott elismerést.

Cikkében Mikszáth kétszer is jelzi, hogy beszámolója a késő-esti órákban sietve készül: »Az idő előhaladottsága folytán csak röviden kell írunk ma...« A zárószakaszban pedig bejelenti, hogy: »Holnap még visszatérünk az előadásra...« (Ld. *A Nemzeti Színházból* c. következő cikkét, amely S—n. [= Scarron] névjelzéssel a jelen cikk szerzőségét is bizonyítja.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 169 6 a »Csók« — Dóczi Lajos verses vígjátéka, az úgynevezett »újromantikus színművek« egyik terméke. 1874. jan. 14-én mutatta be a Nemzeti Színház. A hazai és külföldi színpadokon is zajos sikert aratott. — Mikszáth itteni megjegyzése helyes kritikai szemléletről tanúskodik.
- 13 »... s azok közt biztos kézzel mozog.« — A gyors fogalmazásra valló kissé zavaros kép.
- 36 *staffage-dialógok* — csupán díszítő, járulékos elemek; üres párbeszéddek.

*

A „Marianne” nemzeti színházi szereposztása a következő volt:

Gróf Omodé	— Feleki
Adorján	— Halmi
Kluger	— Ujházi
Várkonyi Aurél	— Nagy Imre

Gróf Verőczey T.	—	Bercsényi
Gróf Illésy Abellino	—	Náday
Czéni	—	Hetényi
Jenő	—	Kőrösmezei
Alpáry	—	Komáromi
Medgyesy	—	Faludi
Hétfalusi Schwartz	—	Szigeti Imre
Géresi	—	Pintér
Aszódi	—	Egressy
Füzi	—	Vizvári
Tollagi	—	Földényi
Marianne	—	Helvey Laura
Lilli	—	Csillag Teréz
özv. gr. Lévayné	—	Molnárné

(Mikszáth megjegyzi, hogy a premieren Lilli szerepében a beteg Csillag Teréz helyett Adorján Berta lépett fel.)

A NEMZETI SZÍNHÁZBÓL

M. *PH, november 19., 319. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: S—n.*
Kötetben itt először.

Az Ábrányi-premier recenziójának folytatása

Az előző cikk jegyzeteiben jeleztük, hogy ez a cikk amannak szerves folytatása. Az író a premier estéjén kifogyott az időből s további mondanivalóit másnapra halasztotta.

Efféle két-részes cikke nem-ritkán akad ebben az időben. Elég utalnunk *A Stomfay-család* (okt. 21.) és *Csiky estéje* c. beszámolóira (okt. 22.), ahol az utóbbi szintén kiegészítője az előbbi cikknek.

Ezúttal az első közleményben, ifj. Ábrányi Kornél »Marianne« c. színművéről szólva főleg a darab tartalmával és a színészi játékkal foglalkozott. Most, a folytatásos cikkben a nézőtérre irányítja reflektorát. A páholyok és a »padsorok« publikumát veszi szemügyre, név szerint is bemutatva a Nemzeti Színház premier-közönségének habituéit, köztük néhány író-t és a szigorú kritikusokat, továbbá egypár közéleti előkelőséget.

Mikszáthnak ez a cikke műfaji szempontból figyelemreméltó, érdekes ötvözet: a darab és előadás recenzióját színházi riporttal egyesíti. A színpadra és a nézőtérre egyszerre figyel és mindkét látványról följegyzi impresszióit. Közli az előadás kulisszatitkait, néhány pillanatképet nyújt a darab cselekményéről, végigtekint a közönség sorain, s egy anekdotaszerű poénnal fejezi be cikkét: 1878-ban Ábrányi (II-ik Kátkai Aranyos álnéven) csipős, sőt csúfondáros hangú »politikai élet- és jellemrajz«-ot írt gróf Andrássy Gyuláról; Andrássy most visszaadta a kölcsönt: végignézte Ábrányi színművét, de egyszer se tapsolt neki.

A szövegről

Néhány tulajdonnevet Mikszáth elég gyakran pontatlanul ír. Ezeket az alábbiak szerint javítottuk (zárójelben a PH-ban szereplő névalak):

Lap	Sor	
171	1	stb. Karásonyi (Karácsonyi)
„	5	stb. Futtaki (Futtaky)
„	36	Péterfy (Péterfi)
172	1 és 3	Vadnai (Vadnay) [Vadnai Károly mint író pályája második, nagyobbik felében nem használta az y-os családi névalakot!]
	35	Dóczi (Dóczy)
		Javítottunk továbbá egy szóalakat is:
173	37	balloútrozni. (balottírozni.)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
171	3	<i>auspicium</i> — előjel, kilátás (a jövőre).
	5—6	»Futtaki itt! — futott keresztül a pad sorokon a villanyozó hír.« — Többször rámutattunk arra, hogy MK-nak az 1870—80-as évek fordulóján írt cikkeiben feltűnően gyakori stílus-sajátosság a szójáték.
14		<i>extraháltatik a végeredmény</i> — kivonják, leszűrik, megállapítják a végeredményt.
17		»eltörlik a pálcát s kimondják a halálos szentenciát« — A régi bírósági gyakorlatban a halálos ítéleteket egy kis pálca kettétörésével s e szavakkal nyomatékosították: »Istennél a kegyelem!«
20		<i>parupli</i> — a paraplé (esernyő) pongyola ejtésű, ill. torzított szóalakja.
172	6	<i>kortina</i> — színházi előfüggöny, kárpit.
	9	»a bajos jövés-menések a színpadon.« — Értelemszerűen: az ügyes-bajos (mozgalmas, élénk) jövés-menések.
13		<i>canaille</i> és <i>plebs</i> — a kiváltságosak, előkelőségek megvető hangsúlyával: a köznép.
	15	<i>comtesse</i> — grófnő, grófkisasszony.
„	19	<i>societas</i> — itt: az előkelő társaság, a felső tízezer.
173	10	<i>skribler</i> — író, firkász. (Megvető hangsúllyal az előkelős-ködők részéről.)
	35	»a kaszinó« — a Nemzeti Kaszinó, az arisztokraták társas-köre.
	37	»ki kell ballotírozni« — fehér és fekete golyóval történő titkos szavazással kigolyózni, kiközösíteni [a Nemzeti Kaszinóból].
174	5	»az eső még mindig esik odakünn.« — A lapok is beszámoltak arról, hogy nov. 17-én (a premier napján) nagy eső volt.
	16	<i>Kákay Aranyos</i> — Ábrányi Kornél egy időben (a 70-es évek

végén) a II-ik Kákay Aranyos álnévet használta. Ezzel az álnévvel jelent meg Tisza Kálmánról, valamint gróf Andrássy Gyuláról írt »politikai élet- és jellemrajza« (mindkettő 1878-ban). E röpiratára utal ez az utolsóelőtti szakasz.

A MI EÖTVÖS KÁROLYUNK

M. I. PH, november 23., 323. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Scarron.

II. a) Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. 1914. 109—112. l.
b) Ua., sorozatcímlap és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Mikszáth és Eötvös Károly barátságának az első években két pillére volt. Az egyik: a Pesti Hirlap, minthogy az 1880-as években Eötvös Károly a lap egyik vezércikkírója; Eö. jelzésű vezércikkeit gyakran látjuk Mikszáth tárcarovata fölött. Barátságuk másik pillére: Nyíregyháza, ahol Eötvös Károly mint a tiszaezslári pör vádlottjainak egyik védőügyvéde működött ugyanakkor, amikor Mikszáth onnan rendszeres tudósításait küldte közös lapjuknak.

Mint ebből az írói arképből is kitűnik: Mikszáth rendkívül becsülte Eötvös Károly képességeit. Kiemeli sokoldalú érdeklődését és erős dialektikai készségét, valamint szemléletes képekkel, hasonlatokkal és anekdotákkal megtűzdelt előadását, azzal a végső dicsérettel, hogy: »ő a legjobb ízü elbeszélő az országban.« Tanulságosan ragadja meg Eötvös »harapósságát«, tulajdonképpen mint erényt, de érezteti, hogy azért sokan nem kedvelték az őszinte vitázót. Ebből a portrévázlatból egyúttal az is kitűnik, hogy Eötvös Károly politikailag mennyire támogatta őt.

Említi Mikszáth és cikke poénjeként alkalmazza Eötvös közismertté vált díszítő jelzőjét: a »nagy visszaemlékező«. Amikor Eötvös Károly az 1900-as években termékeny szépirodalmi munkásságát kifejtette, műveinek nagy része valójában csupa XIX. századi visszaemlékezés.

•

A PH szöveget közvetítjük.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 174 2 dehonesztáció — becsületsértés, gyalázás.
175 2 Eötvös Károly cikke Petőfi sírjáról a Vasárnapi Ujságban — Eötvös Károlynak itt említett cikke a Vasárnapi Ujság 1882. okt. 15-i számában (29. évf., 42. sz., 662—3. l.) jelent meg ily címen: »Ahol Petőfi elesett.« (Két képpel.) Eötvös Károly — megismételve egy előző évi cikkének következtetéseit — azt mondja, hogy: »körülbelül a gr. Haller Ferenc által körülítetett és ápolit honvédsír táján kell keresni

- ha megtalálható — azt a helyet is, hol Petőfi eleshetett. Mert itt szélesebb levén a sík, a nyílt tér: véletlen lovassági roham elől nehéz és kivételes volt a hátramaradtak menekülése.« Majd így folytatja: »Valószínű, hogy itt pihennek Petőfi hamvai is. S méltó helyen pihennek. Mert imádott hazájának porával s dicső bajtársainak hamvaival vannak összevegyülve.«
- 175 7 *inzsellér* — földmérő mérnök.
- 18 »a Napoleon elleni inszurrekció« — az 1809. évi nemesi fölkelés, amelyet Napoleon korszerűen felszerelt s túlnyomó serege Győrnél teljesen széjjelvert (jún. 14.).
- 21 *Izsépi* — Az Izsépi családnév (Izsépy névalakkal) Mikszáthnál másutt is előfordul. (Pl. *Különös házasság* I. köt., Krk 13. köt. 24. és 28. l.)
- 25 »... ez mind így volt, öcsém.« — Eötvös Károly öt évvel idősebb volt, mint Mikszáth.
- 32 *Eötvös Károly elaborátuma a »dadai hulláról«* — Ld. a tiszaszelári pör összes egyéb vonatkozásaival együtt Krk 66. köt., Rejtő István jegyzeteivel.
- 176 7 *belladonna* — nadragulya; itt mint a természetből készített görcsoldó vagy izzasztó gyógyszer említi Mikszáth.
- 11 *sedria* — megyei törvényszék, amelyet a fő- és az alispán a négy szolgabíróval és több tekintélyesebb nemessel tartott. — Az itt elmondott anekdotát Mikszáth másutt is elmeséli.
- 17 *informáló* — tájékoztató személy peres ügyekben. (Az informálók szerepe előfordul Mikszáthnál a *Különös házasságban* is: Krk 14. köt. 34. l.)
- 33 *auktoritás* — tekintély.

Irodalom

Kráhl Vilmos »Mikszáth, a jogász« c. tanulmányában (Bp. 1941., 49—50. l.) sorra véve Mikszáthnak jogászai nagyságokról írt cikkeit, jelen karcolatát következőképpen méltatja:

»Meleg szavai vannak Eötvös Károlyról, akinek védői nagyságát és retorikáját, amelyeknek önmaga is klasszikus tanúja volt, egyenlő bámulattal méltatja. Különösen kiemeli azonban Eötvös frói humorát, amellyel mint forensis [= törvényszéki] szónok is bőségesen tudott bánni. Eötvösről mondja Mikszáth, amit bizonyára nem kevesebb joggal lehet elmondani Mikszáthról magáról: „semmi sem olyan engesztelő, mint a humor.“«

AKIT JÓKAI NEM HAGY ÍRNI

- M. I. *PH*, november 24., 324. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Alcím: Egy kis tréfa. *Névjelzés nélkül.*
- II. a) *Jk* 36. köt. = *Hv* 4. köt. *Az én ismerőseim*. 1914. 113—115. l.
b) *Ua.*, sorozatcímlap és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

A karcolat tárgya és Mikszáth szerzősége

Mikszáth minduntalan anekdotákkal fűszerezte a századvég politikai és irodalmi életének krónikáit.

Ezúttal főlelevenít »egy kis tréfát«, amelyet szerinte Szana Tamás fundált ki Kiskőrösön, midőn a Petőfi Társaság kirándult oda a költő szülőházán állítandó emléktábla ünnepélyére.

A Jókai rováására elkövetett ártatlan tréfa annak magyarázatául készült, hogy a kiskőrösiek miért adóztak oly megkülönböztetett tisztelettel az akkor még alig huszonegy éves ifj. gróf Teleki Sándornak? Jókai mellé ültették az asztalfőre stb.

A névtelen cikk szerzőségét Mikszáth jellegzetes stílusán felül a személyi és tárgyi utalások, valamint az írásaiban visszatérő motívumok egész sora bizonyítja. Mindezek alapján került be a Hírsorozatba.

A Krk eddigi köteteiből már megismerhettük Jókaihoz, Szana Tamáshoz és Teleki Sándorhoz fűződő közeli, meghitt viszonyát.

Az élénk szellemű, mozgékony Szana Tamás mint a Petőfi Társaság főtíkára és lapjainak szerkesztője mindenütt »jelen van«, ahol a Társaság hírt ad magáról. Alakját Mikszáth mindig szeretettel, de ugyanakkor humoros beállításban ábrázolja, sohasem mulasztván el kihangsúlyozni »Szana szapora beszédét« (178 : 34).

Jókaihoz és Szana Tamáshoz hasonlóan közeli, baráti viszonyban volt gróf Teleki Sándorral; a szabadságharcban s a Garibaldi seregében véghez vitt vitézi tetteit és ezekről szóló visszaemlékezéseit több ízben említi. Ezúttal az apához fűződő baráti érzéseit ifj. Teleki Sándor irányában is kihangsúlyozza.

A történet politikai háttere és egyúttal a karcolat csattanója az, hogy Jókai szabadelvű párti, Kiskőrös pedig függetlenségi párti volt.

A szövegről

A Telekiek nevét MK többnyire helyesen írja, de két ízben y-os névalakot használ. Szövegünkben helyesbítettük!

Lap Sor

179 16 »kezdte kevésre nézni a derék kiskőrösieket« (A PH szövegében: »... a derék nagykőrösieket« [!]) Tollbotlás vagy sajtótíhiba. [A cikkben semmiféle utalás nincs Nagykovácsra, tehát félreértések elkerülése végett javítottuk!]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

177 5—6 »éppen úgy ki találja szorítani az édesapját az emlékekben...« — Utalás arra, hogy id. Teleki Sándor gróf életének mozzanatai emlékiratai révén kerültek be a köztudatba.
7—8 »Mert egy Teleki Sándor csakugyan kevés ennek az ország-

- nak, de már kettő sok» — Hasonló jellemzéssel, ill. stílusfordulattal MK-nál már többször találkoztunk.*
- 177 : 8—9 *»nem marad [semmi] meghódítani való...» — Ezt a kifejezést gyakran használja MK, Nagy Sándorra és apjára, Fülöp makedóniai királyra való hivatkozással.*
- 16 *Hippokrene — »Lóforrás»; a görög hitrege szerint Pegazus patája nyomán fakadt forrás a Helikon-hegység oldalában. Aki e forrásból iszik, az költői ihletet nyer, mert Hippokrene a múzsák szent forrása.*
- 178 15 *»És az a nagy fej azzal a serte hajjal» — Talán az alább megnevezett Szana Tamás; de az is lehet, hogy Mikszáth saját magára utal.*
- 179 : 11 *toasztíroz — tóasztot, pohárköszöntőt mond. (A Krk-ban megtartottuk ezt a hibás szóalakot, mert annak idején nemcsak így írták, hanem így is ejtették.)*
- 14 *»szentbíródommi grófsága» — A Teleki családnak — Széki előnévvel — ezt a megkülönböztető titulust adta a császár, amiért Teleki Mihály kancellár Erdélyt visszajuttatta a korona fennhatósága alá.*
- 15 *effektust csinál — hatást vált ki, sikert ér el. (Mikszáth egyik gyakori, kedvelt kifejezése.)*

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KARCOLATOKRÓL

A jelen kötet Mikszáthnak az 1881—84. évi országgyűlés első ülészaka utolsó hónapjáról és a második ülészak első két hónapjáról szóló karcolatait tartalmazza. A karcolatok ezen elosztását kötetünkben szerkezeti és terjedelmi okok határozták meg.

A Krk 62. kötetében kezdtük meg Mikszáth összes országgyűlési karcolatának közlését. Ott és a 63. kötetben lehetőleg minden szempontból mérlegeltük a karcolatok kezdeti időpontját, valamint azoknak folyamatosságát az 1881—82-i ülészak legelső napjától (1881. szept. 27-től). A 62. és 63. kötetben felsorakoztatott tartalmi, felfogás- és stílusbeli egyezések, továbbá tárgyi analógiák, visszatérő motívumok stb. alapján — úgy hisszük — minden kétséget kizáróan igazoltuk mindezen karcolatok szerzőségét.

Ezzel sikerült mintegy öt-hat hónappal korábbi időpontra visszavinnünk és felszámolni több, eddig ismeretlen Mikszáth-trással gyarapítanunk az Országgyűlési karcolatok gyűjteményét.

A továbbiakban most már fölösleges az egyes darabok szerzőségének bizonyítása. Részint azért, mert idővel egyre gyakrabban (bár mindvégig rendszertelenül) jelennek meg Mikszáth különböző név- és álnév-jelzései; de azért is, mert egységes felfogásuk, eszmei összefüggésük révén mindinkább ismeretessé vált, hogy ezen karcolatok egy-azonos kéztől, Mikszáth kezétől, az ő tollából erednek.

*

A képviselőház üléseinek krónikáit igyekeztünk minél rövidebbre fogni. Ha némelyik krónika mégis kissé terjedelmesebbnek látszik, felhívjuk az olvasó figyelmét arra, hogy az eredeti parlamenti tudósítások, amelyekhez Mikszáth ezen karcolatai csatlakoztak, a Pesti Hírlap két-három sűrű lap-terjedelmét foglalták el. Az egykorú közönség tehát az itt közölt kivonatoknál mintegy ötször-tízszer terjedelmesebb tudósítások nyomán tájékozódott Mikszáth parlamenti karcolatainak, reflexióinak és glosszáinak tárgyi alapjairól.

*

Könnyebb eligazodásul ide iktatjuk az időrendnek megfelelően kötetünkbe került karcolatok tárgysorozatát.

Az *első ülészak* utolsó hónapjáról, a júniusi ülésekről Mikszáthnak öt karcolata számol be. Valamennyit *Apróságok a Házból* címmel látta el. A zárás előtti üléseken már csak kevéssé jelentős, bár a korviszonyok szempontjából kétségtelenül tanulságos ügyek, esetek kerültek a t. Ház elé. Ilyenek voltak: az ország déli részében bizonyos állami földek eladása; a magyar katonatiszt-képzés ügye (az úgynevezett »120 alapítványi helyről szóló törvényjavaslat«); az oroszországi üldözések elől menekülő zsidóság bevándorlásának kérdése (és ennek tárgyalása során incidens a parlament épületében); végül (jún. 10-én) rövid záróülés a szokványos formaságokkal.

Az első ülészakot berekesztő királyi leirat a *második ülészak* kezdetét október 5-re jelölte ki. Mikszáth karcolatai tehát majdnem négy hónapos szünet után okt. 6-án folytatódnak. Ettől kezdve az *Apróságok* cím sűrűn váltakozik *A Házból* és a klasszikussá váló *A tisztelt Házból* címmel.

A parlamenti munka a tisztikar és a bizottságok megválasztásával kezdődött. A tisztaeszlári ügy, illetőleg a pörnek a nyregyházi törvényszéken folyó tárgyalása ismételen szenvedélyes vitákra vezetett. Az egyik októberi ülésen a közlekedésügyi minisztérium elleni vádakkal foglalkoztak. Ezután egy hónapos szünet következett — a delegációk ülésezése miatt. A novemberi tárgyalások folyamán a köztisztviselők minősítésének kérdése volt a legjelentősebb. Erről Mikszáth négy karcolatban — egy egész kis sorozatban — számol be, minduntalan kinyilvánítva a vármegyék és igazgatásuk iránti elfogultságát. (Érdeemes nyomon kísérni ebbeli felfogásának útját, míg végül eljut az ellenkező felfogás legfőbb állomásáig: *A Noszty-fiú történetéig!*) A továbbiak során a boszniai bonyodalmakkal kapcsolatos »védtörvény«, a Vöröskereszt-egylet kiváltságos kezelése, vasút-építés és november végén ismét a tisztaeszlári ügy került szónyegre.

Ezután (nov. 28-án) vette kezdetét a költségvetési vita, amelynek Mikszáth karcolataiban megőrzött színes krónikáját a Krk 65. kötete foglalja össze.

Mindent egybevetve: Mikszáth ezen három hónapra terjedő országgyűlési karcolatai is híven tükrözik a magyar közélet akkori történeti—politikai vonatkozású eseményeit.

*

Közlésünkben az egyes karcolatok címe alatt, jobboldalt a *képviselőházi ülés napja*, dátuma (tehát nem a megjelenés dátuma!) található. Ezeket a dátumokat olykor — rendszertelenül — Mikszáth maga is feltüntette.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, június 4., 152. sz., 2. Melléklet 1—2. l. (= 13—14. l.)
Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A június 2. és 3-i ülés

Jún. 4-i karcolatában Mikszáth két ülésnapról számol be. Ezt részint a cikk keltezésében, részint a bevezetés második mondatában jelzi.

Lássuk külön-külön a két nap krónikáját:

A jún. 2-i ülés egyetlen tárgya: »a kikindai kerülethez tartozott községek határában fekvő úgynevezett „Überland-földek” eladásáról szóló törvényjavaslat.«

Az ülés lefolyását Mikszáth elég részletesen kommentálja, tehát csupán közléseinek kiegészítésére szorítkozunk.

Rakovszky István előadó a pénzügyi bizottság nevében abból a célból ajánlja elfogadásra a törvényjavaslatot, hogy »megakadályoztassanak mindazon bonyodalmak, amelyek akár a mostani rendezetlenség tovább-fenntartásával, akár pedig e földeknek a kincstár részére leendő visszavételéből a lakosok közt támadnának«. *Krisztinkovich Ede* ismerteti a kérdés történelmi fejlődését és felolvassa Mária Terézia adománylevelét. (E latin nyelvű okirat ismertetésével kapcsolatosan mondja Mikszáth Krisztinkovichról, hogy »ama régi táblabírák egyike, akik még tudnak diákul« stb.) A törvényjavaslattal szemben ezen adománylevélből bizonyítja Krisztinkovich, hogy ott nem voltak »haszontalan földek«, hanem azok igenis művelhető földek, amelyek után bizonyos összeget kellett fizetni. Határozati javaslatot nyújt be aziránt, hogy a javaslat vétessék le a napirendről, a kormány pedig utasíttassék újabb javaslat előterjesztésére. *Somssich Pál* azt indítványozta, hogy a javaslatot véleményezés végett adják ki előbb a Ház jogügyi bizottságának.

Szapáry Gyula gróf pénzügyminiszter a szerződést előnyösnek tartja, mert ennél kedvezőbb ajánlatot sohasem tettek; az állam most öt milliót kap a hátralékokkal együtt. *Rohonczy Gedeon* pártolja a törvényjavaslatot, de azt óhajtja, hogy a hatalmasabbak által háttérbe szorított lakosok kárpótlásban részesüljenek. Beszéde végén megrovását fejezi ki amiatt, hogy Gödel Károly képviselő 100 000 Ft jutalmat kötött ki magának ez ügyben. Erre *Gödel Károly* személyes kérdésben kért szót, bejelentvén, hogy az eladás ügyével már több mint két évtizede foglalkozik, s az érdekelt lakosok az egyezség létrejötte esetére önként ajánlottak neki minden hold után egy forintot.

(Összesen tehát 123 000 forintot.) *Szilágyi Dezső* helytelennek találja, hogy Gödel ez ügy tárgyalásában részt vegyen. *Polónyi Géza* felszólíttatni kívánja Gödelt, hogy hagyja el a termet. *Hegedüs Sándor* és *Csernátony Lajos* e részben határozathozatal szükségét nem látják, miután Gödel önként távozott a tereméből.

Mínthogy szólásra még többen voltak feliratkozva, *Péchy Tamás* elnök az ülés folytatását másnapra halasztja.

*

A jún. 3-i ülésen a Ház folytatta az süberlandiális földek eladásáról szóló törvényjavaslat tárgyalását. (Erről az ülésről — a vitáról és a szavazásról — Mikszáth karcolata második felében oly részletesen beszámol, hogy alig van szükség valamelyes kiegészítésre.)

A szavazáskor a képviselőknek több mint fele: 447 közül 252 távol volt. A Ház a törvényjavaslatot 42 szónyi többséggel elfogadta.

Karcolata utolsó szakaszában Mikszáth éppen csak említi a jún. 3-i ülés másik napirendi tárgyát: a magyar ifjak részére 120 alapítványi hely felállításáról szóló törvényjavaslatot. Mínthogy e törvényjavaslat tárgyalását a Ház a jún. 5-i ülésen folytatta, Mikszáth jún. 6-i karcolatában ad részletes tájékoztatást.

A szövegről

Lap Sor

183 4 *szuverén* (PH: *souverén* [!]) [A helyes francia szóalak: *souverain*]

185 : 22 tündökölt távolléte *alatt*. [Szokatlan kifejezés.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

183 1 *capacitatio ad saccum* — rábeszélés a pénzeszsákra.

4—6 *vaz ezernyi érdekszálak ama szuverénjébe, mely... a többséget... egységes falanksszá fúzi össze.* — Nehezen megvilágítható képzavar; ilyenféle értelme lehet: az érdekszálak ama korlátlan birodalmába (központjába), mely a többséget (tudniillik a kormánypárti képviselőket) zárt egységbe foglalja.

15 *primam tollo* — elsőül választok. (Az oroszán mondja Aesopus egyik meséjében.)

185 6 *az előadó* — a törvényjavaslat előadója: Rakovszky István.
7 *a miniszter* — Szapáry Gyula gróf, pénzügyminiszter.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, június 6., 154. sz., 2. Melléklet 1. 1. (= 13. 1.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A június 5-i ülés

Mikszáth csattanóul a karcolat végére tette a Garibaldi emlékét megörökítő képviselőházi határozatot. Minthogy azonban e kegyeletes tény az ülés bevezető mozzanata volt, krónikánk az eredeti sorrendet követi.

A napirend előtt *Helpy Ignác* kért szót. Bejelentette azt a nagy veszteséget, amely Olaszországot és az emberiséget érte Garibaldinak jún. 2-án bekövetkezett halálával. Érdemeit részletesen méltatva indítványozta, hogy a Ház fejezze ki részvétét Garibaldi elhunytá fölé és az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat közöltessék az olasz képviselőházzal. Az indítvány hallatára *Trefort Ágoston* kultuszminiszter izgatottan felállt és kijelentette: az indítvány annyira meglepte a kormányt és pártját, hogy nem tud fölé rögtön határozni, azért a határozathozatal elhalasztását kéri. *Irányi Dániel* szintén méltatta Garibaldi érdemeit s a maga részéről is javasolta, hogy a Ház rója le a tisztelet adóját »a magyar nemzetnek és Magyarország szabadságának őszinte barátja iránt«.

Ezalatt megérkezett *Tisza Kálmán* miniszterelnök, aki mindenekelőtt utalt arra, hogy 1861-ben, midőn Cavour — »aki Garibaldinak mintegy kiegészítője volt« — meghalt, a Ház naplójában kifejezte rokonszenvét. Ezúttal kéri a Házat: fogadja el az indítvány első részét, második részét azonban, hogy tudniillik a jegyzőkönyv az olasz parlamenttel közöltessék — mint a nemzetközi szokásokkal ellentétben — mellőzteni kéri. *Helpy* ebben megnyugodott, miután indítványának fő célja az volt, hogy a magyar nemzet képviselője egyhangúlag fejezze ki részvétét; indítványának második részét tehát visszavonja. Ekkor *Péchy Tamás* elnök kijelenti, hogy a képviselőház jegyzőkönyvileg kinyilvánítja részvétét ama nagy veszteség felett, mely Garibaldi halála által az olasz nemzetet és az emberiséget érte. (Nyilatkozatát a Ház helyesléssel fogadta.)

Ezután folytatta a parlament a magyar ifjak részére adományozandó 120 alapítványi helyről szóló törvényjavaslat tárgyalását. Mikszáth csak *Prónay Dezső* báró és *Thaly Kálmán* beszédét említi, de a vitában még mások is részt vettek. Így a javaslat mellett *Szende Béla* honvédelmi miniszter és *Baross Gábor*, ellene pedig *Mukits Ernő*, *Orbán Balázs* és *Herman Ottó* szólt. *Mukits Ernő* a közönségek kiterjesztését látja a törvényjavaslatban. — *Prónay Dezső* beszédét eléggé részletezi Mikszáth. *Thaly Kálmán* a közöshadsereg katonai intézeteiben uralkodó szellemet ecseteli. Élénk színekkel festi le a bécsújhelyi akadémiát, fölemlítve ott egy toronyba befalazott másfél öles márványtáblát, amely *Zrínyi Péter* és *Frangepán Ferenc* csontjait fedi. A márványtábla fölirata a királynak tett hűségeskü megtartására figyelmeztet, de hiányzik mellőle a törvények iránti hűség parancsa. Úgy érezte magát ott, mintha minden kövön hóhérok nyomán járna. »Abban a régi időben — úgymond — a hóhérok csak a testet ölték meg; a mai hóhérok megölik a lelket is.« (E szavaira Mikszáth is

utal.) — *Herman Ottó* két határozati javaslatot nyújt be: 1. Utasíttassék a honvédelmi miniszter, hogy a fennálló katonai intézeteknek — a legalsótól a legfelsőig — részletes tantervét, valamint az intézeti szabályokat avégből terjessze a Ház elé, hogy a törvényhozásnak módjában álljon a katonai nevelés szellemével és irányával megismerkedni. 2. A kormány az őt törvény szerint megillető befolyásával gondoskodik arról, hogy a közöshadsereg tisztikara az alkotmánytandból — kiváló tekintettel a hadsereg és az adózó polgárok közötti viszonyra — megfelelő póttanfolyamban oktatást nyerjen. Ennek ismerete ezentúl a tisztvi vizsgálatokon követelendő legyen, tehát a katonai intézetek tantárgyai közé is fölvéssék.

Ezen ellenzéki hangok közben *Szende Béla* honvédelmi miniszter rövid beszédben elfogadásra ajánlotta a törvényjavaslatot. A javaslatban eszközt lát arra nézve, hogy a magyar elem a közöshadseregben elnyerje az őt joggal megillető tért. A törvényjavaslat — úgymond — éppen nem akadályozza a magyar katonai akadémia létesítését, mely Szegeden [az ő képviselői kerületében] vagy valamely más magyar városban lenne felállítható.

Ezután a vita folytatása »holnapra« halasztatván, *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter válaszolt Szederkényi Nándor interpellációjára a budapesti és egri kényszer-dologházak tárgyában.

*

Mikszáth következő karcolata a jún. 7-i ülésről számol be. Nem említi a jún. 6-i ülést, amelyben a Ház befejezte a katonai intézetekben magyar ifjak részére rendszeresített 120 alapítványi helyről szóló törvényjavaslat vitáját. Ezen az ülésen *Szende Béla* miniszter válaszolt *Herman Ottó* két határozati javaslatára, kérve azok elutasítását.

Az alapítványi helyekről szóló törvényjavaslat címére nézve rövid, de élénk vita keletkezett. A cím ugyanis a »császári és királyi közöshadsereg katonai nevelő- és tisztképző intézetnél létesítendő alapítványi helyekről« szól. *Lázár Ádám* kifogást tett a »császári és királyi közöshadsereg« kifejezés ellen és ehelyett egyszerűen a »hadsereg« kifejezést kívánta használni. *Ivánka Imre* szintén kihagyatni kívánta e szavakat, mert eddigi törvényeink is mindig csak a »hadsereg« kifejezést használták. *Szende* miniszter az eredeti szöveg megtartását kérte. *Hegedüs Sándor* kapacitálni igyekezett a kormánypárt tagjait, hogy járuljanak hozzá *Ivánka* módosításához. De a kormánypártból csak mintegy tízen szavaztak a törvényjavaslat eredeti címe ellen, köztük *Ivánka Imre*, *Hegedüs Sándor*, *Jókai Mór*, *Éber Nándor*, *Kovách László*, *Plachy Tamás*, *Dobránszky Péter* stb. — A törvényjavaslat tehát az eredeti címmel győzött négy szavazattal.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

185 5 *pecsovics* — ez a jelző itt: a bécsi udvarnak kedvező kormánypolitikára utal.

- 185 : 5 *zu bunt* — túlságosan tarka; különös dolog. (Ahogy MK maga is mondja: »nagyon tarka dolog.«)
- 186 : 6 *burkus* — porosz.
- 11—12 »*A görbe utaknak nem mindegyike visz Rómába.*« — Gúnyos módosítása ennek a közmondásnak: Minden út Rómába vezet.
- 12 *megrískirozta* (megreszkírozta helyett) — megkockáztatta; megpróbálta.
- 27 *akvizíció* — szerzemény.
- 187 4 *ménesharbeli csapatok* — a katonai ménések gondozását ellátó csapatok. A régi Magyarországon négy állami ménés volt, úgymint: Mezőhegyesen (Csanád megye), Bábolnán (Komárom megye), Kisbéren (Komárom megye) és Alsószombatfalván (Fogaras megye).
- 18 *Bécsújhely* (Wiener-Neustadt vagy egyszerűen Neustadt) — város Alsó-Ausztriában, a régi magyar határ közelében. 1671. ápr. 30-án az itteni régi fegyvertárban fejezték le Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet. A szomorú tény helyét mai napig mutatja egy felirat a fegyvertár épületén. A Thaly Kálmán beszédében említett sírkőfelirat viszont a plébánia-templom toronyfalán látható.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, június 8., 156. sz., 2. Melléklet 1. 1. (= 13. 1.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A június 7-i ülés

Ezen az ülésen tárgyalta a képviselőház Szatmár megyének és a hozzá csatlakozott törvényhatóságoknak kérvényét az oroszországi zsidók bevándorlásának megakadályozása ügyében.

Mikszáth is följegyezi, hogy a képviselői padok sokkal jobban megteltek, mint a megelőző napokon. A közönség karzatain feltűnő nagy számmal volt képviselve a szépnem. Az újságírói karzatok zsúfolásig tömve voltak.

A tíz órakor megnyílt ülésen csak tizenkét óra tájban került sor a kérvényekre. *Berzeviczy Albert* mint a kérvényi bizottság elnöke a bizottság határozati javaslatának elfogadását ajánlotta. Eszerint: az ügy bízássék a kormányra; törvényhozási intézkedésre nincs szükség. Utána *Herman Ottó* terjesztette elő a szélső baloldal határozati javaslatát: utasíttassék a kormány, hogy az oroszországi zsidók bevándorlását okvetlenül gátolja meg. *Tisza Kálmán* miniszterelnök általános figyelem között fejtette ki a kormány álláspontját, hangsúlyozva, hogy a törvényhozási rögtöni intézkedést nem tartja szükségesnek; a kérdés közigazgatási úton is megoldható. A miniszterelnök

után *Dobránszky Péter* kormánypárti képviselő emelt szót. Helyesli a humanizmus követelését, de a humanizmus parancsát — úgy mond — elsősorban a nemzet irányában kell alkalmazni. *Ónody Géza* beszédét Mikszáth találóan jellemzi, és az uszító beszéd által kiváltott hangulatot is eseteli. Beszéde közben Ónody idézeteket olvasott fel Rohling »Der Talmudjude« c. munkájából, azután Bonfiniból és Bél Mátyásból idézett — úgy, ahogy Mikszáth karcolata is följegyzi. *Péchy Tamás* elnök négy ízben figyelmeztette Ónodyt, hogy ne tartson a Házban izgató beszédet. Végül *Somssich Pál*, majd pedig *Tisza Kálmán* szólalt fel — amint ezt Mikszáth is kommentálja.

A szövegről

190 18 elvitat. (PH értelemzavaró sajtóhibával: elvitet.) [Javítottuk.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 188 14 »*Jessas! drei Grad Wärme!*« — jesszusom! három fok meleg!
 190 : 2 *preventiv* — megelőző, elővigyázatossági; elhárító, gátló (rendszabályok).
 22 »*ragyogott, mint a Salamon koponyája*« — tréfás eufemizmus. Salamonnak más tartozékát szokták »fényes«-nek, »ragyogó«-nak emlegetni.
 28 *kagal* (kahal) — héber szó, annyi mint: gyülekezet, község. Oroszországban olyan nagyobb zsidó községeket neveztek így, melyeknek bizonyos önkormányzati jogot adott a kormány; egyebek közt a kagal vetette ki egyes tagjaira az állami, hitközségi, szegény- és betegsegélyezési adót.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, június 10., 158. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) *Névezelés nélkül.*
 Kötetben itt először.

A június 9-i ülés

A képviselőház folytatta a vitát Szatmár megyének az oroszországi zsidók bevándorlása tárgyában beadott kérvénye fölött.

Az ülés első felének lefolyását — *Istóczy Győző* és *Wahrmann Mór* beszédét — Mikszáth kellőképpen részletezi. De a további felszólalásokat mellőzi, csupán a szónokok nevét sorolja fel. Közülök *Országgh Sándor*, *Busbach Péter* és *Irányi Dániel* elfogadta a kérvényi bizottság véleményét. *Országgh Sándor* visszautasítja *Istóczy* vádját, mely a fővárost a zsidókérdésben követett politikájáért kárhoztatja. *Irányi Dániel* nem óhajtja a zsidóknak hazánkba való bevándorlását és

letelepedését, de nem vallási, hanem közgazdasági és »közbátorsági« szempontból. Miután e tekintetben a miniszterelnök nyilatkozata őt kielégítette, elfogadja a kérvényi bizottság véleményét.

Az ellenzéki képviselők közül *Hentaller Lajos* és *Szalay Imre* beszélt. *Hentaller* tiltakozik az ellen, hogy »az oroszországi zsidókat bebocsássuk hazánkba akkor, midőn saját honfitársaink a nyomor miatt tömegesen vándorolnak ki«. Pártolja *Herman Ottó* határozati javaslatát. *Szalay Imre* is *Herman Ottó* határozati javaslata mellett foglal állást. A zsidóságot »a germanizáció legnagyobb apostolai«-nak nevezi; a hazai lapokat, egy kivételével — úgymond — mind ők szerkesztik.

Tisza Kálmán miniszterelnök felszólalása folytán a Ház elhatározta, hogy délután öt órakor tartandó ülésben folytatja a vitát. *Péchy Tamás* elnök ezután bejelenti, hogy több képviselő kívánatára zárt ülést rendel el, minélfogva a karzatokat kiüriíti.

A zárt ülés után *Péchy Tamás* elnök az *Istóczy—Wahrmann* esetre utalva a következő nyilatkozatot tette: »T. Ház! Arról értesültem, hogy a Ház folyosóján, tehát a Ház területén belül az ülés folyama alatt egy képviselő a másikat tetteg bántalmazta. Azt hiszem, a t. Ház a tény fölött, melyet ezennel bejelenteni kötelességemnek tartok, miután az a Ház tekintélyét sérti, rosszallását kifejezni méltóztatik. (Általános helyeslés.) Ezért ezt határozattá emelem.«

Ezzel az ülés délután három órakor véget ért.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

192 : 5 *peticionál* — kérvényez, fellebbez.

11 *Alliance Israélite Universelle* — Izraeliták egyetemes szövete. 1860-ban alapították Párizsban a következő célokból: a zsidók egyenjogúságának és kulturális haladásának előmozdítása; a bajbajutottak vagy üldözöttek segítése; az e célokat szolgáló irodalmi művek támogatása. Az egyesület céljainak elérésére az alapítás utáni időkben évente mintegy másfélmillió frankot fordított.

15 *nervus rerum* — a pénz; szó szerint: a dolgok idege, mozgatója.

24 *c'est la guerre!* — ilyen a háború! vagy: ez már a háborúval jár!

194 : 31—32 »a személyi sérelem más úton leendő orvoslása« — utalás a várható párbajra.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, június 11., 159. sz., 2. Melléklet 1. l. (= 13. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A június 10-i záróülés

Az ülés lefolyását Mikszáth elég részletesen kommentálja. A hivatalos országgyűlési tudósításból csak néhány részlettel egészítjük ki a karcolat közléseit.

Ez a záróülés mindössze fél óráig tartott (déli tizenkét órától fél egy óráig).

Ezzel az üléssel végződött az 1881—84. évi országgyűlés első ülészaka. Az országgyűlést berekesztő — Schönbrunnból keltezett — királyi leirat az új ülészak kezdetét okt. 5-re jelölte ki.

Péchy Tamás elnöki megnyitó szavai után *Tisza Kálmán* miniszterelnök javaslata hangzott el. (Ezt megtaláljuk Mikszáth karcolatában.)

Ezután ismét *Péchy Tamás* szólalt meg. Bemutatta a Háznak elnöki előterjesztését, amely az ülészak tevékenységének statisztikai kimutatását tartalmazta. Észert a lefolyt időszakban 121 ülés tartatott, melyben összesen 1640 határozatot mondtak ki. Egy-egy ülésre tehát majdnem 14 határozat esett. — *Péchy Tamás*nak Mikszáth karcolata szerint »derültséggel fogadott« nyilatkozata következőképpen hangzott: »A Ház minden tagja [!] élénk részt vett ezen tevékenységben, és saját meggyőződése s pártállása szerint ki fogja tudni színezní ezen statisztikai adatokat...« Mikszáthnál is említett búcsúszavai pedig ezek voltak: »Most a t. Ház tagjai hazamennek háztűzhelyeikhez, megérdemlett nyugalmat élvezni. « stb.

•

A karcolat első része és utolsó szakasza érinti Istóczy Győző botrányát, ill. az Istóczy—Wahrmann párbaj előkészületeit. Erről a párbajról az egykorú hírlapi tudósítások alapján röviden a következőket jegyezzük föl: A párbajt előbb a Városligetben akarták megtartani (jún. 11-én, vasárnap, reggel), de azt ott egy lovasrendőr megakadályozta. Még aznap délután aztán Ráckeresztúr és Ercsi között lezajlott a »bajviadal« — mindkét félre nézve szerencsés kiemenettel; a párbajsegédek által megállapított egyszeri golyóváltás után sebesülés nem történt.

A szövegről

Javításaink:

Lap	Sor	
195	13	<i>bal</i> váll (PH: <i>belváll</i> [!])
196	14	az országgyűlés jelen időszakát (PH: az országgyűlési [!] jelen időszakát)
22—25	Amit a Ház... derültséggel fogadott. (PH: Amit a Ház... derültséggel fogadtatott [!])	

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 195 : 4 *királyi rescriptum* — királyi leirat; itt: az országgyűlés 1881—82. szakaszának berekesztéséről.
6 *frekvencia* — itt: látogatottság, sokaság.
6 »a tegnapi kínos eset« és 195 24 »A kínos helyzet...« — Ld. az előző napi *Apróságokat*; azt is ugyanezen jelzővel kezdi: »Kínos ülése volt ma a képviselőháznak...«
196 : 11 *preludium* — előjáték, bevezetés.

A HÁZBÓL

- M. PH, október 6., 275. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Az október 5-i ülés

Az 1881—84. évi országgyűlési ciklus »középső«, vagyis »második« ülészakának első napján — úgy, amint Mikszáth is mondja — lényegesebb esemény nem történt. (A két első »haragos kérdés«, melyeket a karcolat elején említ, csak a további üléseken került szőnyegre.)

A délelőtt 11 órakor megnyitott ülés mindössze háromnegyed óráig tartott. Tárgysorozatát kizárólag *Péchy Tamás* alább felsorolt elnöki bejelentései töltötték ki:

1. Felolvastatta az ülészakot megnyitó királyi leiratot. A leirat Schönbrunnban, 1882. jún. 9-én kelt és együttes intézkedéssel rekesztette be az első ülészakot s hívta össze okt. 5-re a második ülészakot. (Tehát ugyanezt olvasták fel a jún. 10-i záróülésen is!)

2. Beszámolt a nyári szünet alatt hozzá érkezett iratokról, illetőleg közlésekről. Elhunyt: Szende Béla, aki több mint tizenkét évig volt tagja a Háznak s csaknem tíz évig honvédelmi miniszter. Elhunyt továbbá Néray Imre Arad város képviselője és Knöpfler Vilmos, Marosvásárhely képviselője. — A Mikszáth karcolatában is jelzett, de nem részletezett kinevezések a következők: Bethlen András gróf Brassó megye, Radvánszky Béla báró Zólyom megye, Justh György Turóc megye, Mikó Bálint Csík megye főispánja lett; ifj. Szögyény Lászlót külügyminisztériumi osztályfőnökké nevezték ki. — Az elnöki beszámoló a fentiek helyére megválasztott képviselőket is megnevezi. (Mikszáth csak annyit mond, hogy: »választattak új emberek is. .«)

3. Bemutatta a miniszterelnök átíratát, amely szerint a király Ordódy Pál közmunka- és közlekedésügyi minisztert ezen állásától saját kérelmére fölmentette s a mondott tárca ügyeinek ideiglenes vezetésével br. Kemény Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztert bízta meg. (Karcolatában Mikszáth éppúgy megemlíti Ordódy — »a lemondott közlekedési miniszter« — távollétét, mint Kemény Gábor »dupla miniszterségét«.)

Ezen elnöki bejelentésekhez tartozik még amaz intézkedés, hogy a Szende Béla halálával megüresedett honvédelmi tárca ügyeinek ideiglenes vezetésével a király a személye körüli minisztert: báró Orczy Bélát bízta meg.

4. Bejelentette továbbá, hogy a legközelebbi két ülésen (okt. 9-és 10-én) megejtik a Ház tisztikarának és bizottságai egy részének újválasztását.

5. Végül tudatta, hogy Petőfi szobrának okt. 15-i leleplezési ünnepélyére szóló jegyek átvehetők az elnöki irodában. (Mikszáth karcolata erre is kiterjed.)

Mikszáth nem szól arról — nem is említi —, hogy a képviselőházzal egyidejűleg a felsőház is megnyitó ülést tartott.

Soron következő (okt. 12-i) karcolatában pedig nem is utal az időközben lefolyt két ülésre, azért áthidalásul röviden vázoljuk az ott történeteket.

Az okt. 9-i ülésen megalakult a második ülésszak tisztikara. Elnökválasztásra nem volt szükség, mert az elnök megbízatása a teljes ciklusra szól. Alelnököknek ismét br. Kemény Jánost és Szontagh Pált választották. A jegyzői karban annyiban történt változás, hogy a szélsőbaloldali Duka Ferenc helyébe a mérsékelt ellenzéki Fenyvessy Ferencet választották meg. A jegyzői kar tagjai tehát a második ülészakban: Baross Gábor, Péchy Jenő, Rakovszky István, Tibád Antal, gr. Pejacevics Tivadar és Fenyvessy Ferenc. — Háznagynak megmaradt Kovách László.

Az okt. 10-i ülést Mikszáth karcolata helyett (Eö.) [= Eötvös Károly] vezércikke kommentálta a Pesti Hirlapban. Ezen a napon megválasztották a bizottságokat, és ezzel egyszersmind befejezték az alakulási teendőket.

Ugyanekkor hangzott el Mocsáry Lajos interpellációja a Pozsony megyére elrendelt rögtönítélő bíróság tárgyában. A felszólalásra Tisza Kálmán válaszolt.

A szövegről

Javításaink, ill. módosításaink:

Lap Sor
197 : 5 bombardont, (PH: bombardót),
„ 8 trubadúr (PH: trobadour)
199 : 24 Ostende (PH: Osztende)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor
197 2 *fortissimo accord* — zenei műszó: az erősen felfokozott zenei hangok összhangása.
4 *partitúra* — vezérkönyv; a sok szólamú zenemű egyes szólamainak összessége, amelyeket meghatározott sorrendben egymás alá írnak; ebből vezényli a karmester a zenekart.

- Lap Sor
- 197 5 *bombardon* — a basszus szólamot ellátó, öblösméretezésű, réz fúvó hangszer.
- 10 [az országház részleges restaurálása] — A nyár folyamán végzett tatarozási munkálatokról a többi lap is megemlékezett.
- 17—18 »a torony tetejébe... legfelül tegyék a meglevő gombot...« — Ezzel a jelenettel, amelyet MK itt csak képletesen alkalmaz, reális ábrázolásban találkoztunk *Timár Zsófi özvegye* c. rajzában (Krk 32. köt. 116—118. l.).
- 198 12 stb. *item* — ugyanúgy, ismét, hasonlóképpen.
- 13 *poncichter* (poncichter) — így hívták a Pozsony- és Sopronkörnyéki német gazdálkodó polgárt.
- 13 *Krazelhuber* — Ágai Adolf Borsszem Jankó c. élelapijának egyik állandósított figurája: a pozsonyi német-ajkú háziúr típusa.
- 14—15 »a statárium a kormánybiztos bugyellárisában« — Magyarázatát MK *Pozsonyi szépségtapaszkok* c. cikke nyújtja (a jelen kötetben).
- 17 *kagal* — magyarázatát ld. a jún. 8-i Apróságok jegyzetei közt.
- 24 *egzekvál* — végrehajt.
- 25 *Damokles-kard* (Damoklész kardja) — ókori mitológiai emlék: az állandósult fenyegető veszélynek, a fejünk fölött lebegő veszedelemnek jelképe.
- 35 *Schönbrunn* — bécsi városrész, hatalmas kastéllyal; a Habsburgok kedvelt tartózkodási helye.
- 199 13—14 »*Dicsőséges nagy urak...*« stb. — Petőfi »A mágnesokhoz« c. költeményének kezdősorai. — M Kezúttal is — mint legtöbbször — csak emlékezetből s nem pontosan idéz.
- 15 »*akasszátok föl a királyokat*« — Petőfi ily című verse, amelynek refrénje is ugyanez.
- 22 »*Szép ház gyűlt össze, de nem teljes.*« — A többi lap tudósítói szerint: a megnyitó ülésen a képviselők »gyér számban« jelentek meg.
- 24 *Ostende* — tengeri fürdő Belgiumban; Tisza Kálmán rendszerint ott nyaralt.
- 25—27 »*Tisza Kálmán... sokkal elevenebbnek látszik, mióta a társadalmi rendet megmentenie újabb alkalmá nyílt.*« — Utalás a tiszaezslári ügyre és Tiszának az antiszemita mozgalmakkal kapcsolatos magatartására.
- 36—38 A Somssich Pálról, a mérsékelt ellenzék egyik vezéréről írt méltató szavak Mikszáth és a Pesti Hirlap nézetét egyaránt híven tükrözik. Ld. még MK *Hát velem mi lesz?* c. cikkét: Krk 63. köt.

A TISZTELT HÁZBÓL

M. PH, október 12., 281. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Egy ülésről két karcolat

Egy 1889. évi cikkében följegyezte Mikszáth az újságíróknak egy »kevély hangú dicsékvését«, amely így hangzik: »No, ma két cikket írtam!« (Hi 2. köt. 142. l.)

A Szegedi Naplónál, majd pedig a Pesti Hirlapnál kifejtett élénk publicisztikai tevékenysége idején ő maga is sokszor elismételhette ezt a »dicsékvést«. Szorgalmas tolla gyakran vetett papírra naponta két, sőt három vagy annál is több cikket.

Az önelégült kifejezést ezen a napon is elmondhatta volna. Az okt. 11-i parlamenti ülésről egyszerre két karcolatot írt. Egyet a kikristályosodó címmel (*A tisztelt Házból*), egy másikat pedig kedvelt műfajának kihangsúlyozásával (*Apróságok a mai ülésből*).

E tény kiemelésével csupán jelezni kívánjuk Mikszáth ötletgazdagságát és szorgalmát, annál is inkább, mert hasonló jelenséggel, eredménnyel még sokszor fogunk találkozni.

Az okt. 11-i ülés

Mikszáth e karcolatával egyidejűleg a többi lap is följegyezte, hogy a képviselőház »mai ülése iránt« rendkívül nagy volt az érdeklődés. A képviselői padok és a karzatok egészen megteltek — »mint valamely érdekes színházi premier alkalmával«.

Az ülés kezdetén *Herman Ottó* »pártja nevében« indítványozta, hogy a Ház küldjön koszorút Petőfi szobrára a szobor okt. 15-én leendő leleplezése alkalmából. *Tisza Kálmán* sajnálatát fejezte ki afölött, hogy *Herman Ottó* »pártja nevében« tette indítványát, »mert hazánk leggeniálisabb költője nem egyes párté, hanem az egész nemzeté«. Eszerint a Ház megbízta az elnökséget a koszorú beszerzésével és letételével.

Azután *Tisza Kálmán* előadta a Ház legközelebbi munkaprogramját, majd pedig megejtették az ezen napra kitűzött bizottsági választásokat.

Következtek az interpellációk. Öt interpelláció hangzott el:
1. *Hegedűs Sándor* interpellációja a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez: a honalapítás ezredik évfordulójának megállapítása tárgyában, minthogy az időpont felett a szakemberek közt véleménykülönbség van.

2. *Simonyné Iván* interpellációja a miniszterelnökhöz mint belügyminiszterhez: — *Mocsáry Lajos* előző napi felszólalásához hasonlóan — a Pozsony megyei statárium tárgyában.

3. és 4. *Onody Géza* és *Csernátorny Lajos* interpellációja részint a belügy-, részint az igazságügyminiszterhez: a tiszzaeszlári ügyben.

Ónody a nyíregyházi pörrel kapcsolatosan Havas Imre ügyész és Kozma Sándor főügyész bizonyos eljárását kifogásolta. Eközben használta a Mikszáth karcolatában is olvasható »imparlamentáris« kifejezést, amelyre az elnök megjegyzést tett. »E jogsértések — mondotta Ónody — az igazságszolgáltatás terén valóságos garázdálkodásokat képeznek. . .«

Ónodyval szemben Csernátony a bujtogatók ellen beszélt, kik a tiszzaeszlári ügyet izgatásokra használják fel. Csernátony is elejtett egy olyan kifejezést, amelyet az elnök szintén kifogásolt. Csernátony a tiszzaeszlári vádlottak érdekében szólalt fel s eközben mondta: »Ezen ügyvel azonosították magukat bizonyos tényezők és belelovagolták magukat egy nagy ostobaságba. . .« (Mikszáth közlésével ellentétben: Péchy Tamás elnök Csernátony kifejezését sem hagyta észrevétel nélkül, úgyannyira, hogy Csernátony vitába is bocsátkozott az elnökkel az »imparlamentáris« kifejezések mibenléte fölött. Péchy Tamás megjegyzését ld. a szintén okt. 12-i *Apróságok* Tárgyi magyarázatainál.)

Ónody és Csernátony interpellációjára Tisza Kálmán és Pauler Tivadar válaszolt. Tisza terjedelmes válaszát Mikszáth röviden, tömören közvetíti.

5. *Rohonczy Gedeon* interpellációja a miniszterelnökhöz: az Ordódy Pál közlekedésügyi miniszter távozása, ill. búcsúzása alkalmával egyik minisztériumi hivatalnok által mondott sértő szavak tárgyában. — Rohonczy interpellációjának alig volt hatása, mert a hosszú ülés alatt kifáradt képviselők sorai megritkultak s a karzatok is kiürültek. Interpellációjára a miniszterelnök »holnaputánra« (okt. 13.) ígért választ.

A szövegről

Javításaink és megjegyzéseink:

Lap Sor

- 200 2 snellzíder (PH az eredeti német szóalakkal: Schnell Sieder)
16 tapasztott a szeméhez (PH: tapasztott a szemhez) [Javítottuk!]
202 : 20 imparlamentáris (PH: imparlamentáris) [De a 200. lap 20. sorában helyes szóalakkal!]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 200 : 2 snellzíder — gyorsforraló.
10 fumigatív — lenéző, megvető, fitymáló.
13 »Milyen idők! Milyen idők!« — Br. Kemény Gábort egy, a bécsi időjárás-ra (politikai széljárásra!) tett megjegyzése miatt a baloldali lapok és a humoristák állandóan gúnyolták: időjárási szakértőnek, időjósnaq stb. nevezték.
14 Móricz Palya — Móricz Pál.

- Lap Sor
- 200 : 18 *superlativus a mameluktságban* — a legmagasabb fokú alkalmazkodás, szolgálatkészség Tisza Kálmán iránt; mondhatni: szolgáltelekűség.
- 20 és 202 : 20 *imparlamentáris* — a parlamenti illetet sértő, parlamentbe nem való; illetlen.
- 31 *A Hon* — A határozati pártnak, majd pedig Tisza Kálmán kormányának lapja volt; Jókai szerkesztette. 1882. aug. 31-én egybeolvadt az *Ellenőrrel* és a két lap *Nemzet* címmel folytatta pályáját. (Ld. MK *A Hon* c. cikkét a jelen kötetben.) — MK itt egy parlamenti szójátékot örökít meg.
- 201 19 *Eszter* — Solymosi Eszter.
- 20 *herceg Odescalchy Gyulát* mint híres széptevő gavallért említi itt MK gúnyosan.
- 201 21 »*Igazi rituális gyilkosságot követ el a grammatikán és a jogi terminus technikusokon.*« — Jelentése: valósággal tönkreteszi, meggyalázza nyelvünk törvényeit és a jogi szakkifejezéseket.
- 36 *causerie* — csevegés, könnyed társalgás.
- 36 az »*vapróságok apja*« — Csernátony Lajos honosította meg nálunk a rövid politikai karcolatoknak azt a fajtáját, amelyet aztán Mikszáth is előszeretettel művelt. (Ld. a jelen kötetben is, de különösen a Krk 53—59. köteteiben.)
- 202 13 *neveli* — a *növeli* ige régies alakja; MK-nál a 70-es és 80-as években gyakran előfordul.
- 23 »*lévén ő től ember*« — Mikszáth tréfás megjegyzése. A Péchy család erdélyi eredetű; egyik ősök az 1540-es években Sáros megyében kapott adománybirtokot. Az itt szóban levő Péchy Tamás Abauj vármegyében született.
- 23 »*naš človek*« (MK-nál: »*nás cslovek*«) — a mi emberünk (szlovákul).

APRÓSÁGOK A MAI ÜLÉSBŐL

- M. *PH, október 12., 281. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Tájékozódásul ld. az előző — szintén okt. 12-i — karcolathoz írt jegyzeteinket.

Szövegjavításaink

- Lap Sor
- 203 6 *cotlettől, [cötlelette-től]* (PH értelemzavaró sajtóhibával: *cotlettől [!]*)
- „ 32 *súg a fülebe, (PH: sűg a felébe,)*
- 204 7 *Hieronými* (PH: Hieronímy)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 203 6 *kotlett* — bordaszelet, egy karaj hús.
204 4 »*prenumerált-e már a Komócsy költeményeire?*« — Mikszáth gyakran tréfálkozott Komócsy Józsefnek, a Petőfi Társaság alelnökének gyenge költeményei fölött, bár Komócsyval egyébként szívélyes viszonyban volt.
16 »*Péchy viccet mond*« — Mikszáth itt arra a jelenetre céloz, amikor Péchy Tamás elnök Csernátony Lajosnak egy »imparlamentáris« kifejezését (»ostobaság«) a következő megjegyzéssel helytelenítette: »Én arra kérem a t. szónokokat, hogy a kifejezésekben mégis méltóztassanak óvatosak lenni, mert lehetnek olyanok, akik ezen kifejezések által magukat találva érzik.« (Szavait élénk derűtséggel fogadta.)

A TISZTELT HÁZBÓL

M. *PH, október 14., 283. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Az október 13-i ülés

Mikszáth karcolata kizárólag Rohonczy Gedeon interpellációjára és Tisza Kálmán válaszára, illetőleg kettőjük polémiájára szorítkozik. Mindjárt a karcolat elején tanítómesében közli saját álláspontját, amely szerint Rohonczynek a közmunkaügyi minisztérium elleni vádjait nem tartja kellőképpen megalapozottaknak.

Meg kell említenünk egy-két olyan mozzanatot is, amelyeknek ismerete szükséges az ülészak további eseményeivel kapcsolatban.

Az ülés kezdetén betöltötték a bizottságokban támadt üresedéseket és megválasztották a hetedik jegyzőt Duka Ferenc személyében. Ezután *Péchy Tamás* elnök kihirdette a közösügyek tárgyalásaira kiküldött országos bizottság (a delegáció) képviselőházi tagjaira történt szavazás eredményét. Érdekes lesz itt általános tájékoztatásul felsorolni a delegációra kiküldött tagok közül az ismertebb neveket. Rendes tagok lettek többek közt: Baross Gábor, Bauszner Guidó, Bánffy Béla gr., Csernátony Lajos, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Ivánka Imre, Jókai Mór, Láng Lajos, Péchy Manó gr., Szilágyi Virgil, Tisza Lajos, Andrássy Tivadar gr., Karácsonyi Guidó gr., Királyi Pál, Latinovics Gábor, id. Ráday Gedeon gr., Szilágyi Dezső, Wodiáner Albert br., Éber Nándor, Prileszky Tádé, Pulszky Agost, Sváb Károly, Móricz Pál, Falk Miksa, Wahrmann Mór, Bánhidy Béla br. A póttagok közt szerepel: Teleki Domokos gr., Berzeviczy Albert és Rohonczy Gedeon.

Mindezek után *Tisza Kálmán* benyújtotta az 1881. évi állami zárszámadásokat, majd pedig válaszolt Rohonczy Gedeonnak okt. 11-én hozzá intézett interpellációjára. Beszámolt a Rohonczy vádjai-

val kapcsolatban tett intézkedéseiről és az eddigi eredményekről. Eszerint: »Rohonczy Gedeon állításainak jelentős részében még csak annyi fogantyút sem találtak, hogy azok alapján az előnyomozást megindítani lehessen.« A hozzá beérkezett jelentésekre hivatkozva sorra cáfolja a dunai kotrásoknál állítólag elkövetett vállalkozási csalások vádját, valamint a tiszai ármentesítések körüli visszaélések vádját. Rohonczy némely térkép meghamisítására is célzott; ennek az ügynek kivizsgálása a becskereki törvényeséknél van — mondotta Tisza Kálmán. A szegedi szádfal ügyében (amelyre Mikezách is utal) a Szeged város megbízottjainak jelenlétében lefolytatott vizsgálat megállapította: »olynemű rövidebség [!], amelyből megkárosodás következhetett volna az államra — ki nem derítettett...« (Ez Tisza Kálmán jellemző stílusa!) Válaszát azzal végezte, hogy mindezen vizsgálatok alapján sem az államtitkár, sem a közlekedési miniszterium hivatalnokaira a gyanúnak még csak az árnyéka sem hárul. Befejezésül a képviselőházi szólásszabadság mibenlétét fejtegette Rohonczy interpellációjának egyes részleteire utalva.

Rohonczy Gedeon két órás beszédben felelt, megismételve vádjait és részletesen kifejtve az okokat, melyeknél fogva nem lehet megelégedve a miniszterelnök válaszával. Beszédét e szavakkal végezte: »Magyarország képviselőháza tekintélyét és méltóságát csak akkor érheti el, ha a miniszterelnök úr nem lesz azon a helyen!« (Ezt a kijelentését a szélső baloldal zajosan megéljenzte.)

Rohonczy ezen szavaira *Tisza Kálmán* következőképpen válaszolt: »Én azokra nézve, amik személyemet illetőleg mondtatok, nem reflektálok. Azt hinni a képviselő úrnak, hogy ez ország boldog csak akkor lesz, ha én nem leszek többé e helyen, teljes joga van, s annak érvényesítésére, elismerem, alkotmányos úton törekedhetik is. Szívesen fogom látni és tudom is, hogy ki fogja a következtetést húzni azon nyilatkozatából és akkor, miután ezen egy nézet miatt ezt a helyet el nem hagyhatom, sajnálom: ahelyett, hogy egymás mellett, egymással szemben fogunk ülni.« (Élénk helyeslés jobbfelől.) (Rohonczy Gedeonnak Tiszától való ezen eltávolodására karcolatában Mikezách két ízben is céloz!)

Rohonczy Gedeon újbóli felszólalásában mintegy meghátrálva magyarázkodott a következőképpen: »Szavaimat nem oly értelemben kérem venni, mintha azt erkölcsileg személyére, hanem politikai elvére tettem, s nem mintha azt akartam volna mondani, hogy talán sohase térjen vissza helyére, hanem most szükségesnek tartanám, hogy elhagyja s azután talán újult erővel vállalkozhatnék ismét rá.«

Ezután *Pauler Tivadár* igazságügyminiszter is felszólalt röviden. Rohonczy Gedeon ugyanis beszédében az igazságügynek egyik főbb hivatalnokát, t. i. a kir. főügyészt is érintette. Pauler helyteleníti, hogy Rohonczy a Kozma Sándorral folytatott magánbeszélgetését a Ház elé hozta, de ettől függetlenül — úgymond — Kozma Sándor főügyész azt fogja tenni, ami a kötelessége.

Végül — *Horváth Gyulának* személyes kérdésben történt felszólalása után — a többség a miniszterelnök válaszát tudomásul vette. Az egész ellenzék viszont Rohonczyval szavazott.

Befejezésül *Péchy Tamás* elnök kihirdette, hogy a delegációk ülészsaka miatt a parlament mintegy négy hétig szünetel. A legközelebbi érdemleges ülés november 15-én lesz; annak napirendjére kerül a tisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslat.

(E parlamenti szünet alatt Mikszáth egyéb karcolatokkal és számos tárcával látta el a Pesti Hírlapot, amint az a jelen kötet anyagából is megállapítható.)

A szövegről

Lap Sor

Javításaink:

205 : 21 degradálta (PH: degedálta)

206 : 32 megeszi ezt a rossz fiát (PH — MK ékezetlen kézírata miatt —: megeszi ezt a rossz fiat)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

205 : 31 *vízi biztosok* — az árvízmentesítési királyi, ill. kormánybiztosok. Azért »könyökölnék *zordonan* a padban«, mert Rohonczy Gedeon a folyamszabályozásokkal és árvízmentesítéssel összefüggő állítólagos panamákat szellőzteti.

38—39 *»elhelyezi ügyesen, mint az ügyes masamód a máslikat«* — mint az ügyes kalaposlány (divatárslány) a szalagsokrokat; röviden: ügyesen dekorál. (Mikszáth előszeretettel használja írásaiban ezt a hasonlatot.)

206 4 *»snájdig«* (MK-nál a PH-ban az eredeti német szóalakkal: *schneidig*) — katonás kiállású, délceg, nyalka. — Rohonczy »snájdig« megjelenését Mikszáth máskor is hangsúlyozza. Szereplése ezért vonzotta a női karzat látogatóit.

30 *»ma, a Tisza nevenapjára«* — az ülés napja, okt. 13: Kálmán napja.

31—32 *»mint Saturnus, megeszi ezt a rossz fiát«* — Saturnus: a görög Kronosszal azonosított ósrómai isten, aki a monda szerint — Zeus kivételével — felfalta gyermekeit, hogy uralmát biztosítsa.

A HÁZBÓL

M. PH, november 16., 316. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A november 15-i ülés

A delegációk ülésezése miatt október közepe óta szünetelő parlament november 15-én látott ismét munkához.

Napokon át (nov. 15-től 21-ig) a tisztviselők (pontosabban:

a köztisztviselők) minősítéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalták. Közben azonban különböző elnöki bejelentések és képviselői interpellációk is elhangzottak. Mikszáth karcolatai helyenként ezekre is kiterjeszkednek.

A nov. 15-i ülésen elhangzott elnöki bejelentések közül — jobb megértés végett — megemlítjük azokat, amelyekre egy-két szóval («krónika-szerűen») Mikszáth is céloz:

Mészáros Nándor szegedi I. kerületi képviselő megválasztása ellen a lefolyt harminc nap alatt fölszólalás nem történt; nevezett képviselő tehát végleg igazoltatott. — Berchtold László gr. főispáni kinevezése folytán képviselői állásáról lemondott. — Elnök bemutatja továbbá ifj. gr. Ráday Gedeon és gr. Széchenyi Pál újonnan megválasztott képviselők megbízó levelét. — Bemutatja végül a székesfehérvári törvényszék kérvényét, melyben Istóczy Győző, Wahrmann Mór, Kovách László, Hentaller Lajos, hg. Odescalchy Gyula és Onody Géza mentelmi jogának felfüggesztését kéri. A kérvényt a mentelmi bizottsághoz utasították.

Ezután került sor a tisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslatra. A vitát *Dárday Sándor* előadó nyitotta meg, ajánlva a törvényjavaslat elfogadását. *Szederkényi Nándor* a szélsőbaloldali álláspontját fejtette ki. Még általánosságban sem fogadja el a javaslatot, mert — úgymond — »közigazgatásunk bajai és hiányai nem az egyénekben, hanem a közigazgatási törvényekben és szabályokban, szóval a rendszerben rejlenek«. Beszédére *Tisza Kálmán* tett néhány észrevételt, hangsúlyozva, hogy a törvényjavaslat éppen a kellő képzettséget akarja biztosítani a tisztviselők számára.

Szólásra még többen lévén följegyezve, az elnök félbeszakította a tárgyalást és annak folytatását nov. 17-re tűzte ki. (Nov. 16-án, tekintettel a delegáció tanácskozásaira, a képviselőház nem tartott ülést.)

Következett *Mezei Ernő*nek az igazságügyminiszterhez intézett interpellációja a tiszaezslári ügyben. Beszédét Mikszáth e szavakkal jellemzi: »Nagy hévvel beszélt (és) átérezte amit mondott.« Mezei visszautasítja a rituális vérvádat, amely — úgymond — »mint dajkamese és népmonda élt mindig és amely, mióta csak rendes, modern törvényszéki nyomozásnak vettetett alá, mindig alaptalannak bizonyult«. De vallási szempontból is képtelenségnek minősíti e vádat, mert — úgymond — »ellenkezésben áll a zsidók vallási alaptörvényével«. De minthogy a tiszaezslári ügy bíróság elé került, a köztisztesség megköveteli, hogy a bíróság ítéletének és eljárásának senki se prejudikáljon. Felsorolja azonban kifogásait a nyíregyházi törvényszék intézkedéseivel szemben. Ebben a fontos ügyben — úgymond — tapasztalt törvényszéki bíró helyett egy fiatal aljegyzőt küldtek ki vizsgálóbírónak, név szerint *Bary Józsefet*. A vizsgálóbíró egy tizenhárom éves fiút a csendbiztos kezébe adott és ő maga — Mezei szerint — a hírlapi agitáció szolgálatába állt. Mindezek alapján azt kívánja, hogy a végtárgyalás vétessék ki ennek a törvényszéknek intézkedései alól és az »oly kezekbe legyen letéve, hol a részrehajlatlanság és bírói tárgyiaság, függetlenség minden garanciája meg van

örizve». Majd így folytatja: »Az igazságnak ki kell derülni, mert az igazság a jogállamnak, a XIX. századnak, az egész emberiségnek közös érdeke.« Végül felolvasta a felsorolt kifogásokat összegező interpellációját. — Mezei Ernő interpellációját az elnök kiadta Pauler Tivadar igazságügyminiszternek, aki arra a nov. 27-i ülésen válaszol. (Ld. a nov. 28-i karcolatot és ahhoz fűzött jegyzeteinket.)

(A tiszaezslári ügygel és a nyíregyházi törvényszéken folyt pörrel kapcsolatosan ezúttal is — mint minden hasonló alkalommal — a Krk 66. kötetéhez utasítjuk az olvasót. Mikszáth ottani tudósításai és Rejtő István jegyzetei minden részletkérdésre kiterjedő tájékoztatást adnak.)

A szövegről

Javításaink:

Lap Sor

- 207 2 *szinte égi manna* (PH sajtóhibával: *szintén égi manna*)
 208 4 *De meg aztán* (PH sajtóhibával: *De még aztán*)
 17 Csernátonyval. (PH: Csernátonyival.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 207 2 »*Az aluszékony delegációk*« — utalás a delegációnak hosszú, egy hónapos tanácskozásaira (okt. közepétől nov. közepéig).
 20 *Mészáros Nándor képviselő igazoltatása* — MK ismételten gúnyos megjegyzésekkel kíséri Mészáros Nándornak az elhunyt Szende Béla helyére történt képviselővé választását Szegeden.
 208 : 22 a »*dadai hulla*« — ld. Krk 66. köt.
 35—39 »*Kedves Kis Mezei!*...« stb. — MK itt egy közismert tréfás miskolci sírirat paródiáját közli. Az eredeti síriratot Jókai jegyezte le; utána MK is hivatkozik rá (Ld. Krk 54. köt. 290. l.). Mikszáth itteni tréfás megjegyzései Mezei Ernő miskolci képviselőségére céloznak.
 209 1—2 a *visszahívási törvény és instrukció* — 1848 előtt a vármegyék és városok visszahívhatták követeiket, ha az országgyűlésen (a »diétán«) nem a nyert utasításoknak (az instrukciónak) megfelelően beszéltek vagy szavaztak.

A HÁZBÓL

- M. PH, november 18., 318. sz., 2. Melléklet 1. l. (= 13. l.) *Névjelzés nélkül.*
 Kötetben itt először.

Mikszáth rövid karcolata az ülés mindkét nevezetes mozzanatát érinti. Feltűnő, de nála ekkoriban mégsem szokatlan hevülettel védi a vármegyei intézményt és elégikusan hangon búcsúztatja a pusztuló dzsentri-társadalmat. Elégiajába azonban a karcolat végefelé gúnyos figyelmeztetés is vegyül.

Péchy Tamás elnök megnyitván az ülést, bemutatja a beérkezett kérvényeket. Azután egy »fájdalmas jelentéssel« és ennek kapcsán egy kérelemmel járul a Házhoz. Bejelenti, hogy »a szünetek alatt (okt. 22-én) koszorús költőnk, Arany János elhunyt«. A Ház elnöksége feljogosítva érezte magát, hogy a nemzet fájdalomának a képviselőház részéről is kifejezést adva, koszorút küldjön az elhunyt koporsójára. »Az elnökség — úgymond — a maga részéről is megtehetette volna ezt, mindazonáltal azt hiszem, méltóbb lenne, ha a tisztelt Ház e tényt magáévá tenné, a koszorút általa küldöttnek tekintené s az elnökséget a költség fedezésére utasítani méltóztatnék.« (Élénk helyeslés.)

Ezután folytatták a tisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslat általános vitáját. *Nikolics Sándor* a törvényjavaslat mellett érvel. Kéri a képviselőházat, hogy a javaslatban ne a választási szabadság megkötését lássák, hanem inkább mint olyant üdvözléjk, mely a jövőben, amennyire lehetséges, biztosítja a rendes és szabályszerű közigazgatást. *Németh Albert* ellenzi a törvényjavaslat elfogadását, mert a megyei adminisztrációt a legtökéletesebbnek [!] tartja. (Mikszáth a karcolatának utolsó bekezdésében olvasható megjegyzést is Németh Albert beszédéből meríti. Felszólalásában Németh Albert többek közt ezeket is mondta:) »Valóságos gúnyként hangzik, hogy a közélet terén működött férfiak gyakorlati vizsga alá vétessenek. Igaz, a minisztérium a javaslat értelmében kieszközölheti, hogy kiválóbb emberek a gyakorlati vizsga alól felmentessenek. De alig lesz meg valamely kormányban az a nemes gyarlóság, hogy ha két párt jelöltje áll egymással szemben, akkor az ellenpárt jelöltje részére eszközölje ki ezen engedélyt.« — *Szülágyi Virgöl* nem fél attól, hogy a magyar dzsentri leszorul a közigazgatás teréről, »mert e dzsentri tanult is érzi kötelességét«. Elfogadja a törvényjavaslatot. *Grüber János* viszont nem fogadja el, mert azt egyfelől igen szigorúnak, másfelől igen enyhének tartja. Így a főispánokra semmi kvalifikációt nem szab, míg alsóbb tisztviselőkre nézve szigorú minősítést ír elő. *Grünwald Béla* megjegyzi, hogy míg eddig — ellentétben más államokkal — nálunk egyáltalán nem volt kvalifikációhoz kötve a tisztviselői állás, most e javaslattal egyszerre szigorúbbakká lettünk más államoknál, mert megköveteljük a kvalifikációt nemcsak az állami, hanem a törvényhatósági tisztviselőktől is, kiknek állása — mivel választás alá esnek — ingatag s amellett rosszul fizetett. A logikai sorrend azt követelte volna, hogy előbb a hivatalokat tegyük állandókká és jól fizetettekké, s csak azután követeljük meg a kvalifikációt a tisztviselőktől. Legnagyobb baj az — úgymond —, hogy a központi kormányzatban hiányzik a nemzeti szellem, hogy ott legfőbb nemzeti érdekeink ellen a legnagyobb közöny uralkodik. Mindamellett elismeri,

hogy a törvényjavaslatnak üdvös hatása lesz, és ezért azt általánosságban elfogadja. *Irányi Dániel* a törvényjavaslat alapelvét: a tisztviselők minősítését helyesli és elfogadja. De hozzáteszi, hogy közigazgatásunkban szigorúbb felügyeletre és ellenőrzésre van szükség. *Tisza Kálmán* visszautasítja Grünwald azon vádját, mintha a központi kormánypartban hiányoznék a magyar állameszme iránti érzék. Grünwalddal szemben elsőbb sorrendi feladatnak tartja a kvalifikáció megkövetelését, és azután adassék lehetőség, hogy az adminisztráció a tisztviselők fizetésének javításával is jobban megfeleljen hivatásának.

Ezután a Ház a törvényjavaslatot általánosságban, a részletes vita alapjául elfogadta. A részletes vitára a legközelebbi ülésen kerül sor.

A szövegről

209 11 stb. Félreértések elkerülése végett megjegyezzük, hogy Mikszáth következetesen a *gentry* szóalakot használta; a Krk-ban viszont ezt az azóta teljesen meghonosult kifejezést *dzsentri*-nek írjuk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 209 : 1 *Lex ad praeterita trahi nequit* — a törvénynek nincs visszaható ereje, vagyis az elmúlt dolgokra nem vonatkozhat (azokra nem térhet vissza). — E szentencia itteni alkalmazását MK a mondat második felével magyarázza: »hanem a tisztesség visszamehet.« Tudniillik Arany János halála (okt. 22.), illetőleg temetése (okt. 24.) alkalmából a képviselőház részéről küldött koszorúról Péchy Tamás elnök csak ekkor, három heti késéssel számolt be.
- 10 »Kossuth Lajos nemrég csonkán közölt levele« — Mikszáth itt arra a levélre utal, amelyet Kossuth okt. 15-én intézett Helfy Ignáchoz és amelyet a Pesti Hírlap »Kossuth a zsidókérdésről« címen publikált nov. 16-án. Kossuth levele a zsidókérdéssel kapcsolatban elősorolja a függetlenségi párt teendőit, feladatait a közgazdasági téren, és ott — a PH által kiadatlan részben — érinti a Mikszáth karcolatában jelzett *dzsentri*-kérdést.
- 25 *kataszterség* — a lecsúszott *dzsentri*-társadalom tagjainak közdethén (a 60-as, 70-es években) egyik kenyérkereseti lehetősége volt a tagosítások, vagyis a kataszteri munkálatok terén vállalt hivatal. Erre Mikszáth még 1896-ban is utal *Két választás Magyarországon* c. elbeszélésében: Krk 9. köt. 14—15. l.
- 27 »ne tegyük legalább nevetségessé« — Mikszáth erkölcsi normái és intelmei között gyakran szereplő figyelmeztetés. (Gúnyos cézzal is előfordul nála, pl. Krk 31. köt. 113. l.)

Lap Sor

- 210 : 1 »európai eszmékkel szaturált fej« — itt: demokratikus eszmékkel telített, modern gondolkodású.
2 »a vére sem kék« — a »kék vér« az előkelő származást jelentette.
2 dárda — itt csak a szójáték kedvéért.

A T. HÁZBÓL

- M. PH, november 21., 321. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A november 20-i ülés

Az ülés tárgyáról és menetéről Mikszáthnak alig van mondani-valója. A »terem-ben elhangzó unalmas szónoklatok helyett inkább a »folyosón« fölszedegetett hírekről, párbaj-pletykákról számol be. Néhány megjegyzése azonban szükségessé teszi az ülés lefolyásának rövid ismertetését.

A képviselőház folytatta a köztisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. (Erre utal Mikszáth azon megjegyzése, hogy: »most már részletenkint akasztották a vármegyét.«) Nagyobb vita csak a 6. és 23. szakasz körül keletkezett. Az előbbi a községi és körjegyzők kvalifikációjáról, az utóbbi a gyakorlati közigazgatási vizsgáról intézkedik. A 6. szakasz a községi és körjegyzőkre nézve a középiskola hatodik osztályának vagy a kereskedelmi akadémia, illetőleg a katonai iskola elvégzését követeli. *Dárday Sándor* előadó (Mikszáthnál: »a szöke előadó«) kijelenti, hogy a jegyzők kongresszusának kérvényében foglalt magasabb kvalifikációt, hogy tudniillik érettségi vizsga kívántassék: nem fogadhatja el, mert azt »túl-ságosnak« [!] tartja; a maga részéről azonban a szakasz intézkedését a segédjegyzőkre is kiterjeszteni kívánja. *Kiss Albert* pártolja a jegyzők kongresszusának kérvényét. *Tisza Kálmán* szerint a »túl-ságos« kvalifikáció megkövetelése lehetetlenné tenné az illető helyek betöltését. »Az, aki az érettségi vizsgát letette — úgymond —, más pályára fogja magát szánni s nem fog a szerény jövedelmezőségű jegyzői állással megelégedni.« — Végül is a Ház valamennyi szakaszt az eredeti szövegében fogadta el.

A vita ekkor félbeszakítottván, *Pauler Tivadar* igazságügy-miniszter törvényjavaslatot nyújtott be az írói és művészi jogról. A törvényjavaslat a jogügyi bizottsághoz utasított.

Mikszáth már mint fiatal publicista minden alkalommal állást foglalt az írói jogvédelem kérdésében. Természetes, hogy az ülésnek ezt az epizódját megemlíti. Másik megjegyzése — »a zsidó emancipáció ellen« benyújtott kérvényről — *Hentaller Lajos* interpellációjára vonatkozik egy szabadszállási református templomi incidenssel kapcsolatosan.

A szövegről

Javításaink és megjegyzéseink:

- 210 : 11 ültetvényes kertben [ültetvényes helyett. Nem javítottuk.]
211 : 8 »et cum spiritu tuo«. (PH hibásan: »et cum spiritu tuo«. [!])
19 oroszlány (MK-nál gyakori régies szóalak.)

Tárgyi magyarázatok

Lap 8or

- 210 : 1 »A szöke elbádó« — Dárday Sándor.
9 *Tisza gárdája* — a szabadelvű párti, vagyis kormánypárti képviselők; az úgynevezett »mamelukok«.
211 : 5 »minden mozdulatán meglátszik a szeminárium.« — Széchenyi Pál gróf rövid ideig kispap volt a nagyszombati szeminárium-ban. Maga Seitovszky primás vezette be oda, nagy tervei voltak vele, de az ifjú hamarosan kilépett a papságból.
7 *gvárdián* — nagyobb ferences vagy kapucinus rendház főnöke.
8 »et cum spiritu tuo« — és a te lelkeddel! (Részlet a mise-szövegből.)
11 *Kammerdiener* — komornyik.
15—17 *Jókai »jövő regényének, mint halljuk, Kőbánya lesz a színhelye.«* — Jókai »kőbányai regénye»: »A gazdag szegények.« Igaz, hogy ez a mű csak 1890-ben jelent meg, de — úgy látszik — a regény terve már ekkor kezdett kialakulni, és arról Jókai szűkebb író-baráti köre tudomást szerzett. Jókai kritikai kiadásának jegyzetei szerint (54. köt. 315. l.) a regény a Stáció utcai ház kisajátításával függ össze, az pedig 1882-ben történt. Mikszáth tehát itt egy érdekes adatot őrzött meg »A gazdag szegények« keletkezéstörténetéhez.
24—25 *Láng Lajos »a Nemzet ügyével...«* — A *Nemzet* politikai napilap, a szabadelvű párt közlönye; A Hon és az Ellenőr egyesüléséből 1882. szept. 1-én keletkezett; főszerkesztője Jókai volt, felelős szerkesztője 1883-ig Láng Lajos, azután Visi Imre.
34 *kolportál* — terjeszt.
34 *lanszíroz* — kezdeményez, megindít, fölvet, felkarol.
35 »*Kék macska*« — divatos zenés mulató (sängerei) volt a Király utcában (a mai Majakovszkij utcában).
36 *a megyeri erdő* (másutt: rákospalotai erdő) — a pisztoly-párbajok színhelye.
212 : 2 *szekundánsok* — párbajsegédek.

A »T. HÁZBÓL«

- M. PH, november 22., 322. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Műfaj-jelző alcíme: Karcolat. Névjelzés: S.
Kötetben itt először.

A november 21-i ülés

A köztisztviselői minősítésről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását figyelve a nov. 20-i ülésről azt mondja Mikszáth, hogy azon a napon »részletenként akasztották a vármegyét...« Másnap, a nov. 21-i ülésről — midőn a törvényjavaslat tárgyalása véget ért — úgy nyilatkozik, hogy »Tisza most már körmöstül megette a vármegyét...«

Előző jegyzeteinkben érintettük Mikszáthnak 80-as évekbeli elfogult álláspontját, rokonszenvét a vármegye és a megyei vezetőség iránt. Ez a felfogása érvényesül a jelen karcolat első szakaszában is. — Ügyvédellessége viszont, amely már pályakezdekéskor élesen megnyilatkozott (ld. *A vármegye rókája*, Krk I. köt., »Sramko bácsi», Krk 27. köt. stb.) újból hangot kap Tisza Kálmán egy megjegyzésével kapcsolatosan.

Egyébként ez a karcolata is csak egypár gúnyos glosszával utal a t. Ház »belső« ürességére, ehelyett inkább a »külső« (a folyosón hallott) diskurzusokra (párbaj-kombinációkra stb.) fordítja figyelmét. Ennek megfelelően az ülés alábbi krónikájában csak a Mikszáthtól érintett néhány részletre szorítkozunk.

A képviselőház a nov. 21-i ülésen »elintézte« (letárgyalta) a köztisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslatnak még hátralevő szakaszait. Az első felszólaló *Greccsák Károly* volt. Azt javasolta, hogy a közigazgatási gyakorlók az egyévi gyakorlati szolgálatra ne csak közigazgatási hatóságokhoz legyenek beosztathatók, hanem gyakorló ügyvédekhez is, »mert az ügyvédi gyakorlat analóg a bírósági gyakorlattal, sőt azt az előnyt is magában foglalja, hogy az ügyvédi gyakorlat bizonyos mértékben a közigazgatási teendőkkel is foglalkozik.« Erre válaszolta *Tisza Kálmán*, hogy elegendő, ha a gyakorlók egy évet a bíróságnál tölt. A gyakorlati évről ügyvédi irodában való eltöltését nem tartja kívánatosnak, mert nem minden ügyvéd foglalkozik olyanmű ügyekkel, amelyeknek a közigazgatásnál hasznát lehet venni.

Mikszáth ezután *Tisza Kálmán* »tegnapi« megjegyzését említi a községi és körjegyzők kvalifikációját illetően. Írónknak itt erősen túlzott, gúnyos megjegyzése az, hogy »így maradtak a derék községi jegyzők a négy elemnél« [!] — mert a megszavazott törvénycikk a jegyzők részére a *középiskola hat osztályának elvégzését* követeli meg. (Ld. az előző, nov. 21-i karcolatot!)

Az ülés szónokai közül Mikszáth még »Csanády bácsi«-ra is hivatkozik karcolata végén, mondván, hogy »pompásan mosdatta az átellenes oldalt«. E megjegyzés háttere a következő: Az ülés rendjén *Dárday Sándor* előadó rátért a törvényjavaslat 31. szakaszára. Ez a szakasz azt tartalmazza, hogy egyes kiválóbb egyéneknek az uralkodó a kormány előterjesztésére felmentést adhat az alaki kvalifikációtól. *Csanády Sándor* nem fogadta el e szakaszt, mert ez arra jogosítaná fel a kormányt, hogy kvalifikációval nem bíró korteseit valamely tisztviselői állásra kineveztesse. Ha — így szól — e szakasz megszavaztatik, akkor nincs szükség törvényre, mert hiszen a kormány, a minisztérium kénye-kedve szerint intézkedhetik a hivatalnokok, a tisztviselők felett; márpedig ez kezdeményezése lenne az önkényuralmi

korszak visszaállításának. Szavát felemelve: »Kérem én Tisza Kálmán miniszterelnök úrtól: meddig akar még üzérkedni a nemzet alkotmányos jogának rovására?« (Élénk derűtség.) Amde az *elnök* figyelmezteti: »Tessék kifejezéseit megválogatni!« Csanády bácsi azonban nem zavartatta magát »az áttellenes oldal (pontosabban: Tisza Kálmán) mosdatásában«; így folytatta: »Tisza Kálmán elárúsította a nemzetnek az önálló jegybank, az önálló vámterület iránti jogait; Boszniában és Hercegovinában ezreit gyilkoltatta meg honfitársainknak; minisztersége alatt több száz millió forinttal szaporította államadósságainkat és a már elviselhetetlenné vált adók következtében a nemzetet az anyagi megsemmisülés örvényének szélére, koldusbotra juttatta és most — nemzetgyilkos politikáját folytatandó — magát még a törvényeken is felül akarja emelni...« *Tisza Kálmán* válaszában megjegyezte, hogy »törvények fölébe helyezkedési szándékról szó nem lehet akkor, midőn a kivételes elbírálás törvényben kéretik, mégpedig meghatározott feltételek mellett«. Hozzátette még, hogy ilyen kivételeket (pl. egyetemi tanárok részére) nálunk is, másutt is meg szoktak engedni.

Végül a Ház a törvényjavaslatnak ezt a szakaszát is elfogadta. Ezzel a köztisztviselői minősítésről szóló törvényjavaslat tárgyalása véget ért.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 213 17 *violencia* — erőszak, erőszakoskodás.
 „ 22—23 *Tiszaeszlár és a nyíregyházi törvényszék* — ld. Krk 66. köt.
 214 3 *prenumerál* — előfizet.
 11 »mert a *külső olyan belső...*« stb. — Kerkápoly Károly egyetemi előadásaiából szállóigévé vált zavaros definíció. Kerkápolynak hasonlóan ködös fejtegetéseit és logikai bakugrásait Mikszáth nemegyszer kiszerveztette. Ld. pl. Krk 51. köt. 41. l. stb.

APRÓSÁGOK

- M. *PH*, november 23., 323. sz., 1. Melléklet 3. l. (= 11. l.) *Névjelzés nélkül.*
 Kötetben itt először.

A november 22-i ülés

Ezek az »apróságok« a képviselőház nov. 22-i ülésével kapcsolatosak, de éppencsak érintik az ülés néhány mozzanatát.

Az ülésen a következő, cifra körülírási törvényjavaslatot tárgyalták: »Némely magyar gyalogezredékbeli zászlóaljnak az újonnan alakítandó és az 1883-ik évtől kezdve nem a magyar korona országaiból kiegészítendő gyalogezredbe kivételesen való beosztásáról« szóló törvényjavaslat.

A vitát megelőzően *Helpy Ignác* fölvetette a kérdést, hogy amíg a Ház nem ismeri hivatalosan a tervbe vett katonai szervezetet a maga egészében, addig nem tárgyalhatja annak a benyújtott törvényjavaslatban foglalt töredékét. Indítványt tett tehát a törvényjavaslatnak a napirendről való levétele iránt. A kérdés névszerinti szavazás mellett akként dőlt el, hogy *Helpy* indítványa 57 szónyi többséggel megbukott. A névszerinti szavazásnál kitűnt, hogy a képviselőknek több mint fele része — 447 közül 233 — nem volt jelen az ülésen. *Madarász József* nem is mulasztotta el előlotti megbotránkozásának nyíltan kifejezést adni. Az erélyesebb rendszabályok (a napidíjak visszatartása stb.) csak az elnök, *Péchy Tamás* közvetítő fellépése következtében maradtak el. (Erre a jelenetre utal *Mikszáth* »apróságai«-nak utolsó részében.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 214 : 1 *Hazafi (Veray) klub* — MK szójátéka *Hazafi Vrai János* műltszázadvégi közismert fűzfapoéta nevével. Az író gúnyja az antiszemita képviselők csoportosulása ellen irányul.
- 12 *Félegyháza képviselője* — *Csanády Sándor*.
- 215 8 *absensek* — a képviselőházból távolmaradó, az ülésről hiányzó képviselők.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

- M. *PH, november 24., 324. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A november 23-i ülés

Ez a karcolat az ülés számos részletére kiterjeszkedik. Krónikánkhoz könnyűszerrel kapcsolhatók *Mikszáth* utalásai.

A képviselőház a nov. 23-i ülésen befejezte a némely magyar zászlóaljknak osztrák ezredkebe való ideiglenes beosztásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalását.

Az első szónok *Hoitsy Pál* volt, aki határozati javaslatot nyújtott be aziránt, hogy a képviselőház fejezze ki rosszallását a hadügyminiszternek és a delegációnak e kérdésben követett eljárása fölött és a törvényjavaslat mellőztességé. *Németh Albert* pártolja ezt a határozati javaslatot. Hivatkozik *Blücher* és *Wellington* győzelmére *Napoleon* felett. A waterlooi csatában résztvett századok hősiességét az magyarázza meg — úgymond —, hogy azok angolok és franciák voltak, »míg a most nálunk előállítandó ezredek valami mozaik-kombinációja lesz egy isten tudja miféle cserépedénynek.« A »Wald-major«-t is *Németh Albert* említi egy *Frohner*-szállóbéli botrányval kapcsolatosan.

Pulszky Ágost védelmezte a törvényjavaslatot és a többi között azt mondta: nem osztozik Hoitsy azon felfogásában, mintha a magyar hadsereghez a nemzetnek elidegeníthetlen és örökös joga volna, mert — úgymond — a nemzetnek csak annyihoz van joga, amennyit magának a törvényben biztosítani tud. (Beszédének ezt a részét Mikszáth csípősen kommentálja.) *Ivánka Imre* polemizál Németh Albert ellen. *Mocsáry Lajos* főleg a delegációk eljárását gáncsolja és pártolja Hoitsy határozati javaslatát. Megjegyzi, hogy ha Pulszky Ágost megtagadja a nemzet jogát a magyar hadsereghez, akkor megtagadja Magyarország önálló állami létét, mert a kettő egymás nélkül el sem képzelhető. Reméli, hogy Pulszky ezen nézetével a Házban is egyedül áll. *Herman Ottó* megbotránkozásának ad kifejezést, hogy egyetemi tanár — az észjog előadója — olyan tanokat hirdet a nemzet jogára nézve, mint Pulszky. *Pulszky Ágost* megpróbálja kimagyarázni szavait, de *Hoitsy Pál* heves vitába bocsátkozik vele.

Végül az elnök az általános vitát befejezettnek nyilvánítja, miután *Ráday Gedeon* gr. honvédelmi miniszter, *Tischler Vince* előadó és *Hoitsy Pál* mint a határozati javaslat benyújtója éltek a zárszó jogával. A szavazást név szerinti felhívással ejtették meg. A Ház 165 szavazattal 61 ellenében a törvényjavaslatot a részletes vita alapjául elfogadta, és ezzel az ülés véget ért.

A szövegről

Javításaink:

Lap	Sor	
215	7	colonne-ok (PH: kolonne-ok)
216	7	lajdinant (PH: lajdinánd) [A 216 16 sorban újból előforduló szóalak szerint módosítottuk.]
217	1	Helfy (PH: Helfi)
	15	Herman (PH: Hermann)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
215	1	<i>intra muros et extra</i> — a falakon belül és kívül; itteni jelentése: bent az ülésteremben és kint a folyosón.
	3—4	<i>»Osszákat és Pelionokat dobálnak«</i> — A görög mitológiából kölcsönzött kép. Az ókori monda szerint: a titánok (gigászok) egymásra tornyosítottak három hegyet — Peliont, Osszát és Olimposzt —, hogy Zeust megostromolhassák. — A kép itteni jelentése: a képviselők szenvedélyesen vitáztak a Házban.
	6	<i>Jena, Wagram, Austerlitz</i> — Napoleon három híres, diadalmas csatájának színhelye. <i>Jena</i> : város Szász-Weimar nagyhercegségben (a csata napja: 1806. okt. 14.); <i>Wagram</i> : falu Alsó-Ausztriában (1809. júl. 5. és 6.); <i>Austerlitz</i> (csehül Slavkov): város Morvaországban (1805. dec. 2.).

- 215 7 *carré* — négyszög; a gyalogságnak egyik hajdani harcalakzata, melynél a csapatok négyzetes formában, arcot négy oldal felé fordítva állottak fel; főleg a lovas támadások elleni védekezésnél használták.
- 7 *colonne* — hadoszlop.
- 216 1 *schätzbares Material* — értékes anyag (nyersanyag).
7 »k. k. *Leutnant*« (Leutnant) — császári és királyi (vagyis közöshadseregbeli) hadnagy.
- 24 *cserepárok* — a volt határőrvidéki katonák gúnyneve, különösen az abszolutizmus idején.
- 35 »*részőskereskedő Glasgowból*« — Glasgow skóciai város az angol vas- és fémipar középpontja.
- 217 6 *istégbáró* — tréfás káromkodás; olyanféle, mint: istókúgyse!
16 *korridor* — folyosó; itt: a képviselőház folyosója.
26 *Nina kisasszony* — a képviselőház büfés-nője.
29 *slágfertig* (a PH-ban eredeti német szóalakjával: schlagfertig) — talpraesett, szavakész.
- 218 1 *vizontó* — MK Pluvius álnevének magyar megfelelője. Lehet, hogy éppen vízszabályozó barátjától, Horváth Gyulától kölcsönözte.
- 11—12 »*amíg iskolába járogatott, mindig szekundába pónálták*« — Petőfi »Deákpályám« c. költeménye első strófájának parafrázisa. MK itt szójátéknak használja a zárómondatba foglalt *szekundáns* (párbajsegéd) kifejezéssel.
- 15 *predestináció* — eleveelrendelés; protestáns tanítás, amely szerint isten egyeseket eleve kiválaszt az üdvösségre. (Vallási protekcionizmus!)

A T. HÁZBÓL

- M. PH, november 25., 325. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A november 24-i ülés

Az ülés tárgyát és eseményeit Mikszáth rendkívül színesen kommentálja ebben a viszonylag rövid karcolatban.

A védtörvény részleteinek elfogadása után a Vöröskereszt-egylet sorsjegy-kölcsöneinek adandó bélyeg- és illetékmentességről szóló törvényjavaslat került szőnyegre.

Hegedüs Sándor előadó a pénzügyi bizottság nevében ajánlja a törvényjavaslat elfogadását, tekintve az emberbaráti célt és annak a véderő érdekében való fontosságát.

Herman Ottó szenvedélyesen kifakad a Vöröskereszt-egylet ellen, mely a jótékonytságot a valódi nyomortól eltereli és a háború, az emberáldozás céljai felé irányozza. Súlyosan kifogásolja, hogy akkor, midőn a társadalom a tényleges nyomort nem képes enyhíteni, a

szóban levő mozgalom a háború céljainak akar áldozni. Megdőböntő adatokat közül a nagyarányú csecsemő- és gyermekhalandóságról. A nép adóját — úgymond — fegyvergyártásra használják fel, a nép verét elsősorban a katonáskodásra, most pedig az emberiség jótékony-ságát szintén a háború szolgálatára akarják rendelni. A Vöröskereszt-egylet ügyét, a jótékony célt a lutrival, hazárdjátékkal akarják össze-kapcsolni, amely pedig a törvény értelmében büntetendő cselekmény. Idézzük szó szerint beszédének e részét: »Önöknl már az egész állam-rendszer, az állami gazdálkodás, sőt mint látjuk az egész jótékony-ság semmi egyéb, mint lutrizás, kártyázás és kockavetés. Most már propa-gálják a lutrit, mert jövedelmez az államnak. Most már a közösgyvet is beviszik a jótékony-ság keretébe, mert a magyarországi Vöröskereszt-egylet összefügg az osztrák egylettel. Tehát még ez is a germanizációra szolgál segédeszközül. . . «

(Mikszáth sorban hivatkozik ezekre a kitételekre, miközben tréfásan védi a lutrit. Egyébként csak általánosságban jellemzi Herman Ottó »nemesen, hévvel« elmondott beszédét. Példaképpen idéznünk kell a beszéd egy-két jellemző részletét:) »Ha az államrend-szer olyan — mondotta Herman Ottó —, hogy a nép akarata ellenére háborúkat indít, amint itt is a nép egységes akarata ellenére a bosnyák mészárszékre szállítják e nép fiait: ám akkor vállalja el a következ-ményeket is és állítson be a budgetbe egy összeget, mely annak meg-felel. És ha a dinasztiai érdeke az, hogy a népek felkoncoltassanak, ám ott van az ő udvartartási összegük, ám bírjanak lemondani egy-néhány millióról, ám húzzák össze azt az udvartartást, mely úgyis csak üres pompa, hogy a népek legyenek szabad népek és ne járul-janak hozzá azon középkori uralomhoz, mely csak akkor ragyog, midőn összetapodott holttestekkel van körülvéve. . . « — Beszédének zárószakasza pedig így hangzik: »Bármilyen formában nyilatkozzék a nyomor a társadalomban, a jószívű, igaz emberbarátok mindig segíteni fognak azon. De nem akceptálom és nem fogom akceptálni soha, hogy én már előtte is egy minden népjognak és emberi érzeteknek ellenére mesterségesen, kiszámítottan létesítendő nyomorokat be-következését elősegítsem !« Nem fogadja el a törvényjavaslatot, ellen-ben annak elvetését kívánó határozati javaslatot nyújt be. E javas-latot Herman Ottón kívül — többek között — Mocsáry Lajos, Mesz-lény Lajos, Szederkényi Nándor, Krisztinkovich Ede, Madarász Jenő, Lázár Adám, Duka Ferenc írták alá.

Hegedűs Sándor szerint Herman Ottó beszéde »szocialisztikus tanokkal van szaturálva«. »Ott, hol gyakorlati politikáról kell a nem-zetnek beszélni — úgymond —, ily tanoknak nincs helyük.« Majd így folytatja: »Tiltakoznom kell azon felfogás ellen, hogy a dinasztiai érdeke a népek fölaprítása, feláldozása és kiszámítottan vérben való gázolásra lenne irányozva, mint Herman Ottó képviselő úr mon-dotta. . . «

Ekkor hangzott el Szalay Imrének és Jókainak Mikszáthnál is említett polemikus megjegyzése: *Szalay Imre* közbeszólt: »A törté-nelem azt mutatja, hogy úgy van !« Mire *Jókai* gúnyosan felkiáltott: »Hát ön olvasta azt ?«

Hegedüs Sándor a jótékony célból igénybe veendő lutrit is védelmezte: »Ami pedig az eszközöket illeti: a javaslat nem a jótékony-ság filléreit vonja el, hanem a játékkedvet használja fel nemes célra.« (Szavait a szélső baloldalon általános derűtség fogadta.)

Herman Ottó mint a határozati javaslat benyújtója — élve a zárszó jogával — utalt arra, hogy Hegedüs »a kormány gyakorlati politikájára« hivatkozott. Az viszont más kérdés — úgymond —, hogy a jövődő nemzedékek mit fognak tartani e politika eredményeiről. Mire *Hegedüs Sándor* közbeszólt: »A felelősséget érte elvállaljuk!« (E szavait Mikszáth is gúnyosan jegyzi föl.)

Tisza Kálmán felszólalása zárta be a polémiát. Nem kíván sem közjogi vita, sem semminemű állami szocialisztikus eszmék terére menni, hanem oda redukálja a kérdést, ahová az tartozik. Fel kell készülni arra — úgymond —, hogy ha bármilyen háború következne be, a sebesültek ápolásáról történjék előre gondoskodás. — A Ház *Herman Ottó* határozati javaslatának mellőzésével a törvényjavaslatot mind általánosságban, mind részleteiben elfogadta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 218 4 és 219 : 39 »holnap tejberizskása lesz« — jelentése: csemege lesz; tudniillik *Tisza Kálmán* válasza *Mezei Ernő*nek a »zsídó kérdésben«, a tiszaezlári ügyben. (Ld. a nov. 26-i két karcolatot.)
- 11 József császár (és a többi Habsburg-uralkodó: *Mária Terézia*, valamint *Ferenc*) elnémetesítő törekvéseiről ld. *Páva a varjúval* (Krk 5. köt. 135. l.), *Akli Miklós* (Krk 16. köt. 40. l.) stb.
- 219 19—20 a *Hatvani utcai kaszinó* — a Nemzeti Kaszinó épülete a *Hatvani* (ma: *Kossuth Lajos*) utca és a Szép utca sarkán állott. A második világháború alatt súlyosan megsérült, lebontották; ma hatalmas irodaépület áll a helyén.
- 33 *löllei konferencia* — utalás *Szalay Imrő*nek mint híres bortermelőnek és *Somogy* megyei képviselőnek egy balatonlellei gyűlésére.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

- M. *PH*, november 26., 326. sz., I. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül*.
Kötetben itt először.

A november 25-i ülés

Mint az eddigi példák-ból is látható: *Mikszáth* kezdetben szívesen váltogatta parlamenti karcolatainak címét, míg meg nem állapodott *A t. Házból* vagy *A tisztelt Házból* klasszikussá vált címnél. Előszere-ttel újította fel korábbi publicisztikai dolgozatainak leggyakoribb

műfajjelzését (*Apróságok*), s csak néha, ritkán tért el e sablontól, különböző címeket adva cikkeinek.

Némely parlamenti ülés érdekessége két egyidejű cikk írására is alkalmat adott, mint ezúttal a nov. 25-i és nov. 27-i ülés. E kettős cikkeket — tartalmi összefüggésük miatt — együtt tárgyaljuk és közös krónikájukat összevonjuk.

A nov. 25-i ülésnek két tárgya, illetőleg két jelentősebb epizódja volt. Az egyik: a budapest—újszónyi vasút kiépítéséről szóló törvényjavaslat, a másik: a Heves megyei kérvény ügye. Első cikkében (a jelen *Apróságokban*) Mikszáth mindkét tárgyra kiterjeszkedik, míg a másodikban (*A mai ülés*) csak a Heves megyei kérvényről szól és annak keretében elmond egy időszerű vonatkozású anekdotát.

A budapest—újszónyi vasút kiépítéséről szóló törvényjavaslatnak György Endre volt az előadója. Ajánlja a törvényjavaslat elfogadását, minthogy az tulajdonképpen az osztrák államvasúttal kötött szerződés folytatása. *Thaly Kálmán* elfogadja a törvényjavaslatot s abban a buda—bicske—tatai irányt, mert bár az igmándi irány rövidebb volna, de az előbbi irány stratégiai szempontból fontosabb. Emellett felhívja a minisztert a felső Duna ágának szabályozására. *Horánszky Nándor* szintén elfogadja a javaslatot, de különösen hangsúlyozza a bia—esztergomi vasút kiépítésének szükségét. *Kemény Gábor* báró miniszter örövend az érdekeltségnek, mellyel a javaslatot fogadják. A szárnyvonalra azonban megjegyzi, hogy ne kívántassék minden a kormánytól; ha vállalkozó lesz, a kormány meg fogja tenni kötelességét. Felszólalt még *Apponyi Albert gróf*, *Helffy Ignác* és *Andrássy Gyula gróf*; mindhárman »feltétlenül szükségesnek» tartják a bia—esztergomi szárnyvonal kiépítését. *Tisza Kálmán* (aki Mikszáth szerint: »ráadta a szentesítő klauzulát») ezeket mondta: A kormány el van határozva ezen szárnyvonal létrejöttét »mennél előbb eszközölni»; mindent, ami tőle függ, megtesz erre, és pedig úgy, hogy azon bányák kőszene a főváros mindkét részére e legkönnyebb, legcélszerűbb módon, vasúti úton hozzáférhető legyen. A Ház a törvényjavaslatot mind általánosságban, mind részleteiben elfogadta.

Az ülés másik tárgya: a *Heves megyei kérvény*, amelynek ügyét Mikszáth mindkét karcolata elég részletesen ismerteti.

A kérvényi bizottságnak ebben az ügyben hozott határozatát *Berzeviczy Albert* adta elő. Mindenekelőtt felolvasta a Heves megyei kérvénynek a bizottság által készített jegyzékben szereplő következő tartalmi kivonatát: »Heves megye közönsége a m. kir. belügyminisztert [*Tisza Kálmánt*] az ország keresztény vallású lakosait az izraeliták ellen gyűlöletre, sőt tényleges támadásra izgató nyomtatványok lefoglalása iránt f. évi július 1-én 2355. eln. sz. a. kibocsátott körrendelete miatt felelősségre vonatni s a hasonló eljárást jövőre meggátló intézkedések megtételét kéri.« Ezután megjegyzi *Berzeviczy*, hogy a bizottság szerint »a kérvényben kérelmezett intézkedésekre nincs szükség, mert a bizottság a belügyminiszter eljárását teljesen igazolt-

nak találja.« — *Polónyi Géza* különvéleményt nyújt be, részletesen előadva az ügy előzményeit, s levonva azokból a következő megállapításokat: Tisza Kálmán megszegte a törvényt, mert előleges rendőri elkobzást rendelt el részben már megjelent, részben még meg sem jelent sajtótermékekre, márpedig az elkobzás elrendelése a törvények értelmében kizárólag a közvádoló joga. Tisza Kálmánnak ezen világosan törvényt és törvénytörő rendszereket sértő önkényes intézkedése kárhözvitandó és rosszallandó. *Szederkényi Nándor* tiltakozik az ellen, hogy a kérvényi bizottság a Heves megyei kérvény kivonatát célzatosan, irányzatosan, elferdítve szerkesztette. Heves megye kérvényének tartalma nem az, amit a kivonat előad. A kérvény azt tartalmazza, hogy a miniszteri rendelettel az 1848-i sajtótörvények meg vannak sértve, s ezirányban intéz a Házhoz folyamodványt. »Tudom azt — úgymond —, hogy az ily kivonat igen nehéz, igen meggondolt, tárgyilagos munkásságot kíván, de ha valaki nem ért a tárgyilagos munkássághoz, akkor tegye le a tollat.« *Berzeviczy Albert*, mint a kérvényi bizottság előadója, a bizottság nevében tiltakozik a célzatos ferdítés vádjá ellen. — *Polónyi* beszédére *Tisza Kálmán* — *Mikszáth* szavaival szólva — »előg röviden válaszolt«. Védekezett azon vád ellen, mintha nem kellő időben és nem törvény szerint járt volna el. Egyébként pedig — úgymond — »emiat rendőri úton egyetlenegy ember bántalmazva nem volt, mindenki átadatott a maga rendes bírójának«. Felszólalása után *Tisza Kálmán* elhagyta a termet. — Végül *Istóczy Győző* szólalt fel. Vádolja a kormányt, hogy »a zsidó kérdésben kényszerhelyzetben van«; jellemzőnek tartja, hogy ugyan-ezen kormány bizonyos ellenkező irányú ponyvafüzetek (pl. *Übryk Borbála* története stb.) elkobzását nem rendelte el. Ezután *Polónyi* ellen fordul, mondván, hogy »*Polónyi* téved, ha a *salus reipublicae suprema lex* elvét a jelen esetre alkalmazza«, mert itt nem az államnak, hanem csak egy csoportnak megvédéséről van szó. A *Polónyi* által beterjesztett különvéleményt nem fogadja el, ellenben határozati javaslatot nyújt be.

Ezután következett az a zajos vita, melyet röviden *Mikszáth* is említ, hogy tudniillik mikor folytassák a kérvények tárgyalását, minthogy szólásra még többen voltak feliratkozva. Végül is úgy határoztak, hogy másnap (nov. 26-án, vasárnap) folytatják az ülést, vagyis a kérvények — köztük a Heves megyei kérvény — tárgyalását. Ezt a vasárnapi tárgyalást zárt ülésben tartották meg.

A szövegről

Javításaink és megjegyzéseink:

Lap Sor	
220	6 facitja (PH: fácitja)
221	26 Batthyány (PH: Batthyányi)
223	13 kocsmá, de alább (a 17. sorban) kocsmáros [Mehagytuk a kétféle szóalakat.]

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 220 : 4—5 *vasban* — *vas-útban* — MK szójátéka a tervbevett budapest—esztergomi szárnyvasút létesítésével kapcsolatosan.
- 6 *facit* — végeredmény.
- 8 *hierarchiai szubordináció* — az egyházi rendfokozati függés (alárendeltség)
- „ 11 *plaidiroz* — perel; valami mellett szót emel.
- „ 29 *klauzula* — záradék; itt: záró mondat.
- „ 32 *appetitorium* — étvágygerjesztő dolog.
- 221 4 *tömpöly (stempli)* — bélyegző, pecsét; de itt — MK magyarázata szerint —: apró falragasz.
- 6 *versemények* — versezetek.
- 10 *a belügyminiszter* — Tisza Kálmán miniszterelnök, aki 1875-től 87-ig a belügyi tárcát is ellátta.
- 12 *az 1848-i sajtótörvény* — a sajtószabadságot kimondó törvény, a márciusi vívmányok egyike.
- 222 14 *salus reipublicae suprema lex* — a köztársaság (az állam) üdve a legfőbb törvény.
- 16 *salus judeorum suprema lex* — a zsidók üdve a legfőbb törvény.
- 20 *Ubryk Borbála* — a krakkói befalazott apáca szomorú története a vásári ponyvafüzetek egyik kedvelt témája volt. — MK másutt is említi (Krk I. köt. 108. 1.) Ld. az Élet-rajzi jegyzeteket is.
- 24 *simpliciter konfiskál* — egyszerűen elkoboz.
- „ 33 *denique* — végül is, szóval, tehát.
- 223 3 *»a tejbekása«* — a csemege. (Itt: Pauler Tivadar igazságügy-miniszter válasza Mezei Ernőnek a tiszaezlári ügyben.)
- 9 *Bolond Istók* — képes heti élclap, amely hosszú időn át Bartók Lajos szerkesztésében jelent meg. A kormánypárti Borsszem Jankóval szemben az ellenzék lapja volt.
- 13 *Vadl (Vál)* — nagyközség Fejér vármegyében. (Vajda János, kinek atyja uradalmi erdész volt, itt töltötte gyermekkorát.)

A MAI ÜLÉS

- M. PH, november 26., 326. sz., 1. Melléklet 1—2. l. (= 9—10. l.)
Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.
- A szóban levő nov. 25-i ülés rövid krónikáját ld. az előző, szintén nov. 26-án megjelent karcolat (*Apróságok a Házból*) jegyzeteiben.

A szövegről

Javításaink:

- Lap Sor
224 3 hadonászott (PH: hadonázott)
226 7 pözba helyezi magát (PH értelemzavaró írásmóddal: pöszba helyezi magát)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
224 7 *Fővárosi Lapok* — szépirodalmi napilap (1864—1903). E karcolat megjelenése idején (1867—1892) Vadnai Károly szerkesztette.
13 *Bis repetita placent* — idézet Horatius »Ars poetica«-jából. Jelentése: a kedves (kedvünkre való) olvasmányok kétszer (vagy akár többször) megismételve is tetszenek. — MK nemegyszer idézi ezt a mondást. (Pl. Krk 10. köt. 214. l.; 27. köt. 131. l.)
225 23—24 Polónyi német citátumának nem találtuk nyomát.
31 *alumneum* — teljes ellátást nyújtó tanintézet. »Az alumneumok éllapjain a kása« — az olesó kása sűrűn szerepelt a diákmenzák étrendjén. MK ismételten meg is örököltette az erről szóló tréfás hexametert: »Gríz, csusza, kása, paszuly, tők, újra paszuly s karalábé.« (Pl. Krk 28. köt. 24. l.)
34 a *tisztelt »szarnok« úr* — Tisza Kálmán.
35 »*Kevés pataki diák tud különbeket...*« — A pataki diákok híres adomázók voltak. E diákadomákból és tréfákból két-kötetes gyűjteményt adott ki Panka Károly (1927. és 1930.).
226 7 *Lendvay-léptek* — méltóságteljes járás.
12 *preceptor* — tanító, nevelő.
15 »*beszól a Deák szelleme.* « — Ezúttal is megjegyezzük, hogy Deák Ferenc Mikszáthnak egyik politikai eszményképe volt.

A TISZTELT HÁZBÓL

- M. PH, november 28., 328. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A november 27-i ülés

Erről a nagy érdeklődéssel várt és valóban érdekes ülésről is két karcolatban számolt be Mikszáth.

Bevezetésül utal a két előző ülésre: a szombatira (nov. 25.) és a vasárnapira (nov. 26.), amely utóbbit a kormánytöbbség azért erőszakolta ki, hogy hétfőn (nov. 27.) már megkezdhessék a költség-

vetési tárgyalást. Ennek ellenére a hosszúra nyúlt vita hétfőre is átterjedt és így a költségvetés csak a következő napon (nov. 28.) vehette kezdetét.

A karcolat első szakasza tehát a nov. 25. és 26-i ülésekre vonatkozik. »A kis Fenyvessy«-t azért említi Mikszáth, mert a tárgyalások vasárnapi folytatását ajánló Csernátony Lajossal szemben *Fenyvessy Ferenc* egy törvényre hivatkozott, amely szerint »vasár- és ünnepnapokon minden nyilvános ülés kerüendő«. E kérdés körül ismét vita támadt, amelyben *Almássy Sándor*, *Hoitsy Pál* és *Madarász József* szólaltak fel. Végül is *Tisza Kálmán* javaslatára megállapodtak abban, hogy vasárnap délelőtt 11 órakor legyen a Heves megyei kérvény tárgyalásának folytatása. — Ilyen előzmények után zajlott le a vasárnapi (nov. 26.) zárt ülés.

Mikszáth jelen karcolatának csípős megjegyzései a nov. 27-i ülés eseményeihez kapcsolódnak.

Az ülésnek két tárgya volt: egyik a Heves megyei kérvény, másik a tiszzaeszlári ügy (Pauler Tivadar válasza Mezei Ernő interpellációjára).

A Heves megyei kérvény ügyében *Berzeviczy Albert* mint előadó, *Polónyi Géza* mint a különvélemény előterjesztője és *Hódossy Imre* mint a határozati javaslat benyújtója tartották meg zárbeszédüket.

Berzeviczy Albert úgy látja, hogy az ellenzéki szónokok által felhozott ellenvetések egymást lerontják. Ha *Polónyi* a kormánypártot vádolja az antiszemitizmus ápolásával, akkor kötelessége megjegyezni, hogy addig, míg *Istóczy* a kormánypárt tagja volt, az agitáció nem vált üldözéssé; ez csak azóta állott be, mióta a függetlenségi párt némely tagjai állottak az agitáció élére. Ami különben *Istóczy* felfogását illeti, abban a Ház többsége eddig sem osztozott, és ő (*Berzeviczy*) azt hiszi, hogy *Istóczy* akárhányszor is fejt ki felfogását, mindig ugyanazon jelenséggel fog találkozni. *Berzeviczy* ezután *Szilágyi Dezső*vel polemizál az angol és a magyar közigazgatási és bírói gyakorlat különbségéről.

Polónyi Géza fenntartja ama nézetét, hogy az antiszemitizmus propagandája a kormánypártban vert gyökeret, onnan nőtte ki magát terebélyes fává. Emlékezteti *Tisza Kálmán*t — aki a sajtószabadság garanciájától meg akarná a nemzetet fosztani — *Németh Albert* szavaira: odiosa materia! Végül *Hegedüs Sándornak* »párizsi kiküldetését«, »potyautazásait« stb. teszi szóvá. Erre *Hegedüs Sándor* személyes kérdésben szólal fel és védekezik *Polónyi* fölvetései ellen. — Következett a név szerinti szavazás, melynél a kérvényi bizottság véleménye 157 szavazattal 102 ellenében elfogadtatott. A szavazás eredményének kihirdetése után *Tisza Kálmán* miniszterelnök a terembe lépve, a jobboldal zajosan éljenzett; míg a szélső baloldalon püsszegés volt hallható.

Mindezek után került sor *Pauler Tivadar* igazságügyminiszternek *Mezei Ernő* interpellációjára adott válaszára. Szó szerint idézzük

beszédének fontosabb szakaszait: »A t. interpelláló úr azt mondja, hogy bizonyos irányú áramlattal szemben az igazság legfőbb érdeke lett volna, hogy a nyomozás és a bírói eljárás a szenvedélyek illeték-telen befolyásától megóvassék. Teljesen osztozom ezen nézetben — mondja Pauler —, csak hogy egy lépéssel tovább megyek: nemcsak egy irányú, hanem minden irányú befolyástól! Mind a közbíró, mind a vizsgálót, mind az ítéldbírákat, mind a védőket meg kellene óvni, mert senki sem sajnálja jobban, mint én, hogy azok által, amik idő előtt közhírré tettek a lapokban, a vizsgálat lefolyása és sikere nagyban veszélyeztetve lesz.« Majd így folytatja: »A nyíregyházi törvényszéket illetőleg nem forgott fenn ok, melyből annak elfogult-sága konstatálható lett volna«, ennek következtében ő (az igazságügy-miniszter) nem tartotta szükségesnek a delegálást. Hangsúlyozza, hogy ebben az ügyben nem mulasztott el semmit, ami a hatásköréhez tartozott.

Elnök ezután szavazásra tevén fel a kérdést, a Ház — Mezői Ernő kivételével — egyhangúlag tudomásul vette a miniszter válaszát, és ezzel az ülés délután két órakor véget ért.

Ismételjük: a költségvetési tárgyalások megkezdése »holnapra« (nov. 28.) maradt.

A szövegről

Javításaink:

Lap Sor

227 : 21 pro et contra (PH: pro et kontra)
21 debat (PH: debatte)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 226 5—9 »a kis Fenyvessy« — Fenyvessy Ferenc, az országgyűlés egyik jegyzője. »Szegegről végre ő is hírlapíró« — 1879-től éveken át a Pápai Lapok kiadótulajdonosa és szerkesztője volt.
- 6 »a nagy Fenyvesi, ohne y« — MK névmegjelölése ellenére az országgyűlési gyorsiroda főnöke is az előbbivel azonos név-alakot használt: Fenyvessy Adolf.
- 9—10 »a hírlapíróknál az most a jelszó, hogy: vasárnap nem dolgozunk« — Utalás a Budapesti Hírlapírók Egyesületének azon mozgalmára, hogy vasárnap munkaszünet legyen, s hétfőn ne jelenjenek meg napilapok. Egypár lapvállalat ellenállásán azonban megbukott a kezdemény. (A Pesti Hírlap, amelynek Mikszáth munkatársa volt, hétfőnként szintén megjelent!) Fenti célból a Budapesti Hírlapírók Egyesülete 1882. nov. 19-én tartott közgyűlésén feliratot intézett a képviselőházhoz a kérdésnek törvényhozási úton történő rendezését kérve.

Lap	Sor	
227	15	<i>kartell</i> — itt: írásbeli kihívás párbajra.
	21	<i>débat</i> — <i>vita</i> .
„	32	<i>a lipótmezei palota</i> — az elmegyógyintézet.
228	16	<i>Pülátus a Credóban</i> — szállóigévé vált utalás a Hiszekegy (Credo) kezdetű imádság egyik mondatára.
	18	» <i>pikkje lehet...</i> « — haragudhat, neheztelhet.
	24	<i>antitézis</i> — ellen-tétel, ellentét.
	30	<i>tusíroz</i> — érint.
„	38	<i>erudíció</i> — képzettség, tanultság.
229	2	<i>verdikt</i> — bírósági döntés, ítélet.
	8	<i>abszolutorium</i> — itt: felmentvény.

ODIOSA MATERIA

- M. *PH, november 28., 328. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.)* Alefm: A t. házból. *Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Ennek a karcolatnak tárgya a nov. 27-i ülés eseményeihez kapcsolódik. Az általános tudnivalókat tehát az előző, szintén nov. 28-án megjelent karcolat (*A tisztelt Házból*) jegyzetei adják. Ahhoz csupán a következő tartalmi kiegészítésre van szükség, minthogy Mikszáth csak itt, ebben a karcolatban említi »a koronaörválasztást«.

A nov. 27-i ülés elején *Péchy Tamás elnök* bemutatta a miniszterelnök átíratát arról, hogy a király Festetich György grófot m. kir. főudvarmesteri, Erdődy István grófot pedig m. kir. főlovászmesteri méltóságra kinevezte, és felhívta őt (Péchy Tamás elnököt), hogy az üresedésbe jött koronaöri állás betöltése céljából tartandó elegyes ülés egybehívása végett a főrendiház elnökével egyetértőleg az intézkedéseket tegye. (Ezzel az »elegyes ülés«-sel kapcsolatosan használja Mikszáth a »közös ülés« és »vegyes ülés« szójátékát.)

A szövegről

Javításaink:

Lap	Sor	
230	1	nibelungi harc (PH: niebelungi harc)
	6	színészi pózba (PH: színészi pószba)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
229	:	cím stb. <i>odiosa materia</i> — gyűlöletes, szégyenletes tárgy.
„	1	<i>Berci bátyánk</i> — Németh Albert.
„	3	» <i>a rosszabbik oldalom</i> « — a kormánypárton.
230	1	<i>nibelungi harc</i> — MK-nál gyakori kifejezés politikai pártküzdelmek, apró-cseprő csatározások gúnyszerű megjelölésére.

Lap Sor

(Ezt hangsúlyozza a 12—13. sorban is: »Mars. fogja a hasát nevéttében.«)

- 230 : 18—20 *koronaörválasztás* — A koronaörök: a korona őrzésére az országgyűlés által választott két világi rendű őr, akik rangban nyomban a zászlósurak után következtek. — A »*Korona-kávéháza*«-zal (egy pesti belvárosi kávéházzal) űzött szójáték a 80-as évekbeli Mikszáthra jellemző tréfa.
- 30 »*sorba klavírozik reciprocitásból*« — kölcsönösségi (viszonosság) alapon sorra veszi (visszavág).
- 37—231 : 12 *Göndöcs Benedek* — Gyula város pap-képviselője; az üléseken való örökös szűnyókálását MK többször ki-figurázta.

*

Mikszáth 1882. évi további országgyűlési karcolatait a Krk 65. kötetében folytatjuk.

ÉLETRAJZI JEGYZETEK

Az egyes címszavak végén felsorolt lapszámok kizárólag a Mikszáth cikkeiben és karcolataiban előforduló nevre utalnak. (A Jegyzetanyagban szereplő nevre nem terjeszkedünk ki.)

A [szögletes zárójelbe tett lapszámok] azt jelentik, hogy ott nem név szerint, hanem csak valamely körülírással vagy betűjellel említi Mikszáth a vonatkozó személyeket.

*

Abonyi Lajos (1833—1898) — író; népies irányú regényeit, elbeszéléseit és színműveit a maguk korában kedvelték. 49.

Adorján Berta (1864— ?) — Paulay Ede második felesége; a Nemzeti Színház tagja volt; férjhezmenetele után megvált a színházról, de özvegyiségre jutva újra szerződött s drámai hősnő-szerepekben működött. 170, 171.

Alter és Kiss — divatáru-kereskedő cég a pesti belvárosban. 111.

Andersen, Hans Christian (1805—1875) — dán költő és író; világhírt szerzett minden európai nyelvre lefordított meséivel. 94—95.

Andrássy Gyula gróf (1823—1890) — a kiegyezés kor miniszterelnök és honvédelmi miniszter; 1871—79; a Monarchia közös külügy-minisztere. 20—21, 56, 61, 86, 100—101, 103, 170, 172, 174.

Andrássy Tivadár gróf (1857—1905) — A. Gyula elsőszülött fia; 1881-től haláláig a tóketerebesi (Zemplén m.) kerület országgyűlési képviselője. [86.]

Anjou-királyok. 35.

Antalik Károly (1842—1918) — 1865-től 1914-ig az országgyűlési gyorsíródában dolgozott, 1911-ben annak főnöke lett; egyébként 1888-tól a Nemzeti Zenede tanára volt; 1881—91: a Pesti Hírlap országgyűlési rovatvezetője és zenereferense. (MK-nak tehát szerkesztőségi társa.) 225.

Apafi Mihály (1632—1690) — erdélyi fejedelem (1661). MK többnyire csak mint szertelen borisszát emlegeti. 94.

Apponyi Albert gróf (1846—1933) — politikus, a mérsékelt ellenzék egyik vezető tagja; 1872 óta parlamenti képviselő, az 1900-as években kultuszminiszter. 199.

Arabi pasa, Achmed (1838—1911) — egyiptomi politikus, 1882-ben hadügyminiszter; júliusban a khedive ellen kitört lázadás élére állott, de angol fogságba került; ezután visszavonult a közéletől. 48.

Aradi Gergő (1829—1892) — színigazgató, s mint ilyen a legjobb hírv társulatok egyikét hozta létre Szegeden. 158, 168.

Arany János (1817—1882). 48, 49, 90, 145—147, 147—149, 149—150, 209.

Arany László (1844—1898) — Arany János fia; költő, műfordító, közgazdasági és politikai író. 49.

Asbóth Lajos (1803—1882) — a szabadságharc idején honvédtábornok. 75.

Atzél Béla báró (1850—1900) — 1881-től cs. és kir. kamarás, a Park Klub alapítója. 55—57, 65, 68, 79, 80—81, 103—106, 110.

Abrányi Kornél, íj. (1849—1913) — író és hírlapíró. — MK a 70-es években sokszor hevesen támadta; kapcsolatuk később barátivá enyhült. 49, 168—170, [171—172], 173—174, 178, 215.

Agai Adolf (1836—1916) — író és szerkesztő. 71.

Bach, Alexander, báró (1813—1893) — osztrák nacionalista politikus, 1849—59 közt belügyminiszter, a neo-abszolutista társadalmi berendezkedés egyik fő képviselője. Elnyomó rendszerét »*Bach-szisztém*« néven MK gyakran emlegeti. 39.

Bagi József (1799—1886) — dúsgazdag »*parasztnábob*«. Ld. MK *Bagi uram frakkban* c. elbeszélését és ahhoz fűzött jegyzeteinket: Krk 33. köt. 55.

Bagó Márton — budai könyvnyomtató. 1833-tól Gyurián Józseffel közösen, 1847-től egyedül vezette a Landerer családtól átvett vízivárosi tipográfiát. Nevét népies kiadványai és főleg kalendáriuma tették ismertté. Halála után (1873) ugyanilyen nevű fia vette át a nyomdát. 95.

Bakay Nándor (1833—1902) — szegedi nagyiparos; 1879-ben Szeged függetlenségi párti képviselőjévé választotta. — MK hosszú ideig hevesen és elfogultan támadta. 100, 102.

Balogh Tihamér (írói nevén: *Almás Tihamér*) (1838—1907) — drámaíró és orvostudományi író. 173.

Bartók Lajos (1851—1902) — költő, színműíró, szerkesztő. Egy ideig az Üstökös és a Bolond Miska, majd pedig a Bolond Istók c. élclapokat szerkesztette. 152, [155—156], [158], 178, 211—212.

Bary József (1858—1915) — bíró, 1880-ban mint a nyiregyházi törvényszék aljegyzője vizsgálóbíró volt a tiszaezslári pörben. 201.

Batthyány Lajos gróf (1806—1849) — az első felelős magyar minisztérium vértanúhalált halt elnöke. 221.

Bem József (1794—1850). 52, 75.

Beöthy László (1826—1857) — humoros novellákat és regényeket írt; szellemes anekdotázó. 59.

Beöthy Leó (1839—1886) — társadalomtudományi, nemzetgazdasági és statisztikai író. Egy ideig a Hon munkatársa volt; a M. Tud. Akadémia lev. tagjává választotta. 71.

Beöthy Zsolt (1848—1922) — irodalomtörténetíró és esztétikus, egyetemi tanár. 49, 171.

Bernát Gazsi (1810—1873) — humoreszkjei, anekdotái és képtelen nagyításai (úgynevezett »*gazsiadái*«) országszerte népszerűvé váltak. 66, 158.

Berzeviczy Albert (1853—1936) — 1881-től Eperjes szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság előadója. 1903—1905: kultuszminiszter, 1905-től haláláig a M. Tud. Akadémia elnöke. 1910: a képviselőház elnöke. 188—189, 220—221, 224, 227, 228, 230.

Bethlen András gróf (1849—1898) — politikus; 1873—82: orsz. képviselő, a szabadelvű párt tagja. 1882: Brassó és Szeged vármegyék főispánja. 1890—94: földművelésügyi miniszter. 86, 199.

Bél Mátyás (1684—1749) — evang. lelkész, történetíró, tanár, korának kiemelkedő tudósa. 190.

Blaha Lujza (Blaháné) (1850—1926) — a magyar színjátszás

egyik legnagyobb alakja; főleg az énekes népszínművekben aratott páratlan sikert. 7—9, 30, 166, 188.

Blücher, Gebhardt, Leberecht, herceg (1742—1819) — porosz tábornagy; a waterlooi csatát (1815. jún. 18) az ő beavatkozása döntötte el a szövetségesek javára. 215.

Bogyó Alajos (1834—1906) — énekművész; 1871—81: a Nemzeti Színház tagja; 1881—85: színingazgató. A szabadságharc és az elnyomatás éveiről érdekes korrajzot írt (1904). 89—90.

Bonaparte ld. I. Napoleon.

Bonfini, Antonio (1434?—1503) — olasz humanista, Mátyás király udvari történetírója. 190.

Bontoux, Eugène (1824—1904) — francia bankár; előbb a Rothschild-csoport támogatásával működött, később a legitimisták és klerikálisok pénzével alapított bankot; 1882-ben megbukott. 62.

Borostyáni Nándor (1848—1902) — író és hírlapíró, egy ideig A Hon munkatársa, 1881—85: a Pesti Hírlap vezető szerkesztője. 71.

Bugyi András — szolnoki pénzhamisító. 96.

Busbach Péter (1827—1905) — ügyvéd; 1881—92: Budapest VI. kerületének országgyűlési képviselője. 193.

Cavour, Camillo Benso, gróf (1810—1861) — Garibaldi támogatásával megvalósította szárd vezetés alatt az olasz egységet; Viktor Emánuel külügyminisztere. 188.

Chambord, Henri Charles de Bourbon, herceg (1820—1883) — a meggyilkolt Berry herceg utószülött fia, a Bourbon-pártiak (a legitimista párt) trónjelöltje; 1844 óta Chambord grófja néven élt. 47.

Cillei Ulrik gróf (1406—1456) — V. László király nagybátyja; fondorlatai miatt Hunyadi László hívei Nándorfehérváron felkoncolták. 105.

Csanády Sándor (1814—1892) — Bihar megyei földbirtokos; 1861 óta — rövid megszakításokkal — folytonosan tagja volt a képviselőháznak és a függetlenségi pártnak. 190—191, 196, 207, 214.

Csáky Albin gróf (1841—1912) — liberális politikus, Tisza Kálmán híve; 1888—1894: vallás- és közoktatásügyi miniszter. 83.

Csávolszky Lajos (1841—1909) — politikus és hírlapíró. 1872—96: képviselő, a függetlenségi ellenzék demokratikus gondolkodású tagja. 71.

Csemegi Károly (1826—1899) — büntetőjogász; 1879—94: kúriai tanácselnök. 176.

Csernátony Lajos (1823—1901) — publicista, szabadelvű párti képviselő; Tisza Kálmán egyik bizalmas embere. 71, 113, 201—202, 208, 211.

Csiky Gergely (1842—1891) — drámaíró és műfordító; társadalmi drámáival a realizmus egyik kiváló képviselője. 49, 140—143, 143—145, 152, 169.

Csillag Teréz (1862—1925) — színésznő; 1881-től — rövid megszakítással — a Nemzeti Színház tagja. 142, 143, 151, 170, 171.

Csóka Sándor (1841—1905) Pécsen, Baján, Kassán, majd 1885-től Kolozsvárott színingazgató. 27—28, 89—90.

Dalmady Győző (1836—1916) — lírikus és műfordító. 1867-től Pest vármegye tisztviselője. 49.

Darányi Ignác (1849—1927) — politikus, több ízben földművelésügyi miniszter; a Magyar Gazdaszövetség elnöke; ő létesítette a Mezőgazdasági Múzeumot és a Földtani Intézetet. 64—65.

D'Arc Johanna, vagyis *Jeanne d'Arc* (1412—1431) — az orléanski szűz. 79.

Dániel Pál (1822— ?) — ügyvéd; 1848-ban a pesti nemzetgyűlés képviselője; 1861- és 1865-ben újból országgyűlési képviselő; Tisza Kálmán híve, a szabadelvű párt tagja, 1887-ben a párt egyik alnöke. 185.

Dárday Sándor (1842—1933) — jogi író. 1870 óta több ízben képviselő. Alapítója és főszerkesztője volt a Jogtudományi Közlönynek; legjelentősebb művei az Igazságügyi Törvénytár (9 kötet) és a Közigazgatási Törvénytár (12 kötet). 208, 209, [210].

Deák Ferenc (1803—1876). 33, 108, 146, 148, 198, 216, 221, 226.

Degré Alajos (1820—1896) — író, a márciusi ifjak egyike; regényei hamar elavultak. 49.

Dessewffy Kálmán — országgyűlési képviselő. Életrajzi adatait nem ismerjük. 214.

Dienes Lajos (1816—1874) — ifjúsági író, szerkesztő. MK mint »A Hon« munkatársát említi. 71.

Dobránszky Péter (1845—1918) — műegyetemi tanár, a gyergyószentmiklósi kerület országgyűlési képviselője; főleg közgazdasági kérdésekkel foglalkozott. 190.

Dóczi Lajos báró (1845—1919) — író, műfordító, publicista. [169], 172.

Dolány Gyula (1850—1918) — író, szerkesztő. Ifjúsági lapjainak (Hasznos Mulattató, Lányok Lapja) MK is szorgalmas munkatársa volt. (Ld. bővebben: Krk 29. köt. 233—238. l.) 86.

Dörre Tivadar (1858—1932) — illusztrátor és festő. Illusztrációi főleg a Vasárnapi Ujságban, a Történelmi Életrajzokban, valamint az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képben c. monográfiában jelentek meg. 121, [122—130], 132.

Dugovics Titusz (?—1456) — Hunyadi János katonája; a nándorfehérvári várvédelem egyik önfeláldozó hőse. 62.

Endrődi Sándor (1850—1920) — tanár, költő és író. 49.

Enyedi (1880-ig *Eisenstädter*) *Lukács* (1845—1906) — hírlapíró, a Szegedi Napló alapítója (1878) és szerkesztője (1888-ig); 1884-ben Tápé függetlenségi képviselője. — Szegedi Naplójának Mikszáth negyedfél éven át (1878—1881) munkatársa volt. Ld. Krk 55—60. köt. 102—103.

Eötvös József báró (1813—1871). 221.

Eötvös Károly (1842—1916) — író, publicista, politikus; az 1881—84-es ciklusban Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. 174—177, 208, 224.

Erdélyi Marietta (1851—1928) — színésznő, énekesnő; főleg a kolozsvári és aradi közönségnek volt kedvence; Budapesten is vendégszerepelt. 17—18, 27—28, 30, [89—90].

Erzsébet román királyné (1843—1916) — I. Károly felesége, írói nevén *Carmen Sylva*. 48, 136, 138, 139.

Eszterházy hercegek. 63, 175.

Fabiny Teofil (1822—1908) — ügyvéd, bíró, 1886-tól országgyűlési képviselő szabadelvű párti programmal; 1886—1889: igazságügy-miniszter. 97.

Falk Miksa (1828—1908) — író, politikus, publicista; a kiegyezés után a Pester Lloyd szerkesztője. Több ízben országgyűlési képviselő. 172, 205.

Fábrí — személyszállító fuvaros az 1850-es években. 125.

Feleki Miklós (1818—1902) — színész; a szabadságharcban honvédszázados; 1852-től — csekély megszakítással — a Nemzeti Színház tagja. Kiváló hős- és jellemszínész. Írt és fordított is színműveket. 28, 143, 158, 168.

Feleki Miklósné Munkácsi Flóra (1836—1906) — színésznő, a Nemzeti Színház második nemzedékének tagja, 141, 158.

Fellner, Ferdinand (1847—1916) — osztrák építész; főleg színházak építésével foglalkozott. 158.

Fenyvessy Adolf (1837—1920) — gyorsíró, újságíró; 1868-tól, megalakulásától 1911-ig az országgyűlési gyorsíróiroda főnöke. 226.

Fenyvessy Ferenc (1855—1903) — publicista és politikus. 1881-től országgyűlési képviselő; 1891-től főszerkesztője az általa alapított Magyar Újságnak; 1898-tól Veszprém megye főispánja. — MK politikai karcolatainak egyik kedvelt figurája volt. 199, 226.

Ferenc József (élt 1830—1916, uralk. mint osztrák császár 1848-tól, mint magyar király 1867-től). [75], [76], [148].

Feuille, Octave (1821—1890) — francia író. A főúri társaság világát rajzolta sokszor érzelgős regényeiben. Művei nagy részét magyarra is lefordították. 173.

Flittner Frigyes dr. — MK »A Hon« munkatársaként említi. 71.

Frecskay János (1841—1919) — technológiai író, újságíró. Előbb tanítói pályán működött, 1866-tól A Hon munkatársa, majd segéd-szerkesztője; később a szabadalmi hivatal főigazgatója. »Találmányok könyve« (I—IV. köt. 1877—1880) és »Mesterségek szótára« (1—33. füzet, év nélkül) c. művei értékes forrásmunkák. 71.

Frommel őrnagy — Szende Béla eredeti családi neve. (Ld. ott!)

Funták Sándor — a tiszaezlári per egyik védőügyvédje. 176.

Futtaki Gyula (1850—1895) — hírlapíró; többek között a Pesti Napló és a Pester Lloyd munkatársa volt. 1875-ben indította meg a Budapesti Correspondenz c. kétnyelvű (magyar és német) politikai köznyomatost, mely a kormány felhivatalos lapja volt. 171, 173.

Gaál Hermin — színésznő; MK mint a Budai Színkör tagját említi. 30.

Gambetta, Léon Michel (1838—1882) — francia államférfiú. A sedani katasztrófa után, 1870. szept. 4-én ő indítványozta III. Napoleon letételét és a köztársaság kikiáltását. Később belügyminiszter; 1881. nov.-tól 1882. jan.-ig miniszterelnök. — MK egy korábbi cikkében így jellemezte: »egy megtestesült respublika, tűz, vihar, villám.« 47—48.

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — az olasz szabadságharc vezére. 60, 185, 187—188.

Gergely pápa — itt: XIII. Gergely pápa (élt 1512—, uralk. 1572—1585); nevéhez fűződik az 1582-ben megvalósult naptárjavítás (a »Gergely-féle naptár«). 112.

Gúlagó Marci — Mikszáth elbeszéléseinek gyakran szereplő alakja: híres muzsikuscigány. Muzsikál bandájával a *Nemzetes uraiméknak* (Krk 2. köt.), *A jó palócoknak* (Krk 32. köt.) stb. Részletes jegyzeteink: Krk 30. köt. 305—307. I. 130—131.

Goulard mesefró. 67.

Gödl Károly — ügyvéd, szabadelvű párti országgyűlési képviselő. 184—185.

Göndöcs Benedek (1824—1894) — apátplébános; 1881—87 között Gyula városának pártonkívüli képviselője. 110, 221, 230—231.

Görgey Artúr (1818—1916). 75.

Grenzenstein (N. ?) — Szende Béla sógora. 75.

Gruber János (1846— ?) — 1881-től a Somogy megyei szili kerület országgyűlési képviselője; előbb függetlenségi, később antiszemita programmal. 210.

Grünwald Béla (1839—1891) — publicista, a M. Tud. Akadémia lev. tagja. 1878-tól országgyűlési képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Zólyom megyei sziliási kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 210.

Gyömbér János (»a nagy-alvó«) — ld. Krk 61. köt. 100—102. I. és jegyz. uo. 204—206. I. 63.

György Aladár (1844—1906) — kultúrpolitikus; 1882-ben az Orsz. Statisztikai Hivatalhoz nevezték ki. 71, 178.

György Endre (1848—1927) — Gy. Aladár testvéröccse; jogot végzett; 1878: országgyűlési képviselő, főleg mint közlekedési szakember szerepelt. 1905-ben rövid ideig földművelésügyi miniszter. 64, 214.

Györy Vilmos (1838—1885) — evang. lelkész, író és műfordító. — Mikszáthhoz baráti szálak fűzték. 22, 24, 173.

Gyulai Pál (1826—1909). 49.

Halmi Ferenc (1850—1881) — színész, 1873-tól a Nemzeti Színház tagja; a legjelesebb magyar bonvivant színészek egyike. 142, 143.

Hannibal (i. e. 247—183) — karthágói hadvezér. 125.

Hatvani István (1718—1786) — a debreceni főiskola tanára, sokoldalú tudós. Természettudományi kísérletei révén ördögösnek, »boszorkánymester«-nek tartották és »magyar Faust«-nak nevezték. 125.

Havas Imre — a tiszaezlári per ügyésze. 201.

Haynald Lajos (1816—1891) — bíbornok, kalocsai érsek, felsőházi tag, a M. Tud. Akadémia tiszteleti tagja. 220.

Hazafi Veral János (1846—1905) — a leghírhedtebb fűzfapoéták egyike. 214.

Hegedűs Sándor (1847—1906) — politikus, publicista; 1875-től Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság eladója. 193, 200, 219, 225, 228, 230.

Heinrich Jenő — a Szeretetház (árvaház) egyik vezetőségi tagja; intrikái miatt báró Atzél Béla pörbe fogta. 104.

Helyfi Ignác (1830—1897) — Kossuth személyes híve; 1878-ban Debrecen, 1881-ben Szentgotthárd képviselője. 187—188, 217.

Helvey Laura (1852—1931) — a Nemzeti Színház tagja; főleg a francia társadalmi drámákban aratott sikereket. 151, 170.

Hentaller Lajos (1852—1912) — fró, hírlapíró és politikus; évtizedeken át az Egyetértés munkatársa, 1889—90: a Budapesti Ujság szerkesztője. Függetlenségi programmal került a parlamentbe. 193.

Henkzi Henrik (1785—1849) — magyarországi születésű, de mindvégig erősen magyarellenes osztrák tábornok. 1849-ben Budavár parancsnoka; a vár ostromakor megsebesült s meghalt. Az ő és az elesett császáriak emlékére az önkényuralom idején (1852) díszes oszlopot állítottak a Szent György téren; ezt az emlékművet csak 1899-ben távollották el onnan. Mint nemzeti érzésünket sértő botránykövet MK gyakran szóba hozza. 76.

Herman Ottó (1835—1914) — természettudós, etnográfus és politikus; 1875—86: függetlenségi párti képviselő. 185, 187, 189, 216, 217, 218—219, 227.

Hieronymi Károly (1836—1911) — mérnök, politikus; vasútfejlesztési és pénzügyi kérdésekkel foglalkozott. Az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei zombolyai kerületet képviselte. 61, 62—63, 204.

Hindy Árpád (1843—1898) — újságíró, 1873—1882: az Ellenőr szerkesztője; 1882-től a belügyminisztérium sajtó osztályának vezetője. 71.

Hodossy Imre (1840—1909) — jogász, politikus; az 1881—84-es ciklusban a Sáros megyei kisszebeni kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 228.

Hogarth, William (1697—1764) — az angol festészet első nagy mestere; korának társadalmát páratlan hűséggel örökítette meg. (A Pesti Hírlapban megjelent s részben Mikszáth tollából való Hogarth-képmagyarázatokról ld. jegyzeteinket a Krk 61. köt. 242—256. l.) 125.

Hótsy Pál (1850—1927) — csillagász, publicista, a gyomai választókerület függetlenségi párti képviselője; 1880—89 között az Egyetértés főmunkatársa. 226, 227.

Hollán Ernő (1824—1900) — hadmérnök, altábornagy, államtitkár, a M. Tud. Akadémia tagja, 1865-től országgyűlési képviselő; 1867—70: közlekedési, 1870—72: honvédelmi államtitkár. 1886: altábornagy és a főrendiház tagja. 61, 76.

Hollósy Károly (? —1883) — országgyűlési képviselő. 213.

Horánszky Nándor (1838—1902) — ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője. 175, 220.

Horvát Boldizsár (1822—1898) — jogtudós, 1867—71 között igazságügyminiszter; az 1881—84-es ciklusban a szombathelyi kerület pártonkívüli képviselője. 20.

Horváth Gyula (1845—1897) — publicista; az 1881—84-es ciklusban a Kisküküllő megyei balavásári kerület szabadelvű párti képviselője. 54, 82—84, 200, 205, 213, 217.

Horváth László — szentendrei képviselőjelölt. 12.

Hugo, Victor (1802—1885). 148.

- Hunyadi László* (1433—1457). 105.
- Hunyady László gróf* (1826—1898) — 1872-től tagja a parlamentnek; az 1881—84-es ciklusban a Bars megyei lóvai kerület szabadelvű párti képviselője. 211.
- Illésy György* (1832—1871) — hírlapíró; főleg a Fővárosi Lapokba, a Sürgönybe és a Honba dolgozott. A nép számára írt verses krónikái országszerte elterjedtek. 71.
- Imre József* — országgyűlési képviselő. 214.
- Irányi Dániel* (1822—1892) — 1868-tól tagja a képviselőháznak; a Függetlenségi Párt egyik alapítója és elnöke. Az 1881—84-es ciklusban Békést képviselte. 188, 194, 210, 214, 223.
- Istóczy Győző* (1842—1915) — 1872-től képviselő, előbb Deák-párti, majd függetlenségi párti; az antiszemita mozgalom egyik vezetője. 119, 190—191, 191—194, 195, 197, 199, 207—208, 212, 214, 222, 227—228, 231.
- Ivánka Imre* (1818—1892) — 1861-től 1892-ig országgyűlési képviselő; az 1881—84-es ciklusban a Pest megyei dunapataji kerületet képviselte mint Tisza Kálmán híve. 55, 70.
- Izsépi István* — inszurgens. 175.
- Jankó János* (1833—1896) — festő és karikatúra-rajzoló. A Bolond Miska, Bolond Istók, Borsszem Jankó s más élelapok legkedveltebb munkatársa volt. 91.
- Jankovich Miklós* (»Micu«) — Pest megyei földbirtokos, országgyűlési képviselő; 1879—80-ban a Szegedet újjáépítő királyi biztosság tanácsosa. 101.
- János Zsigmond* (1540—1571) — erdélyi fejedelem. 86.
- Jeanne d'Arc* — ld. D'Arc J.
- Jekelfalussy Lajos* (1828—1899) — Tisza Kálmán bizalmas embere. Mint belügyminisztériumi miniszteri tanácsos szervezte meg a fővárosi rendőrséget és az országos csendőrséget. 115, 119.
- Jellinek Mór* (1823—1883) — közgazdász; a budapesti Tőzsde egyik alapítója és a gabonátőzsde elnöke. Közgazdasági cikkei főleg Jókai lapjában, A Hon-ban jelentek meg. 70.
- Jókai Mór* (1825—1904). 49, 69, [—71], 114, [136], 141, 174, 177—179, 200, 211, 212, 213, 219, 225, 228, 229.
- Jósika Miklós báró* (1794—1865) — regényíró; a szabadságharcban való részvétele miatt Világos után menekülnie kellett, s nem is tért vissza többé; Drezdában halt meg. 69.
- Joszipovics Szilárd* — szerb pap Budapesten. 11—12.
- II. József* (1741—1790) — német—római császár, magyar király. 218.
- Justh György* (1856— ?) — előbb közigazgatási pályán működött, majd pedig a szabadelvű párt programjával több cikluson át a stubnyai kerület országgyűlési képviselője. 199.
- Kaas Ivor báró* (1842—1910) — skandináv származású publicista és politikus. Több cikluson át tagja volt a képviselőháznak, előbb mint Apponyi Albert híve, később néppárti programmal. 71.
- Karátsonyi Guidó gróf* (1817—1885) — nagybirtokos; a grófi cím

elnyerése végett több jótékonycélú alapítványt létesített, köztük az úgynevezett »erénydíj«-at. 171, 173.

Karr, Alphonse (1808—1890) — francia író; regényei közül egy-párát magyarra is lefordítottak. 107.

Kazár Emil (1843—1922) — író és hírlapíró. A Fővárosi Lapok, az Ellenőr, az Egyetértés és a Vasárnapi Ujság munkatársa volt. A Népszínháznak másfél évtizedig drámabírálója. Irodalmi és művészeti cikkeket, novellákat, regényt, színműveket írt. 47.

Kákay Aranyos — Kecskeméthy Aurél (1827—1877) írói álneve. 38.

Kákay Aranyos II. — ifj. Ábrányi Kornél írói álneve. 155—156, 174.

Kállay Albert (1841—1922) — mint Tisza Lajos királyi biztosi hivatalának beosztottja Szegeden barátságot kötött Mikszáthtal. 1884-ben Szeged főispánjává nevezték ki. 160.

Kállay Benjámín (Béni) (1839—1903) — politikus, történétíró. 1875-től képviselő. 1882-től közös pénzügyminiszter és ebben a minőségében az okkupált Bosznia—Hercegovina ügyeinek irányítója. 11—13, 19, 154.

Károlyi István gróf (1845—1906) — politikus; az olasz—magyar légióban Klapka segédtszje; 1887-től országgyűlési képviselő volt. 73.

Károlyi Sándor gróf (1831—1906) — az 1881—84-es ciklusban a Szilágy megyei tasnádi kerület szabadelvű párti képviselője; 1884-ben az Apponyi-féle mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. A konzervatív gazdaságpolitikusok vezére. 64—65, 82—84.

Keglevich Béla gróf (1833—1896), 1861-, 1865- és 1869-ben országgyűlési képviselő; Tisza Kálmán balközép-pártjához tartozott. Ezután évekig Párizsban élt. 1886-ban Tisza K. hívására hazatért s Heves vármegye főispánja lett; de rövid idő múlva lemondott s aktív politikával többé nem foglalkozott; vasúti társaságoknál és pénzügyintézeteknél töltött be vezető állásokat. — MK mint »A Hon« 1867—69. évi munkatársát említi; e lapnak vezércikkírója volt. 71.

Kemény Gábor báró (1830—1888) — politikus. 1878—82-ig földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. 62, 199, 200, 214, 220.

Kempelen Győző (1829—1865) — író, gimn. tanár, lapszerkesztő. 1861—65-ig A Hon belső munkatársa volt. 70.

Kerkapoly Károly (1824—1891) — Deák-párti politikus, pénzügyminiszter, közigazdász. 76.

Keszler József (1846—1927) — esztétikai író, műkritikus. 171.

Klapka György (1820—1892) — a szabadságharc honvédtábornoka, Komárom várának parancsnoka. 1866-ban Sziléziában légiót alakított, hogy azzal Magyarországra törjön, de a közbejött fegyverszünet meghiúsította tervét. 216.

Knöpfler Vilmos (1815—1882) orvos; előbb Hunyad vm. majd pedig (1850-ben) a Székelyföld főorvosa, miután végigszolgált a szabadságharcot. 1875-ben és még két ízben Marosvásárhely országgyűlési képviselője. — MK okt. 5-i karcolatában az időközben elhunyt képviselők közt említi; Knöpfler Vilmos 1882. szept. 28-án halt meg. 199.

Kollár, Ján (1793—1852) — a szlovák nép egyik legkiválóbb költője; 1819-től pesti evang. lelkész, 1849-től a bécsi egyetemen az archeológia tanára. 106.

Komócsy József (1836—1894) — költő, tanár, szerkesztő. A Petőfi Társaság egyik alapítója és alelnöke. 204.

Könyi Manó (1842—1917) — gyorsíró, publicista. 1861 óta az országgyűléseken mint gyorsíró működött; 1865-től 85-ig az országgyűlés gyorsíróirodájának vezetője. Sajtó alá rendezte Deák Ferenc beszédeit hat kötetben (1882—1898). 198.

Korda Imre (1853—1914) — tanár, újságíró; az Üstökös, A Hon és az Egyetértés munkatársa; 1881—1911: a kiskunhalasi ref. gimn. tanára. 71.

Kossuth Lajos (1802—1894). [53], 108—109, 209, 221.

Kozma Sándor (1825—1897) — főügyész. 1867-ben az igazságügyminisztérium szolgálatába állott; 1869: legfőbb ítélőszéki bíró; 1872: főügyész. 201.

Kozmata Ferenc — fényképész. (Múterme Bp. Kristóf tér 4. sz. a. volt.) 150.

Kőrösi Sándor (1824—1895) — a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára; 1881-től Debrecen szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság elnöke. 210.

Krecsányi Ignác (1844—1923) — legkiválóbb vidéki színigazgatóink egyike. Sikereit válogatott műsorával érte el. 168.

Krecsányi Sarolta — színésznő. Életrajzi adatait nem ismerjük. 167.

Krisztinkovich Ede (1830—1900) — ügyvéd, publicista. 1881: a győr-szigeti kerület országgyűlési képviselője. 184, 185.

Láng Lajos báró (1849—1918) — közigazda és politikus. 1878-tól évtizedeken át képviselő. 1883 óta a budapesti egyetemen a statisztika tanára. 1902—1903: kereskedelemügyi miniszter. 200, 211, 215, 224.

Lázár Lajos — az 1881—84-es ciklusban a Hunyad megyei dobrai kerület szabadelvű párti képviselője. 214.

Lendvay Márton (1807—1858) — 1827—37-ig vándorszínész, 37-től haláláig a Nemzeti Színház tagja; tragikus színész és hősszerelmes. 226.

Lonkay Antal (1827—1888) — író, publicista. Az Idők Tanuja és a Magyar Állam c. klerikális lapokat szerkesztette. MK igen sokszor csipkedte, gúnyolta tevékenységét. 98.

Lónyay Menyhért gróf (1822—1884) — politikus és publicista. Az Andrássy-kabinetben pénzügyminiszter, 1870-ben közös pénzügyminiszter; 1871-ben grófi rangot nyert. 1871. okt. 31-től 1872. dec. 2-ig miniszterelnök. 98—100.

Ludvig János (1812—1870) — újságíró, politikus. A szabadságharc alatt országgyűlési képviselő, majd kormánybiztos. 1850-ben elfogatási parancsot adtak ki ellene, ezért külföldre menekült. 1850—69: Brüsszelben élt és — mint belga újságok munkatársa s magyar lapok (1865-től A Hon) levelezője — széleskörű publicisztikai tevékenységet fejtett ki. 1869-ben hazatért, s haláláig balközéppárti országgyűlési képviselő és A Hon belső munkatársa volt. 71.

Lukács Béla (1847—1901) — az 1881—84-es ciklusban a Pozsony megyei szentjánosi kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. 71.

Lükő Géza (1822—1893) — ügyvéd, a szabadságharc idején egyik szabadcsapat tisztje. 1873—87 között a Tolna megyei görgői kerület függetlenségi párti képviselője. 221.

Madarász József (1814—1915) — politikus. 1848-ban a radikális ellenzék egyik főszereplője. 1865 óta évtizedeken át tagja volt az országgyűlésnek, mint a függetlenségi eszmék harcosa. Százegy évet élt. 198.

új. Mailáth György (1854—1929) — a meggyilkolt Mailáth országbíró fia; esztergomi főispán. 86.

Makó Lajos (1854—1908) — színész és színigazgató. Pályáját a Népszínháznál kezdte, majd vidéken működött mint kedvelt jellemkomikus. 167.

Marquisné — énektanítónő Párizsban. 68.

Maszák Hugó (1831—1916) — újságíró, műkritikus; 1870—88 között országgyűlési gyorsíró. 225.

Matolay Elek (MK-nál: a tornaegylet érdemes elnöke) (1836—1883) — ügyvéd, kiváló sportszakember, a sportirodalmat is szorgalmasan művelte. [155.]

Márkus Emília (1860—1949) — színésznő, a Nemzeti Színház tagja. 1882-ben Pulszky Károlynak, majd annak halála után 1903-ban Párdány Oszkárnak lett a felesége. Minden szerepet egyforma sikerrel játszott. 150—152.

Mátyás király (uralk. 1458—1490). 160—161.

Meczner Gyula — országgyűlési képviselő. Közéleti adataink nincsenek. 199.

Meszlényi Lajos (1852—1901) — az 1881—84-es ciklusban a Fejér megyei bodajki kerület függetlenségi párti képviselője. 214, 223.

Metternich hercegnő — Metternich kancellár leánya, a lovasbravúráiról híres gróf Sándor Móric felesége. 45, 77.

Mezei Ernő (1851—1932) — publicista; 1881-ben a miskolci választókerület függetlenségi párti képviselője. 207—208, 213—214, 218, 223, 229, 231.

Mészáros Nándor (1837—1889) — szegedi tankerületi főigazgató; Szende Béla halála után (1882. aug.) Szeged szabadelvű párti képviselője. 100—102, 207.

Mikó Bálint — országgyűlési képviselő. 199.

Mületić Svetozar (1826—1901) — magyarországi szerb politikus. A kiegyezés után tíz évig képviselő. 1876-ban felség sértés vádjával letartóztatták és öt évi fogságra ítélték. Kiszabadulása után visszavonult a közéletől. 101.

Mocsáry Lajos (1826—1916) — 1874-ben alapító elnöke a függetlenségi pártnak, az 1881—84-es ciklusban Halas képviselője. 201, 216—217.

Molnár György (1830—1891) — a magyar színészettörténet egyik kiemelkedő alakja: színész, rendező és színigazgató. Az általa létesített Budai Népszínházat 1861-től 64-ig, majd 1867-től 70-ig vezette; később a Nemzeti Színházhoz szerződött, majd a Népszínház

rendezője, utóbb a kolozsvári színház művezetője lett. Színészettörténeti dolgozatai is jelentősek. [165.]

Molnárné Kocsisovszky Borcsa — Molnár György felesége, a Nemzeti Színház tagja; főleg a francia vígjátékokban tűnt ki. 141.

Móricz Pál (1826—1903) — földbirtokos, ügyvéd, országgyűlési képviselő. — MK állandóan mint Tisza Kálmán legfőbb mamelukját említi. 54, 155, 200, 211, 226.

Móricz Sándor (1820—1882. aug. 20) — honvédtiszt, tanár. 1843—48: a II. székely határőrezred tisztje és a kézdivásárhelyi katonai iskola tanára. 1848—49-ben utász-százados és mint ilyen a gyimesi és ojtózi szorosok erődítési munkálatait végezte. A bukás után bebörtönöztek. Később nagykőrösi tanár; 1869 után ismét katona, 1873—75: a nagyszobeni honvéd dandár parancsnoka. 87—88.

Mucius Scaevola — római harcos, aki Porsenna etruszk királyt i. e. 507-ben meg akarta ölni, s amikor elfogták, állhatatossága jeléül jobb kezét jajszó nélkül égette meg a tűz fölött. 7.

Mudrony Pál (1843—1891) — közgazdasági író. A Honnak munkatársa a lap megszűntéig; azután a miniszterelnökség sajtóosztályán működött. 71.

Munkácsy Mihály (1844—1900). 92, 133, 139—140.

Nagy Bálint — hódmezővásárhelyi gazda. 109.

Nagy György — ld. Szathmáry (Nagy) György.

Nagy Imre (1849—1893) — színész, 1870-től a Nemzeti Színház drámai színésze, 1889-től rendező; a Színiakadémia tanára. 170.

Nagy Sándor (1841—1919) — lapszerkesztő, hírlapíró; a szabad-
elvű párti Szegedi Híradó főszerkesztője, s mint ilyen gyakran polemizált a Szegedi Naplónál működő Mikszáthtal. 1893-tól a Budapesti Hírlap belső munkatársa lett. 168.

Nagy Vince — MK mint a szegedi színház igazgatására pályázók egyikét említi. 168.

I. Napoleon (1769—1821). 125, 175, 215.

Náday Ferenc (1840—1909) — 1863 óta a Nemzeti Színház tagja volt; kitűnő bonviván és jellemszínész. 142, 143, 170.

Náray Imre — (1818—1882) — ügyvéd; a szabadságharcban való részvétele miatt 1851—53-ban Josefstadtban politikai fogoly volt. 1881—84: Arad képviselője. — MK *A Házból* című, okt. 6-i országgyűlési karcolatában az előző ciklus óta elhunyt képviselők sorában említi. Náray 1882. szept. 12-én halt meg. 199.

Nemeskéri Kiss Pál — szabadelvű párti országgyűlési képviselő. 86.

Neugebauer László (1845—1919) — műfordító; számos költőnk és frónk német fordítója; a külföld nagyrészt az ő tolmácsolásában ismerte meg Petőfit. Egyik alapítója volt a Petőfi Társaságnak; érdemeiért a Kisfaludy Társaság is tagjává választotta. 91.

Németh Albert (1820—1887) — ügyvéd, politikus. A kiegyezés után hosszú időn át képviselő; előbb Heves megye, majd pedig (1873) Hódmezővásárhely választotta meg. A szélső bal híve, Kossuth rajongó tisztelője. 109, 210, 215, 220, [229].

Nikó Hortense — zongoraművész. 68.

Odescalchi Gyula herceg (1828—1896) — részt vett a szabadságharcban. 1860 óta több ízben volt képviselő, később a főrendiház tagja. 201.

Ónody Géza (1848—?) — az 1881—84-es ciklusban a hajdunánási kerület függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselője; a tiszaezslári ügyet ő vitte a képviselőház elé. (Ő maga is tiszaezslári születésű volt.) 176, 190—191, 193, 198, 199, 200—202, 203, 205, 208, 214, 226.

Orbán Balázs báró (1830—1890) — etnográfiai és geográfiai író; 1871-től országgyűlési képviselő. Főművei: »Utazás Keleten« (I—VI. köt. 1861) és »A Székelyföld leírása« (I—VI. köt. 1868—73). 185.

Ordódy Pál (1822—1885) — 1880—82 között közlekedésügyi miniszter az 1881—84-es ciklusban a Komárom megyei udvardi kerület szabadelvű párti képviselője. 60—62, 63, 199.

Országh Sándor (1836—1902) — változatos pályafutásán volt gimn. tanár, városi főjegyző, a közmunkatanács előadója, később a Ganz-gépgyár igazgatója, a budai gőz-sikló-társaság elnöke stb. 1881-ben a főváros II., utóbb III. kerületének országos képviselője. 1887-ben is megválasztották. 193.

P. Szathmáry Károly (P. = Péterfalvi) (1831—1891) — író, tanár; 1869: országgyűlési képviselő; 1878-tól az Országgyűlési Napló szerkesztője; 1872-ben megalapította az Orsz. Kiseddővő Egyesületet, melynek 1877-ben elnöke lett. 71.

Pallavicini család 83.

Pap Lajos (? — 1882) — a szabadságharc idején honvédeztárs, később országgyűlési képviselő. 52, 53.

Pap N. — a br. Atzél—Heinrich-ügyben szereplő személy. 105.

Pauler Tivadar (1816—1886) — jogtudós, egyetemi tanár. 1872 és 1875 között, valamint 1878-tól haláláig igazságügyminiszter. [198], 200, 201, 223, 226, 229, 230—231.

Paulinyi Tóth Vilmos (szlovák névváltozata: Viliam Paulinyi-Tóth) (1826—1872) — szlovák nemzetiségi író és politikus. 1869-ben országgyűlési képviselővé választották. Egész pályáján a szlovák nemzeti törekvések egyik fő vezetője. 153.

Pákh Albert (1823—1867) — író, szerkesztő; Petőfi barátja, a Tizek Társaságának tagja. 1854-től haláláig szerkesztette a Vasárnapi Ujságot. 16—17.

Pálffy Albert (1820—1897) — író, szerkesztő, Petőfi barátja, a Tizek egyike; a negvenes években a Pesti Hírlap munkatársa, a szabadságharc alatt a köztársaság-párti Márczius Tizenötödikét szerkeszti; a bukás után félévig az Újépület foglya, majd két évre Csehországba internáltak; hazatérve mint hírlapíró a kiegyezés mellett foglalt állást; számos regényt írt, de ezek nem jelentősek. 70.

Pázmány Dénes (1848—1936) — az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei Körmend függetlenségi párti képviselője. 207, 225.

Perczel Mór (1811—1899) — 48-as honvédtábornok és politikus. Világos után Angliába emigrált. 1867-ben hazatérve Deák Ferenc táborába szegődött; később egy ideig mint képviselő a balközéphez tartozott, majd visszavonult a politikától. 52—54.

Petőfi Sándor (1823—1849). 90—91, 135—137, 137—139, 139—140, [146], 175, 178, [199], 202—203.

Péchy Jenő (1845—1883) — 1872-től haláláig a Szatmár megyei Mátészalka szabadelvű párti képviselője; a képviselőház jegyzője. 216.

Péchy Tamás (1829—1897) — politikus. 1868 óta képviselő, 1880—87-ig a képviselőház elnöke volt. 97, [194], 196—197, 197[—199], 202, 204, [215], 227.

Péterfy Jenő (1850—1899) — a magyar irodalom egyik legjelentősebb esszéírója és kritikusa. 1872-től mint fővárosi reáliskolai tanár működött; 1896-tól az Eötvös-kollégiumban is tanított. 171.

Podmaniczky Frigyes báró (1824—1907) — író, politikus. 1861—1906 között országgyűlési képviselő; 1873—1905: a Fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnöke, 1875—85: az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa. 111.

Polónyi Géza (1848—1920) — ügyvéd, politikus. 1881-től függetlenségi párti országgyűlési képviselő. 1906—1907: a koalíciós Wekerle-kormány igazságügyminisztere. 218, 221, 224—225, 228, 230.

Polybios (MK-nál: Polybius) (szül. i. e. 210 táján, meghalt 128 táján) — kiváló görög történetíró; nevezetes műve: Róma történelme. 192.

Popovics Dénes — szentendrei görög keleti püspök. 12.

Prém József (1850—1910) — középiskolai tanár, író. MK mindig kicsinyítőleg említi munkásságát. 48.

Prielle Kornélia (1826—1906) — a legjelesebb magyar drámai színésznők egyike. 1857-től haláláig a Nemzeti Színház tagja. 151, 166.

Prónay Dezső báró (1848—1940) — politikus; 1874, 1882—84. és 1887—92: országgyűlési képviselő; később a főrendiház tagja. 97, 186—187.

Prónay Gábor báró (1856— ?) — az 1881—84-es ciklusban a váci kerület függetlenségi párti képviselője. 227.

Pulszky Ágost (1846—1901) — publicista és politikus. 1875: a jogbölcsezet tanára a pesti egyetemen. 1871-től országgyűlési képviselő, előbb Deák-párti programmal, később Tisza Kálmán híve. 216.

Pulszky Ferenc (1814—1897) — politikus, író, régész. A kiegyezés után élénk közéleti és tudományos tevékenységet fejtett ki. 1869-től 94-ig a M. Nemzeti Múzeum igazgatója. 43, 139.

Pulszky Károly (1853—1899) — P. Ferenc kisebbik fia (Ágostnak az öccse). Műtörténetíró. A 80-as évek elején rövid ideig a Pesti Hírlapnál dolgozott, MK-nak tehát szerkesztőségi társa volt. Később az Országos Képtár igazgatója lett. 1884—92-ig országgyűlési képviselő. 151.

Radvánszky Béla báró (1849—1906) — politikus és művelődéstudományi történész, a M. Tud. Akadémia tagja. 1875—82: országgyűlési képviselő; 1882—92: Zólyom megye főispánja. 86, 199.

Ráday Gedeon gróf (1841—1883) — 1882-től haláláig honvédelmi miniszter. 1881-ben Zentán választották képviselővé. [187], 216.

II. Rákóczi Ferenc (1676—1735). 32, 51—52.

Reviczky Gyula (1855—1889) — költő, író, esszéíró, a századvég egyik legjelentősebb magyar lírikusa. MK baráti köréhez tartozott. 71.

Réhi Laura (1866—?) — színésznő, később Rudnyánszky Gyula felesége, 166—167.

Rohling. 190, 192

Rohonczy Gedeon (1852—?) — 1879-ben a szegedi árvíz alkalmával helyettes kormánybiztos; az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. 184, 193—194, 203, 204, 205—206.

Rosty Miklós (? — 1767) — pálosrendi szerzetes. Rómában tanult; itthon a filozófia és teológia tanára lett. MK országgyűlési karcolatában Rosty következő munkájára történik utalás: »Ritus ac mores hebraeorum« (1758). 190.

Rothschild — milliomos bankár-család. 62.

Rudolf trónörökös (1858—1889). 138.

Salamon Ferenc (1825—1892) — irodalomtörténész és historikus. 1870: a magyar történet tanára a budapesti egyetemen. Főműve: »Buda-Pest története« (I—III., 1878—85). 16, 49.

Sardou, Victorien (1831—1908) — francia drámaíró; legtöbb darabja nálunk is színrekerült. 173.

Sándor Móric gróf (1805—1878) — mint vakmerő lovas, úszó és vadász európai hírt szerzett. Felesége Metternich herceg leánya volt. 45.

Shakespeare. 152.

Silberstein Adolf (magyar írói álneve: Ötvös Adolf) (1845—1899) — újságíró, kritikus, tárcsíró; 1880-tól a Pester Lloyd főmunkatársa. 172.

Simonyi Ernő (1821—1882) — politikus és történetkutató. 1868: országgyűlési képviselő, a függetlenségi párt tagja. Irodalmi munkásságában jelentősek történelmi forráskiadványai. 102.

Simonyi Iván (1836—1904) — hírlapíró; 1878—87 között függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselő. 119, 120, 200—201.

Simor János (1813—1891) — főbornok, hercegprímás, esztergomi érsek. 1867. jún. 8-án ő koronázta meg a királyt. 220.

Solymosi Elek (1847—1914) — színész, komikus; a Népszínház tagja. 172.

Solymosi Eszter (1868—1882) — tiszaezlári cseléd lány. Az ő elűnése miatt emeltek a nyíregyházi törvénytörés előtt vérvádat. [15], [37], 120, [201], [203], 204, [221], [224].

Somssich Pál (1811—1888) — politikus és publicista. A kiegyezési törekvésekben élénk szerepet játszott Deák Ferenc mellett. Az 1881—84-es ciklusban a Somogy megyei csurgói kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 61, 191, 199.

Somssich Zsigmond — S. Pál fia. 61.

Sonnenfeld Zsigmond (1845—1929) — hírlapíró, a Pester Lloyd és a Neues Pester Journal munkatársa. 1890-től 1912-ig Párizsban működött. 173.

Stefánia (1864—1945) — Rudolf trónörökös felesége. 138.

Szabó Endre (1849—1924) — író, hírlapíró és műfordító. Az orosz regényirodalom nagyjait (Dosztojevszkij, Csehov, Tolsztoj stb.) főleg az ő fordításából ismerte meg a magyar közönség. 71.

Szalay Imre (1846—1902) — politikus; 1875—1896 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti képviselője; borászati szakember. 189, 193, 200—202, 203, 205, 219, 227.

Szana Tamás (1844—1908) — író, műfordító, szerkesztő; a Petőfi Társaságnak megalapításától kezdve főtítkára. 178—179, 200.

Szapáry Gyula gróf (1832—1905) — politikus; 1873—75: belügy-miniszter, 1878—87: pénzügyminiszter. 61—62, 111, 142, [145], 183, 184[—185], [198], 203.

Szapolyai János (1487—1540) — Magyarország királya: 1526—1540. 86.

Szathmáry (Nagy) György (1845—1898) — művelődéspolitikus. 1871-től A Hon, majd a Nemzet munkatársa. 1881—90: országgyűlési képviselő; utóbb mint kultuszminisztériumi tisztviselő a népoktatás fejlesztése körül szerzett érdemeket. 54, 71.

Szathmáry Károly P. — ld. P. Szathmáry Károly.

Szász Károly (1829—1905) — költő és műfordító; ref. lelkész, püspök; országgyűlési képviselő. 49.

Szederkényi Nándor (1838—1916) — politikus. 1873-tól országgyűlési képviselő; 1878-tól Eger város követe, később Heves vármegye főispánja. 223.

Szemere Bertalan (1812—1869) — 1848-ban belügyminiszter; a 49-es kormány elnöke és belügyminisztere. 221.

Szende Béla (1823—1882) — 48—49-ben vitéz nemzetőr-tiszt. 1865-től szabadelvű párti képviselő. 1873-tól honvédelmi miniszter. 74—77, 87—88, 102, 199.

Széchenyi István gróf (1791—1860). 117.

Széchenyi Pál gróf (1838—1901) — 1875: országgyűlési képviselő; 1885—89: földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. 211.

Szécsen (vagy Széchen) Antal gróf (1819—1896) — konzervatív politikus. A szabadságharc és az abszolutizmus idején a reakció szolgálatában állt. A politika mellett történetírással is foglalkozott. 49.

Szigeti Imre (1831—1902) — színész, Sz. József testvéröccse. 1868 óta a Nemzeti Színház tagja, főleg humoros szerepekben tűnt ki. 158, 168.

Szigeti Imréné — színésznő. 158.

Szigeti József (1822—1902) — színész és színműró. 1844 óta a Nemzeti Színház tagja; legkiválóbb jellemszínészeink egyike. Számos színművét adták elő a Nemzetiben. 49.

Szilágyi Dezső (1840—1901) — politikus, büntetőjogász, kiváló szónok. 1871-től több ízben képviselő. 1874—89: a budapesti egyetem a politika és a büntetőjog tanára. 1889—95: igazságügyminiszter. 26, 223, 228, 230.

Sziráki — szegedi iparos, híres biccsakészítő. 162—164.

Szögyény-Marich László (1841—1916) — diplomata. 1869: képviselő Deák-párti programmal; később Sennyeyhez, majd pedig a szabadelvű párthoz csatlakozott. 1882-ben a külügyminisztérium osztályfőnökévé nevezték ki; 1890: a király személye melletti miniszter; 1892—1914: a Monarchia nagykövete a német császári udvarnál. 199.

Sztupa György (1812—1884) — gyógyszerész, országgyűlési kép-

viselő; 1875—78: a fehértemplomi kerületet képviselte mérsékelt ellenzéki programmal. 55, 67—69.

Szűdy László — inszurgens. 175.

Szuhányi — országgyűlési képviselő; életrajzi adatait nem ismerjük. 193.

Teleki Mihály (1634—1690) — Apafi fejedelem teljhatalmú kancellárja. 25.

Teleki Sándor gróf (1821—1892) — földbirtokos, a szabadságharcban honvédezered; Petőfi barátja, író. 177.

új. Teleki Sándor gróf (1861— ?) — a fent említett 48-as honvédezered fia, a Szikra álnévű író férje; 1886-tól pénzügyi hivatalnok, később országgyűlési képviselő; a 90-es években a közoktatásügyi bizottság tagja. 177—179.

Temesváryné — MK mint a Budai Színkör színésznőjét említi. Férje *Temesváry Lajos* (1841—1909) színész és színigazgató volt vidéki társulatokkal. 30.

Thaisz Elek (1820—1892) — Budapest rendőrfőkapitánya *Tisza Kálmán* kormánya idején. [104], 106.

Thaly Kálmán (1839—1909) — költő és történétíró; tanár, hivatalnok, 1878-tól haláláig függetlenségi párti képviselő; a 60-as évektől kezdve a kuruckor történeti emlékeinek összegyűjtésére, feldolgozására és kiadására fordította minden idejét. 186, 187.

Thüringer. 192.

Tisza István gróf (1861—1918) — *Tisza Kálmán* fia. [86], 113.

Tisza Kálmán (1830—1902) — miniszterelnök, az 1881—84-es ciklusban Nagyvárad képviselője volt. 25—27, 61, [64], 65, 74, 84, 86, 100, 102, 113, [114—115], [119], 158, 183, 187—188, 189—191, 196, 198—199, 200, 202, 203, 205—206, 208, 209—210, 210—211, 212, 214, 217, 218—219, 220, [221—]222, 224[—226], [227—228], 229, 230, 231.

Tisza Lajos (1832—1898) — T. Kálmán öccse; szegedi kir. biztos, az 1881—84-es ciklusban a Kisküküllő megyei dicsőszentmártoni kerület képviselője. 25, 64—65, 101, 102, 113, 159, 160—162, 164, [168], 200, 205.

Tisza László (1829—1902) — T. Kálmán bátyja. A szabadságharcban huszártiszt volt. Az 50-es évek elején Berlinben, Párizsban és Angliában közgazdasági tanulmányokat folytatott. 1866-tól országgyűlési képviselő. — MK mindig kedvezőtlenül s csípősen nyilatkozik róla. 113.

Toldi Miklós — Arany János trilógiájának hőse. 90.

új. Toldy Ferenc — a neves irodalomtörténétíró fia. Életrajzát nem ismerjük. 89—90.

Tolnai Lajos (1837—1902) — regényíró; marosvásárhelyi ref. lelkész, utóbb fővárosi polgári iskolai tanár. A magyar prózairodalomban a kritikai realizmus egyik úttörője. 49.

Tóth Lőrinc (1814—1903) — a szabadságharc idején országgyűlési követ; utóbb bíró s a Kúria tanácselnöke. Fiatal korában szépirodalommal, később a jogtudomány művelésével foglalkozott. 49.

Tóth Vilmos (1832—1898) — belügyminiszter (1871— 73),

majd pedig a közös állami számvevőszék elnöke (1879—1895); 1896-ban a főrendiház elnöke. 153—155.

Tóth Vilmos — szlovák nemzetiségi író és politikus — ld. Paulinyi Tóth Vilmos.

Török József (1824—1899) — budapesti gyógyszerész, aki igen sok eredeti gyógyszert hozott forgalomba; reklámhirdetéseivel gyakran találkozunk a századvégi újságokban. Gyógyszertára a Király utca (a mai Majakovszkij utca) 7. sz. a. volt. 40, 67, 69.

Törs Kálmán (1843—1892) — író, hírlapíró, országgyűlési képviselő; 1878-ban választották be a parlamentbe függetlenségi párti programmal. — Mikszáthtal baráti kapcsolatban állt. 71, 213.

Trefort Ágoston (1817—1888) — politikus és publicista. 1872-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter lett s maradt egész haláláig. 100, 101, 120, 187.

Tua, Maria Felicità, művésznevé: *Teresina* (1867— ?) — olasz hegedűművésznő. 1882 óta Európa-szerte — Budapesten is a Népszínházban — nagy sikerrel hangversenyezett. 154, 155.

Ubryk Borbála — előkelő származású krakkói apáca, akit a zárdai fegyelem megsértése miatt huszonkét évig (1848—1869) tartottak sötét pincehelységben; börtönében megőrült. (Ld. az Életrajzi jegyzeteket is!) 222.

Ujházi Ede (1844—1915) — színész, a Nemzeti Színház egyik legkiválóbb jellemszínésze; játékának közvetlenségével és természetességével hódította meg a közönséget. 141, 144.

Ujházy György — MK mint »A Hon« 1862—67. évi munkatársát említi. Életrajzi adatai nem ismeretesek. 71.

Ujvári Béla (1852—1926) — főreáliskolai tanár, majd igazgató; 1895-től a Néptanítók Lapjának szerkesztője. Számos francia nyelvtankönyvet és szótárt írt; drámaírással is kísérletezett. 71.

Unger Alajos (1837— ?) — ügyvéd, 1880-tól a nagykanizsai kerület függetlenségi párti képviselője. 185.

Vadnai Károly (1832—1902) — író; 1864—93: a Fővárosi Lapokat, azután a Budapesti Közlönyt szerkesztette. 49, 71, 172.

Vajda János (1827—1897). 49.

Várady Gábor (1820—1906) — politikus; az 1881—84-es ciklusban a Máramaros megyei técsői kerület szabadelvű párti képviselője. 54, 65.

Vári Mariska — a Budai Színkör tagja. 30.

Verhovay Gyula (1848—1906) — hírlapíró, a Függetlenség szerkesztője; 1878—1887 között Cegléd függetlenségi párti képviselője, az antiszemita mozgalom egyik irányítója. 211, 229.

Vetter Antal (1803—1882) — a szabadságharcban honvédtábornagy; több sikeres haditett fűződik nevéhez. Az emigrációban Kossuth állandó híve. A kiegyezés után hazatért, de az újonnan szervezett honvédségbe Ferenc József ellenzése miatt nem vették fel. Előbb Pozsonyban, majd Budapesten élt igen szerény viszonyok közt. 51—54.

Végh Aurél (1850— ?) — országgyűlési képviselő, a szegedi királyi biztosi tanács tagja. (MK róla írt karcolatát ld. Krk 60. köt.) 54.

Vidor Pál (1846—1906) — színész, színikazgató; előbb a kolozsvári Nemzeti Színház, 1878-tól a budapesti Népszínház tagja, később főrendezője, 1906-ban igazgatója; több népszínmű szerzője. 7—9.

II. Viktor Emánuel (élt 1820—1878, uralk. mint Szárdinia királya 1849—61, mint olasz király 1861-től haláláig) — Cavour segítségével diplomáciai úton, Garibaldi támogatásával pedig katonai erővel is megteremtette az olasz egységet. 188.

Visi Imre (1852—1889) — publicista. 1871-ben A Hon munkatársa lett, később a Nemzet fel. szerkesztője. 1884-ben és 87-ben képviselővé választották. 71.

Vízvári Gyula (1841—1908) — színészpályáját 1859-ben Debrecenben kezdte. Budai és vidéki szerződések után 1873-ban került a Nemzeti Színházhoz. A legnagyobb magyar komikusok egyike. 50—51, 141.

Vörösmarty Mihály (1800—1855). 152.

Wagner, Richard (1813—1883). 197.

Wahrmann Mór (1832—1892) — kereskedő és politikus. Budapest V. kerületének 1869-től haláláig képviselője. 41, 192—194, 195, 197, 198, 199, 200, 207—208, 212—214, 226.

Wenckheim Béla báró (1811—1879) — nagybirtokos, liberális politikus. A kiegyezés után belügyminiszter (1867—69); 1871—79-ig a király személye melletti miniszter; 1875-ben, a fúzió idején, márc. 2—okt. 20: miniszterelnök. 76, 224.

Wohl Janka (1846—1901) és *Stefánia* (1848—1889) — írónők; verseket, elbeszéléseket és regényeket írtak s folyóiratokat, divatlapokat szerkesztettek. 138.

Zichy Antal (1823—1898) — író és politikus, Z. Mihály festőművész bátyja; drámákat és történeti tanulmányokat írt. 49.

Zichy Géza gróf (1849—1924) — költő, zeneszerző és zongoraművész. Tizennégy éves korában vadászaton szerencsétlenség következtében elvesztette a jobb karját; mint félkezű zongoraművész is hírnévre tett szert. 49.

Zichy Nándor gróf (1829—1911) — politikus. 1863-ban egy politikai sajtóperből kifolyólag szigorúan elítélték (börtön, grófi cím elvesztése), de rövid idő múlva kegyelmet kapott. A kiegyezés után 1880-ig országgyűlési képviselő; a katolikus mozgalmak egyik vezére. 70.

Zombory Antal — szegedi városi tanácsnok. [162].

Zsarnay — rendőrtisztviselő. (MK nemegyszer említi.) 110.

Zsótér Andor (1824—1905) — hajóépítőüzem- és téglagyár-tulajdonos, módos szegedi polgár; Enyedi (Eisenstädter) Lukácsnak, a Szegedi Napló szerkesztőjének apósa. 103.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. A Fővárosi Színikör (a budai Nyári színház) épülete és nézőtere. (E két kép eredetije az Országos Széchényi Könyvtár Színházstudományi Osztályában található.)
- II. A vizsgálatok. (Pesti Hirlap 1882. jún. 25.)
- III. Angyalcsináló. Baditz Ottó festménye. (Vasárnapi Ujság, 1882. jan. 1., 4—5. l.)
- IV. Szende Béla. (Vasárnapi Ujság, 1882. aug. 27., 549. l.)
- V. Utazás Palóccországban. I. A szt.-katalini állás alatt. Dörre Tivadar rajza. (Vasárnapi Ujság, 1883. dec. 16., 809. l.)
- VI. Utazás Palóccországban. II. Barkó úr halastava. III. A Pakas. Dörre Tivadar rajzai. (Vasárnapi Ujság, 1883. dec. 30., 846. és 847. l.)
- VII. Petőfi szobrának leleplezése 1882. okt. 15-én. Dörre Tivadar rajza. (Vasárnapi Ujság, 1882. okt. 29., 701. l.)
- VIII. Márkus Emília. (Koszoru, 1882. novemberi szám; VIII. köt. 8. füzet.)

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

PESTI HIRLAP

1882 június—november

Ki füllent nagyobbat?	5	237
Blaháné a fürdőkádban	7	238
A juniálisok	10	239
Kállay Béni második keresztelője	11	240
A »Hangli«	13	241
A színkörben	16	242
Uborka-idény	19	245
A vizsgálatok	21	247
Tiszaeszlári Tisza Kálmán	25	249
Az örök műkedvelő	27	250
Séta a kulisszák között	28	251
Esz—lári—fári	31	252
Saulusból Paulus	32	252
Falun ...	35	254
A nyelvek	38	255
Az angyalcsinálók	41	256
Írók elutazása	42	258
Az aldunai diadalút.	44	262
A hétről	47	263
Vizvári Gyula	50	263
Egy közbeszólás (Vetter Antal életéből)	51	264
Az utolsó mameluk csatorája	54	266
Egy elmaradt város	57	267
Ordódy megy	60	269
Ki lesz a közlekedésügyi miniszter?	62	271
A revolver	65	272
Amerika és Sztupa Gyuri	67	274
A Hon	69	276
A kaszinótul — a Beleznay kertig!	72	278
A Szeretetház emléklapjába..	74	279
Szende Béla meghalt	74	281
A falusiak Pesten.. ..	77	282
Egy ökör végórái és halála	79	283
A szentesi kormánybiztos..	82	285
Bébék a felszínen	84	285

Szende fiatalkori pajtása	87	287
Toldy estéje	89	288
Piktorok és dalárok	90	289
Az új ezresek	95	292
A kálvinista pápa és Szt. Lőrinc	97	293
Régi és új arcok (Mészáros Nándor és Enyedi Lukács).	100	295
Báró Atzél és a revolverek	103	297
A dohányzacskó rabjai	106	300
Apróságok a napról.	108	302
Őszi gondolatok	110	303
Lapszemle ..	113	305
Naiv lapolvasó	116	308
Pozsonyi szépségtapaszkó	119	309
Utazás Palócországban	121	310
A tőzsdén..	133	318
Petőfi Sándor	135	319
A szabadszállási ember a Petőfi-szobornál	137	320
Egy elkésett koszorú	139	321
A Stomfay-család	140	322
Csiky estéje	143	324
• Arany János meghalt	145	325
• Arany a ravatalon	147	326
• Szobrot Arany Jánosnak!	149	327
Márkus Emilia	150	328
A szivar mint életmentő	153	330
Szegedi képek	155	334
A szegedi színház igazgatása	167	341
Marianne	168	343
A Nemzeti Színházból...	171	345
• • A mi Eötvös Károlyunk	174	347
• Akit Jókai nem hagy írni	177	348

Országgyűlési karcolatok

Apróságok a Házból (jún. 2. és 3.)	183	352
Apróságok a Házból (jún. 5.)	185	353
Apróságok a Házból (jún. 7.)	188	356
Apróságok a Házból (jún. 9.)	191	357
Apróságok a Házból (jún. 10)	195	358
A Házból (okt. 5.)... ..	197	360
A tisztelt Házból (okt. 11.).. . . .	200	363
Apróságok a mai ülésből (okt. 11.)	202	365
A tisztelt Házból (okt. 13.)..	204	366
A Házból (nov. 15.)	207	368
A Házból (nov. 17.)	209	370
A Házból (nov. 21.)	210	373
A st. Házból* (nov. 21.)	212	374
Apróságok (nov. 22.)	214	376

Apróságok a Házból (nov. 23.)	215	377
A t. Házból (nov. 24.)	218	379
Apróságok a Házból (nov. 25.)	220	381
A mai ülés (nov. 25.)	223	384
A tisztelt Házból (nov. 27.)	226	385
Odiosa materia (A t. Házból, nov. 27.)	229	388

JEGYZETEK

Rövidítések	234
Tudnivalók	234
E kötet újsága a számok tükrében	235
A cikkek és karcolatok jegyzetei	237
Az országgyűlési karcolatokról	350
Jegyzetek az országgyűlési karcolatokhoz	352
Életrajzi jegyzetek	390
A képmelléletekről	409

